

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ÂSAFÎ'NİN ŞECÂATNÂME'Sİ

(İNCELEME-METİN)

(DOKTORA TEZİ)

Süleyman EROĞLU

Danışman

Prof. Dr. Coşkun AK

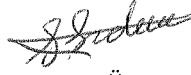
BURSA 2007

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda U2003797 numaralı Süleyman EROĞLU'nun hazırladığı "Âsafî'nin Şecâatnâmesi (İnceleme-Metin)" konulu Doktora Tezi Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 22/03/2007 günü 11:00-13:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Coşkun Ak
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç Dr. Hatice ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Sadık ERDEM
Balıkesir Üniversitesi

Üye
Yard. Doç Dr. Sadettin EĞRİ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Mustafa KARA
Uludağ Üniversitesi

22/03/2007

ÖZET

Yazar	: Süleyman EROĞLU
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: X + 594
Mezuniyet Tarihi	: /.... / 2007
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Coşkun AK

Âsaffî'nin Şecâatnâme'si

(İnceleme - Metin)

İslamiyetin kabulü ile köklü bir toplumsal değişim süreci içine giren Türk toplumu, bu değişimin etkilerini çok geçmeden sosyal hayatının her cephesine yansıtmıştır. Zamanla Türklüğün edebiyatına da akseden İslami etki yeni bir edebi türün doğuşuna da zemin hazırlamış, bu süreç ile birlikte gazavatname türü ortaya çıkmıştır.

Gazavatname türü eserler, Türk savaş edebiyatının İslami nitelikli ürünleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Farklı disiplinlere ait pek çok bilgiyi ihtiva etmeleri yanında edebi kıymetleri ile de birer kültür hazinesi durumunda olan bu tür eserler kültür tarihimiz içerisinde önemli bir boşluğu doldurmaktadırlar. Bu çerçevede değerlendirilebilecek, edebiyatımızın önemli gazavatname örneklerinden biri de Âsaffî'nin *Şecâatnâme*'sidir. Sultan III. Murad döneminde 1578-1585 yılları arası Osmanlı şark seferlerini konu edinen *Şecâatnâme*, 6982 beyitten oluşan mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış bir eserdir. Günümüze değin edebi yönüyle değerlendirilmemiş olan *Şecâatnâme*'nin bu çerçevede ele alınması eski Türk edebiyatı araştırmalarına mutlak surette katkıda bulunacaktır. Bu düşünceden hareketle çalışma konusu ettiğimiz bu eser ile yazarının hayatının ve edebi kişiliğinin değerlendirilmesi, eserin edebi açıdan incelenmesi ve mevcut bulunan iki yazma nüshası ışığında metninin sağlıklı biçimde ortaya konulması amaçlanmıştır.

İncelemelerimizin sonucu olarak; *Şecâatnâme* konu ettiği olayları bizzat yaşayan, şiire ve ilme vakıf bir şair tarafından kaleme alınmıştır. Âsaffî eserinde ortaya koyduğu edebi kimliği içerisinde; sade ve akıcı dili, aruza olan hâkimiyeti, hakîmâne bir üslup içerisinde söz sanatlarını ve Türkçenin ahenk olanaklarını kullanmaktaki ustalığıyla dikkati çekmektedir.

Anahtar Sözcükler

Âsaffî	Şecâatnâme	Gazavatname	Mesnevi
Eski Türk Edebiyatı			

ABSTRACT

Yazar	: Süleyman EROĞLU
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: X + 594
Mezuniyet Tarihi	: /.... / 2007
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Coşkun AK

Asafi's Secaatname

(Study and Text)

Entering the process of fundamental social change following the acceptance of Islam as religion, Turkish society reflected the effects of this change to all aspects of social life. This Islamic effect, being reflected into the Turkish literature in the course of time, laid the ground for a new type of literature to come into existence, and along with this process *gazavatname* came into the scene as a new type.

Gazavatname type of literary works have an important place among the Turkish war literature products with Islamic quality. Besides their including a lot of information belonging to different disciplines, these types of works, each of which is a cultural treasure with their literary importance, fill an important gap in our cultural history. To be considered within this frame, one of the important *gazavatname* examples of our literature is *Secaatname* of Asafi's. *Secaatname*, treating of Ottoman eastern campaigns between 1578–1585 during the period of Sultan Murad III, and composed of 6982 couplets, is a work penned using masnawi verse form. Dealing with *Secaatname*, not having been evaluated from a literary point of view yet until today, in this context will definitely contribute to the studies on old Turkish literature. Considering this, with this work that we took under investigation, it was aimed to evaluate the life and literary figure of its author, examine the work from a literary point of view, and reveal its text in all its originality under the light of two handwritten copies now available.

In the wake of our examinations; *Secaatname* was penned by a poet who was cognizant of poetry and science and had lived personally the events that he treated of. Asafi, in accordance with the literary identity he exhibited in his work, makes a point with his simple and fluent language, mastery over prosody, skill at using discourse arts and harmony possibilities of Turkish language, and dominating style.

Key Words

Asafi

Secaatname

Gazavatname

Masnawi

Old Turkish Literature

ÖNSÖZ

Toplumların dini inançlarındaki köklü değişiklikler sosyal yaşamlarının seyrini önemli ölçüde etkilemiştir. Gök Tanrı inancı ile bütünleşen göçebe Türkler, İslamiyetin kabulüyle bir toplumsal değişim sürecine girmiş, iki asrı kapsayan bir zaman içerisinde İslami bir anlayış ve algıyla hayatlarını yeniden tanzim etmişlerdir. İslam dairesine dâhil olan Müslüman Türkler zamanla insanı, eşyayı, tabiatı ve dolayısıyla tüm kâinatı yeni bir sezgi ve duyuyla yorumlamaya başlamışlar; bu anlamda İslamlık öncesi Türk toplumunun savaş anlayışı da İslami değişim süreci ile birlikte yerini “gaza” anlayışına bırakmıştır.

İslamiyetin kabulüyle Müslüman toplumların hayatında yer bulan gaza geleneği, Türk kahramanlık destanlarındaki alp tipini de gazi tipine dönüştürmüş ve yeni bir edebi türün doğuşuna zemin hazırlamıştır. Müslüman Türk toplumunun gaza kavramı ile yeniden şekillenen savaş algısının çok geçmeden edebiyatına da aksedişiyle gazavatname türü ortaya çıkmıştır. Gaza ruhunun edebi verimleri olan bu tür eserler, zamanla destan türünün yerini almış ve XV. yüzyıldan sonra gün geçtikçe olgunlaşan bir çizgide gazavatnamelerin sayıları hızla artmıştır. Kahramanlık anlatı geleneğinin ilk ürünleri olan destanların dini mahiyet açısından farklılaşmış bir nevi devamı niteliğinde olan gazavatnameler de zamanla destanlar gibi kültürel varlığımızda önemli bir halka teşkil etmişlerdir.

Konusu savaş olmakla birlikte sosyal hayatın birçok yönüne ışık tutan gazavatname türü eserler, içeriğinde savaşlarla ilgili geniş tarihi bilgiler yanında coğrafyadan folklorla, stratejiden siyasete ve sosyolojiye kadar farklı disiplinlere ait pek çok bilgiyi barındırmakla ilmi ve kültürel hayatımıza önemli katkı sağlamaktadırlar. Böylelikle farklı alanlardaki birçok araştırmacıya önemli malzemeler de sunmaktadırlar. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki gazavatnameler, ne tür bilgilere yer verirlerse versinler salt ilmi bir belge yahut tarih vesikası olarak değerlendirilmemeli, farklı disiplinlere kaynaklık teşkil ederken edebi metin değerleri göz ardı edilmemelidir.

Bugün sahip olduğumuz kültürel varlığımız içerisinde ilim ve sanat açısından değerlendirilmeye muhtaç olan gazavatname türünde birçok eser yer almaktadır. Ne var ki,

klasik edebiyatımız içerisinde Osmanlı gaza ruhundaki coşkun manevi hazzı terennüm eden gazavatnamelerin edebiyat tarihi araştırmalarımız içerisinde edebi açıdan layıkıyla ele alınıp incelendiği pek söylenemez. Sözünü ettiğimiz çerçevede, bu güne değin ihmal edilmiş, edebi değere sahip gazavatname örneklerinin bilimsel açıdan incelenmesi şüphesiz kültür tarihimizin tam anlamıyla anlaşılmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

Bu itibarla kültür tarihi araştırmalarımıza katkıda bulunacağına inandığımız ve çalışmamıza konu ettiğimiz XVI. yüzyılın önemli gazavatname örneklerinden biri de Âsafi'nin *Şecâatnâme*'sidir. *Şecâatnâme*, XVI. yüzyılın asker şairlerinden Âsafi Dal Mehmed Çelebi tarafından mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir eserdir. Eser, Sultan III. Murad'ın saltanatında 1578-1585 yılları arası İran cephesinde cereyan eden olayları konu etmektedir.

Şecâatnâme mesnevisi üzerinde yaptığımız bu çalışma, temelde eserin sağlam bir metnini ortaya koyup eseri ve yazarını edebi açıdan inceleme esasına dayanmaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak ortaya koyduğumuz bu edebi inceleme üç bölümden oluşmaktadır. İncelemenin başına çalışmamızın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak amacıyla “Giriş” bölümü eklenmiştir.

Birinci bölümde *Şecâatnâme*'nin yazarı Âsafi'nin hayatı ve edebi kişiliği üzerinde durulmuştur. Âsafi'nin hayatı, kaynaklardaki çok sınırlı bilgiler ve eserinden elde edebildiklerimiz nispetinde ortaya konmaya çalışılmıştır. Şairin edebi kişiliğinde ise tek eseri olan *Şecâatnâme*'de kendini gösteren edebi kimliği değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm *Şecâatnâme*'nin incelenmesine ayrılmıştır. *Şecâatnâme*'nin yazılış sebebi ve yazılış tarihinin tespiti ile başlayan bu bölümde eserin içerik ve biçim özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserin kurgusu, bu döneme ilişkin tarihi kaynaklara başvurulmaksızın yalnızca *Şecâatnâme*'de söz konusu edildiği biçimde ortaya konulmaya çalışılan genişçe bir özet ve gaza geleneğinin etkisiyle esere akseden dini unsurlardan ayetler ve hadisler bu bölümün “İçerik Özellikleri” alt başlığında ele alınmıştır. “Biçim Özellikleri” alt başlığında ise ilk olarak Âsafi'nin vezin ve kafiyeyle olan hâkimiyeti tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca şairin söz sanatlarını kullanmaktaki başarısı ile sade ve akıcı bir dil kullanımı içerisinde canlı edebi tasvirlerle renklenmiş üslubu örnekleriyle ortaya konmuştur.

Üçüncü bölüm *Şecâatnâme*'nin metnine ilişkindir. Bu bölümde metnin kuruluşuyla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuş, metinden ayrı olarak metnin bölüm başlıkları belirtilmiş, eserin bugün elimizde mevcut bulunan iki nüshası tanıtıldıktan sonra çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Çalışmamızın devamına metin bölümündeki kişi ve yer adlarını içeren bir dizin eklenmiştir.

Eser üzerindeki metin ve inceleme çalışmalarımızda yararlandığımız eserler çalışmamızın sonunda "Kaynakça" başlığı altında toplanmıştır.

Tüm çalışmalarım sırasında değerli vaktini hiçbir zaman esirgemeyen, fikir ve görüşlerinden ziyadesiyle istifade ettiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Coşkun Ak'a ayrıca katkılarından dolayı Prof. Dr. Zeren Tanındı, Doç. Dr. Hatice Şahin, Doç. Dr. Şeref Kara, Yard. Doç. Dr. Sadettin Eğri ve Ali İhsan Akçay'a teşekkürü bir borç bilirim.

Süleyman Eroğlu

Bursa, 2007

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÂSAFÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

I. HAYATI	7
II. EDEBİ KİŞİLİĞİ	21

İKİNCİ BÖLÜM

ŞECÂATNÂME'NİN İNCELENMESİ

I. YAZILIŞ SEBEBİ	25
II. YAZILIŞ TARİHİ	27
III. İÇERİK ÖZELLİKLERİ	28
A. Şecâatnâme'nin Kurgusu	28
B. Şecâatnâme'nin Konusu	29
C. Ayetler ve Hadisler	59
1. Ayetler	60
2. Hadisler	65
IV. BİÇİM ÖZELLİKLERİ	66
A. Vezin ve Kafiye	66
1. Vezin	66
2. Kafiye	74
B. Söz Sanatları	86
C. Dil ve Üslup Özellikleri	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞECÂATNÂME'NİN METNİ

I.	METNİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR	137
II.	METNİN BÖLÜM BAŞLIKLARI	138
III.	NÜSHA TAVSİFLERİ	158
IV.	METİN	166
	KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ	564
	KAYNAKLAR	572
	EKLER	577
	ÖZGEÇMİŞ	594

KISALTMALAR

a.e : Aynı eser

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

a.y.: Aynı yer

Bkz.: Bakınız

c.: Cilt

haz.: Hazırlayan

Ktp.: Kütüphanesi

nu.: Numara

s.: Sayfa

TOEM: Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası

TY.: Türkçe Yazmalar

v.dğr.: Ve diğerleri

vr.: Varak

GİRİŞ

Türk edebiyatı içerisinde savaş konulu eserler önemli bir yer tutar. Genel türü içerisinde gazaname, fetihname, zafername, sefername gibi adlarla karşımıza çıkan bu eserler az da olsa birtakım farklılıklar içermekle birlikte gazavatname, savaş konulu metinlerin toplu bir tür adı olarak kullanılmıştır.¹ Gazavatnameler düşman üzerine yapılan ordu akınlarını konu edinen eser anlamında kullanılırken gazanamerler tek bir savaşı, fetihnameler² bir şehrin veya kalenin fethini, zafernameler düşmanın mağlubiyetiyle neticelenen savaşları, sefernameler de savaşa hazırlık, savaş için yapılan yolculuk, savaşın süreci ve sonucunu hikâye eden eserler olarak değerlendirilmektedir.

İslamiyetin ortaya çıkışıyla birlikte tüm İslami toplumlarda yaygınlaşan gaza ruhu zamanla edebiyatta da yansıma bularak gazavatname türünün doğmasına sebep olmuştur. İslami edebiyatlar içerisinde Arap edebiyatında doğan gazavatname türünün ilk örneği *Vâkıdî'nin Kitabü'l-Megâzî* adlı eseridir. Türk edebiyatında ise *Battalnâme*, *Danışmendnâme* ve cenknamerler gibi destani yönü ağır basan eserler bir yana bırakılacak olursa türün ilk örneklerine XV. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. İlkın gaza teriminin anlamına uygun olarak gayrimüslimler üzerine yapılan akınları konu edinen bu türden eserler sonraları bu anlamını yitirerek müslüman toplumların kendi aralarındaki savaşlarını da konu etmeye başlamış, edebiyatımızda da ilk anlamına uygun olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı'nın kuruluşunun ilk yıllarında kaynağını Türk tarihinden alan gazavatname türünde eserlere pek rastlanmamaktadır.³ Edebiyatımızda kaynağı bizim tarihimiz olan ilk gazavatname örnekleri Rumeli üzerine yapılan akınları ele alan eserlerdir. Bugün elimizde

¹ Akkuş, Metin, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2006, s. 87.

² Her devlette ve bilhassa şarkta İslam devletlerinde adet olduğu üzere hükümdarlar tarafından bir yerin elde edildiğini komşu hükümdarlarla hanlara ve prens, vali ve şehzadelere bildiren nâmelere de fetihname denilirdi. Bkz. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 288.

³ Osmanlı'nın kuruluşunun ilk yıllarında konusunun kaynağı Türk tarihi dışında olmakla birlikte gazavatname türünde kaleme alınmış ilk eserler Tursun Fakih'in *Gazâvât-ı Hz. Ali Kıssa-ı Mukaffâ*, *Gazâvât-ı Hz. Ali Kıssa-ı Ummân*, *Gazâvât-ı Muhammed Hanefî* adlı eserleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çetin, İsmet, *Tursun Fakih, Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Mesnevileri*, İLESAM Yayınları, Ankara, 2002.

bulunan, bu özellikteki en eski tarihli eser Sultan II. Murad'ın İzladı ve Varna Savaşları (1443-1444) üzerine yazılmış anonim bir gazavatname olan *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân*'dir.⁴ Osmanlı devletinin kuruluşunu izleyen yıllarda özellikle Rumeli'deki akıncı beylerinin yanında onları akına teşvik eden yarı meczup, derviş meşrep şairler, daha sonra bu akıncıları şiirleştirmişlerdir. Mihaloğullarının yanında bulunan Prizrenli Sûzî Çelebi'nin Gazavatname'si bu tip eserlerin en tanınmışıdır. Usûlî ve Hayretî de bir dönem Vardar Yenicesi'nde Evrenesoğullarının yanında aynı görevi yerine getirmişlerdir.⁵ XVI. yüzyılda özellikle Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman gibi tarihimizin görkemli padişahlarının büyük zaferleri çevresinde sayıları oldukça artan bu türden eserler yer yer gerilemeler baş gösterip akıncıların duraksamasıyla azalmış, XX. yüzyıla yakın zamanlarda gaza geleneğinin ortadan kalkmasıyla devamlılıklarını yitirmişlerdir.

Klasik edebiyatımız bir anlamda tarihin, kronolojinin, sosyal hayatın şiirle ifadesidir. Bu bağlamda konusu savaş olan ve Osmanlı gazâ ruhunu detaylı biçimde kimi zaman en ince ayrıntısına kadar yansıtan bu eserlerin bir özelliği de tarihe dair çok önemli bilgiler ihtiva etmeleridir. Türk edebiyatında gazaname, fetihname veya zafername adını taşıyan edebi metinler, kroniklerle birlikte Osmanlı tarihinin bazı kere eksik bıraktığı noktaları tamamlayan çok önemli belgelerdir.⁶ Ne var ki, bu türden eserlerin bu gözle, Tevârih-i Âl-i Osmân ve vakanüvis tarihleriyle bir tutulup kimi zaman tarihin karanlık sayfalarına ışık tutacak çok önemli bilgilere yer vermiş olsalar bile klasik birer tarih belgesi hükmünde değerlendirilmeleri yerinde bir görüş değildir. Gazavatnameler muhtevası ne olursa olsun tarihi birer belge olmaları yanında kimi zaman oldukça canlı edebi tasvirler ve mübalağalı bir üslupla bezenmiş savaş sahneleri, konuya uygun ibret verici hikâyeler, savaşın cereyan ettiği coğrafyaya ait çeşitli halk tabirleri ve halk inanışları, atasözleri, deyimler ve edebi sanatlar gibi edebi öğelere yer vermeleri yönüyle aynı zamanda birer edebi metin olma özelliğindedirler. Ancak içerik olarak

⁴ İnalçık, Halil – Oğuz, Mevlid, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989.

⁵ İsen, Mustafa, “*Divan Edebiyatında Geleneğe Direnenler II Gazâyî*”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara,1997, s. 251.

⁶ Levend, Agah Sırrı, *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 1. ; Salih Hayri, *Kırım Zafernamesi – Hayrabat*, haz. Necat Birinci, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.7.

tarihe, biçim ve üslup yönüyle edebiyata ait olarak görülen bu türden eserler günümüze kadar gerek tarihçiler ve gerekse edebiyat araştırmacıları tarafından öncelikli kaynak olarak değerlendirilmeyip geri planda bırakılmışlardır.

Edebiyatımızda manzum ya da mensur olarak kaleme alınmış gazavatname türü eserlerin sayısı 300'e yakındır.⁷ Manzum mensur karışık örneklerine de rastlanmakla birlikte manzum olarak kaleme alınan bu eserlerde tercih edilen nazım şekli genel olarak mesnevidir. Türü içerisinde genel olarak bakıldığında bu eserler, biçimde olduğu gibi içerikte de birtakım özellikler göstermektedirler. Gazavatnameleri içerik özelliklerine göre şöyle guruplandırmak mümkündür. *Selîmnâme*, *Süleymannâme* gibi bir padişahın dönemini konu alanlar, *Barbaros Hayrettin Paşa*, *Köprülü Fazıl Ahmet Paşa*, *Tiryaki Hasan Paşa*, *Özdemiroğlu Osman Paşa* gibi ünlü bir vezir veya kumandanın çevresinde oluşanlar, *Gazânâme-i Çehrin*, *Gencîne-i Feth-i Gence*, *Fetihnâme-i Kamaniçe* gibi bir şehir ya da kalenin fethi yanında belirli bir seferi konu edinenler.

Tarihin birçok döneminde gerek padişahlar gerekse önemli mevkilerdeki devlet adamları hem yaşadıkları dönemde kendilerini tanıtmak hem de sonrasında adlarını ebedileştirmek adına yanlarında pek çok sanatçıyı himaye etmişlerdir. Padişah yahut devlet adamlarının himayesindeki bu sanatçı kişilikler kimi zaman duyup kimi zaman da bizzat yaşayıp kayda geçirdikleri pek çok olayı tarihin sayfalarına nakşetmek yanında hamilerinin unutulmaz bir şahsiyet olmalarına da vesile olmuşlardır. Gaza ruhunu canlı kılmak ve gaza neşvesini yaşamak yanında böyle bir anlayışın varlığı da gazavatname örneklerinin artmasında önemli bir etken olmuştur.

XVI. yüzyılda Sultan III. Murad'ın saltanat yılları, siyasi olduğu kadar gaza geleneğiyle çeşitlenen edebiyatımız açısından da önemli bir dönemdir. Bu dönemde Lala Mustafa Paşa, Koca Sinan Paşa, Kaptan Kılıç Ali Paşa ve özellikle Kafkasya fatihi olarak adlandırılan Özdemiroğlu Osman Paşa'nın komutasında kazanılan birçok önemli savaş ve parlak zafer Osmanlı'nın hâkimiyet alanını zirveye çıkarmakla birlikte edebiyatımıza bu dönem olaylarını konu edinen önemli edebi eserler de kazandırmıştır. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan

⁷ İsen, Mustafa – Aksoyak, İsmail Hakkı, *Gazânâme-i Çehrin*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 7.

Süleyman dönemlerinin ardından gazavatname türünün tarihi gelişim süreci içerisinde önemli yeri bulunan Sultan III. Murad döneminin önemli eserlerinden biri de Âsafî'nin *Şecâatnâme*'sidir.

Şecâatnâme, Sultan III. Murad dönemi şark seferlerini ve Kafkasya fatihi Özdemiroğlu Osman Paşa'nın bu coğrafyadaki fetihlerini konu edinen bir eserdir. *Şecaatname*'nin gazavatnameler içerisinde ayrı bir yeri vardır. Âsafî, eserini hamisinin sarayında duyup işittikleri ile değil bizzat tanık olduğu olayları kaleme alarak oluşturmuştur. Yani eserde konu edilenler olayı yaşayanla anlatan aynı kişinin kaleminden çıkmış olma özelliğine sahiptir. İleride daha detaylı ve çok yönlü olarak inceleyeceğimiz böyle bir esere ışık tutması amacıyla III. Murad döneminin 1578-1585 yılları arası önemli olaylarına ana hatlarıyla değinmek yararlı olacaktır.

Sultan III. Murad'ın saltanat dönemindeki önemli olayların ağırlıklı bir bölümünü doğu cephesindeki olaylar oluşturur. Uzun süren saltanatında memleketini sükûn ve istikrara kavuşturan Şah Tahmasb'ın ölümü, İran'da bir karışıklık ve felaketler devresinin başlamasına yol açmıştır.⁸ İran tahtında elli yılı aşkın bir süre oturan I. Şah Tahmasb'ın ölümünün ardından şehzadeler arasında yıllarca süren taht kavgaları İran'ı uzunca bir dönem meşgul etmiştir. Osmanlı tarafından dikkatle takip edilen İran tahtındaki bu kargaşa dönemi neticede -Sultan III. Murad'ın sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa'nın tüm muhalefetine rağmen- Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinin ardından yeniden şark seferlerinin başlamasına sebep olmuştur.

Osmanlı menbâlarında umumi bir tabirle "Acem seferi" şeklinde gösterilen bu hareketin başlıca hedefleri Şirvanla Gürcistan'dır.⁹ Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında öteden beri süregelen Sünnî-Şîî meselesi olmakla birlikte bu seferin yegâne sebebi bu değildir. Asya'dan gelen Hac ve ticaret yollarının kontrolü, Şîî Safevi yönetiminin Anadolu ile Türkistan'ın arasını kesmesi, Rusların 1556 yılında Astarhan Hanlığını işgaliyle Türkistan ile Kazan-Kırım yolunun

⁸ Kütükoğlu, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1993, s. 16.

⁹ Danişmend, İsmail H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, c. III, s. 15

da kapanması ve nihayet, Şirvan'ın Sünni halkının yardım dilekleri Osmanlı'nın dikkatini bu bölgeye çekmiştir.¹⁰

Şark seferi için Sultan III. Murad tarafından Lala Mustafa Paşa serdar tayin edilmiştir. 28 Nisan 1578 günü Üsküdar'dan hareket eden Lala Mustafa Paşa, sefere iştirak edecek beylerbeyleri ve sancakbeyleri ile Temmuz 1578'de Erzurum'da toplanmış ve seferin Şirvan, Gürcistan ve Dağıstan üzerine yapılması kararlaştırılmıştır. Erzurum'dan hareket eden ordu, 9 Ağustos 1578'de İmam Kuli Han ve Tokmak Han kuvvetlerini bozguna uğratarak Çıldır Zaferi'ni kazanmıştır. Çıldır Zaferi ile Gürcistan kapıları Osmanlı ordusuna açılmış, 9 Eylül 1578'de kazanılan Koyungeçidi Zaferi'yle de Şirvan yolu açılmıştır.

Çıldır ve Koyungeçidi zaferlerinin ardından Kafkasya'daki ilk Osmanlı idari teşkilatlanması gerçekleştirilmiş, bu teşkilatlanmada Özdemiroğlu Osman Paşa Lala Mustafa Paşa tarafından Şirvan bölgesinin muhafazasıyla görevlendirilmiştir. Bu tarihten itibaren Şirvan bölgesinin muhafazası ve şark cephesindeki seferler Osman Paşa'ya havale olunmuştur.

Lala Mustafa Paşa'nın Şirvan'ın muhafazasıyla görevlendirdiği ve sonrasında tamamen kayıtsız kaldığı Özdemiroğlu Osman Paşa, tüm zorluklara rağmen fetihleri sürdürmüş ve imkânsızlıklar içinde oldukça önemli başarılar elde etmiştir. Çıldır ve Koyungeçidi zaferlerinde gösterdiği büyük yararlılıkların ardından kazandığı Şemahi Zaferi, Meşale Savaşı ve Tebriz'in fethi bu parlak şahsiyetin tarihe kazdığı önemli başarılarıdır. İranlılarca "Adı Yaman" olarak anılan Osman Paşa oldukça yaman nice muharabelerle kısa zamanda Şirvan bölgesini baştanbaşa fethedip Osmanlı ülkesine dâhil etmiştir. 9 Ekim 1578 tarihinde ölümünün ardından -Cigalazade Sinan Paşa ve Ferhad Paşa ile birtakım başarılar elde edilmişse de- bu coğrafyada bu denli parlak zaferlere ve fetihlerdeki başarıya bir daha ulaşamamıştır.

Özdemiroğlu Osman Paşa, cesareti ve askeri dehasıyla Sultan III. Murad döneminin ulusal kahramanı olmakla birlikte Osmanlı tarihinin şüphesiz önde gelen muzaffer komutanlarından biri olarak tarihe geçmiştir.

¹⁰ Zeyrek, Yunus, *Tarih-i Osman Paşa*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 2

Sultan III. Murad'ın saltanat yıllarındaki şark seferlerinin gaza ruhunun verdiği manevi haz ve heyecanla bütünleşip edebiyata yansması kaçınılmazdır. Âsaffî'nin *Şecâatnâme*'si yanında tarihimizin bu önemli dönemini bu manada ihtiva eden kayda değer diğer eserler ise şunlardır:

Gelibolulu Âlî, *Nusretname*, *Fursatname*; Rahimizade İbrahim Çavuş (Harîmî), *Zafername-i Sultan Murad Han*, *Gonca-i Bağ-ı Murad*, *Gencine-i Feth-i Gence*; Ta'likizade Mehmed b. Mehmed el-Fenari (Subhî), *Gazavât-ı Osman Paşa*, *Tebriziyye*, Ebubekir b. Abdullah, *Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Dağıstan ve Şirvan Seferleri Tarihçesi*

BİRİNCİ BÖLÜM

ÂSAFÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

I. HAYATI

Edebiyat tarihimiz içerisinde Âsafî mahlasını kullanan dört şairden¹ biri de Âsafî Dal Mehmed Çelebi'dir. XVI. yüzyılda aynı mahlasla anılan şairlerden biri olan Dal Mehmed Çelebi'nin hayatı hakkında bildiklerimiz azdır. Bu devre ait kaynaklarda bilgisine pek az rastladığımız şairin hayatını aydınlatmaya dair en önemli kaynak kendi eseri *Şecâatnâme*'sidir.

Asıl adı Mehmed, şiirdeki mahlası “Âsafî” olan şair, “Dal” lakabıyla anılmaktadır.² Gelibolulu Âlî'nin “*Egerçi velâdetleri Rûm ilinde Siroz nâm şehirde vâkı'dur.*” şeklinde verdiği bilgiye göre Siroz'da doğmuştur.³ Âsafî'nin doğumuna ilişkin olarak kesin bir tarih söyleyebilmek güçtür. Öğrenim hayatı ve ne şekilde yetiştirildiği hususlarında da kesin

¹ Kaynakların Âsafî mahlasıyla şiirler yazdığını belirttiği diğer şairler şunlardır:

1. Âsafî Çelebi, Yavuz Sultan Selim döneminin yeniçeri şairlerindedir. Şiirlerinden başka hoş sohbetliği ile de tanınmış, Kanuni devrinde 1517(923) tarihinde Halep'te ölmüştür.

2. Bosnalı Hızır Çavuş, Bosna'da doğmuş, iyi Farsça bilen, muammada üstad bir şairdir. 1621-22(1031)'de Kûfe'de ölmüştür. Bkz. Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, c. I, s. 41; İpekten, Haluk-İsen, Mustafa-Toparlı, Recep-Okçu, Naci-Karabey, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 44. ; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, c. I, s. 172.

3. Âsafî, Ali Şir Nevâî'nin Mecâlisü'n-Nefâis adlı eserinde adı geçen hafızası çok kuvvetli, güzel beyitleri ve muammaları olan bir şairdir. Bkz. İpekten, Haluk, v.dğr., a.g.e. s. 44.

² Çün laķab dehr içre oldı baña Dâl

Noķta-i luţfuıla anı eyle Zâl (6909)

Franz Babinger, Âsafî'yi Okçuzade Mehmed Paşa olarak göstererek yanılmaktadır. Bkz. Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000. s. 130-131. Kıbrıs ve Halep defterdarlığı yapmış Okçuzade Mehmed (Çelebi) Paşa ile Dal Mehmed Çelebi (Âsafî) aslında farklı kişilerdir. Bu bilgi yanlışlığına, Cornell H. Fleischer de dikkati çekmektedir. Bkz. Fleischer, Cornell H., *Tarihçi Mustafa Âlî Bir Osmanlı Aydın ve Bürokratı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 33. Agah Sırrı Levend ise Âsafî'den Koca Defterdar Mehmed Paşa olarak bahsetmektedir. Bkz. Levend, a.g.e., s. 88. Ancak, Âsafî ile Koca Defterdar Mehmet Paşa'nın aynı kişiler olup olmadığı hususunda kesin bir bilgiye sahip değiliz.

³ Gelibolulu Âlî, *Kühü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 3409, vr. 241b; Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000, c. II, s. 306.

bilgilerimiz yoktur. Pek çok şair gibi ilk öğreniminde ailesinden ve yakın çevresinden istifade etmiş olması muhtemel olmakla birlikte “çelebi” diye anılması medrese öğrenimi yapmadığını göstermektedir. Yetişmesinde Lala Mustafa Paşa'nın himayesindeki divan kâtibliğinin büyük etkisi olmuştur.⁴

Âsafi'nin öğrenim hayatının ardından almış olduğu ilk devlet görevi Divan-ı Humayun kâtipliğidir.⁵ Âsafi'nin bu göreve ne zaman ve ne şekilde getirildiği açık değildir. Divan-ı Humayun kâtipliğinin ardından Özdemiroğlu Osman Paşa'nın emrine, tezkirecilik göreviyle memur edilmiştir.⁶

Bir kalem ehli olarak başladığı devlet vazifesini hayatının ilerleyen safhalarında aynı zamanda bir muharebe ehli olarak da geçirecek olan Âsafi'nin bizzat yer aldığını bildiğimiz ilk muharebe 9 Ağustos 1578'de kazanılan Çıldır Zaferi'dir.⁷ Lala Mustafa Paşa tarafından Çıldır ve ardından Koyungeçidi zaferlerinde göstermiş olduğu büyük yararlılıktan dolayı “serdar” unvanıyla Şirvan ve Dağıstan'ın muhafazasıyla vazifelendirilen Osman Paşa ile birlikte Âsafi de Şirvan Defterdarı Göğüşzade Mustafa Çelebi'nin emrinde tahrir işlerinden sorumlu olmak üzere

⁴ Gelibolulu Âlî'nin “*neşv ü nemâları sâbıku'z-zıkr Muştafâ Paşa merhûmuñ kitâbeti hîdmetinde gün gibi lâmi'dür.*” ifadeleri de bu bilginin bir ispatı niteliğindedir. Bkz. a.g.e. vr. 241b

⁵ Âsafi'nin;

Baňa dîvânda olurdu rağbet
Zabt-ı kânûn idüp itdim hizmet (5b)

şeklindeki ifadesinden önceleri Divan-ı Humayun kalemünde kanunlarının zabtına ilişkin katiplik görevinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bkz. Fleischer, a.g.e. s. 83.

⁶ Âsafi, *Şecâatnâme*'nin dibacesinde “...‘ale'l-huşûş bu bende-i dîrîne ve çâker-i kemterîneleri ‘âlem-i şabâvetden berü âsitân-ı sa‘âdetleri hizmet-kârlarından olup muqaddemâ ‘Oşmân Pâşâ-yı şehâmet-âşâra tezkirecilik nâmıyla hizmet üzre iken ...” (3b) sözlerine yer vermekle küçük yaşlardan beri padişahın hizmetinde devlet görevinde bulunduğunu ve sonrasında tezkirecilik görevine getirildiğini belirtmektedir. Ayrıca bkz. Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Osmanlılar'ın Kafkas Elleri Fethi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 303.

⁷ Âsafi, Çıldır Zaferi'nde bizzat yer alışı *Şecâatnâme*'de;

Cengi görmek ola mı girmek gibi
Hiç işitmek ola mı görmek gibi (141)

dizeleriyle bir anlamda teyit etmekle birlikte bu zafere iştirakinin öncesiyle ilgili bilgi vermemektedir. Âsafi, Çıldır Zaferi öncesinde muhtemelen Lala Mustafa Paşa'nın ordusuyla önce Erzurum'a ardından Ardahan üzerinden Çıldır'a gelmiş olmalıdır.

sancak beyliği rütbesine terfi ettirilip muhasebe defterleri memurluğuna getirilmiştir.⁸ (12 Eylül 1578)

Çıldır Zaferi hem Osmanlı hem de Âsafî için bir dönüm noktasıdır. Bu zaferle Osmanlı'ya Kafkasya'nın kapıları açılmış Âsafî'ye de devlet hizmetinde yükselmek için bir olanak sunulmuştur. Çıldır Zaferi'nin ardından Kafkasya'da sürdürülen fetihlerle ele geçirilen Ereş, Şemahi, Şeki, Demirkapı, Bakü, Salyan, Şabran gibi mühim yerlerden Osmanlı hazinesine yansıyacak mali kazancın değeri oldukça büyüktür. Özellikle Bakü havzasındaki petrollerden elde edilen gelir bir milyon akçeyi bulmaktadır.⁹ Âsafî'nin böylesine büyük bir mali gelirin kontrolünde görevlendirilmesi ona duyulan güvenin ne denli büyük olduğunun bir ispatıdır. Nitekim "...sancâgile defter-dâr-ı emvâl olup hazîne hizmetine me'mûr olduğumda daği bâ'îş-i tevfir-i mâl ve sebeb-i teksir-i emvâl olup resm-i irtişâyı defâtir-i âmâlden hakk ve cadde-i istikâmetden bir ân ve bir sâ'at münfekk olmağ müyesser olmamışdır .."¹⁰ diyerek kendi ifadesiyle hem bu hizmetin önemini hem de hizmetteki liyakatını dile getirmektedir.

⁸ Âsafî, yine *Şecâatnâme*'nin dibacesinde bu göreve getirilişini "... andan soñra sancâgile defter-dâr-ı emvâl olup hazîne hizmetine me'mûr olduğunda..." (3b) sözleriyle belirtmektedir. Peçevi İbrahim Efendi ise bu konuda "*Şirvan vilayeti defterdarlığı Gümüşzade Mustafa Çelebi adında bir görevliye verildi. İranlıların uygulmuş oldukları gibi yıllık geliri iki yiz kırk yedi buçuk akçe olarak yazım (tahrir) defterine kayd olundu. Zal Mehmed Çelebi adında bir kişi de o ülkenin toprak yazımını yapmakla görevlendirildi.*" kaydına yer vermektedir. Bkz. Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, c. II, s. 47. Abdurrahman Şeref de "*Serdâr 'unvânıyla 'Osmân Pâşâ Şirvanı muhâfaza ve Erzurum mîr-i mîrân-ı cedîdi Kaytas Pâşâ ma'iyetine ta'yîn kılındı. Evvelce Tiflise daği müstakilen bir beglerbegi naşb olunmuşdı. Oralarda icâb iden teşkilât ifâ kılındığı sırada Şirvan defter-dârlığı Gümüş-zâde Muştafâ Çelebiye virilüp ve Dâl Mehmed Çelebi memâlik-i meftûhanuñ tahririne me'mûr idilüp ka'ide-i mer'yye-i devlet-i 'aliyye vechile vâridât u meşârifât-ı mahalliyeye muhasebe defâtirine ve hâş u ze'âmet ve tumar mişallü dirlikler defâtir-i hâkâniyyeye şebt u kayd olundu.*" şeklinde bu bilgiyi doğrulamaktadır. Bkz. Abdurrahman Şeref, "*Özdemiroğlu Osman Paşa*", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası (TOEM)*, İstanbul, 1911/1329, c. IV, 22.cüz, s. 1359. Ayrıca bkz. Kütükoğlu, a.g.e., s. 66.

Lala Mustafa Paşa'nın Çıldır Zaferi ardından Şirvan'da toplamış olduğu divan aynı zamanda Osmanlı'nın Kafkasya'daki ilk siyasi teşkilatlanmasının gerçekleştiği toplantıdır. Bu esnada Lala Mustafa Paşa'nın yanında yer alanlardan biri de Gelibolulu Âlî'dir. Âlî, sonrasında Lala Mustafa Paşa ile birlikte Şirvan'dan Erzurum'a hareket etmiştir. Bkz. Fleischer, a.g.e. s. 82-83.

⁹ Niçe biñ yük neft olur hâşları

Nağd on yük akçe var vâşları (2850)

Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Danişmend, İsmail H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, c. III, s.26.

¹⁰ (3b)

Âsafî, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın hizmetinde bir yanda sancak beyi rütbesiyle Şirvan vilayetinin tahrir işlerindeki mali görevini yürütmekte; diğer yanda da muharib bir asker olarak vazife görmektedir. Bu iki hizmeti ifası sırasında katıldığı ikinci önemli muharebe 1578 yılının kasım ayında oldukça çetin koşullarda kazanılan Şemahi Muharebesi'dir.¹¹ Bu zafer, Osman Paşa'nın askeri alandaki itibarını artırmakla birlikte ne yazık ki çok uzun soluklu olamamıştır. Zaferin ardından muharebede büyük yararlılıklar gösteren Adil Giray ve Tatar askerinin göstermiş olduğu zayıflık ikinci bir karşı muharebeye yol açmıştır. İlk muharebeden yaklaşık 15 gün sonra gerçekleşen ve tarihi kaynaklarda II. Şemahi Muharebesi olarak adlandırılan bu muharebede Osmanlı ordusu önemli ölçüde yara almış ve askerinin toparlanması için Şemahi'den daha güvenli bir mevki olan Demirkapı'ya göçülmüştür.

Osmanlı ordusunun zorlu kış koşullarında Şemahi'den Demirkapı'ya bu zorunlu göç harekâtında Âsafî yine görev üstlenmiş, hazinenin sağ salim Demirkapı'ya ulaştırılması görevi kendisine verilmiştir. Âsafî, refakatına verilen askerle birlikte açlık, soğuk ve yollarda Dağıstan eşkiyasının tüm tecavüzlerine rağmen dört gün dört gece süren bir yolculuğun ardından güç bela Demirkapı'ya ulaşmayı başarmıştır.¹² Âsafî'nin ve Osmanlı ordusunun Şemahi'den başlayıp Demirkapı'da sona eren göç harekâtı ancak 1579 yılının hemen başında son bulabilmiştir.¹³

¹¹ Âsafî muharebede yer alışı;
Kâmil-i nazm anlara yoldaş idi
Ol tekâpular da hep pâdâş idi (1115)

dizelerinde dile getirmektedir.

¹² Kâmil-i nazm Âsafî Beg 'askere dümdâr olup hazine gâretine gelen Tâgîler ile dört gün dört gece ceng idüp sâlim ü gânim Bendere vuşul bulduğıdur. (81b-82a)

"... Yollarda bırakılan eşya ve mühimmat ve insan cesedleri hayvan laşeleri kar üzerinde bir iz teşkil itmişti. Dal Mehmed Çelebi toplayabildiği eşya ve mecrûhîni bin müşkilat ile ve yollarda muaqqıblar ve muhacimlerle dögüşe dögüşe Demirkapıya getirmiştir..." Adurrahman Şeref, a.g.m., TOEM, c. IV, 22.cüz, s. 1417.

¹³ Âsafî'nin memur edildiği hazinenin Şemahi'den Demirkapı'ya olan maceralı seyahatini Rahimizâde Harimî İbrahim Çavuş:

"Kal'a-i Şemâhiden kalkıp Demürkapu cânibine 'azîmet olup hazâyin-i pâdişâhî develere tahmîl olup sâlifü'z-zîkr İbrâhim Beg ve mâl defter-dârı Muşafâ Çelebi ve kethudâsı Ahmed Kethudâ ve kapu kulları ağası Hurrem Ağa ve Re'îsü'l-küttâb Mehmed Çelebi hazine-i beytü'l-mâle koşulu serdâr-ı 'âlî-tebâr bir iki biñ dilâver ile kafa-dâr olup âheste âheste cânib-i mezbûra müteveccih olduğunda bir mertebede şiddet-i şitâ zâhir olmuş idi ki Tûfân-ı Nûhdan berü 'ömr-i Nûh görenler görmemişler idi. 'Asâkir-i mihnet-zedeniñ kiminüñ eli ve kiminüñ ayağı ve ekşerî burnı kulağı düşüp ve'l-hâşıl çekilen elem ve görülen derd ü gâm ve şiddet-i şitâdan râh-ı 'ademe 'azm iden ibtidâ-yı sefer 'Acemden bu âna

Âsafî, Demirkapı'ya ulaşmakla rahata ve huzura kavuşamamıştır. Kış mevsimi sonuna kadar yöredeki yerleşik unsurlar Küre, Teberseran ve Kaytak eşkiyasının tacizlerine karşı bir takım akınlarda yer almıştır.¹⁴

II. Şemahi Muharebesi'nin kaybedilmesinin ardından Adil Giray'ın İranlılar tarafından katledilmesiyle birlikte Osmanlı'nın elinden çıkan Şirvan, Adil Giray'ın kardeşi Mehmed Giray'ın intikam hissiyle Osmanlı ordusuna katılmasıyla tekrar geri alınmıştır.¹⁵ (Ekim 1579) Ancak çok geçmeden Lala Mustafa Paşa'nın göstermiş olduğu vefasızlık Mehmed Giray'ı küstürüp Kırım'a geri dönmesine sebep olmuştur. Böylelikle Osmanlı ordusu tekrar zayıf düşmüş, bundan cesaretlenen İran, kaybettiği toprakları yeniden işgal hareketine girişmiştir. Bu cesaretle Selman Han ve Pîre Muhammed Han Şirvan'ı işgal edince Âsafî, Kaykî Mustafa Bey ile birlikte bu işgalin püskürtülmesiyle görevlendirilmiştir.¹⁶ Âsafî bu harekâta takviye gücün başında yer almış,¹⁷ yardımına yetiştiği Kaykî Mustafa Bey'le birlikte İran işgalini püskürterek

gelince görülmemiş ve kırılmamış idi.” şeklinde belirtmektedir. Bkz. Rahimizâde Harîmî İbrahim Çavuş, *Zafernâme-i Sultân Murâd Hân*, İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar, nu. 2372, vr. 38b-39a.

¹⁴ Bu süreçte gerçekleştirilen akınlardan en mühimi yöredeki Dağıstan unsurlarından biri olan Kaytak taifesinin elinde bulunan Başlı Kalesi'nin fethidir. *Şecâatnâme*'de belirttiğine göre Âsafî, bu fethitte öncü kuvvetin başında ordunun nehri geçişinde tedbir almakla görevlendirilmiştir.

Çâyil-i nazm Âşafî hem ol zamân
Hizmete me'mûr idi ol nâtüvân (2149)

Eyledi emr Âşafîye âşafî
İtmeye maqdüri anda muhtefî (2188)

Didi kim bu nehri geç var ileri
İlerü sür kalmasun 'asker geri (2189)

¹⁵ Viyana Milli Kütüphanesi 68 numarada *Osman Paşa'nın Seferleri Tarihi* adlı yazma eserde Sultan III. Murad tarafından Kırım hanı ve ordusunun Şirvan seferiyle vazifelendirilmesi üzerine Şirvan'a hareket eden Mehmed Giray ve Kırım ordusunun Demirkapı'ya ulaşmasından önce sefere iştirak hususundaki Emr-i Humâyûn'un Tatar askerlerince Osmanlı karargâhına müjdelendiği ve Emr-i Humâyûn'un karargâhtakilere bizzat Âsafî tarafından sesli olarak okunduğu kaydedilmektedir:

“Bir gün kal'a-i mezkûrda otururken nâgâh birkaç dane Tatar dilâverleri Hazretî Hızır misâl çıkagelüp ve Osmân Paşa hazretlerine vardıkda, Rûm'dan geldiği cümle 'askerin ma'lûmları olcak, her biri sevinüşüp, gûyâ ki mürde idiler, ihyâ olup ve çıkmış cânları bedenlerine gelüo Osmân Paşa hazretlerinin başına cem' olup ve dîvân idüp ve cemî' kul dîvâna hâzır olup ve pâdişâh-ı 'âlem-penâh cânibinden gelen Emr-i Humâyûnu çıkarup ve anda Reisü'l-küttâb olan Dal Mehmed Çelebi eline alup ve cemî' asker semâ' tutup ve Emr-i Humâyûn okunup...” Bkz. Zeyrek, a.g.e. s. 62.

¹⁶ Ol müllidler üzerine çâyil-i nazm Âşafî Beg ile Çaykî Beg irsâl olunduğudur. (118a)

¹⁷ Geldi ol demde irişdi Âşafî
Surh-serler bağlayup durdı şafî (2766)

azımsanmayacak bir başarıya imza atmıştır. (Kasım 1579) Âsafî'nin bu başarısı hem kendini hem de Osmanlı ordusunu bir süreliğine rahatlatmıştır. Bu süreçte Bakü kalesinin tamiri gerçekleştirilmiş ve Şirvan hududunda - Gazi Giray'ın 1581 yılı sonlarındaki Selman Han üzerine gerçekleştirdiği ani gece baskını dışında- 1582 yılına kadar pek kayda değer bir hadise cereyan etmemiştir.

İktisadi ve stratejik açıdan çok önemli bir bölge olan Şirvan, Osmanlı ve İranlılar arasında uzun yıllar daimi bir mücadele sahnesi haline dönüşmüştür. Bu mücadele sahnesinden çekilmeye hiç niyeti olmayan İranlılar, Osmanlı'nın gücünü tamamen kırıp Şirvan'a tümüyle hakim olmak arzusuyla iki üç yıla yaklaşan sükunet döneminin ardından 1582 yılının yazında Selman Han ve Pîre Muhammed Han'ın komuta ettiği büyük bir orduyla Bakü'yü kuşatmak üzere yola çıkmışlardır. Bu durum Osmanlı tarafından haber alınınca İran ordusu Âsafî ile birlikte Gazi Giray, Ferhad Bey, Kaykî Bey ve Ali Bey'lerden oluşan bir kuvvetle karşılanmıştır. Âsafî ve diğer beyler muazzam İran ordusuna güç yetirilemeyeceğine kanaat getirdiklerinde geri çekilmek durumunda kalmışlardır.¹⁸ İran askerinin takibi sonucunda Ali Bey esir alınmış, Gazi Giray yaralanmış, Âsafî kalan beylerle hasarsız kurtulabilmiştir. Ardından Bakü İran askerince kuşatılmışsa da bu kuşatma neticesiz kalmış, İran ordusu bir kez daha Şirvan'ı tahliye mecbur olmuştur.

Bu yıllar Âsafî'nin *Şecâatnâme*'sinde;

Ol idi rûz-ı vegâ meydânda merd

Mişli yok akrân ü emşâl içre ferd (2569)

Bu gazâyı eyledi Ğâzî Gerây

Ol rezimde öldi çok yoğsul u bây (2972)

beyitleriyle ve bunun gibi nice beyitlerde övdüğü, aynı zamanda kendisi de bir şair olan ve Gazâyî mahlasıyla şiirler yazan Kırım prensi Gazi Giray ile yıllarca sürecektir dostluklarının da

¹⁸ Kaçduğ öñinden 'adünüñ durmadık
Qalmanı el tîğ ü tîre urmadık (3034)

günden güne pekiştiği bir dönemdir.¹⁹ Ne var ki kader cilvesini göstermekte fazla gecikmemiş, İranlıların bu kez Peyker Han kumandasında Şirvan üzerine sürdükleri orduya Gazi Giray ve Ebubekir Mirza mukabele etmekle görevlendirilmişken muharebe esnasında Ebubekir Mirza saf değiştirip İran tarafına dâhil olunca Gazi Giray İranlılara esir düşmüş ve Alamut Kalesi'ne hapsedilmiştir. Gazi Giray'ın esaretiyle neticelenen bozguna Aksu'ya kadar olan Şirvan bölgesi İran tarafından işgal edilmiştir.

Âsafî ve Osman Paşa Gazi Giray'ın esaretine bir hayli üzölmüşlerse de İran tehdidine karşı dirayetli olmaktan başka çareleri yoktur. Yaklaşan kış, askerın kışı geçireceği kışlak teminini ve aynı zamanda erzak tedarikinde tedbir almayı zorunlu kılmaktadır. Âsafî, Osman Paşa tarafından 1582 yılının sonbaharında Kaykî Bey'le birlikte ordunun kışı geçireceği Kabala Kalesi'nin tamiriyle vazifelendirilmiştir. Beraberine bir miktar askerle Kaykî Bey'i alan Âsafî, yolda askerın ulufe talebiyle isyana kalkışmasına rağmen Kabala Kalesi'ne ulaşmayı başarmış ve hemen kalenin tamirine girişilmiştir. Bu esnada bu durumu da haber alan İranlılar gecikmeksizin Kabala Kalesi'ni kuşatmışlardır. Kuşatma altında geçen günler Âsafî ve beraberindekiler için oldukça sıkıntılı günlerdir. Özellikle erzak sıkıntısının had safhaya ulaşması askerın belini bükmüş, Âsafî ve asker günlerce tuzsuz at eti yiyerek hayatta kalabilmeyi başarabilmişlerdir.²⁰ Âsafî'nin kumandasındaki Osmanlı askeri kahramanca kaleyi savunurken İranlılar Sultan III. Murad'ın İran tahtının barış teklifini kabul ettiğini ve artık kavganın bittiği yalanını Osmanlı askerine yutturup asker arasına nifak sokmayı başarmışlardır. Âsafî, kuşatmadan kendisi de bezgin düşmüş olsa da askerın kaleden çıkma talebine sonuna kadar direnmiş, Kaykî Bey de karşısında yer alınca kaleden çıkmaktan başka çaresi kalmamıştır. İran askeri kaleden çıkanları kılıçtan geçirmiş, Âsafî ise esir olmaktan kurtulamamıştır. Kabala'da 1582 yılının sonlarına doğru uğranılan bu bozgun Âsafî'nin üç yıl sürecek esaret hayatının da başlangıcı olmuştur. İran askerinin elinde önce Kazvin'e gönderilen Âsafî,

¹⁹ Âsafî ve Gazi Giray'ın mukadderat birliği etmişçesine geçen dostane ilişkileri hususunda detaylı bilgi için bkz. Ertaylan, İsmail Hikmet, *Gazi Geray Han Hayatı ve Eserleri*, Ahmed Said Basımevi, İstanbul, 1958, s. 13-22.

²⁰ Niçe günler yindi tuzsuz at eti
Geldiler açız diyü her nekbeti (3393)

ardından Alamut Kalesi'nde bir kuyuya atılarak hapsedilmiştir.²¹ Gazi Giray'ın esareti üzerine bir de Âsafî'nin esareti eklenince Özdemiroğlu hayli müşkil bir duruma düşmüş ve İran işgali Demirkapı'ya kadar dayanmıştır.²²

Âsafî, Alamut Kalesi'nde üç yıla yakın bir zaman oldukça çileli bir esaret dönemi geçirmiştir. Esarettten kurtuluşu ise kendisi gibi Alamut Kalesi'nde mahpus, eski dostu ve kader arkadaşı Gazi Giray'ın yardımıyla gerçekleşmiştir. Şöyle ki, İran sarayınca kendisine Kırım tahtı vadedilen Gazi Giray, bu teklifi kabul etmiş görünerek İran sarayıyla zaman içerisinde sahte bir samimiyet geliştirmiştir. İran sarayının bu sahte samimiyete aldanması, Âsafî'ye kurtuluşun kapısını aralamıştır. Âsafî, Gazi Giray'ın aracılığıyla zor şartlarda kaldığı Alamut Kalesi'nden daha iyi koşullarda esaret geçireceği İsfahan'a sürgüne gönderilmiş, kısa zaman sonra İsfahan'dan firar ederek Şiraz, Kazirun, Ray yoluyla Basra'ya geçmiş, ardından da Bağdad, Kufe, Diyarbakır üzerinden Erzurum'a intikal etmiştir. Âsafî'nin İsfahan'da başlayan bu kurtuluş macerası 1585 yılı ortalarında Erzurum yakınlarındaki Cinis'te Tebriz seferi hazırlığıyla meşgul olan Özdemiroğlu Osman Paşa'nın yanında neticelenmiştir.²³ Çok geçmeden Gazi Giray da bir yolunu bulup İran sarayından firar etmiş ve Osman Paşa'ya iltica etmiştir.²⁴

²¹ Âsafî'nin kuşatma sonrasında esir alınışı, esarete geçirmiş olduğu yıllar ve esarettten kurtuluş macerası “*Şecâatnâme*'nin Konusu” başlığı altında detaylı biçimde ele alındığı için burada yer verilmemiştir.

Peçevi, Âsafî'nin Kabala Kalesi'nde uğradığı bozguna şehit düştüğünü belirterek yanılıya düşmektedir. Bkz. Peçevi, a.g.e. s. 74.

²² “*Hâlbuki Gâzî Geray ve Âsafî Mehmed Begüî esâretleri üzerine İrânlu her tarafda ferce bulmuş ve Peyker Hân pâ-y-ı ta‘diyi Derbende kadar uzatmış idi.*” Adurrahman Şeref, a.g.m., TOEM, c. IV, 23. cüz, s. 1435.

²³ Oldı çün deşt-i Cinis aña mekân
Mecma‘-ı leşker-keş-i şâh-ı cihân (6292)

Ol dilîre buldı çün Âşaf vuşûl
Eyledi cânı gibi anı kabûl (6299)

Abdurrahman Şeref, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Erzurum'a varışını “*993 senesi Şa‘bânında serdâr-ı nuşret-medâr Erzuruma vuşûl buldı.*” ve Erzurumda geçirdiği süreyi “*Oşmân Pâşâ bir buçuğ ay kadar Erzurumda istirâhat itdi.*” şeklinde not etmektedir. Bkz. a.g.m., TOEM, c. IV, 24. cüz, s. 1498.

Buradan hareketle Âsafî'nin esaretini noktalayıp Osman Paşa'ya kavuşması 1585 yılının Ağustos ile Eylül ayının ortaları arasında bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır. Âsafî'nin ardından Gazi Giray'ın Erzurum'a ulaşması da çok yakın bir tarihte gerçekleşmiştir.

²⁴ İsmail Hami Danişmend, Gazi Giray'ın Osman Paşa'ya iltica tarihini 4-5 Ağustos 1585 (7-8 Şaban 993) olarak kaydetmektedir. Bkz. Danişmend, a.g.e. c. III, s. 82.

Esaret yıllarında muharebe hayatından bir süre uzak kalan Âsafî'nin esareti sonrasında yer aldığı ilk muharebe Tebriz Seferi olmuştur. Erzurum'a ulaşır ulaşmaz ayağının tozuyla yer aldığı bu seferde Osman Paşa gibi uzun zamandır düşlediği Tebriz'in fethi saadetini de yaşamıştır. Daha önce Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn seferlerinde üç defa zabtedilen ve her defasında elden çıkmış olan Tebriz'in fethi bu kez Özdemiroğlu Osman Paşa'ya nasip olmuştur. (22-23 Eylül 1585 / 27-28 Ramazan 993)

Âsafî, Tebriz'in fethinden hayli mesut olmuşsa da tüm içtenliğiyle bağlı olduğu hamisi Osman Paşa'nın gündün güne artan rahatsızlığından dolayı da endişe içindedir. Osman Paşa ise bedeninde hâsıl olan ve günbegün ilerleyen hastalığından çok Tebriz'in muhafazasını düşünmektedir.

Âsafî'yi Tebriz'in fethinden sonra da önemli görevler beklemektedir. Bu mühim görevlerin başta geleni şüphesiz Tebriz'in muhafazasında yer almaktır. Osman Paşa, Tebriz'in muhafazası için ilk tedbir olarak şehri surlarla tahkim etmeyi, ikinci tedbir olarak da Kırım Hanlığı'nın Tebriz'in muhafazasına iştirakini düşünmektedir. Bu niyetle fethin üzerinden henüz bir kaç gün geçmişken Âsafî ile Gazi Giray'ı huzuruna çağırarak, Gazi Giray'a Tebriz'in muhafazası ile birlikte Kırım tahtını ve Âsafî'ye de yine Tebriz muhafazasında kalmak koşuluyla Kefe beylerbeyliğini vadetmiştir. Ardından gecikmeksizin padişaha yazılan arz mektubu ile Âsafî 1585 yılının sonbaharında Kefe beylerbeyliğine getirilmiştir.²⁵

Âsafî, Tebriz'den ayrılıp yeni görevinin başına geçmeden iki önemli olaya daha tanıklık etmiştir. Bunların ilki Tebrizlilerce sekiz on Osmanlı askerinin katledildiği haberi üzerine galeyana gelen Osmanlı askerinin Tebriz halkını kılıçtan geçirmesi, diğeri ise Osman Paşa'nın hastalığı sebebiyle yerine ordunun başına geçirdiği Cigalazade Sinan Paşa'nın İran

²⁵ “Leyal-i ‘ıydden birinde ‘Osmân Pâşâ Ğâzî Gerây ile Âşafîyi nezdine çağırıp harb unürünü müşâvere eyledi ve dedi ki: “Ben Tebrize geldüm ‘Acem çıkup gıtdi ben gidince ‘Acem yine gelecekdür. Tebrizüñ hükümet-i ‘Oşmâniyyede kalması bir emr-i ‘asîrdür. Hayli külfet ihtiyârına mütevaqqıfdur. Kırım hânı nigeh-bân olursa devlet-i ‘aliyye için muhâfâza huşuşı sühûlet bulur ve bir kaç sene i’tinâ ve iğdâm-ı tām gösterilürse nüfûz-ı saltanat-ı seniyye belki müteqarrer olur. Ordumuz buradan kalçup giderse Tebrizi kim kayıracak? Erzurum ve Van vâlîlerinin nezâreti kâfî gelmeyecekdür. Kırım hânıñ inzimâm-ı himmet ü başiretini lâ-büd görüyorum.” İkisi dañi Pâşânuñ bu sözlerini taşdıñ itdiler. Binâen‘aleyh Pâşâ Gencede kışlamak üzere Kırım hânıñıñ Ğâzî Gerâyı tevcîhi ve aña mu‘ayyen ve zahîr olmak üzere Âşafî Mehmed Begüñ Kefe mür-i mîrânlığına ta‘yîni huşuşlarına dâ‘ir rikâb-ı hümayûna etrâflı ‘arzlar yazdı.” Adurrahman Şeref, a.g.m., TOEM, c. IV, 24. cüz, s. 1502-1503.

tahtının veliahtı Hamza Mirza karşısında gösterdiği korkaklıktan dolayı uğranılan mağlubiyettir. Bu mağlubiyet öncesinde Hamza Mirza'nın Tebriz üzerine yürüdüğü haberi alındığında Âsafi, Gazi Giray'la birlikte Osman Paşa tarafından Cigalazade Sinan Paşa'ya yardımla görevlendirilmiştir.²⁶ Muharebe esnasında Âsafi ve Gazi Giray Sinan Paşa'yı uyguladığı harekât tedbirinin yanlışlığı hususunda ikaza çalışmışlar ancak Sinan Paşa kıskançlık hissine kapılıp bu ikazlara kulak asmayınca Osmanlı ordusu mühim derecede kayıp verip geri çekilmeye mecbur kalmıştır. Âsafi, Sinan Paşa'nın bu zaafiyeti yüzünden büyük bir badire atlatmış neredeyse ölümün eşiğinden dönmüştür.

Özdemiroğlu Osman Paşa'nın hasta haline rağmen ayrı bir özen gösterdiği Tebriz'in muhafazasının baş rol oyuncularından biri olan Âsafi'nin Paşa'nın nezdindeki bu görevinden terfi edildiği Kefe beylerbeyliğine geçişi bir türlü gerçekleşmemektedir. Sinan Paşa'nın yaşattığı son hezimet ve sonrasındaki dirayetsizlik, işleri iyiden iyiye çıkmaza sokmuş artık ömrünün son demlerini yaşayan Osman Paşa ve Osmanlı ordusu için Tebriz'den göçmekten başka çare kalmamıştır. Osman Paşa ve ordu ile birlikte göç yoluna düşen Âsafi, Şam Kazan mevkine geldiğinde Osman Paşa'nın vefatı ile iyice sarsılmıştır. (29 Ekim 1585)

Osman Paşa gibi muzaffer bir kumandanın vefatı Osmanlı için olduğu kadar uzun yıllar hizmetinde canla başla çalıştığı ve birlikte nice başarılarla imza attığı Âsafi için de çok büyük bir kayıptır. Aynı zamanda bu tarih, Âsafi'nin talihinin tersine döneceği bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Âsafi'nin Kefe beylerbeyliği görevine tayini yüzünü pek güldürmemiş, tayininin üzerinden henüz üç dört ay geçmişken bu görevinden azledilmiştir.²⁷

Âsafi'nin Kefe beylerbeyliğinden azledilişine Ferhad Paşa sebep olmuştur. Ferhad Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'dan önce şark serdarlığı vazifesinde bulunurken Kırım meselesinin hal yoluna konulmasında askerinin itaatsizliğine mani olamayınca gözden düşüp bu görevinden alınmıştır. Özdemiroğlu Osman Paşa'dan sonra Tebriz muhafazasındaki başarısızlığından dolayı Cigalazade Sinan Paşa da azledilince Ferhad Paşa tekrar şark serdarlığı görevine tayin

²⁶ Kâmil-i nazm Âşafî Gâzî Gerây
Anlara hem emr olundı sizde rây (6455)

²⁷ Geçdi üç dört ay bu aḥvâl ile çün
Kaşd idermiş aña ol ḥar günbegün (6877)

olunmuştur.²⁸ Âsafi'nin Osman Paşa'ya olan sevgisini ve bağlılığını çok iyi bilen Ferhad Paşa şark serdarlığından azledilişinin hincını bir anlamda Âsafi'den çıkarmıştır. Âsafi,

Terk-i ser itmekle yoluñda ezel
Gördi serdârıñ baña manşib mağhal (6898)

Şoñradan Ferhâd aldı zulmile
İtdügi cevr ü cefâ gelmez dile (6899)

beyitlerinde Ferhad Paşa'dan gördüğü zulmü ve

Pâdişâhum Âşafa zulm itdiler
Bî-sebeb 'azl itdiler incitdiler (6887)

Tiğ ile buldum cihânda iştihâr
Şimdi kalmamış gibi ol i' tibâr (6928)

Ol dilâverlik olup dîvânelik
Şimdi 'ayb olmuşdırır merdânelik (6929)

Neyleyem 'arz-ı vaķârım kalmadı
Ġayret-i nâmûs u 'ârım kalmadı (6930)

Zannım oldur ğam helâk ide beni
Tiğ-i miñnet çâk çâk ide beni (6931)

Dehr elinden kime feryâd ideyim
Kimse gûş itmez fiğânım n'ideyim (6932)

²⁸ Ferhad Paşa'nın şark serdarlığına ikinci defa tayini 1586 yılı Ocak ayı ortalarında gerçekleşmiştir. Bkz. Kütükoğlu, a.g.e., s. 167.

beyitlerinde de sebepsiz yere azledilişine olan itirazını ve böyle bir durumu içine sindiremeyişini dile getirmektedir.

Âsafî, *Şecâatnâme*'nin dibacesinde "...*tamâm iki yıldır ki ma'zûl ve müşevveşü'l-hâl ve envâ'-ı şedâyid ü âlâm ile mükedderü'l-aḥvâl olup bir vechile derûndan âh itmege cür'et idemezem...*"²⁹ sözleriyle belirttiğine göre Kefe beylebeyliğinden azledilişinden dibaceyi kaleme almış olduğu 1587 yılına kadar³⁰ 2 yıl her hangi bir devlet hizmetinde bulunmamıştır. Bu dönem yine "... *bu za'îf-i bî-çâre a'nî Âşafî-i âvârenüñ ḥâḫır-ı fâtır-ı kim şikeste âyîneler gibi hezâr-pâre ve her pâresi derd-i ḥasûd ile yâre yâredir kızılbaş-ı evbâşîñ çâh-ı siyâhundan ḥalâş olalı bir gün râḫat ve bir manşib ile ber-murâd olup istirâḫat itmek müyesser olmamışdır...*"³¹ şeklindeki ifadesinden anlaşıldığına göre Âsafî için zorluk içinde geçen bir dönemdir. Bir an evvel bu azledilmişlikten kurtulup padişah tarafından daha üst makamlarla lütuflandırılmak en büyük arzusudur. Sultan III. Murad adına yazmış olduğu *Şecâatnâme* bir anlamda işte bu arzunun bir ürünüdür.

Âsafî, *Şecâatnâme*'de çektiği sıkıntılar, uğradığı haksızlıklar yanında Sultan III. Murad'dan beklentilerini de açık bir şekilde dile getirmektedir. Padişah'tan en büyük beklentisi *Şecâatnâme* vesilesiyle yeni bir beylerbeylikle lütuflandırılmaktır. "*İnşâllahü te'âlâ bu bende-i kemterlerinüñ 'ilm-i nazm ü inşâda bizâ'atı ve fenn-i şimşîr ve şecâ'atda şanâ'atını belki bir cânibe serdâr idüp göndermege liyâḫatını müşâhede buyurduklarında ümmîd-dârem ki bilâ-sebeb elimden alınan Kefe beglerbegiliginden daḫi güzîde bir beglerbegilik 'inâyet buyurilup ser-ḫadd-i a'dâya irsâl kılalalar ve'l-ḥâşıl zannım budur ki bu ḫulları nâ-murâd ḫonulmayup mekârim-i cezîle-i nâ-mütenâḫîlerine lâyıḫ ve sezâ-vâr ve bir 'âlî manşib ile behre-dâr ve kâm-kâr buyuralar...*"³² yollu sözleri bunun bir delilidir. Âsafî'nin bu sözlerinden Kefe beylerbeyliğinden daha güzide bir beylerbeylik talebi açıkça anlaşılacakla birlikte "*ser-ḫadd-i*

²⁹ (6a)

³⁰ Âsafî *Şecâatnâme*'ye sonradan eklemiş olduğu dibaceyi tamamlayışına dair şu tarih kit'asını düşürmüştür:

Bu neberd-i zâl-i dehrîñ nazm olan dîvânınuñ

Başdan zîbâca bir dîbâcedir ser-nâmesi

Âşafî dîbâcesin zerle yazarken ḫâmesi

Didi târiḫin anıñ Dâḫü Şecâ'atnâmesi

sene : 995 (1587)

(6b)

³¹ (6a)

³² (3b)

a‘dāya irsāl kılalalar” deyişiiyle sınır boylarındaki mücadele dolu hareketli yaşantıya duyduğu özlem de hissedilmektedir.

Âsafî’nin Sultan III. Murad adına *Şecâatnâme*’yi kaleme almak çabasının karşılığında ne şekilde ödüllendirildiği hususunda bir bilgiye sahip değiliz.³³ XVI. yüzyıl tarihçilerinden Selânikî, Âsafî’nin 1590 yılının eylül ayı sonlarında (998 zilkade) Hamza Bey’in azledilmesiyle reisülküttablığa atandığını belirtmekte ancak bu göreve atanışta *Şecâatnâme*’nin rolü olup olmadığı yönünde bir bilgi vermemektedir.³⁴ Yaklaşık bir yıl bu görevde kalan Âsafî, 1591 yılı sonlarında bu görevinden alınmış, yerine Lâm Ali Çelebi tayin olunmuştur.³⁵ Yine Selânikî’nin nakledişiiyle Âsafî, 1593 yılının nisan ayında (1001 Receb) Hüseyin Çelebi’nin yerine ikinci kez bu göreve getirilmiş,³⁶ 14 Temmuz 1593 (14 şevval 1001) tarihinde yeniden azledilip reisülküttablık görevini Yahya Çelebi’ye bırakmıştır.³⁷

Âsafî’nin 1592/93 (1001) yılında ikinci kez getirildiği reisülküttablık görevinden azledilişinden sonraki hayatı meçhulümüzdür. Bu görevden sonra başka hangi görevlerde bulunduğuna dair bilgimiz bulunmayan şair, Mehmet Nail Tuman’ın kaydına göre 1604 (1014) yılında vefat etmiş, mezarı ise Hırka-i Şerîf Mescidi’ndedir.³⁸

Hayatının hemen her safhası büyük bir aşkla hizmette bulunduğu devlet görevinde yükselme mücadeleleri içerisinde geçen Âsafî’nin bilinen tek eseri *Şecâatnâme*’dir.

‘Özrimi bilsünler itsünler ‘itâb

İbtidâ nazmım-dırır işbu kitâb (6966)

³³ Cornell H. Fleischer, Âsafî’nin Kefe beylerbeyliğine tayininden üç yıl sonra Şemahı (Şirvan) beylerbeyliğine atandığını belirtse de bu bilgiyi ihtiyatla karşılamak gerekmektedir. Bkz. a.g.e. s. 83.

³⁴ Selânikî Mustâfa Efendi, *Selânikî Tarihi*, haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, c. I, s. 227.

³⁵ a.e., s. 250.

³⁶ a.e., s. 311.

³⁷ a.e., s. 324.

Âsafî’nin reisülküttablık görevleri için ayrıca bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, c. VI, s. 1781.

³⁸ Mehmet Nail Tuman, a.g.e., c. II, s. 914.

şeklindeki sözleri *Şecâatnâme*'nin ilk eseri olduğunu belirtmekle birlikte gerek kendisinin gerekse kaynakların başka bir eserine işarete bulunmamaları bir başka eserinin olmadığını göstermektedir.³⁹

Âsaffî, divan edebiyatının pek çok şairinde göze çarpan bir tarikata mensup olma geleneğinin dışında kalmış değildir. Asrın Mevlevî şairlerindedir. Gelibolulu Âlî, Kühü'l-Ahbâr'da "... devlet-i dünyeviyyede gûş-ı tarîkat-ı Mevleviyyeyi dışâr idinmiş..."⁴⁰ sözleriyle onun Mevlevîliğe olan mensubiyetini belirtmektedir. *Şecâatnâme*'de Mesnevi'den aktarılan kimi hikâyeler ve Mevlana'dan iktibaslar da Âsaffî'nin bu yönünü doğrular niteliktedir.

Âsaffî'nin ailesi hakkındaki bilgilerimiz de sınırlıdır. Bu konudaki ilk bilginiz Âsaffî'nin Çerkez aslına mensup olduğudur. Kendisi bu hususu bizzat ifade etmemekle birlikte *Şecâatnâme*'de:

Akrabâsıydı müşîrüh Âşaffî
Gösterüp üslûb-ı cengi muhtefî (6862)

beytiyle Özdemiroğlu Osman Paşa ile olan akrabalığından bahsetmektedir. Nesebi Mısır Çerkezleri'ne dayandırılan⁴¹ Özdemiroğlu Osman Paşa ile ilgili bu bilgi göz önünde bulundurulursa Âsaffî'nin Çerkez aslına mensup olduğu düşünülebilir. Âsaffî'nin ailesi hakkındaki bir diğer bilginiz ise bir erkek kardeşe sahip bulunduğudur. Âsaffî, *Şecâatnâme*'de Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Demirkapı'dan Kefe yoluyla İstanbul'a hareketi esnasında uğramılan Rus saldırısını anlatırken yer verdiği bir beyitte;

Çâyil-i nazm Âşaffîniñ kardeşî
Bezî idi meydânda cân u başî (4457)

³⁹ Agah Sırrı Levend: "Müellif yine önsözde, daha evvel yazmış olduğu başka bir eserden şu satırlarla bahsediyor: "Âşaffî mahlaş olan bende-i kemterleri, müşârü'n-ileyh 'Osman Pş.nuñ ... otuz kırk cüz bir kitâb ve seksen sekiz yerde naşş-ı Mânî-nişân ile muşavver meclis-i müsteşâb taşvîr olunub, baħr-ı Meşnevî-i Ma'nevî üzre nazm eylemişlerdür." ifadelerine yer vererek yanlışlığa düşmektedir. Bkz. a.g.e., s.89.

⁴⁰ Gelibolulu Âlî, a.g.e., vr. 241b

⁴¹ Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*'nda kaleme aldığı Özdemiroğlu Osman Paşa'ya dair dizi makalelerinin ilkinde Osman Paşa'yı Çerkez asıllı göstermektedir. Bkz. TOEM, c. IV, 21.cüz, s.1289.

ifadesiyle saldırdı şehit olanlardan birinin de kardeşi olduğu bilgisini vermektedir.⁴²

Peçevî İbrahim Efendi, Âsafî'nin kişilik özelliklerine ilişkin olarak Peçevî Tarihi'nde onu çok saf, hile, dolan nedir bilmez bir şahsiyet olarak nitelemektedir.⁴³ Gelibolulu Âlî de Peçevî'nin bu görüşüne "... *hubb-ı māl ü menāl sevdāsına iş itmiş degül idi.*"⁴⁴ sözleriyle katılmaktadır. Âsafî'nin "... *resm-i irtisâyı defâtir-i âmâlden hakk ve cadde-i istiķâmetden bir ân ve bir sâ'at münfekk olmak müyesser olmamışdır el-ḥamdüli'l-lah şümme el-ḥamdüli'l-lah hele bu bende-i dîrîne ve çâker-i kemterîne Ḥaḳḳ 'ubûdiyyeti yirine getürmede cüst ü çâlâk olup gâh ḳalem gibi toğruluga güşiş ve gâh kâğıd gibi yüz aḳlıḳlarına verziş idüp ...*"⁴⁵ şeklindeki kendi ifadeleri de bir anlamda Peçevî ve Âlî'yi doğrular niteliktedir.

Ömrünün mühim bir safhasını Kafkasya gibi zor bir coğrafyanın her an yeni tehlikelere gebe, hareketli sınır boylarının bitip tükenmek bilmeyen mücadeleleri içerisinde geçiren Âsafî'nin hayatı, devlet hizmetinde şaibesiz ve hızlı bir yükselişin gerçek öyküsüdür. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın maiyyetinde dürüstlük içinde, durmak nedir bilmeden, tam bir görev aşkıyla çalışan Âsafî, kâtiplikten tezkirecilik, defterdarlık, sancakbeyliği ve beylerbeyliğe doğru giden haklı yükselişiyile en müşkil durumlarda dahi kendisine sonsuz derecede güven duyulabilecek, cesur bir görev adamı portresi çizmiştir.

II. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Âsafî, tek eseri *Şecâatnâme*'de ortaya koyduğu edebi kimliği ile kaynaklarda yeterince adından söz ettirebilmiş değildir. Devlet hizmetinde yükselme arzusuyla XVI. yüzyıl şark seferlerinin cereyan ettiği coğrafyada kültür hayatından ve kültür merkezlerinden uzakta bir ömür geçirmek durumunda kalan şair, edebi şahsiyetini ispata pek olanak bulamamıştır. Dürüstlük içerisinde adeta canla başla çalıştığı devlet kademelerinde yüksek mevkilere ulaşamaması ve *Şecâatnâme*'den başka bir eser kaleme almamış olması da isminin geri planda anılmasına sebep olmuştur.

⁴² *Şecâatnâme*'de Âsafî'nin kardeşinin şehit edilmesine dair bir minyatüre yer verilmiş olması da bu bilgimizi doğrulamaktadır. Bkz. 50. minyatür, vr. 188b

⁴³ Peçevi İbrahim Efendi, a.g.e., c. II, s. 74.

⁴⁴ Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 4350, vr. 121b

⁴⁵ (3b)

Gerek devlet hizmetinde gerekse edebi sahada hak ettiği yeri alamayan Âsafî, nazım ve nesirde kendine güvenen bir şairdir. Dibacede sarfettiği “...*le’âl-i neşrimi daği nizâm-ı nazmıma qarîn ve bu iki zâde-i tab‘ımı şahidîn-i ‘ādileyn idüp min-ba‘d da‘vâ-yı ma‘rifet itdığımce nazım u neşrim gibi iki zibâ şahid ve şıdk-mağâle güvâh olmağa müsâ‘id olalar.*”⁴⁶ sözleri ve

Çok kuluñ ma‘ rifete kâdir olur

Şâhib-i seyf ü kalem nâdir olur (5b)

Şi‘r ü inşâ diseler var benim

Şadr-ı heycâda yirim var benim (5b)

dizeleri Âsafî’nin şiir ve inşada kalemine olan güveninin ispatı niteliğindedir.

Âsafî’nin edebi yönüne ilişkin bu kendi değerlendirmeleri dışında XVI. yüzyıl tarih ve edebiyat sahasının önemli simalarından Gelibolulu Âlî’nin de Kühü’l-Ahbâr ve Nusretnâme adlı eserlerinde birtakım değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Âlî, Âsafî’nin ilmi yeterliliği yanında şiir ve inşaya muktedir bir şair olduğunu belirtmektedir. Âlî, “... *bir kâmil-i melek-ıuşâl ve şi‘r ü inşaya kâdir şâhib-i kemâl idi.*”⁴⁷ ve “...*istikâmet-i tab‘la merdüm-perdâz ve beyne’l-aqrân her cihetle mu‘ayyenü’l-miğdâr u mümtâzdur...*”⁴⁸ ifadeleriyle Âsafî’nin edebi şahsiyetine olan takdirini, “...*vâkıf-ı rumûz-ı ma‘nevî ve mütercim-i ebyât-ı mesnevi...*”⁴⁹ sözleriyle de Mesnevi’yi tercüme edebilecek kadar Farsça bilgisine sahip bulunduğunu ortaya koymaktadır. Âsafî hakkındaki tespitlerini “... *niçe yıllar mütelemmiz ü nefâyis-i fevâyid-i şi‘r ü inşâmızdan gâh u bî-gâh müteleziz olmuş idi.*”⁵⁰ sözleriyle sürdüren Âlî, Âsafî’nin edebi şahsiyetinin oluşumunda katkısı bulunduğundan da bahsetmektedir. Âsafî ve Âlî’nin Lala Mustafa Paşa’nın himayesinde bir dönem birlikte görev almış, çağdaş iki şair olmaları bu görüşü muhtemel kılmakla birlikte Âsafî’nin böyle bir tespiti doğrular hiçbir kaydı yoktur.

⁴⁶ (4a)

⁴⁷ Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, vr.121b

⁴⁸ Gelibolulu Âlî, *Kühü’l-Ahbâr*, vr. 241b

⁴⁹ Gelibolulu Âlî, a.y.

⁵⁰ Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, vr.121b

Cornell H. Fleischer de bu sözlerden hareketle Âsafî’nin Gelibolulu Âlî’nin öğrencisi olduğunu belirtmektedir. Bkz. a.g.e. s. 84.

Âsaffî'nin *Şecâatnâme*'de ortaya koyduğu edebi şahsiyetini Gelibolulu Âlî'nin görüşleri ile birlikte değerlendirdiğimizde, Âsaffî'nin dini, ilmi ve edebi sahada kendini yetiştirmiş, âlim bir şair olduğu hükmüne varmak zor değildir. Eserinden Mevlana, Hafız ve Şeyh Sadi'yi okuduğu anlaşılan Âsaffî, ayet ve hadislerden mevzuya uygun yaptığı iktibaslarla dini ilimlere ve tasavvufa vakıf bir şair kanaati uyandırmaktadır. Mevlevî bir şair oluşuyla *Şecâatnâme*'de belirgin biçimde kendini hissettiren Mevlana etkisi, Mevlevî kültürüne olan hâkimiyetini de ortaya koymaktadır.

Âsaffî, şiir tekniğini iyi bilen, geniş kültüre sahip bir şairdir. Duru bir Türkçeyle nazmedilmiş beyitlerindeki vezin kusurlarının azlığı vezne olan hâkimiyetinin, mesnevi içerisinde gazel formunda manzumelere yer veriş de klasik şiirin farklı nazım şekilleriyle manzumeler yazabileceğinin bir göstergesidir. Yer yer lirik, didaktik ve pastoral anlatımlarla akıcı kıldığı kendine has üslubunu atasözleri, deyimler, hikâyeler ve ayet hadis iktibaslarıyla zenginleştirmesi geniş bir kültüre ve şairlik perspektifine sahip bulunduğuna işaret etmektedir. Bu nitelikleriyle Âsaffî, farklı şekil ve muhtevalarda eser kaleme alabilecek düzeyde bir şairdir.

Âsaffî'nin edebi şahsiyetinde dikkati çeken hususlardan biri de dile olan hâkimiyetidir. Sahip bulunduğu kelime zenginliğiyle hiç zorlanmadan, kolaylıkla söylenilmiş izlenimi uyandıran beyitleri bunun bir göstergesidir. Bu meziyeti ona kafiye ve redif konusunda da kolaylık sağlamakta, böylelikle şiirinin ahenk düzeyini rahatlıkla artırabilmektedir.

Âsaffî, söz sanatlarını da ustalıkla kullanan bir şairdir. Kendi ifadesiyle sanat yapma kaygısından uzak kaleme aldığı *Şecâatnâme*'de edebi sanatlara başarılı bir şekilde yer vermektedir. Kısa ve özlü söyleyiş içerisinde kimi kıssa ve olaylara işaretle bulunduğu telmihlerle manaya derinlik kazandıran, oldukça çetin geçen savaşları anlatırken sıkça başvurduğu mübalağalarla okuyucuyu kolayca olayın havasına sokan, hoşlanarak kullandığı cinas, tarsi ve aliterasyonlarla Türkçenin ses olanaklarından layıkıyla istifade edebilen Âsaffî, sanatları kullanmaktaki maharetine yeter bir delil ortaya koyabilmektedir. Böylelikle anlatımındaki doğallığını söz sanatlarıyla ustaca yoğurması, tarihi hadiselerin kuru bir ifadeyle değil şairane bir üslupla karşımıza çıkmasını sağlamaktadır.

Âsafî'nin edebi kişiliği çerçevesinde nazmı yanında nesrinin de yeri bulunduğunu belirtmek gerekir. *Şecâatnâme*'ye eklemiş olduğu mensur dibacede inşa sanatındaki kabiliyetini orataya koymaktadır. Yer yer secilerle bezenmiş, berrak bir dille yazdığı dibaceden anlaşılır, ahenkli bir nesir üslubuna sahip bulunduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Sonuç olarak denilebilir ki; Âsafî, külfetsiz bir dille, sanat kaygısı gütmeyen kaleme aldığı eseriyle Türk dilinin ve klasik şiirin olanaklarını kullanmaya vakıf bir şair görünümü sergilemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞECÂATNÂME’NİN İNCELENMESİ

I. YAZILIŞ SEBEBİ

Mesnevi nazım şekliyle yazılmış eserlerin belirgin özelliklerinden biri de eserin yazılış sebebinin şair tarafından özel bir başlık altında ifade edilmiş olmasıdır. “Sebeb-i te’lif” , “sebeb-i nazm-ı kitâb” gibi adlarla yer verilen bu bölüme hemen birçok mesnevîde rastlanır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir eser olan *Şecâatnâme*’nin kurgusu içerisinde ise bu başlık altında bir bölüm yer almamaktadır; ancak Âsafî, *Şecâatnâme*’yi yazış sebebine ilişkin olarak dibace ve hatime bölümlerinde bilgi vermektedir.

Âsafî, *Şecâatnâme*’nin dibacesinde “*pâdişâh-ı dîn-penâh ve sa’âdet-dest-gâh hazretleriniñ emr-i şerîfleri ile nazm olunup...*”¹ sözleriyle eserini padişahın emri üzerine yazdığını belirtmektedir. İlmî ve edebî hayatın canlanması için çalışan III. Murad’ın kendisi de şiir yazmış ve ilmî eserler telif etmiştir.² *Şecâatnâme*’nin şiirde ve nesirde yetenekli bir kalem olan Âsafî tarafından manzum olarak kaleme alınmasının nedeni şair bir sultan adına yazılmış olduğundandır.

Şecâatnâme’nin yazılış sebebini eserin kaleme alındığı dönem ve bu dönemde Âsafî’nin içinde bulunduğu durumla birlikte de değerlendirmek gerekir. Âsafî’nin *Şecâatnâme*’yi nazmettiği yıllar Kefe beylerbeyliğinden azledilmiş olduğu yıllara tesadüf etmektedir. Bu noktada dibacedeki “*inşâllahü te’âlâ bu bende-i kemterleriniñ ‘ilm-i nazm ü inşâda bizâ’atı ve fenn-i şimşir ve şecâ’atda şanâ’atını belki bir cânibe serdâr idüp göndermege liyâkatını müşâhede buyurduklarında ümmîd-dârem ki bilâ-sebeb elimden alınan Kefe beglerbegiliginden dañi güzîde bir beglerbegilik ‘inâyet buyurilup ser-ğadd-i a’ dâya irsâl kılalalar*”³ sözleri ile:

¹ (6a)

² Ak, Coşkun, *Şair Padişahlar*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 229

³ (3b)

Kullaruñ şan' atı terk-i cāndır

Şāhlar şan' atı istihsāndır

Leb-i gül-fāmıñı luṭf it depred

Beni beglerbegi it eyleme red (5b)

dizeleri dikkate alınırca *Şecâatnâme*'nin beylerbeylik talebiyle azledilmişlikten kurtuluşa bir vesile olması amacıyla yazıldığı açıktır. Bu bağlamda *Şecâatnâme*'nin nazmedilşindeki asıl sebebin şair bir padişahın sanatçı ruhunu okşayıp lütfuna ve ihsanına mazhar olmak beklentisi olduğu bir gerçektir.

Bu kitāb içre ki itdim 'arz-ı hāl

Zerredir hürşiddin iy hoş hışāl (6933)

beyanı da bu beklentinin açık bir ifadesidir.

Şecâatnâme'nin yazılışındaki sebepler sadece bunlarla da sınırlı değildir. Padişahın emr-i şerifleri yanında “*pādişāh-ı 'adālet-'unvānıñ nām-ı nāmīleri*”⁴ böyle bir eserin yazılmasında ilham kaynağı olmuş, bununla birlikte:

Ol ğazālar kim bulupdur iştihār

Nazm için anları kıldım ihtiyār (6956)

denilerek Özdemiroğlu Osman Paşa'nın meşhur gazalarının nazmedilerek methedilmesi de amaçlanmıştır.

Âsafî, konusu itibariyle bir savaş manzumesi olan böyle bir eseri kaleme almakla Firdevsi'nin Şehnâme ile yaptığını yapmak niyetindedir. Nasıl ki Rüstem-i Zal gibi bir “sipehsālâr-ı cihân-peymâ”nın İran ve Turan'daki sergüzeşti Şehnâme'de tasvir olunup ebedi kılınmışsa *Şecâatnâme*'de de “Sultân-ı Sahib-Kırân”ın namı ebedileştirilmek istenmiştir.⁵

Şecâatnâme'nin yazılış sebepleri içerisinde hayır duaya vesile olacak bir eser ortaya koyma⁶ ve fatih askerlerin ruhuna bir Fatiha okutabilme⁷ arzusunu da görmek mümkündür.

⁴ (3a)

⁵ (2a)

⁶ Âşafî'nün bu Şecâ'atnâmesin
Okıyanlar hayr ile yād eylesün (6976)

II. YAZILIŞ TARİHİ

Mesnevi nazım şekliyle yazılmış eserlerde usül halini almış olan eserin yazılış tarihine ilişkin bilgiler, *Şecâatnâme*'de de yer almaktadır. Dibace ve hatime bölümlerinde verilen bilgilere göre *Şecâatnâme*, mensur dibacesi ve manzum metni farklı tarihlerde tamamlanmış bir eserdir. *Şecâatnâme*'nin önce manzum metni sonra da mensur dibacesi kaleme alınmıştır.

Âsafî'nin hatime bölümündeki:

Oldı toqız yüze toqsan dörd o dem

Mâh-ı Şevvâlü'l-mükerrem mışfi hem (6980)

Geçmiş idi hicret-i hayre'l-enâm

Tâ ki pâyâna irişdi bu kelâm (6981)

beyitlerinde verdiği bilgiye göre eserin manzum metninin yazımı 1586 yılının ekim ayı ortalarında (Şevval 994) tamamlanmıştır.

Mensur olarak yazılan dibace bölümü, manzum metnin öncesine sonradan dahil edilmiştir. Âsafî, dibace bölümünün tamamlanış tarihini aşağıdaki tarih kıtasıyla belirtmektedir:

Bu neberd-i zâl-i dehrîñ nazm olan dîvânınuñ

Bâşdan zîbâca bir dîbâcedir ser-nâmesi

Âşafî dîbâcesin zerle yazarken hâmesi

Didi târih'in anıñ *Dâliñ Şecâ'atnâmesi* sene : 995 (1587) (6b)

Bu bilgiler ışığında *Şecâatnâme* 1587 yılında son şeklini almıştır. ⁸

Bu kitâbum kıala benden şoñra çün
Oқыyanlar dilerin âmîn disün (1503)

⁷ Bu vaşiyetdir sipâh-ı fâtihe
Oқыyalar rûhına bir Fâtiha (6979)

⁸ Agah Sırrı Levend *Şecâatnâme*'nin yazılış tarihine ilişkin olarak sadece manzum metnin bitiriliş tarihini vererek eserin bittiği tarihi 1586 (994) olarak göstermektedir. Bkz. a.g.e. s.89.

III. İÇERİK ÖZELLİKLERİ

A. Şecâatnâme'nin Kurgusu

Belli bir konuyu işleyen bağımsız bir kitap olarak yazılmış mesnevilerin planları genellikle birbirine benzer. Bu genel planda üç bölüm vardır;

Giriş bölümü

Konunun işlendiği bölüm

Bitiş bölümü⁹

Mesnevi nazım şekliyle yazılmış *Şecâatnâme*, plan olarak klasik mesnevi kurgusu hususiyetlerine yakınlık göstermekle birlikte kendine has birtakım farklılıklar da içermektedir. Eser, mesnevilerde ender rastlanan mensur bir dibace ile başlamaktadır. Dibaceyi gazavatname türünün özelliğine uygun olarak yer verilmiş iki fihrist takip etmektedir. Fihristlerin ilki Özdemiroğlu Osman Paşa önderliğindeki önemli savaşları ve bu dönemdeki önemli olayları, ikincisi ise Âsafi'nin başından geçen kayda değer hadiseleri özetlemektedir. Giriş bölümünde sırasıyla 23 beyitlik besmele ve tevhit, 6 beyitlik na't, 12 beyitlik dört halifeye övgü, 27 beyitlik Sultan III. Murad'a methiye ve Özdemiroğlu Osman Paşa'nın biyografisine yer verilmektedir. *Şecâatnâme*'nin giriş bölümünde münacat, miraciye ve sebep-i telif kısımlarına yer verilmemiştir.

Mesnevilerde giriş bölümünü asıl konunun işlendiği “âgâz-ı dâstân” bölümü takip eder. *Şecâatnâme*, giriş bölümünden sonra klasik mesnevi kurgusundan biraz farklı bir kurguda devam etmektedir. Âsafi, bu noktada biraz sıra dışı davranmıştır. Asıl konu itibarıyla Özdemiroğlu Osman Paşa'nın fetihlerini metheden bir mesnevi olan *Şecâatnâme*, Çıldır Zaferi ile Özdemiroğlu Osman Paşa'nın ölümü arasında geçen olayları ihtiva etmektedir; ancak âgâz-ı dâstân bölümü Çıldır Zaferi ile değil Şemahi Zaferi ile başlatılmaktadır. Çıldır Zaferi her ne kadar Osman Paşa'nın gösterdiği büyük yararlıklar neticesinde kazanılmışsa da bu zaferde ordunun kumandası Lala Mustafa Paşa'nın elindedir. Osman Paşa'nın Çıldır Zaferi'nde gösterdiği yararlıkların ardından kazandığı ilk gerçek zafer ise Şemahi Zaferi'dir. Âsafi'nin *Şecâatnâme*'de böyle bir kurgulamaya gidip âgâz-ı dâstânı Şemahi Zaferi'yle başlatmasındaki

⁹ Ünver, İsmail, “Mesnevi”, *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1986, s. 432.

sebebe asıl konuya içtenlikle bağılı olduğı memduhunun asıl zaferiyle başlamak istemesindedir. Böylelikle Şemahi Zaferi'yle başlayan bölüm Özdemiroğlu Osman Paşa'nın ölümüyle son bulmaktadır. Âgaz-ı dâstânın ardından -Ferhad Paşa'ya dair- tercüme-i hal ve şikâyetname türünden manzumelere yer verilmiştir.

Şecâatnâme'nin bitiş bölümü, hatime başlığı altında verilmiştir. Bu bölümde ise eserin yazılışına ve bitiriliş tarihine dair bilgiler verilmiş olup eser, dua kısmıyla son bulmaktadır.

Mesnevi nazım şekli edebiyatımızda ve hemen tüm İslami edebiyatlarda genellikle uzun konuların nazmedilişinde kullanılmış bir nazım şeklidir. Şairler, uzun konuları mesnevi şeklinde nazmederlerken anlatımda monotonluğa düşmemek ve okuyucunun dikkatini dağıtmamak düşüncesiyle zaman zaman farklı nazım şekillerine de yer vermişlerdir. Daha çok Türk mesnevi şairlerinin eserlerinde görülen bu duruma *Şecâatnâme*'de de rastlanmaktadır. *Şecâatnâme*'nin kurgusu dâhilinde klasik mesnevi kurgusu dışında değerlendirilebilecek gazel nazım şekliyle yazılmış 4 farklı manzume daha yer almaktadır.¹⁰

B. Şecâatnâme'nin Konusu

Osmanlı ordusuna Gürcistan yolunu kapamak isteyen İranlıların Çıldır civarına yaklaştığı haberinin ulaşması üzerine serdar Lala Mustafa Paşa, düşmanın karşılanması için Derviş Paşa'yı görevlendirdi. Derviş Paşa, Kürt Beyleri ve Diyarbakır askerinden oluşan bir kuvvetle Tokmak Han önderliğindeki İran kuvvetine karşı durdu. Diyarbakır Beylerbeyi'nin büyük mücadelesine rağmen Osmanlı ordusu kayıp vermektan kurtulamadı. Bu sırada Osman Paşa'nın imdada yetişmesiyle sabahtan akşama dek süren mücadele sonunda Tokmak Han ve İran gücü bozguna uğratıldı.¹¹

¹⁰ Gazel I (24a)
Gazel II (27b)
Gazel III (39a)
Gazel IV (61b)

¹¹ Âsafî bu zafere şu tarih beytini düşürür:
Kaçduğın gördükde bir rind-i cihân
Didi târihini hey hey Kara Hân (976) (156)

Çıldır Muharebesi'nin zaferle sonuçlanması¹² aynı zamanda Osmanlı ordusuna Gürcistan kapılarını da açmış oldu. Çıldır Muharebesi'nde büyük yararlılıklar gösteren Osman Paşa bu zaferin ardından Tiflis'in fethiyle görevlendirilip ciddi bir direnişle karşılaşmaksızın Tiflis Kalesi'ne ulaştı. Kalede direnişte bulunmayan kuvvetin tahliyesiyle kalenin fethi kolaylıkla gerçekleşmiş oldu. Şehirde camiye çevrilen kiliselerde ezanlar okutulup kılınan namazın ardından iç kalede kurbanlar kesildi. Kastamonu Beylerbeyi kalenin korunmasıyla görevlendirildi ve ardından Gürcü kralı divanda itaate davet edildi. Serdarın elini öpüp itaatını bildiren Aleksandre, bunun karşılığında kendi ülkesine han ilan edildi ve Osmanlı ordusu Şirvan'a yöneldi.

Şirvan'ı almak niyetindeki Osmanlı ordusu Kımık nehri civarına geldiğinde Tebriz hâkimi Emir Han'ın Osmanlı ordusundaki azıkcı askerlere saldırdığı haberi ulaşınca Karaman ve Diyarbakır askeri gecikmeksizin saldırıya geçti. Akşama kadar süren savaşta (Koyun Geçidi

¹² Çıldır Muharebesi'nin zaferle sonuçlanmasını Hayali bir koşmasında:

Turnam gider olsan bizim ellere
Vezir Ardahan'dan göçtü diyesin
Karşı geldi Kızılbaş'ın hanları
Çıldır'da da döğüş oldu diyesin

Al kana boyandı Çıldır dağları
Gaziler ... tuğları
Gözü kanlı Diyarbekir beyleri
Din yoluna şehit düştü diyesin

Çamur dize çıktı kan ile yaştan
Atlar dalamaz oldu serilen leşten
Kaleler yıkıldı kesilen baştan
Ak gövdeler kana battı diyesin

İki alay bir araya gelince
Arayere çarhacılar girince
Beşbinbeşyüz belli atlı dolunca
Tokmak Han da kaçtı diyesin

Haberimiz iletsin dostu gidenler
Varup dostun didarını görenler
Şâhin Şâhin paşaları soranlar
Din uğruna şehit düştü diyesin

şekliyle dile getirir. Köprülü, Fuad, *XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri*, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1930, s. 41.

Muharebesi – 9 Eylül 1578) Emir Han mağlup edildi ve askerinin mühim bir kısmı nehirde boğularak telef oldu.

Kınık nehri geçilemeden baş gösteren erzak sıkıntısı Osmanlı ordusunu zor durumda bırakmıştı. Bunun üzerine ordu bir de nehrin azgın sularıyla mücadeleye katlanmak zorunda kaldı. Âsaffî'nin:

Şûretâ nehr idi ammâ baħr idi

Baħrı almaz ‘aynına bir nehr idi (290)

şeklinde ifade ettiği Kınık nehrinden geçiş, türlü zahmetlerle gerçekleşse de Osmanlı ordusu bu esnada askerinin bir çoğunu kaybetti.

Bir felâketle geçildi ol Kınık

Geçmedi kes k’olmaya göñli şınık (294)

Çok kişi ğarķ oldu çıķdı başdan

Kimi oğlından kimi ğardaşdan (295)

Cümlesinüñ dîdesi pür-hjün idi

Gözleri yaşı hemân Ceyhün idi (296)

dizeleri bu felaketin boyutunu çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir.

Serdar Lala Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı askerinin Kınık nehrini geçip bağ ve bostan diyarı Ereş’e ulaşması (15 Eylül 1578) askeri erzaka kavuşturmuş ve bir süreliğine de olsa rahatlatmıştı. Ereş’teki Cami’-i Kebir’de kılınan cuma namazının ardından Lala Mustafa Paşa fethedilen toprakların muhafazası ve İranlıların kış saldırılarına karşı ordunun tehlikeye düşmemesi için beylerbeylerinden birini Şirvan’ın muhafazasıyla görevlendirmek için hemen büyük bir divan toplayıp istişareye başladı. Ne var ki beylerbeylerin hiç biri bu görevi üstlenmeye yanaşmadı. Şirvan bölgesini koruma görevi Halep beylerbeyi Mehmed Paşa’ya teklif edildiyse de Mehmed Paşa, zorlu kış koşullarında sayıca az bir kuvvetle bölgeyi korumanın güçlüğüne belirtip teklifi reddetti. Hayret ve ıstırap içinde kalan Mustafa Paşa:

Ölmeden ğorķanı zinhâr itme baş

Hiç muħanneş olan ister mi şavaş (405)

Ḥāşa kim bu milketi zabt itmege

Er gerek server gerek rabt itmege (406)

şeklindeki sözleriyle zorluğunu dile getirdiği Şirvan'ı koruma görevini bu kez Özdemiroğlu Osman Paşa'ya teklif etti. Osman Paşa cevabında bu teklifi daha önce kendisine yapmadığından dolayı sitemde bulduysa da asker ve hazine hususunda arzularının yerine getirileceği sözünü alarak büyük bir fedakârlıkla Şirvan serdalığını kabul etti.

Şirvan serdarı Osman Paşa, gecikmeksizin beylerbeylerini topladı ve Erzurum beylerbeliğinden azlolunduktan sonra Saruhan beylerbeyliğine tayin edilen Kaytas Bey'i Erzurum beylerbeyliğine getirip Şirvan'ın muhafazasıyla görevlendirdi. Gönüllü olarak Şirvan'ın muhafazasında kalmak isteyenlerden İbrahim Bey Ruha (Urfa), Kürt Abdurrahman Bey Karahisar-ı Şarkî, Seydi Gazi Beg Kiğı, Budak Bey Sincar, Ahmed Beg Siverek, Veli Bey Çapakçur, Piyale Bey Harput sancaklarına, Kâtip Hurrem Bey sol ulufeciler ağalağına, Âsafî Dal Mehmed Bey Osman Paşa'nın tezkireciliğine, Kara Ahmed Çavuş karşı çavuşluğuna tayin edildi. Böylelikle Osmanlı'nın Kafkasya'daki ilk idare teşkilatı da gerçekleştirilmiş oldu. (12 Eylül 1578)

Serdar Lala Mustafa Paşa 8 Ekim 1578 (6 Şaban 968) tarihinde ordusuyla Erzurum kışlağına çekilmek üzere Şirvan'dan ayrıldı. Şirvan'da zayıf kuvvetlerle kalan Osman Paşa askerinin moral kazanması ve ganimet temini için Kür nehri üzerine bir köprü kurdurarak İbrahim Bey ve Abdurrahman Bey'in refakat ettiği Kaytas Paşa önderliğindeki askeri, Partaloğlu komutasındaki İran ordusu üzerine gönderdi. Hezimete uğrayan Partaloğlu kaçarken, şehri yağmalayan Osmanlı askeri ganimetle geri döndü. Ardından Salyan'da Şirvan askeriyle gücünü takviye edip otuz bin askerle Osmanlı kuvvetlerine saldırıya hazırlanan Eres Han üzerine geceleyin baskın düzenlendi. Oldukça çetin geçen savaşın ardından epeyce kayıp veren Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı.

Eres Han'ın gücüne ve verilen kayba aldırmayan Osman Paşa, Eres Han tehlikesini bertaraf etmekte kararlıydı. Bu karar üzere yola çıkmışken Elburz Dağı eteğindeki Demirkapı Kalesi'ne gelindiğinde Sünni halktan aldığı mezhep vergilerinden dolayı nefret duyulan

İranlıların Demirkapı valisi Çarak Halife Osmanlı zaferlerinden cesaretlenen Sünni halk tarafından alıkonulup serdarın huzuruna getirildi. Mezhebinden dönmesi teklif edildiğinde Şiilikten dönmekte ısrar edince katledildi. Kaytas Paşa bir miktar kuvvetle Abdurrahman Beg ve Muzaffer Beg refakatında Ereş'te bırakıldı ve ordu Salyan'daki Eres Han üzerine yürüdü ancak yolda yiyecek sıkıntısı baş göstermesi üzerine Şemahi'ye yönelindi. Şemahi'de halk Osman Paşa'yı izzet ve ikramlarla karşıladı. Osmanlı ordusu Şemahi'de bulunduğu esnada Eres Han ordusunun gelmek üzere olduğu haberi ulaşınca Osman Paşa, Eres Han üzerine yürünmesini kararlaştırmışken Eres Han Gence hâkimi İmam Kulı Han ve Partaloğlu ile güçlerini birleştirip Ereş'e, Kaytas Paşa üzerine saldırdı. Osman Paşa'ya ulak gönderip düşman yolunu topraklarla savunmaya girişen Kaytas Paşa kaleden çıkmama niyetinde idiyse de Erzurum tımarları defterdarı Hızır Paşa kendine uydurmayı başardığı askeriyle firar etti. Yalnız kalan Kaytas Paşa uğranılan bozgun neticesinde şehit düştü. Bozgun haberini beş günlük yolu bir günde alarak getiren habercinin felaket haberinin halkta infiale yol açmamasını düşünen Osman Paşa, haberciyi alıkoyup topçularla desteklediği otuz bin kişilik bir kuvvetle gecikmeksizin karşı muharebeye girişti. Olanca güçleriyle çarpışan iki tarafın bu amansız mücadelesinde Osman Paşa atının eğerine isabet eden bir kurşunla ölümden döndüyse de Osmanlı ordusundan Rüstem Beg ve Hüseyin Kethüda canlarını kurtaramayıp şehit düştü.

İkinci günde muharebe olanca şiddetiyle devam ederken Dergâh-ı Saadet'ten Abdî Çavuş Adil Giray önderliğinde Gazi Giray, Mübarek Giray ve Saadet Giray'ın da içlerinde bulunduğu Kırım ordusunun imdada yetişmek üzere olduğu müjdesini getirdi. Bu haber ordunun maneviyatını epeyce yükseltmeye yetmişti. Dengeli bir güç mücadelesi ile geçen muharebenin ikinci gününde de taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamadı.

Muharebenin üçüncü gününde Adil Giray'ın öncü kuvvetinin yetişmesiyle üstünlüğü ele geçiren Osmanlı ordusu şiddetli bir saldırı sonucunda İran ordusunu hezimete uğrattı ve Eres Han tutsak edildi. Üç gün üç gece süren Şemahi Muharebesi'nin kazanılmasının ardından Osman Paşa, Kırım ordusuna bir minnet ifadesi olarak ziyafet ve ihsanlarda bulunup Salyan bölgesinin Tatar askerince yağmasına müsaade etti. Bir an evvel ganimete kavuşma hevesinde olan Tatar askeri gecikmeksizin yağmaya girişti.

Tatar ordusu Salyan'ın yağması ile meşgulken Osman Paşa'ya İranlı bir muhbir tarafından Selman Han kumandasında büyük bir İran gücünün taarruz için yola çıktığı haber ulaştırıldı. Muhbiri alıkoyan Osman Paşa, hemen şehri savunmak için hazırlığa başladı. Selman Han'ın yüz bin kişilik bir kuvvetle kuşattığı şehri Osman Paşa beş altı bin kişilik bir kuvvetle savunmak durumunda kaldı. Kuşatma üç gün üç gece şiddetli çarpışmalarla devam etti. Kısa sürede Şemahi'nin büyük bir bölümünü ele geçiren İranlılar, Adil Giray imdada yetişmeden onun üzerine yürümeyi kararlaştırdılar. Ne var ki Adil Giray ve askerini Monla Hasan ırmağı kenarında yağmanın gafleti ve rehaveti içinde buldular. İran ordusunu karşısında gören Adil Giray, askerini mümkün mertebe toparlayıp mücadeleye giriştiyse de toplanan ganimeti kaybetmeme endişesi içinde olan Tatar askeri sayıca fazla İran ordusuna karşı duramayınca hezimete uğradı. Adil Giray ve – Kaytas Paşa'nın şehit olması üzerine Ereş beylerbeyliğine atanan - Piyale Beg esir düştü. Tatar askeri elde ettiği malı ve ganimeti savaş meydanında bırakarak kaçtı.

Tatar askerinin hezimetini haber alan Osmanlı askeri, Osman Paşa'ya Şemahi gibi savunması oldukça güç ve erzak sıkıntısı had safhada olan bir bölgede bulunmaktansa daha güvenli bir yere göçmeyi teklif ettiler. Askerin perişan haline duyarsız kalamayan Osman Paşa, Ramazan Bayramı sabahında daha güvenli olan Demirkapı Kalesi'ne harekete karar verdi. Demirkapı'ya hareketten önce kalenin durumundan haberdar olmak amacıyla bir öncü Demirkapı'ya gönderildi. Durumu yerinde tahkik edip geri dönen öncü, Osman Paşa'ya cevabında İran bozgunundan kaçan Tatarların Demirkapı'ya uğradığında İranlıların Osmanlı ve Tatar askerini tamamen kırıp geçirdiğini söyleyerek kale muhafızlarının bırakıp kaçtıklarını ve kalenin yerli halk Dağıstanlıların elinde bulunduğunu bildirdi. Kışın olanca şiddetine rağmen yollara düşen asker donma tehlikesiyle mücadele yanında Dağıstan eşkiyasının baskınlarına da direnmek durumunda idi. Yollarda donup telef olanlar sayısızdı. Hazinesinin Demirkapı'ya emniyet içinde ulaşması için Âsafî Dal Mehmed Bey hazinenin refakatına memur edildi. Âsafî, dört gün dört gece eşkiya ile mücadele durumunda kalmış olsa da nihayetinde hazineyi sağ salim Demirkapı'ya ulaştırdı. Yolculuğun dokuzuncu gününde tamamen Demirkapı'ya ulaşıldı.

Onca zahmete katlanan asker için Demirkapı'ya ulaşmak kurtuluşa ermek anlamına gelmiyordu. Yiyecek içecek sıkıntısı had safhada ve erzak fiyatları da çetin kış koşullarında

fahiş fiyatlara ulaşmıştı. Verilen epeyce kaybın ardından askerinin bu bölgede kışlaması kararlaştırıldı. Asker biraz olsun sükûnet ve rahat bulacakken bu kez Küre eşkıyasının askere karşı yağma girişimleri ciddi boyutlara ulaştı. Bu durumun önüne geçmek üzere Osman Paşa, Küre halkının ileri gelenlerini toplayıp çeşitli ikramlarda bulundu. Eşkıyanın tecavüzlerinin önüne bu yolla geçilemeyince eşkıyanın barınağı Kurak Kalesi'nin fethine asker gönderildi. Kaleyi eşkıyanın elinden alan ordu civardaki köyleri de ateşe verdi. Geride sağ kalanlar ise canlarını kurtarma pahasına Osman Paşa'dan af dilediler.

Demirkapı'daki bu belanın savuşturulmasının üzerinden çok geçmemişti ki bu kez Demirkapı'ya oldukça yakın bir vilayet olan Teberserân'ın hâkimi Masum, Osmanlı askerine erzak temin etmekle görevlendirilmiş olan azıkçı askerleri katletti. Bunun üzerine Teberserân şahı Masum üzerine Seydi Gazi Beg öncülüğünde bir kuvvet gönderildi. Meşe ormanlarıyla çevrili bir alan içinde yerleşik bulunan Mahraka köyü yakılıp zabtedildi ve kaçanlar orman içinde takip edilip esir alındı.

Özdemiroğlu Osman Paşa ve askerinin Demirkapı'ya çekilmiş olduğundan haberdar olan Kaçar Muhammed Han (Halife) bu fırsattan istifade Şirvan'ı yeniden zabtetmek için İran hükümetinden ısrarla izin istemekteydi. İran tahtınca türlü nasihatlarla bu işin ne kadar tehlikeli olduğu kendisine hatırlatılmış olsa da ısrarlı çabası sonucunda amacına ulaştı. Derhal yirmi bin askerle Demirkapı'yı almak kastıyla Çarak adıyla anılan bölgeye konuşlandı. Osman Paşa, saldırıya karşı koymak için Burhanoğlu Ebubekir Mirza'yı görevlendirdiyse de Ebubekir Mirza muharebe esnasında korkup firar etti. Osmanlı ordusu hayli kayıp verdi. Muharebe Osmanlı'nın aleyhine sonuçlanmışken bu kez Kaytaklılar durumu fırsat bilip azıkçı Osmanlı askerlerini katlettiler. Kaytaklıların tacizine karşılık Osman Paşa, Başlı Kalesi üzerine yürüdü. Meşe ormanı içinde gizlenip - Âsaffi'nin de bizzat iştirak ettiği muharebe - Osmanlı askerinin üzerine ok yağdıran Kaytaklılar var gücüyle kılıcına davranan Osman Paşa'nın tasarrufunu ortaya koymasıyla firara mecbur bırakıldılar. Akşama değin süren firarilerin takibinin ardından Osmanlı askeri geceyi bir sazlığa sığınarak geçirdi. Ertesi gün Âsaffi'nin iki üç topçu ile öncü kuvvet olarak başı çektiği harekât esnasında Kaytaklılar yine saldırıda bulundu. Bu Kaytak baskınının da püskürtülmesinin ardından ordu tekrar Demirkapı'ya döndü.

Salyan Zaferi'nin sonrasında Selman Han'ın bozgununda esir düşen Adil Giray'ın intikamını almak isteyen kardeşi Mehmed Giray'ın bir süredir harp hazırlığı yapmakta olduğu bilinmekteydi. Mehmed Giray, Azak beylerbeyliği sırasında rüşvet yediği için azledilen ve sonrasında Demirkapı muhafazasından da firar edince katli emrolunan ancak yine kendisinin ricası üzerine Osman Paşa tarafından affedilen Mehmed Bey'i Demirkapı beylerbeyliğine atayıp 10 Ekim 1579 (18 Şaban 987) tarihinde Demirkapı'ya ulaştı. Mehmed Giray ve ordusu türlü ikramlarla karşılandı. Ardından Demirkapı'dan ayrılan kuvvetler Şabran'a hareket ettiklerinde Şemahi'de İran kumandanı Muhammed Han (Halife)'ın muharebeye kalkıştığı haberi alındı. Hemen Şemahi üzerine bir kuvvet gönderilip Muhammed Han öldürüldü ve firar eden askerlerinin birçoğu da esir alındı. Osmanlı ve Tatar orduları Şemahi'ye girip bir süre dinlendiler. Ardından Bakü'yü zaptetmiş olan Han Ali ve Maksud Beg üzerine asker gönderen Osman Paşa, Han Ali ve Maksud Beg ile askerini esir edip Bakü'yü teslim aldı. Bakü'nün ele geçirilmesiyle Osmanlı askerine Azerbaycan yöresinin kapıları da açılmış oldu. Topyekün Şemahi'den kalkan Osmanlı ve Tatar askeri Azerbaycan yöresinin yağmasına girişti. Bu yolla Osmanlı ve Tatar askerini epey bir süre rahata kavuşturacak önemli miktarda ganimetin temini de gerçekleşmiş oldu.

Azerbaycan yöresinin Osmanlı için önemini farkında olan Osman Paşa, yörenin fethinin tamamıyla gerçekleşmesi ve fethedilen toprakların emniyete alınması için gecikmeksizin Lala Mustafa Paşa'yla istişarede bulundu. İstişare sonucunda üzerinde uzlaşılan karar Osman Paşa, Lala Mustafa Paşa ve Kırım hanı Mehmed Giray askerinin birleştirilip öncelikle Kazvin'in fethinin gerçekleştirilmesiydi. Kazvin'in fethi amacıyla yola çıkmışken Lala Mustafa Paşa'nın verdiği sözde durmayıp Kars'tan Erzurum'a yöneldiği haberi ulaştı. Ahde vefasızlığın haberi Tatar askeri içinde epeyce huzursuzluk yaratmaya yetti. Daha da önemlisi bu durum Mehmed Giray'da tam bir hayal kırıklığına yol açmıştı. Durumu müzakere etmek için askerini toplayan Mehmed Giray bu vefasızlığı içine sindiremeyen askerinin direnişine karşı koyamadı. Durumu düzeltip işi hal yoluna koymaya çabalayan Osman Paşa, Mehmed Giray'a ne türlü söz söylediyse kâr etmedi ve Mehmed Giray askeriyle Kırım'a dönme kararı aldı. Mehmed Giray'ın dönüş kararı, güç kaybeden Osman Paşa'nın askeri içinde paniğe yol açmıştı. Osman Paşa türlü yollarla askeri sükûnete davet ettiyse de bir kısım asker Erzurum

yönüne doğru firar etti. Yolda Gürcülerin tacizine uğrayan firari askerlerin bir kısmı güç bela Erzurum'a ulaşabildi. Osman Paşa, Mehmed Giray'a dönmeden önce son bir kez askeriyle Şirvan'da kışlamayı teklif ettiyse de Mehmed Giray oğlu Saadet ve kardeşi Gazi Giray'la birlikte iki bin civarında askeri Şirvan'da bırakıp hemen ayrıldı. Onu müteakip Pîre Muhammed Han'ın Şirvan üzerine yürümesinden korkan Saadet Giray da babasının davetiyle Şirvan'dan ayrılmaya karar verdi. Şirvan'da bir ay durmayan han oğlunu kararından döndürmek üzere İstanbul'dan Musli Çavuş gönderildiyse de Saadet Giray büyük bir hışım ve hiddetle çavuşa dönmek kararlılığında olduğunu gösterdi. Osman Paşa da kethüdası aracılığıyla Pîre Muhammed Han'ın Kür nehrini geçtiğini ve yaklaşmakta olduğu tehlikesini türlü nasihatlerle ifadeye çabaladıysa da sonuç değişmedi ve Saadet Giray da Şirvan'dan ayrılıp Kırım'a hareket etti.

Saadet Giray'ın ayrılışının ardından Gazi Giray ile birlikte gönüllü olarak Şirvan'ın korunmasında kalan Kırım gücünün miktarı iki üç yüz asker civarına inmişti. Bu kez de Küre ahali bu durumu fırsat bilip isyana kalkıştı. Osman Paşa, öncelikle sayısını bin civarına ulaştırdığı askerini Küre ahali üzerine gönderdi. Muharebe sonunda isyankârlar hayli kayba uğrayıp kaçmaya mecbur bırakıldılar. Sıra Mehmed Giray ve Saadet Giray'ın ayrılışından cesaretlenip Şirvan ve Demirkapı'yı ele geçirmek amacıyla Şirvan'a giren Selman Han ve Pîre Muhammed Han önderliğindeki İran saldırısının bastırılmasına gelmişti. Şirvan kethüdalarını haraca ve teslimiyete mecbur bırakan Şirvan'daki işgalci İran ordusunun bastırılmasına Kayk Mustafa Bey kumandasında bir kuvvet gönderildi. Âsafî'nin takviye güç olarak destek vermesiyle İran ordusu bozguna uğratıldı. Bu bozgun üzerine neredeyse Şirvan'a bir daha ayak basmamak üzere geri çekilen İran ordusunun bu durumundan istifade eden Osman Paşa, derhal Bakü Kalesi'nin tamirine girişti.

Bakü'nün yeniden imarının tamamlanmasıyla şehir halkının daha güvenli bir şekilde şehre dönüşünü temin eden Osman Paşa, ardından Gazi Giray önderliğindeki bir kuvveti kardeşi Safa Giray ile birlikte Kür nehri civarında yerleşmiş bulunan Selman Han üzerine gönderdi. Şiddetli bir kış günü yedi günlük yolu bir günde kateden ordu bir gece baskısıyla İranlıları neye uğradıklarını anlamaya fırsat vermeden hezimete uğrattı. Baskın neticesinde gıpta ile karşılanacak bir cesaret gösteren Selman Han'ın kız kardeşi Banu yanında birçok İran askeri,

Tatar askerince tutsak edildi. Selman Han ise çıplak at üzerinde kaçarak canını zor kurtarabildi. Dağılan İran askerini bir süre takip eden ordu, kışın şiddetini artırması üzerine toplanan ganimetle birlikte Şirvan'a dönüşe geçti.

Hezimetin haber alınmasının ardından bunun öcünü almak isteyen İranlılar derhal Bakü'nün kuşatılması amacıyla elli altmış bin civarında askerden oluşan bir orduyu Pîre Muhammed Han ve Selman Han önderliğinde yola çıkardı. Şirvan'a dönüş yolunda bulunan Osmanlı ordusu Havz-ı Lâhiç'e yaklaştığında Şemahi'ye İranlıların ulaştığı haberi alındı. Bunun üzerine Ferhad Bey, Kaykı Bey, Ali Bey ve Âsafi'nin de yer aldığı bir kuvvet Şemahi'ye yönlendirildi. Şemahi önlerinde rastlaşan iki ordu muharebeye giriştiyse de İran gücünün çokluğu karşısında Osmanlı ordusu geri çekilmek mecburiyetinde kaldı. Ali Bey, İranlılara esir düşmekten kurtulamadı. Osmanlı ordusunu Şaburan'a kadar takip eden İranlılar ardından Bakü'yü kuşattı. Ahmed Bey tarafından kahramanca savunulan Bakü takviye kuvvetlerin imdada yetişmesiyle kuşatmadan kurtuldu.¹³

Çok geçmeden İran şahınca Şirvan'a hanlık unvanıyla vali atanan Peyker Han'ın on beş bin askerle Şirvan üzerine gönderildiği Ereş'ten gelen bir casus tarafından haber verildi. Bunun üzerine Osman Paşa, Gazi Giray önderliğindeki orduyu Ebubekir Mirza'ya bağlı Şirvan gücüyle destekleyip Peyker Han üzerine gönderdi. Karşılaşan iki ordu şiddetle çarpışırken Ebubekir Mirza İran ordusu ile baş edilemeyeceği korkusuna kapılıp beraberindeki Şirvan askerleriyle birlikte firar etti. Neticede zayıf düşen Osmanlı ordusu bozguna uğrayınca Gazi Giray İranlılara esir düştü. Peyker Han, Gazi Giray'ı bende çekip yanına koştığı korucularla İran tahtının veliahtı Hamza Mirza (Şah Oğlu)'ya gönderdi. At üstünde Hamza Mirza'nın huzuruna getirilen Gazi Giray'a atından inip yüz sürmesi ve itaatini bildirmesi teklif olunduysa da Gazi Giray reddedip direndi. Ardından Alamut Kalesi'ne gönderilip hapsedildi.

Bu galibiyetin ardından İranlılar Aksu'ya kadar olan Şirvan bölgesini işgal ettiler. İşgalin ağır faturası Osman Paşa ve askeri yanında Kabala halkına da çıktı. Dağlara kaçıp

¹³ Âsafi, kuşatma esnasında şehir halkından birinin kuşatmadaki İranlılara okla mektup uçurarak muhbirlik yaptığını ve sonra muhbirin yakalanıp zincire vurulduğunu da belirtmektedir. Kuşatmanın kaldırılmasında ayrıca kabri Bakü yakınlarında bulunan ve halk tarafından kutsal sayılan Bibi Heybet adlı azizenin Selman Han'ın rüyasına girip kuşatmanın sonunun hüsrana olacağını haberini vermesi üzerine İran ordusunun çekildiğini not etmektedir. Bk. (130a-133a)

canlarını zor kurtaran Kabala halkının terk etmek zorunda kaldıkları yurtları uzun süre İran işgalinde kaldı.

Şirvan bölgesinin İranlılarca işgali, Osman Paşa ve Osmanlı askeri için ileride yaşanacak kara günlerin de bir habercisiydi. Osman Paşa, hala işgalin derin ıstırabını hissetmekteyken devletten hazine gönderilmemesi ve askere dağıtacak ulufeyi temine güç yetirememesi ise çektiği çileyi büsbütün artırmıştı. Ne düşmana karşı koyacak sayıda askeri ne de hali hazırda mevcut akçesi vardı. Paşa için tek çıkış yolu her ne şart olursa olsun bir an evvel İran işgalini bertaraf etmek idi. Bu uğurda yapılacak ilk iş, İran hücumuna ve yaklaşan kış şartlarına karşı askerin sığınacağı emniyetli bir yer temin etmektir. Osman Paşa, bu düşünceyle Âsafî'yi huzuruna çağırdı ve Kaykî Bey'i yanına alarak Kabala Kalesi'nin tamirini gerçekleştirmesini emretti. Âsafî ve Kaykî Beyler yanlarına aldıkları bir miktar asker ve iki üç aylık erzak ile Havz-ı Lâhiç üzerinden Kabala'ya doğru yola koyuldular. Yolda fesat çıkaran asker ulufe talebiyle Âsafî'ye karşı isyana girişti. Âsafî, askerin isyanına direnmeye çalıştıysa da ulufeyi temin için mevcut erzakın bir kısmını satıp ulufeyi vermektense başka çare bulamadı. Yıkık dökük bir haldeki Kabala Kalesi'ne ulaşan asker, hemen tamire girişti. Bu esnada İranlılar da durumu haber almakta gecikmediler. Kaleye ulaşılmasının üzerinden bir iki gün geçmemişti ki Partal Oğlu Mustafa Bey kumandasında Ereş'te konuşlanmış bulunan dört beş bin kişilik İran kuvveti kaleyi kuşattı. Olanca şiddetiyle süren kuşatmaya karşı var gücüyle direnen Osmanlı askeri kuşatmanın on sekizinci gününde baş gösteren açlık neticesinde bitap düştü. Günlerce tuzsuz at eti yiyerek savaştan yorulan asker, Âsafî'nin üstüne yürümekten de geri durmadı ve bir kısım asker firar edip İran saflarına katıldı.

Kaleden yiyecek kalmadığının ve askerin halinin perişan olduğunun haberini alan İranlılar esir ettikleri Gassani Sancağı Beyi Mahmud'un ağzından yazılmış bir mektubu kaleye gönderdiler. Mektupta İbrahim Han'ın bir adamının elçi olarak barış talebiyle İstanbul'a, padişaha gönderildiğini ve padişahın barış teklifini kabul ettiğini dile getirerek asker arasına nifak sokmayı başardılar. Savaştan bezgin düşmüş asker, İranlıların savaşın barışa tebdil olduğu yalanını Âsafî'ye adeta bir müjde gibi ilettiler. Asker, Âsafî'nin üzerine hücum edip derhal kaleden çıkılmasını teklif etti. Ellerine Mushaf'ı alıp barış teklifinde bulunan İranlıların bu hareketlerinin bir hile olduğunun farkında olan Âsafî, askerin teklifine direndi. Ne var ki Kaykî

Bey de Âsafi'ye karşı asker safında yer alıp İran askerinin nifakına kandı. Kaleden çıkmaktan başka çaresi kalmayan Âsafi, istemeden de olsa kaleyi terk etti. Kaleden çıkan asker, İran askerinin saldırısına maruz kalınca canını kurtarmak için orman içlerine kaçtı. Âsafi için de tek çare kaçmaktı ve yanına aldığı çakmaklı tüfeği ile kaçmaya çalıştıysa da düşmanın takibinden kurtulamadı. Kaçtığı yol varıp bir bataklığa dayandı ve Âsafi atıyla birlikte balçığa saplandı. Kurtuluş yolu kalmayan Âsafi, İran eline esir düştü ve bağlanıp Partal Oğlu Mustafa Bey'e teslim edildi.

Gazi Giray'ın ardından Âsafi'nin de esir düşmesi Osman Paşa'nın işini bir hayli zora sokmuştu. İranlıların elinde ilk olarak sorguya çekilen Âsafi, şiir ve inşadaki marifeti anlaşılınca marifetine hürmeten işkenceden kurtuldu. Bu ilmiyle maruf esiri işiten İmam Kulu Han, Partal Oğlu Mustafa Bey'e Âsafi'nin huzuruna getirilmesini emretti. İmam Kulu Han'ın emri üzerine Âsafi, Erzâni Bey'in koruculuğunda zincire vurulmuş bir halde katır üzerinde Erdebil üzerinden Kazvin'e gönderilmek üzere yola çıkarıldı ve bir Cuma günü Kazvin'e ulaştırıldı. Ertesi gün yine zincire bağlı bir halde peşine tellallar takılıp:

Şâha düşmen olanuñ hâli budur

Ġâziler katl iden ahvâli budur (3571)

nidaları eşliğinde şehrin çarşısında dolaştırıldı. İbret için bu şekilde teşhir edildikten sonra Şah Hudabende'nin huzuruna getirildi. Şah Hudabende Âsafi'yi sorgusunda:

Benden alup milki kânde gidesiz

Yâ cehennemden od alup nidesiz (3592)

sözleriyle bir anlamda Osmanlı'ya meydan okumaktaydı. Âsafi de cevabında:

Eyledim hünkâr uğruna şavaş

İşte meydân işte şimşîr işte baş (3605)

sözleriyle karşı durmaktan geri kalmadı.

Hudabende'nin divanında bulunanlar şaha Âsafi'nin bu sözlerine karşılık katledilmesini önerdiler. Üzerinden giysileri soyulan Âsafi, ardından cellat eline teslim edildi. Bu esnada ölümle burun buruna gelen Âsafi'nin imdadına bir Safevi beyi olan ve bir zaman Osmanlı'ya esir düşmüşken Osman Paşa'nın yardımıyla esaretten kurtulan Yusuf Bey yetişti. Yusuf Bey'in şaha Âsafi'yi katletmenin hata olacağı yolundaki nasihatları şahı kararından vazgeçirdi. Cellat

elinden alınıp hapsedilmek üzere Gazi Giray'ın yanına, Alamut Kalesi'ne gönderilen Âsafî, bir kuyuya atılıp hapsedildi. Zülfikar Abdal adında, saçı yüzünü gözünü bürümüş, abdal kılıklı, bir mahkûmun da yer aldığı bu kuyuda Âsafî'nin üç yıl sürecek mahkûmiyet serüveni başlamış oldu.

Kabala'da da Osmanlıya galip gelen İranlılar ardından Halife Ensar'ı Şirvan'a vali atayıp oğlunu bin civarında askerle Şemahi üzerine gönderdiler. Ardından Kuba ve Şaburan'a kadar olan bölgeyi işgal ettiler. İranlıların taarruzuna güç yetiremeyeceğini anlayan Osman Paşa, önce Demirkapı'ya çekildi ve ardından çaresiz durumunu İstanbul'a bildirdi. Şirvan bölgesinin neredeyse tamamının elden çıktığını nihayetinde anlayan Osmanlı hükümeti, Demirkapı'ya çekilen orduya takviye olarak karadan Sivas ve Kefe beylerbeylerini deniz yoluyla da Rumeli'nin sağ ve sol kolları Niğbolu ve Köstendil Beyleri'ni Şirvan'a gönderme kararı aldı. Takviye kuvvetler Kefe'de toplandı ve ardından Kefe beylerbeyi Cafer Paşa'nın komutasında Şirvan'a hareket edildi. Osman Paşa, dört gözle beklediği takviye gücü Demirkapı'da izzet ve ikramlarla karşıladı.

Demirkapı'ya kadar çekilmiş bulunan Osmanlı ordusunun bu zayıf anından elden geldiğince yararlanmak isteyen İmam Kuli Han da bahara kadar gücünü artırmak çabasıındaydı. İlkın mevcut askerini toparladı. Gürcü hakimi Aleksandre Han'dan aldığı yardımla gücünü kırk elli bin asker düzeyine çıkardı ve Kür nehrini geçip Şirvan üzerine yürüdü. İran ordusunun öncü gücünü Talışlu Mehdi Kulu'nun önderliğindeki on bin civarında asker oluşturmaktaydı. Çok geçmeden İran gücünün yaklaşmakta olduğu haberi Demirkapı civarındaki Müskür'de kışlayan Osmanlı ordusuna ulaştı. Haberi duyan Rumeli beyleri Osman Paşa'ya bir an önce düşmanın ilerleyişini durdurmak için harekete geçme talebinde bulundular. Osman Paşa bu talebe karşı çıktıysa da dinlemedi. Nitekim Rumeli kuvvetlerini kumanda eden Köstendil sancakbeyi Yakup Bey beraberine Silistre alay beyi Mustafa Bey, Abduloğlu (Abdaloğlu) ve uç beyi Divane Malkoç'u alarak Osman Paşa'ya rağmen harekete geçti ve Niyazabad civarında İran gücüne karşı durdu. Yaşanan şiddetli çarpışmada firarı düşünmeye başlayan İran askerinin imdadına takviye İran gücü yetişince Osmanlı ordusu tedbirsiz bir saldırının bedelini pahalıya ödemiş oldu. Uğranılan hezimet neticesinde pek çok asker yanında Mustafa Bey, Abduloğlu ve Divane Malkoç şehit düştüler. Kalan askerın çoğu çareyi kaçmakta bulsa da bir süre

kahramanca çarpışmaya devam eden Yakup Bey de vücuduna isabet eden kurşun neticesinde şehit düştü. Çoğu yaralı bir halde hezimetten kaçanlar Demirkapı'ya ulaşmakla ancak canlarını emniyete alabildiler.

Osmanlı askerinin böyle bir hezimetini içine sindirmesi mümkün değildi. Bir an önce intikam almak arzusuyla Silahdarbaşı Ali Ağa hemen askeri teşvike girişti. Ordunun ileri gelenlerini ikna etmeyi başaran Ali Ağa ve beraberindekiler serdarın huzuruna varıp düşmana saldırma talebini iletiler. Askerdeki intikam hırsını gören Osman Paşa, askerinin eksik olan teçhizatının acilen tamamlanıp İranlılar üzerine yürünmesine karar verdi. Bu arada İmam Kuli Han da yine Aleksandre Han'dan destek kuvvet olarak gücünü kırk elli bin asker düzeyine ulaştırdı. Mevcut gücüyle epeyce kendine güveni gelen ve bununla da gururlanan İmam Kuli Han, Osman Paşa'ya meydan okurcasına Demirkapı'dan çıkıp savaş meydanında hesaplaşma çağrısını içeren bir mektup gönderdi. Osman Paşa da cevapta gecikmeyip:

Çatl-i mülhiddin gelür mi baña şeyn

Anları çatl eylemekdir farz-ı 'ayn (4029)

gibi ifadelerle karşılık verdiği mektubunda İmam Kuli Han'ı savaşa davet etti.

Askerini savaşa hazırlayan Osman Paşa, ordusuyla Samur nehri üzerinden hareketle Vilayet Harkı dâhilindeki Palasa adıyla anılan mevkiye gelip konuşlandı. Ordunun sağ ve sol kolu savaş tertibi alır almaz muharebe başladı. Akşama değin süren çarpışmaya gece karanlık çökmünce ara verildi. İkinci gün günün ağarmasıyla yeniden savaşa tutuşuldu. Osman Paşa'nın da bizzat meydanda yer aldığı şiddetli çarpışmada her iki taraf da ağır derecede kayıp verdi. Ertesi gün İranlılar Osmanlı askerini kısıp alma amacıyla Demirkapı yolunu tuttularsa da çarpışmaya tekrar ara verildi. Muharebenin dördüncü gününde yüklerini atlarına yükleyip Demirkapı tarafına yönelen Osmanlı askerini gören İranlılar şaşkınlık içerisinde galip geldikleri zannına kapıldılar. Nitekim Osmanlı ordusunun sağ kolunun saldırıya geçişiyle gerçeğin farkına varabildiler. Osmanlı'nın sol kanadını oluşturan Kefe beylerbeyinin de saldırıya katılmasıyla İranlılar ağır bir mağlubiyete uğradılar. Gürcüler Dağıstan dağlarına, İranlılar ise sahraya kaçarak canlarını kurtarabildiler. İmam Kuli Han da kaçıklardan biriydi. Osman Paşa, firari düşman askerinin takibine izin vermediyse de çarpışma boyunca ölen düşman askerinin sayısı

toplam gücün yarısından fazlasını bulmaktaydı. Böyle çetin bir mücadelenin ardından mükafatı fazlasıyla hak eden Osmanlı askeri İran ordusunun meydana bıraktığı ganimetle geri döndü.

Elde edilen bu önemli zafer İran gücünü önemli ölçüde kırmıştı. Durumu fırsat bilen Osman Paşa, gecikmeksizin Şemahi Kalesi'nin tamirine koyuldu. Kırk elli günlük bir sürede kalenin tamiri gerçekleştirildi. Ardından Köstendil beyi Şami Mustafa Bey'i beylerbeyliğe atayan Osman Paşa, Demirkapı'ya hareket etmek üzere Şemahi'den ayrıldı. Kefe Beylerbeyi Cafer Paşa'yı da Şirvan serdarlığına atayan Osman Paşa, bu kez İstanbul'a hareket etmek üzere Demirkapı'dan ayrıldı.

Emniyet içinde hareket ettikleri hissiyle İstanbul yoluna düşen Osman Paşa ve beraberindekiler yolda hiç beklenmedik bir saldırıya maruz kaldılar. İran tehdidi bir süreliğine de olsa bertaraf edilmişken bu kez önlerine çıkan tehdit başkaydı. Osman Paşa ve kafilesini bekleyen tehdit, yol üzerindeki ormanlık bir alanda pusu kuran Ruslardı. Ruslar, gecikmeksizin pusudan çıkıp saldırıya geçtiler. Hazırlıksız yakalanan Osmanlı askeri akşama değin süren ve oldukça çetin geçen mücadelede epey kayba uğradı. Akşam karanlığının çökmesiyle taraflar mücadeleye ara verdi. Sabah günün ağarmasıyla birlikte askerini toplayan Osman Paşa uğranılan saldırıyı savuşturmak için gayretle mücadele edilmesini emretti. Asker ise tüfeklerden çıkan kurşunlara karşı korunulacak siper olmadığından yakınmaktaydı. Bunun üzerine Osman Paşa çareyi her askerin bir ağaç keserek siper almasında buldu. Bu hal üzere mücadele yeniden başladı. Akşama dek devam eden çarpışmadan bir netice alınamadıysa da yine pek çok asker ölümün pençesinden kendini kurtaramadı. Uğranılan saldırı neticesinde çaresiz kalan asker, yeniden Osman Paşa'ya müracat etti. Osman Paşa bu kez çuvallara toprak doldurarak orman içinde siper alınmasını buyurdu. Üçüncü günde yaşanan çarpışma da oldukça şiddetliydi ve Osmanlı tarafı için yine kayıp vermek kaçınılmazdı. Akşam olduğunda yine mücadeleye ara verildi ve taraflar kendi menziline çekildi. Dördüncü günün sabahı Osmanlı askeri okçu kuvvetin önü çektiği, top ve tüfeklerle destekli bir şekilde İstübur yönüne saldırıya geçti. Ne var ki Osmanlı askeri yine çetin bir mücadele beklerken umduğundan farklı bir durumla karşılaştı. Gece vakti Rus askeri firar etmiş, meydan Osmanlı askerine kalmıştı. Saldırının sona ermesiyle şehit düşen askerler defnedilip yaralı olanların tedavisine bakıldı.

Osman Paşa, askeriyle İstanbul'a olan yolculuğuna devam etmek üzere yeniden yola koyuldu ve Terek nehri yakınına gelindiğinde nehrin azgın suları askerin geçişine olanak vermeyince nehir kenarında konaklamaya mecbur kalındı. Bu esnada Kabartay beylerinden Arslan Bey ile Kaplan Bey'in yardıma gelip inşa ettikleri köprü vasıtasıyla askerin nehri geçişi sağlandı ve Osman Paşa askeriyle Kaşka'ya ulaşmayı başardı.

Osman Paşa, bin bir zorlukla İstanbul'a doğru yol alırken diğer taraftan Ferhad Paşa'nın hamiliğinde İstanbul'dan yola çıkarılan hazinenin Şirvan'a intikali de gerçekleşmekte idi. Hazinenin deniz yoluyla Kefe limanına ulaşmasının ardından Ferhad Paşa'nın gerçek niyeti ortaya çıktı. Ferhad Paşa, hazinenin üstüne konup saadete ermek muradında idi. Bu niyetle hazineyi koyun ve beygir karşılığında satmak üzereyken durumu fark eden yayabaşılar Ferhad Paşa'ya mani olup hazineye el koydular. Hazine, asker arasında taksim edilip Kaşka'ya ulaştırıldı. Amacına ulaşmaktan vazgeçmeyen Ferhad Paşa, hazinenin Şirvan'a ulaşmaması için hileye başvurmaktan da geri kalmadı. Rusların yol üzerinde hazineye tecavüzde bulunacakları uydurmasıyla korkutmayı başardığı askeri Şirvan'a gitmekten vazgeçirdi. Bu esnada Osman Paşa'nın Kaşka'ya ulaşmış olduğu haberini alan Ferhad Paşa, Paşa'nın huzuruna çıkıp uydurduğu bahanesini ona da arz etti. Hazinenin Şirvan'a naklini uygun görmeyen Osman Paşa, hazineyi bizzat teslim alıp Ferhad Paşa ve askerini de yanına katarak Kaşka'dan ayrıldı.

Osman Paşa ve askerinin güzergahı Kaşka üzerinden Kırım'a yönelmişken Kuban nehri yakınlarına gelindiğinde kış şiddetini olanca hızıyla artırmıştı. Şiddetli kış koşullarında nehri geçip Kırım'a ulaşmak neredeyse imkansızdı. Paşa ve askeri iki gün nehir kenarında konaklamak zorunda kaldı. Baştanbaza buzla kaplanmış nehri geçmek ancak buz üzerinden yürümekle mümkün görünüyordu. Tek çare olarak nehir kenarında bulunan gemiler köprü vaziyetinde dizilip askerin Taman adasına geçişi güç bela gerçekleştirildi. Osman Paşa da atıyla buz üzerinden nehri geçmek düşüncesindeyken buna müsaade etmeyen asker kağrı şeklinde bir kızakla Paşa'nın geçişini sağladı. Soğuğa tahammül edemeyip donan askerler ve epeyce telef olan binek hayvanları olmasına rağmen hayatta kalan askerin tümünün ve mühimmatın geçişi aynı yolla, buz üzerinden sağlanıp topyekün karşı sahile ulaşılabildi.

Askeriyle kona göçe nice zorluk içinde Kırım'a ulaşmayı başaran Osman Paşa, Kırım'a ayak basar basmaz Mehmed Giray Han'ın davetini içeren bir mektup aldı. Osmanlı askeri

Şirvan'da İranlılara karşı savaş verirken bizzat Sultan III. Murad tarafından Osmanlı ordusuna yardımla görevlendirilen ancak bu yardıma çok az bir kuvvetle katılıp Lala Mustafa Paşa'nın vefasızlığı bahanesiyle Kırım'a geri dönen Mehmed Giray'ın bu tavrını affetmemiş olan Osman Paşa, samimiyetine ve dürüstlüğüne inanmadığı bu kişinin davetine ihtiyatla yaklaştı. Mektupta Mehmed Giray Han, Osman Paşa'ya çeşitli ihsanlarda bulunmakta idi. Mektubu okuyan Osman Paşa, Mehmed Giray'ın muhabbetine mukabil bir mektup gönderip davetine rıza gösterir göründüyse de davete icabet etmeyip Kırım yerine Kefe'ye gitmeyi tercih etti. Davetine icabet gösterilmemiş olmasına şaşan Mehmed Giray Han'ı aynı zamanda bir korku sardı. Can havliyle kaleme aldığı ikinci davetkâr mektubunu çok geçmeden oğlu Safa Giray eliyle Osman Paşa'ya gönderdi. Mehmed Giray, mektubunda kardeşi gibi sevdiği Osman Paşa'yı görmeyi kendisi kadar Kırım halkının da dört gözle beklediğini ve günlerdir şanına layık hazırlıklarda bulunduğunu dile getirmekteydi. Tedbiri elden bırakmayan Osman Paşa, Safa Giray'ı huzurunda ziyafetler ve türlü ikramlarla oyaladı.

Görünüşte samimi, gerçekte sahte davetlerle Osman Paşa'yı tuzağına düşüremeyeceğini anlayan Mehmed Giray Han'ın tahtını korumak için Osman Paşa'ya karşı savaştan başka başvurabileceği çaresi kalmamıştı. Nitekim bir Cuma günü Kefe'de halk cuma namazına durmuşken Tatar askerinin saldırıya geçtiği haberi yayıldı. Mehmed Giray, oğlu Safa Giray komutasında bir kuvveti Osman Paşa üzerine göndermişti. Saldırı haberi üzerine namazın terkine mecbur kalınip Osman Paşa'nın tezkirecisi Tatar Muhammed Çelebi önderliğindeki iki üç yüz asker acilen Safa Giray'ı karşılamakla görevlendirildi. İki taraf, Paşa Tepesi mevkiinde muharebeye tutuştular. Akşama değin süren çarpışmaya karanlık çökünce ara verildi. İkinci gün Mehmed Giray bir oğluyla daha yardım gönderip Safa Giray'ın gücünü takviye etti. Yine akşam karanlığına kadar süren çarpışma, sonrasında karakolların devriye gezileriyle bir kaç gün daha devam etti. Muharebenin beşinci günü Mehmed Giray Han büyük bir kuvvetle Kefe'de oğullarıyla birleşti. Mehmed Giray'ın bu küstahlığını yanına bırakmayacak olan Osman Paşa, hanın kardeşlerine gizlice mektup göndererek yaşça en büyükleri olan Alp Giray'ı han ilan ettiğini belirtip Kefe'ye davet etti. Kardeşler durumu aralarında müzakere ettikten sonra Osman Paşa'ya katılmaya karar verip geceleyin Kefe Kalesi'nde Osman Paşa'yla buluştular. Kardeşlerinin firarını duyan Mehmed Han, Osman Paşa'ya bir ulakla mektup gönderip

kardeşlerinin tarafına teslim edilmesini, eğer kardeşleri teslim edilmezse Kefe'yi yerle bir edeceğini bildirdi. Bu tehdide karşılık Osman Paşa da Mehmed Giray'ın kardeşlerinin kendisine katıldıklarını ve bundan böyle Kırım hanının Alp Giray olduğu haberini bir tellal vasıtasıyla Tatar askeri arasında ilan ettirdi. Bu hal üzere yeniden muharebeye başlandı. Osmanlı askeri Mehmed Giray Han saflarındaki Çerkez ve Nogay kollarının üstün gayretleri yanında topçu ve okçu birliklerinin olağanüstü çabası karşısında yaman bir mücadelenin içine düşmekten kurtulamadı. Elindeki az sayıda askerle Mehmed Giray'a güç yetirmekte oldukça zorlanan Osman Paşa, Tatar askerinin Kefe'ye girmesine engel olamayıp kale dışında mücadelenin fayda getirmeyeceğini anlayınca askeriyle kaleye sığınmaya mecbur kaldı. Kefe'ye giren Tatar askeri şehri amansızca yağmaladı ve ardından kaleye saldırıya geçti. Kaleyi savunmakla görevli Osmanlı askeri Tatar ordusunun ok ve top saldırısı karşısında direnmekte oldukça zorlanmaktaydı. Daha fazla direnemeyeceklerine kanaat getiren muhafız birliklerinin bir kısmı kaleye dâhil olup canlarını kurtarmak düşüncesiyle geri çekilerek kale kapısına yöneldi. Muhafız birliklerini kaleye almak niyetinde olmayan Osman Paşa, kalenin kapılarının kapatılması emrini verdi. Kaleye girmesi mümkün olmayan asker için dönüp mücadeleye devam etmekten başka çare yoktu. Siperlerine geri dönen askerinin yetirebildiği güç nisbetinde saldırıya karşı koymaya çalıştığı esnada Azak kaptanı Kılıç Ali Paşa Kefe sahiline ulaşım imdadına yetişti. Tatar askeri üzerine gemiden toplar yağdıran Kılıç Ali Paşa, muharebenin yönünü kaleden denize yöneltmiş oldu. Osman Paşa'ya karşı Mehmed Giray'ın yanında büyük bir sadakat ve cansiperane bir gayretle savaşan Çerkes güçleri bu kez büyük bir cesaretle denize at sürüp gemiyi ok atışına tuttular. Atılan oklar neticesinde gemisi hasar gören Kılıç Ali Paşa da okların menziline kurtulmak amacıyla demir alıp geri çekilmek zorunda kaldı.

Kılıç Ali Paşa ve donanmasını geri çekilmek zorunda bırakan Mehmed Giray'ın askeri yeniden Kefe Kalesi'ne yöneldi. Uzunca bir süre her iki tarafın da ağır kayıplar verdiği çarpışmanın ikinci safhası otuz dokuz gün devam etti. Kırkıncı güne ulaşılmıştı ki Osmanlı askerince büyük bir umutla beklenen yardım - Kaptan Ali Paşa komutasındaki Osmanlı donanması - Kefe sahilinde yeniden belirdi. Kaptan Ali Paşa, Kefe'ye yalnız destek gücünü değil, merkezî hükümetçe Mehmed Giray'ın yerine Kırım tahtına getirilen İslam Giray'ı da beraberinde getirmişti. Osmanlı donanmasını karşısında gören ve İstanbul tarafından tahtının da

artık elinden alındığını duyan Mehmed Giray, neye uğradığını anlamakta gecikmeyip çareyi askerini alıp kaçmakta buldu.

Her ne tedbir eyleyip her ne hileye başvurduysa muradına ulaşamayan Mehmed Giray, son bir çare ne yapmak lazım geleceğini görüşmek üzere dağılan askerinden arda kalanları topladı. Kimi asker intihar etmenin, kimi asker ise bunca yıldır bende-i ferman olan âl-i Cengiz bir hükümdarın bir günah işledi diye azl edilmeyeceği yolunda sözlerle yeniden Osmanlı makamına yüz sürüp itaat etmenin uygun olacağı beyanında bulundu. İntihara cesaret edemeyip padişahın zulmedeceğinden korkan Mehmed Giray Han, çareyi yine mücadele etmekte buldu. Ne var ki damadı Ali Mirza da sonunda firarı muharebeye yeğ tutup İslam Giray'a sığındı. Damadının da firar etmiş olması Mehmed Giray'ı büsbütün acziyette bırakmış, bu durumda kendisinin de kaçmaktan başka çaresi kalmamıştı. Ata binemeyen ve canına zarar gelmesinden korkan Mehmed Giray, kalan askerince hazırlanan beş altı atın çektiği bir kağnyaya bindirilip gece yarısı Kefe'den uzaklaştırıldı. Mehmed Giray'ın takibine kardeşi Alp Giray görevlendirildi. Bir kaç gün süren takibin ardından ele geçirilen Mehmed Giray, kardeşi tarafından öldürüldü.

Mehmed Giray'ın öldürülmesinin ardından İslam Giray'a türlü nasihatlerle saltanatını tevdi' eden Osman Paşa ardından tam bir vakıya dönuşen İstanbul yolculuğuna devam etmek üzere Kefe'den ayrıldı.

Kaptan Ali Paşa'yla beraber kadırgalarla yola çıkan Osman Paşa, uzun deniz yolculuğunun ardından Beşiktaş'a ulaştı. (28 Haziran 1584) Osman Paşa'nın İstanbul'a ulaştığını haber alan Sultan III. Murad, Paşa'yı huzuruna davet etti. Kadırgalardan karaya ayak basan Osman Paşa, padişahın huzuruna çıkmadan önce at üzerinde Eski Saray öntünden geçip bir süre istirahat edeceği mekâna gitmek üzere yola çıktı. Geçmişte göstermiş olduğu kahramanlıkları halkın dilinde adeta destanlaşan Osman Paşa'nın yol aldığı güzergah bu cesur kumandanı görmek üzere sel olup akan İstanbul halkıyla adeta dolup taşmıştı. Beşiktaş'ta bir süre misafir edilen Osman Paşa, ardından Vefa Meydanı'ndaki saraya (Pertev Paşa Konağı) geçti. Ardından Veziriazam Siyavuş Paşa ile görüşen Osman Paşa, padişahın huzuruna çıkmak üzere ayrılıp Yalı Köşkü'ne (Kasr-ı Cedid) geçti. Huzura kabulde padişah tarafından büyük bir samimiyetle karşılanan Osman Paşa, sadrazamlığa terfi edildi.

Mehmed Giray'ın katledilişinin ardından Kırım tahtına İslam Giray'ın getirilmesi Kırım meselesinin tamamıyla halledildiği anlamına gelmiyordu. Bölgeden fena haberlerin gelmesi çok fazla gecikmedi. Mehmed Giray'ın oğlu Saadet Giray amcası İslam Giray'a karşı gecikmeksizin isyan hareketine girişmişti. İsyân haberinin İstanbul'a ulaşması üzerine Osman Paşa, isyanın bastırılması görevini padişah'tan talep edip iznini istedi. İzin talebi padişah tarafından makul görülen Osman Paşa, hemen sefer hazırlıklarına girişti. Sefer güzergâhı deniz yoluyla Üsküdar'dan Kastamonu'ya ve oradan da Kırım'a geçmek üzere belirlendi. Üsküdar'da bir aylık bir süre içerisinde askerini toparlayıp harekete geçen Osman Paşa, bastırılan kışın zorlu koşullarına rağmen Kastamonu'ya ulaştı. İslam Giray Han da bu esnada acilen asker desteğine muhtaç bulunduğunu Paşa'ya iletme üzere bir elçiyi Kastamonu'ya göndermişti. Osman Paşa, İslam Giray'ın elçisiyle görüşmesinin ardından Bosna Beylerbeyi Ferhad Paşa'yı isyanın bastırılmasıyla vazifelendirerek Kırım'a gönderdi. Ferhad Paşa komutasındaki muzaffer Osmanlı askeri, bir zafere daha muvaffak olup Kırım tahtının asi hanzadelerinin isyanını bastırmayı başardı. İsyânın bastırılması bir anlamda Kırım'ın taht kavgasının halli anlamına da gelmekteydi. İslam Giray, padişah adına hutbe okutup salimen tahtına oturdu.

Tüm bu yaşananlar bir yana dursun İran üzerine seferlerden vazgeçmek niyetinde olmayan Sultan III. Murad, Kırım meselesinin hal yoluna koyulduğu haberinin İstanbul'a ulaşmasının ardından Osman Paşa'ya derhal Tebriz'in fethini emretti.

Kırım tahtının varislerinden Saadet Giray'ın amcası İslam Giray'a karşı başlattığı isyan hareketi İran cephesinde adeta bir zafer müjdesi gibi yankı bulmuştu. Bu durum üzerine İranlılar isyancı Tatarlar ile el birliği edip bir an önce Osmanlı'yı köşeye sıkıştırmak hevesine kapıldılar. Bu esnada Kazvin'de bulunan İran şahı Hüdebande ve oğlu Hamza Mirza'ya bir ulak vasıtasıyla Tatarlar'ın Osmanlı'ya karşı isyan başlattığı haberi Dağıstan Şemhali tarafından da ulaştırılmıştı. Hatta Dağıstan Şemhali ulakla bir de mektup göndermiş, mektupta Alamut Kalesi'nde mahkûm bulunan - merhum Mehmed Giray'ın kardeşi - Gazi Giray'ın İslam Giray'a karşı Kırım tahtına iştahlandırılmasıyla Tatarlar'ın kendi saflarına çekebileceği tavsiyesinde de bulunmuştu. Bu düşüncenin gerçekleşebilmesi için Gazi Giray'ın hapisten alınıp teklifte bulunulması hatta İran sarayına damad edilmesi bile düşünülmüştü. İranlılarca derhal hapisten alınan Gazi Giray'a Kırım tahtı teklif edildi. Teklife sahte bir itibar gösteren Gazi Giray İran

sarayına makul bir cevap gönderebilmek için inşa ilminde mahir, nüktedan birinin gerekli olduğunu bildirmek üzere kale kumandanı Şahverdi Bey'e müracat etti. Şahverdi Bey böyle bir şahsın kim olabileceğini sorunca Gazi Giray, Âsafî'yi önerdi. Gazi Giray'ın bu davranışındaki asıl niyeti geçmişte nice muharebelerde birlikte çarpıştığı, esaretteki kader arkadaşı Âsafî'yi mahkum edildiği kuyudan çıkarmaya zemin hazırlamaktı. Gazi Giray'ın talebi uygun bulunup Âsafî kuyudan çıkarıldı ve Gazi Giray'ın ağzından nükteli, secilerle bezenmiş, inşa harikası bir mektup kaleme aldı. Âsafî, mektupta Gazi Giray'ın cevabi ifadelerine yer vermekle birlikte kendi halini ve çektiği sıkıntıları dile getirmekten de geri kalmadı. Âsafî'nin mahirane bir üslupla anlattıkları Hamza Mirza ile Gazi Giray arasında bir yakınlığa vesile olmakla birlikte sanatkârane üslubu da dikkatlerden kaçmış değildi. Hamza Mirza, üslubuna hayran kaldığı bu kalem üstadını sormaktan geri kalmayıp huzurunda görmek arzusunu da beyan etti.

İran tarafının vaatlerini kabul etmiş gibi görünerek sahte bir samimiyet geliştiren Gazi Giray'ın asıl niyeti bir an önce esareten kurtulup Osmanlı toprağına, Osman Paşa'ya kavuşmaktı. Bu sahte samimiyete aldanan Hamza Mirza derhal Alamut Kalesi'ne elçi gönderilip Gazi Giray'ın İran tahtına damad edildiğinin bildirilmesini emretti. Alamut Kalesi'nden alınan Gazi Giray, Kazvin'e getirilip İran sarayına yerleştirildi. İran sarayında şehzade Hamza Mirza ile muhabbetini gündün güne artıran Gazi Giray, artan muhabbetine istinaden çok geçmeden Âsafî'nin mahkûmiyetten affını talep etti. Gazi Giray'ın bu talebi Alamut Kalesi'nden haber alınınca kale beyi Şahverdi Bey "*Zinhâr bu şahsı itlâk eylemen.*"¹⁴ sözleriyle -fikrine saray erkanından yandaşlar da edinip- muhalefette bulundu. Gazi Giray'ın Âsafî'ye olan kefaletine duyarsızlık göstermeyen Hamza Mirza tüm muhalefetlere rağmen Âsafî'nin serbest bırakılmasına hükmetti. Hamza Mirza'yı ikna etmeyi başaramayan İran saray erkânı bu kez şehzadeyi hileyle ikna yoluna girişti. Bunu işiten Gazi Giray, Hamza Mirza'dan ahdine vefa göstermesini hatırlatıp ikinci bir talepte daha bulundu. Vefasızlık göstermeyen Hamza Mirza da Âsafî'yi bağışladığını bildirerek tahliye mektubunun derhal yazılıp vakit kaybetmeksizin Alamut Kalesi'ne iletilmesini emretti.

¹⁴ (240b)

Hamza Mirza'nın emri Âsafî için bir müjde olsa da Alamut Kalesi'ne ulaşan ilk haber müjde değil kara haber oldu. Kaleye ulaşan bu kara haber, şahın son emrinin Âsafî'nin boğularak idamına karar verdiği yolundaydı. Âsafî'nin bu habere cevabı ise:

Yüzümi döndermezem ben ölmeden
Yâ kaçarmıyam şehâdet bulmadan (5869)

Ölmişem ol gün ki oldum ben esîr
Oldı cân virmek baña emr-i yesîr (5870)

şeklinde tam bir cesaret ifadesiydi.

Hamza Mirza mektubun acilen kaleye ulaştırılmasını emretmişse de mektubun ulaşması on beş yirmi günü bulmuştu. Nihayetinde kurtuluşun gerçek belgesi, Âsafî'nin bağışlandığı hükümündeki mektup kaleye ulaşınca istenmeden de olsa kuyudan çıkarıldı. Alamut Kalesi'nden alınan Âsafî, Hamza Mirza'nın huzuruna iletilmek üzere yola çıkarıldı. Haver şehri üzerinden Hamza Mirza'nın divanına ulaştırılan Âsafî, divanda huzura kabul edildi. Hamza Mirza, İran saray erkânından nice sultanlar ve beylerin hazır bulunduğu divanda sözü Âsafî'ye verip İran askeri ile Osmanlı askeri arasında bir kıyaslamada bulunmasını istedi. Âsafî, bu husuta konuşmaya pek istekli görünmese de Hamza Mirza'nın ısrarı üzerine konuşmaya razı oldu. Hamza Mirza Âsafî'den itaatkâr sözler beklerken Âsafî, sözünü esirgemeksizin İran tahtını ve İran askerini yermekten geri durmadı. Sonuçta:

Milkiñizle ülkeñüz hem tahtıñız
İy diriğâ gitdi taht u bahtıñız (5944)

Gerçi evceh nâmiñiz kaldırdıñız
Niçe şehri ü ülkeñiz aldırdıñız (5945)

Memleket menkûha-i şâhândır
Gayra virmek ırza çok noqşândır (5946)

Eyle olsa kim olur şimşir-zen

Lâyık oldur fark ola merd-ile zen (5947)

sözleri divandakileri ve Hamza Mirza'yı adeta çileden çıkardı. Divanı huzurunda bu tür sözlerle hakarete uğramayı beklemeyen Hamza Mirza, bir anlamda Âsafi'yi konuşturduğuna pişman olmuştu. Divandakiler Âsafi'nin derhal katledilmesini talep ettiler. Divanda hazır bulunanlardan biri olan Gazi Giray kader arkadaşı Âsafi'ye her anlamda kefil olmaktan yine geri durmayıp Hamza Mirza'dan Âsafi'ye karşı cömert davranmasını, kendisine yakışanın da bu olacağını belirtti. Hamza Mirza vardığı karar üzere Âsafi'nin katli yerine Ali Kuli otağında zincire vurulmasını, otağa varana kadar da sopolanmasını buyurdu. Bu işe tahsis edilen muhafızın elindeki sopayı Âsafi'nin başına indirmekle yere çalması bir oldu. Kanlar içinde kalan Âsafi sopa yiye yiye Ali Kuli otağına kadar götürüldü. Ali Kuli otağında kan revan içinde zincire vurulup bırakıldı. Bir zaman sonra bu yaptığından pişmanlık duyan Hamza Mirza, Âsafi'yi başılayıp otağa gönderdiği elçilere amacının onu korkutmak olduğunu ve latifede bulunduğunu iletmelerini buyurdu. Zincirden alınan Âsafi, yaralı bir halde yeniden Hamza Mirza'nın huzuruna çıkarıldı. Hamza Mirza affına dair Âsafi'ye çeşitli lutuf ve ihsanlarda bulundu.

Gazi Giray her halükarda arkasında durduğu Âsafi'nin hem katlini önlemiş hem de esaretinin sona ermesine vesile olmuştu. Gazi Giray'ın vefa göstermekten bir an olsun geri durmadığı bu tutumu Hamza Mirza divanında epey bir gündem oluşturan Âsafi'yi ipten döndürdüyse de sürgün edilmesini önleyemedi. Divandakiler önce, Âsafi'nin Tebriz'e sürülmesini kararlaştırdılar ancak Âsafi'nin sınır şehri Tebriz'den Osmanlı'ya kaçabileceği endişesiyle bu karardan vazgeçip Isfahan'a sürülmesinin daha uygun olacağı görüşünde birleştiler. Âsafi, tahsis edilen on iki bin akçe harçlık ve şehir ağasına yazılan bir mektupla Isfahan'a gönderildi.

Isfahan'a gönderilmek Âsafi için esaretin bitişi olmasa da bir anlamda kurtuluşun başlangıcıydı. Refakatına tayin edilen gözcülerin sıkı takibinden bir yolunu bulup kurtulmak, Osmanlı toprağına ve çok sevdiği Osman Paşa'ya kavuşmak en büyük arzusuydu. Âsafi, bu hal üzere Isfahan'da beş altı ay geçirmişti ki Şirvan'da İranlılara esir düşmüş olan ve kendisini daha önceden tanıyan Murad isminde bir Osmanlı topçu askeriyle karşılaştı. İki eski tanıdık birbirleriyle söyleşip kurtuluşun yolunu bulmakta karar kıldılar. Üçüncü bir kişinin refakatiyle

kurtulabileceklerini düşünen Âsafî ile Murad, güvenebilecekleri bir kişi aramaya koyuldular. Bir gün, kendi diyarında Kanber Han adıyla tanınan, sultan soyundan Hint asıllı birine rastladılar ve dostluk kurup günden güne habersizce imtihan ettiler. Kanber Han mezhebinin Sünni oluşuyla İranlıların zulmüne uğramış, Osmanlı'ya iltica etmek niyetinde olan bir kişiydi. Çok geçmeden Kanber Han'a güvenebileceklerine kanaat getiren Âsafî ile Murad kendilerine rehber olması ricasıyla birlikte firarı teklif ettiler. Kanber Han, Âsafî ile Murad'ın teklifini tereddütsüz kabul etti. Mushaf üzere yemin edip başları gitse dahi bu sırrı açıklamayacaklarına dair sözleştiler. O sırada İranlı bir köle gelip bu uğurda onlara hizmette bulunabilmeyi talep etti. Âsafî, Murad ve Kanber Han İranlı kölenin talebini kabulde ittifak gösterip dört kişiyle firar üzere karar kıldılar.

İsfahan günlerini yakın takip altında, göz hapsinde geçirmekte olan Âsafî, bir kış günü refakatına verilen iki muhafız eşliğinde alışveriş bahanesiyle pazara çıktı. Pazar dönüşü hücrenin kapısına geldiğinde günlerdir fırsatını kolladığı firara teşebbüsün vaktinin geldiği düşüncesiyle bir yolunu bulup muhafızları atlatmayı planladı. Muhafızın birinden hücreyi açıp kandilleri ve ocağı yakmasını, diğerinden de eline tutuşturduğu altınlarla pazardan şeker alıp getirmesini istedi. Muhafızları başından savuşturur savuşturmaz kaçıp bir viraneye gizlendi. Viranede firarda yoldaşlık edeceği üç arkadaşı Murad, Kanber Han ve İranlı köle ile buluştu. Hücre sine dönmeyen Âsafî'nin firarının farkına varıldığında her yana adamlar salınıp derhal yakalanması emredildi. Gece yarısına dek yoldaşlarıyla viranede gizlenen Âsafî, bir yandan da Kur'an okuyup dualarda bulundu. Dört firari gece vakti viraneden ayrılp İsfahan yakınlarındaki topraktan yoksun, baştanbaşa taşlık, yüksek bir dağın zirvesine doğru yola koyuldular. Gün boyu yol alıp gece vakti harap ve susamış bir halde dağda konaklarlarken şaşkınlık içinde taşların arasından su çıktığını farkettiler. Sudan içip Allah'a şükrettiler. Gece vakti dağdan inip yollarına devam ederlerken yol üç yol ağzına gelip dayandı. Hangi yöne gideceklerine karar veremezlerken Âsafî, yanında bulunan Hafız Divanı'na müracat edip onun buyurduğu işaret üzere Şiraz yönüne gitmeye hükmetti. İstikametlerini yola düşürmeksizin geceyi gündüze katıp dağ içinde günlerce yol aldılar. Bu esnada başlarına gelecek bela da fazla gecikmedi. Yolları vara vara korucuların önüne vardı dayandı. Korucular, Âsafî ve yoldaşlarını tutup kim olduklarını, ne yola gittiklerini ve böylesine dağlara düşmeye sebep ne suç işlediklerini

sordular. Âsafî ve yandaşları Karabağ ili Türkmenlerinden olduklarını, yollarını şaşırıp dağlara düştükleri beyanında bulundularsa da korucular giysi ve sarıklarına bakarak bu cevabı pek tatmin edici bulmadılar. Âsafî'yi ve dostlarını soyup köhne elbiseler giydiren korucular nihayet gitmelerine izin verdiklerinde tekrar yola koyuldular. Kaldıkları yerden yolculuklarına devam ederlerken ikinci belanın uğraması da gecikmedi. Bu kez yollarını on beş kişilik bir harami gurubu kesti. Âsafî ve arkadaşlarını önce bağlayan ve sonra bir bir giysilerini soyan haramiler üzerlerinde para bulabilmek niyetiyle yoklamadık yerlerini bırakmadılar. Üzerlerinden topu topu kırk mangır¹⁵ çıktı. Umduklarını bulamamaktan hayrete düşen haramiler Âsafî ve arkadaşlarını uzun uzun sorguya çekip kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini sordular. Kendilerine Kızılbaş süsü veren dört yoldaş, yolculuklarının Kerbela'ya olduğunu söylediklerinde yaptıklarından pişmanlık duyan haramiler, paralarını iade edip özür dilediler. Kerbela'da kendileri adına da dualarda bulunmaları ricasıyla Âsafî ve arkadaşlarına yola kadar refakat edip ardından serbest bıraktılar.

Dört yoldaş bir yandan çekilen onca zahmet, öte yandan can korkusuyla tekrar yollara düştüler. Günlerce aç, sefil bir halde yol alıp nihayetinde Şiraz'a ayak bastılar. Ne vücutlarında takat ne de sarfedip karınlarını doyuracak sermayeleri vardı. Üstlerindeki giysileri, başlarındaki sarıkları satsalar beş para etmez idi. Baş açık, ayak yalın bir halde zavallı hallerine bir çare düşünürlerken bir yandan da tanınıp yakalanmaktan korkmaktaydılar. Âsafî son çareyi âmâ kılığına girip dilenmekte buldu. Eski bir bez parçasıyla gözlerini bağlayıp eline aldığı asasıyla şehrin pazarına yöneldi. Âmâ bir meczup kılığında tüm çarşayı dolayırsa da Allah rızası için bir ekmek parası veren çıkmadı. Çaresiz yoldaşlarını peşine takıp tekrara yola düşmüşken şans eseri karınlarını doyurabilecekleri bir viraneye vardılar. Karınları doyup gözleri yola dikildiğinde Şiraz'dan ayrılıp önce Kazirun ardından da bir sahil kasabası olan Ray şehrine yöneldiler. Açlıktan belleri bükülmüş bir halde Ray şehrine ulaştıklarında yakalanma korkusuyla sahildeki Hintliler arasına karışıp gizlendiler. Âsafî ve yandaşlarının Ray şehrine gelmekteki amaçları deniz yoluyla Basra'ya geçmekti; ancak sahile vardıklarında hiç bir gemi görememeleri onları bir hayli üzdü. Üzgün üzgün, acıkmış gözlerle ufukta gemi beklemeye başladılar. Bu hal üzere

¹⁵ Dördü bir akçe eden bakır sikke.

bekleyişlerken Âsaffî'nin ayağına batan bir çivi çilesini büsbütün artırdı. Artık sabır sebat gösterecek takati kalmayan biçare Âsaffî, niyaza başladı.

Gönlü niyazda, ümitsiz gözlerle beklemekten başka çaresi kalmayan Âsaffî'nin umutsuz bekleyişi, ufukta beliren yelkenleri görmesiyle yerini sevince bıraktı. Sahile, dört kıta gemi yanaşmaktaydı. Sevinç içerisinde gemilere doğru koşup vakit geçirmeksizin kaptanı aramaya koyuldular. Âsaffî, kaptanı bulur bulmaz ilkin nereli olduklarını sordu. Âsaffî'yi gizlice bir köşeye çeken kaptan, Basralı olduğunu ve hurma getirdiklerini söyledi. Gemilerin Basra'dan geldiği hususundaki tahkikatını şüphesi kalmayana dek sürdüren Âsaffî, sonunda halini kaptana anlatıp meramını dile getirmeye karar verdi. Kaptana üstüne başına bakıp aldanmamasını gerçekte beylerbeyi mertebesinde bir kişi olduğunu söyledi. Kaptanın o halde köleden farksız bu haline sebebin ne olduğu sorusu üzerine Âsaffî, bu halinin sebebinin İranlılara esir düşmesi olduğunu belirtti. Âsaffî'nin zavallı haliyle anlattıklarına duyarsız kalamayan kaptan, yardımda bulunacağını ancak hurmayı satana kadar beklemesi gerektiğini ifade etti. Âsaffî'nin bir haftalık bir bekleyişin ardından başlayan ve altı gün süren deniz yolculuğu Basra yakınında bir sahilde son buldu.

Âsaffî için Osmanlı toprağı Basra'ya ayak basmak aynı zamanda esaretin de bitişi demek oluyordu. Ayağının tozuyla Basra Beylerbeyi İskender Paşazade Ahmet Paşa'ya halini beyan eden bir mektup gönderdi. Ahmet Paşa da mektubu alır almaz kethüdası vasıtasıyla Âsaffî'ye giysiler gönderip Basra şehrine getirilmesini buyurdu. Şahsına tahsis edilen bir gemiyle şehre getirilen Âsaffî, at üzerinde, sipahiler eşliğinde saraya intikal edip Ahmet Paşa'yla buluştu. Tüm detayıyla anlattığı serencamı tam bir ibret ve cesaret hikâyesi olan Âsaffî'yi can kulağıyla dinleyen Ahmet Paşa türlü lutuf ve ihsanlarda bulundu.

Âsaffî, esareten kurtulmuş olsa da vuslata ermiş değildi. Kurtuluşun vuslata erişi, en büyük arzusu olan Osman Paşa'ya kavuşmakla gerçekleşmiş olacaktı. Bu niyetle Ahmet Paşa'dan izin talep eden Âsaffî, Bağdad'a gitmek üzere Basra'dan ayrıldı. Bağdad'a hareketinde ilk durağı Kufe şehri oldu. Burada Hz. Ali'nin türbesini ve diğer evliyayı ziyaret edip tekrar Bağdad'ın yolunu tuttu. Bağdad'a ulaşmasının ardından vakit geçirmeksizin Diyarbakır'a yöneldi. Diyarbakır'da beylerbeyi tarafından karşılanıp ağırlanan Âsaffî, Erzurum'da Tebriz seferinin hazırlığıyla meşgul olan Osman Paşa'ya kavuşmak üzere bu kez Erzurum yönüne

hareket etti. Ordusuyla Erzurum yakınlarındaki Cinis mevkiinde konuşlanmış olan Osman Paşa, belki de hayatından bile umudu kestiği Âsafî vasil olduğunda canına kavuşmuşçasına sevinerek gecikmeksizin huzuruna kabul etti. Üç ay süren oldukça çileli bir yolculuğun ardından yoluna belki de hayatını adadığı veziri Osman Paşa'ya kavuşan Âsafî, gözyaşları içinde Paşa'sını öptü, sarıldı. Osman Paşa da ilkin hatırını sorup altın işlemeli kaftan giydirdiği ve uzun uzadıya çile dolu esaretinin hikâyesini dinlediği Âsafî'ye nice ihsanlarda bulundu.

Uğruna baş koyacak kadar gönülden bağlandığı hamisi Osman Paşa'ya kavuşmakla huzura ve bir süreliğine de olsa rahata erdiğini düşünen Âsafî, firari yolculuğunun yorgunluğunu bile üzerinden atamadan Osman Paşa tarafından Tebriz seferine katılmakla görevlendirildi. Osman Paşa'nın sefere katılma talebini kayıtsız şartsız kabul eden Âsafî, gecikmeksizin orduyla birlikte sefer hazırlığına girişti.

Âsafî gibi İran eline esir düşmüşken İranlıların hizmet teklifini kabul etmiş görünerek şehzade Hamza Mirza ile birlikte Tebriz'e gelen Gazi Giray da Âsafî gibi firarın fırsatını kollamakta ve bir an önce Osman Paşa'ya kavuşmak arzusundaydı. Oldukça şiddetli ve soğuk geçen kışın ardından Tebriz halkıyla yaylağa çıkmak niyetine giren İran şahı Muhammed Hüdabende ve şehzadesi Hamza Mirza'nın bu düşünceleri Gazi Giray'ın firarına bir anlamda zemin hazırlamış oldu. Yaylağa çıkmak yerine şehirde kalmak hususunda şahı ve şehzadesini ikna eden Gazi Giray, fırsatı ganimet bilip yanına üç neferi yoldaş edinerek firara girişti. Gazi Giray ve yoldaşları üç gün süren yolculuğun ardından Huy şehrine varıp Kurib nehri yakınında konakladılar. Bir süre nefeslenip tekrar yola koyuldular ve ardından Van Kalesi'ne ulaştılar. Gazi Giray ve yoldaşlarını kalede vezir Cigalazade Sinan Paşa karşıladı. Gazi Giray'ı şanına layık lutuf ve ihsanlarla ağırlayan Sinan Paşa, bu müjdeli haberi gecikmeksizin Erzurum'a, Osman Paşa'ya bildirdi. Haberi alan Osman Paşa, dünyalar şahsına bağlılanmışçasına mesud bir halde tüm beylere Gazi Giray'ın karşılanmasını emretti. Şanına layık bir merasimle karşılanan Gazi Giray, Osman Paşa'nın çadırına yaklaştığında Paşa tarafından ayakta karşılandı. Atından inen ve Gazi Giray'ın boynuna sarılan Osman Paşa kâh güldü kâh ağladı. Nice zaman uzun uzun halleşip ikramlarda, ihsanlarda bulundu.

Geçmişte nice muharebelerde kader birliği ettiği iki kara gün dostu Âsafî ve Gazi Giray'a kavuşmanın saadeti içinde olan Osman Paşa, bir an evvel Tebriz'e hareket etmek için

sefer hazırlıklarına hız verdi. Erzurum'da Rumeli askeri ve Kürt beylerini de ordusuna katıp gecikmeksizin Van'a hareket etti. Van'da Cigalazade Sinan Paşa tarafından karşılanan Osman Paşa, Sinan Paşa ve Van askerini de yanına katıp Tebriz'e yöneldi.

Osmanlı ordusu Tebriz civarına yaklaştığında ilk çarpışma Osmanlı öncü kuvvetleri ile İran öncüleri arasında yaşandı. Osmanlı öncü askerleri akşama değin süren mücadelede hayli kayıp verdiyse de İran gücü püskürtülüp ordu Tebriz'e girmeyi başardı.

Berberindeki beylerle birlikte Tebriz'e giren Osman Paşa, ilk olarak karargâhını kuracağı bir bina arayışına girişti. Şehirde eskiden var olan iki saraydan Şah Sarayı'nı makul bulup karargâhın burada konuşlandırılmasını kararlaştırdı. Sarayın surlarla tahkim edilmesi gereğine karar verilip Anadolu, Halep, Sivas, Diyarbakır ve Kürt beylerinin askerleri taraf taraf taksim olunarak surların inşası gerçekleştirildi.

Tebriz'i fethetmekle asıl muradına eren Osman Paşa için bundan sonra Tebriz'in muhafazası da büyük önem arz etmekteydi. İlk tedbir olarak Tebriz'i surlarla tahkim eden Osman Paşa – günden güne bedenine işleyen hastalığının da verdiği endişe içerisinde – ikinci tedbir olarak Kırım hanlığının Tebriz'in muhafazasına katılmasını düşünmekteydi. Bu sebeple nice muharebelerde sayısız yararlılıklarını gördüğü Gazi Giray ile Âsafi'yi Ramazan Bayramı gecesinde huzuruna çağırdı. Osman Paşa, o yıl kışlağını Gence'ye taşıyacağını, Tebriz'i koyup giderse İranlıların yine geleceğini, halen Kırım tahtında oturan İslam Giray Han'dan memnuniyetsizliğini ve Kırım tahtı hususunda Gazi Giray adına Osmanlı hükümetine arzda bulunacağını bildirdi. Osmanlı'ya yaptığı hizmetlerin Kırım tahtıyla mükâfatlandırılmak adına yapılan işler olmadığını belirten Gazi Giray, ancak padişah emrederse hanlığı reddetmeyebileceğini belirtti. Gazi Giray'ın cevabından hoşnut kalan Osman Paşa artık Kırım tahtının yeni sahibinin Gazi Giray olduğunu, Âsafi'ye de Kefe beylerbeyliğini tevdi ettiğini beyan edip derhal bu hususta hükümete arzın kaleme alınmasını emretti.

Bu dönemde günden güne vücuduna işleyen rahatsızlığı artan ve artık bizzat ordunun başına geçebilecek takati neredeyse kalmayan Osman Paşa, Cigalazade Sinan Paşa'yı kendi yerine serasker tayin edip Âsafi ve Gazi Giray'ı da onun emrine memur etti.

Tebriz'in fethi üzerinden çok geçmemiştir ki Osman Paşa'nın rahatsızlığı İranlılar arasında duyulunca İran tahtının veliahtı Hamza Mirza Tebriz'i geri almak adına yeni umutlara kapılmıştır. Neyi var neyi yok olanca askerini toplayan Hamza Mirza, yeniden Tebriz üzerine yürüdü. Osman Paşa da Hamza Mirza'ya karşı koymak için daha önce yerine orduya kumanda etmekle vazifelendirdiği Cigalazade Sinan Paşa'yı görevlendirdi. Hamza Mirza iki koldan Tebriz üzerine yürürken bir hileye başvurup bir gurup öncü askerini muharebeden kaçır vaziyette gösterip Osmanlı ordusunu aldatmayı düşündü. Bu sahte harekâta aldanan Sinan Paşa, askere ileriye hamle etme emrini verdiğinde Gazi Giray ve Âsaff, İran askerinin hileye başvurduğu hususunda Sinan Paşa'yı gizlice ikaza çalıştılar. Nitekim bizzat Osman Paşa'nın bu husustaki emrini getiren çavuşlar da Sinan Paşa'yı iknaya kâfi gelmediler. Sinan Paşa'nın talimatıyla kaçkını İran gücünün takibine düşen Osmanlı askeri bir süre sonra bir tepenin üzerine vardığında tepenin eteğinden asıl İran ordusu görüldü. Gördüğü karşısında şaşalayıp kalan ve harekât tedbirinde bocalayan Sinan Paşa, askerine derhal geri çekilme emri verdi. İran askerinin amansız takibi neticesinde kılıçtan geçirilen nice Osmanlı askeri ölmekten kurtulamadı.

Bu üzücü hadise hasta yatağındaki Osman Paşa'nın ıstırabını şüphesiz bir kat daha artırmıştı. Bu hal içinde Sinan Paşa'yı huzuruna çağırarak Osman Paşa:

Eyledün serdârlik nâmin tebâh

Re'yiñe oldu bu kârîñ çok güvâh (6517)

yollu sözlerle göstermiş olduğu tedbirsizlikten duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Sinan Paşa da hatasının verdiği pişmanlıkla Osman Paşa'ya özrünü beyan etti. Sinan Paşa'nın mahcubiyetini adeta yüzünden okuyan Osman Paşa, kusurunu bir an evvel telafi edip İranlıları Tebriz'den uzaklaştırması koşuluyla Sinan Paşa'nın özrünü kabul etti.

İran ordusu tarafından püskürtülüp Tebriz'e sığınmak durumunda kalan Sinan Paşa'nın gösterdiği bu iktidarsızlığın Tebriz ahali üzerinde yarattığı tesirin Osmanlı askerine olumsuz biçimde yansması fazla gecikmedi. Osmanlı'dan bazı kişilerin bir hamamda Tebrizlilerce katledildikleri yolunda bir haberin asker arasına sızdırılmasıyla Osmanlı askerinin galeyana gelmesi bir oldu. Bir anda Tebriz sokaklarına dalan Osmanlı askeri şehri yağmaya ve halkı kılıçtan geçirmeye başladı. Galeyana gelen Osmanlı askerinin bu şuarsuzca hareketi kısa

zamanda dehşet verici boyutlara ulaştı. Neticede beş altı bin Tebrizli, Osmanlı askeri tarafından öldürüldü. Bu ikinci üzücü hadise hâlâ Sinan Paşa'nın suistimalinin hasta bedeninde yarattığı tahribatın etkisinde olan Osman Paşa'ya ikinci bir darbe olup artık bir daha kalkamamacasına hasta yatağına bağladı.

Gerek Sinan Paşa'nın göstermiş olduğu tedbirsizlik gerekse Osmanlı askerinin Tebriz katliamında gösterdiği itaatsizlik, neticede eli güçlenen İran askerinin günden güne Osmanlı karargâhına kadar yaklaşmasına olanak vermişti. Bir taraftan zaman zaman mevcudu az kuvvetleriyle Osmanlıya taarruzlarını sürdüren İranlılar, fırsattan istifade geniş çaplı bir taarruza da hazırlanmaktaydılar. Hal böyleyken bir gün Hamza Mirza'nın ordusunda okçu bir asker olan Allah Kulu Bey'den Gazi Giray'a İranlıların yine hile tedbiriyle saldırıda bulunacağına dair bir mektup ulaştırıldı. Mektupta İranlıların bir kaç yüz askerini Şam Kazan tarafına sevkedeceği, bu yolla Osmanlı askerinin bu yöne çekilip bu mevkide konuşlanan asıl İran ordusu tarafından bozguna uğratılacağı, Osmanlı'nın bu yönde tedbir alması hususu ihbar edilmekteydi. Elinde mektubuyla hemen hasta yatağında yatan Osman Paşa'nın huzuruna varan Gazi Giray, durumdan Paşa'yı haberdar etti. Osman Paşa da Gazi Giray'a bu yönde tedbir alınmasını buyurdu. Nitekim İranlı muhbir Allah Kulu Bey'in mektubunda haber verdikleri bir bir gerçekleşti. İranlılar hilelerinin boşa çıktığını görseler de var güçleriyle her koldan saldırıyı sürdürdüler. İkindiden akşama değin süren ve oldukça çetin geçen mücadelede kahramanca çarpışan Karaman beylerbeyi esir olmaktan kurtulamadı, Diyarbakır beylerbeyi de şehit düştü. İranlılara güç yetirmekte yetersiz kalan Osmanlı askeri yine geri çekilmek zorunda kaldı.

Bu son hadise artık ömrünün son demlerini yaşamakta olan Osman Paşa'nın ıstırabını had safhaya ulaştırmıştı. Buna bir de savaşmaktan usanan Osmanlı askerinin yaklaşan kışta ve yaşanacak erzak sıkıntısı sebebiyle artık Tebriz'den göçmenin zamanı geldi deyip ayak diremesi eklenmişti. Muharebenin ertesi günü sabahında bu niyetle toplanan asker, Osman Paşa'nın çadırına dayandı. Askerin bu talebine rıza göstermekten başka çaresi bulunmayan Osman Paşa, şahsi sermayesinden yüz akçe ile birlikte iki üç bin miktarında asker ve mühimmat bıraktığı - Trablus-Şam beylerbeyliğinden azledilen- Cafer Paşa'yı Tebriz Kalesi'nde kalmak koşuluyla Diyarbakır beylerbeyliğine atayarak ilerlemiş hastalığına rağmen çaresiz göç yoluna koyuldu.

Osmanlı askeri Cigalazade Sinan Paşa önderliğinde göç üzere harekete geçip Şam Kazan mevkiine henüz ulaşmışken İran askerinin hücumu yine yetişmekte gecikmedi. Akşam vaktine dek süren muharebe neticesinde bu kez İran askeri önemli derecede kayıp vermekten kurtulamayıp geri çekilmeye mecbur kaldı.

Şam Kazan'a ulaşıldığında püskürtülen bu İran saldırısı nice zamandır yaşanan talihsizliklerin nihayet bulunduğu dair bir teselli vesilesi olmuştu. Ne var ki tesellinin saadeti gün geceye döndüğünde yerini hüzüne bıraktı. Yakalandığı amansız hastalıkta nice zamandır hiç bir düzelme emaresi gösteremeyen Osman Paşa, o gece vefat etti.¹⁶ (29 Ekim 1585 / 5 Zilka'de 993) İranlıların tehdidinden henüz tamamiyle kurtulunamamışken Osman Paşa'nın vefatı bir kargaşaya yol açmaması için askerden gizlendi. Vefat gecesinin sabahında harekât tertibi alan Osmanlı ordusu Şam Kazan'dan ayrıldı.

Nice zamandır Osman Paşa'nın vefatından istifade fırsatını kollayan Hamza Mirza bu durumu da fırsat bilip Osmanlı ordusuna taarruzdan geri durmadı. Var gücüyle göç yolunda seyretmekte olan Osmanlı ordusu üzerine akın etti. Harekât tedbirini bu kez elden bırakmayan Osmanlı askerinin çetin mücadelesi karşısında uğrayacağı hezimetin farkına varan Hamza Mirza çareyi derhal geri çekilip kaçmakta buldu.

Tedbirli davranmanın karşılığında İranlıların bu son saldırısından fazla kayıp vermeden kurtulan Osmanlı ordusu hareketine devam edip Salmas Kalesi'ne ulaştı. Salmas Kalesi'nden Van yönüne hareket edilmişken bu kez Kürt eşkiyasının yağması baş gösterdi. Bu belayı da savuşturan ordu, Osman Paşa'nın na'sı ile birlikte zor zahmet Van'a ulaştı. Vasiyeti gereği cenazesi Diyarbakır'a nakledilen Osman Paşa, burada defnedildi.

C. Ayetler ve Hadisler

İslamiyetin ortaya çıkışıyla hemen tüm İslami edebiyatlarda yansıma bulan gaza ruhu, gazavatname türü eserlerin doğuşunda önemli bir etken olmuştur. Gaza geleneği içerisinde doğan bu tür eserlerin merkezinde yer alan gaza ruhu, doğal olarak bu türün İslami unsurlarla yoğrulması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Manzum gazavatnamelerin besmele, tevhid,

¹⁶ Hâşılı ol gice ol rûh-ı revân
Riğkat ü hasretle Hâkka virdi cân (6766)

nat ve dua gibi bölümlerinde yoğun olarak hissedilen bu dini muhteva ayet ve hadis iktibaslarıyla da kendini göstermektedir. Bu düşünceye uygun olarak Âsafi'nin *Şecâatnâme*'sinde de anlamı güçlendirmek ve sözü güzelleştirmek için yer yer ayet ve hadislerden iktibaslar göze çarpmaktadır.

1. Ayetler

Şecâatnâme'de iktibâs-ı tâm (tam iktibas) ve iktibâs-ı gayr-ı tâm (yarım iktibas) biçimleriyle yer alan ayetlerin eser içerisinde yer alışları aşağıda yer verdiğimiz şekildedir:

a. مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 21/107)

“...*mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-‘âlemîne*” kelâm-ı peyâm-ı risâlet-çarîn ya‘ni resûl-i ekreme'l-ekremîn şallallâhü ‘aleyhi ve ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma‘în cenâbına taḥiyyât-ı bî-şümâr îşâr u nişâr kılmup...” (1b)

b. اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ “Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin.” (Nisâ, 4/59)

“...*ati‘u’llâhe ve ati‘u’r-resûle ve üli’l-emri minküm*” naşş-ı şerîfi müsted‘âsınca zıkr-i ḥudâ-yı müte‘âl ve dürüd-ı şalavat u selâm be-rûḥ-ı revân resûl-i mu‘ciz-ḥışâl irsâl ve îşâl kıldıkdan şoñra pâdişâh-ı dîn-penâh ve şehensâh-ı sa‘âdet-dest-gâh ḥâzretlerine...” (1b)

c. فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ “... süreleri sona erince bir saat bile geciktirilmezler ve öne de alınmazlar.” (Nahl, 16/61)

“...*izâ câ‘e ecelühüm lâ-yesta‘ḥirûne sâ‘aten ve lâ yestaqdimûn*” naşş-ı şerîfi üzre câm-ı ecel şarâb-ı memât ile dolmadın nüş itmek müyesser degül...” (4a)

Özge ḥâlet anca bu fehm it yüri

Naşş-ı “*lâ-yeste‘ḥirûn*”a yüz süri (252)

Ol kişidür baña hem yoldaş olan

Sırr-ı “*lâ-yeste‘ḥirûn*” remzin tıyan (443)

Düşmene bir vechile olmaz zebûn

Pend olur naşş-ı “ *ve lâ yestağdimûn* ” (719)

d. اَرْجِعْ إِلَى رَبِّكَ “Dön Rabbine” (Fecr, 89/28)

“...cenâb-ı Hüdâdan “*irci'î ilâ rabbiki*” şadâsı şimâh-ı câna vâşil olmadın ol yaña ‘azm itmek mutaşavver degildir...” (4a)

e. هَلْ أَتَى “Hakikatte (kesin, şüphesiz) geldi.” (İnsan, 76/1)

Aña arslanum didi Rabb-ı celîl

“*Hel etâ*” naşşı yiter aña delîl (41)

f. يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا “Ah, ne olurdu ben bir toprak olsaydım.” (Nebe, 78/40)

Hâk-i râhı olmağ- için âfitâb

Dir idi “*yâ leytenî küntü türâb*” (54)

İtdiler küffâra çok dürlü ‘azâb

Didiler “*yâ leytenî küntü türâb*” (178)

g. إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا “Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsân ettik.” (Feth, 48/1)

Nâm-ı şâhenşâha sikke kazdılar

Bâmına “*innâ feteħnâ*” yazdılar (190)

Rehber it “*naşrun minallah*” âyetin

Dilde diñ “*innâ feteħnâ*” râyetin (556)

Hâzır ol durma hemân var himmet it

Nuşret-i “*innâ feteħnâ*” ile git (3318)

h. سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طَيِّبٌ فَأَدْخُلُوهَا خَالِدِينَ “Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya.” (Zümer, 39/73)

Yedi yirden açdılar ol şehre bāb

“Fedhulū” emrin ider oldı hıṭāb (4323)

Çağrışur ḳumrī-i muḳrīler ḳamu

Hāzihi “cennātu ‘adnin” “fedhulu” (320)

i. جَنَّاتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا “Bunlar Adn cennetlerine girerler.” (Fatir, 35/33)

Çağrışur ḳumrī-i muḳrīler ḳamu

Hāzihi “cennātu ‘adnin” “fedhulu” (320)

j. يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ “O gün kişi kaçar, kardeşinden, anasından babasından, eşinden ve oğullarından.” (Abese, 80/34-35-36)

“Şirvān muḫāfazasına me’mūr olan ‘asākir-i nuşret-şi’ārdan ba‘zı bed-baḫt Arz-ı Rūm tarafına firār idüp rüz-ı ḫaşrdā ehl-i cennet ve cehennem tefrīḳ olduğı gibi “yevme yefirru’l-mer’i min ahīhi ve şāhibetihī ve ebīhi” āyet-i kerīmesinüñ mazmūnı müşāhede olduğınuñ beyānidur.” (105b)

Oldı ol gün ḫāl-i ‘ālem bir daḫi

Ma‘nī-i “yevme yefirru min ahīh” (525)

Oldı ‘ālem anda bir yüzden daḫi

Mazhar-ı “yevme yefirru min ahīh” (1789)

Mazhar-ı “yevme yefirru min ahīh”

Ol gün idi şübhe itme bir daḫi (2437)

k. نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ “Allah’tan yardım ve yakın bir fetih.” (Saf, 61/13)

Rehber it “*naşrun minallah*” âyetin

Dilde diñ “*innâ feteĥnâ*” râyetin (556)

l. لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ “Bunlara bir korku yoktur ve bunlar mahzun da olmayacaklardır.” (Bakara, 2/62)

Oldı rāh-ı evliyāya reh-nümün

Naşş-ı “*lâ ĥavfun ‘aleyhim yaĥzenün*” (557)

m. عَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ “Bazen hoşunuza gitmeyen birşey hakkınızda hayırlı olabilir” (Bakara, 2/216)

‘Azl-ile kıldı şikeste-dil anı

Fehm için “*en tekrehū*” fermânını (679)

Çün “*Asâ en-tekrehū*” didi Hüdâ

Bu degildi ĥikmet-i Hâĥdan cüdâ (6127)

n. كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ “Nice az topluluk çok topluluğa Allah’ın izniyle üstün gelmiştir.” (Bakara, 2/249)

Naşş-ı “*kem min fi’etin*” ĥavlin işit

Sen de şāhım dir iseñ var bir iş it (1567)

Emr-i “*kem min fi’etin*” ĥavlin ‘ayān

Söyle ehl-i Hâĥğa var itme nihān (2475)

Naşş-ı “*kem min fi’etin*” ĥavliyle var

Keşret-i a’ dāyile itme firār (2687)

Ĥavl-i “*kem min fi’etin*” Hâĥdır şaĥîĥ

Şek iden bî-dîndir ĥâĥĥâ şariĥ (3817)

Haq kelâmıdır işit iy pür-hüner

Niçe az ‘ asker bulur çoğa zafer (5283)

- o. لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ “Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam.” (İbrahim, 14/7)

Rızık için gam çekme var iy bü'l-fuzûl

Gel “şekertüm” emrin it cāndan qabûl (1819)

Mazhar-ı emr-i “şekertüm” olsañuz

Keşret-i ni‘ metle ‘ izzet bulsañuz (2456)

- p. وَ أَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى “Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.” (Necm, 53/39)

Qulların terğîb idüp didi Hudâ

“Leyse li'l-insâni illâ mâ se‘â” (2326)

Bu diyâra gelmege sa‘ y itmedi

“Mâ se‘â” fermânı üzre gitmedi (2366)

- r. فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ “Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde (ateşe atılacaktır.) (Tebbet, 111/5)

Rişte-i nefsiñ kesüp iste meded

Qavl-i Haq “fî cîdihâ hâblü'l-mesed” (2428)

- s. وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ “İyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara (yakışır.) (Nur, 24/26)

Didi Haq “Et-ṭayyibîn ve ṭ-tayyibât “

İ‘ timâd it buña isterseñ necât (2584)

- t. إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ “Sen, sevdiğini doğru yola erdştiremezsin.” (Kasas, 28/56)

Pendi te'sîr itmedi hergiz aña

Didi “*lā tehdi men aḥbebe*” Hüdā (2619)

u. نَحْنُ قَسَمْنَا “Biz taksim ettik.” (Zuhuf, 43/32)

Yazılan “*naḥnü ḳasemnä*” ezel

Aña hiç olmaz dilā redd-i bedel (3449)

v. إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَ رَبِّكُمْ “Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım.” (Hud, 11/56)

Keşret-i düşmenle hergiz kaçmadı

Hem “*tevekkeltü ‘alellāhi*” didi (2716)

y. كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا “Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor.” (Rum, 30/50)

Oldı ‘ asker maḫhar-ı naşş-ı Hüdā

“*Keyfe yuhyi’l-arḫa ba‘de mevtiḫā*” (3783)

2. Hadisler

a. لَوْ لَأَكْ لَوْ لَأَكْ لَمَا جَلَقْتُ الْأَفْلاكَ “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”¹⁷

“... ‘ âlem-i meleki ‘ ademden vücūda ve peyker-i âdemi ḫafāyā-yı ğaybdan maḫarr-ı zuhūra getürüp *levlāke levlāke lemā ḫalaḫtü’l-eflāk* ḫiḫābıyla muḫāḫab ve men‘üt ...” (1b)

b. مَوْتُوَا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا “Ölmeden önce ölünüz.”¹⁸

Mü‘min olan kişi evvelce ölür

“*En-temütü*” emrine yüzler sürür (965)

¹⁷ Aclûnî İsmail b. Muhammed, *Keşfü’l Hafâ*, Beyrut, 1932/1351, c. II, s. 164.

¹⁸ Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Hilyetü’l- Evliyâ*, Beyrut, 1967/1387, c. VIII, s. 752.

Bu söz, mutasavvıflarca; “Fenâ fi’llâh (Allahın varlığı içinde yok olma) denilen makama işaret edilen bir hadistir. Bkz. Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 128.

c. الْحَرْبُ خُدَعَتْ

“ Harp hiledir.”¹⁹

Haḫ resûli didi “*ḫarbe ḫud‘a*” çün

Cân ḫalâş it ḫîle-sâz ol günbegün (6060)

d. إِذَا أَرَادَ اللَّهُ شَيْئًا هَيَّا سَبَابَهُ

“Allah bir şeyi dilediği zaman sebebini

hazırlar.”²⁰

“*İzâ eradellâhu şey‘en heyye esbâbehu*” ḫadîş-i şerîfinüñ mazmünü ‘ayânen müşâhede olunduğünüñ beyânıdır. (254a)

IV. BİÇİM ÖZELLİKLERİ

A. Vezin ve Kafiye

Eskilere göre şiir “mevzûn ü mukaffâ söz”dür. Yani eskiden vezinli ve kafiyeyle sözlere şiir denirdi.²¹ Bu açıdan şiir, bir anlamda vezin ve kafiye ile ahenklendirilmiş söyleyişlerdir. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış *Şecâatnâme*’de de vezin ve kafiye başta gelen ahenk unsurları içerisindedir.

1. Vezin:

Şecâatnâme aruzun remel bahrinin *fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Remel bahrinin bu müseddes kalıbı Türk edebiyatında en çok kullanılan kalıplardandır. Kısa oluşu nedeniyle pek çok mesnevi bu kalıpla yazılmıştır.²² Aynı zamanda onbirli hece vezninin 4+4+3 duraklı biçiminin ahengini aksettirmesi ve Türkçeye daha uygun bir kalıp olması yönüyle Türk şairlerince çokça kullanılmıştır. *Şecâatnâme*’nin sade bir Türkçeye kaleme alınmış olması da bu kalıbın tercih edilmesinde etken olmuştur.

Şecâatnâme’de mensur dibacedeki manzum parçalar, mesnevi metninin içerisinde yer alan 4 gazel ve iktibas yoluyla metne dahil edilen 2 beyitte 7 ayrı vezin daha kullanılmıştır.

¹⁹ Ebû Davud, *Kitabü’l- Cihad*, s. 101, Hadis No: 2636

²⁰ Aclûnî İsmail b. Muhammed, a.g.e., c. II, s. 63

²¹ Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, c. I-II, s. 273.

²² İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999, s. 220.

1. (*fâ' ilâtün*) *fe' ilâtün mefâ' ilün fâ' lün* (vr. 1b'de yer alan 1, 2, 3, 4, 5. beyitleri)
2. *mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün* (vr. 3a'da yer alan 1. beyit)
3. *mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün* (vr. 3a'da yer alan 2. beyit ve 3b'de yer alan 1. beyit)
4. (*fâ' ilâtün*) *fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün* (vr. 4a'da yer alan 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. beyitler ile vr. 4b'de yer alan 1, 2. beyitler, vr. 4b/6a arasında yer alan “Meşnevî hikâyelerinden hâle mutâbık olmağın nazm olunmuşdur” başlıklı 55 beyitlik manzum hikâye ve manzum metinde varak 27b'de yer alan II. gazel)
5. *fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün* (vr. 6b'de yer alan tarih kıtası)
6. *mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün* (vr. 39a'da yer alan III. gazel, vr. 61b'de yer alan IV. gazel ve Şeyh Sa'di'den iktibasla vr. 283b'de yer verilen Farsça bir beyit)
7. *fâ' ilâtün mefâ' ilün fâ' lün* (Hafız Divanı'ndan iktibasla yer verilen 6102. beyit)

Sade bir Türkçeye kaleme alınmış olan *Şecâatnâme*, Türkçenin aruza başarıyla tatbik edildiği bir eser olmakla birlikte az da olsa kimi aruz kusurlarını da barındırmaktadır.

İmâle: Uzun ve kısa seslerin sistemli bir şekilde, çeşitli kalıplar halinde düzenlenmesiyle ortaya çıkan aruz vezni Türkçenin yapısına uygun olmadığı için Türkçe ile aruz vezni birbirlerine uyum sağlamak zorunda kalmışlardır.²³ Arap dilinin bünyesinden doğup sonrasında hemen tüm İslami edebiyatlarda kullanılmış olan aruzun uzun ünlüye sahip bulunmayan Türk dilinin yapısıyla uzlaştırılıp kaynaştırılması, bu vezinle şiirler yazan birçok Türk şairin şiirinde imâle kusurlarını kaçınılmaz kılmıştır. *Şecâatnâme*'de en çok göze çarpan aruz kusuru imâle olmakla birlikte eserin sade dili içerisinde bu durumu doğal karşılamak gerekir. *Şecâatnâme*'de de çağdaşı pek çok mesnevîde görülebileceği gibi hemen her beyitte birkaç imâle kusuruna tesadüf edilmektedir. Örnekleme yoluyla seçtiğimiz beyitleri bu hususta bir fikir vermesi açısından aşağıya alıyoruz. (Beyitlerde italik harflerle dizilen hecelerde imâle yapılmıştır.)

²³ Kortantamer, Tunca, “*Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişmesinin Devamlılığı Üzerine Genel Bazı Düşünceler I*”, *E.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı I, İzmir 1982; *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 325.

Didiler geldi irişdi bir çeri
Her birisi ceng eri ğäyet ceri (226)

Cümle *sümüñ* dide *si* pür-*hün* idi
Gözleri *yaşı* hemän Ceyhün idi (296)

Didiler cümle geliñ *çıkma*yalum
Destimizle *ırzımız* yı*ıkma*yalum (1045)

Bindi *atna* yine şevket ile
Durdı *karşu* düşmene himmet ile (4412)

Gözler *idi* çok firāra fırsatı
Rūma *çıkma*ğa ider *di* himmeti (6031)

Zihaf: Arapça veya Farsça sözcüklerde uzun okunması gereken bir hecenin vezin zaruretiyle kısa okunması neticesinde meydana gelen zihafa dair aruz kusurları imâleye oranla daha azdır. *Şecâatnâme*'de az sayıdaki zihaf kusurları ağırlıklı olarak dizelerin ilk ve son tef'ilelerinde yer almaktadır. Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde zihaf yapılmıştır.

Şarğa toğru itdi pertāb āşikār
Şāhīler oldı aña oklı şikār (84)

Eldeki hod-nīzesi ejder idi
Çāk *aşā*-yı Mūsāya hem-ser idi (151)

Şāhīler serdārı olan Mīr Hān
Kuşkuna kuvvet diyü oldı revān (244)

Ġāzīler ol dem niçe biñ mülhidi
Dutdı sürdi her biri bir müfsidi (1334)

Oldı bayrakla müzeyyen keştiler

Ol müşir için mu' ayyen keştiler (5364)

Med: İki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imâleden biraz daha uzun okumaktır. İmale çoğu yerde bir aruz kusuru olmakla birlikte med bir ses sanatıdır.²⁴ *Şecâatnâme*'de ahengi artırmak için sık sık medlere başvurulduğu göze çarpmaktadır. Âsafî, ahenk yaratmak adına sıkça med yapmışsa da zaman zaman Türkçe sözcüklerde yapmış olduğu medlerle ahengi aksatmıştır. (Aşağıdaki beyitlerde kalın harflerle dizilmiş Türkçe sözcüklerde med yapılmıştır.)

Nâm-verler câme geydi **kat kat**

Boylarından aşaridi iltifât (94)

Sürdiler ardınca surh-ı serlerüñ

Boş gelmedi biri serverlerüñ (157)

Didi kimdir başdan cāndan geçen

Niçe cāndan belki cānāndan geçen (441)

Benlik ile hiç bir iş itmedi

Hergiz istişnâ dilinden gitmedi (564)

İstemezler kim senüñ ola bu nām

Var akrānıñ içinde ol benām (6486)

Med, hece sonlarındaki “elif nun” harflerinden sonra yapılmaz; aruz hatası sayılır.²⁵ Âsafî'nin bu hususta da hassas davrandığını söylemek zordur. Aşağıda örnek olarak yer verdiğimiz az sayıdaki beyitlerde kalın-italik harflerle dizili, elif-nun ile biten heceler kusurlu biçimde bir uzun bir kısa hece olarak değerlendirilmiştir.

²⁴ Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 14.

²⁵ İpekten, a.g.e. s. 150

Râsı şekl-i hañçer-i bürrâñdur
Elfi güyâ tîr-i hûn-efşâñdur (66)

Fehm olundı hem gelen Türk^mâñdur
Hâkim-i Tebrîz olan Mîr Hfâñdur (227)

Hâzret-i ‘Oş^mâñ Pâşaya hemân
Tutdı yüz didi eyâ rûh-ı revân (397)

Olmadı İslâm Tatar ile yâr
İtmedi sul^şâñlar hem i‘tibâr (6423)

Düşdiler hark içre havl-i câñdan
Harklar cüy oldı ağıdı kâñdan (6781)

Ulama: Sessiz harfle biten bir sözden sonra sesli harfle başlayan bir söz geldiğinde, sondaki sessizi, ikinci kelimenin seslisine bağlayarak birlikte okumak olan ulama, aruz uygulamasında çok kullanılmış ve üstelik şiirde bir ahenk yaratması bakımından da gerekli sayılmıştır. Sesli harflerle başlayan kelimelere yapılan ulamalar “elif”, “ayın”, “hâ” harfleriyle başlayan kelimelerde de yapılmıştır. Bu tür ulamalar aruzun kullanımında kusur sayılırlar.²⁶ Ancak ayın harfinin Türkçede iyi söylenememesinden sesli harf gibi okunan ayna ulama yapılmasına (vasl-ı ayın) bir dereceye kadar göz yumulmuştur. *Şecâatnâme*’nin ahenk unsurları içerisinde geniş yer tutan ulamalarda nadiren vasl-ı aynlara da rastlanılmaktadır. Aşağıda örnek gösterdiğimiz beyitlerdeki bu durumu kanaatimizce Âsaffî Türkçe söyleyiş açısından mahzurlu görmemiştir.

Vaşfuñ itmek istesem dil lâl olur
Gider ۾ ‘aqlum dil perîşân-hâl olur (20)

²⁶ İpekten, a.g.e. s. 140-142

Dün-ṭab‘ olma gel ◡ ‘ālī-himmet ol
Alçağa meyl itme ehl-i rif‘ at ol (703)

Kiminüñ döner murādınca felek
Dimez ◡ ‘Ankā gibi Simurga siñek (1007)

Oğlını bir kaç biñ ◡ ‘askerle hemān
Gönderüp şehr-i Şemāhiye nihān (3682)

Didiler bize amān virürse şāh
İdelüm Dārānuñ ◡ ‘ömrin biz tebāh (5288)

Mevt iricek āḫir ◡ ‘ıyşuñ telḫ ider
Hiç şevketden eşer qalmaz gider (6811)

Şecâatnâme’de bu tür ulamalar yanında vezin gereği yapılan iki sözcük arasındaki hece düşmeli ulamalara da rastlanmaktadır. Bu türden ulamaların yaygın olarak rastlanılanı *ki* bağlacı ile yapılmış olanlardır. *Ki* bağlacından sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde bağlacın *-i* ünlüsü düşmektedir. Böyle ulamalar Farsçada da vardır. Buna sebep şairlerimizin İran şairlerini kendilerine örnek almaları, hatta bu açıdan onları taklit etmeleri gösterilmektedir.²⁷ Âsafî de bu anlayışın dışında değildir.

Bir felâketle geçildi ol Kımkı
Geçmedi kes ki ◡ olmaya göñli şımkı (294)

Ḥazret-i ‘Oşmān Pāşāya ol ān
Emr olundu ki ◡ ide bezl-i baş ü cān (624)

²⁷ Dilçin, Cem, *Mes’ûd bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahar, İnceleme-Metin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 139.

Bir zamān ki   irmiŖ idi vaqt-i Ŗitā
İtmez idi taŖrasın dil iktizā (3304)

Ŗecāatnāme’deki bu tür ulamaların bir diğeri de ünlü ile biten bir sözcükten sonra ünlü ile baŖlayan bir sözcük yer aldığında yaŖanmaktadır.

İy sipehsālār-ı rāh-ı enbiyā
Ve   iy imām-ı enbiyā v  evliyā (24)

Nice   idem ben yā İlāh  neyleyem
Bilmezem hālīm kime Ŗerh eyleyem (393)

Ol gice mürd oldı Ertoğdı   oğlı hem
Niçe erbāb-ı hüner Ŗāhib-  alem (832)

 ldi demekle hemān dönmek mi   olur
Bu ğazādan r yı d ndermek mi   olur (2385)

Bu ocağa dāyima hçyr isterin
Devleti nden ğayrı dağı ne   isterin (3627)

  n Hāl fe   EnŖār rāzın söyledi
Ŗeyh u Ŗāb anda anı g Ŗ eyledi (6591)

Türkçe sözcüklerde orta hece d Ŗmesi: *Ŗecāatnāme*’de vezin gereği yaŖanan bir diğer durum da kimi Türkçe sözcüklerdeki orta hece d Ŗmeleridir. Örnekler: *eylik* (iyilik), *bir -* (bırak-)

Eyliğe eylik olaydı ittifāę
 k ze olmaz idi hergiz bıçağ (4533)

Bir dilar a māl u eŖkāl  tamām
Neyledi g r ba’ zı aŖhāb-ı kirām (2937)

Arapça ve Farsça sözcüklerde ses türemesi: Arapça ve Farsça sözcüklerde veznin zorlamasıyla bazen ses türemelerine de rastlanmaktadır. Bu durum *Şecâatnâme*'ye mahsus bir özellik değil, daha önce ve sonraki yüzyıllarda pek çok mesnevi şairinin eserlerinde de rastlanılan bir dilbilgisi olayıdır. Örnekler: *‘aķıl* (Ar. *‘aķl*), *şekil* (Ar. *şekl*) *şehir* (Far. *şehir*), *rezim* (Far. *rezm*), *zırh* (Far. *zırh*), *vehim* (Ar. *vehm*), *zaķim* (Ar. *zaķm*), *aşıl* (Ar. *aşl*)

Bî- *‘aķıl* beñzer hemân kūr u kere

Kendüsin atar dehân-ı ejdere (720)

Ol ğazâda bulman esb-i sekil

Çan yaķdı pâyına ħınnâ-*şekil* (827)

Bañâ dirseñ lâyıķ-ı devlet olan

Çıķmamaķ idi *şehir*den ol zamân (1040)

Gice hem ğam dīdesin yummazdı kes

Ol *rezimde* şaĝlık ummazdı kes (1798)

Çekdi şol destiyle yayın ol dilîr

Çıķdı kalkan ü *zırhdan* zâhra tîr (3038)

Gerçi kim bunlar *zaķim*-nâk oldılar

Olmayup gören *vehim*-nâk oldılar (3923)

Eylediler anda ol ħâki meters

Ol *vehimden* döndi a‘ dâ yüzi ters (4454)

Didi bilmezsin meger iy bed-*aşıl*

İ‘ timâd itmem önümde ger aşıl (4848)

Şecâatnâme'de çok az sayıda vezni bozuk dizelere de rastlanmaktadır:

Çâşıduñ altına kındı şandılı

Ol mühâbetden [ki] oldı şan deli (4747)

Ol zamân ki ' Oğmân Pâşâ-yı dilîr

Surh-serlerle iderdi dâr-gîr (5440)

Hiç kômazlar idi tenhâ gitmege

Gitse bezzâzistâna bâzar itmege (6065)

Bu türden dizeler eserin tümü içerisinde kayda değer bir yekün teşkil etmemekle birlikte müstensihthen kaynaklı hataların var olabileceği ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir.²⁸

2. Kafiye:

Bütün klasik edebiyatlarda olduğu gibi divan şiirinde de şairler, dâhil oldukları geleneğin estetik nizamına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan divan şiirinde kafiye ve redif gibi unsurların kullanımını büyük ölçüde gelenek belirler.²⁹ Âsafî de estetik nizamına bağlı olduğu edebi geleneğin dışında değildir. Divan şiiri geleneği içerisinde ses benzerliğinden çok harf benzerliğine dayanan göz kafiyesi esaslı kafiye anlayışıyla ahenk yaratmakta başarılı bir görüntü çizen Âsafî, vezne olduğu gibi kafiye de hâkimdir. *Şecâatnâme*'yi sade bir dille kaleme almış olmasına paralel olarak Türkçe sözcükler arasında yapılmış kafiyeler ağırlıkta olup Arapça ve Farsça kelimelerle oluşturulmuş kafiyeler de yer almaktadır. Eserde her türden kafiyeyle rastlanmakla birlikte, en çok tam ve zengin kafiyelere yer verilmiş, daha az oranda yarım kafiye kullanılmıştır.

Âsafî'nin *Şecâatnâme*'de kullandığı kafiye çeşitleri ve bazı örnekler aşağıda gösterilmiştir:

²⁸ Vezni bozuk dizelere ilişkin düzeltme önerilerimiz metin bölümünde belirtilmiştir.

²⁹ Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s.84.

Türkçe isimlerle yapılmış kafiyeler:

Varayım saña yaq̄ın var sözüm

Diyeyim gördüğünü gice gözüm (5b)

Ölmeden korkanı zinhâr itme baş

Hiç muhannes olan ister mi savaş (405)

Ol daği serdâra gönderdi ulağ

Geldi söyledi aña dutdı kulağ (1024)

Güsfende girdi güyâ aç kurd

Çalınmadı nesne meger yirinde yurd (1424)

Size açıldı yine çatlu kapu

Eyleñüz Bâriye şükr-ile tapu (1758)

Pâre pâre itdiler bayrakları

Şan yağar yire hazân yaprakları (2460)

Geldi yol üzre öñine bir batağ

Olmış imiş âba ol yirler yatağ (3490)

Baş üzre ideyin hep buyruğın

Başdı ejderhâ yaturken kıyruğın (4035)

Oldı cisminde yalan sözler yılan

Ger ziyân itmez yılan dirseñ yalan (4752)

Āşafî itmiş idi anı dilek

Dimiş idi çün saña virdi emek (6839)

Türkçe fiillerle yapılmış kafiyeler:

‘Arz-ı ĩmān itmege ben varayın

Eslemezse hāke kıanın kıarayın (174)

Bābü’l-ebvāba daħi gönderdiler

Halkımı ilhāddan dönderdiler (846)

Girdi ‘asker şehre hep yirleşdiler

Şat u bāzār itdiler dilleşdiler (992)

Hālıkıñ añlar iseñ maħlūka bak

Teşne diller kıalbine şu gibi aķ (1396)

Baħr-i hūsn içre gezüp çeşmin süzer

Dürr-ile memlū seffineyle gezer (1469)

Didiler emriñe kıulaķ aşmazuz

Milket-i a‘ dāya ayaķ başmazuz (2379)

Kiminüñ kārı idi leş taşımaq

Elleri degmezdi başın kıaşımaq (3932)

Şu gibi anda geçid var çağlamış

Gördiler deryā yüzün yaħ bağlamış (4654)

Gāh gird-āb-ı belāda çeğzinüp

Mevc-i deryāya binüp gāhı inüp (4689)

Ardımızdan belki hem düşmen gele
Tîr-i miñnetle ciger-gâhım dele (6200)

Türkçe isim ve fiillerle yapılmış kafiyeler:

Virmez iken niçe günler ol geçit
Niçe geçdi ol şuyı leşker işit (285)

Beni söyletmeñ gelüñ bārī çoñuz
Yimişñ eyüsini yirmiş toñuz (1435)

Elleri de bağlu olsa şöyle bil
Çıramazsın bunları sen ay ü yıl (1561)

Çaçdı cümle yoğ gedüğünde bir er
Ceng eri yirinde şimdi yil eser (1677)

Çâşıdı çondurdılar bir hoş yire
Tâ cevâb yarlığ encâma ire (4750)

Bezm eri fehm eylemez rezmi nedir
Var-ise lotuñ getir anı yidür (6577)

Türkçe ve Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Her ki ol meydân çolusın itdi nüş
Çaşre dek mest oldı meydân çaldı boş (232)

Vuşlat-ı dil-dârdan söyle biraz
Sâkin olsun dildeki süz ü güdâz (810)

Ol ¼arafdan da¼ı dı¼ıdı ni¼e seg
Lafz-ı sultān Şekli Őeytān ¼ulı beg (1168)

Her ‘aşiret girdi nehre boy boy
¼āne-i mūrı gōtūrđi Őanki cūy (1415)

¼orkaram bu kārũ iy ¼ar¼-ı denĩ
Tĩr-i āha u¼rada bir gũn seni (1475)

Ben bunuñ ba¼mam ¼o¼ına azına
Nāzıram ol bi-niyāzuñ rāzına (1570)

Ol rezimden baş alup cān ¼urtaran
¼a¼dı hep eftān devān zārĩ-kũnān (2778)

¼arŐuña el ar¼asın ¼odı felek
¼ak bu ki serversin āna ne dimek (4008)

Yürüdi andan Diyārbıkr ũstine
Nĩze vü ŐimŐĩr alup destine (6677)

Med¼ idüp dirler ki ¼ok gōrmiŐdir iş
Bu fenā dũnyāda hem nũŐ itdi niş (6894)

Türkçe ve Arapça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Leb-i gül-fāmıñı lu¼ıf it depred

Beni beglerbegi it eyleme red (5b)

Cürm idüb girdüm elimle anuma
İ‘ tirāfum var velī ‘ıŷyānuma (11)

Diatin dirseñ semend-i ‘ askerüñ
Çara irgürdi ubārın her yirüñ (905)

Var-imiŷ sābıda ba‘ zı hārıcı
Ehl-i İslāma kıyıcı varıcı (1916)

Uydurur tadīre Hā tedbīriñi
ŷadr-ı ‘ izzet eyler āhır yiriñi (2813)

Kimisi ‘ Azrā’ ile virmezdi el
Ortalı yirde meyāncıdı ecel (3929)

aŷtamonı sancaı Sivas ile
Almıŷ idi ŷa olı ecnās ile (4055)

Vardır mābeynimizde ittiād
‘ Arŷa tııñla ıardıñ eyü ad (4734)

Ol dilīrūñ ıŷŷasından hiŷŷe al
ıŷŷadan alma dilerseñ bir me’āl (6813)

Āŷafīye mu‘ teid idi atı
Kār-ı zāra itdüiün diati (6865)

Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Şaldı ol demde guzāta nāmeler
Bin-ile gönderdi serāser cāmeler (93)

Nūr ola mürgān-ı rūḥa āşiyān
Olalar Firdevs içinde şādumān (835)

Ḳahramān olsañ seni eyler zebūn
Tevseni na‘li urulmuş vājgūn (1385)

Çekdiler üstine zerrīn sāyebān
Şemse oldu aña şems-i āsumān (2219)

Şāh-ı a‘cāmīle gör bir bendesin
Açdı darb-ı tīğla gam dīdesin (2705)

Rūmilinūñ begleri çün itdi gūş
Her mübāriz eyledi cūş ü ḥurūş (3824)

Oldılar şehriñ içinde niçe māh
Tā ki deryā açılıp fetḥ ola rāh (4756)

Gördi gelmez çünki a‘dā rūberū
Üstine varsa kaçır ol sūbesū (6409)

Her du‘āsı k’ola ḥaste-dillerūñ
Müstecāb olur şikeste-dillerūñ (6945)

Arapça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

İstesem bir yire olmağa vuşul
Qal' a olsa iderem aña duhul (4b)

Nâm-ı rahmâna demâdem kııl nazâr
Raḥmetin gör Hakkuñ ey nûr-ı başar (5)

Söz uzar qalur bizüm maḥlûbumuz
İltifât itmez aña maḥbûbumuz (607)

Dime kim keşretledir câna necât
Âdeme bahşâyış-i Hâqdır ḥayât (2477)

Çün eşer-i tîr-i kazâ qavs-i kader
Mâhdan mâhiye dek eyler eşer (2549)

Gitmez imiş cân çıkınca ma' rifet
Devlet egniñde libâs-ı 'âriyet (3503)

'Asker-i a' dâ ki oldu münkesir
Qaçmağa olmadı kârı münḥaşır (3877)

Yitişür ger dūr olsun ger qarîb
Ṭalibiñdir çün saña senden naşîb (6149)

Oı dilîre buldı çün Âşaf vuşul
Eyledi cânı gibi anı qabul (6299)

‘Askere serdârdır viren nizâm
Başsız âdem kaçan eyler kıyâm (6788)

Arapça ve Farsça kelimelerle yapılmış kafiyele:

Kullaruñ şan‘ atı terk-i cândır
Şâhlar şan‘ atı istihsândır (5b)

Geçdi atın yildürüp ol nâm-dâr
Sâhil-i nehre çıkup itdi qarâr (287)

Sürdi şehre doğru cümle ‘askeri
Bir yire cem‘ eyledi hep leşkeri (980)

Şâh-ı hâver h‘âbdan kaldırdı ser
Âb-ı nûrile yüzün yudı kamer (1270)

Bâb-ı şubhuñ kuflini açdı felek
Sürdi zerrin-perini yire melek (1271)

Kimi bilmezlikle dir çün şüd haber
Başuma irdüğünü gördi teber (1412)

Sürdiler cümle Şemâhi şehrine
Mazhar oldılar müşirüñ qahrına (2299)

Yüzlerine qarşu güldi oldı şâd
Didi dâyim buyidi sizden murâd (3962)

Ârz-ı Rûmda geldi serdâra o şîr
Aña ikrâm itdi luğfindan müşîr (6844)

Sāde-rū bir hūbdur kim her zamān

Meyl ider baqđıqça her dem aña cān (6961)

Şecātnāme'nin ahenk unsurları içerisinde Âsafi'nin önem verdiği bir diğer husus da cinaslı kafiyelerdir. *Şecātnāme*'de cinaslı kafiyelerin her türüne rastlanmakla birlikte özellikle ünsüzleri farklı olan lâhık cinaslar geniş yer tutmaktadır. (Bkz. Söz Sanatları)

Eski kafiye anlayışına göre kafiyeli sözcüklerin aynı fonksiyonda olması dikkat edilen bir husustu. Âsafi'nin bu hususta az da olsa kusurlu beyitleri göze çarpmaktadır.

Her gören ol resme ayı didiler

Gökde bir řāvūs-ı kudsīdür meger (79)

Neyleriz bu ğurbet içre yalıñız

Böyle oldu çünkü iş siz kañız (2484)

Buz tutmuş idi deryāñıñ yüzün

Girdi ağrık yürüdi dizin dizin (4676)

Emr olan aqçeyle dāyim cāmesin

Vireler tā kim tavaşun eylesün (6026)

Biri anuñ geldi evvel sāñile

Şaldı deryādan kenāra rāñile (6207)

Şecātnāme'de bir kaç beyitte ب , پ harflerinin uyaklı kabul edildiği de görölmektedir.

Gördiler Tebriz ehlin dutdı teb

Durmadılar çıkdılar yaylağa hep (6318)

Fethine oldu yine anuñ sebeb
Sözi taqdîre muvâfîk oldu hep (6847)

Harklar varidi pür-gil idi hep
Geçmede ‘ asker çekerdi çok ta‘ ab (6774)

Âsaffî'nin şiirde ahengi zenginleştirmek ve ahenk olanaklarından fazlasıyla yararlanmak adına iki kafiyeli (*zû-kafiyeteyn*) beyitlere de geniş yer verdiği görülür. Bu tür örnekler XVI. yüzyılda Türk şiir dilinin ulaştığı yüksek ahenk düzeyine bir gösterge olması yönüyle kayda değerdir:

Eyledi gitdi tevekkül hâzrete
Şıdık-ile itdi tevessül hâzrete (667)

Furşatı fevt itme ‘ ömrüñ fevti var
Nükte fehm eyle cihānuñ mevti var (1507)

Çünkü tāmî‘ sen gâzâya tāmî‘ ol
Bâri berķ-āsâ ‘ adūya lâmi‘ ol (1512)

İlerü sürdi semendin her biri
İmtihān eylerdi kendin her biri (2185)

Hak budur gâzî idi nāmı gibi
İstikâmetdeydi endāmı gibi (2563)

Râzî oldılar ne ki maķşūd idi
Virdiler elde ne ki mevcūd idi (2680)

Gördi çün a‘ dāyı keşret üzredir
Ya‘ ni ol bed-rāyı vefret üzeredir (2745)

Dillerinde pend ile yir eyledi
Her birin bir pend ile şîr eyledi (2751)

Anı hoş gördi ta' alluğ eyledi
Hâtırın şordı temelluğ eyledi (3529)

Gelmesün ol baña zahmet olmasun
Pür-yarağ olsun ferâgat bulmasun (4027)

Yirde avlarlar idi âhûları
Gökden indirler idi tihûları (4485)

Tâ ki atından inince durdı ol
İrdüğü dem gerdenine şaldı kol (6344)

Âsafi, şiiirde kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olarak rediften de geniş biçimde istifade etmiştir. Redif, kısa kalıplarla yazılan manzumelerde meramı ifade edecek kelime sayısını azalttığı için pek tercih edilmez.³⁰ Âsafi'nin aruzun kısa bir kalıbıyla kaleme aldığı *Şecâatnâme*'de ek halindeki redifler bir yana birçok beyitte kelime ve kelime seviyesini aşan rediflere yer verişî, sanatını başarıyla sergilediği örneklerdir:

Her biri kârından eylik bulmadı
Sevgüli yârından eylik bulmadı (2518)

Çarşu varan nâ-kesiñ kesdi başın
Niçe pîr ü nevesiñ kesdi başın (2729)

Köhneyüp yirde yatur bir çal' adır
Görmeyen anı şanur bir çal' adır (3380)

³⁰ Öztoprak, Nihat, *Ref'i-i Âmidî, Cân u Cânân*, Türk Gençlik Vakfı, İstanbul, 2000, s.46.

‘Askeri itmiş idi bölük bölük

Düşmene varsun didi bölük bölük (4056)

Var mı bir şey kim aña mazhar degül

Anda Hakkıñ hikmeti muzmer degül (4670)

Vâcib oldı ref i dünyâda anuñ

Farz idi hem def i dünyâda anuñ (5548)

Başraviler hizmet itdiler aña

Cân u dilden rağbet itdiler aña (6229)

Mazhar-ı cüd u şecâ‘ at idi ol

Ma‘ den-i luğf u sehâvet idi ol (6261)

Şöyle rezm olmuşdı her kolda yine

Küştelere püşteydi her yolda yine (6679)

B. Söz Sanatları

Sade söyleyişle sözü doğal akışı içerisinde başarıyla kullanan Âsafi, *Şecâatnâme*’de:

Şan‘ at-ı şî‘ riyye gerçi bunda yok

Ehl-i rezme kışşasından hisse çok (6967)

şeklindeki ifadesiyle eserini sanat yapmak adına kaleme almadığını belirtmektedir. Âsafi, her ne kadar sanat yapma kaygısı içerisinde olmasa da eserinde söz ve anlam sanatlarına epeyce yer vermiştir.

Şecâatnâme’de söz ve anlama ilişkin göze çarpan başlıca sanatları ve bu sanatlara dair seçmiş bulunduğumuz kimi örnekleri aşağıdaki şekliyle görmek mümkündür.

1. **Cinas:** Yapı, yazılış ya da söyleyiş bakımından birbirine benzeyen anlamları değişik iki sözcüğü birlikte kullanma sanatıdır. Cinaslı kafiyelerde XIV ve XV. yüzyıl mesnevilerinde tam cinasların çoğunlukta olması dikkati çekerken³¹ *Şecâatnâme*'de tam cinaslar yanında mefruk, nâkıs ve özellikle lâhık cinaslar geniş yer tutmaktadır.

a) Tam cinas (cinās-ı tām): Yazılışları ve söylenişleri bir, anlamları ayrı iki sözcük arasında yapılan cinastır.

Añmaz olduñ luřf-ile çünkim adım

Tevsen-i şab'ım dağı atmaz adım (1440)

Bunca ğaflet bu řasāret bendedür

Şulluğ itmez dil dimez ki bendedür (1510)

Göñlüni incitme ihvānım şağın

Müntağımdür ismi Mevlānuñ şağın (1665)

Yolu bir andan dağı at işlemez

Yayıñı biñ kerre çek at işlemez (1965)

‘Ađlıñız var-ise siz baña uyuñ

Arçañuz üzre yatup rāđat uyuñ (2634)

Bādgūya řehrinüñ her řađını

Atalum bağre içini şağını (3002)

Ĥāşılı pākīze ‘askerdir gelen

Durma şağ başında iy server gel en (3021)

³¹ Yeniterzi, Emine, *Behişti'nin Heşt Behişt Mesnevisi*, Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 85.

Rümiliyle mîr-i mîrân-ı Kefe
Durdılar sağ kolda tîğ alup kefe (4052)

Açmamışlarken daği şandıkların
Başa geldi anlara şandıkların (4285)

Eyleyen yağmada gâret şandığı
Kendü mâlhydı ganîmet şandığı (4290)

Didi bilmezsın meger iy bed-aşıl
İ timâd itmeme önümde ger aşıl (4849)

Hem miyânına kemer hancer bile
Bağladı çok luğ ile anda bile (6349)

Şâm Kazanıñ cânibinden niçe yüz
Âdem irsâl itdiler göstere yüz (6609)

Virdi vâfir mâlı rüşvet yerlere
Umaram Hağdan ki girsün yerlere (6679)

b. Ayrık cinas (cinâs-ı mefrûk): Bir tek sözcükle bir söz öbeği arasında yapılan cinastır.

Eylemişlerdi orada çok günâh
Niçe mazlûm eyler idi her gün âh (1661)

Eylük ile açınuz iy Benderi
Luğ-ı Hağğ-ile açaram ben deri (1765)

Şağ olan geldi yine ev katına
Her emr-i merhûn iş evkâtına (1981)

Hod idi dūd-ı dil-i biryânımız
Başdan almışdı ğam bir yanımız (2547)

Aldı hem Tatarı hem Rümîleri
Yüridi Tatardan Rüm ileri (2666)

Qışşalar bünyâdına dest ur var
Beytiñi ta‘mîre hem destûr var (2980)

Qıl bu sevdâdan ferâgat söz işit
Adıña lâyıq olan kârı iş it (4575)

c. *Eksik cinas (cinās-ı nākıs)*: Cinaslı sözcüklerden birinde fazla ses ya da hece yer alan cinastır.

Çâr yâre şıdķ-ile ihlâş-ile
‘Arz-ı ihlâş eyle istiqlâş-ile (1598)

Hân hem gönderdi istikbâl için
Qarşu sultânlar aña iqbâl için (3521)

Ardın almışdı kıovardı şanki bebr
Bâd-ı şarşardan girizân idi ebr (5074)

Niçe gün ardınca hâmiñ vardılar
İrdiler ceng itmeyüp yalvardılar (5207)

Bād ile bāğn̄ göricek oynunu
Hūznile burdı benefşe boynunu (5565)

Hep senūñçündür bunuñ şağ olduğı
Ölmeden çāh içre yasağ olduğı (5898)

Pāy-ı keştiye şu gibi aqdılar
Çekmege taşra resenler daqdılar (6209)

d. Ünlüleri farklı cinas (cinās-ı muḥarref): Eski harflerle aynı şekilde yazılan fakat okunuşu (harekelenişi) ayrı olan sözcüklerle yapılan cinastır.

Olmasa ser ayak olmaz pāyidār
Başdan feh̄m it esās-ı pā-yı dār (1138)

Hāq mu'īn olsa eger bir ḳulına
Cümle 'ālem ḳāyil olur ḳavline (1592)

Başladı naḳdiyyesin ayırmağa
Aralıḳ yirden hevāyı ırmağa (1651)

Yaqdılar hem yıqdılar meskenlerin
Farḳ idüp ḳomadılar miskinlerin (1956)

Hān-ı nev hem durdı cenge bir ḳola
İstimāletler virürdi her ḳula (5019)

Gördi a' dānuñ ḡuzāt iḳdāmını
Ḳarşu ḳomadı o dem aḳdāmını (5058)

Buña vardı āhiri tedbīr kim

Cümleten ‘ asker geye zırh u geyim (5178)

e. Ünsüzleri farklı cinas (cinās-ı lâhıķ): Eski yazıya göre cinaslı sözcüklerden birinin bir harfi (ünsüzü) değişik olan cinastır.

Luţfuñ olmazsa günāhum neyleyin

Kendü cismümde güvāhum neyleyin (15)

‘ Abd-i ‘ āşīyem suçum ğāyetde çok

Ṭā‘ atumdan saña lâyıķ nesne yok (44)

Dīni olmayanda ‘ ahd olmaz ķavī

Ḥaķ kelāmın añlamaz diyü ğavī (3433)

Ādem olmaz irmese Ḥaķdan ecel

Böyle taķdīr eylemiş Ḳādir ezel (3563)

Bī-fürüg olur durüg olsa çerāĝ

Şu‘ le-dār olmaz dilā eyle ferāĝ (4512)

Her kim anı ḥıfz için ğāfir olur

Müslümān olmaz olar kāfir olur (5015)

Saña Dārāyı ḥikāyet ideyim

Bāri ḥālimden şikāyet ideyim (5215)

Gāh urur sāye gibi ḥāke şalar

İt gibi bī-ķāreyi durmaz dalar (5991)

Döndiler me'mür olanlar rezm için
Da' vet itmişlerdi güyâ bezm için (6370)

Gözlerine olanı ol dem yegin
Ger sipâhî yâ alay begi begin (6799)

f. Hat Cinas (cinâs- hâtt): Eski harflere göre yazılışları aynı olan kelimelerdeki nokta değişikliğinden doğan cinastır.

Çünkü pâşâya olundu naşh ü pend
Gerdeninde var idi güyâ ki bend (6477)

2. **Teşbih**: Aralarında ilgi bulunan iki nesne veya kavramdan nitelik olarak zayıf olanı üstün olana benzetmektir. *Şecâatnâme*'de teşbihin hemen her türüne rastlanmaktadır.

Hâşılı memlû idi hûbân ile
Servi-kağ hûrî-şıfat ğilmân ile (313)

Şakıdı şimşek gibi şimşirler
Yağdı bārân-veş şeb içre tîrler (823)

Hışmet ü iclâl ile çıkdı o şîr
Rüstem-i Zâl idi güyâ ol dilîr (1087)

Anda hûrî-veş güzel duhterlerüñ
Yıldızı düşdi bülend ahterlerüñ (1461)

Âsiyâb-âsâ felek devvârdır
Bü'l-'aceb bu çarh nâ-hemvârdır (1990)

Hep gedik olmuşdı şûrı yir yir
Pîr dendâni gibi raḥne-peżîr (3347)

Rūd-ı Ceyhūn gibi seylān oldu hūn
Cem⁶ olan hūn oldu bir deryā-nümūn (4100)

Göñli açıldı cihāmñ gül gibi
Nağme-perdāz oldılar bülbül gibi (4260)

Şancılan oğlar ile başdan dibi
Oldı püşt-i keştī bir kirpi gibi (5099)

Ten kafes mānend nefis ise hevā
Bād olur mı yā kafesinde habs ola (5319)

3. İstiare: Bir şeyi kendi adının dışında çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır. Diğer bir ifadeyle bir şeye aralarında benzerlik alakası dolayısıyla temel anlamının dışında yeni bir anlam vermektir.

Niçe meh-rūlar var idi bī-behā
Gün yüzine müşteri şems-i zuhā (307)

Niçe yıl gūş oldu ağız açmadı
Ol şadefden dürr ü gevher saçmadı (579)

Giricek on dördine ol yüzi māh
İtdi ağa Mışra anı pādişāh (584)

Buña beñzer dimiş ol şems-i cihān
‘Ākıl iseñ añla bu remzi ‘ıyān (960)

Şehre ‘azm itdi o māh-ı tāb-dār
Ber-ṭaraf oldu kenār-ı cūy-bār (973)

Çıkdı rezme çarhacılarla o şîr
İtdi ol mülhidler ile dâr-gîr (1130)

Şâh-ı hâver h̄âbdan kaldırdı ser
Âb-ı nûrile yüzün yudı kamer (1270)

4. Teşhis: İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile mücerret duygu ve düşüncelere insana has özellikler verme sanatıdır.

Bezm-i rezmi seyr için çarh-ı düta
Mîhr ü mehden açdı revzenler semâ (1198)

Ṭûğ-ı şâhîler de kaldırdı 'alem
Yâsemenler başına saçdı direm (1262)

Yazdı za' ferânla süsen nâmesin
Bükdi tûmâr eyledi şehnâmesin (1265)

Ḍarbdan gâyet kebûd oldı benefş
Dökdi miskini o demde na'1-i keşş (2412)

Yumdı süsen ağzını kesdi sözin
Korkusından açmadı nerges gözin (2414)

Lâle gibi destîne al bir kadeh
Nûş idüp bezm-i cihânda ol ferah (4880)

Rûzigârîñ dîdesi pür-nem idi
Mâtem idi şanki 'alem ğam idi (5562)

Geymiş idi cāme-i sebzīn-çemen

Yüzini yumuş gül-ābile semen (6284)

Göz gözi görmezdi deycūr idi şeb

Yüzi gülmez idi bī-nūr idi şeb (6698)

5. Mübalağa: Bir vasfın, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta mümkün olmayan dereceye çıkarılarak ifade edilmesidir. Konusunun merkezinde ağırlıklı olarak savaş işlenen *Şecâatnâme*, konu itibariyle yaşanan gerçekleri makul ölçülerin dışında olağanüstü bir gerçeklikle ifade etmek açısından mübalağalı anlatıma oldukça uygun bir özelliktedir. Buna paralel olarak Âsafî de *Şecâatnâme* 'de mübalağa sanatının güzel örneklerini ortaya koymuştur.

Cümlesinüñ dīdesi pūr-hūn idi

Gözleri yaşı hemān Ceyhūn idi (296)

Göz gözi görmezdi virmezdi amān

Çeşme çeşmeydi akardı anda kan (825)

Püşte püşte oldu şahrā küşteden

Adım atmaz oldu çār-pā küşteden (1240)

Kovdılar kaçkınları aḥşama dek

Ol fezāda kanlar akdı Şāma dek (1320)

Hāme eşcār olsa deryālar midād

Ol günüñ ālāmını itmez sevād (1816)

Oğ yağardı yollara bārān-veş

Hār ü ḥas gibiydi seyl-āb üzre baş (2133)

Ƙan bir deryā idi iy bũ'l-heves

Leşler ol 'ummān üzre ħār ü ħas (3862)

Surĥ-ser aqvāmı bī-pāyān idi

Şanki ol ħulzüm 'adū-'ummān idi (3902)

Rūd-ı Ceyĥūn gibi seylān oldu ħūn

Cem' olan ħūn oldu bir deryā-nümūn (4100)

Yārdan aġyār fark olmaz idi

İsteyüp ġam-ĥ'ārını bulmaz idi (6649)

6. **Telmih:** İfadeyi güçlü kılmak amacıyla yaygın olarak bilinen geçmişteki bir olaya, bir kıssaya, efsaneye, bir şahsiyete yahut herkesçe bilinen bir söze işaretle bulunmaktır. Âsafî, kısa ve özlü bir söyleyiş içerisinde manaya derinlik kazandırmak amacıyla sıkça telmihlere başvurmuştur.

Yūsuf-ı Mışrî idi her bir ġulām

Şaydına 'aşĥırlaruñ zülf-idi dām (308)

Himmetiyle ħāk iken ħān olduñuz

Mūr iken şimdi Süleymān olduñuz (342)

N'itdi gör İskender-i devr-i zamān

Düşmen-i Ye'cūca çün virdi amān (4357)

Ebr ider āyāt-ı Mūsādan beyān

Mu'ciz-i 'İsīyi bād eyler 'ayān (4317)

Belde tīr-keş elde bir çaçı kemān

Rüstem-i Zāl idi her biri hemān (5024)

Ni‘ met andadır odur dār-ı na‘īm
Olma Mecnūn kimi şahrāda muķīm (5321)

Ĥūb inşā itdi yazdı pūr-nūkāt
Eylemişdi sihr idüp Hārūtı māt (5731)

Çāhıdır Beytü’l-Ĥazen Ya‘ķūbıyam
Ķal‘ a-i şabriñ bu gün Eyyūbıyam (5733)

Böyle puĥte olur insān ĥām iken
Dāneye meyl itdi Ādem dām iken (6523)

Ṭatalum bu dehre olduñ pādişāh
Çarĥ-ārā Efrāsiyāb-ı zer-külāh (6809)

7. Tenasüp: Aralarında anlam bakımından bir ilişki bulunan iki veya daha fazla kelimeyi bir ibarede toplamaktır.

Gülleri gülşende bir dem güldürür
Bülbüli ĥāruñ cefāsı öldürür (1005)

Kimi nāzeyle kimisi gürz ile
Şöyle ceng oldı ki hiç gelmez dile (1111)

Leyle-i Ķadr idi gūyā ol gice
Yaķdı ķandīlin şüreyyā ol gice (1195)

Ol ĥaberden güle düşdi jāleler
Şād olup açıldı güldi lāleler (1261)

Her dem eyle nāy-veş sūz-ile āh
Dāyireñ bil uy uşūle gāh gāh (1610)

Yile virdi berkini sūnbül gibi
Nīzeler almışdı řāh-ı gül gibi (2461)

Lāle vü sūnbül-dürür řāh-ı çemen
Cümle řāhrā lāle vü gül yāsemen (2865)

Oldı müjgān hāmeler yazmağa dād
Gözleri surhī devāt ābı midād (4174)

Sīm ü zerden tebsiler azganlar
Zer cevāhırle tolu himyānlar (4273)

od olçāğ u geyim alkān zırh
Cevşen ü çaçı kemān u tunç u zih (4625)

8. Leff ü neşr: Genellikle bir beyit ierisinde, birinci dizede en az iki nesneyi söyleyip, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları öncekilere göre düzenli ya da düzensiz olarak vermektir.

Āteř olmuşdı řerār-ı müfsidīn
Yandı ol demde büyüt-ı mülhidīn (788)

Bāğlardı şehre bir řāřn-ı řāřīn
Bāğ idi a' dāya bir bāğ-ı metīn (1042)

Şem' -i ruřsārīña dil pervānedür
Yansa yaılsa saña divānedür (1447)

Hep es̄ir eyler bizi nālān ider
Ġāret eyler ehlimiz talan ider (2913)

Zūlf-i pūr-çini ‘izār-ı yārda
Mārlardır şan yatur gülzārda (2969)

Bende çekdiler yine ol serveri
Urdılar zencīre ol şīr-i neri (3236)

Söyledür bülbülleri eyyām-ı gül
Nağme-sāz ider dili hengām-ı gül (4815)

9. Tezat: Anlam bakımından aralarında karşıtlık bulunan kelimeleri bir ibarede toplamaktır.

Bī-nevā olanlara geldi ġinā
Cümlesi bay oldu kalmadı gedā (247)

İki kavmedir şecā‘at muhtaşır
Biri ‘āqıl birisi divānedir (717)

Giceler gündüz gibi oldu hemān
Ol gice pūr-nūr idi cümle cihān (1201)

Kürden geçmeklige ol dem Tatār
İ‘tirāz itdi şīġār ü hem kibār (2378)

İ‘timād itme ‘adūya lā dime
Eski düşmen dost olmaz ādeme (3536)

Zulmeti gitdi cihāmñ oldu nūr
İtdi meydān içre ġāzīler zuhūr (4077)

Çün gele devlet gedâ sultân olur
Gidicek hâkân ser-gerdân olur (4983)

Gündüz eylerler idi ‘azm-i şikâr
Gice virmişler idi zevka karar (5768)

Gitdiler tağlar içinden niçe gün
Gice dimezler katarlar güne dün (6106)

Varışın olur muqarrer dönmesi
Nitekim her binmenin var inmesi (6470)

10. Tecâhül-i Ârif: Bir hususun bir nükteye bağılı olarak bilinmiyormuşçasına ifade edilmesidir.
Yani bilineni bilmezlikten gelmedir.

Câme geysel dönmez insâna Tatâr
At olur mı cüll-i fâhîrle himâr (1367)

Yok mı ‘ârûn neyledün n’itdün felek
Hizmet eyler mi şeyâfîne melek (1474)

Kimse var mıdur cefâsız dünyede
Râhat olur mı vefâsız dünyede (2118)

Çal’a için olmadık merd-i hisâr
Yoğsa bizde yok mıdur nâmûs ü ‘âr (3956)

Püşte püşteydi dayandı leş leşe
Hiç tağammül ide mi mür âteşe (3895)

Ten kafes m nend nefis ise hev 
B d olur mı y  kafesde  abs ola (5319)

 ar acılar itdi bir kaç kerr   fer
C y ider mi mevc-i dery y  güzer (6492)

11. **Tevriye:** Yakın ve uzak iki anlamı bulunan bir sözün zihne hemen gelen yakın anlamını değil uzak anlamını kastetmektir.

Uçmağa kılsa heves ehl-i  al h
A a ra m n 'r-rah m iki cen h (6)

Bunda  aldım ben ęazadan dönmezem
 n bel  didüm beladan dönmezem (1572)

12. **Nida:** İfadeye duygu ve heyecan katmak için sözü türlü önlemlerle söylemektir.

Y  İl h  z tu n  bilmez e ad
 ikmeti ne iremez fehm-i  ired (9)

S k y  devr n elinden çekme ęam
Kimseye  ad  değil b k  ne ęam (1003)

 y gönül gel çekme ęam olma mel l
Mi nete eyle ta amm l ol  am l (1504)

Böyle fehm itme bunu var iy se ih
Kend ne olma cef -k r iy se ih (1574)

Didiler ey  n'olur a v limiz
Y  ęar b illerde  hir  alimiz (2557)

13. **Tekrir:** İfadeyi pekiştirmek amacıyla anlamın yoğunlaştığı sözcük ya da sözcük öbeklerini tekrarlamaktır.

Kaşdıle gönderdiler kaşdı aña
Diñle taqrır ideyin kaşdıñ saña (1522)

Her biri çıkdı yolınca manşıba
Kimi öldi oldı manşıb manşıba (1985)

Mest-i mey şanma özün dime durüg
Düg-ğordı düğ-ğordı düğ düğ (4511)

Bunda bir kaç gün bizümle ol bu dem
Dem bu demdir dem bu demdir dem bu dem (4772)

Ben ‘aṭā farz itdüğüm oldı ḥaṭā
Kalma iy server ḥaṭāya kıl ‘aṭā (5829)

Ol dilirün kışşasından ḥışşe al
Kışşadan almağ dilersenñ bir me’āl (6813)

Çünki emriyle yıkılur ol binā
Ḥoş şafādur ḥoş şafādur ḥoş şafā (944)

14. Tarsi: Bir beytin dizelerindeki sözcükleri sayı, vezin ve kafiye bakımından birbirine denk düşürme sanatıdır. *Şecâatnâme*, tarsi sanatının başarılı örneklerine yer vermesiyle de dikkati çekmektedir.

Ḥāneler vardı müdevver ḳubbelü
Ḥāceler vardı serāser cāmelü (987)

Ḥāşılı mesrūr idi ‘Ādil Gerāy
Ḥaylice mağrūr idi ‘Ādil Gerāy (1627)

El-amān iy ħusrev-i Cem-iĳktidār
El-amān iy Rüstem-i Dārā-medār (1779)

Ĥaĳ cenābına tevekkül eyledük
Hem resūline tevessül eyledük (2555)

Ba‘ zı kaçdı rezme āġāz itmedi
Ba‘ zı tırdı cenge kaçup gitmedi (2939)

Gāh bezmiñ eyle gül ta‘ rīfini
Gāh rezmiñ söyleyüp tavşīfini (2981)

Ĥaĳ te‘ ālāya tevekkül eyledi
Hem resūline tevessül eyledi (3342)

Ĥāke şaldılar vücūd-ı düşmeni
Vehme virdiler cünūd-ı düşmeni (4190)

Mazhar-ı cūd u şecā‘ at idi ol
Ma‘ den-i luţf u sehāvet idi ol (6261)

Dilleri bu dertdir pür-ĥūn iden
Dīdeyi bu ġuşşadır Ceyĥūn iden (6708)

15. Akis: Bir mısra veya cümleinin yahut cümle içinde bir ibarenin sonunu başa, başını sona alarak yeni bir ibare, tamlama meydana getirmektir.

Böyle resm itmiş bu kârı bağlayan
Her gülen ağladı güldi ağlayan (1399)

Niçe yıldur taşu başa başa taş
Çala çala eyledik gördük şavaş (2447)

Taşu başa başu taşu ur yürü
Kılma yoldan leng [ü] lök ayak sürü (2524)

Nidelüm taqđire teğbır uymadı
Zıkr olan teğbıre taqđır uymadı (3176)

Qal' adır nâmı velı dıvârı yoq
Gerçi yoq dıvârı ammâ dârı çoq (3379)

Oldı cisminde yalan sözler yılan
Ger ziyân itmez yılan dirseñ yalan (4752)

Kimi nızeyle kimi şimşır ile
Kimi şimşır ile kimi tır ile (3499)

16. İştikak: Aynı kökten türemiş iki sözcüğü aynı dize yahut beyit içinde kullanmaktır.

Kimseye ta'n itme baq aqvâlüne
Dile Haqdan uya qalıñ hâliñe (1491)

Eyledün dilde riyânı muhtefı
Eyleme miskin meded şerrün hafı (1492)

İy gönül gel çekme gam olma melül
Miñnete eyle taqammül ol hamül (1504)

Adı Haqımdür velı hükmi yoq
Nâmı var 'adlinde ancaq zulmi çoq (1926)

Cem' idüp säyir nevâhî mâlini
Gönderirdi dâyimâ emvâlini (2820)

İtdiler söyletmeyüp işin tamâm
Müntakîmdir eyler elbet intikâm (5312)

17. İktibas: Bir ayet-i kerimenin veya hadis-i şerifin tamamının yahut bir kısmının alıntılanması sanatı olan iktibas, *Şecâatnâme*'de sıkça rastlanılan bir sanattır.

Ḥāk-i rāhı olmağ-ıçün âfitâb
Dir idi “yâ leytenî küntü türâb” (54)

(Diğer iktibaslar için bkz. Ayetler ve Hadisler)

Âsafî, *Şecâatnâme*'de ayet ve hadisler yanında kimi şairlere ait sözlerden alıntılara da yer vermektedir. Bu şairlerden ilki Mevlâna Celâleddîn Rumî'dir. Âsafî, aşağıya aldığımız beyitlerde Mevlâna'nın kendi ifadelerinden alıntılara yer vermektedir.

Meşnevîde zîkr ider Monlâ-yı Rûm
Güş-ı cânile işit gitsün hümûm (945)

Meşnevîde böyle dir Monlâ Celâl
Urılır a' nâķ u ahlâķa ħibâl (2430)

Âsafî'nin iktibasta bulunduğu diğer şairler, Hafız ve Şeyh Sa'di'dir. Hafız'ın Divan'ından:

”Yâ berîde'l-himâ himekellâh
Merhabâ merhabâ ta'âl ta'âl” (6102)

beytini aktarmakta ve bunu:

Ḥâfızın rûhına itdiler du'â
Didiler Ḥâfız bize ol reh-nümâ (6099)

Âşafî dîvânını aldı ele
Ol lisân-ı ğayb idi geldi dile (6100)

Oldı anlara bu beyti reh-nümâ
Ma' nî-i ehlen ve sehlen merħabâ (6101)

beyitleriyle belirtmektedir.

Şeyh Sa'dî'den ise:

“Nikûyî bâ bedân kerden çünânest
Ki bed-kerden becâyî nîk-merdân” (283b)

iktibasına yer vermektedir.

18. İrsâl-i Mesel: Bir fikri ispat için bir atasözünü (darb-ı mesel) veya atasözü gibi hikmetli bir sözü delil getirmektir. Âşafî, atasözlerini vezne uygun biçimde tanzim etmekte de oldukça başarılıdır. *Şecâatnâme*'de başarıyla nazmedilmiş, yaygın olarak bilinen atasözleri yanında bugün kullanımdan düşmüş eski atasözlerinin varlığı da dikkat çekicidir.

Aş tuziledir meşel dilde belî
Tuz oransız kıllet üzreydi velî (271)

Atalardan bu meşeldür şöyle bil
Çıkarur inden yılanı tatlu dil (283)

Bezî iden mâlin mezellet pîşesi
Müsrifüñ dâyim tehîdür kîsesi (580)

Erlîk ancağ dünyede böyle olur
Bu meşeldür er ötür adı kalur (1033)

Şinsa baş bîrk içredür dirler ezel
Kîol şinarsa yeñ içindedür meşel (1048)

Rûz-ı 'îd oldu o gün hâşân için
Didiler erkek koyun kurbân için (1071)

Beni söyletmeñ gelüñ bārī koñuz
Yimişñ eyüsini yirmiş toñuz (1435)

Her ne virseñ nefsiñe yiter dimez
Bu meşeldür konuğ umduğın yimez (1478)

Böyle geldi gitdi 'âlem tâ ezel
Atalardan kaldı dirler bu meşel (1514)

İtdüğün her kişi 'âlemde bulur
Bu meşeldür inleyen şâhım ölür (1664)

Qurısı yanınca yandı yaşı hem
Râfizi vü sünni vü evbâşi hem (1958)

Söyleme her ne kolay gelse dile
Hiç şıvanır mı güneş balçık ile (2002)

Bu meşeldür söylenür gör hikmeti
Azmayınca kul irişmez nekbeti (2124)

Hâ'ib ü hâsir kaçarlar bi-vuqûf
Bu meşeldür kim olur hâyin mehûf (2511)

Bir meşeldür söylenür dillerde hep
Bi'-edebden öğrenür âdem edeb (2577)

İsteyenler çäre bu kâra ezel
Şabr iden yeñer dimişlerdir meşel (2804)

Her kişiyi kârna Hâk ırgürtür
Bu meşeldür iti öldüren sürür (3115)

Kendü bāruñdur yine hem çekdüğüñ
Gişt zār içre biçersin ekdüğüñ (3134)

Niçe fehm itsün ki etrāk idiler
Kâdr-i zer zerger-şinâsdır didiler (3247)

Yirde yatsa gelmez altuna küsür
Pârelense hem behâsına kuşür (3258)

Elden el üstündür ‘âlem tolıdur
Didi ğam çekme yigitler yolıdur (3261)

Düşmişüñ bilürmiş ahvâlin düşen
Yeg bilür şamdan düşen hâlin düşen (3300)

Düşe kalka büyür oğlan fi’l-meşel
Atalardan böyle ğuş itdik ezel (3303)

İ‘ timād itme ‘adūya lâ dime
Eski düşmen dost olmaz âdeme (3536)

Atalardan bir meşeldir bunı yaz
Şu uyur ammâ ki düşmen uyumaz (4368)

Yürüdükçe toğrulur mâr egrilür
İnine girse meşeldir toğrulur (4622)

Bir meşeldir söylenür herkes bilür
Kim şalavâtı kolayla bağludur (4888)

Bu meşel meşhürdur dirler ezel
Hübür sözde k'ola darb-ı meşel (3549)

Cer ider dirler kelâmı çün kelâm
Buldı söz âhîr bunuñla ihtitâm (5907)

Öz zevâline kişi dil bağlamaz
Bu meşeldür kendü düşen ağlamaz (5957)

Bu meşeldir uğrı ol ger hırsız ol
Çoma inşâfı eliñden gözle yol (6145)

Varıñ olur muqarrer dönmesi
Nitekim her binmeniñ var inmesi (6470)

Her ziyân bir fen olur dirler meşel
Pîrlerden bunı güş itdük ezel (6521)

Bu meşeldir kim dinür bî-kem ü kâst
Ev hisâbı gelmedi bâzâra râst (6576)

Bir gerekdir rāy k'ola dil-pez̄ir

Bu meşeldir aşçı biñdir başçı bir (6789)

Atasözü olmamakla birlikte atasözü değeri olan, atasözü gibi ifade edilen hikmetli düşünceler de bu sanata dâhildir.³² Âsafî, *Şecâatnâme*'de atasözleri yanında veciz birçok ifadeye de yer vererek hikmetli söz söyleme geleneği içerisindeki yerini de ortaya koymuştur. Bazı örnekler:

Cengi görmek ola mı girmek gibi

Hîç işitmek ola mı görmek gibi (141)

Çorçma kim çorçduğına uğrar kişi

Çıl tevekkül Haçça çapşur her işi (476)

Boynuña bu kârı alma göz göre

Esb-i tâzî bârın urmazlar çara (2001)

Yaralandıçça varur dönmez dilîr

Artırur cengin zaçımlu olsa şîr (2148)

Düşdüm al destim beni çaldır yine

Atlu olurmış yigit ine bine (3302)

Dîni olmayanda 'ahd olmaz çavî

Haç kelâmın añlamaz diyü çavî (3433)

Çarşu varmañ yiriñiz bekleñ hemân

Gitmeyüp bekler gedügin er olan (3829)

³² Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul, 2004, s. 249.

Yegdir ölmek kişi yağı nām ile
Sağ kalmağdan ise ālām ile (3943)

Küfte-i tiğin yine vāsil olur
Kırđ yılda bir yigit hāşıl olur (4011)

Mīvesi şabriñ olur ğāyet lezīz
Şābiri eyler Hūdā dāyim ‘azīz (702)

Derdiñe dermān dilerseñ şābir ol
Derde şabr itdüñ devāya hāzır ol (705)

Hor bakma dime bu bir kışşadır
Kışşadan maşşūd olan hişşedir (1915)

Şübhe yok tađdīr teğbiri bozar
Hayr işi ihmāl ile dutma bozar (2332)

Bilmeyen ādem degil mi‘ yārını
Her kişi bilmek gerek miđdārını (3242)

Her ne yirde dāne var dām andadır
Dut kanā‘ at ğūşesin kām andadır (4803)

19. Aliterasyon: Bir mısra veya beyit içinde aynı ünsüzlerin tekrarlanmasıdır. Şairler bazen ses tekrarlarını şiirde musikiyi artırmak için kullanırlar.³³ Âsaffi de birçok dize ve beyitte aliterasyonlarla sağlanmış ahenkli söyleyişin başarılı örneklerine yer vermiştir.

³³ Macit, a.g.e., s. 71

ç, k ünsüzleriyle:

Ka' r-ı çāha girdi çalkandıçça ol
Çıkmağa sa'y itdi gerçi niçe yol (6671)

h ünsüzüyle:

Humda itmekde mey-i nā-puhte cüş
Puhte olsa eylemez cüş u hurüş (1453)

Şehr-i Tebrizi idüpdür şāh taht
Taht anıdır her kime Haç virse baht (5666)

h, k ünsüzleriyle:

Hāmlık itme olur nā-kāmlık
Puhteler itmez bilürsin hāmlık (1452)

Haç kelānı yine ehl-i Haç bilür
Remz-i Haçkı şanma kim ahmaç bilür (2624)

k ünsüzüyle:

Didiler bundan çarib iken çarık
Göz göre bahra çarib olmaç çarık (2441)

Ka' r-ı hāke şalmış anı çahr-ı Haç
Yoğ-idi kalbinde aşlā mihr-i Haç (3658)

Ol yumurdayı ki virürdi çavuç
Oldı ol çavuç bilüñ anı yavuç (5243)

l ünsüzüyle:

Gel berü bir dem açıl gül gibi gül
K'ola çehreñde hüveydā reng-i mül (4881)

r ünsüzüyle:

Er olanlar ‘ahdine hem er gerek
Ad için ser virmege server gerek (6903)

s ünsüzüyle:

Āşafīnūñ kışsa-i pür-guşsasın
Kışsasını güş kıl al hışşesin (3361)

s, ç, r ünsüzleriyle:

Senden olursa olur çäre yine
Senden ister çäre bî-çäre yine (1871)

ş ünsüzüyle:

Şakıdı şimşek gibi şimşirler
Yağdı bārān-veş şeb içre tîrler (5070)

Eşmez oldı lâşe-i segden eşek
Her biri segden eşed idi ne şek (1426)

Doğrı varurdu ‘adūya tîr-veş
Çalışurdu başa baş şimşir-veş (1639)

Taş yuvarlarlar idi başlarına
Karşu baş korlar idi taşlarına (1894)

Püşte püşteydi dayandı leş leşe
Hiç taħammül ide mi mür āteşe (3894)

ş, ç ünsüzleriyle:

Niçe yıldur taş başa başa taş
Çala çala eyledik gördük şavaş (2447)

v, h ünsüzleriyle:

Vehm iden andan yine hem-cinsidür

Vehm iden hemden yine hem-cinsidür (2583)

y ünsüzüyle:

Yoğ-idi sermâdan özge yiyecek

Söze kudret yok yiyecek diyecek (4695)

y, ş ünsüzleriyle:

Bir yaya başın yayağa baş idüp

Çam' u çalı' niyyet-i evbâş idüp (1866)

z ünsüzüyle:

Âhîr oldu rezmi çün el virdi bezm

Kim dimişler gâh bezm ü gâh rezm (3016)

Hamdû li-llâh bezme irdi rezmimiz

Âhîr oldu rezm irişdi bezmimiz (6948)

z, ş, r ünsüzleriyle:

Ursalar zencîre tañ mı şirdir

Ziveri şirûn yine zencirdür (3237)

20. Assonans: Şiirde teşekkül bakımından benzeşen ünlülerin bir dizedeki sözcüklerin bünyesinde veya önceki yahut sonraki dizelerin hecelerinde ahenk oluşturacak şekilde arka arkaya tekrarlanmasıdır.

a ünlüsüyle:

Bağı tārâc itdi bād-ı āsumān

Câmesiz kaldı nihâl-i erguvân (5564)

Cismini kurbân ider cāmı için

Tuñfe eyler cāmı cānānı için (1184)

a, u ünlüleriyle:

Şavt-ı sūnā murğ-ı rūhı uçırur
Şanki İsrâfîl şūra dem urur (5671)

e ünlüsüyle:

Er olanlar ‘ahdine hem er gerek
Ad için ser virmeye server gerek (6903)

e, a ünlüleriyle

Her hevâda olmuş-idi nağme-sâz
Hem hoş-âvâzidi sâzı dil-nevâz (5532)

Virmedi hergiz amân ol bî-amân
Yire çaldı sâye-veş anı hemân (5984)

Âteş urdılar o dem her hâneye
Döndi her hâne hemân ser-hâneye (2674)

e, i ünlüleriyle

Dest-i kudretten yediler silleler
Yüzi üzre düşdi bir bir kelleler (236)

Ehl-i rezmiñ bezmi bir meydân idi
Câ-yı rezm ortada hoş meydân idi (231)

Didiler söyle sözüñ ketm eyleme
Diyemez kimse saña söz söyleme (5941)

e, i, u ünlüleriyle

Bir yire geldi çü cem‘ -i büm-ı şüm
Bümdan vehm ide mi şehbâz-ı Rûm (2582)

u ünlüsüyle:

Ya‘ ni pür-nür oldu şubh-ı dil-fürüz

Zulmet-i şeb gitdi rüşen oldu rüz (6240)

21. Muvaşşah (Akrostiş): Mısraların ilk harfleri baştan sona doğru okunduğunda bir şahıs ismi çıkan şiire denir. Bu tarz şiir yazmaya *tevşîh* denir.³⁴ Âsafî de *Şecâatnâme*'de Sultan III. Murad'ın övgüsüne yer verdiği medhiye bölümünde böyle bir söz sanatına yer vermiştir. Aşağıya sırasıyla aldığımız beyitlerdeki 4 dizenin ilk harfleri Arap alfabesine göre yukarıdan aşağıya birleştirildiğinde مراد “Murād” ismi ortaya çıkmaktadır.

م Mîmidür hem mazhar-ı mihr-i resûl

Erba‘îne zâtıdur yâr-ı fûhûl (65)

ر Râsı şekl-i hañçer-i bürrândur

ل Elfi güyâ tîr-i hûn-efşândur (66)

د Dâlldür dâlı demâdem nuşrete

Oldı her harfi işâret furşata (67)

Divan şairleri, kendi niyetlerini açığa vurma, düşüncüyü dile getirme bakımından zaman zaman harfleri kullanma suretiyle onların simgesel değerlerinden yararlanmışlardır.³⁵ Âsafî'nin de kimi beyitlerde obje alanı olarak harfleri kullandığını görmekteyiz.

Doğruluğundan elif başdır yiri

Egri olma yâ gibi kalma geri³⁶ (3419)

³⁴ Saraç, *a.g.e.* s. 277

³⁵ Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Harf Simgesiliği*, Hece Yayınları, Ankara, 2003, s. 25.

³⁶ Benzer bir ifadeye Fuzûlî'nin:

Doğruluğ ile harflere şârdur elif

Yâ harfini ayâğa birağmışdur i' vicâc

beytinde de tesadüf edilmektedir. Bkz. Çelebioğlu, Amil, “*Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebi Hususiyetler*”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 607.

Tîr-veş doğrudı şehre gitmege
Düşmenüñ kıddin büküp yâ itmege (972)

Ƙaddi âlâm içre lâm olmuş idi
Ağlamakdan çeşmi kıan dolmuş idi (6153)

Âsafî, söz oyunlarıyla amaçlarını görünür kılmak için de harflerden istifade etmektedir.

Çün laķab dehr içre oldu baña Dâl
Nokta-i luţfuñla anı eyle Zâl (6909)

Râstı zâ harfile zâl olayım
Nokta-i hassâdile zâl olmayım (6910)

Zâl-veş meşhûri olam ‘âlemiñ
‘İzzeti luţfuñladır çün ‘âdemiñ (6911)

Nokta deñlü luţfa muhtâcam hemân
Dâl iken Zâl eyle iy şâhib-ķırân (6912)

Şecâatnâme'de söz ve anlam sanatlarının hemen birçoğuna yer vermekle Türkçenin ses ve anlam olanaklarından ziyadesiyle istifade etmiş olan Âsafî, bu itibarla sanatçı kişiliğini ispata da yeter bir delil ortaya koyabilmiştir. Özellikle cinas, aliterasyon ve tarsilerle sağladığı ahenk yanında mübalağalarındaki hayal genişliği ile telmihlerindeki anlam derinliği Âsafî'nin sanatını kayda değer kılan önemli özelliklerdir.

C. Dil ve Üslup Özellikleri

XVI. yüzyıl, Türkçenin Arapça ve Farsça etkisiyle külfetli bir dil halini aldığı dönemdir. XV. yüzyıldan sonra dilimize Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin girmesi birdenbire artar. Bunda Türkçenin aruz veznine uydurulamaması, Türkçe kelimeler yerine Arapça ve Farsça kelimeler kullanmak mecburiyeti rol oynamıştır denebilir.³⁷ XVI. yüzyılda aruz vezni yanında

³⁷ Timurtaş, F. Kadri, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Vilayet Yayınları, İstanbul,1981, s. 85.

dönemin sanat anlayışı da pek çok şairin Türkçe anlatımını olumsuz yönde etkilemiş, tahkiye türü eserler içerisinde özellikle mesnevi şairlerinin sade dille yazmalarının önünde bir engel oluşturmuştur. Âsaffî'nin,

Müttefiklerdir bu kavle şâ' irân
Ola nazm-ı ahkiye müşkil beyân (6963)

Ahkiye nazmı iken sâde düşer
Nüktelerde şî' r âzâde düşer (6964)

İtmesünler dilerem ehl-i hüner
Ta' na daşıyla beni zîr ü zeber (6965)

şeklindeki ifadesi saf Türkçeyle yazmanın zorluğunu belirtmekle birlikte dönemin sanat anlayışını da ortaya koymaktadır. *Şecâatnâme*, döneminin Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü dil anlayışından farklı olarak sade dili ve akıcı anlatımıyla dikkat çekmektedir. Aşağıda yer verdiğimiz ve örneklerini artırabileceğimiz birçok beyit *Şecâatnâme*'nin dilindeki sadeliği ve akıcılığı gösteren örneklerdir:

Her kime karanlılıkda irürem
Göricek gündizin anı bilürem (5a)

Şoydılar bağladılar ellerini
Kesmege ellerini dillerini (5b)

Aşına şorbacı kıtsa tuzunu
Eyliğin bilmez çıkartır tozunu (890)

Biri döndürmez ölümden yüzünü
Ölmege öğretmiş anlar gözünü (966)

Her gelenle uğraşalum duralum
Düşmene top u tüfengi uralum (1049)

Taş yuvarlarlar idi başlarına
Karşu baş korlar idi taşlarına (1894)

Kiminüñ gitmiş kesilmiş bir kolu
Kiminüñ çıkmış gözi görmez yolu (4093)

Bu Kırımdur bunda kırdlar çok olur
Açlığından gice vü gündüz ulur (4573)

Kimisi budın keser kimi kolın
Kimi durmuş gözedür düşmen yolın (5114)

Ura kıomaya oturmağa anı
Hem yine kıomaya durmağa anı (5975)

Şecâatnâme'de Arapça ve Farsçanın etkisi dönemine göre doğal karşılanabilecek sınırlar içerisinde. Arapçanın etkisi daha çok tevhid, münacat, na't, dua gibi dini içerikli bölümlerde kendini göstermekle birlikte Farsçanın etkisine sıklıkla veznin zorlamasıyla ortaya çıkan *u*, *ü*, *vü*, *çü* bağlaçlarıyla kurulmuş cümlelerde rastlanmaktadır.

Evvel *ü* âhîr *çü* sensin pâdişâh
Kimden istimdâd idem ben yâ İläh (16)

Düşmeni giryân *u* nâlân itdiler
Varını yağma *vü* tâlân itdiler (246)

‘Âlim *ü* zâhid fakîh *ü* nükte-gü
Şüfî *vü* ehl-i nemâz *ü* güft *ü* gü (1493)

Zırh u kalkan u gemiler ne ki var

Hem kütās u hōd u üsküf bī-şümār (4384)

Hāsir ü dünyā vü ‘uqbā olma gel

Ni‘ met ü şehvetden erseñ gel çek el (4811)

Eserde çağdaşı pek çok mesnevîde olduğu gibi bu türden bağlaçlara sadece yabancı kelimelerde değil, biri ya da her ikisi de Türkçe olan kelimeler arasında da yer verilmiştir.

almağ u virmek (5517), *ay u yıl* (1256, 1561), *baş u buğ* (753), *baş u cān* (101, 173, 358, 624, 3625, 3723, 3834, 3972, 4442, 4615), *bay u gedā / fakīr* (629, 1002, 1199, 1711, 1931, 3040), *bayrak u sancağ* (107a), *begler ü beglerbegiler* (3977, 4355, 6634, 6771), *çoğ u az* (519), *dün ü gün* (1035, 2038, 2494, 3428), *gice vü gündüz* (4573), *il ü ulus* (5191, 5705), *kalkan u zırh* (3038), *kolçağ u kol* (3908), *sağ u sol* (1640, 3724), *taş u kirec* (4312), *tüp u tüfeng* (1049, 1279, 1536, 4132, 4476, 4477, 5094, 5588), *tüfeng ü tır* (3390, 4430, 4463), *yağma vü talan* (246, 2394, 5042), *yāt u yarāğ* (192, 893, 3731, 4340), *yüz ü göz* (998), *zātı vü göñli* (560)

Şecâatnâme'de Arapça ve Farsçanın etkisi yalnızca isim cinsinden kelimelerde görülmektedir. Âsafî, içinde bulunup bizzat şahit olduğu birçok olayın anlatımında kullandığı tümü Türkçe olan fiillerde hem iyi bir gözlemci oluşunun hem de gazavatname üslubunun bir getirisi olarak sıkça “görülen geçmiş zaman” çekimine yer vermiştir. *Şecâatnâme*'nin anlatımında, görülen geçmiş zaman çekimi yanında Türkçenin hemen tüm fiil çekimlerine rastlanmaktadır; ancak bu noktada Eski Anadolu Türkçesi karakterini yansıtan kimi arkaik fiil çekimleri de dikkati çekmektedir:

-isar: Eski Anadolu Türkçesi'nde en işlek gelecek zaman eki³⁸ olan bu ek *Şecâatnâme*'de *-acak* eki ile birlikte gelecek zaman ifadesinde kullanılmıştır.

Didiler cümle *n'olisar* hâlimiz

Yine varır âhîri ahvâlimiz (2443)

olisar (2458, 4549)

³⁸ Gülsevin, Güreer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s. 100.

-sa gerek: Aslında gereklilik bildiren bu yapı, gereklilik yanında bir yerde gelecek zaman göreviyle karşımıza çıkmaktadır.

Didi çok cevri eylerem şimdi saña

Başına *gelse gerek* yüz biñ belâ (5988)

Şecâatnâme'de emir ve gereklilik kiplerinin çekimlerinde de zaman zaman Eski Anadolu Türkçesi'ne ait çekim özellikleri kendini göstermektedir.

Emir:

-gil:

İstimâ' eyler iseñ tut güşuñı

Başına *dirgil* biraz gel hüşuñı (5360)

eylegil (436), *göstergil* (2483), *itmegil* (5032), *söylegil* (436, 4878, 6237), *virgil* (6715),

Gereklilik:

-sa gerek:

Didi ben *varsam gerek* idi aña

Kendü gelsün virmesün zahmet baña (996)

itse gerek (5194), *oysam gerek* (5989), *yitseñ gerek* (1560),

Şecâatnâme'de Eski Anadolu Türkçesi'ne ait arkaik kelimelere de rastlanmaktadır. Bu özellikteki kelimeler ve yer aldıkları beyitler şunlardır:

alda- : aldatmak, oyun etmek, kandırmak (4843)

alkit- : alıp gitmek, iletmek (1335, 2030, 3121, 3230, 3268, 3404, 3501, 3615, 3856, 3867, 3981, 4381, 4483, 4576, 4616, 5896, 5903, 6279, 6395)

berkit- : sağlamlaştırmak, pekiştirmek (1041, 1122, 1215, 2144)

bir uğurdan : bir yönden, bir yoldan (1235, 1237, 1631, 1648, 2162, 2442, 3498, 4233, 5018, 212a, 6464, 6688, 6776,)

çegzin- : dönmek, dolaşmak (4689)

egsi- : ucu yanmış odun, ateş karıştıracak aygıt (848),

esle- : dinlemek, aldırış etmek, kabul etmek (174)

esri- : sarhoş olmak (1114),
etmek : ekmek (5162)
geñ : geniş (3138)
geñeş : görüşme (103a, 2359, 2423)
geyim : zırh, savaş elbisesi (4625, 5178)
gezle- : okun gezini kirişe yerleştirmek (1290, 2128, 3037)
ır- : ayrılmak, uzaklaşmak, kovmak, uzaklaştırmak, ayırmak (184, 382)
ısıcak : sıcak (3477)
iv- : acele etmek, çabuk davranmak (957, 4068, 4830),
kaçan : her ne zaman, -dığı vakit (4217, 4404, 6788)
ķande : nerede (871, 3592, 4809)
ķaravul : karakol (1192, 3164, 3187, 3190, 3197, 162b, 3822, 4410, 6458)
ķarvaş- : tutuşmak, kavraşmak (3212, 3801)
ķayu : kaygı, tasa, endişe (1708, 1788),
ķıçpacı : artta giden hizmetçi (5772),
nacaķ : balta (889, 3328),
oñ- : iyileşmek, düzelmek (256, 536, 1687, 1877, 2102, 2551, 3117, 3290, 3356, 3619, 3650)
öri : otlak, mera, çayır (2345)
şarmaş- : sarılmak (3212, 3801),
şın- : kırmak, bozulmak (224, 294, 1048, 1688, 3676, 3920, 3924, 5159)
şuvar- : su vermek, sulamak (293)
taşır- : teslim etmek, tevdi etmek (286, 476, 701, 756, 1685, 1874, 3155, 3649, 4018, 5954, 6823)
tapu : Hazret, ulu kişi; huzur, yan (29, 1758, 5469)
toyla- : ağrlamak, ziyafet vermek (637, 1369)
uyar- : (ışığı) parlatmak, yakmak (6071)
üş- : yığılmak, toplanmak (269, 922, 924, 1672, 1857, 2061, 2223, 2908, 2976, 3209, 3483)
üz- : ayırmak, kesmek, kırmak, parçalamak (1121),
yeyni : hafif (3477)

yezek : karakol, asker müfrezesi (4941, 6404, 6624)

yıltarla- boyuna tasma gibi ip geçirmek (1335, 1427)

yıldür- : estirmek, sallamak, dalgalandırma (287)

yu- : yıkamak (801, 1270, 6284, 6607)

yügriş- : koşuşmak (4502),

Eserdeki arkaik gramer özelliklerine kimi fiil çekimleri ve kelimeler yanında türetme ve çekim eklerinde de tesadüf edilmektedir.

-ubur: -up zarf-fiil ekinin genişletilmiş şekli³⁹ olan Eski Anadolu Türkçesi'nin bu karakteristik zarf-fiil eki *Şecâatnâme*'de de görülmektedir.

varuban (4a), *geyüben* (4b), *eyleyüben* (6269), *düşüben* (6744), *diyüben* (6797)

-durur: Bugünkü *-dur* bildirme eki kimi zaman eski şekliyle *-durur* olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Her biri dirdi benem dehr içre bes

Yokdurur dünyâda benden gayrı kes (1933)

budurur (4252, 5720, 6072, 6593, 6946), *oldurur* (74, 954)

-avuz, *-asız*: İstek kipinin birinci çoğul ve ikinci çoğul kişisinde Oğuzcaya özgü kişi eklerinin örnekleri görülmektedir.

Bunlara n'itmek gerek di sen bize

Qalmayavüz gidevüz yola ize (4441)

idevüz (1771), *olavüz* (257, 1752, 6499), *furavüz* (420), *varavüz* (1752)

açasız (1760), *alası* (5a), *bozmayasız* (4414), *gidesiz* (5301, 6611), *göresiz* (1761), *idesiz* (6516, 6611), *iresiz* (6430), *olasız* (1747, 4600), *şaçasız* (1760), *varmayasız* (4414), *yazasız* (5845)

³⁹ Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 154.

-*almaz*: Yeterlik fiilinin olumsuzunda zarf fiil eki *-ı/-i* kullanılmıştır.

Cebrile *kullanılmaz* insân kulu

Şimdi ‘âlem oldu hep ihsân kulu (281)

varmaz (1802, 1968), *bulmaz* (4979), *almaz* (5104), *dutalmaz* (6472)

Şecâatnâme’de günümüzde yaşayan pek çok deyim yanında kullanım bakımından bugün unutulmuş yahut farklılaşmış kimi deyimlere de rastlanmaktadır. Âsafî, söze canlılık katmak amacıyla sıkça deyimlere yer vermektedir. Örnekler: *ağız bir itmek* (1702), *alaylar bağlamak* (280b), *aş yermek* (4717), *avurda çıkmak* (4574), *bağrına düğün urmak* (4871), *barmağ hisâbın virmek* (4529), *başına şu koymak* (4528), *çalkalmazda kalmak* (1316), ‘*ahdi şımak* (5802), ‘*aklı serinden şıçramak* (822), ‘*aqlın aldırmağ* (2357), *el arkasın komak* (4008), *el bir eylemek* (5035), *el yitürmek* (1173), *el yumak* (6607), *izi azdırmak* (3044), *kâr kaydın yimek* (5805), *ödi şınmak* (5380), *sînesine dâğ urmak* (4705), *söğünmüş egsiye beñzemek* (848), *sözine uydurmak* (4814), *tek durmak* (4849), *kan yalaşmak* (1293), *kanı kurumak* (414), *kanına aş yermek* (3576), *uyhusın uçurmak* (1264), *üni göge çıkmak* (4947), *varıñı şuya şalmağ* (2190), *yalımı alçağ olmak* (5519), *yıldızı düşmek* (1461), *yüz ağartmak* (2084), *yüz karasıyla dönmeğ* (6783), *yüzi ağ olmak* (489), *yüzi berk olmak* (1238), *yüzin göge tutmak* (254)

Şecâatnâme’deki eski zevki yaşatan bu türden kelime ve ekler esere Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçişte bir geçiş devri eseri olma özelliği katmakla birlikte yukarıda örneklerini verdiğimiz deyimler de Âsafî’nin dilindeki zenginliği ve aynı zamanda sanatçı ruhundaki Türkçe zevkini yansıtmaktadır.

Âsafî’nin kendine has bir zevkle kullandığı dilinde gözden kaçmayan bir husus da söz dağarcığında görülen çeşitliliğidir. Okuyucusuna o günün silahları ile ilgili bilgi sunan çoğunluğu Türk dili kaynaklı olmanın yanında Farsçadan da alınan *kolçağ*, *geyim*, *cevşen*, *tunç*, *zih*, *kalkın*, *gürz*, *yay*, *şesper*, *köstek*, *kılıç*, *bıçak*, *nacak*, *zırh*, *fındık*, *tüfeng*, *hab*, *migfer*, *gez* gibi kelimeler, yine o günün ordu birimlerindeki çeşitli görev adlarına dair *beg*, *beglerbegi*, *yayabaşı*, *bölükbaşı*, *bermek*, *kağılgay*, *karavul*, *yaşavul*, *korçı*, *karşu çavuşı*, *çarhacı*, *darb-zen* gibi terimler ve çok az sayıdaki batı dillerinden gelen *alarga* (İt.), *kalyete* (İt.), *kinisa* (Yun.),

kadırğa (Yun.), sandal (Yun.), mil (Fr.), tente (It.), gibi konuya uygun özellikte seçilmiş kelimeler *Şecâatnâme*'nin kelime hazinesinin zenginliğini yansıtmaktadır.

Âsafî, kelime zenginliğiyle anlatımını güçlendirdiği gibi dizelerin ses ve ahengini artırmak amacıyla ikilemelerden de yararlanmıştı. Eserde Türkçe kelimelerle yapılmış ikilemeler yanında Arapça, Farsça kelimelerle yapılmış ikilemeler de az değildir:

Vardı *şaf şaf* oldu mescidde 'uzlet

Dir idi gökde melekler eş-şalât (186)

Anda katl itdük hezârân mülhidi

Bî-ser itdük niçe *baş baş* müfsidi (1591)

Her biri mâl ü kenizâni ile

Başka başka kondı ihvâni ile (1621)

Pâre pâre itdiler bayrakları

Şan yağar yire hazân yaprakları (2460)

Varı varı oldu teşhîşe mecâl

Virilen alay 'adûya ihtimâl (3754)

Durdılar a' dâya karşı *fevc fevc*

Âhenin deryâ gibi eylerdi mevc (4054)

'Askeri itmiş idi *bölük bölük*

Düşmene varsun didi *bölük bölük* (4056)

Rezm olan şahrâda yir yir çâh idi

Tâ 'Adem şehrine andan râh idi (6664)

Yirde yaturdı siperler *çāk çāk*
Hāk-i hūn-ālūde düşmenler helāk (6680)

Manşıbın hem eyleye dirdi berāt
Cämeler ihsân olaydı *kat kat* (6876)

Şecâatnâme'nin kıymeti okuyucusuna bu şekilde sunduğu geniş dil olanakları yanında hadiselerin nakledilişindeki üslup özelliklerinde de aranmalıdır.

Âsafi'nin üslubundaki belirgin çizgilerin ilki, lazım geleni gerektiği kadar söylemek yönündedir. Bu hususa "...*vücūda gelen kıtāl 'alā eyyi hāl tahrīr ve taşīr olunsa iki Şāh-nāme miqdārı bir kitāb olmağ mutaşavver idi.*"⁴⁰ şeklinde işaret eden Âsafi, kısa ve özlü söyleyişten yanadır.

Eserinde kısa ve özlü bir söyleyişle Kafkas coğrafyasının hareketli yaşantısı içinde geçen olayları konu edinen Âsafi'nin üslubunda bir hareketlilik kendini hissettirir. Akıcı üslubunu tekdüzeliğe düşürmemekte başarılı olan Âsafi,

Şöyle rezm oldı ' aşırdan şāma dek
Durmadı Rūhū'l-emīn aḥşama dek (6645)

Görmez idi göz gözi deycūr idi
Yoldaşından her biri mehcūr idi (6646)

İrdi şeb hem tıtdı meydānı ğubār
Her yañadan irdi a' dā bī-şümār (6647)

Kimse bakmaz oldı hem yoldaşına
Görse yoldaş urur-idi başına (6648)

⁴⁰ (2a)

Yârdan âgyâr fark olmaz idi
İsteyüp ğam-ḥ̂ârını bulmaz idi (6649)

Çāk çāk-i tîĝ idi ancak hemân
Pür şadâ olmuşdı meydân ol zamân (6650)

Urduĝı düşmen midür bilmez idi
Nîzeler kâlkânda iyemez idi (6651)

şeklinde kimi zaman lirik,

Olıgör dünyâda şâhib-ma' rifet
Düşmeniñ de saña eyler mekremet (3502)

Gitmez imiş cân çıkınca ma' rifet
Devlet egniñde libâs-ı 'âriyet (3503)

Devletiñden ma' rifet efzûn imiş
Tende genc-i ma' rifet maĥzûn imiş (3504)

Devlet olmaz ma' rifetsiz pâydâr
Gitse devlet kimse itmez i' tibâr (3505)

Ma' rifet olduĝda devlet gitse hem
Yine ĥalk içre mu' azzezsın ne ğam (3506)

Yatsa zer ĥâk içre yıllarla eger
Zâtına noĥşân irişmez hem zarar (3507)

Rîze rîze olsa ger eyler bahâ
Kem bahâ olmaĥlıĝ itmez iĥtizâ (3508)

beyitlerinde zaman zaman didaktik, yerine göre de pastoral bir şair edasındadır. Aşağıdaki beyitler Âsafi'nin pastoral üslubunun güzel örneklerindedir:

Bâğ-ı dehr olmuş serâser murğ-zâr
Şâh-ı gülde oldu niçe murğ-zâr (6283)

Câna âteş urdı derdi ğoncenîñ
Rengi ħâkisterdi bülbül peççeniñ (6284)

Geymiş idi câme-i sebzîñ-çemen
Yüzini yumış gül-âbile semen (6285)

Ġonceler güyâ zeberced-şekl idi
Ĥançer-i süsen serâpâ jeng idi (6286)

Nergesiñ destinde pür-zerrîñ kadeĥ
Reng ü büy-ı gül virüp câna feraĥ (6287)

Cennete dönmişken 'âlem ol zamân
Doldı şahrâ-yı Cinisde sâyebân (6288)

Şecâatnâme, olayları konu bütünlüğü içerisinde hakîmâne bir üslupla nazmetmesi yönüyle de önem arz etmektedir. Âsafi, şahit olduğu olayları hikâyeye edişte bir sonraki konunun hazırlığını yapıp çoğu kez atasözleriyle desteklenmiş hakîmâne bir girişin ardından bir takım nasihatlarla bulunarak kendine özgü, belirgin bir üslup ortaya koymaktadır.

Âsafi'nin Özdemiroğlu Osman Paşa'nın 1583 yılında Kefe üzerinden İstanbul'a olan yolculuğu esnasında Demirkapı yakınlarında uğradığı Rus eşkiyasının saldırısını anlatışındaki hakîmâne üslubu bu yönüne ilişkin özgün bir örnektir:

...
Menzili olmuşdı bir gün cüy-ı sünc
Mîşe-zâr içre maķâmı oldu künc (4365)

Zıkr olan ırmağı geçdi niçesi
Niçesinüñ olmamışken gicesi (4366)

Sâhil-i nehri alup durmuş ‘adū
Girdi araya ayırdı sūbesū (4367)

Kefere-i Rūs-ı ma‘kūs ile vākı‘ olan cengiñ beyānidur.

Atalardan bir meşeldir bunı yaz
Şu uyur ammā ki düşmen uyumaz (4368)

Düşmeni her yirde hāzır gör şakın
İtdüğüñ ef‘āle nāzır gör şakın (4369)

Düşmeni ğafletle n’itdi gūş kıl
Pendimi cān gūşına mengūş kıl (4370)

Düşmeniñ bir peşşe olursa hemīn
Ġaflet idüp olma şerrinden emīn (4371)

‘Aybıña nāzır olan bir düşmeni
Şây hezārān dostlardan çok anı (4372)

Yine çokdur düşmen az‘afda iken
Ādemiñ bir düşmeni biñ dostdan (4373)

‘Azm-i Rūm idüp giderken ol müşīr
N’itdi gör a‘dā-yı dīne ol dilīr (4374)

avm-i Moskovdan ki dirler aña Rûs
Kâfir-i bî-dîm Rûs u Engürüs (4375)

...

İçerisinde düşüncenin ağırlık kazandığı hikmetli söz söyleme geleneği yazılı edebiyatımızın ilk örnekleriyle ortaya çıkmış ve yüzyıllar boyunca kullanılagelmiştir.⁴¹ *Şecâatnâme*'nin geneline hâkim olan hakîmâne üslup zaman zaman oldukça hikemî söylemlerle ortaya konmuş pek çok beyitte de göze çarpmaktadır:

Kim kûl olurdu ri'âyet olmasa
Söz tutulmazdı siyâset olmasa (502)

Dûn-ıtab' olma gel 'âlî-himmet ol
Alçağa meyl itme ehl-i rif'at ol (703)

Derdiñe dermân dilerseñ şâbir ol
Derde şabr itdüñ devâya hâzır ol (705)

Hâmlık itme olur nâ-kâmlık
Puhteler itmez bilürsin hâmlık (1452)

Furşatı fevt itme 'ömrüñ fevti var
Nükte fehmi eyle cihânüñ mevti var (1506)

Hor bakma dime bu bir kışşadır
Kışşadan maşşud olan hişşedir (1915)

⁴¹ Mengi, Mine, *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991, s. VII

Rāstlar dāyim rızāyı qarşular
Nekbet el virse qazāyı qarşular (2031)

Naqşa baqup qalma var naqqāşı gör
Dehr elinden dildeki biñ başı gör (2046)

Nār-ı ‘aşqa yan yaqıl pervāne ol
Ters-nāk olma şağın merdāne ol (2117)

Bilmeyen ādem degil mi‘yārını
Her kişi bilmek gerek miqdārını (3242)

Cevre şabr it ki vefādır ‘āqıbet
Her belānıñ āhiridür ‘āfiyet (3360)

Olma mağrūr itme feryād u şitāb
Rūzigāra bülbul olmuş yā ğurāb (3813)

Var mıdur devlet dilāverlik gibi
Yā sürūr u zevq-ı serverlik gibi (3874)

Yegdir ölmek kişi yağşi nām ile
Şağ qalmağdan ise ālām ile (3943)

Behre-mend olmaz kem-āzār olmayan
Rağmı olmayandır eylik bulmayan (4010)

‘Aşqile olan binā muhkem olur
Dünyede bî-‘aşq olan bilmem n’olur (4301)

Sen şağ ol dũnyāda māl olsun giden
Tā vüçüduñ var helāl olsun giden (4543)

Ėurtulan tedbīr ile bed-kārdan
Aldanup tekrār uçar mı yārdan (4780)

Her ne yirde dāne var dām andadır
Dut řanā' at gũşesin kām andadır (4803)

Dār-ı dũnyāda dilā yoğdur sebāt
Bir řayāl-i ħ'ābdır ancak řayāt (4821)

Bir gũn olsañ bu fāñi dũnyāda řād
Niçe gũn ğamla olursın nā-murād (5316)

Āline aldanma dehrũñ bu cihān
Bir řayāl-i ħ'ābdır ancak hemān (6761)

Eyleme nā-merde eylik ki řaķın
Saña eylikden cefāsıdır yaķĩn (6832)

Şecāatnāme'de kıssadan hisse ęıkarmaya namzet, ibret verici pek ęok olayı hikāye eden Āsafī, geniş bir kũltũre ve hakĩmāne bir ũsluba sahip oluşunun etkisiyle yer yer bazı hikayeler de aktarmaktadır. Aşağıda yer verdiğimiz, Firdevsi'nin *Şehnāme*'sinden alınmış Dārā ile İskender hikayesi Āsafī'nin ũslubuna uygun biğimde ustaca yer verilmiş bir űrnek olarak karşımıza ęıkmaktadır:

Dārā ile İskender Hikāyesi

Bir zaman İnan tahtında Dārā isminde sayısız askere sahip ihtişamlı bir hükümdar oturmuş. Yanında da itimat etmekte asla şüphe etmediği Māhār ve Māhiyār isminde cesaretleriyle meşhur iki savaşçısı varmış. Dārā, askeri gücünün sayesinde hükmettiği birçok memleket gibi Rum ülkesini de haraca bağlamış. Rum kayserinden Dārā'ya her biri elli miskal ağırlığında on iki bin altın yumurta haraç gelirmiş. Hal böyleyken bir zaman Feylekus'un oğlu İskender Rum tahtına geçmiş. İlkın Mısır ülkesini itaatına alıp gündün güne gücünü ve hâkimiyetini artırmış. Hâkimiyet alanı varıp Dārā'nın ülkesine dayanınca Dārā'ya elçiler gönderip altın yumurtlayan tavuğun yerini artık şahinin aldığı ve kendisine itaatını bildirip harac vermeyi kabul etmesini istemiş. Dārā İskender'in bu talebinden gazaba gelip savaşa niyetlendiyse de hiddetine hâkim olup İskender'e elçi göndermeyi daha uygun görmüş. Dārā İskender'e bir elçi ve beraberinde de bir ölçek darı göndermiş. Elçi İskender'in huzuruna vardığında yanındaki darıyı yere dökmüş. İskender bununla Dārā'nın sayısı bilinmeyen askerlerini ima ettiğini anlamış ve hemen meclise bir horoz getirtip yerdeki tüm darıları yedirtmiş. İskender elçiye dönüp gördüklerini gidip Dārā'ya anlatmasını emretmiş. Elçi Dārā'nın huzuruna varıp İskender'in meclisinde olup biteni bir bir anlatmış. Dārā yaşananlardan İskender'in niyetinin kendisiyle savaşmak olduğunu anlayıp ordusunu toplamaya girişmiş. İnan, Turan, Çin ve Maçın ülkelerinden ne kadar askeri varsa toplamış. İskender de Rum ülkesinde sahip olduğu ne kadar askeri varsa toplamış ve askerine, düşmana en önde kendisinin karşı duracağını, bu işte ölmek var ise ölümle önce kendisinin tanışacağını, sayıca az olsalar da Tanrı'nın yardımıyla zafere ulaşacaklarından şüphe etmemeleri hitabında bulunmuş..

İki ordu nihayetinde karşılaşip amansız bir savaşa tutuşmuşlar. İskender'in ordusu sayıca az olmasına rağmen Tanrı'nın lutfuyla savaşta üstünlüğü ele almış. Bu esnada Dārā'nın savaşı kaybedeceğini anlayan Māhār ile Māhiyār canlarını kurtarabilmek pahasına Dārā'ya ihanet edip İskender'in huzuruna varmışlar. İskender'e Dārā'yı kendilerinin öldürmelerini teklif etmişler. İskender de bu teklifi kabul edip Māhār ile Māhiyār'ı Dārā'nın üzerine salmış. Māhār ile Māhiyār, Dārā'nın karşına durup hançeri başına indirmişler. Dārā başı yarılmış, yaralı bir halde yere yığılmış. İskender kanlar içinde yatan Dārā'nın yanına vardığında can çekişen Dārā tüm ülkesini İskender'e vasiyet etmiş.

*İskender savaşı kazanmasının ardından Dārā'nın iyiliklerine karşılık ihaneti tercih eden Māhār ile Māhiyār'ın katledilmelerini emretmiş. İki haini cellad eline verip darağacında astırmış. Ardından Dārā'yı da boğdurtan İskender İran tahtının da yeni hükümdarı olmuş. (vr. 219a-223b)*⁴²

Âsafî, hikmetli söz söyleme geleneği içerisinde değerlendirilebilecek hakîmâne üsluptaki beyitlerle ve yer verdiği kimi hikayelerle yalnızca tanık olduğu hadiseleri aktarmakla kalmamış okuyucusunun düşünüp ders çıkarmasını da amaçlamıştır.

Eski edebiyatımızda genellikle uzun konuların nazmedilişinde tercih edilen mesnevi nazım şekli, şairin uzun anlatımlarda zaman zaman monotonluğa düşme zaafiyetini de beraberinde getirmiştir. Böyle bir zaafa düşmemenin bilincinde olan hemen tüm mesnevi şairleri farklı anlatım tarzlarıyla üslubunu renklendirmek yanında kimi zaman geniş edebi tasvirlerle yer verme yoluna da başvurmuşlardır.

Mesnevi planında gerekli yerlere dağılacak şekilde yerleştirilen tasvirler eserin monotonluğunu gideren onu tezyin edip renklendiren en mühim parçalardır. Mesnevi şairi şiirdeki maharet ve ustalığını bu tasvirlerde ortaya koyar, eserini bu tasvirler sayesinde renklendirip etkili hale sokar.⁴³ Konuya uygun yorum ve hayallere uyarlanmış geniş edebi tasvirlerle bezeli *Şecâatnâme*'nin üslubundaki canlı tasvirler de dikkate değerdir. Eserde bir gece tasvirinin ardından güneşin gökyüzü meydanına çıkışındaki gibi tüm ihtişamıyla savaş meydanına çıkıveren Osman Paşa ve Osmanlı ordusunun aşağıya aldığımız tasvirindeki teşhislerle zenginleşen hayal genişliği bu hususta fazla söze mahal bırakmasa gerektir:

Geldi bir şeb itdi şâh-ı âfitâb

Tahtını Dārâb-veş tahte't-türâb (1193)

Kalb-i 'akreb dutdı hem şemsîñ yüzün

Şubh olunca açmadı ol gün yüzün (1194)

⁴² Dārâ ile İskender'in hikâyesi için ayrıca bkz. Şerîfî, *Şehnâme Çevirisi*, haz. Z. Kültürel – Latif Beyreli, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, c. II–III, s. 1269-1308.

⁴³ Şentürk, Ahmet Atilla, *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebi Tasvirler*, Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 39.

Leyle-i Kadr idi gūyā ol gice
Yağdı kandīlin şüreyyā ol gice (1195)

Rağş urup oynaşdı çarğ-ı p̄ire-zen
Dīdesin yummadı aşlā encūmen (1196)

Bāl açup pervāz iderdi şeh-pere
Oқыup Nūr āyetini ezbere (1197)

Bezm-i rezmi seyr içün çarğ-ı dūtā
Mīhr ü mehden açdı revzenler semā (1198)

Ol gice şeh-i içre olundu nidā
Tā ki meş‘aller yağa bāy u gedā (1199)

Emr-i serdāra itā‘at itdiler
Dutmayanlara siyāset itdiler (2000)

Giceler gündüz gibi oldu hemān
Ol gice pūr-nūr idi cümle cihān (2001)

‘Asker-i seyyāre geçdi bī-şümār
Çıkdı ol dem tahta māh-ı tīb-dār (2002)

Ya‘ni şubh irdi cihāna toğdı nūr
Şarğdan şems-i cihān itdi zuhūr (2003)

Durdu şaf şaf ‘asker-i manşüre hep
Dutmışidi havf-ile a‘dāyı teb (2004)

Sonuç olarak, Âsaffî'yi şiirindeki üslubu itibarıyla değerlendirdiğimizde, kendine has üslubuyla başarılı bir şair olduğu hükmüne varmak zor değildir. *Şecâatnâme*'de gazavatname türü eserlerde kimi kez rastladığımız tekdüzelikten kurtulamamış, durağan bir ifade değil; canlı tasvirlerle ve söz sanatlarıyla zenginleştirilmiş, akıcı bir anlatım hâkimdir. Âsaffî'nin hakîmâne ve didaktik bir üslup içerisinde yaşadığı pek çok hadiseyi aktarmada, hissiyattan uzak gerçekçi ve samimi tavrı, aruzu Türkçe ifadeye uyarlamadaki hâkimiyeti, rediflerle sağlamlaştırılmış kafiye örgüsü, çokça kullandığı cinaslı kafiyeler yanında özellikle tarsi, aliterasyon ve ikilemelerle sağladığı ahenk şiirdeki maharetini ve üslubundaki orijinalliği yansıtan önemli çizgilerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞECÂATNÂME'NİN METNİ

I. METNİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Bugün elimizde iki yazma nüshası mevcut bulunan *Şecâatname*'nin metnini kurarken özenle tertip edilmiş ve eksiksiz olduğuna inandığımız İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası esas alınmıştır. Sonradan, ikinci bir el tarafından yapılan müdahalelerle oldukça tahrip edilmiş bulunan Topkapı Sarayı Kütüphanesi Nüshası'nın mevcut haliyle birtakım karışıklıklar ve eksikler içermesi *Şecâatname*'nin tenkitli bir metnini hazırlayabilmemizi mümkün kılmamıştır. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Nüshası'na sadece okunma güçlüğü çekilen kimi noktalarda baş vurulmuş, faydalanılıp metne bu nüshadan dahil edilen ilaveler dipnotlarda belirtilmiştir.

2. Esas aldığımız İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası'nın harekeli yazılmış olmasından dolayı tüm kelime ve eklerin çeviri yazımında müstensihin yazım tercihine ve hareketlere sadık kalınmıştır.

3. Metinde yer alan ile ve için edatı, ek-fiilin çekimleri olan -idi, -imiş, -ise ve durur bildirme ekinin yazımında müstensihin metindeki yazımı gözetilmiş, bitişik ve ayrı yazımları metne göre belirlenmiştir.

4. Yazım yanlışlığı olan ve okunuşunda şüphe edilen kimi kelimeler metinde yer aldığı biçimiyle okunmaya çalışılmış ve yanına bir ? konmuştur. Eğer okunması mümkün görünmüyorsa eski yazıyla verilmiştir.

5. Metinde müstensihden kaynaklı olduğuna inandığımız, vezne göre eksik bulunan dizeler anlama uygun düşecek ilavelerle düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu ilaveler metinde [] içerisinde gösterilmiştir.

6. Yine vezin gereği ünlü ile bitip ünlü ile başlayan ve birinci kelimenin ünlüsü düşürülerek birleşik okunan yerlerde yaşanan hece düşmeli ulamalarda düşen ünlünün yerinde ‘ (kesme) işaretine yer verilmiştir.

7. Çevriyazılı metni kurarken sayfa numarası olarak, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası’nda belirtilen asli varak numaralarına sadık kalınmıştır. Beyit numaraları onar onar sayılarak verilmiş ve metnin solunda belirtilmiştir. Beyit numaralarının solunda ise varak numaralarına yer verilmiştir.

8. Nüshada yer alan minyatürler, metin içerisinde hangi beyitten sonra yer alıyorsa o beytin sonuna * işareti konularak belirtilmiştir. Minyatürlerin konuları “Nüsha Tavsifleri” bölümünde (s. 160-164) belirtildiği için metin içerisinde yer verilmemiştir.

II. METNİN BÖLÜM BAŞLIKLARI

1. Dībāce-i Kitāb-ı Şecā’atnāme (1b)
2. Meşnevī hikāyelerinden hāle muṭābık olmağın nazm olunmuşdur. (4b)
3. Fihrist-İ Muḥārebāt -ı Pāşā-yı Şecā’at-Me’āb (8b)
4. Ve Ser-Nüvişt-i Ğuzāt-ı Vākı’-a-i Kā’il-i Kitāb (9a)
5. Na’-t-i seyyidü’l-mürselīn ve ḥātemü’n-nebiyyīn ‘aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām (11a)
6. Der-zıkr-i cemīl ḥāzret-i Şiddīk rażiyallahu ‘anhü (11b)
7. Der-zıkr-i cemīl ḥāzret-i Fārūk rażiyallahu ‘anhü (11b)
8. Der-vaşf-ı cemīl-i ḥāzret-i Zī’n-nüreyn rażiyallāhu ‘anhü (11b)
9. Der-vaşf-ı cemīl ḥāzret-i Murtażā rażiyallahu ‘anhü (12a)
10. Münācāt-ı beḳādıyu’l-ḥācāt (12a)
11. Der-ta’rif-i pādīşāh-ı İslām eazzallahu ta’ālā ilā yevmi’l-kıyām (12a)
12. Der-ta’rif-i ṭulū’-ı necm-i dümdār-ı pür-envār ki der-şeb-i Ramazān-ı vākı’ şüde (13a)
13. Der-zıkr-i muḥārebe-i Çıldır (15a)
14. Ḥāzret-i ‘Oşmān Pāşā fetḥ-i Tiflīs için irsāl olunduğınun beyāmidur. (17a)
15. Gürci ḥākimi olan Aleksander Ḥān tersān ve ḥurāmiyān serdār-ı nām-dār ḥāzretlerinün ḥāk-i pā-yı ‘izzet-nişānlarına yüz sürüp iṭā’atla istīmān eyledüğüdür. (18b)

16. Kıymık nâm nehre vuşul müyesser olduqda Mîr Hân ile ceng olunup bi-‘ inâyeti’llâhi ta‘âlâ feth-i nuşret müyesser olduğunun beyânıdır. (20a)

17. Nehr-i Kıymık nâm maḥâlde çekilen zaḥmet ta‘ab ve kılllet zâd u zevâdeden ğayrı hep ğanî ve fakîr faḳa daḳacaḳ bir dâne ḥab bulmaduğundan mu‘accelâ nehr-i Kıymığı geçmesine sa‘y-i firâvân olunduğunun beyânıdır. (21a)

18. Sâlâr-ı nâm-dâr ve sipehsâlâr-ı vâlâ-iḳtidâr a‘nî Lâlâ Muştafâ Pâşâ-yı penâhet-iştiḥâr ḥâk-i Şîrvâna ḳadem başup Ereş nâm ḳaşabaya vuşul ve ḥavâlîsine duḫûl eyledüklerinin beyân u ‘ayândur. (23a)

19. Ğazel der-vaşf-ı Ereş (24a)

20. Şîfat-ı Câmî‘-i Kebîr der-ḳaşaba-i Ereş (24a)

21. Dilîr-i rûşen-râ ḥâzret-i serdâr Muştafâ Pâşâ dîvân idüp cümle mevcûd olan beglerbegilere Şîrvânda ḳalmaḳ teklîf eyledükçe birisi ḳalmayup kendüler ḳalmağâ niyyet eyledüklerinin beyândur. (24b)

22. Ol zamân Ḥaleb beglerbegisi olan Muḥammed Pâşâ ḥâzretlerine teklîf olunduğudur. (25a)

23. Muḥammed Pâşâ Şîrvânda ḳalmazam diyü vüzâretten ferâğat eyledüğüdür. (26a)

24. Vezîr-i rûşen-tedbîr Muştafâ Pâşâ ḥâzretlerinin Muḥammed Pâşâyâ cevâb-ı şavâb âtânıdır. (26b)

25. Şîr-mîşe-i veğâ ḥâzret-i ‘Oşmân Pâşâyâ vezâretle Şîrvânda ḳalmaḳ teklîf olunduğudur. (26b)

26. Ğazel (27b)

27. Cevâb-ı ḥâzret-i ‘Oşmân Pâşâ be-serdâr-ı Muştafâ Pâşâ (27b)

28. ‘Oşmân Pâşâ ḥâzretleri dîvân idüp ‘askere virdüğü cevâbın beyânıdır. (28a)

29. Ol zamânda Arz-ı Rûma beglerbegi olan ‘azl olunup Şârḥân begi olan Ḳaytâs Bege Arz-ı Rûm beglerbegiligi iḥsân olunup Şîrvânda ḳaldüğünün beyânıdır. (28b)

30. İbrâḫîm Bege Rûhâ sancağı ‘inâyet olunup ḳaldüğüdür. (29a)

31. Kürd Abdurrahman Bege Ḳara Ḥişâr-ı Şarḳî sancağı ‘inâyet olunup ḳaldüğüdür. (29a)

32. Seydi Ğâzî Bege Kığı sancağı ‘inâyet olunup ḳaldüğüdür. (29a)

33. Budağ Bege Sincâr sancağı ‘ināyet olunup Şirvānda alduğudur. (29a)
34. Amed Bege Siverek sancağı ‘ināyet olunup alduğudur. (29b)
35. Velī Bege apaçur sancağı ‘ināyet olunup alduğudur. (29b)
36. Piyāle Bege Harburt sancağı ‘ināyet olunup alduğudur. (29b)
37. Kātib Hurrem Bege sol ‘ulūfeciler ađalıđı ‘ināyet olunup alduđudur. (29b)
38. Dāl Muammed Beg ‘Omān Pāāya tezkireci olup alduğudur. (30a)
39. Amed avuş arşı avuşı olup alduğudur. (30a)
40. Sālār-ı dīn ve sipehsālār-ı ehl-i yaīn azret-i ‘Omān Pāā-yı sa‘ādet rehīn almađa me’mūr olanlar ālını gōrüp tedārükine mībāeret eyledükleridür. (30b)
41. azret-i serdār-ı vālā-itidār ‘asākir-i encüm-ümār ile miāl-i cüy-bār Arz-ı Rūm tarafına revān olduğdan ora ‘Omān Pāā-yı sa‘ādet-medār Şirvānda alup azret-i Perverdīgār cenābına i‘tizār eyledügidür. (32a)
42. azret-i dilīr ‘Omān Pāā-yı bī-nazīrūñ ālı ve silsile-i nesline maalle mūntehī olduđunuñ ve ba‘zı alā-ı amīdelerinuñ beyānidur. (33a)
43. ‘Omān Pāā azretlerinūñ vilāyet-i Hābee beglerbegi olduđunuñ beyānidur. (34b)
44. ‘Omān Pāā azretlerinūñ Yemen tahīhi iin irsāl olunduđudur. (35a)
45. ‘Omān Pāā azretleri Ka‘be-i erīfe vuul ve arem-i mutereme duul eyledükleridür. (35b)
46. ‘Omān Pāā azretlerine Lasā beglerbegiligi ‘ināyet olunduđunuñ beyānidur. (37a)
47. ‘Omān Pāā azretlerine Bara beglerbegiligi ‘ināyet olunup Hürmüz fethine me’mūr olduđudur. (37b)
48. Cenāb-ı Hāa tevekkül itmeniñ faīleti ve abr ü sükūnuñ ne derecede aysiyyeti beyānidur. (38b)
49. Ğazel (39a)
50. Vezīr-i dilīr-i uceste-ıāl müīr-i dest-gīr ehl-i kemāl a‘nī azret-i ‘Omān Pāā-yı ferru-fāl miāl-i Rūstem-i Zāl nehr-i Kürden ‘ubūr iin cisir bināsmā mībāeret idüp Partāl Ođlı nām bed-bat izālesiin ‘asākir-i nuret-arīn irsālina himmet eyledükleridür. (39a)

51. Ba' zı erbâb-ı hâsed 'Osmân Pâşâ hazretlerine ta' n ü teşnî' eyledükleridir. (39b)
52. 'Osmân Pâşâ hazretleri cisir binâsına mübâşeret itdükleridir. (40a)
53. Kaytâs Pâşâ hazretleri 'askere serdâr olup irsâl olunduğudur. (40b)
54. Eres Hân-ı bed-gümân Salyân nâm maħalde karar itmişken serdâr-ı sâhib-vaķâr leşker-i düşmen-şikârdan bir miķdâr âdem ihtiyâr idüp şeb-i târda şebîhün için üzerlerine ilğâr itdirdikleridir. (43a)
55. Serdâr-ı şâhib-vaķâr u sâlâr-ı güzîn-i vâlâ-tebâr hazretleri küh-ı Elburz zeylinde vâķı' olan Demürķapu nâm ķal' a fetħi için adam gönderüp Çarâķ Hâlîfe nâm sultânların ehl-i Bender bend idüp gönderdikleridir. (44b)
56. Kaytâs Pâşâ hazretlerin serdâr idüp Ereşde ķoduķlarınıñ beyânıdır. (46b)
57. 'Osmân Pâşâ hazretlerinüñ Salyânda Eres Hân üzerine 'azîmet eyledükleridir. (47a)
58. Yollarda zaħîre ķillet üzre olmağın 'inân-ı sa'âdet emşâllerin fi'l-hâl Şemâħi tarafına mün' atıf eyledüklerinüñ beyânıdır. (48a)
59. Hazret-i Mevlânâ-yı Rûm ķaddese sırrahu hazretlerinüñ Meşnevî-i şerîflerinden bir hikâye vaşf-ı hâl olmağın ber-vech-i temsîl ihtiyâr olunup nazm olunduğudur. (48b)
60. Der-beyân-ı hâl-i mü'min ü muvaħħid zeyd-i taķvîhüm (49a)
61. Âğâz-ı Dâsitân (50a)
62. Hâkim-i Şirvân olan Eres Hân-ı neķbet-nişân 'asâkir-i İrân ve Tûrân ile Şemâħiye sâhib-i câh u celâl ve 'azamet a' nî 'Osmân Pâşâ-yı vâlâ-nihmet ile ħarb u ħarba mübâşeret eyledüklerinüñ beyânıdır. (51a)
63. Ereş nâm ķaşaba-i miħnet-mekânda Kaytâs Pâşâyı şehîd eyledükleridir. (51b)
64. Arz-ı Rûm tumarları defter-dârı olan Hızır taşra çıķmağı tercîħ idüp ħ'âh u nâ-ħ'âh 'askeri kendüye uydurduğudur. (52b)
65. Hazret-i Pâşâ-yı rif' at-medâr meydân-ı kâr-ı zârda bir püşte üzerine çıķup şîr-vâr ârâm u karar iderken düşmen-i bed-girdâr tarafından bir tûfeng finduğı gelüp zeyn-i pür-tezyîni altında vâķı' olan tegelti içinde karar idüp ol ħâfîz-ı settâr luţfundan ħıfz eyledüğüdür. (55b)

66. Eres Hân-ı nekbet-nişân ile ikinci günde vâkı‘ olan cengiñ beyânıdır. (58a)
67. Ceng üzre iken dergâh-ı sa‘ âdetden ‘ Abdî Çavuş geldüginüñ beyânıdır. (60a)
68. Eres Hân-ı bed-gümân ile üçüncü günde vâkı‘ olan kâr-ı zâra güşiş olunurken deşt-i Kıpçaqdan Kırım hânı olan Muḥammed Gerây Hân ḥazretleriniñ karn-daşı ‘ Âdil Gerây Sultân ve Ğâzî Gerây Sultân ile Mübârek Gerây ve hân-zâde Sa‘ âdet Gerây gelüp vuşul bulduqda ‘ asâkir-i melâhîde bi-‘ inâyeti’llâhi ta‘ âlâ fetḥ olduğıdır. 61a)
69. Ğazel (61b)
70. ‘ Âlî-himmet vâlâ-nehmet vezîr-i dilîr-i rüşen-râ ḥazret-i ‘ Oşmân Pâşâ muḥaffer manşür qañtara-i kaḫâ ve kâderden Murâdî şehrine ‘ ubür idüp Tatar hân sultânların ziyâfet idüp envâ‘ -ı iltifât gösterdükleridir. (64b)
71. Cânib-i Salyânda Ertoğıd Sultân nâm mülḥidüñ ve giriftâr olan Eres Hânıñ ihmâl ve eşkâli ğâreti içün ‘ asâkir-i Tatarı irsâl idüp envâ‘ -ı ğanâyim ile muğtenem olduklarınıñ beyânıdır. (65b)
72. Kâyil-i nazmıñ bu münâsibetle vezîr-i dilîre ḥikâyet-i pür-şikâyetidir. (68a)
73. ‘ Aşq-ı pâkiñ zîkr-i cemîli ve vaşf-ı cezîli beyânıdır. (69b)
74. Şâh Oĝlı olan menḥûs u bî-‘âr ‘ asâkir-i bî-şümâr ile serdâr-ı nâm-dâr üzerine hücum idüp nefsi-Şemâhîde üç gün üç gice ceng olduğıdır. (70a)
75. Serdâr-ı nâm-dâr ḥazretleri Şemḥâl-i bed-ff‘ âli cevâb-ı ma‘ kûl ile ilzâma güşiş eyledikçe anuñ dîk taḥannüşi cüş-ı cibilletinde olan televvüşî ḥurûş idüp aşlâ cevâb-ı ma‘ kûle kâyil olmamaĝın ḥabs eyledükleridir. (72b)
76. Şâh Oĝlı olan bed-girdâr üç gün ceng idüp ‘ asker-i Tatar gelmesinden ḥaber-dâr olmaĝın anlara karşı varup gitdükleriniñ beyânıdır. (73b)
77. Şâh Oĝlı olan bed-güher ‘ asâkir-i nekbet-eşer ile Şemâhîden göçüp ‘ asâkir-i Tatar ile ceng idüp ‘ Âdil Gerây giriftâr olduğıdır. (74a)
78. ‘ Asâkir- i nuşret-medâr serdâr-ı nâm-dâr üzerine ğuluv idüp Bâbü’l-Ebvâba gitmek bâbında ‘ arz eyledüklerinde anlara pend ü naşîḫat idüp kâr-ger olduklarıdır. (77a)
79. ‘ Oşmân Pâşâ ḥazretleri kendülerden muḫaddem Demürkapuya adam gönderdükleridir. (78b)
80. Demürkapuya irsâl olunan begiñ serdâr-ı nâm-dâra cevâbıdır. (79a)

81. Serdâr-ı dilîr ve sâlâr-ı bî-naẓîr Bendere vuşûl ve havâlîsine duĥûl eyledikde şehirlüsi kapuyı açmayup envâ‘-ı ihtimâm ile feth olduĥudur. (79a)

82. Qâyil-i nazm Âşafî Beg ‘askere dümdâr olup hazîne gâretine gelen Taĥîler ile dört gün dört gice ceng idüp sâlim ü ġânîm Bendere vuşûl bulduĥudur. (81a / 81b)

83. Serdâr-ı vâlâ-cenâb sür‘atle Bâbü‘l-ebvâb nâm qal‘a-i üstüvâra bi-‘inâyeti‘llâhi‘t-tevvâb şiddet-i şitâda ber-vech şitâb vuşûl bulduĥdan soñra kılllet-i zaĥîreden çekilen şedâyid ve âlâmı ‘ayân ve beyân ider. (82a / 82b)

84. Ahâlî-i vilâyet-i Küre pend ü naşîhat ile mülâyimet itmeyüp vardıkça güre olmaĥın üzerlerine ‘asker gönderilüp Quraĥ nâm qal‘aların bi-‘inâyeti‘llâhi ta‘âlâ feth idüp ahâlîsin katl eyledükleri beyânidur. (83b)

85. Qal‘a-i Bendere qarîb Teber-serân nâm vilâyet ahâlîsi serdâr-ı vâlâ-medâr cenâbına ‘adem-i iğâ‘at idüp zaĥîre için varan müselmânlara ihânet ve ba‘zıların katl idüp kabâhat eyledükleri ecluden Maĥraqa nâm qaşaba-i miĥnet-mekânların ihrâk ve geregi gibi ĥaĥlarından gelinmege ittifaĥ olduĥudur. (86a)

86. Seydi Ġâzi Begi baş idüp ol qavm-i şüm üzerine gönderdiklerini beyânidur. (87a)

87. Muĥammed Ĥân-nâm mülhid şâh-ı gümrâhdan Şirvân ĥanlıĥın taleb eyledüĥünüñ beyânidur. (89a)

88. Şâh-ı gümrâhıñ Muĥammed Ĥân Qaçara pend ü naşîhat eyledüĥünüñ beyânidur. (89b)

89. Qaçar Muĥammed Ĥânıñ şâh-ı Ĥudâ-bendeye virdüĥü cevâbidur. (90a)

90. Burĥân Oĥlu Ebübekir Mîrzâ Meĥmed Ĥân-ı şeqâvet-efzâyla ceng ü cidâle tâlib olup serdâr-ı vâlâ-iĥtidârdan icâzet taleb eyledüĥüdür. (91a)

91. Serdâr-ı vâlâ-iĥtidâr ĥazretlerinüñ Ebübekir Mîrzâya cevâb-ı naşîhat-âmîzidir. (92b)

92. Ebübekir Mîrzâ didükleri nekbet-Qaytaĥlılarınñ tuĥyânına bâ‘iş ve ‘illet olduĥudur. (93b)

93. Sâlâr-ı dîn ve serdâr-ı mü‘minîn Qaytaĥ-ı dalâlet-âyîn üzerine îlgâr idüp Başı nâm qal‘a-i üstüvârların feth eyledükleridir. (94a)

94. Kırım Hânı olan Muhammed Gerây Hân ‘asâkir-i bî-girân ile sene-i seb‘a ve semânî ve tis‘amie şa‘bânü’l-muazzamınun evâhîrinde Demürkapuya vuşul bulup vezîr-i dilîr-i rûşen-râ hazret-i ‘Osmân Pâşâ ile yek-dil ve yek-cihet olup memâlik-i Kızılbaşdan Gence ve Berda‘a nâm vilâyetlerin harâb yabâb eyledükleridir. (97b)

95. Azağdan ma‘zül Muhammed Bege Bender beylerbegiligin virdüklerinun beyânıdır. (98b)

96. Hân-ı a‘zam kışşasına mercü‘ olunduğudur. (99a)

97. Mehemmed Hân mülhid Şemâhîde başılıp katl olunduğınun beyânıdır. (99b)

98. Şâhib-i câh u celâl a‘nî müşir-i dilîr-i ferruğ-fâl hazret-i ‘Osmân Pâşâyı zü’l-iqbâl şehr-i Bâdgüya ‘asker irsâl idüp Hân-ı ‘Alî ile Mağşûd Sultân nâm mülhidleri yigirmi nefer müfsidler-ile ele getürdüklerinun beyânıdır. (100a)

99. Korkud nâm yeñiçeri kaşşâb saşurıyla gelen müşriklerinun kellesin urduğudur. (101a)

100. Kırım hânı olan Muhammed Gerây Hân ile ‘âlî-himmet me‘âlî-nehmet pâşâ-yı vâlâ-menkabet hazretleri yek-dil ve yek-cihet olup serdâr-ı sâbık vezîr Muştafâ Pâşâyı mülâkât müyesser olduğdan soñra bi-‘inâyetillâhi ta‘âlâ Kazvin fethine ‘azîmet itmek için niyet idüp müşâvere üzre iken müşârün-ileyh (102a) Muştafâ Pâşâdan mektûbla adam gelüp Karş ta‘mîri bahânesiyle kalup hân hazretlerine mülâkât itmege himmet eyledüklerinun beyânıdır. (101b/102a)

101. Tatar hân hazretleri sahrâda dîvân idüp sultânlar ile geñeş eyledükleridir. (103a)

102. ‘Osmân Pâşâ hazretlerinun Tatar Hân hazretlerine cevâb-ı şavâbıdır. (103b)

103. Hân hazretlerinun ‘asâkir-i Tatar-ı şabâ-refîr ile Kırım tarafına ‘azîmetleri muğarrer (105b) olcağ Şirvân muhâfazasına me‘mûr olan ‘asâkir-i nuşret-şi‘ârdan ba‘zı bed-baht Arz-ı Rûm tarafına firâr idüp rûz-ı haşrda ehl-i cennet ve cehennem tefrîk olduğ gibi “ *yevme yefirru’l-mer’u min ahîhi ve şâhibetihi ve ebîhi*” âyet-i kerîmesinun mażmûnı müşâhede olduğunun beyânıdır. (105a/105b)

104. ‘Osmân Pâşâ hazretlerinun cevâb-ı naşîhat-âmîzidir. (106a)

105. ‘Asâkir-i İslâmdan niçe biñ bed-baht def‘a-i şânîde tefrîk olup Arz-ı Rûm tarafına firâr eyledüklerinun ‘ayân beyânıdır. (107b)

106. Serdâr-ı vâlâ-iqtidâr hân-ı sa'âdet-medâr ile müşâvere idüp Şirvânda kışlamak teklîf eyledikçe müfîd olmayup oğlu Sa'âdet Gerây ile karındaşı Ğâzî Gerâyı bir miqdâr Tatar-ı şabâ-reftâr-ile muhâfazada koyup kendüler Kırim tarafına 'azm-i cezm eyledükleriniñ beyânıdır. (109b)

107. Tatar hân olan Mehemmed Gerây karındaşı Ğâzî Gerâyla oğlu Sa'âdet Gerây iki biñ Tatar ile muhâfaza-i Şirvân için ta'yîn eyledükleridir. (110a)

108. Tatar Hân karındaşı Ğâzî Gerây Sultânın evşâf-ı hamîdeleri zikridür. (111a)

109. Sa'âdet Gerây şecâ'at-ârânın zikridür. (111b)

110. Pîre Hân nâm mülhid Şirvâna geçdükte hân-zâde firâr eyledügidür. (111b)

111. Bâb-ı sa'âdetden El-hâş Muşlîsi dimekle ma'rûf bir çavuş gelüp hân-zâdeye naşîhat itdügidür. (112b)

112. Hân-zâdenin çavuşa hitâb ü 'ikâb eyledüginün beyânıdır. (112b)

113. Muşli Çavuşun hân-zâde Sa'âdet Gerâyı cevâbıdır. (113a)

114. Serdâr-ı şecâ'at-iştihâr hân-zâde Sa'âdet Gerâyı kethüdâsın irsâl idüp envâ'-ı pend ü naşîhat olunmuş iken müfîd olmayup 'asâkir-i Tatardan kendüye tâbi' olanlarla Kırim tarafına 'azm eyledügidür. (113a /113b)

115. Hân-zâde Sa'âdet Gerây muhâfaza-i Şirvânda bir ay durmayup Kırim tarafına çehre-sây olduğdan soñra 'ammusi Ğâzî Gerây Şirvân muhâfazasında çalup 'asâkir-i Rûm ve bakıyye-i Tatar ile Küre nâm 'uşât urulduğıdır. (114a)

116. Şâh-ı gümrâhın vekîli olan Selmân Hân ve Pîre Muhammed Hân nâm mülhidân-ı zalâlet-nişân Şemâhiye gelürler iken karavulları başılmağ-ile bi-'inâyeti'llâhi ta'âlâ cümlesine inhizâm vâkı' olduğunıñ beyânıdır. (115b)

117. Pâdişâh-ı İslâm halledehü hilâfete hâzretleriniñ pâk i' tikâdları beyânındadır. (116a)

118. Hâzret-i 'Osmân Pâşâ yesserallâhu mâ yeşâ'nuñ te'yîd-i beyânıdır. (116b)

119. Şirvân kethüdâları vehimlerinden mülhidleri istikbâl eyledükleriniñ beyânıdır. (117a)

120. Ol mülhidler üzerine kâyil-i nazm Âşafî Beg ile Kaykı Beg irsâl olunduğıdır. (118a)

121. Mişâl-i münâsib-i hâl (120a)
122. Münâcât-ı kâzî el-hâcât (120b)
123. ‘Asâkir-i ‘adû-yı bed-girdâr ‘avn-i Hâkîk-ile târmâr olduĝdan ōnra Kızılbaş-ı evbâşdan ol sene Şîrvâna kâdem başmayup serdâr-ı vâlâ-iĝtidâr fırsat ĝanîmetdir diyüp Bâdgûya nâm ōehriñ ĝal‘ asın ta‘ mîr itdürdükleridür. (120b)
124. Şehr-i Bâdgûya ta‘ rifidür. (121a)
125. Bâdgûya ĝurbinde medfûn olan seyyidü’n-nisâ Bibi Heybet nâm ‘azîze vaşfidur. (122b)
126. Şâh-ı ĝümrâhuñ mîr-i mîrânı olan Selmân Hân-ı nekbet-nişân Kür şuyınuñ mâverâsında yedi ĝünlük yolda tevâbi‘ ile otururken Tatar Hân oĝlı ĝâzî Gerây nâm sultânlar bir miĝdâr Tatar-ı ōabâ-reftâr ile irsâl olıup bir ĝün bir ĝicede yitişüp tu‘ me-i ōîr-i ōimşîr-i âb-dâr eyledükleridür. (123a)
127. Selmân Hân hemşîresi olan Bânû nâm duĝterüñ ĝışşasıdur. (124a)
128. Baĝıyye-i rezm-i Selmân Hân (125a)
129. Bu ĝışşâ-i pür-ĝuşşâ ōâh-ı menhûsa ‘arz ve i‘lân olunduĝda âteş-i ĝayreti fûrûzân olup Pîre Hân ile vekîli olan Selmân Hâna ‘asâkir-i nekbet-nişândan elli altmış biñ surĝ-ser ta‘ yin idüp ōiddet-i ōitâda Şîrvâna geĝüp Bâdgûya ĝal‘ asın muĝâşara eyledüklerinüñ beyâmıdur. (126a/126b)
130. ‘Asâkir-i Tatar-ı ōabâ-reftâr ile ĝâzî Sultân dönüp Havz-ı Lâhiĝ nâm nâhiyeye vuşul bulmıŝken Şemâhiye biraz Kızılbaş geldi dinilmegin beglerden Ferhâd Beg ve ĝayĝı Beg ve ĝaydar Pâşâ Oĝlı ‘Ali Beg ve ĝâyil-i nazm Âşafî Beg mevcûd olan Rûmî ve Tatar ile Şemâhiye gelürken kızılbaşın ‘azîm alayına râst gelüp ‘Ali Beg ĝiriftâr olduĝıdur. (127b/128a)
131. Şehirlüden bir mülhid taşrada olan surĝ-ser ‘askerine tîr ile mektûb uçurduĝıdur. (130a)
132. ‘Asâkir-i nekbet-ōî‘âr serdârı olan Selmân Hân-ı düzeĝ-mekân ĝal‘ anuñ feth-i tesĝîrine diĝĝat ve ihtimâm üzre iken h‘âbında sâlifü’z-zikr olan Bibi Heybet nâm ‘azîzeyi ĝörüp ĝal‘ anıñ fethi müyesser olmaduĝın işâret itmegin hâ‘ib ü ĝâsîr ĝalkup ĝitdükleridür. (130b)
133. Maĝbûs olan mülhidi zindândan ĝıkarup âteşe yaĝduĝlarınıñ beyâmıdur. (132a)

134. Şâh-ı menhûs Peyker Hân nâm ma'kûsa Şîrvân hânlığın virüp on on beş biñ miqdârı Kızılbaş-ı evbâş ile nehr-i Küre vuşûl ve Şîrvâna duhûl eyledüğünüñ beyânıdır. (133a)

135. 'Oşmân Pâşâ-yı sa'âdet-medâr Kızılbaş-ı bed-girdârıñ hücumın müşâhede eylemegin Ğâzî Gerây Sultânı baş idüp ve Burhân Oğlu Ebübekir Mîrzâyı Şîrvânlu tâ'ifesiyle aña yoldaş idüp irsâl eyledükleriniñ beyânıdır. (133b)

136. Burhân Oğlu olan Ebübekir Mîrzâ Kızılbaş-ı bed-ma'âşın keşretin müşâhede idüp daği kâr-ı zâra mübâşeret itmedin kendüye müte'allık Şîrvânîler ile firâr eyledüğünüñ beyânıdır. (135a)

137. Peyker Hân-ı zalâlet-nişân Ğâzî Gerây Sultânı tekrâr bende çeküp yanınca niçe korçılar koşup Şâh Oğlına irsâl eyledüğünüñ beyânıdır. (136b)

138. Ğâzî Gerây Sultân Şâh Oğlu olan ğabâvet-nişâna vuşûl bulup hîn-i mülâkâtda atıñdan in diyü sultânlar teklîf eyledüklerinde inmeyüp atıyla muşâfağa eyledügidür. (137a)

139. Ğâzî Gerây Sultân giriftâr olmağın Kızılbaş-ı bed-ma'âş Şîrvâna her taraftan hücum idüp her nâhiyeye bir bermek ta'yîn idüp 'Oşmân Pâşâ hazretleriniñ ahvâli diğer-gün ve mâl hâşıl olur yirlerden daği nesne hâşıl olmağın mükedderü'l-hâl olduğudur. (139b)

140. 'Oşmân Pâşâ-yı sa'âdet-medâr Kızılbaşın hücumın müşâhede idüp ve serdârlığa lâyıq daği kimesne olmamağın kâyil-i nazm Âşafî Beg serdâr idüp Kaykı Beg nâm bir sancak begin aña koşup Kâbala nâm kal'aya irsâl eyledügidür. (140b)

141. Kal'a zañires-içün cem' olunan ğılâli kul karındaşları fuzûlî bey' itdürüp 'ulûfelerin aldıklarıdır. (141b)

142. Âşafî Beg Kâbala kal'âsına gelüp girdüğün Kızılbaş-ı bed-ma'âş istimâ' itmegin dört beş biñ Kızılbaş-ı nekbet-şi'âr ile altmış dört tüfeng-endâz rafz-iştihâr mülhidler ile kal'a üzerine gelüp on sekiz gün 'ale't-tevâlî ceng ü cidâlden hâlî olunmadüğünüñ beyânıdır. (142b)

143. Kızılbaş-ı evbâş Ğaşşânî sancağı begin giriftâr idüp anuñ ağzından kal'aya mektüb irsâl eyledükleriniñ beyânıdır. (144b)

144. Cümle kul karındaşları âlât-ı harb-ile Âşafî Begün üzerine hücum idüp pâdişâhımız ile şâh şulh imdi şimden soñra ceng itmeziz kal'adan çıkalum gidelüm diyü ikdâm eyledüklerinde ma'kül ile cevâb virüp mezbûrları ilzâm eyledüğünüñ beyânıdır. (145a)

145. Kızılbaz-ı bed-ma'âş tâ'ifesi ol hîle ile murâdları hâşıl ve maqşûdlarına vâşıl olmadıkların müşâhede itmegin sekiz nefer sultân kal'a qurbine gelüp ellerinde birer muşhaf-ı şerîf getürüp kul qardaşların i' timâd itdürdüklerinüñ beyânıdır. (146a)

146. Kaykı Beg dahi kul qarındaşların tekrâr igvâ idüp Āşafî Beg gayret ile baş virmişdir siz niçün yok yire helâk olursız diyü mezkûrlara havf virmegin yine âlât-ı harb-ile üzerine gelüp darbi kal' dan çıkardıklarınüñ beyânıdır. (147a)

147. Āşafî Beg giriftâr olduğdan soñra Gence hâkimi olan İmâm Kuli Hân haberdâr olup Muşafâ Sultândan taleb idüp Genceye getürdüp ri'âyet eyledükden gayrı esir olan silahdârın yine kendüye hizmet için virdügidür. (149b)

148. Āşafî Begi şâh-ı menhûsa irsâl eylemek lâzım geldikde Erzânî Beg nâm qorçıya teslim olunup kayd-bend ile alup gitdügidür. (150b)

149. Āşafî Begüñ vuşûli ve Kazvin şehrine duhûli şâh-ı menhûsa arz olunduqda cum'a irtesi dîvânda getürsünler ve bend ü zencir ile teşhîr idüp çarsûlar içinde geçürsünler diyü tenbîh eyledügidür. (151b)

150. Āşafî Begiñ şâh-ı menhus-ile mükâlemesi ve vech-i ma'kül ile mübâheşesidir (152a)

151. Netice-i kelâm-ı Hudâ-bende be-Āşafî-i haqîr-i fûrümânde (152b)

152. Cevâb-ı Āşafî be-şâh-ı Hudâ-bende (153a)

153. Āşafîñ cevâbın ehl-i dîvân olan hânlar pesend idüp bu maqûle-i dîn-dâr bir vech-ile bize yâr ve mezhebimize i' tibâr itmeyecegi muqarrerdir dimegin cellâd eline virilüp katl itmege emr eyledükleridir (153b)

154. Kızılbaz beglerinden olup muqaddemâ giriftâr olmuşken 'Osman Pâşâ-yı şecâ' at-ıştihâr aña luğf-ı bî-şümâr idüp âzâd eylediği Yûsuf Beg anda mevcûd bolup şâha ba'zî 'aqlî kelimât itmegin Āşafî katl itmekden halâş eyledügidür. (154a / 154b)

155. Āşafî Beg katl olunmaqdan halâş olup Alamut Kal'asında çâh-ı siyâh içinde Zülfiqâr Abdâl nâm dîvâne ile hem-nişin olduğınüñ beyânıdır. (155b)

156. Zülfiqâr Abdâlñ adı Mecnûn ve nâmı zâtına muṭâbîk ehl-i cünûndan bir müridi olup qaryelerden çerâğ akçesi ve gûşt ve nân pâresi cer idüp kıyu kapusından zenbîl ile şarkıdup Āşafî bi-çâre ile Zülfiqâr-ı Abdâl-ma'âş eyledükleri beyânıdır. (156a/156b)

157. Kāyil-i nazm Āşafīnūñ giriftār olduğdan Őoñra Kızılbaşın Şirvāna hücümü beyāındur. (157a)
158. ‘Oşmān Pāşā-yı Őecā’ at-iķtidār aļvāl-i melālet-āşārın sa’ ādetlü pādişāh-ı sa’ ādet-medāra ‘ arz eyledikde ol cānibe ‘ asker göndermege fermān eyledükleridür. (157b)
159. Kefe beglerbegisi olan Ca’ fer Pāşā müteferriķ olan ‘ askere serdār ve reh-nümā olup cem’ iyyet ile Şirvāna ‘ azīmet eyledüklerinüñ beyāındur. (159a)
160. ‘Oşmān Pāşā-yı sa’ ādet-medār hāzretlerine ‘ asker ķudūmınūñ müjdesiķün ādem gidüp anlar dađı Őevket ü iķbālile istiķbāl eyledüklerinüñ beyāındur. (160b)
161. Evvel bahār-ı huĵeste-āşār olıcaķ Gence hākimi Īmām Kuli Hān ‘ asker-i hezīmet-‘ unvān cem’ idüp ve Aleksandre Hāndan dağı ādem taleb idüp ‘ Oşmān Pāşā-yı sa’ ādet-iķtidār ile ceng itmege taşmīm-i niyyet idüp Şirvāna ‘ azīmet eyledügidür. (161a/161b)
162. Īmām Kuli nām neķbet-hıtām Talişlu Mehdī Kuli nām sultāni ķaravul idüp on biñ miķdārı mülhid-i Őekāvet-i peyām ile ilerüye irsāl eyledügidür. (162b)
163. Müskürde kışlayan Rūmili begleri Kızılbaş-ı evbāşın ķaravulı çıķduđından haber-dār olup üzerlerine hücüm eyledüklerinde vezīr-i dilīr men’ idüp üzerlerine varmañ diyü mü’ekked haberler gönderdüginüñ beyāındur. (163a)
164. Sābıķā mīr-i ‘ alem iken Kōstendil sancadı begi olan Ya’ ķūb Beg cümle Rūmili beglerine serdār olup Kızılbaş ķaravulıyla Niyāz-ābādda ceng olunduđınıñ beyāındur. (163b)
165. Kızılbaş-ı evbāş tā’ ifesi mađlūb olup firār üzre iken yardım irişüp ‘ asākir-i Īslām münhezim ve Ya’ ķūb Bege Őerbet-i Őehādet-i encām müyesser olduđudur. (165a)
166. ‘ Asākir-i nuşret-şī’ ārdan münhezim olanlar ve a’ dā-yı bī-dīn elinden necāt bulanlar Derbende vuşul bulup vezīr-i rüşen-zamīr dağı düşmene ķarşu varmağa niyyet idüp ķal’ aya nüzul eyledüginüñ beyāındur. (166b)
167. Ol zamān silah-dārlar ağası olup hālā sipāhīler ağalığından ma’ zül olan ‘ Ali Ağa ķula istimālet virtüp ķarşu varmağa terđīb itdirdügidür. (167b)
168. Zümre-i silahdārān ağalarıyla serdār-ı sa’ ādet-‘ unvān cenābına varup ālāt-ı ceng-ile çıķup düşmen üzerine varalum diyü ‘ arz-ı cür’et eyledügidür. (168a)

169. Müşîr-i dilîr-i rûşen-râ hâzret-i ‘Osmân Pâşâ sipâh-ı nuşret-nümâda bu deñlî cür’et-i himmet ve bu maķûle cür’et ve diķkat müşâhede itmegin otaĝ-ı nuşret-behcetlerin taşra çıkarup karşı varmaĝa himmet eyledükleridir. (169a)

170. İmâm Kuli Hân-ı zalâlet-nişân Levend Oĝlı Aleksandır Hândan daĝı ‘asker getürdüp kâr-ı zâra himmet eyledüĝinüñ beyânıdır. (169b)

171. İmâm Kuli Hân-ı düzeĝ-mekânın ‘Osmân Pâşâ-yı nuşret-nişâna nâme irsâl eyledüĝüdür. (170a)

172. Mezķür esîr nâme ile gelüp serdâra vâşıl olduĝudur. (171a)

173. ‘Osmân Pâşâ hâzretlerinüñ cevâb-ı şerîfleridir. (171a)

174. Ol şîr-i dilîr-i Rüstem-şükûfe vilâyet-i Ârĝı dimekle ma’rûf ve Palasa nâmıyla mevşûf olan yiri mi’âd-gâh idüp İmâm Kuli Hân ile rezme âheng eyledükleridir. (171b)

175. İmâm Kuli Hân ile ikinci günde vâķı‘ olan cengiñ beyânıdır. (173b)

176. ‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘at-şi‘âr hâzretleri ol maĝalde esb-i şabâ-reftârından inüp yüz yire urup münâcât eyledüĝüdür. (174b)

177. ‘Asâkir-i nuşret-meâşir-i ‘ale’s-seĝer meydânda alay baĝlamışlar iken Kızılbaş-ı evbâş ‘askerüñ Derbendden cânibine gidüp kal‘aya firâr itmsünler diyü yollarına inüp ol gün cengi te’ĝîr eyledükleridir. (175a)

178. Çihâr-şenbe günü cenge mübâşeret idüp İmâm Kuli Hân münhezim ve darb-ı tiĝ ile mün‘adim ‘asâkir-i İslâm muzaffer ü manşür olup envâ‘-ı ĝanâyim ile muĝtenem olduklarınıñ beyân u ‘ayânıdır. (176a)

179. At oĝlanlarından bir nâm-dârın at oĝlanlarına baş eyledüĝüdür. (176b)

180. İmâm Kuli Hân-ı hezîmet-nişân zelîl ü nâ-tevân kaçup gitdikden soñra aĝmâl ü eşķâlin ‘asâkir-i İslâm ĝâret ve ĝasâret idüp envâ‘-ı ĝanâyim ile ĝanî olduklarınıñ beyân ve ‘ayânıdır. (180a)

181. Vezîr-i dilîr-i rûşen-râ hâzret-i ‘Osmân Pâşâ fırsatı ĝanîmet bilüp Şemâĝi kal‘asın binâ itmeĝe mübâşeret eyledüklerinüñ beyânıdır. (181b)

182. Vezîr-i dilîr-i şecâ‘at-ârâ a‘nî müşîr-i Hâķ-bîn kadr-peymâ hâzret-i ‘Osmân Pâşâ Derbende ‘azm idüp Ca‘fer Pâşâ hâzretlerin vezîr idüp Derbendi daĝı aña sipâriş idüp Rûma müteveccih olduĝudur. (183a)

183. ‘Osmān Pāşā-yı şecā‘at-iştihār ya‘ni vezīr-i dilīr-i ‘adālet-şī‘ār ‘asākīr-i nuşret-āşārdan bir miqdār adamla Rūma ‘azīmet eyledüklerinde kefere-i Rūs yollarına gelüp muhkem ceng ü cidāl olduğumuñ beyānidur. (184b)
184. Kefere-i Rūs-ı ma‘kūs ile vākı‘ olan cengiñ beyānidur. (185a)
185. Tavāyif-i Rūs ile ikinci günde vākı‘ olan cengiñ beyānidur. (186b)
186. Üçüncü günde Rūs ile vākı‘ olan cengiñ beyānidur. (187b)
187. ‘Asākīr-i Rūs-ı ma‘kūs baş u cāndan me‘yūs olmağın qararı firāra mübezzel idüp mışfū‘l-leylde İstübürdan çıkup kaçdıklarımıñ beyānidur. (189a)
188. Müşīr-i dilīr a‘nī ‘Osmān Pāşā-yı sa‘ādet-maşīr kenār-ı cüy-ı Tereki cāy-gīr eyledügidür. (190a)
189. Ferhād Kethüdā Şīrvāna hazine alup gideyim diyü da‘vā itmekle Şemāhi beglerbegisi olup Kaşka nām maħalde müşīr-i dilīre mülākāt eyledügidür. (190b)
190. Kāyil-i nazm Āşafī Şīrvān-ı miħnet-mekānda Ferhād Kethüdāmñ günāhın ‘Osmān Pāşādan ricā eyledügidür. (191b)
191. Ferhād Kethüdā hazineyi koyun ve bār-gīre virüp sūd itmek sevdāsına düşmeğın yayabaşları māni‘ olup hazine aldıklarını beyānidur. (192a / 192b)
192. Ferhād Kethüdā eyledüğü kāra nādım olup yoldan girü dönmek için hīleye āğaz eyledüğüñ beyānidur. (193b)
193. Ferhād Pāşā hāzretleri yanında olan sipāh ve yeñiçerilere vehm virüp Şīrvāna gitmekden ferāğat olunduğumuñ beyānidur. (194a)
194. ‘Osmān Pāşā-yı nām-dār Ferhād Pāşā-yı gābāvet-iştihāra cevābidur. (194b)
195. Şiddet-i şitāda Kubān nām nehriñ üzerinde çekilen şedāyidüñ beyānidur. (195a)
196. İki şütür bir pāre buz üzre qalup bir hafta miqdārı deryā yüzinde ser-gerdān olduklarınıñ beyānidur. (196b)
197. ‘Osmān Pāşā-yı sa‘ādet-medār Kırım diyārına vāşıl olıcağ Muhammed Gerāy Hān fırsat bulup zāyi‘ itmek niyyeti ile ziyāfete da‘vet idüp dostluğ yüzinden nāme gönderdügidür. (198b)

198. ‘Osmân Pâşâ hazretlerine Muhammed Gerây Hânın nâmesi vâsıl olduĝda envâ‘-ı muhabbet gösterüp varmaĝa rızâ göstermiş iken hufyeten alkup Kefeye vâsıl olduĝunuñ beyânıdır. (199b)

199. Muhammed Gerây Hân tekrar ‘Osmân Pâşâ hazretlerine nâme-i muhabbet taħrîr idüp Kıırım şehrine da‘vet itmeg-içün oĝlı olan Şafâ Gerây Sultânı irsâl idüp elbetde kudumuñuza intizârız diyü yarlıĝında envâ‘-ı muhabbet gösterdügünüñ beyânıdır. (200a)

200. ‘Osmân Pâşâ Şafâ Gerây Sultâna şîr ile rübâh hikâyetin beyân eyledüĝüdür. (201a)

201. Ol ĝar-ı bî-çâre rübâh-ı sitem-kâra ‘özr eyledüĝünüñ beyânıdır. (202a)

202. Rübâh-ı ĝîle-kâr ol ĝar-ı bilâhet-girdârı şîr yanına getürdügüdür. (202b)

203. Ol şîr-i za‘îf rübâh şekâvet-i tavşîfi ol ĝara irsâl idüp envâ‘-ı ĝîle ile pençesine uğratduĝudur. (203b)

204. Sa‘âdetlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretleriniñ deryâdan atre tavşîf-i şerîfleriniñ zikri ve Muhammed Gerây Hân-ı ĝaflet-me‘âb emr-i şerîflerinden ‘adül itmegin bir ulların irsâl idüp ĝaĝından geldükleriniñ beyânıdır. (204a)

205. Tatar Hân oĝlı Şafâ Gerây Sultân Kefe üzerine gelüp âzîne günü ceng olduĝunuñ beyânıdır. (204b)

206. ‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘at-iqtidâr hazretleri tezkirecisi olan Tatar Muhammed Çelebiye bir miĝdâr adam oşup Tatarlar ile rezm içün irsâl eyledüĝüdür. (205b)

207. İkinci günde Muhammaed Gerây Hânın bir oĝlı daĝı vâsıl olup ol günde daĝı ziyâde ceng ü cidâl olduĝunuñ beyânıdır. (207a)

208. ‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘at-iştihâr Muhammed Gerây Hânın arındaşlarına hufyeten nâme ile adamlar irsâl idüp envâ‘-ı pend ü naşîhat ile yanına da‘vet eyledüĝünüñ beyânıdır. (208a)

209. Alp Gerây Şultân ile arındaşları ĝândan rû-gerdân idüp ‘Osmân Pâşâ hazretlerine gice ile mülâkât eyledükleridir. (208b)

210. ‘Osmân Pâşâ hazretlerine Muhammed Gerây Hân nâme gönderüp mazmûnından dil-ĝîr olmaĝın ardaşı Alp Gerây Tatar ‘askerine arşu ĝân idüp sâyir arındaşları gelüp baş koyup itâ‘at eyledüĝüdür. (210a)

211. Kefe şahrāsında vāqı' olan bāğ u bāğçe ve cevāmi' şavma' a Tatar t̄ayifesi āteş urup ne kadar binā var-ise yanup h̄arāb u yebāb olduđunuñ beyānidur. (211a/211b)

212. Çerākese ve Tatar-ı ğabāvet-āşār bir uğurdan meteris üzerine hücum idüp 'asker-i nuşret-me'āşirden ba' zı kal'aya firār itmek kaşdın itmegin vezir-i dilir kapuyı bend eyledügidür. (212a)

213. Azağ kapudānı kalyete ile sāhil-i deryāya gelüp Tatar üzerine top atmağın Çerākese ta'ifesi atıyla deryāya girüp muhkem ceng eyledükleridür. (213a/213b)

214. Kefe şahrāsında Muḥammed Gerāy H̄ān ile otuz kırk gün 'ale'n-nevālī cengden hālī degil iken deryā tarafından qadırğalar peydā olup Qapudan 'Alī Paşa İslām Gerāy Sultānı getirüp Kefeye vāşıl itmegin Qırım tahtına geçüp h̄ān olduđunuñ beyānidur. (215b)

215. Muḥammed Gerāy H̄ān İslām Gerāya gelüp h̄ān olduğın istimā' itmegin yarar adamların cem' idüp ne tedbīr idelüm diyü müşāvere eyledükleriniñ beyānidur. (217a)

216. Muḥammed Gerāy H̄ānıñ dāmādı olan 'Alī Mīrzā İslām Gerāy H̄āna gelüp tevābi'-ile tābi' olmağın müşārün-ileyh Muḥammed Gerāy H̄ān dağı karar itmege imkân idemeyüp durmağdan gitmesin terciḥ itmegin bir kañlıya beş on at koşup üzerine binüp gice ile firār eyledikde Alp Gerāy Sultān ardından yetişüp haqqından gelindügidür. (218a)

217. Müşārün-ileyh Alp Gerāy Sultāna Muḥammed Gerāy H̄ān ba' zı vaşiyet idüp Dārāyla İskender hikāyetin temşil getürdügidür. (219a)

218. Dārānıñ İskendere elçi irsāl eyleyüp ba' zı hikmet-āmiz huşuşlar i' lām eyledüginüñ beyānidur. (220b)

219. Muḥammed Gerāy H̄ān āhirete intikāl itdikten soñra İslām Gerāy Sultān h̄ān olup 'Osman Pāşā hazretleri dağı İstanbula müteveccih olmağ icāzet taleb eyledüginüñ beyānidur. (223b)

220. 'Osman Pāşā-yı şecā'at-āşār h̄ān-ı 'izzet-dişār yanına varup niçe naş-āmiz kelimāt eyledügidür. (224a)

221. Müşārün-ileyh 'Osman Pāşā hazretleri Qapudān Pāşā ile qadırğalara süvār olup envā'-ı zevk u şevk ile Beşik Taşına vāşıl olduklarınıñ beyānidur. (224b)

222. Sa' ādetlü pādīşāh-ı 'ālem-penāh hazretleri 'Osman Pāşānıñ geldüginde haber-dār olıcağ İstanbula gelsün diyü emr olunduğudur. (225b)

223. ‘Osmân Pâşâ hazretleri emr-i hünkâra itâ‘ at idüp keştîler ile İstanbula çıkdıktan soñra ata süvâr olup envâ‘-ı ‘izzet ve ikrâm ile eski saray öñinden geçüp varup mekânna nüzûl eyledüklerinüñ beyânıdır. (226b)

224. Sa‘âdetlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerinüñ deryâdan kaçre vaşf-ı şerîfleri ve ‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘at-ârâya muqaddemâ eyledükleri va‘delerüñ neticesi zâhir olup envâ‘-ı ri‘âyet ile mer‘î ve eşnâf-ı luğf u himâyet ile mahmî kaldıklarınüñ beyânıdır. (227a)

225. Hazret-i ‘Osmân Pâşâ gelüp Vefâ Meydânında olan sarâya nüzûl ve ol mekân-ı huld-âşâra duhûl eylediği gibi der-‘ağab atına süvâr olup vezîr-i a‘zâm hazretlerine gelüp ‘arz u meñnet eyledükleridir. (228a/228b)

226. Sa‘âdetlü vü himâyetlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretleri müşîr-i dilîr-i rûşen-râ ‘Osmân Pâşâ kulların şadr-ı a‘zâm ve vezîr-i mükerrerem eyledüklerinüñ beyânıdır. (230a)

227. Mağalle münâsib bir pâdişâh ile bir muṭrib-i ṭarab-engîzünñ hikâyetidir. (231a)

228. Tatar-ı şekâvet-âşârîñ bi-‘inâyetillâh hazretlerinden gelinmek için ‘Osmân Pâşâ-yı rif‘at-medâr pâdişâh-ı rub‘-ı meskûndan icâzet taleb eyledüklerinüñ beyânıdır. (231b)

229. ‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘at-iştihâr Tatar-ı ğabâvet-âşâr üzerine varmağa emr olunup Üsküdâra geçdükleridir. (232b)

230. Müşîr-i ekrem hazretleri sa‘âdet ve iqbâlle Kaşamonıya vâşıl olduklarında İslâm Gerây Hân hazretlerinden yarlığ ile kâşid gelüp qarındaşı oğlu Sa‘âdet Gerây niçe ‘asker ile üzerine gelmegin müşârün-ileyh hazretlerinden yardım taleb eyledikde Ferhâd Pâşâyı irsâl eyledükleridir. (234a)

231. İslâm Gerây Hân hazretleri qarındaşı oğluna muzaffer olup a‘dâsı firâr itmegin müşîr-i ekrem hazretlerine kapucular ile emr-i şerîfine me‘mûr olduklarınüñ beyânıdır. (236a)

232. ‘Acem şâhı olan Hüdâ-bende Kazvinde sâkin iken Şemhâlden âdem gelüp ‘asâkir-i Tatar hazret-i hünkârdan rû-gerdân olmuşlardır diyü haber virmegin hân-zâde Gâzî Gerâyı kal‘adan çıkarup ri‘âyet itmege niyyet eylemekle şâh-ile oğlu müşârün-ileyhe nâme gönderdükle-ridür. (237a)

233. Şâh-ı İrân ile oğlu Hamza Mîrzaya nâmeleri cevâbın yazmak için Gâzî Gerâya kâtib lâzım olmağın kayil-i nazm Âşafîyi çâhdan çıkarup nâmeleri taḥrîr itdirdikleridir. (237b)

234. Şāh-zāde Alamut al' asına ādem gōnderūp hān-zāde Ġāzī Gerāy Sultān al' adan ıkarūp azvinde bir mekān-ı dil-gūşāya ondurup envā'-ı re'āyāt idūp dāmādları olacađın iŖ'ār eyledikleridūr. (239a)

235. Hān-zāde Ġāzī Gerāy Sultān Hāma Mīrzaniñ meclisinde Āşafī Beg ahdan ıkarılmasın murād idinmegin hālāşına mūte'ahhid olduklarıdır. (239b)

236. Āşafīnūñ al' adan ıtlāı Ŗāyi' olıca al'a begi Şāhvirdi Sultān nām-ı bed-baht Āşafīniñ hālāş olmasın lāyık görmeyūp Ŗāha ve Hāma Mīrzaya 'ubūdiyyet nāmeler yazup zinhār bu ŖāŖı ıtlā eylemeñ diyū i'lām itmegin nie hānlar anuñ re'yine zāhib olduklarınuñ beyānidur. (240b)

237. Ba'zı hānlar ve sultānlar Āşafī-i bīāreniñ āh-ı siyāhdan ıtlāı olunmasına hīle tedārūk idūp ve Ŗāh gelūp iŖ'ār eyledüklerinūñ beyānidur. (241a)

238. Ġāzī Gerāy Sultān Āşafī için hānlar cümle tedārūk idūp atl itmek murād eyledüklerin istimā' itmegin tekrār ricā eyledükleridūr. (241b)

239. Hāma Mīrza hān-zādeniñ hātırından geçmeyūp Āşafīniñ ıtlā olunmasıün kātib getirūp ıtlāı nāmesin yazdurup al' adan getürdükleridūr. (243a)

240. Şāh Ođlı meclis idūp cümle hānlar ve sultānlar mevcūd iken Āşafī getirūp baŖ eyledükleridūr. (245a)

241. Āşafī mizāclarına muvāfi kelimāt itmemegin laife ariıyla bir yaŖavul irsāl idūp bir Āşafīye let urarak getirūp 'Alī uli Hān adırında zencīr urup hābs eyledüklerin beyān ider. (248a)

242. Āşafīnūñ ahvālin müşāhede eyledükde bu bize yār olmaz diyū AŖfihāna nāme irsāl eyledükleridūr. (250a)

243. Āşafī hīle için bāzāra ıup üzerine müvekkel olanları bir aria hizmete gōnderūp kendüsi tenhā aldıda firār eyledüđin beyān u'ayānidur. (252a)

244. "İzā eradellāhe Ŗey'en heyyee esbābehu" hadīs-i Ŗerīfinūñ mazmūnı 'ayānen müşāhede olunduđunuñ beyānidur. (254a)

245. Āşafī-i bīāre gideururken hārāmīler dutup atl itmek için tađ içine alup gidūp el-inŖāf mıŖfū'd-dīn fehvāsı üzre dillerine inŖāf gelūp hālāş eyledükleridūr. (255a)

246. Āşafî bî-çāre Şîrāza vuşûl bulup likin nān behāsi olmayup gedālık eyleyüp nān taşşil eyledüginüñ beyān u ‘ayānidur. (255b)

247. Vilāyet-i Başradan hırma bey‘ itmek için dört kıt‘ a gemi gelüp Āşafî-i āvāreyi gemiye alup Başraya vāşıl eylediklerin beyānidur. (257b)

248. Ol zamānda Başra beglerbegisi olan İskender Pāşā-zāde Aḥmed Pāşāya Āşafî mektüb-ile ḥālin i‘lām ve ser-güzeştin ifhām itmegün kethüdāsiyla mükemmel cāme irsāl idüp ve cümle begleri kıyık ile istiḳbāle irsāl eyledügidür. (259b)

249. Şahrā-yı Arz-ı Rūmda Cinis nām maḥalde Āşafî-i ḥaḳîr vezîr-i kebîr a‘nî ‘Oşmān Pāşā-yı sa‘âdet-peziire mülākāt eyledüginüñ beyānidur. (261b)

250. Ḥān-zāde Ġāzî Gerāy Sultān daḥi Tebrîzden firāra fursata nigerān iken şāh-ı menḥūs yaylağa revān olmağın fursat ḡanîmtedir diyü üç nefer yoldaşları ile firār idüp Arz-ı Rūma vuşûl bulduklarınıñ beyānidur. (262b)

251. Tebrîz nāhiyesine vuşûl-i müyesser olduḳda Kızılbāş ḡayifesinden niçe biñ ḳallāş-ı mezheb-tırāş yüz gösterüp rezme āheng olduḳınıñ beyānidur. (264b)

252. Tebrîz ḳal‘asınıñ cānib-i erba‘ası binā olunmaḳ için kimlere ta‘yîn olup ne vech-ile binā olunduḳınıñ beyān u ‘ayānidur. (265b)

253. Muḳarrer olmağın Ġāzî Gerāy Sultāna Kırım ḥānlığın virmege müte‘ahhid olup ve ḳāyil-i nazm Āşafî Pāşāya Kefe beglerbegiligi şadaḳa olunup evvel bahārda cümle Tatar ile Kāra Bāḡda mülākāt olunmağa tedbîr olunduḳudur. (266a)

254. Serdār-ı vālā-tebār ḥāzretlerinüñ nev‘ā-mizāc-ı şerîflerinde kesel vāḳı‘ olup ve Kızılbāş-ı evbāşınıñ daḥi hücumın müşāhede itmegün Cigāla-zāde Sinān Pāşā ḥāzretlerin serdār idüp ordu ḳurbinde alay baḡladup ‘adū geldükçe ceng idüñ diyü emr eyledügidür. (267b)

255. Serdār Sinān Pāşā ḥāzretlerinüñ Ġāzî Gerāy ile Āşafî Pāşāya virdüḳi kelimāt-ı ḥikmet-āmîzidür ki zikr olunur. (268a)

256. Serdār-ı şecā‘at-iştihār ḥāzretlerinüñ Sinān Pāşāya kelimāt-ı ‘itāb-‘āmîzi ve cevāb-ı naşîḥat engîzidür ki zikr olunur. (270a)

257. Ehl-i Tebrîz dükkānların açup ‘asker ile şat u bāzār iderler iken leşker içinde ḥātif-i ḡaybdan Tebrizlüye ḳatl-i ‘ām fermān olundu diyü şadā peydā olup şehirlüden beş altı biñ ādem tu‘me-i şîr-i şimşîr olduḳlarınıñ beyānidur. (270b)

258. Serdâr-ı nâm-dâr ve sipehsâlâr-ı sa‘ âdet-iqtidâr hazretlerinüñ vücûd-ı şerîflerinde olan ‘arızasını gün günden müşeyyed ve üstüvâr olup Kaytas-ı ‘aşkar şî‘ârına süvâr olmağa iktidârı kalmamağın a‘ dâ-yı şekâvet-dişârîñ hücûmı ziyâde olup ordı kurbinde muhkem ceng ü cidâl olduğıdur. (271b)

259. Pâşâ-yı kâmurân Şirvân-ı miñnet-mekânda iken vâkı‘ olan aħkiyeden bu maħalle münâsib olmağın be-tarıķü’l-ħikâye zıkr olunur. (272a)

260. Şâh-ı menhûsuñ ok yayı korçısı Allâh Kuli Beg Ğâzî Gerây Sulţân-ile nev‘â muħabbet üzre olmağın ħufyeten mektûb gönderüp Kızılbaşñ ħîle idecegin bildirdüğüdür. (273a)

261. Kızılbaş-ı bed-ma‘âş ordu-yı hümâyûna yürüyiş itmek niyyeti ile gelüp ‘âzîm ceng olduğıdur ve Diyârbıkr beglerbegisi ile Karaman beglerbegisinüñ alındıklarınñ zıkrıdır. (274b)

262. Sipâh-ı yeniçeriyân gülûv idüp serdâr-ı sa‘ âdet-‘unvân ħargâhına varup elbetde gitmemiz lâzımdur diyü sa‘y-i firâvân olunmağın Trablus-Şâm beglerbegiliginden ma‘zül Ca‘fer Pâşâ hazretleri Tebrîz Kal‘asında kalmak şartıyla Diyârbıkr beglerbegiligi ‘inâyet olunup kendüler Rûma müteveccih olduklarıñ beyânıdır. (278a)

263. Şubĥ-ı şâdıķda göç olup Şâm Kazan nâm maħalle gelindikde Kızılbaş-ı bed-ma‘âş ‘askerüñ ardından yitüp ‘âzîm ceng olduğıñuñ beyânıdır. (279b)

264. Ol sâlâr-ı güzîn ve sipehsâlâr-ı sa‘ âdet-ķarîn olan ‘Oşmân Pâşâ-yı Firdevs-mekîn ol gice teslîm-i cân-ı nâzenîn idüp ‘askerden kimesne ħâle vâkıf olmamağın ‘ale’s-şabâĥ alaylar bağlanup Şâh Oğlı olan ğabâvet-nişân bi’z-zât ceng ü cidâl için gelüp bi-‘inâyeti’llâhi ta‘âlâ münhezim olduğıñuñ beyânıdır. (280b)

265. Vezîr-i sa‘îd müşîr-i şehîd olan ‘Oşmân Pâşânñ vefâtı ħaberi ‘asker içinde şâyî‘ olmağın göç olduķda daĥi alay bağlanmağa mümkün olmayup herkes ilerü gitmege cân atup yoldaş gözetmemegin tã’ife-i Kürd niçesinüñ esbâb-ı emvâlin ğâret eyledüklerinüñ beyânıdır. (282a)

266. Sa‘îd ü şehîd-i Firdevs-rehîn a‘ni serdâr-ı nâm-dâr-ı şevket-ķarîn olan ‘Oşmân Pâşâ-yı cennet-mekîn hazretlerinüñ türbe-i muţahharası Diyârbıkrde Amid şehrinde vâkı‘

olmağın cesed-i pür-envâr ve cism-i ‘anber-bârların Amid şehrine alup gidüp defn eyledüklerinüñ beyâmıdır. (282b/283a)

267. Şeyh Sa‘dî hazretlerinüñ

“*Nikūyî bâ bedân kerdn çünānest*

Ki bed-kerden becāyî nîk-merdān”

beyt-i şerîfleri mazmūnı Āşafî Pāşānıñ Ferhād Pāşā ile vāqı‘ olan aḥvālinde ‘ayānen müşāhede olduğınüñ beyânıdır. (283b)

268. Āşafî Pāşānıñ Kefe eyāleti elinden alınduğınüñ ḥikāyeti ve rûzigār-ı zürdan şikāyetidür. (286a)

269. Ḥātım-e Kitāb-ı Şecā‘atnāme (287b)

III. NÜSHA TAVSİFLERİ ¹

Şecāatnāme’nin Türkiye kütüphanelerinde mevcut iki nüshası bulunmaktadır.

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043

Bu nüsha miklebli, meşin ciltli, 32.7 X 19.8 ebatlarındadır. Mensur bir dibaceyle başlayıp manzum metinle devam eden nüsha toplam 289 varaktır. Mensur dibacenin her sayfasında 19 satır, manzum bölümün her sayfasında ise iki sütun halinde 15 satır yer almaktadır. Sütunlar mavi ve altın rengi çizimlerle çerçevenmiştir. Harekeli, nesih hatla ve siyah mürekkeple kaleme alınmış olan metnin konu başlıkları genelde kırmızıdır. Bazı yerlerde kimi sözcüklerin ve bölüm başlıklarının yaldızlı olarak yazıldığı da dikkati çekmektedir.

Eser gösterişli bir tezhipte bezenmiş, serlevhalı bir sayfa girişiyle başlamaktadır. Sayfanın yan ve alt tarafları çiçek motifli işlemlerle çerçevenmiştir. Serlevhanın ve çerçevelerin sınırladığı alandaki boş zemin üzerinde “*Dībāce-i Kitāb-ı Şecā‘atnāme*” yazısı yer almaktadır. Arka sayfa boş bırakılmış olup varak 1a’da yukarıdan aşağıya sıralanmış üç mühür ve mühürlerin altında “*Şecā‘atnāme be-ḥaṭṭ-ı nesih*” yazısı yer almaktadır. Bu sayfada yer alan mühürlerin en üstte yer alanı armudi biçimde olup mührün üzerine talik hatla “*Sultan Selim bin Mustafa Han 198*” ibaresi kazanmıştır. Altında yer alan ikinci mühür ise Yavuz Sultan Selim’e ait olup yuvarlak biçimdedir. Ortasında “*Sultan Selim*” dört tarafında da “*tevekkeltü ‘alā*

¹ Nüsha tavsiflerinde nüshalarda belirtilen aslı varak numaralarına sadık kalınmıştır.

*Hâlıkî*⁷ yazılıdır. En altta yer alan mühür ise Sultan III. Selim'in tuğrasıdır. Tuğranın seresinde nesih hattıyla “*tevekkeltü ‘alallâh*” ibaresi yer almaktadır.² Bu üç mühre ilaveten varak 2a ve 20a'da silik biçimde okunaksız iki mühür daha yer almaktadır.

Eser, aslî varak numarasına göre tezhipli bir serlevha içindeki “*Dibāce-i Kitāb-ı Şecā'atnāme*” başlığı altında varak 1b'de dibace kısmıyla başlamaktadır. Serlevhalı başlığın altında “besmele”, ardından üç beyit yer almakta olup sonrasında da 6 varak boyunca dibacanın mensur kısmı sürmektedir. Dibace ile manzum metin bölümü arasında “*Fihrist-i Muḥārebāt-ı Pāşā-yı Şecā'at-Me'āb*” ve “*Ser-Nüvişt-i Ğuzāt-ı Vākı'a-i Kā'il-i Kitāb*” başlıkları altında iki fihrist yer almaktadır.

Manzum metin bölümü varak 10b'de yine gösterişli bir tezhipte bezeli serlevhanın ardından başlayıp 289. varakta son bulmaktadır.

Nüshanın önemli bir özelliği metinle başarılı bir şekilde ilişkilendirilmiş, minyatürlere sahip bulunuşudur. Nüshanın tümü içerisinde toplam 77 minyatür yer almaktadır. Dibacede “... *seksān sekiz yirde naḡş-ı Mānī-niḡān ile muşavver ...*”³ ifadesiyle bu sayının 88 olduğu belirtilmişse de çeşitli bezemeler yer alan sayfalar da hesaba katıldığında bu sayıya ulaşılmaktadır. Âsafî, dibacedeki belirttiğimiz ifadesiyle herhalde böyle bir toplam sayıyı ifade etmiş olsa gerektir. Minyatürler kimi zaman tüm sayfada kimi zaman da metinler arasında yer almaktadır.

Eserde yer alan minyatürlerdeki renkli çizimler göz alıcı ve etkileyicidir.⁴ Eser içerisine belirli bir plan dâhilinde dağılan minyatürlerde tasvir edilenlerle metinde konu edilenler arasında tam bir paralellik söz konusudur. Nüshadaki minyatürlerin konuları ana hatlarıyla şöyledir:

² Bu nüshaya ait mühürlerle ilgili olarak bkz. Mehmed Arif, “*Özdemiroğlu Osman Paşa Makalesine Zeyl*”, *TOEM*, İstanbul, 1912/1330, c. V, 26. cüz, s.113.

³ (2b)

⁴ Şecāatnāme'de yer alan minyatürlerin sanat değeri ile ilgili olarak bkz. Kaya, Gönül, *Resimli Bir Osmanlı Tarihi Âsafî Paşa'nın Şecāatnamesi*, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi A.B.D. Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006. Ayrıca bkz. Bağcı, Serpil-Çağman, Filiz-Ronda, Günsel, Tanındı, Zeren, *Osmanlı Resim Sanatı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2006.; Mahir, Banu, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004 ; “*Fehmi, Edhem-Stchoukine, İvan, Les Manuscrits Orientaux Illustrés De La Bibliothèque De L'université De Stamboul*”; Paris, 1933, s. 7-11.

1. Padişah Sultan III. Murad'ın divanda Özdemiroğlu Osman Paşa'yı huzuruna kabul edişi (7b)
2. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın divanda Sultan III. Murad ve diğer divan üyeleri ile görüşmesi (8a)
3. 26 Ekim 1577 günü İstanbul semalarında görülen ve *Zûzeneb* olarak adlandırılan kuyruklu yıldızın tasviri ⁵ (13b)
4. Osman Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun İran ordusuyla mücadelesi (16a)
5. Tiflis'in kuşatılması (18a)
6. Tiflis'in teslim alınmasının ardından Levendoğlu Aleksandre Han'ın Lala Musatafa Paşa'nın divanında itaate davet edilişi (19b)
7. Osmanlı ordusunun Lala Mustafa Paşa önderliğinde Kımık nehrini geçişi (22b)
8. Osman Paşa'nın divanda ordudan kaçanları idam ettirmesi (31a)
9. Osman Paşa'nın iki kumandanı ile birlikte Ka'be'yi ziyareti (36a)
10. İranlı komutan Partaloğlu'nun sarayının Osmanlı askeri tarafından yağmalanması (41b)
11. Osmanlı askerinin Eres Han kumandasındaki İran askeri üzerine düzenlediği gece baskını (44a)
12. Demirkapı Beyi Çarak Halife'nin Osman Paşa'nın huzurunda idam edilişi (45b)
13. Mevlana'nın Mesnevisi'nden iktibasla metne dâhil edilen Kediler ve Papağanlar hikâyesinin tasviri (49b)
14. Kaytas Paşa'nın İranlılarca şehit edilmesi (53b)
15. Âsafi'nin de hazır bulunduğu Osman Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun Eres Han kumandasındaki İran ordusuyla mücadelesi (57a)
16. İran ordusuyla mücadele eden Osmanlı ordusuna takviye güç olarak Adil Giray kumandasındaki Kırım ordusunun katılımı (63a)
17. İranlı tutsakların Osman Paşa'nın divanında idam edilişi (64a)
18. Adil Giray'ın şahsına tahsis olunan ziyafet meclisinde Erdoğdu Sultan'ın kızı ile olan münasebeti (67b)

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://pluto.cc.ankara.edu.tr/~derman/dermanturkce/halley/13-54.html>

19. Şemahi'nin İran ordusunca kuşatılması (71b)
20. İranlıların eline esir düşen Adil Giray'ın İran tahtının veliahtı Şahoğlu'nun huzuruna getirilişi (76a)
21. Şemahi'den göçen Osmanlı ordusunun Demirkapı'ya sığınması (80b)
22. Kurak Kalesi'nin fethi (85b)
23. Teberseranlılar üzerine asker gönderilmesi (88b)
24. Demirkapı üzerine yürüyen İran komutanı Kaçar Muhammed Han ile firar meyleden Burhanoğlu Ebubekir Mirza'nın muharebe esnasındaki görüşmeleri (93a)
25. Başlı Kalesi ve Kaytak ilinin fethi (95b)
26. Kırım Hanı Mehmed Giray'ın geri dönüş kararı üzerine güç kaybetmekten korkup Erzurum tarafına firara kalkışan Osmanlı askerlerinin yakalanması (107a)
27. Erzurum tarafına firar eden bir kısım askerın Gürcülerle olan mücadelesi (109a)
28. Şirvan'a saldırıp bozguna uğrayan İran ordusunun Kaykî Mustafa Bey ve Âsafî'nin önderliğindeki Osmanlı askerince takip edilmesi (119b)
29. Havz-ı Lahiç yakınlarında karşılaşan Osmanlı ve İran ordusundan Gazi Giray'la Emir Han'ın mücadelesi ve Haydar Paşa Oğlu Ali Bey'in tutsak edilişi (129a)
30. Bibi Heybet türbesi ve ziyaretçilerinin tasviri (131b)
31. Bakü kuşatmasında okla mektup uçurarak İran hesabına muhbirlik yapan şehirliden birinin yakılarak idam edilmesi (132b)
32. Gazi Giray'ın İranlı askerlerle mücadelesi (136a)
33. İranlıların eline esir düşen Gazi Giray'ın Şahoğlu ile görüşmesi (139a)
34. Âsafî ve Kaykî Bey'in Kabala Kalesi'nde İran ordusu tarafından kuşatılması (144a)
35. Hileden barış teklifiyle ellerine Mushaf alıp Kabala Kalesi'nin etrafında toplanan İranlıların Âsafî ve Kaykî Bey'i kaleden çıkma hususunda iknaya çalışmaları (146b)
36. İranlıların sahte barış teklifine inanan Osmanlı askerinin kaleden çıkma hususunda Âsafî'ye karşı isyana kalkışmaları (147b)
37. Kabala Kalesi'ni terketmek zorunda kalan Âsafî'nin İranlılarla mücadelesi (149a)
38. İranlılar eline esir düşen Âsafî'nin zincire vurulmuş bir halde İran şahı Şah Hudabende'nin huzuruna getirilmesi (153a)

39. Âsafi'nin idama hazırlanması (155a)
40. İdamından vazgeçilen Âsafi'nin kuyuya hapsedilmesi (156b)
41. Şirvan'a hareket eden Kefe beylerbeyi Cafer Paşa'nın yolculuk esnasında avlanması (160a)
42. Osman Paşa ile İmam Kuli Han'ın mücadelesi (162a)
43. Köstendil sancak beyi Yakup Bey'in İran askeri ile mücadelesi (166a)
44. Savaşa devam etme kararlılığında olan Osmanlı askerinin Osman Paşa'dan İranlılar üzerine tekrar yürünmesini talep etmeleri (168b)
45. Osman Paşa kumandasındaki Osmanlı askerinin İmam Kuli Han kumandasındaki İran askeri ile mücadelesi (173a)
46. Mücadeleyi kaybeden İmam Kuli Han ve İran askerinin kaçıışı (179a)
47. Şemahi Kalesi'nin tamiri esnasında Şamî (Paşa) Mustafa Bey'in Osman Paşa'nın huzuruna gelişi (182b)
48. Osman Paşa'nın Demirkapı'da Cafer Paşa ile görüşmesi (184a)
49. İstanbul'a hareket etmek üzere Demirkapı'dan ayrılan Osman Paşa'nın yolda Rusların saldırısına uğraması (186a)
50. Rus saldırısında Âsafi'nin biraderinin şehit edilmesi (188b)
51. Osman Paşa'nın askerinin çektiği kağrı şeklindeki kızak üzerinde Kuban nehrini geçişi (196a)
52. Şiddetli kışta donan Kuban nehrinde bir buz parçası üzerinde bir hafta mahsur kalan iki devenin hayatta kalabilmek için birbirlerinin palanlarını yemeleri (198a)
53. Aslan ile Tilki hikâyesinin tasviri (201b)
54. Osmanlı askeri ile Tatar askerinin Paşa Tepesi mevkiindeki çarpışmaları (206b)
55. Kırım hanzadelerinin Osman Paşa ile görüşmeleri (209b)
56. Osman Paşa'nın Alp Giray ile görüşmesi (210b)
57. Osmanlı askeri ile Tatar askerinin Kefe Kalesi önündeki çarpışmaları (213a)
58. Kefe sahilinde Azak Kaptanı Kılıç Ali Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasının Çerkez ve Nogay güçleriyle desteklenmiş Tatar askerleriyle mücadelesi (214b)

59. Osman Paşa ve Kaptan Kılıç Ali Paşa'nın eşlik ettiği merasimde Kırım tahtının yeni hanı İslam Giray'ın tebrikleri kabulü (216b)
60. Firdevsî'nin Şehnâme'sinden iktibasla esere dâhil edilmiş Dârâ ile İskender hikayesinde anlatılan İskender'in huzuruna Dârâ'nın elçisini kabul edişi (.221a)
61. Dârâ'nın vezirleri Mâhâr ile Mâhiyâr'ın idam edilişleri (222b)
62. Osman Paşa'nın İstanbul'da Sadrazam Siyavuş Paşa ile görüşmesi (229a)
63. Gazi Giray'ın İranlıların elinde esir olan Âsafî'nin serbest bırakılması için Şahoğlu ile görüşmesi (243a)
64. Âsafî'nin Alamut Beyi'nin izniyle Şahoğlu ile görüşmek üzere yola çıkarılışı (244b)
65. Âsafî'nin Gazi Giray ve Ali Kuli Han'ın da hazır bulunduğu divanda Şahoğlu ile görüşmesi (246a)
66. Âsafî'nin Gazi Giray ve Ali Kuli Han'ın yine hazır bulunduğu Şahoğlu'nun divanında şükranlarını bildirmesi (247b)
67. Âsafî'nin muhafız elinde sopalanarak Ali Kuli Han'ın otağına getirilişi (249b)
68. Âsafî'nin dört arkadaşıyla İsfahan Kalesi'nden kaçıışı (253a)
69. Âsafî ve arkadaşlarının esaretten kaçış yolunda haydutlar tarafından soyulmaları (254b)
70. Dört arkadaşı ile Şiraz'a varan Âsafî'nin ekmek parası için âmâ kılığında dilenişi (256b)
71. Ray şehrine ulaşan Âsafî ve arkadaşlarının Basra'ya gitmek üzere gemiye binmeleri (259a)
72. Basra beylerbeyi İskender Paşazade Ahmed Paşa'nın Âsafî ve arkadaşlarını kabulü (260b)
73. Cigalazade Sinan Paşa'nın kumandasındaki Osmanlı ordusunun İran ordusuyla karşılaşması (269b)
74. Karaman beylerbeyinin İranlıların eline esir düşmesi (276b)
75. Diyarbakır beylerbeyinin şehit edilişi (277b)
76. Osman Paşa tarafından Diyarbakır beylerbeyliğine atanan Cafer Paşa'nın hil'at töreni (279a)

77. Osmanlı ordusunun Şam Kazan'da vefat eden ve cenazesi tahtirevan içinde askerden gizlenen Osman Paşa ile Van yönüne hareket edişi (281b)

Nüsha, hatime bölümünün sonunda yer verilen bilgiye göre İstanbul'da Ali b. Yusuf tarafından istinsah edilmiştir. İstinsah tarihi 1586 yılının ekim ayıdır. (Şevval-994)⁶

Nüşhada 137b-138a sayfalarının numaralandırılmamış olduğu göze çarpmaktadır; ancak metnin konu bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda herhangi bir sayfa eksikliğinin söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

2. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1301

Nüsha, miklepli ve şemseli vişneçürüğü deri cilt içerisinde, 290 X 190 ebatlarında olup -varak numaraları yeni harflerle numaralandırılmış- 318 varaktır. Harekeli nesih bir hatla aharlı kâğıt üzerine konu başlıkları kırmızı olarak kaleme alınmıştır. Mensur dibacenin ve manzum metnin har sayfasında 15 satır yer almaktadır. Manzum metin yaldızla çerçevelenmiş iki sütun halindedir.

Nüşhanın başında eserin adı *Şecâatnâme*, müellifi de *Koca Defterdar Mehmed Paşa* olarak belirtilmektedir. Ayrıca *Şalâhî Muştafâ Kapudân* adına temellük kaydına yer verilen nüshada iki de mühür yer almaktadır. Mühürlerden altta yer alanı Üniversite nüshasında da bulunan ortasında "*Sultan Selim*" dört tarafında da "*tevekkeltü 'alâ Hâlıkı*" yazılı mührün aynıdır.

Bu nüsha, minyatürsüz ve bezemesiz olup Üniversite nüshasına göre oldukça özensizdir. Dibace, serlevhasız olup besmelenin ardından üç beyit yer almaktadır. Üçüncü beyit Üniversite nüshasından farklı olup sonrasında mensur biçimde devam etmektedir. Dibace, varak 8a'da sona ermekte, varak 8b'de serlevhasız olarak başlayan manzum metin varak 317b'de son bulmaktadır. Dibace ile manzum metin arasında Üniversite nüshasında yer alan fihristler bu nüshada yer almamaktadır.

⁶ Bkz. (289a)

Nüshada sonradan tamamlanmak üzere minyatürler için boşluklar bırakılmış olduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca nüshaya sonradan başka biri tarafından bazı sayfalar ilave edilmek suretiyle bir takım müdahalelerde bulunulduğu da göze çarpmaktadır.⁷

Müstensihî Ali b. Yusuf olan nüsha 1587 (995) tarihinde istinsah edilmiştir.⁸ Nüshanın istinsahına ilişkin olarak ise Üniversite nüshasında yer alan kayıtlara aynen yer verilmesinden hareketle bu nüshanın aslında sonraki müdahaleler bir yana bırakılırsa Üniversite nüshasından kopya edildiği ihtimali kendini hissettirmektedir.

⁷ Fehmi Edhem Karatay, “*Bu eser saraya girmeden evvelki sahibi Mustafa Kapudanın elinde iken bir çok minyatürlü sayfeleri sökülerek alınmış ve yerlerine başka bir yazı ile metin yazdırılarak resim yerlerinin boş bırakılmış olduğu bariz bir surette görülmektedir.*” bilgisini aktarmaktadır. Bkz. Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul, 1961, c. I, s. 233.

⁸ Bkz. (318a)

IV. METİN

eyleye felâ-cerem pâdişâhımız Sulţân Murâd Hân bir pâdişâh-ı sa‘ âdet-‘unvân ve şîr-pîşe-i şecâ‘ at-nişândır ki cenâb-ı Bârîden zât-ı şerîflerine muqarrer olan ‘atâ ve ihsân ecdâd-ı kirâmılarından bir pâdişâh-ı devrâna müyesser ve şân-ı ‘adâlet-nişânlarına lâyıķ ve sezâ görilen luţf-ı firâvân bir şehinşâh-ı sa‘ âdet-encâma muqarrer olmuş degildir bu kavle şahid-i hâl ve bu kelâma güvâh-ı şıdk-ı maķal taleb ve su‘âl olunursa sultânü’ş-şu‘arâ olan Firdevsî-i firdevs-âşiyân Şâh-nâmesinde ta‘rîf ve tavşîf eylediği hikâyât-ı ğarîbe ve rivâyât-ı ‘acîbe hâzret-i Âdem şalavâtullâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi evlâd u emcâdlarından zargâm-ı neberd-ârâ Keyümers-nâm ferzendinden ibtidâ idüp hattâ evşâf-ı pâdişâhân-ı Īrân ve şehensâhân-ı memâlik-i Tûrândan mâ‘adâ Nûşinrevâna vâşıl olınca zamân-ı devletlerinde vâķı‘ olan hûnerlerin ve Rüstem-i Zâl gibi sipehsâlâr-ı cihân-peymânîñ zuhûra gelen ser-güzeşterin otuz kırķ cüz’ bir kitâb idüp elsine-i ‘Acemde ol maķûle tedvîn-i tenmîķ ve taķrîr ve anuñ gibi nazm-ı âb-dâr milk-i Īrân ve Tûrânda cevâhir-nişâr olup tastîr olunmuş degildir haķķâ ki tavâyif-i mülûk-ı cihân ve kayâşıra-i ‘âlî-şânîñ mâbeynlerinde maķbûl u bî-nazîr idüği ğün gibi rûşen ve mihr-i cihân-ârâ gibi zâhir ve müberhendir eyle olsa pâdişâhımız sultân-ı şahîb-kırânü’l-müeyyed bi-te’yîdi’r-raħmân hâzretlerinüñ vüzerâ’-i celîlü’l-miķdâr ve vükelâ’-i kavîyyü’l-iķtidârlarından (2b) ‘Oşmân Pâşâ-yı şecâ‘ at-iştiħârîñ Şirvân-ı cennet-mekânda vâķı‘ olan muhârebâtı ve Tatar Hân ve kefer-e Rûs-ı düzeļ-mekân tâ’ifesiyle zuhûra gelen mücâdelâtı ve Īmâm Kuli nâm şeyţanet-eşeriñ ceng ü cidâlinde şudûra gelen feterâtı hattâ Tebrîz-i kıtâl-engîz fethine vâşıl olınca vuķû‘ bulan vâķı‘atı ve bî’l-cümle a‘dâ-yı ceng-azmâyiñ ğâyet ile meşhûr ve müte‘ârif olan neberd-i ictihâdı Âşafî maķlaş olan bende-i kemterleri müşârün-ileyh ‘Oşmân Pâşânîñ zıkr olınan neberd-i heycâ neverdinde hem-‘inân olup her hâle vâķıf ve her umûra ‘ârif olmağın otuz cüz’ bir kitâb ve seksan sekiz yirde naķş-i Mânî-nişân ile muşavver meclis-i müsteţâb taşvîr olunup baħr-ı meşnevî üzre nazm eylemişlerdir eğer Kızılbaş-ı bed-fî‘âl ile vâķı‘ olan ceng-i cidâl huşûşâ Tağıstânlu akvâmı gibi İblîs-fî‘âl ile vücûda gelen kıtâl ‘alâ eyyi hâl taķrîr ve tastîr olunsa iki Şâh-nâme miķdârı bir kitâb olmaķ mutaşavver idi velikin istimâ‘ ile taķrîr itmeğe irtikâb itmeyüp ol şîr-pîşe-i heycâ a‘nî ‘Oşmân Pâşâ ile ma‘ân eylediği kâr-ı zârdan mâ‘adâ kendü dağı niçe def a ğuzât-ı şecâ‘ at-nihâde serdâr ve ğürûh-ı şehâmet-i mu‘tâde sipehsâlâr olmağın şecâ‘ atı ğün gibi zâhir ve celâdeti mihr-i cihân-ârâ gibi bâhir olup ‘ayânen müşâhede eylediği muhârebâtı taķrîr eylemişlerdir ol taķdîrce sa‘ âdetlü pâdişâh-ı ‘azamet dest-ğâhın evşâf-ı ğüzîde ve aħlâķ-ı pesendîdeleri tevfirinde nazm olunan kitâb vech-i meşrûh üzre intihâb iken ğirü Şâh-nâme miķdârı mücelled bir kitâb-ı müsteţâb olup selâţîn-i mâziyeniñ zuhûra gelen hûnerleri sa‘ âdetlü zıllullâh hâzretlerinüñ bir kimesne çâkerleri elinden geldiği ke’ş-şemsi fî-râbî‘ati’n-nehâr zâhir ü âşikâr olmuşdur nazm:

(3a) Kalem şahîfe-i 'özü ez-hezâr bâde nüvişt
Hezâr 'özü zi-tağşîr ber-kenâre nüvişt *

fekeyfe ki pâ-yı iktidârların der-rikâb idüp es-seferu kıt' atun mine's-sekar fehvâsın irtikâb buyurup düşmen-i bed-girdârları helâkine ber-vech-i şitâb müsâra' at buyursalar bu âna degin a' dâ-yı dîn ü devletlerinden nâm u nişân qalmayup vilâyet-i İrân ve Tûrân belki Hâta vü Hutun ile milk-i Hürâsân kabza-i taşarruflarına girüp rub'-ı meskûnda sâkin olan ser-keşân-ı leşker-keşân huşûşâ pâdişâhân-ı Sikender-' unvân ve şehinşâhân-ı gâzanfer-tevân 'atabe-i 'izzet-nişânlarında bende-i şenâ-h'ânları olup el-amân-güyân ber-gerden-i kefen 'özü-h'âh olmaları muqarrer idi nazm:

Rûzeş beğürmeti heme nevrüz u 'îd bād

Dest-i fenâ zi-dâmen-i ömreş ba'îd bād *

neşr: elhamdüli'l-lahi te'âlâ bu kitâb-ı belâgat-nişân bunun gibi pâdişâh-ı 'adâlet-' unvânın nâm-ı nâmîleri ile tedvîn ve tahtîr ve huşbe-i kirâmîleri ile tenmîk ve taştîr olundu felâ-cerem mazmûn-ı şecâ' at maqrûnında münderic olan hikâyât-ı 'acîbe ve rivâyât-ı gâribe mübâlağa tarîkıyla tahtîr olmayup vâkı' olan kıssalar dağî intihâb üzre silk-i nazma getirülmüştür ümîdim budur ki mazmûn-ı münîfine ittilâ'-ı şerîfleri huşûşâ kâ'il-i kitâb-ı müstetâbın peyker-i celâdet-eşerinün naqşı taştîr olunan mecâlisde nümâyân ve düşmen-i bed-girdâra esîr ve nâ-tevân olup sa'âdet-dâreynden berî olan teberrâyîler cellâdınun şimşîr ü teberi altında gerden-ferâz olduğı şuver-i mehâbet-şi'âr ve muşîbet-girdâr manzûr-ı şehriyâr-ı kâm-kâr vâkı' olduğıda hâşâ ki deryâ-yı merhametleri cûş ve yem-i 'âtıfet ve himmetleri hurûş itmeye nazm:

(3b) İy âfitâb sâye zi men ber medâr ez

Hestem çü zerre rakş-künân der hevâ-yı tû *

inşâ Allâhü ta'âlâ bu bende-i kemterlerinün 'ilm-i nazm u inşâda bizâ' atını ve fenn-i şimşîr ve şecâ' atda şanâ' atını belki bir cânibe serdâr idüp göndermege liyâkatını müşâhede buyurduğlarında ümmîd-dârem ki bilâ-sebeb elimden alınan Kefe beglerbegiliginden dağî güzîde bir beglerbegilik 'inâyet buyurilup ser-hadd-i a' dâya irsâl kılalalar ve'l-hâşıl zannım budur ki bu kulları nâ-murâd konulmayup mekârim-i cezîle-i nâ-mütenâhîlerine lâyıq ve sezâ-vâr ve bir 'âlî manşîb ile behre-dâr ve kâm-kâr buyuralar 'ale'l-huşûş bu bende-i dîrîne ve çâker-i kemterîneleri 'âlem-i şabâvetden berü âsitân-ı sa'âdetleri hizmet-kârlarından olup muqaddemâ 'Oşmân Pâşâ-yı şehâmet-âşâra tezkirecilik nâmıyla hizmet üzre iken tarîk-ı istikâmetden 'udül

* Kalem özür sayfasını binlerce bâdeden yazdı. Kusurun binlerce özüünü kenara yazdı.

* Bütün günleri hürmetli nevrüz ve bayram günü olsun. Fanilik eli onun ömür eteğinden uzak olsun.

* Ey güneş, üzerimden gölgeyi kaldırma. Ben senin sevdan uğruna zerre gibi raksederim.

ve bir vech-ile hâne-i saķāmete nüzül itmek müyesser olmamışdır andan şoñra sancağ-ile defter-dâr-ı emvâl olup hazîne hizmetine me'mûr olduğumda daği bâ' iş-i tevfir-i māl ve sebeb-i tekşir-i emvâl olup resm-i irtişâyı defâtir-i âmâlden hakk ve cadde-i istikâmetden bir ân ve bir sâ'at münfekk olmak müyesser olmamışdır el-ĥamdü li'l-lâh şümme el-ĥamdü li'l-lâh hele bu bende-i dirîne ve çâker-i kemterine Ĥaķķ 'ubüdiyyeti yirine getürmede cüst ü çâlâk olup gâh kâlem gibi toğruluga güşiş ve gâh kâğıd gibi yüz aķlıklarına verziş idüp 'âlâ-ķadri'l-maķdûr sa'y-i mevfûr olduğundan mâ'adâ bu kitâb-ı müsteţâb ki Şecâ'atnâme diyü tesmiye olunmuşdır sa'âdetlü ve rif'atlü pâdişâhımñ vilâyet ve kerâmetleri âyetin bâb bâb tedvîn ve taĥrîr ve bir efgende bendelerinüñ eyledüğü hünerler selâtin-i mâziyenin Rüstem-i Zâl mânendi pehlivânlar eşerinden berter ve bihter idüğün tenmîķ ve taşîr idüp bir kitâb-ı mu'anber (4a) ve bir şehristân-ı 'acâyib-eşer binâ eyledim ki mi'mârân-ı cihân bunuñ gibi bir binâya mübâşeret ve mühendisân-ı devrân 'ulûm-ı hendese ile pîrâmen-i ĥayâline muķârenet itmiş degildir andan mâ'adâ ki benî âdeme cândan 'azîz bir nesne yoğ-iken cân-ı müstemendi daği uğur-ı humâyûnlarında fidâ ve a'dâ-yı dîn ü devletlerinüñ ħal' ve ħam'ı hevesinde ifnâ eyledüm velikin “*izâ câ'e ecelühüm lâ-yesta'ĥirüne sâ'aten ve lâ yestaķdimün*” naşş-ı şerîfi üzre cân-ı ecel şarâb-ı memât ile dolmadın nüş itmek müyesser degül ve cenâb-ı Ĥudâdan “*irci'î ilâ rabbiki*” şadâsı şimâĥ-ı câna vâşıl olmadın ol yaña 'azm itmek mutaşavver degildir nazm :

Ben baña lâzım olan cân idi virdim yoluña

Sen saña lâyıķ it iy şeh-i 'âlem ħuluña

Ve'l-ĥâşıl her da'vânın şübûtına şâhideyn lâzım olmağın erbâb-ı ma'ârif ve şî'r ü inşâ 'ilmine 'ârif olan yârân-ı vefâ ve ĥullân-ı şafâ ĥuzûrlarında da'vâ-yı ma'rifete beyyine taleb olunursa bu kitâb-ı müsteţâbda olan nazm-ı güher-bârim şehâdeti kârgere ve ĥükkâm-ı 'adâlet 'unvâna yalnız bu şâhid-i yegâne çendân mu'teber görülmeye diyü le'al-i neşrimi dađi niżâm-ı nazmıma ħarîn ve bu iki zâde-i taḫ'ımı şâhideyn-i 'âdileyn idüp min-ba'd da'vâ-yı ma'rifet itdigimce nazm u neşrim gibi iki zîbâ şâhid ve şıdķ-ı maķâle güvâh olmağa müsâ'id olalar

Da'vi-i ma'rifet itdikce baña

Nazm ile neşrim iki şâhid ola

Şâhideynim ola çün şâha ħarîn

Benden evvel varuban öpe zemîn

‘ Arz-ı hâl eyleyeler ol şîre

Diyeler luğf-ile ‘ âlem-gîre

Yoluña cân virici bendeñdir

Şâhib-i seyf-i ser-efgendeñdir

Emriñe yoğsa o baş egmez mi

Tecrübe itmege de degmez mi

4b Kendü lâyıķın ol itdi tamâm

Cân u baş-ile olup emriñe râm

Saña lâyıķ olanın eyle aña

Çuluñ eksikliğine kıлма şehâ

Meşnevi hikâyelerinden hâle muṭâbık olmağın nazm olunmuşdur

Meşnevisinde dimiş Monlâ Celâl

Bir hikâyet ki hemân sihr-i halâl

Birisi pâdişeh-i devrânîñ

Giceler gezmek imiş kârı anîñ

Gicede meh-i şeb-ârâ gibi ol

Seyr-i şehr eyler-imiş ol niçe yol

Câme-i şeb-revini şâh-ı cihân

Geyüben çıkmış idi seyre nihân

Gezerek bir kiřiye dūř oldu

Söyleřüp anuñla hūř oldu

şan' atından hem anuñ itdi su'al

Bilürem didi ne yirde ola māl

Ol dağı didi aña iy derviş

Söyle her neyse eliñden gelen iş

Didi kes olsa ' iķāba mazhar

Egse cellād öñine başın eger

Bıyığım oynadır olsam aña ben

Başı olmaya cüdā hiç tenden

Didi vallāh ne hoş şan' at olur

Saña hem-rāh olana ' izzet olur

Uğradılar yine bir şağşa hemān

İtdi ol dağı kemālını ' ryan

şordılar şan' atı bābın tekrār

Hāyil olmaz didi hiç baña cidār

İstesem bir yire olmağa vuşul

Қal' a olsa iderem aña duğul

Seyr iderken yine bir ' ārif-i cān

Çıķa geldi řanasın rūđ-ı revān

Söyledüp aldılar andan da haber
Ki sözinden bilinür ehl-i hüner

Didi kim 'ilm-ile pür ma' rifetem
Hem vilâyetde velî-mekrûmetem

5a Her kime kârâñulıķda irürem
Göricek gündizin anı bilürem

Çâr-yâr oldu ol ehl-i 'irfân
Didiler şan' atımız olsun 'ıyân

İdelüm fetḥ-i ḥazîne bu gice
Günümüz niçe zarûretle geçe

Didiler şimdi serâ-yı şâha
Girelüm cümlemiz ol dergâha

İrdiler kurb-ı sarâya nâgâh
Girdi ol merd-i ma' ârif bî-râh

Mâl bilen kişi çıkardı mâli
Aldılar kaldı ḥazîne ḥâlî

Kendü mâlini alup şâh-ı cihân
İtmedi bunlara hiç birin 'ayân

Girdiler māl-ile bir vīrāna
Genci taḫsīm ideler rindāna

Bir bahāneyle hemān šāh-ı cihān
Çıkdı vü gitdi sarāyına nihān

Çünkü şubḥ oldu oturdu taḥta
Çok kişi itdi du‘ālar baḥta

Emr idüp bir nice şeşper dūşa
Ya‘ ni diḫḫatlü olan çavuşa

Var filān yirde didi bir nice merd
Şaḫınuñ kaçmasun anlardan ferd

Māldan her ne ki vardır bile āl
Zāyi‘ olmaya velī anda o māl

Māl-i mevcūdı iderken taḫsīm
Dutdılar cevr idüp anlara ‘aḫīm

Māl-ile cümle sarā-yı şāha
Baḫlu baḫlu getürüp dergāha

Elleri ardına baḫlu geldi
Dilleri derd-ile taḫlu geldi

Didi šāh anlara iy bed-baḫtlar
Dilleri taş u demürden saḫtlar

Ne yürekle ‘acabā mālîmi siz
Alasız cümle emvālîmi siz

Virmediler şeh-i devrāna cevāb
Oldı cellāda hemān anda hıṭāb

5b Şoydılar bağladılar ellerini
Kesmege ellerini dillerini

Birisi didi o demde iy şāh
‘Ayn-ı luṭf-ile bize eyle nigāh

Varayım saña yaḳîn var sözüm
Diyeyim gördüğünü gice gözüm

Virdi şāh aña emān vardı yaḳîn
Pā-yı tahta yüz urup öpdi zemîn

Merd olan merdüm ider didi vefā
Ben daḳı şan‘atım itdim inhā

Ağlayordum seni gördüm güldüm
Şan‘at ‘arz eyle meded ben öldüm

Bıyığın oldaḳı oynatdı hemān
Oldı ḳatlı olmadan anlara amān

Ƙullaruñ ŧan' atı terk-i cādır

ŧāhlar ŧan' atı istihsādır

Leb-i gül-fāmiñı luṭf it depred

Beni beglerbegi it eyleme red

'Ayn-ı 'adliñle ḥaḳīre baḳsañ

Bu söginmişçe çerāğı yaḳsañ

Diyeler tā ki vücūduñ ola ŧağ

Böyle olsa olıcaḳ bāri çerāğ

Çok ḳuluñ ma' rifete ḳādir olur

ŧāhib-i seyf ü ḳalem nādir olur

Azdır bu ikisin cem' itmiş

Çihl sāl içre bu fenne yetmiş

Yine bu ikiden özge ŧāhım

Vāḳı' a ŧāhibi merd-āgāhım

ŧi' r ü inŧā diseler var fenim

ŧadr-ı heycāda yirim var benim

Görmedik ḳalmadı bir iş baña

Müşkil iş virmeye teşvīŧ baña

Bir zamān ḥükm-i hümāyūñı ŧehā

ŧer' -i ḳānūñ ile itdim imlā

Baňa dīvānda olurdu raġbet
Zabı-ı kânün idüp itdim hizmet

Hele lâzım olanı ben itdim
Bilmezem ‘azlime bā’ iş n’itdim

6a Ger günāhım var ise ‘ayb olmaz
Kul günāh itmese rahmet bulmaz

neşr: ve bi’l-cümle bu za’îf-i bî-çâre a’ nî Āşafî-i āvârenüñ hâtır-ı fâtırı kim şikeste âyîneler gibi hezâr-pâre ve her pâresi derd-i hasûd ile yâre yâredir Kızılbaş-ı evbâşın çâh-ı siyâhından hâlâş olalı bir gün râhat ve bir manşıb ile ber-murâd olup istirahat itmek müyesser olmamışdır tamâm iki yıldır ki ma’zûl ve müşevveşü’l-hâl ve envâ’-ı şedâyid ü âlâm ile mükedderü’l-aḥvâl olup bir vech-ile derûndan âh itmege cür’et idemezem ki düşmen-i bed-ḥaşlet gûş idüp oh dimeye ve bi’l-cümle bu ġayret ile bıçak üstüḡâna ve nîze-i derd ü miḡnet sîne-i şad-çâkden cân-ı nâ-tüvâna eşer eylemişdir nazm:

Egerçi milk-i ten ma’ mürdur gönlüm yıkılmışdır
N’ola zâhirde âbâdan isem bātında vîrānem

Bâ-ḡuşuş bu kitâb-ı müsteḡabın maẓmûn-ı nazm-ı âb-dârı pâdişâh-ı zıllu’llâh ḡazretlerinüñ zamân-ı salḡanatlarında bir serdâr-ı nîg-girdârın ser-güzeşti ya’ nî ‘Oşmân Pâşâ-yı şecâ’at-şî’ârın ḡavâyıf-ı muḡtelife ile muḡârebât ve muḡâşamâtı oldıġıçün ba’zılar bu bendeye ‘adâvet anı çâk böyle tavşif-i ri’âyet ne münâsebet diyü bu ḡaḡîre ihânet ve taḡşîn ve âferîn yerine ḡıkd u ḡased ve nefretin idüp niçe ḡa’n-âmîz kelimâta eḡaḡḡ belki derûnlarından katle müsteḡaḡ eylemişlerdir bâ-vücûd pâdişâh-ı dîn-penâh ve sa’âdet-dest-gâh ḡazretlerinüñ emr-i şerîfleri ile nazm olunup el-me’mûr u ma’zûr feḡvâsını işrâb eyledikçe ḡavlimi maḡbûl (6b) ve kelimât-ı şavâb encâmımı ma’kûl görmediklerinden ġayrı remz ile bu maẓmûnı îmâ ve işâret-i şekâvet-nümâ ile bu kârı ilkâ eylediler ki niçün pâdişâh-ı devrânın emr-i şerîflerin cân gibi sîneinde mestûr ve bu nazm-ı dūr-bârın için seni zem ile yâd u mezkûr ideceklerin bilmiş iken emr-i şehensâhî ile maḡrûr olduñ diyü ‘itâb eylediler âḡiri e’d-devâ’ü’l-ḡalbü’r-rızâ bi’l-ḡazâ diyü ol maḡüle ḡâsidlerden irişen ḡazâ her ne iḡtizâ iderse rızâ virilüp el-ḡaḡḡu ya’lû velâ yu’lâ maẓmûnı üzre ḡaḡ celle ve ‘âlâ ḡazretlerinüñ ‘inâyet-i bî-ġâyetlerine ve resûl-i ekrem ‘aleyhi efzâlû’s-şalavâtü ve’s-selâm ḡazretlerinüñ mu’cizât-ı

keşîretü'l-berekâtlarına Һuşûşâ pâdişâh-ı 'adl-âyîn ve şehinşâh-ı celâlet-ķarîn Һazretlerinüñ dâmen-i 'âtıfetlerine teşebbüs idüp كُورِي kūrī (?) Һasūd lâ-yesūd bu bendelerine ihsân-ı firāvân belki beyne'l-aķrân menâşıb-ı 'aleyh ile müşârü'n-ileyh bi'l-benân buyuralar nazm:

Eger Һussâd elinden bendeñi almaz-iseñ bende

Muķarrerdir şehâ vallâhi billâhi peşimânlık

neşr: ve bi'l-cümle nazm-ı Şecâ' atnâme durer-i cevâhir ile manzûm ve bir künüz-ı pür-rumüz gibi Һatm-i yerâ'at-ile mahtûm olup bu dîbâce-i kitâb-ı evşâf-ı Һışmet ve celâlet-i pâdişâh-ı sa'âdet-âyât a'nî sulţân-ı selâţîn mekremet-gâyât es-sulţân ibnû's-sulţân Sulţân Murâd Һân edâmullâh ta'âlâ 'ömrehu ve sa'âdetehu ilâ yevmi'l-mîķât ile celâdet-ķarîn olup bi-Һamdillâh Һayr ile iĥtâm buldı vaşf-ı sulţân-ı selâţîn yetişüp encâma Һamdü li-llâh ki tamâm oldı Şecâ' atnâme Kıt' a:

Bu neberd-i zâl-i dehrîñ nazm olan dîvânınıñ

Başdan zîbâca bir dîbâcedir ser-nâmesi

Ăşafî dîbâcesin zerle yazarken Һâmesi

Didi târiĥin anıñ Dâlîñ Şecâ' atnâmesi sene : 995 (1587)*

* 1. minyatür (vr. 7b)

2. minyatür (vr. 8a)

Necm-i dumdârûn tulû'ı beyânındadır. 4	Çıldır muhârebesi beyânındadır. 6	Tiflîs Qal'asının fethi beyânındadır. 7	Emîr Hân muhârebesi beyânındadır. 11	Partâl Oğlı memleketiniñ gâreti beyânındadır. 31
Eres Hân qaravulunuñ şebîhümü beyânındadır. 34	Qaytâs Pâşâ şehîd oldıgunuñ beyânındadır. 43	Eres Hân cenginiñ ibtidâsı beyânındadır. 42	Eres Hân giriftâr olup kelleden minâre yapıldığı beyânındadır. 52	'Âdil Gerây Sultân Eres Hân ve Ertoğdı ordusın gâret eyledigünüñ beyânındadır. 58
Şâh Oğlı ile vâkı' olan muhârebe beyânındadır. 61	'Âdil Gerây Sultân giriftâr olduđınıñ beyânındadır. 65	'Oşmân Pâşâ Demürkapuya müteveccih olduğda vâkı' olan mücâdele beyânındadır. 68	Küre ve Teber-serân vilâyeti gâreti beyânındadır. Küre Teber-serân 75 77	Burhân Oğlı Ebübekir Mîrzâ muhârebesi beyânındadır. 82
Qaytağ tayifesi ile vâkı' olan muhârebe beyânındadır. 85	Arz-ı Rûmlı firâr eyledükde Gürciler ile ceng eyledükleriniñ beyânındadır. 99	Âşafî Pâşâ ile Qaykı Beg Kızılbaşlara muzaffer olduklarıdır. 110	Gâzî Gerây Selmân Hân ve hemşiresi Bânü ile eyledüği cengdir. 115	Gâzî Gerâyın Emîr Hân 'askeri ile olan muhârebesi beyânındadır. 120
Bâdgüya Qal'asın Selmân Hân ve Pîre Hân muhâşara eyledükleriniñ beyânındadır. 122	'Âdil Gerây giriftâr olduğı cengiñ beyânındadır. 126	Âşafî Pâşâyı Qabalada muhâşara eyledükleriniñ beyânındadır. 134	Âşafî Pâşâyı kul qardaşları qarbí qal'adan çıqarduklarınıñ beyânındadır. 138	Âşafî Pâşâ giriftâr olduđınıñ beyânındadır. 140
Niyâz-âbâdda Ya' kûb Beg şehîd olduğı muhârebe beyânındadır. 155	İmâm Quli muhârebeleriniñ ibtidâsı beyânındadır 160	İmâm Quli münhezim olduđınıñ beyânındadır 167	'Oşmân Pâşâ Rûma gelürken Rûslar ile vâkı' olan muhârebe beyânındadır. 176	Yine Rûslar ile ikinci günde vâkı' olan muhârebe beyânındadır. 179
Kefede vâkı' olan muhârebeniñ ibtidâsı beyânındadır. 199	Beşinci günde Meşemmed Hân dağı gelüp küllî muhârebe olduğıdır. 206	Azağ kapudâmı qalyete ile kenâre gelüp itdüği cengdir. 208	Tatar Hânı Meşemmed Hân münhezim olduđınıñ beyânındadır. 211	Tebrîzde evvel vâkı' olan ceng beyânındadır. 264
Cigala-zâde Sinân Pâşâ cengi beyânındadır. 272	Qaraman beglerbegisi quyuya düşdüği ceng beyânındadır. 279	Diyârbîkr beglerbegisi şehîd olduğı cengdir. 279	Şâm Qazanda vâkı' olan ceng beyânındadır. 284	'Oşmân Pâşâ vefât eyledükde Şâh Oğlı muhârebesi beyânındadır. 285

İntihâb itdi bu nazımı hâme

Aleksander Hân Muştafâ Pâşaya geldüğünü beyanıdır. 10	Qınık İrmâğınun geçildiği beyanıdır. 12	'Osmân Pâşâ firâr idenlerden iki kimesne katl eylediğidir. 22	'Osmân Pâşânun aşlı ve silsile-i nesli neye muntehî idüğüdür. 23	'Osmân Pâşânun Demürkapu Begin katl eylediğidir. 36
Monlâ-yı Rûmun Meşnevî-i Şerîfinden tûtiler hikâyesidir. 40	Muhammed Gerây Hân Şirvâna vâşıl olduğudur. 89	Selmân Hân bi-heybet-nâm 'azîze ziyâretine varduğudur. 123	Gâzî Gerây Şâh Oğluna alup gitdiklerini beyanıdır. 129	Aşafî Pâşayı şâha getirdüklerini beyân ider. 142
Aşafî Pâşayı cellâd eline virdüklerini beyanıdır. 146	Aşafî Pâşayı çâh-ı Alamuta atduklarının beyanıdır. 147	Ca' fer Pâşâ Şirvâna giderken geyikler alayına rast geldüklerini beyanıdır. 150	İmâm Quli Hân 'Osmân Pâşânın taşvirin evinde itdirdüğünü beyanıdır. 153	Silah-dâr ve yeñiçeriler 'Osmân Pâşaya gelüp İmâm Quli yeter qarşu çıkalum didüklerini beyanıdır. 159
'Osmân Pâşâ Şemâhî Qal' asın binâ itdüğünü (Ca' fe Pâşâ Demürkapuda kaldığı) beyanıdır. 173	'Osmân Pâşayı buz üzerinden kañlı ile çekdiklerini beyanıdır. 186	İki deve bir hafta buz üzre qaldüklerini beyanıdır. 188	'Osmân Pâşânın Şafâ Gerâya rübâh ile şiriñ hikâyeti beyanıdır. 190	Mehemmed Gerây Hânun üç qarındaşı 'Osmân Pâşaya geldüklerini beyanıdır. 202
'Osmân Pâşâ Alp Gerâyı Hân eylediğini beyanıdır. 204	İslâm Gerây Hân qadırğa ile geldüğünü beyanıdır. 210	Muhammed Gerâyın Alp Gerâya vaşiyeti ve Dârâyla İskenderin hikâyetidir. 213	Sa' âdetlü pâdişâh eski sarâyda iken 'Osmân Pâşâ geçdüğüdür. 221	'Osmân Pâşânın Siyavuş Pâşaya mülâkâtıdır. 223
Sa' âdetlü pâdişâh hazretleri 'Osmân Pâşaya otağa ihsân eylediğidir. 225	Gâzî Gerâyın Şâh Oğlundan Aşafî Pâşayı ricâ eylediğidir. 237	Aşafî Pâşâ Şâh Oğlı meclisine geldüğüdür. 242	Aşafî Pâşaya lañife ile let urduqlarıdır. 245	Aşafî Pâşayı Aşfihâna gönderdikleridir. 247
Aşafî Pâşâ Aşfihândan firâr eylediğini beyanıdır. 250	Aşafî Pâşayı râh-dârlar dutup soyduklarının beyanıdır. 252	Aşafî Pâşâ Şirâzda cerr eylediğini beyanıdır. 254	Aşafî Pâşâ gemiye girüp Başraya çıkdüğünü beyanıdır. 256	Aşafî Pâşâ Arz-ı Rûmda 'Osmân Pâşaya vâşıl olduğunun beyanıdır. 260
Gâzî Gerây sultân Tebrîzden firâr eylediğini beyanıdır. 261	Ehl-i Tebrîz 'Osmân Pâşadan istimân eyledüklerini beyanıdır. 266	Tebrîz Qal' ası binâsının beyanıdır. 269	Ca' fer Pâşâ Tebrîzde qaldüğünü beyanıdır. 282	Aşafî Pâşânın Ferhâd kethüdâ ile vâkî' olan mâcerâsı beyanıdır. 288

(10b) 1	<p>Bā-i Bismillāhirrahmānirrahīm Fātiḥ-i ebvāb-ı Qur'ān-ı 'azīm</p> <p>Sīni olmışdur sürür-ı kāyināt Mīmidür ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt</p> <p>Lafzatullāha diliñde eyle cā Tā bula ḳalbūñ celāliyle cilā</p> <p>Oldı hem müstecmi' -i cümle şıfāt Besmele satırında olan ism-i zāt</p> <p>Nām-ı rahmāna demādem kıl nazār Raḥmetin gör Ḥakkuñ iy nūr-ı başār</p> <p>Uçmağa kılsa heves ehl-i şalāḥ Aña rahmānü'r-rahīm iki cenāḥ</p> <p>Sālik-i Ḥaḳḳa şırāt-ı müstaḳīm Satır-ı Bismillāhirrahmānirrahīm</p> <p>Evvelidür cümleñüñ bī-ibtidā Āḥiridür zātına yoḳ intihā</p> <p>Yā İlāhī zātuñı bilmez eḥad Ḥikmetiñe iremez fehm-i ḥired</p>	<p>Cürm idüb girdüm elimle ḳanuma İ' tirāfum var velī 'ışyānuma</p> <p>Gelmişem luḥfuñ ümīd idüb şehā Umaram senden ḥaḫām ola 'aḫā</p> <p>Cürmüm 'afv idüb idersiñ himmeti Eyle luḥfuñdan Muḥammed ümmeti</p> <p>Güm-rehem luḥfuñla yol göster baña Sür semend-i himmetüm senden yaña</p> <p>Luḥfuñ olmazsa günāhum neyleyin Kendü cismümde güvāhum neyleyin</p> <p>Evvel ü āḫir çü sensin pādişāḥ Kimden istimdād idem ben yā ilāḥ</p> <p>Eyler-iseñ cürmüme göre 'azāb Rüz-ı maḥşerde benüm ḥālüm ḥarāb</p> <p>Cürmüme yoḳdur nihāyet iy Ḥudā Raḥmetüñden eyleme bāri cüdā</p> <p>Ḳaşıram medḫüñde bilmem neyleyem Bir za'ifem nice vaşfuñ eyleyem</p>
(11a) 10	<p>Baḫr-ı 'ışyāna ğariḳ oldı tenüm Dest-gır ol baña luḫ it al elüm</p>	<p>20 Vaşfuñ itmek istesem dil lāl olur Gider 'aḳlum dil perişān-ḫāl olur</p>

	Şeş cihetden sen münezzehsin velî Toptolusun ‘ âlem içre iy ğani		Āşafî umar şapuñdan himmeti Ĥaqq ĥużûrında didükde ümmeti
	Ben kimem vaşf eyleyem iy Ĥaqq seni Yine zātuñ fehm ider ancağ seni		Der-zıkr-i cemîl ĥazret-i Şıddıķ raziyallāhu ‘ anĥü
	Sürmege yoğdur cenābuña yüzüm Evvel ü āĥır budur saña sözüm	30	Evvelā Bübekr idi taşdıķ iden Zāt-ı pākin şıdķ-ile şıddıķ iden
	Na‘ t-i seyyidü’l-mürselîn ve ĥâtemü’n-nebiyyîn ‘ aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām		Ümmetinüñ efzalıdur ol şerîf Yâr-ı ğarıdur resûlüñ ol laţîf
(11b)	İy sipehsâlâr-ı rāh-ı enbiyâ V’iy imām-ı enbiyâ vü evliyâ		Mâl ü cânın şıdķıla itdi fidâ Böyle olsa olcağ luğ-ı şehâ
	Yünusa Ĥüt içre sendendür ĥayât Nüĥa hem senden irişmişdür necât		Der-zıkr-i cemîl ĥazret-i Fârûķ raziyallāhu ‘ anĥü
	‘ Ālem içre buldı âdem rif‘ ati Nesl-i Ādemden sañadur ‘ izzeti		Yâr-ı şānî oldı geldi çün ‘ Ömer İtdi kaçır-ı kayseri zir ü zeber
	Ayağuß tozıdur ‘ ayn-ı tütüyâ Cân gözi anuñla buldı rüşinâ		Heybetinden ditrer idi dâllîn Göriceğ zıllın kaçardı ol la‘ ĩn
	Mu‘ cizātuñ nûrı iy şāĥib-himem Olmasaydı def‘ olur mıydı zulem		Didi Aĥmed dağı benden şoñra germ Gelse peygamber olur-idi ‘ Ömer

	Der-vaşf-ı cemîl-i hazret-i Zî'n- nüreyn razıyallâhu 'anhü		Pây-bend oldu baña nefsi-i denî Çoma bu râh-ı mecâzide beni
(12a)	Biri daği şâhib-i hılm u hayâ Hazret-i 'Osmândur ol kân-ı şehâ		'Abd-i 'aşîyem suçum gâyetde çok Tâ' atumdan saña lâyıķ nesne yok
	Câmi' -i Kur'ândur ol şân-ı şerîf Aşsenidür halkuñ ol hılkı lafîf		Hâne-i a' mâlûmi kılduñ harâb Geç günâhumdan baña itme 'azâb
	Andan istihyâ ider ehl-i semâ Bârekallâh zehî hılm u hayâ		Rûz-ı maşşerde habîbüñ hürmeti Âşafîye eyle yâ Rab rahmeti
	Der-vaşf-ı cemîl hazret-i Murtażâ razıyallâhu 'anhü		Der-ta' rîf-i pâdişâh-ı İslâm eazz'allâhu ta'âlâ ilâ yevmi'l-ķıyâm
	Yâr-ı çârümdür resûle Murtażâ Oldur el-ħaķķ menba' -ı cûd u şehâ		Ĥamd-ile gel râh-ı nazma baş ķadem Yüri var ķaldur emîrane 'alem
40	Ol-idi hem vâķıf-ı sırr-ı resûl Seyf-i Ĥaķķ şîr-i Ĥudâ zevc-i betûl	(12b)	Pâdişâha şıdķ-ile eyle du'â Vâcib oldur idesin her dem şenâ
	Aña arslanum didi Rabb-ı celîl "Hel etâ" naşşı yiter aña delîl		Ya' ni sultân-ı cihân-dâr-ı güzîn Zübde-i 'Osmâniyân-ı pâk-dîn
	Münâcât-ı beķâdıyu'l-ħacât Çâr-yâr-içün resûlüñ iy Ĥudâ İtme 'işķuñdan beni hergiz cüdâ	50	Zıll-ı Yezdân Ĥusrev-i şâhib-ķırân Ĥahramân-saţvet şeh-i vâlâ-mekân Vâķıf-ı tevĥîd-i Kur'an-ı 'azîm Ĥazret-i Sultân Murâd ibn-i Selîm

Muğtenemdür hūn-ı luṭfindan cihān Medhine meşgūldür bay u kihān		Ber-murād olmuşdur ol şāhib-himem Çünkü evvelden murād oldu ‘alem
Pā-yı būs-içün ṭolanup eyler āh Bī-ḳarār olmuş felekde mihr ü māh	(13a)	Çār-yāruñ zātına yār olduğu Nāmınıñ ḫarfi yiter çār olduğu
Hāk-i rāhı olmağ-içün āfitāb Dir idi “yā leytenī küntü türāb”		İdicek nām-ı şerīfine nazār Zāt-ı pākin fehmi ider ehl-i başār
Oldur el-ḫaḳḳ pādişāh-ı zıll-ı Hākḳ Andadur sırr-ı fūhūl-i mā-sebaḳ		Mīmidür hem maẓhar-ı mihr-i resūl Erba‘īne zātıdur yār-ı fūhūl
Baḫr u ber sultānidur ol şehsüvār Rehberi Hızır olsa her demde ne var		Rāsı şekl-i ḫançer-i bürrāndur Elfi güyā tır-i hūn-efşāndur
Tīğıdur bir nev-cüvān-ı sāde-rū Geldi imāna gören kāfir ḳamu		Dālldür dālı demādem nuşrete Oldı her ḫarfi işāret furşata
Gerden-i a‘ dāya ḫırz içün asar Tīği her dem āyet-i seyfi yazar		Oldur ‘Oşmānīler içinde güzīn On ikinci şāhdur ol pāk-dīn
Nāmını ṭañ mı oḳursam kām-yāb Ḍarb-ı gürzinden zebūn Efrāsiyāb		Yā ilāhī ömrini ḳıl ber-mezīd Zāt-ı pākin eyle ‘ālemde ferīd
60 Tīri irdükçe ‘adūya dembedem Menzilin eyler o dem içre ‘adem	70	Dā’imā ol pādişāh-ı zi’l-enām Ḫıṣmet ü şevketle olsun ber-devam
Medhīni yazmaḳda çok çekdim ḫicāb Luṭf-ı ṭab‘ ın gördüm itdüm irtikāb		Ḫayr-ile zākir ola ins ü melek Devr ide dāyim murādınca felek

Taht-ı rif' at olalı cāy-ı maḳar
Olmış-ıdı niyyeti řarġa sefer

Bu umūrı řanma kim ibrām idi
Cānib-i Hāġdan aña ilhām idi

Der-ta' rif-i ŧulū' -ı necm-i dümdār-ı
pür-envār ki der-şeb-i Ramazān-ı
vāġı' şüde

Ol-durur serdār-ı sultān-ı cihān
Hikmetin izhār ider ġalkā ' ayān

Sırrı her yirde nümāyāndur velī
Ol rumūzı añlamaz nefis-i denī

' Aġl-ı derrāk işine ġayrān olur
Ṭab' -ı ġālāk zār u ser-gerdān olur

(13b) Bir gice bir necm ' uṭarid-i' tibār
Eyledi sīmīn-ġalemler āřikār

ġekdi ol rüy-ı semāda bir niřān
Var ise budur didiler kehkeřān

Her ġören ol resme ayı didiler
ġökde bir řāvūs-ı kudsidür meġer

80 Yā ġazā eyler diyü řāġib-ġırān
Aşdılar eflāke tīg-ı zer-niřān

Yoġsa ' ālem olmaġ-ıġün řādumān
Yaġdı āteř-bāz-ı ġudret bir havān

Ya' ni bir necm-i ' acīb itdi ŧulū'
Cānib-i řarġa dönüb itdi rükū' *

Ne rükū' ġaddini itdi bir kemān
Atdı bir tīr-ı zer-endūdın hemān

řarġa toġru itdi pertāb āřikār
řāġiler oldı aña oġlı řikār

Tīr-ı ġudretle o řāh-ı baġr u ber
ġıldı řāh İsmā' İli zīr ü zeber

(14a) Emr idüp Sultān Murāda bī-ġümān
Didi var ġek řarġa tīg-ı ġün-feřān

Āfitāb-ı salġanat ' ālī-neġād
Dāver-i devrān şeh-i Sultān Murād

Ol daġı emreyledi lālāsına
Ol müřirüñ eşbeh ü vālāsına

* 3. minyatür

	Fâtih-i Kıbrıs idi ol merd-i dîn Hem mü'eyyed idi min-Rabbi'l-mu'în		Üsküdüardan çıkdı bir gün şanki bebr Âşiyânından güzer itdi hizebr
90	Qahramân-cür'et idi ol nâm-dâr Qarşusunda düşmen itmezdi qarâr		100 Cümleye serdâr olup oldı revân Ya'ni Lâlâ Muştafâ Pâşâ hemân
	Hâşılı çünkim sefer emrin aña Eyledi ol pâdişâh-ı zü'l-'atâ	(14b)	Çıkdı pervâz itdi şebâzlar-ile Baş u cân terk itdi ser-bâzlar ile
	Emrini cânı gibi kıldı qabûl Şâd olup hîdmetten olmadı melûl		Yüridi ol şîrler ol leyl ü nehâr Surh-serler şâhın itmege şikâr
	Şaldı ol demde gûzâta nâmeler Bin-ile gönderdi serâser câmeler		'Azm-i rezm idüp giderdi ol dilîr Çevresi seyyâre şan mihr-i münîr
	Nâm-verler câme geydi qat qat Boylarından aşar-idi iltifât		Gün gibi şarq iline çekdi çeri Ol Nerîmân-ı zamân rezme ceri
	Cümlesi oldı anîñ emrine râm Gördi hem rezmiñ yarağın taştamâm		Lâle-veş şahrâda kurdılar otağ Yaqdılar surh-serüñ bağrına dâğ
	Cümle itmâm itdi müşkil qalmadı Lâzımından gayrı nesne almadı		Na're-i kûs u nefîr-i şehriyâr Niçe fersah yir giderdi her diyâr
	Hâyli ta'zîm itdi şâh-ı zî'l-enâm Üsküdâra geçdi 'izzetle tamâm		'Azm iderdi şıkkasın açup 'alem Hâşmetiyle yürüyüp hây ü hâşem
	İtdiler emrin ne ise irtikâb Yüz urup vardılar öpdiler rikâb		Sa'y idüp tayy-i menâzil eyledi Tırmadı qat'-ı merâhil eyledi

	Yoğ-idi hiç ‘ asker-i İslâma had Bilmek isterseñ hisâbın lâ-yü‘ ad	Görmemişken dahî tîğ-ı hün-feşân Rû-yı devrân kana boyandı hemân
110	Geldi istikbâle Gürci begleri Vâkıf oldu hâle Gürci begleri	Şubh irişdi ‘ asker atlandı yine Cümle sancağlar dikildi yerine
	Geldi yüz urdı Menûcehr ol zamân Vird idi zıkr-i dilinde el-amân	120 Emri üzre tırdı yollu yolma Vardı bayrağlar da kollu kolma
	‘ Arz-ı İmân u itâ‘ at eyledi Devlete irdi işâbet eyledi	Tırdılar şaf şaf gazâda müslimîn Şevket-ile geçdi serdâr-ı güzîn
	Bildi Hâkdur fetih iden fettâhını Virdi her bir kal‘ anıñ miftâhını	Cânibine virdi luğf-ile selâm İstimâlet virdi itdi ihtirâm
	Her birisine kodi dizdârlar Râh-ı Hâkda cân virür dîn-dârlar	Yüridi yeñiçeriler şubh u şâm Hâzır idi rezme her biri tamâm
	Cümlesine virdi fâhır hil‘ ati Eyledi Şirvâna dogrı sür‘ ati	Yutdı bir habbı şeherden her tüfeng İtmeg-içün anda germiyyetle ceng
(15a)	Der-zıkr-i muhârebe-i Çıldır Bir şehir çün şehsüvârân-ı zamân ‘ Azm-i meydân itdi şan şems-i cihân Vardı dikdi şâh-ı Çîn-i şarka ‘ alem Tırmadı tağladı ceys-i şâm-ı gam	Pür-yarağ olmuş-idi hep yeñiçeri Kâr-ı râz içre cer-idi her biri Şevket ü haşmetle serdâr-ı güzîn Menzil-i Çıldırda olmuşken mekîn Didiler düşmen irişdi nâgehân Emr olan ‘ asker süvâr oldu hemân

	‘ Askere Derviş Pâşâ idi baş İtmeg-içün surh-serlerle şavaş		Arşanurdi gūş uran aqvāline Vâkıf olmamışdı ceng ahvāline
	Yürüyüp ālāt-ı ceng-ile hemān Kürd-i Kürdān-ile oldılar revān		Cenge çokluk girmemişdi ol dilîr Enf-ile a‘ dāsımı gördi haķîr
(15b)	130 Var-idi bile aşîret begleri Hep Hüseynî kavmi kürdüñ begleri	140	Düşmeni hor görme iy gâfil şaķın Devlete itmez gurūr ‘ âķil şaķın
	Cümleten gitdi Diyārbikr ‘ askeri Öñlerine düşdi oldu rehberi		Cengi görmek ola mı girmek gibi Hiç işitmek ola mı görmek gibi
	Düşmene sür‘ atle itdiler hücüm Atdılar şeytāna recm içün nücüm		Döndügi demde Diyārbikr ‘ askeri İrdi ‘ Oşmānîlerüñ şîr-i seri
	Surh-ser serdārı Toķmaķ Hān idi Bir nice şeytān-şîfat sultān idi		Ya‘ ni ol merd-i dilîr-i kām-rān Āb-rü-yı mîr-i mîrān-ı zamān
	Nām-dār-ı pehlevānı anlaruñ Kara Hān idi ‘ umūmen hānlaruñ		Hāzret-i ‘ Oşmān Pāşā-yı dilîr Fātiḥ-i milk-i Yemenin Özdemîr *
	Merd idi ol ğayrîler bed-ḥāl idi Çehre-i surh-ı serānda ḥāl idi	(16b)	Çün irişdi ol Nerīmān-ı zamān Güsfende girdi şan şîr-i jiyān
	Girdiler meydāna çok ‘ Oşmānîler Hāke düşdi ḥayli Kürdistānîler		İrdügi demde ğuzātñ serveri Mużtarib idi Diyārbikr ‘ askeri
	Mîr-i mîrān-ı Diyārbikr ol zamān Enf-ile a‘ dāyı añlar nā-tüvān		

* 4. minyatür

Uğraduğın yaqdı itdi hāk-sār Tırmadı hiç oldı a‘ dā tār-mār		Sürdiler ardınca surh-ı serlerüñ Boş gelmedi biri serverlerüñ
Binmiş idi hem siyeh Kaytaşına Bād-pālar irmez idi pāsına		Kimisi baş aldı geldi kimi dil Kimi kūs u kerrenāy ile duhil
Gösterürdi ceng içinde bī-gümān Ol şecā‘ at kāmı Haydardan nişān		Qovdular surh-ı seri aḥşama dek Qaçdı yuvarlandı Toqmaq Şāma dek
150 Çāk iderdi qalbi atı veşnesi Qana teşneydi belinde deşnesi	(17a)	Hāzret-i ‘Oşmān Pāşā feth-i Tiflīs içün irsāl olunduğumuñ beyānidur.
Eldeki ḥod-nīzesi ejder idi Çāk ‘aşā-yı Mūsāya hem-ser idi		160 Şubḥ irişdi geldi devr-i dil-fürüz Gıtdi ğarba şāh-ı mağrib oldı rüz
Mest idi qan içmede ğaddāresi Başda ser-ḥoş idi otağası		Çünkü çıqdı tahtına şems-i cihān Necm-i sa‘ d-ile o dem itdi qırān
İricek şevket ile şīr-i jiyān Girdi şāhīler içine şan qırān		Feth için burc-ı siyāhı māh-tāb Top-ı zerrīn ile urdı āfitāb
Sürdi ānīde yirinden anları Başın alup qaçdı çıqdı ḥānları		Ya‘ ni şubḥ irdi cihāna toğdı nūr Göç diyü taldı bu vādī nefḥ-i şūr
Mehçe-i rāyāt-ı manşūrı ol ān Maṭla‘ -ı şubḥ-ı zafer oldı hemān		Yürüyüp erkān-ı devlet şol u sağ Her gün eylerlerdi ‘azm-i bāğ u rāğ
Qaçduğın gördükde bir rind-i cihān Didi tārīḥini <i>hey hey Kara Ḥān</i> (976)		Çünkü Gürcistāna buldılar vuşul Cābecā feth idüp itdiler duḥul

	<p> al‘ a-i Tifl�se irdiler yak�n Fethine tedb�r itdi ehl-i d�n </p>		<p> urmadı bir dem daı ol k�mr�n T�bi‘�n ile yola oldu rev�n </p>
	<p> M�r-i m�r�n-ile begler ne ki var Emr olunmudı piy�de ger s�v�r </p>		<p> � gün evvel irdi ‘ askerden a�a N�zil oldu k�fire H�adan bel� </p>
	<p> H�zmet-i serd�rda h�z�r ola Cümlesi ferm�nna n�z�r ola </p>		<p> İtdiler k�ff�ra ok dürlü ‘ az�b Didiler “<i>y� leyten� küntü t�r�b</i>” </p>
	<p> Feth-i Tifl�si su‘�l itdi vezir Ya‘ ni tedb�ri nedür didi m��r </p>		<p> H�aa t�b�‘ olmadı oldu ‘ an�d aqlara yüz ıtdı gitdi her pel�d </p>
170	<p> Her birisi virdi ‘ alınca cev�b Söylediler ger h�ta v� ger av�b </p>	180	<p> Leker-i İsl�ma aru urmadı Aldı adı ‘ askerin urğurmadı </p>
	<p> �hir oldu oldu �nki cümle sözleri Didiler varma gerekdür ileri </p>		<p> aqlara d�mi aardı serseri anki bir olu to�uzdur her biri </p>
	<p> G�rciye �m�n ‘ arz itmek gerek Da‘ vet i�n birimiz gitmek gerek </p>		<p> adı k�fir diyü g�z�ler hem�n At sürüp ardınca oldılar rev�n </p>
	<p> H�zret-i ‘ Om�n P�� ol zam�n Didi yolu�nda fid�dur ba u c�n </p>		<p> Ba‘ zma k�hs�r iinde yitdiler Niesin h�nz�r-ve atlı itdiler </p>
(17b)	<p> ‘ Arz-ı �m�n itmege ben varayın Eslemezse h�ke �nın arayın </p>		<p> odular yitdiklerini ırdılar al‘ adan k�ff�r cümle irdiler </p>
	<p> Her biri ihs� v� tas�n itdiler Ol ‘ um�ra am ta‘ y�n itdiler </p>		<p> Feth olca ol bi-‘ avn-i müste‘ �n Her kinis�sında oundu ez�n </p>

	Vardı şaf şaf oldu mescidde ‘uzlet Dir idi gökde melekler eş-şalāt	(18b)	Gürci hākimi olan Aleksander Hān tersān ve hūrāmiyān serdār-ı nām-dār hāzretleriniñ hāk-i pā-yı ‘izzet- nişānlarına yüz sürüp iṭā‘atla istimān eyledügidür.
	Çıldılar bir nice gün anda namāz Eylediler Hāqqa çok dürlü niyāz		
	Geldi şoñra irdi sālār-ı ‘azīm İtdi ol gāzīlere luṭf-ı ‘amīm		Çünkü Gürcistāna irdi ol dilīr Fethi tedbiri idi fikr-i müşīr
(18a)	Vardılar iç ḳal‘asın seyr itdiler Niçe ḳurbānlar kestüp hayr itdiler		Ṭoldı İslām ‘askeriyle ol diyār Geldi ḳondı ger piyāde ger süvār
190	Nām-ı şāhenşāha sikke ḳazdılar Bāmına “innā feteḥnā” yazdılar		Tutdı bir sâ‘atde şahrāyı hıyām Hem mūnaḳḳaş sāy-bānlar bi’t-tamām
	Eylediler zabṭ için ol ḳal‘ayı Ḳaşamoni begini begler begi *		Bir günü ta‘yīn-i dīvān itdiler Hep yeñiçeriye meydān itdiler
	Çün anuñ yat u yarağın gördiler Naṭ‘-ı Şīrvāna hemān at sürdiler		Şandalīler ḳondı anda her yire Geldi beglerbegiler de bir yire
	Bir diyāra geldiler nāmı Zegem Bāğçeler var anda şan bāğ-ı İrem	200	Yollı yolınca oturdı her biri Gezmez idi kimse hergiz serseri
	Hākimi ismi Aleksander idi Gürciler içre muzaffer-fer idi		Şağ u şol ṭurmuş idi çavuşlar Hep ayağ üzreydi zerrin püşlar

* 5. minyatür

	İtdiler meydānı çün ārāste Ehl-i dīvān oldılar pīrāste	Öpdi biñ lerz-ile serdāruñ elin Çodı başı üzre ser-kāruñ elin
	Da‘ vet itdiler varup Gürci begin Daħi yanınca bile nice segin	Ḥayli tekrīm itdi luṭfindan müşīr Ḥāṭırın kıldı tesellī ol dilīr
	Ḥavf-ile her birisi erzān idi Dilleri ḵan dīdesi giryān idi	Virdi iḥsān itdi çok dürlü tuḥaf Hem mücevher tīğ-ile dürlü tuḥaf
	Ḷorḵusından rezme āğāz itmedi Bir ḵadem rāh-ı ‘ ināda gitmedi	Virdi hem çāpük kümeyt-i bī-behā İremezdi tozına bād-ı şabā
	Dehşete varmışdı Gürciler tamām Dillerine düşdi ḥavf-i intikām	Kendü milkin virdi hem ḥān eyledi Çodı anda ‘ azm-i Şirvān eyledi
	Dīnleri bātıl idügin bildiler Küfri ezber oḵudı hep Gürciler	Yine beglerle āğalar ne ki var Geldi ḵollı ḵolına olup süvār
(19a)	Cümleñ başı Aleksander idi Ol gürüh içre muzaffer-fer idi	Durdı yūylarınca beglerbegiler Şaf şaf oldu cümle yeñiçeriler
	Rağbet itdi geldi ‘ Oşmānīlere La‘ net itdi cümle aşnāmīlere	Kūh u şahrā leşker olmışdı tamām Yoğ-idi ḥad ‘ askere iy nīk-nām
210	Çarşuladılar anı ta‘ zīm ile Ḥayli ‘ izzet itdiler tekrīm ile	220 Menzile eylerdi ol server nüzül Şanki bir şehre ider idük duḥül
	Geldi seyr itdi müzeyyen ‘ askeri Lerze dutdı gördi bī-ḥad leşkeri	Anda bir cāmī‘ idi her bir otaḵ İrmiş-idi ḵubbeler gerdūna çāḵ

Ordi bāzārūn çoğ-idi keşreti
 Müşterīsiniñ huşūsā vefreti *

(20a) Kıñık nām nehre vuşūl müyesser
 olduqda Mīr Hān ile ceng olunup bi-
 ‘ināyeti’llāhi ta‘ālā fetḥ-i nuşret
 müyesser olduǵınıñ beyānıdır.

‘Azm-i Şirvān eyleyüp ol nām-dār
 Hergiz itmezlerdi bir yirde qarār

Menzil iken ‘askere nehr-i Kıñık
 Geldi at oǵlanları başlar şınık

Her birinden itdiler ol dem su’āl
 Sözlerinden neyse añlandı me’āl

Didiler geldi irişdi bir çeri
 Her birisi ceng eri ğāyet ceri

Fehm olundu hem gelen Türkmāndur
 Hākīm-i Tebrīz olan Mīr Hāndur

Kārda İblīs ile hem-reng idi
 Şol ayaǵı sağ degil bir leng idi

İrdi düşmen ‘askeri diyü hemān
 Oldı atına süvār olan revān

230 Hāşılı beglerle pāşālar o dem
 Cümle atlandı ne varsa biş ü kem

Ehl-i rezmiñ bezmi bir meydān idi
 Cā-yı rezm ortada hoş meydān idi

Her ki ol meydān tolusun itdi nüş
 Hāşre dek mest oldı meydān kaldı boş

Hem Karaman u Diyārbıkr ‘askeri
 Geçdiler nehr-i Kıñıkdan ileri

Cüş idicek ‘asker-i deryā şitāb
 Düşmeniñ bünyādın itdiler ḥarāb

Rū-yı ḥāke başların şaldı felek
 Şanki bostān içre daǵıldı kelek

(20b) Dest-i kudretten yediler silleler
 Yüzi üzre düşdi bir bir kelleler

Tiğ-ı bürrān ile ḳalbin sökdiler
 Hār u ḥaslar gibi seyle dökdiler

Havf-ile düşmişdi nehre şeyḥ ü şāb
 Āşiyān-ı mūra girdi şanki āb

Seyl idi zecr ü ‘anā mülḥidlere
 Yaǵdı bārān-ı belā müfsidlere

* 6. minyatür

240 Dil uzatdı her süñü söz söyledi
Hâl-i dilden her biri şerh eyledi

Çodılar yitdüklerini çaldılar
Kesdiler hep başlarını aldılar

Âdemiñ oldu demi seyl-i revân
Anda ol dem gövdeyi götürdi kân

Tâc-ı şâhîlerle zeyn oldu kenâr
Oldı sulţân börki hep bâğ-ı bahâr

Şâhiler serdârı olan Mîr Hân
Çuşkuna kuvvet diyü oldu revân

Çodılar hem kırdılar aştama dek
Çatl-i hınzîr itdiler tâ şâma dek

Düşmeni giryân u nâlân itdiler
Varını yağma vü tâlân itdiler

Bî-nevâ olanlara geldi ğinâ
Cümlesi bay oldu kalmadı gedâ

Bağmadı düşmen o demde mâline
Her biri meşğûl idi öz hâline

Çarğa virdi cismini cânı için
Boğdı kendin kaçrece kanı için

250 Darb-ı şimşîr ile ölmekden kaçar
Vârid-i ‘ömri nağdini şuya şaşar

(21a) Ne cehâletdir bunu fehm it ki tâ
Vehm ile kendin kişi şuya ata

Özge hâlet anca bu fehm it yüri
Naşş-ı “*lâ-yesta ‘hîrûn*“a yüz süri

Nehr-i Çınık nâm mağâlde çekilen
zağmet ta‘ab ve kıllet zâd u
zevâdeden ğayrı hep ğanî ve fağîr
fağa dağacağ bir dâne hab
bulmaduğundan mu‘accelâ nehr-i
Çınığı geçmesine sa‘y-i firâvân
olunduğunuñ beyânıdur.

Çünkü fetğ oldu vü döndi her alay
Sâhil-i nehr-i Çınık olmuştı cây

Anda ol ser-ğayl-i serdâr-ı ğüzîn
Çamd idüp Çakğa göge tutdı yüzün

Didi iy fettâğ-ı ebvâb-ı necât
Zât-ı pâkiñdir viren çalka çayât

Düşmeni fetğ itdün ihsân eyledün
Bu oñulmaz derde dermân eyledün

	Dilerem senden yine iy müste'ân Olavüz Şirvâna şihhatle revân	Niçe meh-rû şayd olurdı dâneye Varmaz-iken cân yidürseñ hâneye
	Didüm a' mā itme yâ Rab aç gözüm Evvel ü âhîr budur saña sözüm	Götürdi ol zamân pîr ü cüvân Hırş-ile eflâk-veş koynunda nân
	Câhilâne adım atdırma baña Sehv-ile bir mûrı başdırma baña	Aç ecelli gibi üşe başına Virmez-idi dirhemîn kardaşına
260	Sen virürdüñ rızqımı ma' düm iken Şîr-ile sîr eylediñ ma' şüm iken	270 Bî-nemek hergiz melîh olmaz yimek Degdi beş dînâra bir dirhem nemek
	Şimdi çün itdüñ naşîbüm nân u âb Elden al diyü baña itme hıtab	Aş tuziledir meşel dilde belî Tuz oransız kılet tüzreydi velî
	Hân-ı luţfuñ kıl naşîb aç eyleme Senden ayruğına muhtâc eyleme	Çünkü bu kılet çekildi ol zamân Geçmege sa' y eyledük şuyı hemân
(21b)	Qurb-ı nehre hâşılı başdıq kadem Cü' dan oldu çoğuna menzil 'adem	Çok kişi cân atdı nehri geçmege Furşat el virmezdi bahrı geçmege
	Yoğ-idi beglerbegilerde yimek Aşına bulmazdı katmağa nemek	Qapukulu geçmede itdi 'inâd Eylediler anda çok dürlü fesâd
	Cümle ' asker olmuş-idi nâ-tivân Sofralarda yoğ-idi bir qurş-ı nân	Anda her yeñiçeri oldu cerî Geçmeden men' itdiler hep 'askeri
	Çok tezervi dâneye şayd itdiler Dâm-ı kıletle anı kayd itdiler	Nehre geldi her biri tıtdı kenâr Âteş-i hiddetle şaçdılar şerâr

	Ol zamān ol merd-i meydān-ı veġā Gördi artdı varduġınca mācerā	Geçdi atın yildürüp ol nām-dār Sāhil-i nehre çıkup itdi karar
(22a)	Geldi luḡf-ile o kavme söyledi Ḳavl-ile Ḳula teraḳḳī eyledi	Gördiler ser-‘askeri geçdi şuyı Geçdi anda ‘askerüñ yüzi şuyı
	Çün murād ol şuyı geçmeklik idi Geçene şuyı teraḳḳīdür didi	Girdi ol nehr içre ‘asker ol zamān Şanasın baḫr içre nehr oldu nihān
280	Olıcaḳ böyle müşīrūñ himmeti Geçmek için eylediler raġbeti	290 Şūretā nehr idi ammā baḫr idi Baḫrı almaz ‘aynına bir nehr idi
	Cebr-ile Ḳullanılmaz insān Ḳulı Şimdi ‘ālem oldu hep iḫsān Ḳulı	Bir baḳımda dir idi gören ‘ayān ‘Ayn-ı ‘āşıḳdan aḳan seyl-i revān
	Luḡfını ḫalḳa firāvān eyledi Şu geçen yoldaşa iḫsān eyledi	Kef-fişān aḳduḳça dirdi her biri Kūh-ı Elburzuñ budur şīr-i neri *
	Atalardan bu meşeldür şöyle bil Çıkarur inden yılanı tatlu dil	(23a) Geçdi cūr’etle cerīler ol şudan Yorılup keḫ keḫ şuvardı ḳorḳudan
	Luḡfını ‘ām eyledi çünkim müşīr Oldı hep ḳapuḳulı fermān-pezir	Bir felāketle geçildi ol Ḳımıḳ Geçmedi kes k’olmaya göñli şımıḳ
	Virmez iken niçe günler ol geçit Niçe geçdi ol şuyı leşker işit	Çok ḳişi ġarḳ oldu çıḳdı başdan Kimi oġlından kimi ḳardaşdan
	Evvelā at sürdi serdār-ı güzīn Girdi nehre Ḳaḳḳa ḫaşırdı özin	

* 7 . minyatür

Cümlesinüñ dîdesi pür-hûn idi		Geldiler yollarda şaf şaf tırdılar
Gözleri yaşı hemân Ceyhûn idi		Hayra maqdem didiler yüz urdılar
Her biri ‘uryân-devân zârî-künân		Açdı hep ehl-i Ereş dükkânını
Olmış-idi ağlamakdan nâ-tüvân		Şan defâyin taşra itdi kânını
Hâşılı ol dem cihân giryân idi	(23b)	Şatıya bâzâra virdiler revâc
Çardaşım oğlum diyü nâlân idi		Hâşıl oldu anda çok bâc u hârâc
Sâlâr-ı nâm-dâr ve sipehsâlâr-ı vâlâ- iqtidâr a‘nî Lâlâ Muştafâ Pâşâ-yı penâhet-iştihâr hâk-i Şîrvâna kâdem başup Ereş nâm kaşabaya vuşûl ve havâlîsine duğûl eyledüklerinüñ beyân u ‘ayândur.		Hûâceler geldi metâ‘ın ‘arz idüp Mâlî olmayanlar aldı qarız idüp Niçe meh-rûlar var idi bî-behâ Gün yüzine müşteri şems-i zuhâ Yûsuf-ı Mısrî idi her bir gulâm Şaydına ‘aşıklarun zülf-idi dâm ‘Add olunmazdı behâsı kilik-ile Vezn iderlerdi harîr ü misk-ile
300 Üç gün içre geldiler bir şehre hem Nâmına dirler Ereş iy zî‘l-kerem		310 Mâla kâdir olmayanlar naqd-i cân Virüp alurdu o dem bir nev-cüvân
Çarşu çıkdı her ne var pîr ü cüvân Şanki ‘ıyd irmişdi şâd idi cihân		Niçe medh idem dilâ ol menzili Bağlanurdu her diyâra maħmili
Çaşra çıkdı halkı istikbâl için Geldiler serdâra ‘arz-ı hâl için		

İpegi A‘cāma vü Qūma gider
Belki yüz biñ yük daħi Rūma gider

Hāşılı memlū idi hūbān ile
Servi-kađ hūrī-şifat ğilmān ile

Cennet-āsā çevresi ırmağ idi
Ehl-i hāle tağ üsti bāğ idi

Bāğlar içre var-idi çok kuşūr
Yoğ-idi aşlā kuşūrında kuşūr

Mīvesiyle besler-idi ‘askeri
Bir bu deñlü daħi olsa leşkeri

Bāğbānī mīveden almaz direm
Var-ise budur didüm bāğ-ı İrem

Kesdiler bāğñ budağından üzüm
Girü şan kopmadı bāğından üzüm

Faşl-ı gülde kimsede qalmaz qarār
‘Andelib-āsā fiğān eyler hezār

(24a) 320 Çağırşur qumrī-i muqrīler qamu
Hāzihi “cennātu ‘adnin” “fedhulu”

Ġazel der-vaşf-ı Ereş

Māl-ile memlū şehā kāndur Ereş
Hağ budur toptolu cānāndur Ereş

Bāğlarla çevresin zeyn eylemiş
Yā müzellef hūb bir cāndur Ereş

Kelleler yatur fezāsında anuñ
Pür kelek güyā ki bostāndur Ereş

Yalıñuzlıqdan qudūm-ı ‘askere
İntizār ü dīdesi kāndur Ereş

Cennet-āsā hūb-rū ğilmān-ile
Āşafī hūnkāra ihsāndur Ereş

Şıfat-ı Cāmi‘-i Kebīr der-qaşaba-i
Ereş

İşbu şehriñ var-idi bir cāmi‘i
Yokluğa irşād iderdi tāmī‘i

Cem‘ olurlardı oraya hāş u ‘ām
Bī-zebān bir mürşid idi ol maqām

Şanasın bir şeyh idi şāhib-vaqār
Qadri ‘ālī göñli pest hikmet-şi‘ār

	Ehl-i sünnetden olanlar geldiler Âh u feryâd ile diller deldiler	Her taraftan irdi eyyâm-ı şitâ Bu ğarîb illerde aĥvâlim n'ola
330	Didiler kırk elli yıldır bu maĥâm Qaldı ĥâlî dinmedi Ĥaĥdan kelâm	Bunda kışlanmaĥ ise ğâyet 'asîr Her işiñ encâmın it yâ Rab yesîr
	Niçe yıllardur ten-i bi-cân idi Ma' nîde genc şûretâ virân idi	Âh idüp tedbîr-i fikre başladı Şâvur u emrini zikre başladı
(24b)	Ĥamdü li-llâh 'asker-i İslâm-ile Cum' alar kılmıdı şubĥ u şâm-ile	Da' vet itdi cümleten mihterleri Ya' ni beglerbegilerle begleri
	Bu sa' âdet bize Ĥaĥdandur 'atâ İtdiler İslâm içün cânlar fedâ	340 Cümleye itdi ĥiĥâb ol merd-i dîn İy güzîn-i 'asker-i nuşret-ĥarîn
	Dilîr-i rûşen-râ ĥazret-i serdâr Muştafâ Pâşâ dîvân idüp cümle mevcûd olan beglerbegilere Şirvânda qalmaĥ teklîf eyledükçe birisi qalmayup kendüler qalmaĥa niyyet eyledüklerinüñ beyândur.	Pâdişâhıñ şimdi ĥaşû'l-ĥâşısız Cümleten ĥünkâr ĥâş âyâsısız Himmetiyle ĥâk iken ĥân olduñuz Mür iken şimdi Süleymân olduñuz
	Çünkü serdâra bu fetĥ oldu naşîb Ĥâke yüzler sürdi didi yâ mucîb	Fetĥini Şirvânıñ emr itdi bize Qulını serdâr idüp virdi size
	Bir za' ifem eyle da' vâtım qabûl Himmet itsün bize yârân-ı resûl	(25a) Bunda luĥf-ı Ĥaĥqıla geldüñ hele Kim dir idi bu ili gire ele Ĥaĥqa şükr olsun ki virdi râyigân Zabĥına himmet gerek didi hemân

Yok mı kalbinden bu dem erlik geçer Var mı hâtırdan dilâverlik geçer		Aldı yanına Haleb pâşasını Didi bildim kendüme hemtâsını
Bu işe himmet iden olur müşîr Pâdişâh-ı rub ^ç -ı meskûna vezîr		Virilür çünkü vizâret gel sen al Hem qarâbet var ne var sen bunda kal
Bu sözi beglerbegiler dinledi Havf idüp her biri dilden ifledi		Tut sözüm iki gözüm al ^ç askeri Olalım bâri kaşâvetden beri
Didiler bunda vüzâret olmazuz Eldeki manşib da gitse kalmazuz		Çünkü ol server bu kavli söyledi Emrini cân-ile maqbûl eyledi
350 Hâşılı hiç biri serdâr olmadı Merd olup bu kâra ser-kâr olmadı	(25b)	Didi yoluñda fidâdur baş u cân Kaluram ben şihhat-ile ol revân
Gördi beglerbegilerde yok vefâ Kendüsi kalmağa itdürdi nidâ		Karşuma gelsün didi cândan geçen Pehlevândur nehr-i Kürden şu içen
Çünkü serdâr itdi kalmağa heves Didiler ^ç asker gider kalma ^ç abes	360	Bakmazam hiç çoğına vü azına Kulağ aşmam seglerüñ âvâzına
Bu tedârük dañi böyle olcağ Bildigim gayrîdedir taqdîr-i Hağ		Cümleye bir taş yiter mişl-i kilâb Her ne deñlü çok olur-ise gurâb
Ol zamân Haleb beglerbegisi olan Muhammed Pâşâ hazretlerine teklîf olunduğudur.		Bu sözi didi el öpdi ol dilîr Oldı Şirvân içre serdâr-ı vezîr Vardılar cümle mübârek-bâd için Çok kişi kul oldu eyü ad için

Bir münâdiye nidâ itdürdiler
Kim kalur Şirvânda gelsün didiler

Ĥâtırında erlik olan şîrler
Geldi yazıldı cüvân u pîrler

Geldi her biri gönüllü olmağa
Baş virüp dirlik terakķî almağa

Çün bu minvâl üzre geçdi niçe gün
Düşmeniñ bağrına urdılar düğün

Añladı düşmende ‘ asker kalduğın
Mîlket-i Şirvânı İslâm alduğın

Geldiler hep bir yire çankı için
Didiler bu milkimiz gitmek niçün

370 ‘ Asker-i İslâma bir iş idelüm
Çarşusından bir niçe gün gidelüm

Görelüm Şirvânı kimdür alacak
Terk-i cân idüp bu yirde qalacak

Dutsun ‘ asker qalanı biz alalum
Milkimiz içre muqarrer qalalum

(26a) Ĥâşılı bunlar bu fikri itdiler
Bir dem ārâm itmediler gitdiler

Şoñra destür oldı destūra gide
Kendülerle qalanı tefrîķ ide

Ṭurmayup ol merd-i dānā-yı cihân
Her umūra itdi dāmen-der-miyân

Güşiş idüp maşlaḫat itmāmına
Sa‘ y iderdi her işüñ encāmına

Cehd iderken āşikāre vü nihân
Düşmeniñ canķısın itdiler beyân

Muḫammed Pāşā Şirvânda
qalmazam diyü vüzâretten ferāğat
eyledügidür.

Oldı çünkim rā-yı a‘ dādan ḫabîr
‘ Arz-ı ḫâl itdi vezîr-i dil-pezîr

Geldi serdāra bu ḫâli söyledi
Mācerāyı derd-ile şerḫ eyledi

380 Didi ‘ asker hep bu kış qalmağ gerek
Bu diyârı fetḫ idüp almağ gerek

Ben bu deñlü ‘ asker ile yalıñuz
Qalmağ olmaz luṫf idüp siz qalñuz

Yâ baña ‘ asker murâdımca virüñ
Yâ vizâret nâmn üstümden iruñ

Ben tutayım size didüm qalayım
Dimedim Şirvânı size alayım

Buña varur hâşılı ‘ aqlım benüm
Büsitânda bitmedi cân u tenüm

‘ Aklı olan kişi iy şeh göz göre
Kendüsin atmaz dehân-ı ejdere

Bu diyârı ben niçe zabt eylerem
Olacağın hâk-pâye söylerem

(26b) Vezîr-i rüşen-tedbîr Muştafâ Pâşâ
hâzretlerinüñ Muḥammed Pâşâyâ
cevâb-ı şavâb âtânıdır.

Sözlerin güş itdi serdâr ol zamân
Didi yok şânında cür’etden nişân

Bunda ben qalsam saña söyler midüm
Yâ vezîr idüp seni n’eyler idüm

Añladı andan bu kâr olmaduğın
Ġayret-i İslâm içün qalmaduğın

390 Olmadı her ne tedârük eyledi
Muḫtarib oldu bu hâle ağladı

Niçe gün bu ḫayret-ile itdi âh
Dirdi iy settâr u qayyûm u ilâh

Bunca zaḫmetler çekildi bu işe
Dir idüñ bu kârı ḫayra irişe

Nic’idem ben yâ İlâhî neyleyem
Bilmezem hâlim kime şerḫ eyleyem

Anda bu ḫayretle qaldı niçe gün
Bu qaşâvet ‘ aqlın aldı niçe gün

Kime teklîf itmesin de bilmedi
Muḫtarib oldu yüzi hiç gülmedi

Bildi beglerbegilerde yok bir er
Zabıt ide Şirvânı ola pür-hüner

Şîr-miše-i vegâ hâzret-i ‘Osmân
Pâşâyâ vezâretle Şirvânda qalmağ
teklîf olunduğudur.

Ḥâzret-i ‘Osmân Pâşâyâ hemân
Tutdı yüz didi eyâ rûḫ-ı revân

	Niçe yıllardır saña oğul didüm Çâķ ciger-gūşum gibi ķaydıñ yidüm		Milk-i Şirvân zabtına ki er gerek Kiy-ver Hāydar-nümâ server gerek
	Al elüm gel baña ol bu demde yār Atañı hāķķ iķre itme sermsār		Ceng-cū olmayan olmaz cān-sitān Olsa Efrīdūn u Rüstem Qahramān
(27a)	400 Böyle didi vü tazarru‘ eyledi Çok niyāz itdi tevaķķu‘ eyledi		410 Siz bu deñlü ‘ asker-ile orduda Oturursuz ol tūrurken ķarşuda
	Çünkü serdārıñ bu ‘ aczin gördi ol Açdı ķalbini velī çok sürdi yol		Dīde-i inşāf-ile baķıñ aña Kim tūrur ķarşu aña söylen baña
	Didi evvel tūtmaduñ pendüm benüm Ben dirīğ eyler midüm cān u tenüm		Hāzır olmış pūr-yarağ evbāşlar Varıcı vü hāricī qallāşlar
	Virmişem taķdīr-i Hāķķa ben rızā Rāzıyam her ne iderse iķtizā		Hōr görmeñ düşmeni eyleñ hāzer Lāzım olanın görüñ idüñ güzer
	Ādeme rif‘ at rızā yanındadır Dāyimā devlet ķazā yanındadır		Cümlesi nehrüñ kenārında tūrur Ġayretinden ādemüñ ķanı ķurur
	Ölmeden ķorķanı zinhār itme baş Hiç muħanneş olan ister mi şavaş	(27b)	Ġande gidersiz bunı ķoyup ‘ aceb Hāzır iken ‘ asker-i Rüm u ‘ Arab
	Hāşa kim bu milketi zabt itmege Er gerek server gerek rabt itmege		Giçelüm nehri varalum ileri Feth idelüm düşmeni şimden geri
	Görmemişden eyleme ümmīd-i ceng Ol taşavvurdan olur dildārı teng		Bunca leşkerle niçe gün tūrduñuz Düşmeni şād itdüñüz güldürdüñüz

Bu midur yâ gayret-i dîn-i mübîn
Tura karşıda bu ceys-i müllhidîn

Niyet-i rezm-ile geldüñ bu yire
Şanmañuz bu fırsatı gire ele

420 Turavüz biz bunda hiç gayret midür (28a)
Varmayavüz düşmene himmet midür

Ġazel

Er odur kim ola anda gayret
Kendüye eyleye ‘âlî-himmet

Bağmaya ölmege dirilmege hiç
Düşmen alayı olursa niçe kat

Tura merdâne ġarîmin gözedüp
Dağı fevt itmeye hergiz fırsat

İhtimâldür dimeye hıffat idüp
Hem vaġâr ehli ola küh-şifat

Kimseye manşıb için olma zebün
Āşafî tîġına eyle minnet

Cevâb-ı ġazret-i ‘Oşmân Pâşâ be-
serdâr-ı Muştafâ Pâşâ

Şevġ-ile çün okudu şi‘ r-i teri
Cevheri olanları itdi cerî

Didi hem bunda ‘adâlet olmadı
Bu tedârükde işâbet olmadı

Baña evvelden işâret itmedüñ
Bezm-i rezm-ile beşâret itmedüñ

Virdüñ evvel bu ili ġayra velî
Kaldı ‘askerden niçe uşlı deli

430 Şoñra ġavf itmekle ‘azl itdüñ anı
Şimdi döndi ġalmanı ‘asker ġanı

Mîr-i mîrânîñ vizâret almanı
Hep ġalanlar döndi cür’et ġalmanı

Yalıñız ġaldum tutayım neylerem
Olmayacak işi niçün eyleyem

Niçe timsâl ile virdi ol cevâb
Aña gösterdi niçe râh-ı şavâb

Didi ser-‘ asker rızâ virsin hemân
Lâzım olanın baña eyleyem beyân

Mümkin oldukça ġazîneyle cünüd
Yimeñüz ġam virelüm raġmü’l-ġasüd

	Sen hemân kalmağı taḥkīk eylegil Şoñra her ne lâzım olsa söylegil	Göçdi yirinden hemân tefriḳ için Kendüyle ḳalanı taḥkīk için
	Buña beñzer çok hoş-âmed söyledi Ḳalmağa Şirvânda göñlin eyledi	Cümle beglerbegiler oldu süvâr Daḫi beglerle ağalar ne ki var
	Çünkü ol şîr-i dilîr-i nâm-dâr Eyledi ḳalmağa ḳalbin üstüvâr	Gönderi gıtdiler ol şîr-i neri Menzile irgürdiler ol serveri
	Ol dilîr oldu vezîr ihlâş-ile Hem yigirmi kerre yüz biñ ḫâş-ile	İrdi ol necm-i sa‘ âdet menzile Maḳdemiyleydi siyâdet menzile
440	Ṭurmadı hergiz tedârük eyledi Döndi aḫbâba bu remzi söyledi	Menzilin çünkü müşerref eyledi Ḳalmağa me‘mür olan gör neyledi
	‘Oşmân Pâşâ ḫâzretleri dîvân idüp ‘askere virdügi cevâbın beyânıdur.	450 Anda emr olmuşdı cümle Arz-ı Rûm Begler-ile cümleten ol ḳavm-i şüm
	Didi kimdir başdan cândan geçen Niçe cândan belki cânândan geçen	Gelmedi serdâra beglerbegisi Ḳalmadı ḫünkârıñ oldu egrisi
(28b)	Ḫânümânın yâd idenler gelmesün Ḫâşılı cânın sevenler gelmesün	Bilmedi ol emr-i Ḫâḳ oldu cehül Eyledi ‘azlıni cehlinden ḳabül
	Ol kişidür baña hem yoldaş olan Sırr-ı “lâ-yesta ḫirûn” remzin ṭuyan	Ol zamân beglerbegi ma‘lûm idi Nâmını dimek ne lâzım şüm idi
	Böyle didi vü ayırdı ḫar-gehin Ḫâḳ budur şâhâne düzdi dergehin	Ol zamânda Arz-ı Rûma beglerbegi olan ‘azl olunup Şârḫân begi olan

Qaytās Bege Arz-1 Rūm
beglerbegiligi ihsān olup
Şirvānda qalduđınıñ beyānidur.

‘Azline rāzi olup beglerbegi
Oldı anuñ yirine Şarhān begi

(29a) Nāmı Qaytās idi gerçek merd idi
Ol dağı aqrāmı içre ferd idi

Oldı beglerbegi geldi ilerü
Qaldı ihlāş-ile baqmadı girü

İbrāhīm Bege Rūhā sancağı ‘ināyet
olunup qalduğıdır.

Anuñ ardınca o şāhib-ma‘rifet
Mīr-i İbrāhīm ‘ālī-menqabet

Virdiler Rūhāyı qaldı ol dilīr
Luţf u ħulqına anuñ olmaz nazīr

Ĥayliden begdür o pāşāzādedür
Qayd-ı istikbārdan āzādedür

460 Görmedüm beglerde ben añā nazīr
Zū-fünündür cümleden olmış ĥabīr

Kürd Abdurrahman Bege Qara
Ĥişār-ı Şarķī sancağı ‘ināyet olunup
qalduğıdır.

Abduraĥman Beg dağı qaldı bile
Qara Ĥişār Şarķi sancağı ile

Aşlı cinsi ol emīrūñ kürd idi
Ĥaĥ budur rüz-ı veġāda kürd idi

Ma‘rifet ehli idi kāmīl idi
Müslim idi ‘ilm-ile ‘āmil idi

Seydi Ġāzī Bege Kīġi sancağı
‘ināyet olunup qalduğıdır.

Geldi biri Kīġi sancağın alup
Ber-murād oldu o sancağla qalup

Nāmına dirlerdi Seydi Ġāzī Beg
İsmine zātı muţābıĥ ġāzī beg

Budaĥ Bege Sincār sancağı ‘ināyet
olunup Şirvānda qalduğıdır.

(29b) Geldi Sincār begi ardınca anuñ
İltifāt oldu murādınca anuñ

Nāmını dirseñ eger Budağ idi Bir seḫā-kān idi yüzi ağ idi		Harbutı aldı Piyāle Beg daḫi Oldı sancağı aña ayak bağı
Aḫmed Bege Siverek sancağı ‘ināyet olunup qaldığıdır.		Şancı idi sancağı aña her an Kendü qaldı qalmadı beñzinde kan
Birisine de virildi Siverek Hizmet itdi ber-murād olmaq gerek		Qorqma kim qorqduğına uğrar kişi Qıl tevekkül Haqqa tapşur her işi
Nāmı Aḫmed idi ol mīrūñ seḫā Hem içerden çıqma idi gālibā		Kātib Hurrem Bege şol ‘ulūfeciler ağalığı ‘ināyet olunup qaldığıdır.
470 Göçdi geldi ol daḫi serdārına Ṭālib oldı geldi cān bāzārına	(30a)	Qaldı Hurrem Beg daḫi itdi vefā Pādişāh uğrına qıldı cān fedā
Veli Bege Çapaqçur sancağı ‘ināyet olunup qaldığıdır. Virdiler Veli Bege Çapaqçurı Ol idi evvel qalanlardan beri İ‘ tiqād-ı pāk-ile qalmış idi Hem tevekkül baḫırına ṭalmış idi		Kātib iken evvel ol şīr-i vegā Şol ulūfecilere oldı ağa Haq budur ol server-i Rüstem-medār Lāyık-ı devletdür olsun behre-dār
Ğıll u ğışdan pāk idi sāde dili Şüretā mīr idi ma‘nide veli Piyāle Bege Harburt sancağı ‘ināyet olunup qaldığıdır.		480 Qaldılar rām oldılar sālāra hep İstinād eylediler settāra hep Dāl Muḫammed Beg ‘Oşmān Pāşāya tezkireci olup qaldığıdır. Qalicaq serdār-ı vālā-menqabet Kātibi oldı bir ehl-i ma‘rifet

Kâtib-i dîvân idi kânûn-şinâs
İtme câhil kâtibe anı kıyâs

Âşafî maḥlaş idi manzûr idi
Dâl Muḥammed Beg diyü meşhûr idi

Anda cem‘ olmış-idi tîğ ü hem kalem
Hâme-veş toḡru idi hîdmetde hem

Âşaf-ı devrâna geldi hîzmete
Hîzmetiyle irdi el-ḥaḡ rif‘ ate

Ḳâyil oldı geldi gördi Âşafî
Ḳâyil-i ĩn nazm ya‘ ni Âşafî

Aḥmed Çavuş karşı çavuşı olup
kaldıḡıdır

Bir daḡı Aḥmed Çavuş merd-i veḡâ
Geldi karşı çavuşı oldı aña

Ḳapucı idi ezel dergâhda
Nâmı eylükle idi efvâhda

Ḳara Aḥmedlikle buldı şöhreti
Yüzi aḡ olsun çoḡalsun hürmeti

(30b) 490 Gerçi ümmîdür dili derrâkdür
Hîzmetinde ḡod ḡatı çâlâkdür

Raḡbet eylerse ne var sâlârmız
Oldı çün bu demde yâr-ı ḡârmuz

Anuñ ardınca daḡı çoḡ ḡâş u ‘âm
Niyyet itmîşlerdi ḡalmaḡa tamâm

Ḳaluruz diyü gelüp yazıldılar
Hiç düzenlik itmeyüp büzüldiler

Geldi hep begler de otaḡın ḡurup
Ḳaluruz diyü niçe lâflar urup

Yüzleri şuyumı ol dem şaçdılar
Barḡdılar çadırlarını ḡaçdılar

Sâlâr-ı dîn ve sipehsâlâr-ı ehl-i
yaḡîn ḡazret-i ‘Oşmân Pâşâ-yı
sa‘ âdet rehîn ḡalmaḡa me‘mür
olanlar ḡâlini görüp tedârükine
mübâşeret eyledükleridür.

Gördi çün bu ḡâlini serdâr-ı dîn
Ḥoş tedârük itdi sâlâr-ı mübîn

Bir niçe ḡâzîlere emr eyledi
Yolları ḡurmañ varuñ bekleñ didi

Bunu didi âḡiri baş olana
Virme ruḡşat şaḡın evbâş olana

	Ordıdan her kim kaçarsa tut getir Kayd-bend eyle baña anı yitür		Kendüler kaldı velî cān kalmadı Hiç kaçanlardan naşîhat almadı
500	Böyle ta' lîm itdiler gönderdiler Vardılar niçelerin dönderdiler		Bir niçe âdemde Mar' aşdan o dem Pîrlikten kadleri olmuşdı ham
	Anlara hergiz teraḥḥüm itmedi Kesdi başın kimse artık gitmedi	510	Aldılar güçlülerin emvâlini Kaldı anda virmeyenler mâlini
(31a)	Kim kul olurdu ri' âyet olmasa Söz tutulmazdı siyâset olmasa *		Hâşılı kılıç yigitler az idi Her birisi kaçmağa şebbâz idi
	Hâşılı anda kalan pîr ü cüvân On biñ er var-ise ancaḥ var hemân		Cümleten anda kalanlar ol zamân Az idi kudretlü çoğı nâ-tüvân
	Emr olan ' askerde fırsat gözledi Turmadı ba' zı mekânın özledi		Bir münâdî dirdi Şîrvânda kalan Az olan dirlik teraḥḥîler el-ân
	Arz-ı Rûmlı üç biñ ancaḥ var idi Dirliğinden cümlesi bî-zâr idi		Olmadı alur şatar kimse anı Dirdi her biri alanı satanı
(31b)	Gördiler serdârı çün başlar keser Hiç aman virmez kıomaz cāndan eşer		Merd-i meydānem diyü iden dürüg Bulmadı da' vîleri aşlâ fûrüg
	Bildiler hergiz ḥalâşa yok mecâl Dirliği gitmekle kıurtulmaḥ maḥal		Gelmedi meydāna oldu perde-dâr Girdi şandı şîşe-i nāmûs u 'âr
			İtdi ol server tevekkül ḥazrete Şaldı varın anda baḥr-ı fûrkâte

* 8. minyatür

	<p> Kılıcağ anda o şîr-i cân-sitân Olmuş-idi istinâdı müste‘ân ‘Askerüñ baqmazdı çoğ u azına Mâyil idi âdemiñ şehbâzına 520 Karşusunda düşmeniñ ejder gibi Tırdı muhkem sedd-i İskender gibi (32a) Kaldı çün bu ‘asker-ile ol müşîr Çıkdı göçdi gitdi serdâr-ı kebîr Mâh-ı Şa‘bân altısıydı hicretiñ Nüh şad u heştâd u şeşdi hicretiñ ¹ Muştafâ Pâşâ-yı ‘âlî-menqâbet Elvedâ‘ itdi vü gitdi yevm-i sebt Ordıdan tefrîk için ol leşkeri Tırmadı bir gün dağı döndi geri Oldı ol gün hâl-i ‘âlem bir dağı Ma‘nî-i “<i>yevme yefirru min aḥîh</i>” Göçdi andan hazret-i sâlâr o dem Sür‘atiyle Gürciye başdı kâdem </p>	<p> Birbirinden menzilin itdi ırâq Şöyle gitdi itmedi hiç oturâq Atı kaldı ba‘zınuñ oldu yayan Ardına baqmadı çekmedi ‘inân Barkdılar yolda kaçar-ile şütür Mâl u rızka kim baqar tek al götür 530 Hâşılı gâyet perişân oldılar Hıvfi sermâdan şitâbân oldılar Tırmayup üftân u hîzân gitdiler Niçesi râh-ı belâda yitdiler Hazret-i serdâr-ı vâlâ-iḳtidâr ‘asâkir-i encüm-şümâr ile mişâl-i cüy-bâr Arz-ı Rûm tarafına revân olduḳdan soñra ‘Oşmân Pâşâ-yı sa‘âdet-medâr Şirvânda kalup hazret-i Perverdigâr cenâbına i‘tizâr eyledügidür. Gitdi anlar kaldı Şirvân içre şîr Pençe şaldı her yaña ol bî-naḳîr (32b) Hazret-i sâlâr-ı sultân-ı cihân Ya‘nî serdâr-ı güzîn-i kâmrân </p>
--	---	---

¹ Ekim 1578 / Şaban 986

Yüz yire urup didi iy bî-niyâz İstinâdum sañadur iy kâr-sâz		Her seher ʿ âşıkıların zârı için Yünusuñ Hüt içre ezkârı için
Sendedür miftâh-ı bâb-ı müşkilât Ey Hudâ-yı âferîni-i mümkinât		Rûh-bağş-ı hâzret-i ʿ İsi için Muʿ cizâtıyla olan ihyâ için
Sensin el-ḥaḫḫ her işi âsân iden Her oñulmaz yaraya dermân iden		Gerdiş-i gerdün-ı şems-ârâ için Hem semâʿ -ı hâzret-i Monlâ için
Baña ihsân eyle luṭfuñla meded Zâʿ f-ile ḳalmadı cânımdan remed		Ol kelâm-ı nazm-ı güher-bâr için Lübb-i mağz-ı mantıḳ-ı ʿ Attâr için
Fahr-ı ʿ âlem Ahmed-i Muhtâr için Maḫzar-ı esrâr olan ebrâr için	(33a)	Kaʿ bede âvâze-i lebbeyk için Saʿ y ile mezkûr olan saʿ deyk için
Hem ʿ atîḳ-ı Haḫ şeh-i Şiddîḳ için Zât-ı pâkinde olan taḫḳîḳ için		Ehl-i ʿ aşḳuñ rezm ü ilhâmı için Derd-i ʿ ışḳ-ı Hâfız u Câmî için
540 Cânın âzâd eyleyen maʿ tûḳ için ʿ Adl u dâd-ı hâzret-i Fârûḳ için		550 Mübtelâ-yı ʿ ışḳ olan ahyâr için Ḳaysı mecnûn eyleyen dil-dâr için
Câmîʿ -i naşş-ı şerîf ʿ Osmân için Yaʿ ni Zîʿn-nüreyn bin ʿ Affân için		Çok münâcât eyledi zârî-künân Derd-ile âh eyledi itdi figân
Şâh-ı Düldül Haydar-ı Kerrâr için Zâtına keşf olduḡı esrâr için		Didi iy maṭlûb-ı Hayy-i lem-yezel Böyle taḳdîr eylemişsin çün ezel
Âh u zâr-ı girye-i Yaʿ ḳûb için İbtilâya şabr iden Eyyûb için		Mezheb-i dîn uğrına cânım fidâ Olmışam ḫavf u recâdan ben rehâ

Çorķı virme gönlüme şād it beni
Çayd-ı düşmenlerden āzād it beni

Her ne taķdīr eyledünse rāzıyam
Ölsem öldürsem şehīd ü gāzıyem

Rehber it “*naşrun minallāh*”āyetin
Dilde diñ “*innā feteħnā*”rāyetin

Oldı rāh-ı evliyāya reh-nümün
Naşş-ı “*lā ħavfun ‘aleyhim yaħzenün*”

Böyle didi virdi taķdīre rızā
Hep muvāfiķ itdi tedbīrin Ĥudā

İ‘ tiķād-ı pāk-ile ķaldı hemān
Ol dilīr-i merd-i meydān-ı cihān

Ĥazret-i dilīr ‘Oşmān Pāşā-yı bī-
nażırūñ āşlı ve silsile-i nesline
maħalle mūntehī olduğınūñ ve ba‘ zı
aħlāķ-ı ħamidelerinūñ beyānıdır.

560 Ādem oldur ki ‘ aķīde-pāk ola

Mīr iken zātı vü gönli çāk ola

(33b) Şāhbāz ola vü lāşe ķonmaya

Ĥār u ħasdan baħr olup bulanmaya

Ĥaķ budur ol server-i serdār-ı dīn
Çalb-i pākinde yoğ-idi kibr ü ķīn

Pāk-meşreb merd idi Ĥaydar-mişāl
Ma‘ den-i ħılm u ħayā ‘ Oşmān-fi‘ āl

Benlik ile ħiç bir iş itmedi
Hergiz istişnā dilinden gitmedi

İ‘ tiķādı ‘ asker ü māle degül
Çalbe nāzır gördüm ef‘ āle degül

Açamaz kimse ağız tedbīrine
Ĥaķ muţābıķ eylemiş taķdīrine

Zulm u ķīn şānında aşlā yoğ-idi
Zāt-ı pākinde kerāmet çoğ-idi

Her gören ol māħı oldu müşteri
İrtifa‘ buldı güneşden aħteri

İctimā‘ itmek için şems-i cihān
Dā‘imā sa‘ d-ile eylerdi kırān

570 Cüst ü cū eylerdi bu deħri denī

Yırde buldı gökde ararken anı

Var-idi sābıķda bir şīr-i dilīr

Şöhre-i āfāķ nāmı Özdemir

	Merd idi gāyet de heybetlü idi Bir şehā-kān-idi himmetlü idi	Bir cevābı söylemezdi nā-maḥal Her kelāmı remz-i mā ḳal ve dell
	Ser-fürü itmişdi ḥükkām-ı selef Aña olmuşdı o şeh ḥayrū'l-ḥalef	Bildiler ol māh çün dilsüz degil Dür yağar ağzından anıñ söz degil
	Bende olmuşdı aña şāh-i ʿAden Ol idi hem fātiḥ-i milk-i Yemen	Giricek on dördine ol yüzi māh İtdi aḡa Mıṣra anı pādişāh
	Mevlūdın dirseñ baña ol serverüñ Saña kāmın diyeyim ol gevherüñ	Geçmedi andan daḡı bir niçe yıl Vardı sancaḡıla mīr-ḥacc oldı bil
(34a)	Baḡr-ı Nīl ḳurbinde berrīden idi Milk-i Mıṣr içre buḡayrīden idi	Oldı ser-leşker nihāl-i serv iken Olmış-idi çeşm-i aʿ dāya diken
	Ḳudret-i Ḥaḳḳı gör ol Yūsuf-cemāl Ṭoḡduḡından soñra altı yedi sāl	Tāze idi zātı fiʿ li pīr idi Yoḡ-ile varlık yanında bir idi
	Söylemedi kimseye hergiz kelām Lāldür dirlerdi anı ḥāş u ʿām	Ehl-i ṭabʿ a yār olup ʿār itmemiş Ḥubb-ı dūnyā ḳalbine kār itmemiş
	Niçe yıl güş oldı aḡız açmadı Ol şadefden dürr ü gevher saçmadı	Hiç dimezdi yārına ḳalsun bugün Ṭoḡuşından bellü idi ḳutlu gün
580	Bezl iden mālın mezellet pīşesi Müsrifüñ dāyim tehīdür kīsesi	590 Çünki mīr-ḥacc oldı irdi Kaʿbeye Yüz yire urdı vü girdi Kaʿbeye
	Çün yedi yaşına girdi ol şerīf Ḥādimine söyler oldı ol laṭīf	(34b) Ḳullıḳ itdi niçe yıl dergāhda Sancaḡını açdı Beytullāhda

Sa‘ y idüp virdi tekäsül itmedi
Ol şafâ için tegâfûl itmedi

Vardı üç yıl muttaşıl hizmet idüp
Hizmetini cânına minnet idüp

Çünkü oldu ol yoluñ üç yıl begi
İtdiler teşrif için beglerbegi

‘Osmân Pâşâ hazretlerinüñ vilâyet-i
Habeşe beglerbegi olduğunñ
beyâmıdır.

Virdiler evvel Habeş milkin aña
‘Azm idüp gitdi o server ol yaña

Atası açmışdı evvel ol ili
Anda çekmişdi anı âb u gili

Özdemür Pâşânuñ anda itdügin
Kışsamız uzar yazarsak n’itdügin

İrdi çün anda ecel ol fâtihe
Oқыyalum rûhına biz Fâtihâ

Geldi ‘ izzetle Habeş iklimine
Düşmeni komadı kendü iline

600 Niçe yıl ceng itdi tağîler ile
Diyü nesli Dınkılâvîler (?) ile

Ġâlib oldu düşmene def‘ ât-ile
Yırtışup derinde hayvânât-ile

Yedi yıl feth itdi açdı ol ili
Geldi mirân-ı Habeş didi belî

Çün yedi yıl anda ârâm eyledi
Tîğ-ile ol milketi râm eyledi

Hışmeti âvâzesi tolmış idi
Güs fende râ‘ î gören olmuş-idi

(35a)

Eyledüñ çünkim Habeş cengin biraz
İtmeyelüm kışsa-i dūr u dirâz

Söyleseñ tafşîl idüp ahvâlini
Anda olan fi‘ lini ef‘ âlini

Söz uzar kalur bizüm maṭlûbumuz
İltifât itmez aña maḥbûbumuz

Muntazım oldu Habeş iklimi çün
‘Azm-i Mısr itdi yüridi niçe gün

İrdi Mısrâ ‘ izzet ü iḳbâlile
İtdiler ta‘ zîm istiḳbâl-ile

610	Sürdi Mıŝır içre o server niçe dem ‘Ömri zevk-ile geçerdı dembedem	(35b)	Didi bunuñ fetħine bir er gerek Ceng-cũ kişver-güşâ server gerek
	Ehl-i Mışra Yûsuf-ı Ken‘ân idi Meclisinde ħüb-rũ ğilmân idi	620	Bile ol semti ola ehl-i vuķûf Fetħ idüp ħalmaya bir câ-yı maħûf
	Niçe meh-rûlar var idi bî-behâ Mâyil olmışdı Züleyhâ-veş añâ		Bu ‘umûra ‘asker âmâde gerek Buña giden Özdemür-zâde gerek
	Baķmadı erkeklık itdi zenlere Turdı tek çift olmadı reh-zenlere		Fetħine tekrâr anıñ tedbîr ide Hem muţahhardan olup taţhîr ide
	Nev-cüvânlarla iderdi şoĝbeti Anlara dilden iderdi raĝbeti		Böyle fermân itdi çün ol zıll-ı Haķ İtdiler tedbîrini mâ-fi’s-sebaķ
	Niçe yıl bu ħâl-ile ol şîr-i ner Mıŝır içinde olmuş-idi mu‘teber		Ĥazret-i ‘Oşmân Pâşaya ol ân Emr olundı k’ide bezl-i baş u cân
	‘Oşmân Pâşâ ħazretlerinüñ Yemen taşhîhi için irsâl olunduĝudur.		Ĥükmi-i şâhı şaķladı cânı gibi Öpdı koçdı şardı cânânı gibi
	Geldi bir ħâşıd Yemenden ol zamân Didi kim ħâl-i Yemen oldu yamân		Tırmadı hergiz daĝı itdi yaraķ Râzı oldu dimedi yaķın yıraķ
	Zulme âĝâz itdi ħükkâm-ı ‘Aden Cümle ‘ışyân itdi sükkân-ı Yemen		Ĥıŝmet ü şevketle çıķdı ol dilîr Menzile vardı bile mîr ü vezîr
	Çünkü sem‘-i şâha irdi bu ħaber Âteş oldu ħıŝm-ile şaçdı şerer		Görmedi ol şevketi kimse ebed İtdiler ŝeyţân gibi añâ ħased

	<p>Ḥayli ta' zīm itdi Mısr ehli aña Bile çıkdı taşra hep bay u gedā</p>	(36b)	<p>Virdiler toyladılar ni' met ile Ḥayli tekrīm itdiler himmet ile</p>
630	<p>Çok musallaḥ ' asker elde gönderi Niçe fersaḥ bile gitdi gönderi</p> <p>'Azm-i rāh itdi o māh-ı tābdār Menzilinde itmedi bir gün qarār</p> <p>'Osmān Pāşā ḥazretleri Ka'be-i Şerīfe vuşul ve ḥarem-i muḥtereme duḥul eyledükleridir.</p> <p>İrdiler menzilibemenzil Ka' beye Sa'y ile irgürdi maḥmil Ka' beye</p>		<p>Cümle eşrāf ile ol hem-cins idi Yoğ-idi vahşet arada ins idi</p> <p>Ka' beden itdikde ol meh hicreti Rūḥ idi itdi bedenden rıḥleti</p>
(36a)	<p>Ka'beniñ eşrāfi hep teşrif için Karşu vardılar aña talḫif için</p> <p>Ḥākim olmağla Yemende atası Hem ' Arabdan olmağ-ile anası</p> <p>Piş-keş itdi bād-pā esb-i revān Çekdi Mekke ḥākimi anda hemān *</p> <p>Virdiler niçe şütür taḥmīl için Ol şehe ta' zīm için tebcīl için</p>	640	<p>Andan 'azm itdi Yemen iklīmine İrdi şevketle 'Aden iklīmine</p> <p>Yemeniler çok yemişdi darbını Tecrübe itmişler idi ḥarbini</p> <p>Çezmedi vehminde a' dā kuşağın Anuñ-ile korçudurdı uşağın</p> <p>Tir ü tigin eylemişlerdi pesend Darb-ı gürzinden alurlar idi pend</p> <p>Eyledi milk-i Yemenden çok cidāl Ḳavm-i düşmen itdi me'vāsın cibāl</p> <p>Özdemir nām ol muḫafferden girü Her ne var aldı muḫahhardan girü</p> <p>Ḳaldı bir kaç yıl Yemen taşḫiḫine Cidd ü ceḥd itdi 'Aden taşḫiḫine</p>

* 9. minyatür

	Her ab�le itdi emrini ab�l avm-i a' d� oldu g�yette mel�l	Girdi ehre �hret � ' unv�n-ile ' �lemi ul eyledi is�n ile
	V�kif idi c�mleni� av�line Kimsen�n aldanmaz idi �line	oğ-idi anda met�' -1 b�-reh� Virdi p�ş-keş diyü ol k�n-1 se�
	Aldı ta�l� itdi anda ol ili Kendü �r�m itmedi anda vel�	Oldı bir yıldan ziy�de h�dmeti A�na h�nk�ru�n olunca himmeti
650	�nki itm�m-1 me�lih eyledi ' Azm-i R�m itdikde g�r h�d n'eyledi	' Om�n P�� h�zretlerine Las� beglerbegiligi ' in�yet olunduğunu� bey�nidur.
	aldı keti-i v�c�dın engine S�nesin t�tdı bel�lar sengine	660 Virdiler Las�y1 ol demde a�na Oldı ser-ad olmağın a�na ' at�
(37a)	ormadı A' r�b iine uğradı T�ğ � h�nerle ' u�ti t�gradı	Didi avmağ anca bu maz� beni Hi ola mı besleye Las� beni
	�ltif�t itse n'ola �hib-ır�n T�li' i sa' dile itmid�r ır�n	�stim�' itdi cev�bın �n vez�r Didi kim ol semte hi olmaz naz�r
	' Azm idicek R�ma ol r�h-1 rev�n aru istikb�le ıdı nie c�n	Arz-1 seradd�r ve hem �b u hev� B�-bedeld�r h�srev� itme �b�
	Bile almıdı Yemenden ol dil�r L�-yu' ad la' l u ' a�k-i dil-pez�r	Söz t�tu�n bir laza Las�da t�ru�n Eyl�gini siz anu�n benden oru�n
	Geldi �stanbula evketle o �r H�yli ta' z�m itdi erb�b-1 m��r	

	<p> omazam ben seni anda tıt szm Gzlerem incinme tek iki gzm </p>	<p> Ol sefyın k'anda olmişdı neb şn neheng idi k'ola merdm-rb </p>
(37b)	<p> İtdi ser-ad olmağın anı abl Ol şec'at knı ol merd-i ful </p>	<p> Her yana prların serper idi Snesi zre yrr ejder idi </p>
	<p> Eyledi gitdi tevekkl azrete şıd-ile itdi tevessl azrete </p>	<p> İtmiş iken 'azme dmen-der-miyn Başradan aldırdılar anı hemn </p>
	<p> Trdı bir yıl anda ol kn-ı se Eyledi ol şeh dağı 'ahd-i vef </p>	<p> Himmet itdiler Diyrbikri an Cmleten dşmenleri aldı şan </p>
	<p> Ol zamn ta'zm in ol servere Mazhar-ı 'izzet sa'det-gstere </p>	<p> kim olup kmini ayd itdiler Ol diynı bıkr iken şayd itdiler </p>
670	<p> Başrayı virdi vel gr neyledi Hrmzn fetin an emr eyledi </p>	<p> Nie yıl anda dağı km eyledi Luf-ı  ol servere gr neyledi </p>
	<p> 'Oşmn Pş azretlerine Başra beglerbegiligi 'inyet olunup Hrmz fetine me'mr olduğudur. </p>	<p> 'Azl-ile ıldı şikeste-dil anı Fehm in "en tekreh" fermnını </p>
	<p> nki me'mr oldu anın fetine Sa'y iderdi ol grhun adine </p>	<p> Bir zamn gldrse dyım ağladur Virme dil gerdna dndur l-cerem </p>
	<p> zır itdi nie keşti ratını Fethe himmet itdi Hrmz tatını </p>	<p> Merg olur alb eylese iy dil kerem Devleti letdr bu dehrn smi sem Rametinde zamet  vehminde hem </p>
(38a)	680	<p> Geri dny kendye dil bağladur Bir zamn gldrse dyım ağladur </p>

‘Âkil olan buña hiç dil virmedi Göñline sevdâsı aşlâ girmedî		Cümle beglerbegiler oldu süvâr Zıll-ı ‘adlinde o şâhıñ ne ki var
Qâdir olduqça göñül virme aña Cânıma şağın ziyân eyler saña		Eylediler gün gibi şarğa sefer Cümle ‘asker itdi ol bûma güzêr
Yaşaduqça âdemi tül-i emel Gâfil eyler bir gün irişür ecel	(38b)	Emr olundu ol şecâ‘ at kâmina Varmağa serdârıñ anda yanına
Eylemişdür niçeniñ bağrını hûn Dündur şağın aña olma zebûn		Feth olursa milket-i Şirvân eger Qalmağ emr olmuş vizâretle meger
Fehm idüp sözüm qabûl itdiñse pend Lâ-cerem iy dil olursın sûd-mend		Tâli‘ inde olıcağ bu feth-i bâb Oldı Şirvânda vezîr-i kâm-yâb
Ehl-i tab‘ a hod degildir bu nihân Hiç tevekkül ehline gelmez ziyân		Cenâb-ı Hağğa tevekkül itmeniñ fazîleti ve şabr u sükûnuñ ne derecede haysiyyeti beyânıdur.
Cümleden gör husrev-i Cem-dâveri Pâk tab‘ olmağla n’itdi dâderi		Eyleyen Hağğa havâle kârını Menzile ilter o kâr u bârını
690 İstimâ‘ itdikde evvel ‘azlını Hiç bulanmadı gör anıñ fazlını		Devlet isterseñ tevekkül ehli ol Bulmağ isterseñ cenâb-ı Hağğa yol
Râzı oldu virdi tağdîre rızâ Her ne ihsân olsa ol şîre sezâ	700	Şabr ile eyle tevekkül pîşeñi Eyleme Hağdan cüdâ endîşeñi
Hağret-i Hağğın gör iy dil hikmetin Pâdişâhıñ şarğa itdi niyyetin		

Kârîñî ðapşır Hüdâya şabr idüp
Nefs-i nâ-fercâma dâyim cebr idüp

Mîvesi şabriñ olur gâyet lezîz
Şâbiri eyler Hüdâ dâyim ‘azîz

Dün-ţab‘ olma gel ‘âlî-himmet ol
Alçağa meyl itme ehl-i rif‘at ol

Kendüñe itmez iseñ sen himmeti
Saña kim eyler cihânda ragbeti

Derdiñe dermân dilerseñ şâbir ol
Derde şabr itdüñ devâya hâzır ol

Gör tevekkül neyledi ol servere
Ol şeh-i ‘izzet sa‘âdet-güstere

Lâzım itdi çarbi şadra zâtını
Erligiñ itdi tamâm işbâtını

Görmedük dünyâda nesne olmadı
Hiç devlet olmadı k’ol bulmadı

(39a) Ğazel

O şâhı yâ İlâhî kâm-rân it
Cihânda adl ü dâdın dâsitân it

710 İrişdür tîr-i maqşûdın nişâna
Ğam-ile qadd-i a‘dâsın kemân it

Vücûdın şakla ‘âhât u belâdan
Anı ‘izzetle meşhûr-ı cihân it

Muķim it şadr-ı devletde vücûdın
‘Adû-yı nâ-bekârı lâ-mekân it

Ayırma Āşafîyi dergehinden
Murâdm vir İlâhî şâdumân it

Veziir-i dilîr-i huceste-ııışâl müşîr-i
dest-gîr ehl-i kemâl a‘nî hâzret-i
‘Oşmân Pâşâ-yı ferruğ-fâl mişâl-i
Rüstem-i Zâl nehr-i Kürden ‘ubûr
içün cisir binâsına mübâşeret idüp
Partâl Oğlı nâm bed-baht izâlesiçün
‘asâkir-i nuşret-çarîn irsâline
himmet eyledükleridür.

Şâd ol iy dil Ğam yime olma melûl
Râzı ol tağdıre var olma cehûl

Râzıça şükr eyleyen aç olmadı
Kimseye dünyâda muhtâc olmadı

Râzı ol tiğ-ı kazâya sözi kes
Bî-ecel olmaz cihânda hiç kes

	İki kavmedir şecā' at muhtaşır Biri ' âkıl birisi dīvānedir		Var idi kalan anuñla on biñ er Nişfi yog-idi velī ehl-i hüner
	' Aklı kāmīl ceng ider merdāne-vār Bī-ecel olam diyü imānı var		Çoğı pīr idi vü hem gāyet za'if Açlığında her biri olmuş nañif
(39b)	Düşmene bir vech-ile olmaz zebūn Pend olur naşş-ı <i>"ve lā yestaqdimūn"</i>		Qaldılar Hāqqa tevekkül itdiler Anda kalan qaldı cümle gitdiler
720	Bī-' aklı beñzer hemān kūr u kere Kendüsin atar dehān-ı ejdere	730	Bile qalmışdı otuz kırk darb-zen Ejdehā-ves her biri āteş-fiken
	Hārb u darb itse ider dīvāne-vār Cāhilāne gāyretin zann eyler 'ār		Yeñiçeriler qapu qullarına İki ' ulufe diyü sālārına
	Āşaf-ı şāhıñ gör ' aql-ı kāmīlin Geldi qaldı feth için Şirvān ilin		Virdi aradan götürdi şıqleti Qaldı ancak pādīşāhıñ himmeti
	Bī-ecel olmaz didi dünyāda ferd ' Āleme beyhūde esmez bād-ı serd		Ba' zı erbāb-ı ḥased ' Oğmān Pāşā ḥāzretlerine ṭa' n u teşnī' eyledükleridür.
	Rāzıyam Hāqdan ne gelse başuma Raḥm iden oldur bu qanlı yaşuma	(40a)	Geldi erbāb-ı ḥased hep bir yire Ṭa' n u teşnī' itdiler ol servere
	Şāh-ı menḥūsuñ didi körlüğine Milk-i Şirvāmı alursa öñine		Cümlesi didi ki bu dīvānedür İtdüğü da' vāları efsānedür
	Hāq budur ol server-i Rüstem-medār İtmedi māl ü cunūda i' tibār		

<p> Zabtı Şirvānuñ niçe kâbil olur Böyle vaz'ndan bunuñ bilmem n'olur </p>		<p> Geçdi her biri peşinden ol zamān Gözlerinden yaş yirine aqđı kan </p>
<p> Kendü kânın susamış içmek diler Şāh-ı A'cām ile ceng itmek diler </p>		<p> Geldi aşhāb-ı tevekkül bir yire Didiler kim yazılan gelür sere </p>
<p> Niçe olur düşmen gelicek 'arz-ı dīn Cān u dilden eylediler aña kīn </p>		<p> Dehşet irmişdi velī ba'zılara Havf-ile bār oldılar gāzīlere </p>
<p> İtmediler hikmet-i Hāqka nazar Rāh-ı Hāqda her birisi kūr u ker </p>	(40b)	<p> Dir idi her birisi bī-ihtiyār Yok taħaşşun idecek bunda şişār </p>
<p> Geldiler Kürāna çok daħl itdiler Dutuşup nār-ı hasedle gitdiler </p>		<p> Eylemezlerdi necāt ümmīdini Ol muħanneşler hayāt ümmīdini </p>
<p> 'Oşmān Pāşā ħazretleri cisir bināsına mübāşeret itdükleridür. </p>		<p> Hiç ħalāş olmaz bulardan dirdi kes Bilmediler Hāq olur feryād-res </p>
<p> 740 İtdi ol server tevekkül ħazrete Bī tereddüd taldı baħr-ı vaħdete </p>		<p> 750 Bundan evvel Partālođlı nām-ı şūm Sāħil-i nehre gelüp itdi hücüm </p>
<p> Gitdi çün ol 'asker-i deryā-şitāb Cisre himmet itdi ol vālā-cenāb </p>		<p> Bilmedi ħaddin şenā'at eyledi Ya'ni ħālince cerā'et eyledi </p>
<p> Nehr-i Kür üzre o dem cisr-i 'azīm İtdi peydā ol şeh-i vālā-muķīm </p>		<p> Şīre eylerse sitīze āhuvān Kendüsine şad-hezār eyler ziyān </p>
<p> Üç gün içre eyledi cisri tamām Geldi geçdi 'asker oldı emre rām </p>		<p> Lāzım oldı çün guzāta baş u buğ Varımı müllĥidlere eyleye yuğ </p>

	<p> 760 Şaştā itdi tīrini ārāste Eyledi ceng āletin pīrāste (41a) Bezm-i rezm oldı diyü oldı feraḥ Şād u ḥandān oldı ḳalmadı teraḥ Aña İbrāhīm Beg hem-rāh idi Her umūra vāḳıf u āgāh idi </p>	<p> Ol daḫi akrāmı içre ferd idi Çok gāzālarda bulunmuş merd idi ‘Abdurrahman Beg bile me’mūr idi Ḥıṣmetiyle ‘āleme meşhūr idi Ḥāşılı begler āgalarla o şīr Düşmen üzre çekdi şimşīr atdı tīr ‘Azm- i a’ dā itdi migfer-pūşlar Hep dilāverler siper-ber-dūşlar Āhenin deryā gibi eylerdi mevc Aḳdı a’ dā üzre leşker fevc fevc Baḫr-veş mevvāc idi migferleri Şanki māhīler idi ḥançerleri Keşret-i gerd-i zemīnden ol zamān Menzile irgürmedi tīri kemān 770 Çünkü bu şevketle itdiler şitāb Partāl Oğlı nā-bekārı tutdı tāb Baş idi şeytān-şıfat sultānlara Şān ‘azāzīl idi ḳavm-i cānlara Var idi yanında ḫayli ‘askeri Cümle āhen-pūş idi leşkeri </p>
--	---	---

	Gerçi çoğ-idi yoğ-idi himmeti Olmadı tırmağa karşı kudreti	Hūrlar olmuşdı güyâ gonceler Şāh-ı gül farkında a' lâ gonceler
	Kaçdı ārām itmedi varı yoğı Ta' ma oldu şîr-i şimşîre çoğı	Gösterürdi serv-kağ server gibi Her biri bir serv-kağ dilber gibi
	Bırkdılar ihmāl u işkālın tamām Biri ārām itmedi almadı kām	Şāh-ı gülden eylemişdik nîzeler Gonceler miğfer idi güller siper
(41b)	Hiç nekbetden halāş olmayalar Nağd-i ' ömrin isteyüp bulmayalar *	Buldı bāğıñ evlerin hālî ğuzāt Şāh-ı gül nağ' -ı zemînde oldu māt
	Durmayup andan hevâyı irdiler Hep maqāmında qalanı kırdılar	Yoldılar ol gülşenüñ hep güllerin Āl-ile lāl itdiler bülbüllerin
(42a)	Bırkdılar emvālın ' üryān gıtdiler Fırkat u hasretle giryān gıtdiler	Girdi bāğı bāğa güyā seyl-i āb Oldı her ma' mürenüñ hālî ħarāb
	Milk ü mālē baqmadılar kaçdılar Yüzleri şuyını yire saçdılar	Āteş olmuşdı şerār-ı müfsidîn Yandı ol demde büyüt-ı mülhidîn
780	Çün ' adüya böyle ğālib oldılar Şehri hālî buldı ' asker taldılar	Şu' le virdi yandüğınca her ħaşeb Şan ħaşebî kâğıd idi yandı heb
	Cennet-āsā hūb idi ğāyet ile Bāğlar merğüb idi ğāyet ile	790 Yandüğınca qubbeler saçdı şerār Dest-i kudret dāneler güyā enār
		Şöyle iħrāk oldu ' ālem ol zamān Bu sipih-r-i ħāki tıtmışdı düħān

*10. minyatür

	Kişveri ma' mür iken oldı Һarāb Leşker-i manşüreden çekdi ' azāb		Döndi hep rāyāt-ı nuşretle ğuzāt Menzile doğrudı şıhhatle ğuzāt
(42b)	Geldiler bulmadılar evden eşer Evlerinüñ yirlerinde yel eser		Her biri şādān u Һandān geldiler Düşmenüñ Һahr-ile baĝrın deldiler
	Rümīler A' cāmīñ a' lā dilberin Çekdiler anda kenāra her birin		Cümleye luţf eyledi arslanımız Ol şecā' at kāmı ' ālī-şānımız
	Māh-rū ğarrā güzel duĝterleri Āfitāb-āsā bülend aĝterleri		Her birine virdi fāĝir ħil' ati Aşdı boyından ğuzātuñ ' izzeti
	Her biri Һürşīd-veş düşizeler Süzān-ı müjĝān ile baĝrın deler		Her birisi oldı bir ğurrende şīr Yüĝrişürlerdi olıcaĝ dār-ĝīr
	Germ iken bāzārını Һaĝlatdılar Қızdırınca fānūsı çatlatdılar		Virdi luţfından Һudā çün nuşreti Ġāzīler a' dāya buldı fuŗatı
	Böyle oldı gördiler encām-ı kār Āh idüp aĝlarlar idi zār zār	(43a)	Münhezim oldı ' adū-yı nā-bekār Tār-mār oldı nebātu'n-na' ş-vār
	Didiler evvel giden sālār ile Niçe yüz biñ er idi serdār ile		Eres Һān-ı bed-ĝümān Salyān nām maĝalde Һarār itmişken serdār-ı sāĝib-vaĝār leşker-i düşmen- şikārdan bir miĝdār ādem iĝtiyār idüp şeb-i tārda şebīĝün içün üzerlerine ĩlĝār itdirdikleridür.
800	Bunca ' askerle o nehri geçmedi Bunlaruñ itdüĝünü ol itmedi		
	Һāşılı Һayli tereddüd itdiler Nehr-i Kürden el yudılar ĝtdiler		

	Söyle iy tūṭī-i rūḥ-ı cen-fezā		Anda cem‘ olmışdı Īrān ‘askeri
	Rāstı ‘ uşşākdan eyle nevā		Hem Eres Ḥān ile Şīrvān ‘askeri
810	Vuşlat-ı dil-dārdan söyle biraz		
	Sākin olsun dildeki sūz u güdāz	(43b) 820	Rāfīzīler mühmel ü menḥūsar
	Şun zülāl-i la‘ liṇi gitsün kesel		Ḥāzır u mevcūd idi otuz biñ er
	Mācerāyı derd-ile şerḥ eyle gel		Gice irdiler qaravullarına
	Qalıcak Şīrvān ilinde n’oldı ḥāl		Ya‘ ni şebḥūn eylediler varna
	Söyle ketm itme ne varsa qıl u qāl		Vehm-ile düşmen yirinden şıçradı
	Diñledi çünkim su’ālim añladı		Cümlenüñ ‘ aqlı serinden şıçradı
	Cān u dilden derd-ile āḥ eyledi		Şağıdı şimşek gibi şimşirler
	Didi baña itdüñ istifsār-ı ḥāl		Yağdı bārān-veş şeb içre tırler
	Diyeyin ben saña añlarsañ me’āl		Her ne dem ki ata oğla uğradı
	Çünki Partāl Oğlı oldı münhezim		Birbirine kıydı kesdi doğradı
	‘ Asker-i manşūra döndi muğtenim		Göz gözi görmezdi virmezdi amān
	Şāḥib-i rif‘ at olan sālār-ı kār		Çeşme çeşmeydi aqardı anda qān
	Eylemiş bir kaç yüz ādem iḥtiyār		Yirde ḥūn-ālūdeler eylerdi āḥ
	İntihāb itmiş muqaddem ol dilīr		Cān alup cān virdi çün baḥtı siyāḥ
	Bir niçe merdüm-rübā zarḡām-ı şīr		Ol ḡazāda bulman esb-i sekil
	Ḥufyeten gönderdi Salyāna hemān		Qān yaqdı pāyma ḥinnā-şekil
	Didi ilgār eyle var çekme ‘ inān		

	Gönderirdi nîzeler peykânların	(44b)	Serdâr-1 şâhib-vaqâr u sâlâr-1 güzîñ-i
	Çekmege a' dâ teninden cânların		vâlâ-tebâr hazretleri küh-1 Elburz
	Ol gice tâ şubhâ dek uğraşdılar		zeylinde vâkı' olan Demürkapu nâm
	Birbirin fehm itmeyüp doğraşdılar		kal'a fetih için adam gönderüp
830	Çünkü şubh irdi vü gördi göz gözi		Çarağ Halife nâm sultânların ehl-i
	Qatl idermiş bilmeyüp oğlın özi		Bender bend idüp gönderdikleridir.
	Her biri bu hâle efgân itdiler		Diñle iy cüyâ-yı güyâ-yı sühan
	Ağlayup çâk-i girîbân itdiler		Neyledi gerdün-1 dün-1 pür-fiten
	Ol gice mürd oldı Ertoğd' oğlı hem		Devlet-i dünyâyile itme sürür
	Niçe erbâb-1 hüner şâhib- ^ç alem		Her ne var şâdî vü gam eyler mürür
	Ba' zı Rümîler şehâdet şerbetin		Kendüñi hırş-ile itme çür u zâr
	Nüş idüp aldı Hüdânîñ rahmetin		Şekker-i şükri mükerrer eyle var
	Ol gazâya yâ İlâhî rahmet it	840	Mazhar-1 luğf olasıñ şâyed yürü
	Anlara yevm-i cezâda himmet it		Râh-1 Hağdan çıkma tek ayak süri
(44a)	Nür ola mürgân-1 rûha âşiyân		Hâlîş eyle kalbüñi iy hoş hışâl
	Olalar Firdevs içinde şâdumân*		Var tevekkül bütesinde eyle kâl
	Bizden ervâh-1 guzâta tâ kıyâm		Var ise ^ç aklıñ al iy dil hişşeñi
	Dâyimâ olsun tañhiyyât ve's-selâm		Söyle maşşûduñ uzatma kışşañi
			Ya' ni ol sâlâr-1 serdâr-1 güzîñ
			Olıcağ Şirvânda şevketle mekîn

* 11. minyatür

	<p>Qıymeti cārübın itdi der-miyān Levş-i Rifzı sürdi pāk itdi hemān</p>		<p>Hem ḥalīfeydi iderdi pend ü naşḥ Şüret-i insāndan olmışdı meshḥ</p>
	<p>Her taraf gönderdi anda ‘ askeri İdeler kavm-i Rafāzīden berī</p>		<p>Oqur idi ḥalkā menşür-ı şeri Eyler idi kavmini şerre cerī</p>
	<p>Bābü’l-ebvāba daḥi gönderdiler Ḥalkımı ilḥāddan dönderdiler</p>		<p>Kūçe-i virānede bir büm idi Yidügi hep zehr ile zaqqüm idi</p>
	<p>Ḥākimi ismine dirlerdi Çarağ Nār-ı rifz idi aña dāyim durağ</p>		<p>Ülke-i Zerdāv iken menzilleri Ol maḥalde geldi bağılu elleri</p>
	<p>Yoğ-idi vechinde cidden nūr-ı Ḥaḡ Bir sögünmiş egsiye beñzerdi çaḡ</p>		<p>Bend ile serdāra çün irgürdiler Söyledüp zu‘ mınca ḥār-veş sürdiler</p>
(45a)	<p>Qatı bed-şekl idi ol hem bed-ḥışāl Qāmetin egmiş idi bār-ı vebāl</p>		<p>Bir ḡara cāhil Yezīd ibn-i Yezīd Söyledikçe rifzını itdi mezīd</p>
850	<p>Merḥametden yoğ-idi aşlā eşer Ḥalkā ḥulqından irişürdi zarar</p>	860	<p>Gördiler zātında hiç imānı yoḡ Sīnesinde ‘ ahd-ile peymānı yoḡ</p>
	<p>Büm-veş sākin idi virānede Yalıñız şeytān-şıfat ḡam-ḥānede</p>		<p>İtmedi da‘ vet aña hergiz eşer Rifzı nārından olurdu pür-şerer</p>
	<p>Ehl-i Bender ‘ āciz olmuşdı qatı Her birisi gözler idi furşatı</p>		<p>Mezhebin tercīḥ iderdi muttaşıl Dönmeyüp tevbiḥ iderdi muttaşıl</p>
	<p>Çünkü İslāmın irişdi ‘ askeri Benderi bend itdi ol bed-aḡteri</p>		<p>Kesdiler başın hemān ol mülḥidüñ Şaldılar ḥāke vücūdın müfsidüñ</p>

(45b)	Olmasun her biri nekbetden emîn La‘ netullâhi ‘aleyhim ecma‘îin*	Ço anı zıkr eyle aḥvâlin hemân Söyle virürse ecelden çü amân
	Dündur aldanma iy dil dehr-i dūn Niçe Efrîdūnı itmişdür zebūn	Şevket ü nuşretle döndi çün müşîr Doğdı gūyâ ‘âleme bedr-i münîr
	Dünyede ḳanı cihân-gîrem diyen Başına tâc-ı Keyânîler geyen	Zabt için anda Şemâḫi şehrini Cümle a‘dânîñ yudardı zehrini
(46a)	Yüz yire urmuş yatur itmez cevâb Niçe uyḫudur bu eyâ niçe ḫ‘âb	Doğrudınca tîr-veş her birini Muttaşıl çekdi kemân-ı ḳahrını
	Lâle-i şahrâ neverdiñ her biri Tâc-dâruñ arta ḳalmış efseri	‘Askeri itdi orada intiḫâb Yoḳladı bir bir ne varsa şeyḫ ü şâb
	Ḳalsa ḳalurdı cihânda enbiyâ Virmedi dil gîtdi cümle evliyâ	Kethüdâsın anlara baş eyledi Cân u dilden ḳaşd-ı evbâş eyledi
870	Âsumân-âsâ yücelse her büyüt Bozılır âḫîr kebeyt-i ‘ankebût	Didi var şehre zaḫîre ḫâzır it Gendüm üzre bir müdaḳḳıḳ nâzır it
	Gitme yabana göñül itme ‘inâd Ḳanı Rüstem ḳande gîtdi Keyḳubâd	880 Ḥalḳa sevḳ it sūḳa yapsun küçe-bend Her deri dîvâr itsün eyle pend
	Âdemî miskîne hiç gelmez ḡmâ Ġaflet-i insâna yoḳdur intihâ	Ḥâzır u âmâde olsun her biri Gezmesünler ḡaflet-ile serserî
		(46b) Pendi muḫkem itdi gönderdi anı İltifâtı şîre dönderdi anı

* 12. minyatür

<p>Hâşılı bir kaç biñ âdemle hemân Kethüdâsın eyledi şehre revân</p>		<p>Her birisinüñ elinde bir tüfeng Âteş-efşân ejder idi rûz-ı ceng</p>
<p>Qaldılar şoñra Ereşte kendüler Hâzır olmışdı her işde kendüler</p>		<p>Her ne var yat u yarağın gördiler Qaldı hem şâhib-‘ aşîret gördiler</p>
<p>Vardılar lâzım olanı itmege Anda bir serdâr koyup gitmege</p>		<p>‘ Abdurrahman Beg daği qaldı bile Kürd-i Kürdiden Muzaffer Beg ile</p>
<p>Qaytâs Pâşâ hazretlerin serdâr idüp Ereşde qoduklarınıñ beyânıdur.</p>		<p>Arz-ı Rûmludan daği her ne ki var Oldılar a‘ dâd-ile niçe hezâr</p>
<p>Baş idüp Qaytâs Pâşâyı o dem Virdiler her ne ise hayl u haşem</p>	(47a)	<p>Hâşılı ol server-i serdâr-ı dîn Ya‘ ni ol sâlâr-ı ser-kâr-ı mübîn</p>
<p>Qodılar anıñla hem on çarb-zen Ejdehâ-veş her biri âteş-fiken</p>		<p>Kendü cânından anı taqđim idüp Hayli ‘ askerle qodı ta‘ zîm idüp</p>
<p>Bir niçe yeñçeriler virdiler Vardılar şehre sarâya girdiler</p>		<p>Hâzret-i Haqqa dönüp itdi niyâz Didi sensin çün hakîm-i çâre-sâz</p>
<p>Her qapuya k’uğrar idi ol çeri Şakq iderlerdi nacaqla ekşeri</p>		<p>Cümleden geçdim şıgındum ben saña Sen saña lâyıq olanın it baña</p>
<p>890 Aşına şorbacı qatsa tuzunu Eyliğin bilmez çıkartır tozunu</p>		<p>900 Qalmışam biñ-kes garîb illerde ben Rehber it luţfuñ beni hıfz eyle sen</p>
<p>Bile qaldı anda biñ kul qardaşı Olmaz-idi bād-pâlar pâdaşı</p>		<p>Böyle didi vü ‘ azîmet eyledi Düşmen-ile rezme himmet eyledi</p>

<p>‘Oşmān Pāşā ḥazretleriniñ Salyānda Eres Ḥān üzerene ‘azīmet eyledükleridür.</p> <p>‘Azm-i Salyān itdi anda ol dilīr Şayda qaşd itmiş idi güyā ki şīr</p> <p>Sāḥil-i nehri dutup gitdi hemān Ol dilīr-i merd-i meydān-ı cihān</p> <p>Cür’et itdi yürüdi bir niçe gün Bağrına düşmenlerüñ urdı düğün</p> <p>Diğkatin dirseñ semend-i ‘askerüñ Çarḥa ırgürdi ğubārın her yirüñ</p> <p>Ḳurş-ı meh oldı ğubār içre nihān Niçe gün gün görmedi şems-i cihān</p> <p>‘Ālemi itdi ğubār el-ḥaḳ tebāḥ Ḳubbe-i gerdūnı gerdi sīb siyāḥ</p> <p>Gitdi bu ḥāl üzre bir hafta müşīr Kimse itmez-idi rāymdan ḥabīr</p> <p>Didiler ḥāzırdur Īrān ‘askeri Semt-i Salyānda Eres Ḥān ‘askeri</p>	<p>(47b) 910</p>	<p>Cümlesin otuz biñ er dirler idi Dīv gibi ‘ādemo yirler idi</p> <p>Düşdi ‘asker içre bu müḥiş ḥaber Ḳalmamışdı kimsede cāndan eşer</p> <p>Cür’et-i serdārı gel fikr it yine Ol dilīrüñ fi‘lini zıkr it yine</p> <p>Geldi düşmeden ḥaberle bir ulaḳ Öldi deryā dutmadı aña ḳulaḳ</p> <p>‘Asker-i a‘dāyı çoğdur dimedi Leşkerim düşmence yoğdur dimedi</p> <p>Dutdı gitdi yine nehriñ sāḥilin Fülk-i himmetle o baḥrıñ sāḥilin</p> <p>Cümle düşmen didi bu cür’et nedür Ne kişidür bunda bu himmet nedür</p> <p>Böyle ‘askerle neden bu himmeti ‘Aḳlımız varmaz bunuñ var ‘illeti</p> <p>Oldılar ğāyet ile āzürde-ḥāl Didiler bundan ḥalāş-ı emr muḥal</p> <p>Bā-ḥuşuş ol -idi Īrān ‘askeri Nām-dār idi Eres Ḥān ‘askeri</p>
---	------------------	--

- 920 Hep filân ibn-i filânlar ad-ile
Eylemezlerdi bilişlik yâd ile
- Birini gözlerdi rezm içre yüzi
Biñine geçerdi birinüñ sözi
- Biri düşse üstine biñi üşer
Uğrına anuñ hezârâni düşer
- Müttefikler idi her kâra katı
Lîk vehm itmişdi bî-çâre katı
- Hem eyle çok vehme düşmişler idi
Cem' olup bir yire üşmişler idi
- (48a) Tâci var başda dimeñ otdur yanâr
Dildeki âteş-zebânîdür kaçâr
- Bünye-i mezhebleri hep bî-esâs
Kat kat olmuş kalb-i pür-vehminde päs
- Her biri bir câhil-i bî-'ârdır
Mübtezeldür 'âlem içre h'ârdur
- 'Âlimin söyletsen oğur mençabet
Zann ider ilhâd u rıfzı ma' rifet
- Hem muzil hem zâldur bunlar dilâ
Katli kâfirden eşed olsa revâ
- 930 Eyle dimiş bunlara şâhib-nazar
Râfiżîlerdür Yahüdî kavme ħar
- Yollarda zaĥîre kıllet üzre olmağın
'inân-ı sa'âdet emşâllerin fi'l-ĥâl
Şemâhi ħarafına mün' atıf
eyledüklerinüñ beyânıdır.
- Çünki fehm itdük bunı zârî-künân
Ķaşd-ı a' dâ diyü gitdük bir zamân
- Varduğınca kıllet el virdi katı
Ķalmadı ħayvânuñ aşlâ tākātı
- Şenligi ol yirlerüñ gitmiş tamâm
Büma yurd olmuş bıraĥmış ħâş u 'âm
- Şağ şayrūsın alup kaçmış ili
Şağ yiri şarpında Ķalmışdı velî
- Ķaşılı cü diyü gendüm Ķahrile
Niçe yük çekdüm o yolda zahrile
- Ķalmadı at u Ķatır Ķalduğ yayan
Ķaddi yoğ-idi uran yolda tan
- Baş alur başçı geleydi ol yola
Cem' iderdi anda biñ baş bir yola

(48b)	Fikre varduğ niçe yol �l � dir�z Lu�f idüp hıfz eyledi d�n�-yı r�z	M�'mini itmiş m�n�fıkdan [da] fark Eyleye H�k merkadın n�rma ğark
	OlmiŐid�m tehlike emriyle m�t Oldı anda i' tiĳ�dum niçe kat	Olsa murĝ-ile kafes g�lz�rda C�n-fez� gülşende h�ld �Ő�rda
940	Tehlike emri meger c�na imiş Ten degil c�n-ile �m�na imiş	Ol kafes içre olup bi'-b�l � per Olmasa b�linde �ıvvetden eşer
	Ten hel�k olsa ğaz�da ğam mıdur P�y-m�l olsaĳ rız�da ğam mıdur	Ya' ni kim �aŐd itse perv�z itmege �kurtulup h�bs-i kafesden gitmege
	Ol Őikestlikden dürüstlük var sa�na Dest-i benn� yıĳduĳın eyler bin�	950 U�maĳa olmasa hergiz furşatı Per-b�r�de neylesün yok �udreti
	H�ŐŐa kim b�ny�n-ı H�kdur bu v�c�d (49a) Yıĳamaz kes k'olmaya emr-i ved�d	K�rbeler olsa kafes devrinde çok Fehm ider andan h�l�Ő imk�nı yok
	�unki emriyle yıĳılır ol bin� H�Ő Őaf�dur h�Ő Őaf�dur h�Ő Őaf�	Hiç diler mi ol kafesden �ıkmaĳa Himmet eyler mi o d�rı yıĳmaĳa
	H�zret-i Mevl�n�-yı R�m �addese sırrahu h�zretlerin�n MeŐnev�-i Şeriflerinden bir hik�ye vaşf-ı h�l olmaĳın ber-vech-i tems�l iŐtiy�r olunup nazm olunduĳudur.	Bulsa bir �a� kat daĳı eyler kafes T� v�c�dından çalınca bir nefes Bu-durur h�l-i m�n�fıĳ dut sözüm Nükte fehm eyle meded iki gözüm
	MeŐnev�de zıkr ider Monl�-yı R�m G�Ő-ı c�n-ile işit ğits�n h�m�m	

Der-beyân-ı hâl-i mü'min ü muvaḥḥid zeyd-i taḳvîhüm		Çünkü murğ-ı ḥānesin iy bed-liḳā Mühmelât olur saña şek yok ğidā
Ol ki mü'mindür o murğa beñzer ol Ḳurtılurdu ol ḳafesden bulsa yol	(49b)	Mü'min olan kişi evvelce ölü “En-temütü” emrine yüzler sürür *
Uçmağa peri vü bâli var tamām Ol ḳafes olmışdur aña ḥabs u dām		Biri döndürmez ölümden yüzünü Ölmege öğretmiş anlar gözünü
Bir kişi varsa şikest itse anı Çıkmağa iver idi andan cānı		Bendeñi yâ Rabb ğāzilerden it Ölmege cān-ile rāzılardan it
Cinsi gülzār içre pervāz ideyor Her biri bir murğ-zāra gideyor		Vaḳt irişüp ola çün rüz-ı neşir Eyle yâ Rabbi şehidān-ile ḥaşr
Ṭālib olur bile pervāz itmege Hoş-nevālar idüp āġāz itmege		Nükte fehmi itdünse alduñ ḥişşeñi Yoḥsa var taḥrīre başla ḳışsañı
960 Buña beñzer dimiş ol şems-i cihān ‘Āḳil iseñ aña bu remzi ‘ıyān	(50a)	970 Ḥişşeñi almaz iseñ timşālden Ḳīl u ḳāldē ḳal dem urma ḥālden
Yoḳla murğ-ı cānı var mı perleri Yoḥsa muḥkem eyle bağla derleri		Āġāz-ı Dāsītān Ḥāşılı yol üzre bu ḳaḥt-ı ğalā Eyledi men‘-i ğazā def -i ḳazā
Ṭāḳatüñ yoḳdur ki pervāz idesin ‘Ālem-i lāhūta āġāz idesin		Tīr-veş doğrudı şehre gitmege Düşmenüñ ḳaddin büküp yâ itmege
Doḳınur anı şikest eyler biri Murğ-ı cānı kürbeler yer āḫiri		

* 13. minyatür

Şehre ‘azm itdi o mäh-ı tâb-dâr Ber-ţaraf oldı kenâr-ı cüy-bâr		Çıkdı şehrüñ halkı hep ta‘zîm için Ol vezîr-i ekremi tekrîm için
Cânib-i şehre dönüp kırdı otağ Haymelerle lâle-zâr oldı konağ	(50b)	Karşuladılar anı ‘izzet ile Göçirüp kondurdılar hürmet ile
İtdiler nehriñ kenârın ber-ţaraf Gonce-i maqşûd açıldı her taraf		Geldi ‘izzetle sarâyına hemân Çıkdı kaşırında oturdı şadumân
Kurdılar zer-baft otağ-ı sâye-bân Şemse-i zer oldı şems-i âsumân		Geldi anda her biri bir hâneye Ya‘ni huld-âsâ güzel kaşâneye
Şehre açıldı çü bâb-ı har-gehi Âfitâb-âsâ yüceldi dergehi		Hâneler vardı müdevver kubbelü Hâceler vardı serâser câmelü
Şehre terğîb itdi halkı hulq-ile İmtizâc itmişdi hulqı Haqq-ile		İ‘tidâl üzreydi gâyetde hevâ Hüb idi ol yirde ebnâ vü binâ
Halkı hulqı ile kul itmiş idi Üçlere yedilere yitmiş idi		Her neden dirseñ metâ‘ı var idi Ehli hep bâzârda der-kâr idi
980 Sürdi şehre doğru cümle ‘askeri Bir yire cem‘ eyledi hep leşkeri		990 Şehri tezyîñ itdiler şadî-künân Rağşa girdi anda hep pîr ü cüvân
Añladı a‘dânuñ anda niyyetin Eyledi şahâne rezme himmetin		Hamd-ile Haqqâ şenâlar itdiler Devlete çok çok du‘âlar itdiler
Vâşıl oldı çün Şemâhi şehrine Tîr-veş doğruldu a‘dâ kahrına		Girdi ‘asker şehre hep yirleşdiler Şat u bâzâr itdiler dilleşdiler

Dir idi cümle ki İrân ‘askeri
Gelmek üzredür Eres Hân ‘askeri

Neye varur hâliñüz eyâ sizüñ
Alur olursız anuñ ol yâ sizüñ

Bu haberden ol dilîr-i kâmrân
Kendin aldırmadı oldu şādumân

Didi ben varsam gerek idi aña
Kendü gelsün virmesün zaḥmet baña

Hâzır u âmâdeyem gelsün berü
Durısalum anlar-ile rüberü

Hâzrete dutdı hemândem özünü
İtdi gerd-âlûde yüz ü gözünü

(51a) Ol dayandı ‘askere geldi baña
Didi ben saña dayandum iy Hudâ

1000 Keşret-i ‘asker egerçi bende yoḡ
Lîk iḥsân u mürüvvet sende çoḡ

Sensin el-ḥaḡ pâdişâh-ı bî-zevâl
Dest-gîr ol baña düştüm destüm al

Bu münâcâtı idince ol dilîr
El açup âmîn didi bay u faḡîr

Hâkim-i Şîrvân olan Eres Hân-ı
nekbet-nişân ‘asâkir-i İrân ve Tûrân
ile Şemâhiye şâhib-i câh u celâl ve
‘azamet a‘nî ‘Osmân Pâşâ-yı vâlâ-
nihmet ile ḥarb u ḍarba mübâşeret
eyledüklerinüñ beyânıdır.

Sâḡıyâ devrân elinden çekme ḡam
Kimseye şādî degil bâḡî ne ḡam

Dilleri pür-hûn ider bu dehr-i dūn
Virme dil hergiz dilâ olma zebūn

Gülleri gülşende bir dem güldürür
Bülbülü ḡaruñ cefâsı öldürür

Derd-ile ‘uşşâḡ eḡḡân itmede
Ḥûb-rûlar muttaşıl ḡan itmede

Kiminüñ döner murâdıncâ felek
Dimez ‘Anḡâ gibi Simurga siñek

Bir gün ‘aksine döner düşvâr ider
Mübtezel eyler cihânda ḡ-âr ider

Kâr-ı dünyâya ḡöñül virme şaḡın
Dergeh-i Ḥaḡdan dilüñ irme şaḡın

1010	Saňa rām olsa bu dehrüñ tevseni Furşatuñ gözler k'ura yire seni		Anda Partāl Oğlı olan bed-güher Cümleten cem' oldılar on beş biñ er
(51b)	Üstüñe dönse felek itme ğurūr Ĝālib olsañ düşmene itme sürūr Hālime baqıp dile pend eyledüm Rişte-i şabrum ile bend eyledüm Oturup meşĝül iken öz hālime Nāzır iken muttaşıl aĥvālime Didiler irdi Eres Hñan 'askeri Geldi yitdi cümle Īrān 'askeri Ereş nām qaşaba-i miñnet-mekānda Qaytās Pāşayı şehid eyledükleridir.	1020	Niçe sultānlar var idi niçe hñan Zer-kemer hañçerlü cümle cān-sitān Yüridi Qaytās Pāşā üstine Hñariciler aldı tiĝin destine Geçdiler çün nehr-i Küri ol zamān Şehre 'azm itdi o qavm-i bī-emān Didiler pāşāya düşmen geldüĝin Nīze-i hñun-rīzi baĝrın deldüĝin Ol daĝı serdāra gönderdi ulaĝ Geldi söyledi aña dutdı kulaĝ
	Bunda qalsun ço bizüm aĥvālimiz Şoñra taqrır ola mā-fī'l-bālımız Söyle nic'oldı Ereşde hāl-i ceng Nice oldı aĥiri aĥvāl-i ceng Genceye hākim olan şeytān kulu Cümle hñukminde olan kiçi ulu Cem' olup bir yire anda niçe şüm Eyledi ol hñariciler qaşd-ı Rüm	(52a)	Āteşinden diyemezdi hñalini Söyledükçe sözi yaqdı qālını Söyledüp vehm itdi anuñ vehmini Sözden añlar ehli cānuñ vehmini Vehm ü vehhāmı çün ol fehm eyledi Diñle ol server o demde neyledi Kendü üstine havāleyken cibāl Ya' ni a' dāyile lāzımken kıtāl

Anda bir âdem değerken yüzine
Birisin göstermez-idi gözüne

Çünkü düşmen geldiğin gūş eyledi
Baħr-ı hiddet durmadı cūş eyledi

1030 Ceng yarağında iken ol nām-dār
İntihāb itdi o dem merd-i hezār

(52b) 1040 Baña dirseñ lāyık-ı devlet olan
Çıkmamak idi şehirden ol zamān

Ayırup virdi Şemāħi kulumı
Cümleden eşbeh sipāhī kulumı

Rā-yı şehri kūçe-bend itmek idi
Yolların top-ile berkitmek idi

Sā' at-ile anda biñ kuli hemān
Eyledi Kaytās Pāşāya revān

Bāğlardı şehre bir haşn-ı haşīn
Bāğ idi a' dāya bir bāğ-ı metīn

Erlık ancak dünyede böyle olur
Bu meşeldür er ölür adı kalur

Neylesün komadı durmağa kazā
Çıkdı taşra virdi taqdīre rızā

Anları gönderdi çok şīr-i dilīr
Başladı bezmiñ yarağına müşīr

Kendü re'yinden yine irdi zārār
Kul izā cā'e'l-' amye'l-başar

Anlar irişdi Ereş şehrine çün
Ġarrādan düşdi Ġurūba dün ü gün

Didiler cümle geliñ çıkmayalum
Destimizle ' ırzımız yıkmayalum

Gelmiş ' askerden aña hayli Ġurūr
Yardım irişdi diyü itmiş sürūr

' Askerüñ Ġavrine düşmen yitmesün
Göz göre bizi ' adū add itmesün

Ġaflet itme iy gönül olma emīn
Ġālīk olur yine maħlūka mu' īn

Görmesünler ' askerüñ az olduğın
Şehr içinde olsa bilmez n' olduğın

Ġāşılı bunlar bu ħāl üzre iken
İrdi ol demde ' adū-yı saf-şiken

Şınsa baş bōrk içredür dirler ezel
Kul şınsa yeñ içindedür meşel

Her gelenle uğraşalum duralum
Düşmene top u tüfengi uralum

Arz-ı Rüm tımarları defter-dârı olan
Hızır taşra çıkmağı terciğ idüp h̃âh
u nâ-h̃âh ‘askeri kendüye
uydurduğıdur.

1050 Oldı çün anda bu re’y-i dil-pezir

Râzı oldı hem şağır ü hem kebır

Anda defter-dâr olan bed-güher
Er degil gâyet muhannesmiş meger

Çağırurdu har gibi tevbiğ idüp
Şehr içinde taşrasın terciğ idüp

(53a) Dirdi şehr içre durursağ yok necât

Taşra çıksağ altımızda yügrük at

Taşra çıkmakdan gârağ kaçmak idi
‘Âkılem dirdi veli ağımak idi

Oldı leşker bir yaña ol bir yaña
H̃âh nâ-h̃âh uydılar cümle aña

Uydılar a‘ dâya karşı çıktılar

‘İrz-ı İslâmı anuñla yıkdılar

Cümle karşı çıktı ol demde güzât
Gayret-ile sürdiler a‘ dâya at

Ol ki defter-dâr idi bî-‘âr u zır
Esfeh ü ebleh idi nâmı Hızır

‘Askeri durmadı sürdi ilerü
Tâ ki fırsat bula kaçmağa gerü

1060 Düşmenine karşı varurken güzât

Ol firâr itdi gerüye sürdi at

Gördi çün Kaytâs Pâşâ ol zamân
Her taraftan yürüdi surh-ı serân

İtdiler bir kerre darbizenleri
Neyledi gör Arz-ı Rümüñ zenleri

Bırkdılar serdârı anda kaçdılar
Yüzleri şuyımı yire saçdılar

Gayretinden ol dilîr-i nerre-şîr
Tîğımı çekdi ‘adüya atdı tîr

Ol kemân u tîrine urduçça kef
Sîne-i a‘ dâ idi aña hedef

Neylesün ammâ kişi irse ecel
Gel berü bir kerre ger dirse ecel

	<p> arşu varur durmaz isti' cāl ider Cānın irsāl eyler istibāl ider </p>	<p> Neyledi Kūrānda ol serdār-ı dīn Ol Őecā' at kāmı sālār-ı mūbīn </p>
(53b)	<p> Hāşılı māh-ı Őıyāmda oldu 'īd Ol mūbārek günde itdiler Őehīd </p> <p> Olalar Firdevs iinde Őād u kām Rūına olsun taıyyāt u selām </p>	<p> Mubiri abs itdi ol demde hemān İtmedi hi kimseye sırrın beyān </p> <p> Anı hergiz alka ifşā itmedi Hi bir vech-ile inhā itmedi </p>
1070	<p> ūn Őehīd oldu o server ol zamān Ol gūn olmıŐdı kıyāmetden niŐān </p>	<p> alk ara ifşā olaydı bu aber Pāy-māl olurdu ' asker serbeser </p>
	<p> Rūz-ı 'īd oldu o gūn āşān iūn Didiler erkek oyun urbān iūn </p>	<p> 1080 arşu ıdı dūŐmene alınmadı Durdu mukem bir yaa Őalınmadı </p>
	<p> urtarup cānın iden anda firār Dutmadı Őırvānda avfinden arār </p>	<p> Gelmiş idi hem Eres ān ol zamān Yanına alup otuz bi altabān </p>
	<p> Aldı beŐ gūnlük yolu bir gūn biri Geldi serdāra Őitābān serseri * </p>	<p> Şehre arşu durdu alayın tamām Fethine itmişler idi ihtimām </p>
(54a)	<p> Vehm-ile ūftān-devān zārī-kūnān Eyledi serdāra avāli beyān </p> <p> Rezm iūn atlanmıŐ idi ol mūŐīr Ol gūn idi ibtidā'-ı dār-gīr </p>	<p> Hāzır oldu bezme ol rif' at-medār ahramān-ŐaŐvet Nerīmān-itidār </p> <p> Egnine aldı hemān ceng āletin Nie ta' rīf ideyim ol āletın </p> <p> olına aldı mūcevher bir siper OlmıŐ-ıdi dām-ı mūrān-ı siper </p>

* 14. minyatūr

	Yedi yirden dizdiler otağasın Karşu karşu her taraf aşlu aşın		Düşmene ağzın açup düşnâm ider Dost-ile imtizâc itmez gider
	Hışmet ü iclâl ile çıkdı o şîr Rüstem-i Zâl idi gūyâ ol dilîr		Vardı hem yeñiçeriler ilerü Cümleten a' dâyı sürdiler gerü
	Ol gün olmuşdı siyeh ata süvâr Hışmet-ile olmuş-idi hem-süvâr		Çıkdılar meydâna şaf bağladılar Bağrını şâhîlerüñ tağladılar
(54b)	Geldi meydâni müşerref eyledi Vardı alayın mükellef eyledi		Ütlenüp germ oldu anda her tûfeng Tutuşup eylerdi germiyyetle ceng
1090	Durdı yollarınca sancak begleri Daği Şamhâl ile oymak begleri	1100	Olmağa germiyyet-i rezme sebep Nâzükâne yutdılar bir habbı hep
	Meymene vü meysere durdı tamâm İtdiler râyât-ı nuşretle kıyâm		Ol gün a' dâya muķâbil oldılar Rüstem-i Zâla mu' âdil oldılar
	Şaldılar âvâze-i tabl ü nefîr Hâl-i dil keşf oldu mâ-fî'z-zamîr		Çezdiler râyât-ı nuşret başların Tuğlar itdi perîşân saçların
	Durmadı nâ-merd olan itdi firâr Eyledi hâl-i derûnın âşikâr		Her biri server gibi itdi kıyâm Nîzeler a' dâya gönderdi peyâm
	Çekdiler yirine çarbizenleri Âteş-efgen ejdehâ-gerdenleri	(55a)	Ol taraftan daği bağlandı alay Âsumâna çıkmış-idi hüy u hây
	Her biri ütlendiler germ oldılar Hiddetiyle düşmene doğruldılar		Bağladı alayını İrânîler Ceng-cü merdüm-rübâ Tûrânîler

<p> alb-g�h-ı Ő�hilerde ol zam�n H�kim-i Őirv�n Eres H�n idi h�n </p>		<p> Kendü h�lin yazmağa urduğda dest Oldı destinde veli h�me Şikest </p>
<p> Başı bayraklı dil�ver orcular Durdular cümle ber�ber orcular </p>		<p> Eylemez z�tın dil� tavşif-i Şey Nefsini c�yiz degül ta' rif-i Şey </p>
<p> Meymene v� meysere durdı tam�m Merd olanlar ığdı virdi aldı k�m </p>		<p> Pend dut c�yiz degildür l� dime Nefsini ta' rif itmek �deme </p>
<p> H�Őılı Şevket ile otuz biş er NiÇe kerre eylediler kerr � fer </p>	(55b)	<p> ayrı o ol serveri g�r neyledi At sürdi düşmene hışm eyledi </p>
<p> 1110 arĐacılar ığdı meyd�na yine Nizeler irgürdiler birbirine </p>		<p> 1120 Yüridi Şevketle ol Rüstem-vağ�r Ol azanfer-fer o Sencer-i' tib�r </p>
<p> Kimi nizelye kimisi gürz ile Şöyle ceng oldu ki hiÇ gelmez dile </p>		<p> Cür'et-i Őiri görüp hayl-i har�n K�stegi �zdi oradan bir zam�n </p>
<p> Durmadı alay iÇinde merd olan ığdı meyd�na olanlar pehl�v�n </p>		<p> Bir oğ atım yir gerüye gitdiler Durdular yine yüzin berkitdiler </p>
<p> Kimi d�nmiŐdi pelenge andan Kimi zağm-ile bezerdi c�ndan </p>		<p> Gördiler ol Őiri hiÇ bilmez am�n H�yret-ile durdular niÇe zam�n </p>
<p> �Őt�r-�s� esrimiŐdi her biri OlmiŐ-idi her bir d�v � per� </p>		<p> H�zret-i P�Ő�-y� rif at-med�r meyd�n-ı k�r-ı z�rda bir p�Őte üzerine ığup Şir-v�r �r�m u ar�r iderken düşmen-i bed-gird�r arafından bir t�feng finduğı gelüp zeyn-i p�r-tezyini altında v�Ğı' olan </p>
<p> �yil-i nazm anlara yoldaş idi Ol tek�p�lar da hep p�daŐ idi </p>		

tegelti içinde karar idüp ol hâfız-ı
settâr lutfundan hıfz eyledügidür.

Ey gönül Hâk-bîn iseñ inşâfa gel
Munşif ol kaldırma gel gögsünden el

Her ne çıksa saña şan kardaşına
Kendüñe n'itdünse it yoldaşına

Düşmeniñ de haqqını ketm eyleme
‘Aybına nâzır olup söz söyleme

Qâdir iseñ cümleye kıl ihtirâm
Olasın dârin içinde şâd u kâm

Neyledi rezm içre söyle ol dilîr
Server-i sâlâr u serdâr u müşîr

Gördüğüñ cür’etlerin eyle beyân
Cevle gendüm hâşılı olsun ‘ayân

(56a) 1130 Çıkdı rezme çarhacılarla o şîr
İtdi ol mülhidler ile dâr-gîr

Vardılar bir püşte üzre durdılar
Ġayret-ile düşmene tîğ urdılar

Rezm-gâhıñ ortasıydı ol maḥal
Anda varup durmağı şanma sehel

Çünki pādâş oldu ol serdârımız
Qalbe urmağ oldu âḥîr kârımız

Biz daḥî dünyâda lâf urmağ neden
Varmayup birkaç kadem durmağ
neden

Öñce var serdârdan bir kaç kadem
Menzilüñ evvel kadem olsa ‘adem

Bir kişi çün sa‘y ider yola gider
Başdan evvel pâ-kadem taqđım ider

Baş gidince var gözet serdârıñı
Başıñ üzre tut yüri ser-kârıñı

Olmasa ser ayak olmaz pâyidâr
Başdan fehm it esâs-ı pâ-yı dâr

Hâşılı olduğ o gün serden geçen
Şuşayup desti ile kanın içen

1140 Ġayret itdük yürüdük merdâne-vâr
Oldı ‘âlem düşmenüñ başna dâr

Yitdük ardından urup mülhidleri
Hâke yeksân eyledük müfsidleri

	Döndiler ol demde ‘ ifritler gibi Arkalaşdılar hemân itler gibi	Şakladı ol demde anı müste‘ân İrmedi zâtına atına ziyân	
	Her tarafından itdiler âhîr hücûm Şarf-ı maqdûr eyledi ol kavm-i şûm	Dilerem Hâkdan hatardan şaklasun Ol şehi dâyim nazardan şaklasun	
	Kaçarak uğraşduk ol itler ile Niçe taqrîr eyleyem gelmez dile	Surh-serler sürdi çün serdâra dek Hiç biri baş dutmadı ser-kâra dek	
(56b)	Nîzeler mâr oldu şokdı ‘askeri Zehr idi nevk-i sinân-ı ejderi	Münhezim leşker gibi döndi gerü Kaçdı serdâr üstine niçe sürü	
	Her tüfeng eylerdi ra‘d-âsâ figân Sengçe güyâ yağar fındık hemân	Akhtarurdu nîze atdan âdemi Akdı seyl oldu o dem âdem demi	
	Her biri zenbûr-veş pervâz ider Bu kovân kimdür diyü âvâz ider	Çok kişi içdi şehâdet şerbetin Cân virüp aldı Hüdâniñ rahmetin	
	Yağdı yağmur gibi yâğîden tüfeng Akdı dem-seyl oldu hattâ rûz-ı ceng	Gitdi beglerden de Rüstem Beg o dem Oldı evvel menzili anda ‘adem	
	Ol dilîr itdi tevekkül hâzrete Ol tevekkülle irişdi rif ate	Küştelerden oldu yir yir püşteler Katı teng itdi fezâyı küşteler	
1150	Durmadı zîkr eyledi settârını Gör nice hıfz eyledi settâr anı	(57a) 1160	Durdı yirinde o şîr alınmadı Nic’olur hâlüm diyü çalınmadı
	Bir tüfeng finduğı irdi rahşına Zeyni altında tegelti ferşine		

	Dilerem Hâkdan o necm-i tâb-dâr Olalar burc-ı şerefden ber-çarâr *	1170 Düşdiler hâk-ile yeksân oldılar Vardılar dâr-ı cahîme taldılar
	Dura muhkem sedd-i İskender gibi Görine a' dâya ejderler gibi	Ol zamân Ertoğdı oğlın aldılar Cânını nâr-ı ' azâba şaldılar
	Ol zamân ol server-i Dârâ-medâr Çahramân-saṭvet Nerimân iktidâr	Oldı Ertoğd' oğlı toğmamış gibi Mün' adım olmuşdı olmamış gibi
	Bir yaña kaçmağ degil baksa eger Tu' me-i şimşir olurduğ serbeser	El yitürdi birimüz dörde beşe Eşek eşmezdi başardı hep leşe
(57b)	Rüyünü döndermedi aşlâ o gün Düşdi Hüsrev Kethudâ hattâ o gün	Çarğ-ı hün olmuş yaturdı şâhiler Çan-ı deryâyidi leşler mâhiler
	' Âlemi teng itdi merhûma kazâ Ma' nî-i câe'l-kazâ zâka'l-fezâ	Kimse hergiz görmedi işitmedi Bu neberdi bir dilâver itmedi
	Yumdı göz dünyâdan ol şîr-i vegâ Rihlet itdi gitdi Hüsrev Kethudâ	Kim ider dünyâda bunun itdügin Yıkıldı bir çarb-ile ol dem yitdügin
	Ol taraftan daği düşdi niçe seg Lafz-ı sulṫân şekli şeyṫân ḫulı beg	Câme-i ten rûḫ-ı ḫudse dâr idi Cân metâ' inuñ revâcı var idi
	Niçe mülhidler de mürd oldı o dem Her biri er var-ise dirdi benem	Her alay olmuşdı bir âhen binâ Örte mi güyâ ki bir şehr-i fenâ
		Durmayup çağrur-idi dellâller Cân virenler gelsün alsun mâller

* 15. minyatür

(58a) 1180 Kimse kıymazdı metâ‘-ı cânına
Neylesün giren kaçâdur kaçına

Çün ‘azîz olan metâ‘-ı cân-imiş
Cân metâ‘ı lâyıķ-ı cânân imiş

Virmeyince cânı olmaz vaşl-ı yâr
Ru‘yete olur vücûduñ perde-dâr

Cân ‘azîz iken gör ol ğâzîleri
Cân virür varmağa her dem ileri

Cismini kırbân ider cânı için
Tuhfe eyler cânı cânânı için

Böyledür hâl-i gürûh-ı ğâzîyân
Eshîyâdandur iderler bezl-i cân

Nîze gibi toĝrulur dîni için
Tîĝ-veş keskin olur dîni için

Tîr-veş doĝrutdı rezme özlerin
Tîĝden döndermediler yüzlerin

Cân u dilden hâşılı uğraşdılar
Muttaşıl uğraşdılar doĝraşdılar

Ĥayli ceng oldu şeherden şâma dek
Durdılar elleşdiler aĝşama dek

1190 Tabl-i âsâyiş çalındı her taraf
Şubĥa dek ceng işi oldu ber-ţaraf

Girdi şehre cümle İslâm ‘askeri
Vardı şâhîler daĝı kondı geri

İki cânibden kıravul bekledi
Şubĥa dek durdı yaşavul bekledi

Eres Ĥân-ı nekbet-nişân ile ikinci
günde vâķı‘ olan cengiñ beyânıdur.

Geldi bir şeb itdi şâh-ı âfitâb
Taĥtmı Dârâb-veş taĥte‘t-türâb

(58b) Kıalb-i ‘akreb dutdı hem şemsiñ yüzün
Şubĥ olunca açmadı ol gün yüzün

Leyle-i Kıadr idi ĝüyâ ol gice
Yaĥdı kıandîlin şüreyyâ ol gice

Raķş urup oynaşdı çarĥ-ı pîre-zen
Dîdesin yummadı aşlâ encümen

Bâl açup pervâz iderdi şeh-pere
Oķıyup Nür âyetini ezbere

Bezm-i rezmi seyr için çarĥ-ı düta
Mihr ü mehden açdı revzenler semâ

Ol gice şeh̄r içre olundı nidā
Tā ki meş‘ aller yağa bay u gedā

(59a)

Yine her kıoldan çalındı kūs̄lar
Rezme hāzır oldu hep menhūs̄lar

1200 Emr-i serdāra itā‘ at itdiler
Dutmayanlara siyāset itdiler

1210 Nīze vü tīr üzre idi elleri
Zer-kemer hānçerlū idi belleri

Giceler gündüz gibi oldu hemān
Ol gice pūr-nūr idi cümle cihān

Aña beñzer leşkeri hiç yoğ-idi
Cümleye Īrāniler başbuğ-idi

‘Asker-i seyyāre geçdi bī-şümār
Çıkdı ol dem tahta māh-ı tāb-dār

Bu tarafından dağı ol serdār-ı dīn
İtdi neyse lāyık-ı dīn-i mübīn

Ya‘ ni şubh irdi cihāna toğdı nūr
Şarkdan şems-i cihān itdi zühūr

Başı üzre dizdiler otağalar
Rüstem-i Zāl idi şan ol şīr-i ner

Durdu şaf şaf ‘asker-i manşūre hep
Dutmuş-idi hāvf-ile a‘ dāyı teb

Gerden-i Kaytāsa dağdılar kūtās
Anı mihr-i şa‘ şa‘ a zann itdi nās

Geldi kollı kolıma begler yine
Her biri durdu yolınca yirine

Yanına berkitdiler gaddāresin
Āteş-efşān ejder-i hūn-h̄āresin

Meymene vü meysere durdu tamām
Urdılar şimşīre dest-i intikām

Halğa halğa zırhını geydi hemān
Gözçüsü oldu hezārān dīde-bān

Ol tarafından çıkdı hem surh-ı serān
Bir dem içre lāle-zār oldu cihān

Halğalardur dimege yok sözleri
Kaldı üstinde ‘adūnuñ gözleri

Geldi hem yirlū yirine hānları
Başı bayraklı yarar sultānları

‘Azm-i meydān itdi bu şevket ile
Geldi teşrif eyledi ‘izzet ile

	Bezm-i rezmi itdiler ârâste Ehl-i meclis oldu hep pîrâste	Otlanurdı yir idi bir hâbb hem Ot yetişse kan iderdi dembedem
1220	Ĥâzır oldu geldi sâķî-i ecel Şundı cāmın her kime irse kesel Her birin bir cām-ile mest eyledi Bir ayağ-ile yıķup pest eyledi Neşter-i nîzeyle feşşâd-ı kazâ Kan alurdu muttaşıl rûz-ı vegâ Her kime el urdu anda virdi cân Çeşme çeşme oldu kan aķdı revân	1230 Ĥatı bed-ķüy idi hem gerden-firâz Ĥâmeti gibi degil desti dirâz Hep havâle oldılar mülķidlere Ĥa‘n u teşni‘ itdiler müfsidlere Gönderürdi âteşin peygâmını Gözlemezdi bir işüñ encâmını İstimâ‘ iden didi andan peyâm Mâ-şadaķ emr-i ĥamûzâti‘l-kelâm
(59b)	Ĥol Ĥol olmuşdı dururdu her çeri Oldı her yeñiçeri ol gün ceri Ol gün idi hem ġuzâta rûz-ı ‘îd Cânını ķurbân virüp oldu şehîd Bed-zebân olmuşdı anda her tûfeng Düşmene düşnâm iderdi rûz-ı ceng Âteşin ĥazm eylemezdi bir dem ol Bir dil-âzâr idi kim bilmezdi yol Dost-ile düşmen yanında bir idi Yüzi berk bir âteşî şirrîr idi	Gönderürdi âteş-âlûde ĥaber Eyler -idi ol ĥaber câna eşer Gördiler vardur bularda ittifâķ Bir uğurdan ĥamleye sa‘y itdi çâķ N’itdi gör anda ġürüh-ı mülķidîn Hem mużill hem zâl hem merdûd-ı dîn Bir uğurdan ĥamle itdiler hemân Ĥalmadı bir cân yirinde ol zamân Dest-i a‘dâda yalın şimşîrler Ĥahramân-âsâ cüvân u pîrler

(60a)	Geldi her biri çalışdı cân-ile Cüylar aqđı qarışdı qan-ile		Yürüyiş vaqtinde iken hâş u ‘âm Geldi bir çavuş irişdi şâd-kâm
1240	Püşte püşte oldı şahrâ küşteden Adım atmaz oldı çâr-pâ küşteden		Didi kim yaklaşdı Tatar ‘askeri Müjdedür gönderdi settâr ‘askeri
	Bir nücümü sâ‘ atı miqdâr idi Durmadoğ hiç cengimiz hem-vâr idi	1250	Bu haberden oldı ‘âlem şâdumân İtdiler illâ ki a‘ dâdan nihân
	Harb u çarb itdi velî kâr olmadı Hıffatı qaldı bize bâr olmadı		Havf idüp andan firâr itmeyeler İstimâ‘ itmek ile gitmeyeler
	Hamleler itdüğe mağlûb oldılar Qaldılar ayakda menkûb oldılar		El ucıyla dutdılar aqşama dek Gâzîler yap yap şavaşdı şâma dek
	Gördiler Haqdan mü‘eyyeddür bular Emr-i nuşretle muqayyeddür bular	(60b)	Tabl-i âsâyiş çalındı çün yine Çarhacılar döndi yirli yirine
	Nâ-ümîd oldı cihândan her biri Cümleten ye’s itdi cândan her biri		Her biri haşımıyla ayırd olmadı İrteye qaldı murâdın almadı
	Qaldılar hayretle olup nâ-tüvân Her biri dem-beste giryân bir zamân		Döndi şâhîler dağı itdi qarâr Şınmış idi şişe-i nâmûs u ‘âr
	Düşmenüñ fehm eyledük çün hayretin Qat qat itdük dilde dînüñ gayretin		Olmış-idi her biri âzürde-dil Şanki mevt irmişdi bitmiş ay u yıl
	Ceng üzre iken dergâh-ı sa‘ âdetden ‘Abdî Çavuş geldüginüñ beyânıdır.		Câhilâne gayret eylerler idi Cür’et itdük diyü söylerler idi

Yine şehre girdi devletle müşîr Menziline geldi şevketle müşîr	(61a)	Hâşılı şubha çıkınca ol zamân Dîdesin yummadı bir dem âsumân
Şâd u handân geldi ‘ asker yirine Kuvvet-i kâlb oldılar birbirine		Beñzemezdi ol gice bir giceye Şâdlıktan mevt irişdi niceye
1260 Yardım irişdi diyü şâd oldılar Kurtulup hem gamdan âzâd oldılar		Eres Hân-ı bed-gümân ile üçüncü günde vâkı‘ olan kâr-ı zâra güşiş olunurken deşt-i Kıpçaqdan Kırım hânı olan Muhammed Gerây Hân hâzretleriniñ karn-daşı ‘ Âdil Gerây Sultân ve Gâzî Gerây Sultân ile Mübârek Gerây ve hân-zâde Sa‘ âdet Gerây gelüp vuşul bulduqda ‘ asâkir- i melâhada bi-‘ inâyeti’llâhi ta‘ âlâ feth olduğıdur.
Ol haberden güle düşdi jâleler Şâd olup açıldı güldi lâleler		
Tûğ-ı şâhîler de kâldırdı ‘ alem Yâsemenler başına şaçdı direm		
Bâb-ı gülden açdı bülbüller sözin Şâdlıktan yummadı nerges gözin		
Açdı çün ağzın hezârân nağme-zen Uyhusın uçurdu eţfal-i çemen	1270 Şâh-ı hâver h‘âbdan kâldırdı ser Âb-ı nür-ile yüzün yudı kamer	
Yazdı za‘ ferânla süsen nâmesin Bükdi tûmâr eyledi şehnâmesin	Bâb-ı şubhuñ kufline açdı felek Sürdi zerrin-perini yire melek	
Viridi sultân-ı güle ol sîm-ten Geldi baş egdi nihâl-i yâsemen	Hulle-i zerrîni geydi âfitâb Reşk-ile maḥv oldu güyâ mâhitâb	
Gözüñ aydın diyü çarḥ-ı pîrezen Dikdi eflâke çerâğın encümen	Ya‘ ni şubḥ oldu diyü şâdî-künân Şemse dülbendin göge atdı cihân	

	İki cânibden yine durdı alay Âsumâna çıktı şavt-ı hüy u hây	Karâr itmezdi a' dâ sürse atın Kaçardı surh-ı ser eftân u hayrân
	Hep dilâverler yine atlandılar Darb-zenler vardılar otlandılar	Giderdi her kola ğaddâre elde Siper hod kolda gün gibi dırağşân
	Germ olup varduğça her bir darb-zen Havf-ile itdi ' adüyü darbı zen	Anı hıfz eyle yâ Rab diyü dâyim Giderdi Âşafî yanınca nâlân
	Ka'atı ser-mest idi rüyân-ten idi Her birisi ejdehâ-gerden idi	Hâşılı meydân bezendi ' aşra dek Kaldı ser-mest olan anda haşre dek
(61b)	Şaf şaf olmuşdı yine yeñiçeri Haq budur her birisi rezmiñ eri	Şöyle urdılar ' adüya silleler Kırpiler gibi yaturdı gülleler
	' Âciz itdi düşmeni top u tüfeng Oldılar dem-beste vü hayrân u deng	Tâ seherden ' asra dek ceng oldu kâr Durmadi aşlâ piyâde ger süvâr
1280	Anda bir tavr-ile çıktı ol dilîr Didiler cümle budur zarğâm-ı şîr	Dâr olup füccâre bu deyr-i cihân Mest ü hayrân oldu kaldı bir zamân
	Ġazel	1290 Tîr-i hûn-rîzin dilîran gezledi Durdı meydânda ğarîmin gözledi
	Yine meydâna geldi itdi cevlân Kudümüyla müşerref oldu meydân	(62a) İki cânibden çekildi cengden el Gözler-idi kârına herkes mağal
	Süvâr olmuşdı Kaytâsa o server Olurdu cümbüş itse küh lertzân	

Tîr ü nîze gönderürdi hem haber		Birinüñ ismi Mübârek idi hem
Bir qarın qardaşyuz iy surh-ı ser		Dünyede şādī için çalardı ğam
Bir bir üzre döndi ol qardaşlar		Birisi anuñ yine hân ibn-i hân
Bir qarında qan yalaşmışlar meger		Rezmde Gurgin idi Hârrâd-şân
Deşneler hün-ı zülâl-i düşmene		Nâmı ol şîrûñ Sa‘ âdet idi hem
Teşneler idi zevâl-i düşmene		Ol idi ceng içre Rüstem Güsthem
Vehm idüp ceng itmediler bir zamân		‘Aşr ile mağrîb miyânında hemân
Gözlerinden çeşme çeşme aqdı qan		Aqdı geldi şanasın seyl-i revân
Bozdılar alayını top oldılar	(62b)	İrdiler beş altı biñ Tatar ile
Pâ-yı çevgâna leked-küb oldılar		Yeldirüp esb-i şabâ-reftâr ile
Hâşılı kaçmağa niyyet itdiler		Hâmlle itdi ol dilâverler hemân
Girmediler rezme ‘illet itdiler		Her biri olmuşdı bir şîr-i jiyân
Bozdılar endirdiler har-gehlerin		Bir taraftan yine İslâm ‘askeri
Hâke yeksân itdiler dergehlerin		Çekdi tiğın sürdi atın ileri
Ol maħalde irdi Tatar ‘askeri		Girdi meydâna siper-ber-düşlar
Hân qağılgayı idi ser-leşkeri		Şeşper-i zerrin ile çavuşlar
1300 İsmine dirler idi ‘Âdil Gerây		1310 Qavm-i İslâm Rafâzî vü Tatar
‘Adl ü dâd âyîn idi himmet-güşây		Girdi birbirine mû-yı jengi-vâr
Birine Ğâzî Gerây olmuşdı âd		Lâşe-i a‘ dâyile doldı fezâ
Güsthem-cür’et idi Rüstem-nejâd		Murg-ı cân pervâz iderdi câbecâ

<p>Oldılar hep tu' me-i şimşir-i şir Tiglar kan içmeden olmuşdı sir</p> <p>Ol gün İslām ehline bayrām idi Her biri zevk-ile bī-ārām idi</p> <p>Ol ğazāda bulunan esb-i sefid Yağdı ol dem pâyına ħinnā-yı 'id</p> <p>Ol neberdi seyr için gökden melek Revzen-i eflāki açmışdı felek</p> <p>Çavm-i şahīler dururken kat kat Vardı çalkanmazda kaldı oldı māt</p> <p>Şanki uğradı o dem seyl-i fenā Sürdi yağdı gitdi ol āhen binā</p> <p>Münhezim olduğda Īrān 'askeri Durmadı kaçdı Eres Ħān hem geri</p> <p>Düşdi ba' zı kimi kaçdı ol zamān Çavm-i cin idi nihān oldı hemān</p> <p>1320 Kovdılar kaçqınları aḡsama dek Ol fezāda kanlar aqđı Şāma dek</p>	<p>(63a)</p> <p>(63b)</p>	<p>Yitdi ardından Eres Ħānıñ o dem Nāmı Sührāb idi zātı Güstehem</p> <p>Ol idi Ġāzī Gerāyıñ bendesi Çok kapulandı hem iḡsān dīdesi *</p> <p>Anda mirāḡūr idi ol servere Ol şeh-i Gurgīn Gūderz aḡtere</p> <p>Urdı tīr ile Eres Ħān atını Ḥāke yeksān itdi ol dem at anı</p> <p>Çekdiler bir at daḡı ol mülhīde Çurtarup ol varḡadan alup gide</p> <p>Anı hem Sührāb urdı tīr ile Düşdügi demde urup şimşir ile</p> <p>İki barmaġın elinden kesdi hem Oldı mecrūh anı dutdılar o dem</p> <p>Olmadı Ertoğdıdan ġayrı ḡalāş Çatlı olundı surḡ-serden 'ām u ḡāş</p> <p>Ḥāşılı kırtulmadı hiç bir nefer Mesken oldı cümleye dār-ı sefer</p>
--	---------------------------	--

* 16. minyatür

1330 Cür'et-i serdâr dirseñ ol zamân
Cüy-veş olmışdı ol baħre revân

Ol teber-râyîlere urdı teber
Şan Ebu'l-Müslim idi ol şîr-i ner

Aldılar anda Eres Hâmî diri
Kıyd-ı bend itdiler ol bed-aħteri

Hâkim-i Şîrvân idi ol bed-güher
Başı tâciydı mişâl-i ulp-i ħar

Ġazîler ol dem niçe biñ mülhidi
Dutdı sürdi her biri bir müfsidi

İt gibi yıtlarladılar yitdiler
Tâ siyâset-gâha dek alkitdiler

Her dilâver mülhidin dördin beşin
Alkidüp serdâra kesdirdi başın

Tîġlar cellâd elinden gitmedi
Kesdi üç gün kârı kaṭ'â bitmedi

Gerden-i a' dâdaki regler hemân
Olmış-idi lüle-i şâdü'r-revân

Oldı olmadı şenâ' atdan beri
Dönmedi râh-ı dalâletden beri

(64a) 1340 Rûd-ı Ceyhûn idi güyâ aḡdı ħun
Ol dem oldı anda bir deryâ-nümûn

Aldılar cümle bürîde-serlerin
Şoydılar her kellenüñ berterlerin

Kellelerden oldı peydâ kulleler
Ya' ni şehri içre hüveydâ kulleler *

Geldi herkes menziline şâd-kâm
Her birisi aldı maḡşûdın tamâm

Ol gice yine beşâret itdiler
Kırtılup ġamdan ferâġat itdiler

Şubġ olunca yummadı kes dîdesin
H'âbdan açmış idi ġam dîdesin

(64b) Bülbül-âsâ her biri güyâ idi
Ġonca-i maḡşûdını cüyâ idi

Hâşıl itdi niçeler mâl ü menâl
Niçeler baş virdi oldı pây-mâl

Dâma düşdi her ki şundı dâneye
Baħre ṭaldı meyl iden dürdâneye

* 17. minyatür

‘ Ālī-himmet vālā-nehmet vezīr-i
dilīr-i rūšen-rā hazret-i ‘ Osmān Pāşā
muzaffer manşūr qaṅtara-i qaṅzā ve
kaderden Murādi şehrine ‘ ubūr idüp
Tatar hān sultānların ziyāfet idüp
envā‘ -i iltifāt gösterdükleridür.

Devlet-i dünyāyı sen şanma huṣūr
Dönse gerdün üstüne itme sürür

1350 Gülse bir gün yüze biñ gün ağladur
Āteş-i hasretle bağruñ dağladur

Eyle taq̄dire havāle her işi
Başa tedbīr ile çıkmaz bir kişi

Hākīm-i Şirvān saña gayret yiter
Naḥl-i a‘ mālūñ degil olur biter

Qıvvet-ile şanma şaḥın nuşreti
Gayret-i Haḥdur zuhūr-ı fırsatı

Çünkü bu fetḥ oldu serdāra naşīb
Yüz sürüp şükr eyledi bay u garīb

Haḥ ta‘ ālāya tazarru‘ itdiler
Döndiler şevketle şehre gitdiler

Girdi ser-‘ asker hişāra kām-yāb
Burcına taḥvīl itdi āfitāb

(65a)

Döndi manşūr anda çün ol nām-dār
Pāyına yüz sürdiler bī-iḥtiyār

Nūra garḥ oldu cihān gitdi şehāb
Toğdı diyçūr-ı şeb içre āfitāb

Her biri ğamla gezerken serseri
Oldılar hep ḥavf-i ḥaşyetden berī

1360 Geldi cem‘ oldu Qırım sultānları

Boylarınca gördiler iḥsānları

Qıvım-i Tatara ziyāfet itdiler
Her birin başka ri‘ āyet itdiler

Bezm-i rezm-ārā olan ğāzīlere
Çekmege zeyn urdılar tazīlere

Nām-ver mīrzālara ol şīr-i ner
Virdi kūtās-ile esb-i pūr-hüner

Zer-kemerlü tiğlar oldu ‘ aḥā
Qılıç olan kişide olur şehā

Cāme-i zerrīnini bezl itdi çok
Ḥil‘ at-i iḥsānına endāze yok

Her birisi aldı fāḥir bir libās

Geymege bulmaz-iken köhne palās

Cāme geyse dönmez insāna Tatar
At olur mı cüll-i fāhırle ħimār

Yine insāna düşer fāhır libās
At atiledür libāsı ile nās

Ĥaşılı üç gün bu ħavmi toyladı
Her biri deryā-yı luṭfin boyladı

1370 Ėalmadı bir kimse maḥrūm ol zamān
Oldı iḥsān dīdesi ḥalḳ-ı cihān

Varımı bezl itdi luṭfindan müşīr
Gördi cānından ‘azīz anı dilīr

Virdi çün Tatara dāyım bulduḡın
Ėorḳusından şanmış iḥsān olduḡın

(65b) Alduḡınca itdi istiḡnā-yı nām
Çoḳ ḥuşūnet eyledi olmadı rām

Yine iḥsān ile ta‘zīr eyledi
Lāyık olanımı taḳrīz eyledi

Dirdi dāyım bizden ayru olmañuz
Ėomaduḡñuz yirde nesne almañuz

Surḥ-ser cengi degil mu‘tādīñız
Söz tutuñ eylikle çıḳsun adīñız

Didiler Tatar için yağma gerek
Bunlar ārām itmege dūnyā gerek

Ol cevāb-ile ḳanā‘ at itmedi
Kendü zu‘ mından ferāḡat itmedi

Gördi kim pend olmadı hergiz müfīd
Hem ‘inādı oldu varduḳda mezīd

1380 Bilmedi hiç kendüye eylik nedür
Bezm-i rezm içre dilāverlik nedür

Aḫiri virdi irādet destine
Şaldı Salyānda ḡanāyım destine

Cānib-i Salyānda Ertoḡdı Sultān
nām mülḥidüñ ve giriftār olan Eres
Ĥānıñ iḥmāl ve eşḳālī ḡāreti için
‘asākır-i Tatarı irsāl idüp envā‘-ı
ḡanāyım ile muḡtenem olduḳlarınıñ
beyānidur.

Dūn-ı kec-revdir bu çarḥ-ı bī-vefā
Bir ḳadem ḡülse döner eyler cefā

Dehr elinden dīdeler pür-ḥūn imiş
Bī-vefālīḳlar buña ḳānun imiş

	Düşmenüñ virmez ele ihmâl ider Kanın aqıtısa inenme al ider		İtdügüñ fi‘ li rivâyet eylese ‘Aybıñ añlardıñ bu dünyâ söylese
(66a)	Qahramân olsañ seni eyler zebûn Tevseni na‘ li urulmuş vâjgûn		Kûhda itme tehevürle nidâ Hây saña ber ‘ aks olur şağın şadâ
	Künc-i ‘ uzletde iken ehl-i kemâl Her biri olmuş yine gâmdan hilâl		Hâhıkm añlar iseñ mañlûka baq Teşne diller qalbine şu gibi aq
	Qalmadı nefsi-i nef̄sinden eşer Gelmedi mevzûn kelâmından haber		‘ Ömrüñ itmekde göresin şad u kâm Gülme şem‘ -asâ ziyânuña müdâm
	Cüş iderken dilleri deryâ-mişâl Biñ kulaq dutsañ şadâ gelmek muhâl		Desti beste gelse a‘ dâ olma şad Eyleme deyr-i mükâfâtı da yad
	Cüylar gibi çekildi dilleri Şoldı gülzâr-ı cemâli gülleri		Böyle resm itmiş bu kârı bağlayan Her gülen ağladı güldi ağlayan
1390	Çün çekermiş ehl-i dil derd ü mehen Yâ dil-i nâdâna ‘ izzetler neden	(66b)	1400 Kâm-ı dünyâdır dilâ nâ-kâmlıq Bunda mesrûr olmaq ancaq hâmlıq
	Qayddan âzâde zâğ-ı bed-nefes Bülbül-i şürîdeler habs-i kafes		Sözi kes gel kışşamızdan hişşe al ‘ Asker-i Tatar var Salyâna şâl
	Böyle ancaq tâ ezel kâr-ı cihân Sen saña yâr olıgör iy dil hemân		Kişiy e bilmezligi eyler ziyân Kendüye itdügini itmez cihân
	Dehr elinden ger şikâyet eyleme Kendü aqvâliñ hikâyet eyleme		Pend olunmışdı velî söz tutmadı Gitdi hergiz ‘ askerin durgutmadı

Didiler Tatarı var dir yortul Tohtama var git didiler yā şavul		Tā geçince nehr-i derd-ile öte Niçeler garq oldu baħr-ı nekbete
Küre dek yürtdi Tatar eftān devān Sīl olup Salyāna oldılar revān	(67a)	Her ‘ aşiret girdi nehre boy boy Hāne-i mūrı götürdi şanki cūy
Virdiler Erdoğdı Sultāna hāber Yürüdi Rūmī ile Tatarlar		Şandılar Tatarı hiç bulmaz geçid Bilmediler anlara olmaz geçid
Dillerine gelmedi hiç kayd-ı māl Didiler ammā n’ola hāl-i ‘ ayāl		Her biri nehrūñ nehengidür bular Çatı ser-keşdür bular tutmaz yular
Dir idi her birisi vāveyletā Ayrılık düşdi dirīgā hāsetā		İrdiler esb-i revānın yeldirüp Her birisi geçdi nehri yildirüp
Didiler geldi irişdi bir çerī Rezm eri her serveri gāyet cerī		Düşmene irişdi çün ‘ Ādil Gerāy Furşat-ı a’ dāyiçün eylerdi rāy
1410 Hiç amān virmez dilimiz añlamaz Her birisi ikimizden ağlamaz		1420 Hışm-ile aldı kemānın destine Durmadı at şaldı düşmen üstine
Kimi māder dir idi kimi peder Ba’ zı mī-gūyed bürāder reft-ser		Bile irişdi Noğay mirzāları Ol gürūhuñ ya’ ni rezm-ārāları
Kimi bilmezlikle dir çün şūd hāber Başıma irdüğini gördi teber		Her yañdan hāmler itdiler hemān Olmış-idi alan alanuñ ol ān
Gördiler oldu o dem aħvāl güç İtdiler cümle sefāyin ile göç		İrdi ol şūm üstine yāğī Tatar İtdiler bir dem içinde tār-mār

Güsfende girdi gūyā aç kurd
Çalmadı nesne meger yirinde yurd

Kimi mürd oldu kimi itdi firār
Bād-ı ğam irse ğamām itmez karar

Eşmez oldu lāşe-i segden eşek
Her biri segden eşed idi ne şek

Hāşılı ol segleri katl itdiler
Niçesin yıltarladılar yitdiler

Çaldı yirinde velī māl ü menāl
Hiç biri çurtarmadı ehl ü ‘ayāl

Māh-rū düşizeler düşdi ele
Ġayret ü nāmūsunu virdi yele

(67b) 1430 Çollamışdı her birisin bir Tatar
Oldı bir dīve muçārin her niġār

Küşte-i ‘aşkı iken ol küşteni
Māra şokdurdı niçe nāzük teni

Niçesinüñ görmemiş gün yüzini
Sürdiler topraġa ol gün yüzünü *

Var idi anda niçe beg-zādeler
Çayd-ı ‘ālemden dili āzādeler

Alınup cümle giriftār oldılar
Her biri nā-ehle ğam-ħ̄ār oldılar

Beni söyletmeñ gelüñ bārī koñuz
Yimişüñ eyüsini yirmiş toñuz

Ol melek-sīmāları şerħ eylesem
‘Ömrüm olsa sāle biñ yıl söylesem

Biñde birini hikāyet idemem
Ol ser-encāmı rivāyet idemem

Anda bu dīdem neler gördi neler
Tīr-i müjġānın disem diller deler

Çāyil-i naçmıñ bu münāsibetle
vezīr-i dilīre hikāyet-i pür-
şikāyetidür.

Eylemezseñ bir daħi ‘arz-ı cemāl
Nic’olur bilmem dil-i şūrīde-ħāl

1440 Añmaz olduñ luř-ile çünkim adım
Tevsen-i şab‘ım daħi atmaz adım

* 18. minyatür

Māl-i dünyāya gönül meyl eylemez
Tūtī-i ṭab‘ım şekerle söylemez

Murg-dil söyler idi her āyīne
Olsa bir kerre muqābil āyīne

Gitdi çün kebk-i hūrāmım qalmadı
Ṭab‘-ı şehbāzım şikārım almadı

Serverā luṭfūndan eyle i‘tibār
Künc-i ‘uzletde yitür dil hūr u zār

Gösterüp ruḥsārūñı al eyledüñ
Püte-i ‘aşka koyup qāl eyledüñ

Rāzıyam yine rızāñı gözlerem
Ḳad ḥam eylerseñ de medḥüñ eylerem

Şem‘-i ruḥsārīña dil pervānedür
Yansa yakılsa saña dīvānedür

Ḳayleden ğamla gönül maḥzūndur
Raḥm idüp şād eyle gel maġbūndur

Doğrıdur yoluñda iy qaşı hilāl
Eyleme luṭf it aña egri ḥayāl

Söyleme gel virme ‘ışkıñdan ḥaber
Müşk olan yirde olur būyı eşer

Ḳāmlıḳ itme olur nā-kāmlıḳ
Puḥteler itmez bilürsin ḥāmlıḳ

Ḳumda itmekte mey-i nā-puḥte cūş
Puḥte olsa eylemez cūş u ḥurūş

Söyle nic’oldı bize meh-pāreler
Neyledi eyā dil-i bī-çāreler

Düşicek Tatar eline n’oldı ḥāl
Mübemū şerḥ it ne varsa qıl u qāl

Ol melek-sīmālaruñ ‘āşıkları
‘Aşq-ile cān virmede fāyıklar

Terk idicek cānını cānānımı
Virdi mi Tatar ḥānumānımı

Ḳaḳ ta‘ālā virmesün ḳullarına
Bu felāket irmesün ḳullarına

‘Arşa irmişdi o gün āḥ u fiġān
Olmış-idi rüz-ı maḥşerden nişān

(68b) 1450 Eyleme sen de yiter dīvānelik
Geçginüz şatma bize mestānelik

1460 Eline alup çekerdi bir Tatar
Sīm ü zer yüklü şüttür niçe qatar

	Anda hūrī-veş güzel duhterlerüñ Yıldızı düşdi büleñd ahterlerüñ	Rāstı qalmazdı hergiz dilde ğam İtse şeh nāz-ile nevrüz-ı ‘Acem
	Aldılar māl ü kenizāni ile Şütür-ile hem şütür-bāni ile	Ol periler dīve dem-sāz oldılar Dest-i dihqāna düşen bāz oldılar
	Giceye qalıncaya hōd kim baqar Bār olur diyü yıqup yükden atar	Gün yüzün görmez iken her bir cüvān Bir pelid altında yatur nā-tüvān
	Hep serāser cāmeler geydi Tatar Bilmeyüp itmezdi hergiz i‘tibār	Yok mı ‘āruñ neyledüñ n’itdüñ felek Hizmet eyler mi şeyāfīne melek
(69a)	Qıymetinden olmağ-ile bī-haber Cāme-i zerle o har şuya gider	Qorqaram bu kāruñ iy qarh-ı deni Tir-i āha uğrada bir gün seni
	Düşdi her Tatar eline hūblar Zülf-i sünbül qāmeti merğūblar	Derd-ile dilberleri zār eyledüñ Her birin nā-ehle ğam-h‘ār eyledüñ
	Şan künüz idi kenizān bī-behā Oldı her gice nigeñ-bān ejdehā	Gör ne hayvāniyyet itdün neyledüñ Adını ‘aşkuñ ne mürdār eyledüñ
	Her biri nuhsende bir duhter idi Āfitāb-āsā büleñd-ahter idi	Her ne virseñ nefsiñe yiter dimez Bu meşeldür qonuk umduğın yimez
	Baħr-i hūsn içre gezüp çeşmin süzer Dürr-ile memlü sefīneyle gezer	Hāşılı qurbıyyeti olur ‘azāb Bulduğınca bunma eyle hicāb
1470	Sözleri hep nükte vü mezmür idi Qaşları yā kirpügi dil-düz idi	

(69b) 1480 Kimseye dünyā için itmeme ḥased
Kaldı ḥatırda velī bu kār-ı bed

Ārzü-yı nefsi ki bu dil bulur
Ḥamdü li-llāh ‘aşkıımız māni’ olur

Bir perī kayd itse zülfin boynuma
Mārlar girürdi güyā koynuma

Şabir olmasa gönül bīm-i ğama
Çokdan ‘azm eylerdim iqlīm-i ğama

‘Aşk-ı pākiñ zıkr-i cemīli ve vaşf-ı
cezīli beyānidur.

Olsa her kimüñ dilinde ‘aşk-ı pāk
Nefs elinden olmaya hergiz helāk

Bir yalıñ yüzliye dil çek piş-keş
‘Aşkıyile yan yaqıl pervāne-veş

Tut sözüm ‘uşşāk içinde fāyıq ol
Bir dilāver nev-cüvāna ‘aşık ol

Rişte-i şabriñ da kat peyvendüñe
‘Aşkını var hem-dem eyle kendüñe

Ārzü-yı nefsiñe yeltenme gel
İt gibi dāmen-i yāre urma el

Ney ki iy dil yine bu zerḫ ü riyā
Medḥ-ile ḥākister olmaz kīmyā

1490 Yok nihāyet bilürem ‘iştānıñ
İ‘tikāduñ var mıdur imānuña

Kimseye ta‘n itme bak aḥvālüñe
Dile Ḥaḫdan uya ḫālīñ ḫālīñe

Eyledüñ dilde riyānı muḥtefī
Eyleme miskīn meded şerrüñ ḫafī

‘Ālim ü zāhid faḫīh ü nükte-gü
Şüfī vü ehl-i nemāz u güft ü gü

(70a) Cümlesi olduñ müsülmān ol[ma]duñ
Cürmüñe bir gün peşimān olmaduñ

Bilmezem āḫir senüñ ḫālüñ n’olur
Yā ‘adālet itse aḥvālīñ n’olur

Durma sür ḫāke yüzüñ zārī-künān
Ağla tā aqsun yaşuñ yirine ḫan

Giryedir ‘uşşāka bil sū-yı necāt
Āb-ı dīdeñdür saña āb-ı ḫayāt

Ol cenāba bendelik ‘arz idegör
Girye vü zārī dile farz idegör

Mazhar-ı luṭf olasıñ şāyed yūri Leng ü lök ol cānibe ayak süri	(70b)	Kendim oldum kendime ben rāh-zen Nā-ḥalef oldum dirīgā cümleden
1500 Kūh-veş olsa günāhıñ çekme āh Piş-i Ḥaḫ cürmüñ yā kūh-imiş yā kāh		Atama taḥsīn ilendim kendüme Cenneti bey' itdi ol bir gendime
Yā İlähī i' timādım luṭfuña Cürm idersem i' tiḫādım luṭfuña		Virdüm ' ömrüm naḫdini dünyā için Ḥāşılum bir cevce yoḫ ' uḫbā için
Umaram senden olıcaḫ yevm-i dīn Ol ḥabībūñ ümmetinden idesin	1510	Bunca ḡaflet bu ḥasāret bendedür Ḳulluḫ itmez dil dimez ki bendedür
Bu kitābum ḫala benden şoñra çün Oḫıyanlar dilerin āmīn disün		Bilmezem dünyā için ḡavḡā nedür Bende bu ḫırş u ṭama' eyā nedür
Şāh Oḫlı olan menḫūs u bī-'ār ' asākir-i bī-şümār ile serdār-ı nām- dār üzerine ḥücüm idüp nefsi Şemāḫide üç gün üç gice ceng olduḡıdır.		Çünki ṭami' sen ḡazāya ṭami' ol Bāri berḫ-āsā ' adūya lāmi' ol
İy gönül gel çekme ḡam olma melül Miḫnete eyle taḫammül ol ḫamül		Durma var a' dā-yı dīn ile uruş Bezm-i rezm içre ḡuzāt ile görüş
Gelse ḡam ḫalmaz gönülden tiz geçer Nitekim yār oḫları eksiz geçer		Böyle geldi gitdi ' ālem tā ezel Atalardan ḫaldı dirler bu meşel
Furşatı fevt itme ' ömrüñ fevti var Nükte fehm eyle cihānuñ mevti var		Ḳırḫ yıl olmuş ādem ' ālem gülmemiş Yine bir kimse ecelsiz olmamış
		Eylemez ' āḫil dilā ölmekden āh Cengini Şāh Oḫlunuñ eyler güvāh

İdeyin saña hikāyet ol demi
Gör nice ölmez ecelsiz ādemi

Nādir olur ‘ālem içre ol neberd
Görmedi işitmedi dünyāda ferd

Feth olundu çün Eres Hān ‘askeri
Oldı ‘ālem havf-i rahşından beri

1520 Ber-çaraf olmağ-ile harb u kıtāl
Olmışidik bir zamān āsūde-ḥāl

Geldi bir kâşıdla serdāra haber
Oldı ‘ālem ol haberden pür-şerer

(71a) Kâşd-ile gönderdiler kâşıd aña
Diñle taqrīr ideyin kâşdın saña

İtmeye şandı Şemāhide qarār
Eyleye dirlerdi havfinden firār

Süriyü geldi ayağını o hār
Şandı şehri korkusından kor kaçar

Fehm olundu niyyet-i māfi’z-zamīr
Yine vurdı kaçmadı andan müşīr

Ol zamān idi dilā māh-ı şıyām
Hem yigirmi yedisi idi tamām

Geldi Şāh Oğlu irişdi bir seher
Niçe hān bin hān-ile ol bed-güher

Eyledi şehri ihāta ‘askeri
Keşret üzreydi o şūmuñ leşkeri

Dutdı dünyā yüzünü ol gün tuman
Göz gözi görmez idi anda ‘ayān

1530 Leyle-i Qadr idi ḥattā gicesi
Ehl-i rezmiñ hey ne zībā gicesi

Qadra irdi kimisi oldu şehīd
Devlete irdiler oldılar sa’id

Gerçi dünyāyı o gün tutdı tūmān
Luṭf-ı Haq oldu velī irdi ‘ayān

İki vech-ile bize oldu şavāb
Cümleden evvel ol oldu feth-i bāb

‘Asker az olduğın anlar görmedi
Bir daḥi a’ dāyı çok göstermedi

Hāşılı üç güne dek bir birimiz
Görmedük ašlā ölümüz dirimüz

Birbirimiz görmek için rüz-ı ceng
Meş‘aleydi şu‘ le-i top u tüfeng

(71b)	<p>Çalınurdu her tarfdan kūslar Şehre ‘azm eylerdi ol menhūslar</p> <p>Yüridi qol qol yarar sulţānları Niçe sulţānlar dilāver hānları *</p> <p>Var idi her bir qolı on beş biñ er Niçe kerre eylediler ker ü fer</p>	<p>Her birinüñ bağrına uruldı dāđ Kendüsin kırtarmağa gözlerdi tağ</p> <p>Hāđ cenābından idi ümmīdimiz Yoğ-idi andan dilā nevmīdimiz</p> <p>Muntazırdığ luţfına ihsānına İtdi luţfindan ne düşse şānına</p>	
1540	<p>İtmeg-içün ehl-i dīne intikām İtdiler fetihine şehriñ ihtimām</p>	1550	<p>Böyle düşvār iken anda hālimiz Gördi Tađıstānlular aıvālımız</p>
(72a)	<p>Yüz biñ olurdu hele a‘ dād-ile Hep falān ibn-i falānlar ad-ile</p> <p>Muttaşıl uğraşdılar durmadılar Gice irdi diyü durğurmadılar</p> <p>Dirdi a‘ dā içre İslāmı gören Ülkeri itmiş ihātā encümen</p> <p>Yürüyüp her qoldan itdiler hücum Şarf-ı maqdūr itdi hep ol kavm-i şüm</p> <p>Keşret-i düşmen ile irdi melāl Oldı her biri qatı āzürde-hāl</p> <p>Yođ-idi bir vech-ile hışn-ı haşīn İtdiler feryād idüp āh u enīn</p>	<p>Anlarıñ hākimleri Şemhāl idi Hem muhannes idi hem bed-qāl idi</p> <p>‘Askeri başladı izlāl itmege Cümle Tađıstāna alup gitmege</p> <p>Dir idi bundan hālāş olmaq muhāl At ayağıyla olursız pāy-māl</p> <p>Kendüñüze zulm idüp gadr itmeñüz Yoğ yire rāh-ı belāda yitmeñüz</p> <p>Yüz biñ ‘askerle bu şāhıñ oğlıdur Bu dağı bir pādişāhıñ oğlıdur</p>	

* 19. minyatür

- (72b) Kimden istersiz ola didi meded
Düşmeni hoş gördünüz yokdur ‘aded
- Söyledüğün bunda tahtır itsevüz
Söz uzar gâyetde tahtır itsevüz
- Hâşılı her kimi buldı söyledi
‘Askeriñ kaçmağa gönlin eyledi
- Ki varup serdâra dirdi iy güzîn
Luft idüp gel muhlîşüñ işit sözün
- 1560 Dirdi bu ‘askerle sen n’itsen gerek
Şübhe itme bunda sen yitseñ gerek
- Elleri de bağılsa şöyle bil
Kıramazsın bunları sen ay u yıl
- Tut sözüm gel şuşamaduñ qanıña
Nev-cüvânsın kıyma kendü cânuña
- Serdâr-ı nâm-dâr hazretleri Şemhâl-i
bed-fi‘âli cevâb-ı ma‘kûl ile ilzâma
güşîş eyledikçe anuñ dîk taħannüşi
cüş-ı cibilletinde olan televvüşi
hurüş idüp ašlâ cevâb-ı ma‘kûle
kâyil olmamağın habs
eyledükleridir.
- Çünkü Şamhâliñ bu kavlin diñledi
Kati incindi gönülden inledi
- Didi iy bed-baht u bed-ahter neden
Bu habâset saña iy ebter neden
- Hâşşa kim da‘vî-i şâhî idesin
Lâyık olmayan tarîka gidesin
- Bu mıdur âyîn-i şâhî iy le’im
Lâyıh ola kalbiñe bu demde bîm
- Naşş-ı “*kem min fi’etin*” kavlin işit
Sen de şâhım dir iseñ var bir iş it
- (73a) İ‘tikâdiñ yok dirîgâ görsin
Anuñ-içün ‘âlem içre horsın
- Beni yoğdan var iden Allâhdur
Luft u qahrından gönül âgâhdur
- 1570 Ben bunuñ bakmam çoğına azına
Nâzıram ol bî-niyâzuñ râzına
- Râzıyam her dem rızâsın gözlerem
Şanma kim ben kendü cânım özlerem
- Bunda qaldım ben gazâdan dönmezem
Çün belî didüm belâdan dönmezem

<p>Ey sefîh ü ebter ü nādān sen Böyle mi itdüñ buni iz‘ân sen</p>	<p>(73b)</p>	<p>Merd olan meydāndadır rûz-ı neberd Yüz çevirmez düşmeninden kılsa ferd</p>
<p>Ki ecelsiz gide âdem dünyeden Yâ ecel irse ola kes şağ isen</p>		<p>Ey muhannes zen gibi sen var otur Dime şâhım sende yokdur ‘âr otur</p>
<p>Böyle fehm itme buni var iy sefîh Kendüñe olma cefâ-kâr iy sefîh</p>		<p>Çünkü emr itdi aña gire eve Girdi eve kôrqudan eve eve</p>
<p>Çok naşîhat eyledi ol pür-hüner Pendi olmadı velîkin kâr-ger</p>		<p>Aña bekçi kôdılar bir kaç kişi Gözlemek oldu anı anuñ işi</p>
<p>Halkı izlâle duruşdı muttaşıl Vardı ol yüzden görüşdi muttaşıl</p>		<p>Anı habs itdi işâbet eyledi Kaçmadan ‘asker ferâgat eyledi</p>
<p>Gördi kim pend olmadı ana müfîd Varduğınca itdi inkârın mezîd</p>		<p>Şâh Oğlı olan bed-girdâr üç gün ceng idüp ‘asker-i Tatar gelmesinden haber-dâr olmağın anlara karşı varup gitdüklerinüñ beyânıdur.</p>
<p>1580 Didi çün sen gitmedüñ ben giderin Tehlûke olan maħalde n’iderin</p>		<p>Gör bize Hakkıñ o dem ihsânını Niçe virdi derdimiz dermânını</p>
<p>‘Askerüñ daħı çoğı uydı aña Gitmek için Bâgîler tağdan yaña</p>		<p>Böyle az ‘askerle durduk düşmene Ġayret-ile tîgı urduk düşmene</p>
<p>Didi Şamhâle o dem iy lâf-zen Oturur evde muhanneslerle zen</p>		<p>1590 Üç gün üç gice katı ceng eyledük Düşmeni maħzûn u mağbûn eyledük</p>

<p>Anda atlı itdük hezārān mülhidi Bī-ser itdük nie baş baş müfsidi</p>	<p>Böyle iken gör saña ihsānını Tut muhkem himmeti dāmānını</p>
<p>a mu‘īn olsa eger bir ulına Cümle ‘ālem āyil olur avline</p>	<p>İrişir andan yine saña fera Her ne var almaz gider dilden cera</p>
<p>Yüz biñ ‘askerle beş altı biñ kişi Nie ceng eyler kim itdi bu işi</p>	<p>Oldı üç gün hāřılı ceng-i ‘azīm Eyledi a hāzreti luf-ı ‘amīm</p>
<p>Böyle cengi kimse hi itmiş degil Nie itmek belki işitmiş degil</p>	<p>Bize ihsān u ‘ināyet eyledi Böyle dūřmenden řıyānet eyledi</p>
<p>Hāřřa kim olmaya bir hışn-ı hāřīn Göklere ıkmışdı āh-ı ehl-i dīn</p>	<p>o tecellī eyledi rū-yı cemāl Döndi gitdi ‘asker-i deryā-miřāl</p>
<p>(74a) řanma ol kārı dilā kār-ı beřer Mūcib-i ihsāndur rāz-ı beřer</p>	<p>Gör nice luf eyledi iy dil udā Kim tutardı asa deryā bir yaña</p>
<p>adan olmişdur saña ol dem ‘atā Dāyimā şükr it şaın itme atā</p>	<p>řāh Oğlı olan bed-güher ‘asākir-i nekbet-eşer ile řemāhidēn göüp ‘asākir-i Tatar ile ceng idüp ‘ādil Gerāy giriftār olduğudur.</p>
<p>ār yāre şıd-ile ihlāř-ile ‘Arz-ı ihlāř eyle istihlāř-ile</p>	<p>Oldı bu arı-ı felek bir lu‘ b-bāz ubbe-i gerdūn ise bir oa-bāz</p>
<p>Yüzleri şuyına bu dem anıñı Saña a‘tā eyledi a cānuñı</p>	<p>Gūdek-āsā lu‘ bına meyl itme gel Yūsufa n’itdi yabana atma gel</p>
<p>1600 Mutezā-yı ‘ala od yodur mecāl Biñ bařuñ olsa alāř olma maāl</p>	

(74b) Nefsiñe uyma gözün aç nâzır ol
Şâbir ol derde devâya hâzır ol

Kimse bakmaz gezer idi serseri
Bir dönüm yiri begenmez her biri

1610 Her dem eyle nây-veş süz-ile âh
Dâyireñ bil uy uşûle gâh gâh

1620 Şâd u handân idi hep mesrûr idi
Tîrine şimşîrine mağrûr idi

Âhîri ‘aķreb olur şanma güzâf
Genc diyü meyl itdügün köhne hıızâf

Her biri mâl ü kenîzâni ile
Başka başka kondı ihvânı ile

Zıkr olunsa mekr-i çarh-ı pîre-zen
İy dil istikrâh iderdün dünyeden

Ġâfil itmişdi gurûrı her birin
‘Âķibet mağrûr olan virdi serin

Var hemân çift olma tek dur erlik it
Sen daħi ‘âlemde bir serverlik it

Ġuşşadan âzâde diller çoğ-idi
Ġayd-ı düşmenle muķayyed yoğ-idi

Ġo anı şerh eyle mâ-fî’l-bâliñi
Söyle ol hâletle n’oldı hâliñi

(75a)

Dir idi her birisi düşmen nedür
Biñini var çifile Tatarı yidür

Hâşılı çün gitdi ol evbaşlar
Ol yezîd ü hâricî ķallâşlar

Gördiler Tataruñ evvel ķarbını
Hep pesend itdiler anlar ķarbını

Semt-i Salyândan daħi Tatarlar
Şehre ‘azm itmişdi ol bî-kârlar

Surh-serler bize ķarşu duramaz
Sînesin peykân-ı tîre uramaz

Geldiler Monlâ Hâsan ırmağına
Girdiler enf-ile bâğ u râğına

Hâşılı mesrûr idi ‘Âdil Gerây
Ġaylice mağrûr idi ‘Âdil Gerây

Her biri bir mâh-rû-yı der-kenâr
Eyleyüp itmişdi seyr-i cüy-bâr

Bâ-ķuşuş ol menba’-ı cûd u hüner
Düşmeni a’ dâd-ile virdi ķaber

Keşret-i a' dāyı bildirmiş idi Ġālib olduġın daġı bilmiş idi	(75b)	Doġrı varurdu ' adūya t̄ir-veş Çalışurdu başa baş şimş̄ir-veş
1630 Niçe kerre didi hem ġāfil mebāş Surġ-serle yalıñız itmek şavāş		1640 Düzdi ānide hemān şaġ u şolın Muġkem itdi baġladı her bir qolın
Sür ^c at-ile gel berü bir olalum Bir uġurdan düşmene tiġ uralum		Niçe kez t̄ir atdı a' dā üstine Ġāh şimş̄irin alurdu destine
Eylemezdi pend-i ma' k̄ülü eşer Dir idi hem gözleri k̄orkmış meger		Yardı başın gürz ile surġ-ı serüñ Başına k̄ondurdu perin şeşperüñ
' Arz idüp bār-ı girānın her zamān ' Özr-i leng idi işi dāyim hemān		Ġāh n̄izeyle iderdi tār-mār K̄arşusunda düşmen itmezdi k̄arār
Gördiler irişdi a' dā ' askeri Ya' ni Şāh Oġlı olan bed-gevheri		Ĥāşılı her qola ki itdi hücum Hiç muqābil olamazdı qavm-i şüm
Çarġacılar sürdi atın ilerü Geldi Tatar üstine niçe sürü		Degdi gerçi birinüñ biñe eli Ĥāric̄iler keşret üzreydi veli
Bindi atına hemān ' Ādil Gerāy Düşmenüñ fethinde idi fikr ü rāy		Anda baş baş ġāz̄iler oldı şeh̄id Olalar yā Rab cinān içre sa' id
Düşmene öğretti vardıkça gözün Hiç çevirmezdi siper gibi yüzün		Hem Piyāle Beg daġı oldı es̄ir Eyleye yine ġalāşın Ĥaġ yes̄ir
		Bir uġurdan yürüdi surġ-ı serān Aldılar ortaya Tatarı hemān

	Hep sebük-bâr olan evvel yürüdi Cümleden evvelce postın sürüdi	(76b)	Fi'l-meşel cüy oldu Tatar ol zamân Ağdı hem seyl-i fenâ gibi hemân
1650	Cenge çokluk girmede hamli olan Mâl ü rızkı derdine düşdi hemân		Gerçi zulm oldu bu kavme inhizâm Ma' nide Hâkdan irişdi intikâm
	Başladı nakdiyyesin ayırmağa Aralık yirden hevâyı ırmağa	1660	Ol ğazâda dime kim 'adl itdiler Niçe ma' şümü urup katl itdiler
	Hâşılı Tatarlar yâr olmadı Kaçdı serdârına ğam-h'âr olmadı		Eylemişlerdi orada çok günâh Niçe mazlûm eyler idi her gün âh
	Atı hep 'Âdil Gerâya sürdiler Sînesine nîzeler irgürdiler		Ğâret-i Salyân için ki gitdiler Niçe Sünnî mezhebi katl itdiler
(76a)	Yıkıldılar ol demde atından anı Çeşme çeşme ağdı cisminden kanı		Olacağın böyle fikr itmiş idük Bundan evvel anı zıkr itmiş idük
	Üşdiler anı giriftâr itdiler Bağlu Şâh Oğluna karşı yitdiler *		İtdügin her kişi 'âlemde bulur Bu meşeldür inleyen şâhım ölü
	Cümle 'asker kaçdı hep bi-ihtiyâr Pâyidâr olmadı durmadı Tatar		Göñlüni incitme ihvânın şağın Müntakîmdür ismi Mevlânuñ şağın
	Bırıldılar emvâl ü erzâkı tamâm Sîm ü zer kaldı kalanda ve's-selâm		Çün gelürmiş yoluña hep itdügüñ Halka ğamz itmek ne lâzım n'itdügüñ
			Ğayrı ço iy dil yüri semtiñ gözet Bu harâbe kalbiñi yap yap düzet

* 20. minyatür

N'oldı soñra söyle kendü hâliñiz
Gel berü zıkr eyle mâ-fi'l-bâliñiz

Çün perişân oldı Tatar 'askeri
N'oldı şehri içre qalan bâkî çeri

1670 İttifâk ol demde geldi bir haber
Şındı qaçdı diyü hep Tatarlar

Bu haberlerden perişân oldı halk
Hâk budur ki dirliğinde oldı halk

Böyle olmağ-ile vehme düşdi hem
Hep ser-i serdâra geldi üşdi hem

(77a) Didiler qalması durmağa mecâl
Böyle düşmeden hâlâş ise muhal

Uy bize bir cânibe 'azm idelüm
Milk-i Şirvândan çıqalum gidelüm

Bir hişârı yoq k'ola me'vâ bize
Yoq yire cümle kırıldıq vâh bize

Eylemezdik bundan iy server firâr
İhtişâr üzre olaydı bir hişâr

Qaçdı cümle yoq gedüğünde bir er
Ceng eri yirinde şimdi yil eser

Qâyil ol ma'küle gel itme 'inâd
Bu taħammülde görünür çoq fesâd

Böyle taqđır itdi çün Hâk n'idelüm
Qal'a-i Derbende dek 'azm idelüm

1680 Olmaz-ise ger bize 'avn-i Hudâ
Cümleten başlar olur tenden cüdâ

Yâ İlahî luḡ u ihsân it bize
Derdimiz gâyetde dermân it bize

'Asâkir- i nuşret-medâr serdâr-ı
nâm-dâr üzerine guluv idüp Bâbü'l-
ebvâba gitmek bâbında 'arz
eyledüklerinde anlara pend ü naşîhat
idüp kâr-ger olduklarıdır.

Dâyimâ Hâkkiyla olsa bir kişi
Cümleden âsân olur anıñ işi

İtdürür her kârı yirlü yirine
Uydurur tedbîrini taqđirine

Eyleme şaḡın zekâña i'timâd
Kendü re'yiñle yine itme fesâd

Hâne-i qalbüñ harâb eyler gurür
Kârıñı tapşır Hudâya it hużür

(77b)	Benlik ile başa çıkmaz bir kişi Olur elbette müşevveş her işi		Kaçdı tersân u hırāsân ol yezîd İde Hâk nekbetlerin her dem mezîd
	Devleti sa‘y ile şanma iy denî Vay aña kim Hâk oñarmaya anı		‘Avn-i Hâkdan isteyelüm fırsatı Uralum a‘dāya top-ı himmeti
	Şındı Tatar ‘askeri çün kaçdı hep İnhizāmına ğurūr idi sebep		Didiler iy server-i vālā-cenāb Sözlerüñ Hâkdur kelāmıñ hem şavāb
	Gördiler çün şındı Tatar ‘askeri Kaçmağa yüz tutdı hep bākî çerî		Āb u nān lâzımdur ammā durmağa Tende kuvvet qalmadı tîğ urmağa
1690	Durmadañ gitmegi tercîh itdiler Gidecek yolları taşhîh itdiler	1700	Bu hārābe yirde olmaz kes mekîn Yok taşaşşün idecek hışn-ı haşîn
	Bunı fehm itdi muhaqqak ol dilîr Bunlara olmaz naşîhat kār-gir	(78a)	Añla hod bir dāne yok infāk içün Göz göre açlıqdan ölmek yā niçün
	Eylemezler pend-ile hergiz qarār Her birisi bir yaña eyler firār		Hāşılı cümle ağız bir itdiler İttifaķı ‘azme tedbîr itdiler
	Didi şabr idüñ sözümden çıkmañuz Göz göze bünyān-ı ‘arzı yıqmañuz		Düşdi çün sevdā-yı hicret herkese Bābü’l-ebvāba ‘azîmet herkese
	‘Asker-i Tatarı gerçi aldılar Dönmez artık bunda anlar qaldılar		Rüz-ı ‘îd idi o gün hem ğālibā ‘Azm-i rāh itdikde ‘asker ol yaña
	Üç gün üç gice ki biz ceng eyledük Gözlerine ‘ālemi teng eyledük		Eyledi babalar oğlımdan İbā Nefse nefsi oldu ‘ālem iy fetā

Ata oğlın bırkđı oğul atasın
Vehm-i cān başdı muħabbet āteşin

Oldı başı kıyusı her birine
Uymadı taķdīr-i Hāķ tedbīrine

Bırkđılar emvāl ü erzākın tamām
Olmadılar gitdiler sālāra rām

1710 Görđi ‘ asker hālın anda ol dilīr
Hep perişān olduğm bay u faķīr
Taşra çıķdı bunları men‘ itmege
Cem‘ olup bir yire andan gitmege

Rāzılardı ölmege hiç dönmege
Mümkin olmadı giderdi ölmege

Hāşılı görđi bularda yoķ vefā
Oldı ihsānıñ mükāfātı cefā

Görđi pendı olmadı hiç kār-ger
Sūr‘ at-ile kendüler ‘ azm itdiler

Gitđi ‘ askerden muķaddem ol dilīr
Fıkr-i şā‘ib itđi anda ol müşīr

(78b) Bābü‘l-ebvāba varınca sürđi at
Şāhī A‘ cāmı anuñla itđi māt

Ol zamān idi şitānıñ şiddeti
Yitmiş idi niçe ‘ ömrüñ ‘ iddeti

‘ Azm idüp gitđi o server Bendere
Sūr‘ at-ile kal‘ a-i İskendere

‘ Oşmān Pāşā hāzretleri kendülerden
muķaddem Demürķapuya adam
gönderdükleridür.

Niyyet itđi Bābü‘l-ebvāba o şīr
İlerü gönderdi şehre bir emīr

1720 Didi var gör kal‘ a aħvāli nedür
Anda olan ‘ askerüñ hāli nedür

Var mı ol cānibde düşmenden eşer
Karşu gel girü ne varsa vir haber

Emr idüp gönderdi ol şahşı hemān
Oldı ardınca velī rūhı revān

Dir idi yā Rabb düşmen irdi mi
Bizden evvel yoħsa a‘ dā girdi mi

Eyle oldısa n‘ olur aħvālimiz
Nic‘ola eyā ki āhır hālımız

Ḳal‘ a ümmîdiyle geldik bu yire
Dir idük ki ḥazret-i Ḥaḳ ırgüre

Bu daḥi gitdise elden n’idelüm
Başımız alup ne semte gidelüm

Bu ğarîb illerde hiç yol bilmeziz
Bu çep-endâzîde sağ şol bilmeziz

Böyle fikr idüp giderken ol dilîr
Vardı gördi karşı geldi ol emîr

Çekdi tenhâya anı didi ne var
Söyle ketm itme baña iy yâr-ı ğâr

(79a) Demürḳapuya irsâl olunan begiñ
serdâr-ı nâm-dâra cevâbıdur

1730 Didi iy sâlâr-ı râh-ı ehl-i dîn
Ḥayli düşvâr oldu kâr iy râh-bîn

Münhezim Tatarlar k’itdi firâr
Uğrayıcaḳ ‘ asker olmuş târ-mâr

Cümle alındı diyü olmuş haber
Her ne var Rûmî ile Tatarlar

Ehl-i ḳal‘ a daḥi olmuş bî-ḳarâr
Ḳal‘ a bırakmışlar itmişler firâr

Derlerin bend eylemiş yirlüleri
Varmağa mümkün degildür ileri

Ḳal‘ a içre yokdur ‘ askerden eşer
Ḥâk-pâye söyledüm budur ḥaber

Çün işitdi bu cevâbı ol müşîr
Yüz yire urup didi iy bî-naẓîr

Evvel âḥir istinâdum sañadur
Kimseye yok i‘ timâdum sañadur

Yine sensin bu işi âsân iden
Sîne-i mecrûḥuma dermân iden

Serdâr-ı dilîr ve sâlâr-ı bî-naẓîr
Bendere vuşul ve ḥavâlîsine duḥul
eyledikde şehirlüsi ḳapuyı açmayup
envâ‘-ı ihtimâm ile fetḥ olduğıdur.

İy muḥarrir al ele ḥâmeñ yine
‘ Arz-ı ḥâl it oḳıma nâmiñ yine

1740 Zaḥmet-i sermâyı çün zıkr eyledüñ

Benderüñ fetḥinde ne fikr eyledüñ

Çün şehirlü Benderi bend itdiler
Geldiler bir yire sevkend itdiler

(79b)	‘ Askere kapuları açmayalar Baş virince kal‘ adan kaçmayalar		Varavüz gayriye muhtâc olavüz Miñnet oklarına âmâc olavüz
	Ehl-i Bender ‘ ahd u peymân itdiler Her biri bir baya îmân itdiler		Gerçi biz şimdi kolayız koluña Âteşe yakma bizi var yoluña
	Geldi kal‘ a kırbına serdâr-ı dîn Niçün eylersiz didi İslâma kîn		Vech-i ma‘ kûl ile çok ceng itdiler Hâşılı çâk rezme âheng itdiler
	Kal‘ a dîvârında itdiler nazâr Didiler iy husrev-i Dârâ-hüner		Gördi sâlâr atlaruñ bu hâlini Cümlesinüñ diñledi aqvâlini
	Bundan evvel i‘ timâd itdük size Her ne var teslîm idüp gitdük size		Didi açuñ kapuyı vehm itmeñüz Enf-ile râh-ı zalâle gitmeñüz
	Zann-ile dirdüñ bize yâr olasız Bu ğarîb illerde ğam-ẖâr olasız	(80a)	Đarbı açılsa kapu ma‘ lûmdur Fikr idüñ anı katı mevhumdur
	Bende olduĝ cümlemiz ihlâşla Hep ‘ adü olduĝ bu gün eşhâşla		Size açıldı yine katlu kapu Eyleñüz Bâriye şükr-ile tapu
	Şanduk İslâma itâ‘ at eyledük Bilmedük hayli kabâhat eyledük		Mazhar-ı ihşân-ı şâhî oldiñiz Ğaflet itmek irdi devlet buldiñiz
1750	Bunda kalan ‘ askerüñ yâr olmadı Çıkdı kaçdı bize ğam-ẖâr olmadı	1760	Şöyle ki şıdķ-ile kapu açasız Toħm-ı ‘ ömri geşt-i zâra şaçasız
	Geldiñiz devletle siz de bu yire Gidesüz bundan girü düşmen gire		Göresiz âhir n’ olur maħşülüñiz Şoñradan ma‘ lûm ola mechülüñüz

Didiñiz sensin bu rezmüñ Haydarı
Zātuñ olmışdur ğuzātuñ serveri

(80b)

Didi söyleñ neyledir taşdıķıñiz
İ' timāda niçedir taħķıñiz

Emriñe itdüñ taħallüf bir zamān
N'ola hāl olmaz-ise senden amān

Didiler dest-i şerifüñ vir bize
Bî-tereddüd diñ amān virdük size *

Didi kim gelmez size benden ziyān
Feth-i bāb idüñ budur me'mül olan

Kalb-i pür-vehme gelince i' timād
Haķķa sevkend eyle gel iy hoş-nihād

Eylük ile açıñuz iy Benderi
Lutf-ı Haķķ-ile açaram ben deri

Gör yine anda o rezmiñ şāhını
Şıdķ-ile yād eyledi Allāhını

Eylemez soñra nedāmet fāyide
N'ola bu ef āliñizden 'āyide

(81a)

Haķķa şıgındı şıgadı kolını
Şıdķ-ile pāk itdi açdı yolını

Didiler yokdur şehā bundan ğaraż
Cevher-i nuţķuñ olur mi hiç 'araż

Şokdı destini kapudan içeri
Ola mı ādemde hiç bundan ceri

Kapuyı bend itdük itdük çok ğünāh
Eylerüz şimdi anuñçün her ğün āh

Benderiler tutdı destin ol zamān
Didiler iy şir-i Yezdān el-amān

Didi geçdim şuçunuñuzdan şüphesüz
İ' timād eylememek baña ne söz

El-amān iy ğusrev-i Cem-iķtidār
El-amān iy Rüstem-i Dārā-medār

1770 Didiler meşhürsüz imān ile
Muţma'in it kalbimiz imān ile

1780 Bir ğünāh itdükse siz luţf eyleñüz
Her ne itdükse mükāfāt itmeñüz

Şübhemiz qalmaya taħķıķ idevüz
'Ahd-i 'Oşmāniye taşdıķ idevüz

* 21. minyatür

Ağlayup hayli tazarru‘ itdiler
Luţf u ihsānın tevaqqu‘ itdiler

Anlara virdi amān ol ehl-i dīn
Açdılar kapuyı girdi mü’minān

Ādemi zādı şitā iy hoş-nihād
Toñdurup olmuş idi güyā cemād

Şiddet-i sermādan anda çok kişi
At üzre virdi cān düşdi leşi

Şağ kalan girdi birer vīrāneye
Cümlesi dönmiş idi divāneye

Kar ile yağmur yağar yeller eser
Yoğ-idi baş şoqmağa bir qurı yer

Girdiler dūzeđ gibi vīrāneye
İ‘ tiyād iden mūnaqqaş hāneye

Düşdi başı kayusı her birine
Ata oğul bağmadı birbirine

Oldı ‘ālem anda bir yüzden dağı
Mazhar-ı “yevme yefirru min ağih”

Ķāyil-i nazm Āşafī Beg ‘askere
dümdār olup hazīne gāretine gelen

Ķađiler ile (81b) dört gün dört gice
ceng idüp sālīm ü gānīm Bendere
vuşul bulduğudur.

1790 Ķāyil-i nazm ‘askere dümdār idi
Yolda qalmış bī-kese serdār idi

Ķaldı yollarda niçe pīr ü fağır
Ata qādir olmayan bī-kes hağır

Menzil aldı gitdi hep yügrükleri
Ķaldı yollarda hazīne yükleri

Yola indi geldi Ķađstāniler
Yanlarınca niçe yüz Şirvāniler

Sürdiler qatır qatāriyla şütür
Ol gānāyimle Ķađstān oldu pür

Gāret olmuşken hazīne yükleri
İrdi dümdārın o dem yügrükleri

Çekdiler şimşirler ol şirlere
Her yaña perrān idi hem tirlere

Ķayli ceng oldu seherden şāma dek
Rezme gāyet olmadı ağşama dek

	Gice hem ğam dīdesin yummazdı kes Ol rezimde şaĝlık ummazdı kes	Ba' zınuñ tıldı eliyle ayaĝı Kimine bārān idi şanlı yaĝı
	Dört gūn idi derdimiz hem-vār idi Ĥāricī ĥod muttaşıl artar idi	Yollar ūzre çoĝ-idi efsūrdeler Hiç ĥesāba gelmez idi mūrdeler
1800	Bildiler cūmle ĥazīne yūklerin Almaĝa řaşd itdiler yitdūklerin	1810 Tıoñdılar rāh-ı cefāda şaldılar Şoydı yirlūler libāsın aldılar
	Ĥaĝīler inmişdi yola bī-şūmār Her birisinūñ elinde bir řatar	Oldı yollar ūzre insān leşleri Mevt-i şāhına ' alāmet taşları
	Varırmazdı şāĥibi řurtarmaĝa Ceng idūp bir dem ilerū varmaĝa	Fehm olurdı kūşteden yollar tamām Ol nişāndan bildi geldi ĥāş u ' ām
	Luřf-ı Ĥaĝ oldı hemān ol demde yār İrdi dūmdār-ı şecā' at-iştiĥār	Berfden şan sīm-ĥām idi zemīn Oldı her nehr ūzre yaĥlar ber-kemīn
(82a)	Yitdi hem şīrāne itdi ĥamlesin Çekdi řarbıyyla řatāruñ cūmlesin	Herkesūñ geçdi ayaĝı bendine Tıoñdı řaldı gelmedi hiç kendine
	Ĥuvvet-i řalb oldı dūmdār ' askere Geldi şaĝlıķla ĥazīne Bendere	Tıoĝuzuncı gūn ki olmişdi tamām Ĥal' a-i Derbende geldūk ve's-selām
	Māl ū rızķa itmemişlerdi nazār Kendū başın şaĝ getūrmekdi hūner	Ĥāme eşcār olsa deryālar midād Ol gūnūñ ālāmını itmez sevād
	Berfden pūşīde idi şāh rāh Āsumāna irmiş-idi āh u vāh	Biñde birini rivāyet eyledūm İĥtişār ūzre bu nazmı sūyledūm

Serdâr-ı vâlâ-cenâb sür‘atle Bâbü’l-
ebvâb nâm kal‘a-i üstüvâra bi-
‘inâyeti’llâhi’t- (82b) tevvâb
şiddet-i şitâda ber-vech şitâb vuşûl
bulduktan şöñra kılllet-i zahîreden
çekilen şedâyid ve âlâmı ‘ayân ve
beyân ider .

Şabr iden maḥlûka muḥtâc olmadı
Râziķa şükr eyleyen aç olmadı

Rızķ için ğam çekme var iy bü’l-fuzûl
Gel “şekertüm” emrin it cândan kabûl

1820 Al ele dâyim kanâ‘at pişesin
Şîr-veş beklerseñ ‘uzlet mişesin

Dânesiz kalmaz dilâ açuķ dehen
Ger şemen ola aña dürr-i ‘Aden

Aç kıomaz bir kıulını rızķın virür
Cürm-ile kesmez naşîbin irgürür

Gerçi Bender içre çekdüķ kılleti
Şabrımız olmaduĝıydı ‘illeti

Esb-i tâzî istediler nân-ı behâ
Sîm ü zer virdüķçe itdiler îbâ

Didiler yinmez geyilmez bu nedür
Görmedük biz bunu bu nâdîdedür

Nân behâ diyü virildi atlar
Ceng için maḥşûş olan âlâtlar

Bulmayan yem atına düşdi ğama
Virdi şimşîrini bir torva yeme

Bir kile pirince virdük la‘l ü dür
Açıla lâ-büd ecelli söyleşür

Yoĝ-idi aşlâ pirinciñ dânesi
Oldı her biri bir inci dânesi

1830 Aradım kendim bulımadım refîķ
Çekdim anda kılllet nân u ‘alîķ

(83a) Kıaddimiz yâ eyledi açlık kıatı
Yemledık tîr ü kemâna bir atı

Bulmadı cû‘dan vucûdum ‘âfiyet
Gendümi kendim yitirdim ‘âķıbet

Ḥâşılı ğördi bu ḥâli ol müşîr
Eyledi def‘ine fikr-i dil-pezîr

Nâmeler gönderdi virdi hil‘atı
İtdi me’külât için çok diķķati

<p> 1840 ortkusundan bildiler in' amını Añlamadılar işüñ encâmını Aşl-ı bed itmez hañada hiç hañâ Günde biñ kerre aña itseñ ' aña Luñfin izhâr eylemişdi ol dilîr Olmadılar rây u fikrinden habîr Olmadı Rûmîlere biri şefîk Cümlesi olmuşdı kuñtâ' ü' t-ñarîk İllerine varanı katl itdiler At u hizmet-kârın alup gitdiler </p>	<p>(83b)</p>	<p> Bu belâyı çekdi ' asker çok zamân At u kañır gitdi aldılar yayan Hâşılı bulduklarını aldılar Gitdi hizmet-kâr azıksız aldılar Didiler her kişi haşmın halasun Çünki kañır gitdi anı salasun Gördi serdâr ' askerüñ bu hâlini Añladı Tağîlerüñ ef' âlini İstimâlet virmek ile olmadı Küze-i çeşm-i harişân tolmadı 1850 Kâr-ger olmadı gördi pendini Şalıvirdi bir zamân peyvendini Tavşan uyhusın virüp itdi emîn Şayd-ı a' dâ için itmişdi kemîn Ahâlî-i vilâyet-i Küre pend ü naşîhat ile mülâyimet itmeyüp vardıça güre olmağın üzerlerine ' asker gönderilüp urağ nâm al' aların bi- ' inâyeti' llâhi ta' âlâ fetğ idüp ahâlîsin atlı eyledükleri beyâındur. </p>
--	--------------	--

Qāyil ol Hāqqa gōñül itme ‘inād
Nefsiñe uyma şaşın itme fesād

Hāline eyle nazar Bāğilerūñ
Qışşasından hişşe al Tağilerūñ

Niçün oldı her birisi hūr u zār
Yā nic’oldı ‘ākıbet encām-ı kār

Uğruluqdan her biri ‘ār itmedi
İstimālet-nāmeler kār itmedi

Çok naşihāt eylemişdi ol müşir
İtmediler pendini aşlā pezir

Qaşdımız dār eylediler üşdiler
Yine kazdıqları çāha düşdiler

(84a) Ol dilirūñ luṭf idi ef’ āli hep
Qavl-i peygamber idi ef’ āli hep

Rıfķ-ile söylerdi a’ dā yüzine
İltifāt itmezdi düşmen sözine

1860 Anlara pend eyledikçe olmadı
Anuñ-içün biri eylik bulmadı

Fi’l ü kavli olıcaķ küfr ü zalāl
Oldı ol Tağilerūñ katli helāl

Bir cemā’ at var idi nām-ı Küre
Cümlesi hayvān mişāl gāyet güre

Ol taraflarda var-idi niçe kend
Olmamışdı pend-ile hiç sūd-mend

Olmayıcak pend ile bend eylemek
Lāzım oldı tiğ ile bend eylemek

İtmege ol milketi varup harāb
Eyledi bir kaç biñ ādem intihāb

Bir yaya başın yayaga baş idüp
Qam’ u qalı’ niyyet-i evbāş idüp

İtdi irsāl-i cünūd ol merd-i cūd
Bir begi itmişdi serdār-ı cünūd

İstimālet virdi gönderdi hemān
Didi varuñ durmañız virmeñ amān

Çünkü ‘ asker gitdi qaldı ol dilir
İsti’ ānet diledi Hāqdan müşir

1870 Yüz yire urup didi iy bī-niyāz
İy devāsız derde olan çāre-sāz

Senden olursa olur çāre yine
Senden ister çāre bī-çāre yine

	Emriñ olmazsa İlähî hâr u haş Esse yıl yıllarca budur kavlı-i naşş		Nâmı Kırağ anda vardı bir hişâr Yapısı gâyetde muhkem üstüvâr
(84b)	İremez yirinden anı zerrece Kûh olur emr olsa berk-i terrece		Ceng için yapmışlar anı kat kat Girdi me'vâ eyledi anı buğât
	Didi tapşırdum saña gör hâlimiz Sen bilürsin cümleden ahvâlimiz		Burc u bârûsı muṭabbağ bir hişâr Niçe kat hem altı var u üsti var
	Giryeler itdi tazarru' eyledi Hâlıkâ râz-ı derûnın söyledi		Hep karar iden buğât irdi aña Başını kurtarmağa girdi aña
	Hâcetin itdi revâ Perverdigâr Münhezim oldu 'adû-yı nâ-bekâr		Varıcağ 'asker kapusın itdi bend Ceng-cûlar birbirine itdi pend
	Hâzır iken cenge niçe biñ kişi İlerü gelmedi oñmadı işi		Cân çıkınca ideler anda şavâş Vireler ol kal'ada her taşâ baş
	Sürdi atın hâricî üzre gûzât Oldı çok ferzâneler ol demde mât	(85a)	Baş gibi şaklayalar her taşını Gözleyeler içini hem daşını
	Urdı tiri her birisi çekdi tîğ İtmediler diğkâtin kaṭ'â dirîğ		Girdiler ol kal'aya evbâşlar Ol yezîd ü hâricî kallâşlar
1880	Kırdılar mürd eylediler varını Cümle ihırâğ eylediler dârını	1890	Eylemişlerdi halâş ümmîdini İtmediler hiç kışâş ümmîdini
	Kırtulanlar var-idi bir iki yüz Başını alup cibâle tutdı yüz		Hâyır u şer itse kişi hep bulduğın Bilmedi deyr-i mükâfât olduğın

İrdi çün leşker hışāra ol zamān
Himmet itdi fethine pīr ü cūvān

Vardılar her kıoldan itdiler şavaş
Yağdı bārān gibi başlarına taş

Taş yuvarlarlar idi başlarına
Karşu baş kıorlar idi taşlarına

Ol hışārīñ kıurbine çün irdiler
Kāl' ayı feth eylediler girdiler

Anda hem kıatlı itdiler buldukların
Aldılar kıarben girü aldıkların

Aldılar ehlin ' ayālin gitdiler
Ba' zını hūnzīr-veş mürd itdiler

Ol siyāset mūcib-i ' ibret idi
Şağ kıalan Bāğīlere dehşet idi

Aldılar çün kıal' ayı feth itdiler
Köylerin ihırāk idüp gitdiler

1900 Yandı hep şaķf-ı büyüt-ı bāğbān
Giceler gündüz gibi oldu ' ayān

Yandı hem bīnāları hem gözsüzi
Ehl-i kıarye oldu hep kül öksüzi

Şağ kıalan cem' oldılar peymān idüp
Geldiler serdāra istīmān idüp

(85b) Yüz yire urup dimişdi her biri
Zātūña beñzer cihānda yoķ ceri

Hāddimiz aīlamayup itdük günāh
Āsītānuñ eyledük pūşt ü penāh *

Bu muşībet şimdi Hāķdandır bize
Luţfuñuz ümmīd idüp geldik size

Umaruz kim cürmümüz ' afv idesin
Cānımız āzād idesin gidesin

(86a) Yüzlerin yire urup ' özr itdiler
Başların kıurtarmağa nezr itdiler

Ger ola menzilleri dāyim ' adem
Rāh-ı Hāķdan taşra başmaya kıadem

' Ahd u peymān eyledi her birisi
Naķz-ı ' ahd eyler ise ger birisi

1910 Arada anı hemān kıatlı ideler
Hāķe yeksān eyleyeler gideler

* 22. minyatür

Cümlesi bu kavli taḥkīk eyledi
Kalmadı şek şübhe taşdıḡ eyledi

Geçdi bu ‘ahd üstine niçe zamān
Anlara virmişdi ol server amān

Qal‘a-i Bendere qarīb Teber-serān
nām vilāyet ahālīsi serdār-ı vālā-
medār cenābına ‘adem-i iṭā‘at idüp
zaḥīre için varan müselmānlara
ihānet ve ba‘zıların qatl idüp
qabāḥat eyledükleri ecluden Maḥraqa
nām qaşaba-i miḥnet-mekānların
iḥrāk ve geregi gibi ḥaḡlarından
gelinmege ittifaḡ olduḡudur.

Gel berü nazm eyle iy dil ḥālīñi
Muntazım it nazm ile aḡvālīñi

Çekdüḡüñ ālāmı taḥrīr eyle gel
Biñde birisini taḥrīr eyle gel

Ḥor baḡma dime bu bir qışşadır
Qışşadan maḡşūd olan ḥişşedir

Var-imiş sābıḡda ba‘zı ḥāricī
Ehl-i İslāma kıyııcı varıcı

Niçe müddet eylemişlermiş ḥurūc
Rište-i peyvendleri virmezmiş uc

Eylemişler anda bir taḡı mekān
Görmemişlermiş ‘adūdan hiç ziyān

Var-imiş a‘dād-ile hem kırk biñ er
Ḥāricīlerden imiş aḡı meger

1920 Feth için gelmiş Ebu‘l-Müslim aña
Eylemiş ol ḥāricīlerle ḡazā

Āteş-i ḥiddetle saçmışlar şerer
Ol ḥavāric kavme urmuşlar teber

Tāc idinmişler teber şeklin ol ān
Anuñ için didiler Teber-serān

Ol teber-veş tāc idi devletleri
Hem teber-mānend imiş kisvetleri

Müslimiz dirler idi da‘vī-künān
Nāmı var İslāmdan līkin hemān

İçlerinde şāḥ adı Ma‘şūmdur
Şāḥlıḡ zātında yoḡ bir şūmdur

Adı Ḥakīmdür velī ḥükmi yoḡ
Nāmı var ‘adlinde ancaḡ zulmi çoḡ

Anlara ma' şüm-ı dîn ' aşım olur
Böyle hâkim olmadan bilmem n' olur

Hep yalan söyler vilâyet yüzine
Rağbet itmez hiç ra' iyyet sözine

Def' -i düşmen itmek için ittfâk
Şulh idüp birbirine olmazdı ' âk

1930 Yoğsa uymaz âdemi birbirine
İltifât itmez cüvânı pîrine

İtmemek için ' ayâlini esîr
Bi'z-zarûrî cem' olur bay u fakîr

İçlerinde yoğ-imiş bu i' tibâr
Yâ cüvândur bu vü yâhûd ihtiyâr

(87a) Her biri dirdi benem dehr içre bes
Yoğ-durur dünyâda benden ğayrı kes

Eylemez terk-i vağan ğayrı ile
Adım atmaz birisi ğayrı ile

H̄'âb-ı ğafletden [de] bîdâr olmamış
Dîn ü mezhebden haber-dâr olmamış

Azığa giden haķîr ü bî-kesi
Kesdiler başını çıkmadı sesi

İtdiler çok müslimi anda şehîd
Haķ ta' âlâ rahmetin itsün mezîd

Gördi ser-leşker bularıñ fi' lini
Bildiler kizb olduğın hep kavlini

Gösterem dirken itâ' at şüretin
Zâhir itdiler ' adâvet şüretin

1940 Kalmadı mechûl ma' lûm oldu hep
Kizbi hem ma' lûm u mefhûm oldu hep

Her huşûşu oldu serdâra ' ayân
Hep durüğün bildi kalmadı nihân

Bunları kıomadı kendü hâline
Nâzır olmadı durüğ aķvâline

Re'y ü tedbîr itdi def' ine hemân
Furşatın bulduğça virmedi amân

Seydi Ğâzî Begi baş idüp ol kavm-i
şüm üzerine gönderdiklerini
beyândır.

Anda bir sancaķ begin baş eyledi
Virdi ' asker kaşd-ı evbâş eyledi

	Niçe yüz daħi tūfeng-endāzlar Bile ta' yīn itdi çok ser-bāzlar		Hāşılı kırmağ-ile qomadılar Kellesin urmağ-ile qomadılar
	Kendüsine i' tibār iden dilīr Hāzır oldu bende-i mīr ü vezīr		Yaqdılar hem yıqdılar meskenlerin Farq idüp qomadılar miskinlerin
(87b)	Hāşılı gönünden erlikler gezer Kāse kāse düşmenüñ kanın içer		Çaresiz qalmış idi nāçār idi Dirliğinden her biri bī-zār idi
	Hāzır oldu hep dilāverler aña Gitmege sür' atle a' dādan yaña		Qurısı yanınca yandı yaşı hem Rāfiẓī vü Sünnī vü evbāşı hem
	Her birine iltifāt itdi müşīr Çıqdı taşra gönderi gitdi müşīr		Maħraqa nām anda bir kūy var idi Muħkem idi girmesi düşvār idi
1950	Cān u dilden sür' at-ile gitdiler Ol havāric qavme çok iş itdiler	1960	Zirve-i a' lāda idi kellesi Niçe yüz yirde yürürdi kellesi
	Çāq Ebu'l-Müslim zamānından bu ān Girmemişdi anlara böyle kırān		Qal' a gibi eylemişler üstüvār Hem metānet üzre olmuş ber-qarār
	Qırdılar ehl-i ' ayālin aldılar Tenlerin nār-ı caħīme şaldılar	(88a)	Eylemişler her taraf ceng yirlerin Bir yire cem' eylemişler erlerin
	Bunlara olan ḥasāret olmadı Kimseye hergiz bu gāret olmadı		Varmağa ol qaryeniñ yoq yolları Bağlamışlar her taraftan qolları
	Vardılar hep kırdılar ḥoyradını Qazdılar tiğ ile hem bünyādını		Ol kūyuñ her cānibi orman idi Niçe orman belki bir ' ummān idi

Yolu bir andan daħi at işlemez Yayıñı biñ kerre çek at işlemez		Ol köye giren ħavāric ol zamān Ķatlı olurdu dimeyüp biri amān
Ĥāricīler girmiş idi ol kūya Ceng-cūlar girmiş idi ol kūya		Tevbe itmezler idi ‘ısyānına Kendü destiyle girürdi ħanına
Yolları şa‘b olmağın cān atdılar Girdiler ‘askerle anda yatdılar	(88b)	Bir dem içre kırdılar ħınzır-veş Cümle ormanıñ içi dolmışdı leş
Varımaz şanurdu Rūmīler aña Anuñ-içün girdi şūmīler aña		‘Avrat u oğlanları zārī-künān Ortaya düşmiş idi eftān devān *
Geldiler çün bir yire ol ħavm-i zall Hem muzill hem ħāricī hem bed-fi‘āl		Her birisi dutduğın itdi esīr Ol ganāyimle ganī oldu faķīr
1970 Cenge āgāz itdi çünkim ġāziyān Kırdılar müfsidler çok aqdı ħan		1980 Āħiri ol kendi ihrāk itdiler Cengi āħir eylediler gitdiler
Ķaçdı cümle gitdi ormandan yaña Hep tüfeng-endāzlar girdi aña	(89a)	Şağ olan geldi yine ev ħatına Her emr-i merhūn iş evħātına
Sürdiler ormanı hep şayd itdiler Ķatlı-i ħınzır itmegi ħayd itdiler		Yā niçe ağlarsın iy dil zār zār Çünki her işüñ muħarrer vaħtı var
Mīşe içre urdılar mürd oldu hep Şarb yirden uçurup ħurd oldu hep		Bendere geldi yine hep ol çeri Şīr-veş olmuşdı her biri ceri
Cābecā hep aldılar ceng yirini Ķaçmağa ħomadılar hiç birini		

* 23. minyatür

Geldi el öpdi o rezmiñ erleri
Kāt‘-ı menzil eyledi her serveri

Her biri çıkdı yolınca manşıba
Kimi öldi oldı manşıb manşıba

Muhammed Hân-nâm mülhid şâh-ı (89b)
gümrâhdan Şirvân hânlıgım taleb
eyledüginüñ beyânıdır.

Ey gönül Hâkka tevekkül ol müdâm
Hâkka ‘ işyân itme ol taqdire râm

Râh-ı Hâkda olıgör şâbit-kadem
Âhîr olur menzilüñ çünkü ‘ adem

Şanma dünyâyı dilâ câ-yı sürür
Bir gün el virse saña itme gurür

Niçe Dârâ oldı zehr içre zebün
Gerdiş-i gerdün idüpdür ‘ ömrin ün

1990 Āsiyâb-āsâ felek devvârdır
Bü’l-‘ aceb bu çarh nâ-hemvârdır

Eksük itme dâyimâ efkârıñı
Muhtefî it dilde hem ezkârıñı

İhtirâz eyle riyâdan her zamân
İtmesün nefis ejderi dirseñ ziyân

Kârıñı Hâkka havâle it müdâm
Evvel ü âhîr söziüm bu ve’s-selâm

Benlik ile neyledi gör eblehi
Râfızîler müfsidi vü esfehi

Geldi meydâna niçe da‘ vâyile
Halkı izlâl eyledi igvâyile

Nâmını dirseñ Mehemmed Hân idi
Eyledi da‘ vâyile cânın fidî

Şâh-ı A‘ câmiñ huzûrına varup
Diledi Şirvânı andan yalvarup

Lâf urup çok eyledi da‘ vâ-yı merd
Renc-i rifz itmiş idi rüyımı zerd

Bağrıma ol ebterüñ urdı düğün
Körlük itdi baqmadı bir niçe gün

Şâh-ı gümrâhıñ Muhammed Hân
Kaçara pend ü naşîhat eyledüginüñ
beyânıdır.

2000 Aña pend idüp didi şâh urma lâf
Söyleme haddiñ degil lâf-ı güzâf

Boynuñıa bu kârı alma göz göre

Esb-i tâzî bârın urmazlar ħara

Söyleme her ne kolay gelse dile

Hiç şıvanır mı güneş balçık ile

Bilmediñ mi yoħsa kimdür ol dilîr

K'eyledüñ anıñla kaçd-ı dâr-gîr

Yine ol server degül mi ol müşîr

Hem mü'eyyedir o min-Rabbi'l-ķadîr

Cümle A' cām ' asker-ile başa baş

İtmedi mi üç gün üç gice şavaş

Her neden dirseñ anuñ vardır eli

Rezme Ħaydardır vilâyetde velî

Aña karşı varma sen virmez amân

Nic'ola zâtı k'ola Adı Yaman

Cümle gönderdim musallaħ ' askerim

Āsitânım qorçılarım leşkerüm

(90a) Anda varmışdı ciger-güşum bile

Az degildir bu kolay-ise dile

2010 Ol ķadar ' askerle ķudret olmadı

Şayd içün ol şîri cür'et olmadı

Ķorķum odur sen de bed-nâm olasın

Baħtıñ açılmaya nâ-kâm olasın

Aña çok dürlü naşîħat eyledi

Lâyıķın ketm itmedi hep söyledi

Ķaçar Muħammed Ħanıñ şâh-ı

Ħudâ-bendeye virdügi cevâbıdur.

Didi akrân içre da' vâ eyledim

Dönmezem andan ki her ne söyledim

Himmet itsün ķulına şâh-ı kerem

Yâ ölem yâħūd murâdıma irem

Pendini dutmadı şâhıñ ol pelîd

Söyledikçe itdi da' vâsın mezîd

Ħanlıķla milk-i Şirvânı tamâm

Virdiler ol müfside iy nîk-nâm

Ol yezîde ħayli ikrâm itdiler

' Askeri hep emrine râm itdiler

Cümleten cem' itdi Īrân ' askerin

Bundan evvelki perişân leşkerin

Geldi bir yire ķılıcdan ķurtılan

Leşker-i gümrâhdan bâķî ķalan

2020 Hâşılı cem' itdi yanına o ħar
‘ Asker-i evbâşdan ol bed-güher

Deftere aldı yigirmi biñ eri
Eyü yatlu ya' ni çok kūr u kerī

Taḳviyet için ḫazīne virdiler
Mülḫidi maḳşūdına irgürdiler

(90b) İşbu dārāt-ile hicret eyledi
Milk-i Şirvāna ‘ azīmet eyledi

Nehr-i Kūri geçdi bu şevket ile
Doldı Şirvān leşkeri nekbet ile

Çok ra' iyyet vardı istiḳbāl için
Ya' ni Rūmīlerden ‘ arz-ı ḫāl için

Ketḫudālarla melikler vardılar
Öñlerine düşdiler yalvardılar

Didiler iy ḫān-ı a' zām gel berū
Sür semend-i himmetiñ var ilerū

Eylediñ dergāh-ı şāha iḫtişāş
Bizi Rūmīler elinden ḳıl ḫalāş

Eylemez karşıñda Rūmīler ḳarār
Yā muḫī' olur yāḫūd eyler firār

2030 Buña beñzer çok ḫoş-āmed itdiler
Kör gibi ol mülḫidi alkitdiler

Rāstlar dāyim rızāyı ḳarşular
Nekbet el virse ḳazāyı ḳarşular

Hâşılı şimşirine maḡrūr idi
İltifāt-ı şāh-ile mesrūr idi

İhtimām eylerdi cenge muttaşıl
İde ḫaḳ başın teninden munfaşıl

Girdi Şirvān içre çünki ol yezīd
Nekbetin vardıḳça itdi ḫaḳ mezīd

Surḫ-ser şāhı daḫi ta' zīm için
Girdi Şirvāna diyü tekrīm için

Niçe ḳat itmişdi ḫil' atlar ‘ aḫā
Hem daḫi tiḡ-ı mücevher bī-beḫā

On yedi def' a ḳılıç ḫil' at ile
Ol yezīde geldi çok ‘ izzet ile

(91a) Ḥazret-i ‘ Oşmān Pāşāyile çün
Ceng ider dirlerdi anı dün ü gün

İtdiler anıñçün aña iltifāt
ḫil' at-ı şāhı geyerdi ḳat ḳat

2040 Gice gündüz çekdügi derd ü belâ
Benderiñ fethiydi anuñ dâyimâ

Muttaşıl ol bâba iqdâm eyledi
Kendü kaydın kendüye dâm eyledi

Eyledi lâzım olan tedbîrini
Bilmedi Hâkqıñ velî taqdîrini

Kaşd-ı Bender diyü atlanmış idi
Derde şabr u cevre çatlanmış idi

Olduğı gün menzili yurdu Çarağ
Niçe eyyâm itdi anda oturağ

Burhân Oğlı Ebübekir Mîrzâ
Mehemmed Hân-ı şekâvet-efzâyıla
ceng ü cidâle tâlîb olup serdâr-ı
vâlâ-ihtidârdan icâzet taleb
eyledügidür.

Gör yine iy dil bu dehrîñ kârımı
Gör ne yüzden gösterür dîdârımı

Nağşa bakup kalma var nağğâşı gör
Dehr elinden dildeki biñ başı gör

Çan döker bu dîde derdimden benim
Añla hâlîm rûy-ı zerdimden benim

Ru'yetiñdir dildeki kaşd-ı vişâl
Eyleme iy kaşı yâ egri hayâl

Ol vişâl içre k'ola bîm-i zevâl
Yegdir andan çok ümîd-i ittişâl

2050 Râzî ol taqdîre tedbîr eyleme
Çâyil ol ma' küle cebri söyleme

(91b) Dünyede Hâk bozduğın yapmaz cihân
Anı ki hıfz eyleye irmez ziyân

Hâşılı irse kazâsın râzî ol
Ejdehâ-yı nefsi öldür gâzi ol

Cedd ü cehd it itmege terk-i merâm
Kâm-ı yârı bulmağ isterseñ tamâm

Diñle Burhân Oğlınıñ gel kışşasın
Çışşadan almağ gerekdir hişşesin

Dir iseñ kimdür eger Burhânı sen
Pâdişâh olmuş o bir ' atğâr iken

Hâkim-i Şîrvân neslinden imiş
Pâdişâh olanlar aşlından imiş

İntikâl itmiş hilâfet gayrıya
Başlarından ol sa' âdet gayrıya

Niçe karn olmuş ki gitmiş saltanat
İtmez olmuş aña kimse meskenet

Hâkim-i Şîrvân iken el-hâş-ı hâş
Kaçdı hünkâra idüp cânın hâlâş

2060 Kardeşinuñ fikrine düşmişdi şâh
Gitdi hünkâra diyü eylerdi âh

Milk-i Şîrvâna muqayyed düşmemiş
Niçe dem ol milke segler üşmemiş

Şâhıñ olmaqla müşevveş her işi
İtmemiş Şîrvân için hiç cünbüşi

Qalıcak hâlî vilâyet ol zamân
Şan' atın bırkmış hurûc itmiş hemân

Yazsaq el-hâşıñ ser-encâmın eger
Qışşamız taṭvîl olur taşdı' ider

Şâh-ı Burhâna müdürâ eylemiş
Kendü derdine müdürâ eylemiş

(92a) Niçe kâat göndermiş aña hil' ati
Eyler-imiş fırsat-içün ' izzeti

Ol mühabetden muḥakkak ol zamân
Oldı Şîrvân içre Burhâna amân

Surh-ser üstine ' asker çekmemiş
Sen bizümsin diyü leşker çekmemiş

Niçe mâh u sâl olup âsüde-hâl
Dimemiş ol yılda kimse kıl ü kâl

2070 Şoñra el-hâş ile ' asker sürdi at
Eyledi naṭ' -ı zemînde şâhı mât

Ehl-i hâle ol sefer ma' lûmdur
Şimdi tekrâr eylemek mağmûmdur

Hâl-i el-hâş tâ olunca ber-ṭaraf
Milk-i Şîrvânı ol almış her ṭaraf

Gördi hünzîr postına seg degmedi
Şâh-ı A' câma daḥi baş egmedi

Gördi bu hâlin anuñ şâh-ı ' Acem
Qatline fırsat ererdi dembedem

Şulḥ olıcak şâhîler hünkâr-ile
Aldılar milkin elinden zâr-ile

Zıkr olan Burhânıñ oḡlı var idi
Nâ-halef idi kâtı bî-kâr idi

Milk da' vâsın iderdî dâyimâ
Çekdi çok serdârımız andan cefâ

	Aña eylerdi o server ‘ izzeti Başdan aşmışdı yanında hürmeti	‘ Askeri gönder baña sen himmet it Zahmet olmasun otur sen rāhat it
	Hayli ‘ asker virdi yanına anuñ Mīrler yüz sürdi pāyına anuñ	Hāşılı zātında қудret gördi ol Tāli‘ -i taḥsinde nuşret gördi ol
2080	Dirdi merdümdür hele ‘ izzet gerek Böyle düşkün olana rif at gerek	İtdi ‘ askerden yararın intihāb ‘ Azm-i rezm itdi anuñla şeyḡ ü şāb
(92b)	Gelicek düşmen Çarāğa ol zamān Cür’et itdi varmağa aña hemān	Çünkü serdār oldu Mīrzā ol zamān Vāqıf oldu ḡāline surḡ-ı serān
	Hayli germ oldu icāzet istedi Ya‘ ni ki a‘ dāyı ḡāret istedi	2090 Olmış-iken mülhidüñ yurdu Çarāq Durmadı bir gün daḡı itdi yaraқ
	Serdār-ı vālā-iқtidār ḡazretlerinüñ Ebübekir Mīrzāya cevāb-ı naşīḡat- āmizidür.	Ġālībüm diyü gelürdi şādumān Atdı tācın göklere şādī-künān
	Didi ol server senüñ kāruñ degül Sen sebük şanma anı bāruñ degül	Yürürdi Mīrzānıñ üstine o dem ‘ Asker-i menḡusla her şubḡ-dem
	Gel taḡammül idemezsin çarbına Yüz ağartmazsın muқarrer ḡarbine	Bu ḡarafdan daḡı İslām ‘ askeri ḡāzır olmuşlardı rezme her biri
	Didi kim ben giderem himmet gerek ‘ Askerüñ irsāline diққat gerek	Ġāzīler meydāmı tezyīn itdiler Çarḡacılar başı ta‘ yīn itdiler
	(93a)	Vardılar elleşdiler bir nice dem Aқdı ol vādīde қanlar dembedem

	Oldı bir an içre niçe kerr ü ferr Eylediler anda çok dürlü hüner *	Azığa gidenleri katl itdiler Kendü kendüsine gör ki n'itdiler
	Hâşılı ceng üzre iken Rūmiyān Havfden Mīrzā firā itdi hemān	Nuş u pend anlara te'şir itmedi Rāh-ı Hākka toğrı aşla gitmedi
	Gördiler serdār çün itdi firār Kaçdı kimse olmadı hiç pâyidār	Ġālīb añladılar ol mülhidleri Ol yezid ü hārici müfsidleri
(93b)	Gördiler ki sinei gönderdiler Çarhacılar dağı yüz dönderdiler	İçlerinde yoğ-idi bir toğrusı Her biri olmuş idi at uğrusı
2100	Münhezim oldı çün İslām' askeri Oldı mülhidler hemān dīv ü peri	Oldılar İslāma ġāyetde muzır Dāyimā bed-kāra oldılar muşır
	Der' aqab at sürdi hep İrāniler Hāke düşdi bir niçe Şirvāniler	Pend olunduğınca aşlā uymadı Rāzı olmadı kulağa koymadı
	Hâşılı Mīrzāniñ oñmadı işi Nekbetine uğradı niçe kişi	2110 Gıtdüğince gördi düşvār oldı kār Başladı tedbire ol Rüstem-vaqār
	Ebūbekir Mīrzā didükleri nekbet- Kaytaqlulariñ tuğyānına bā' iş ve 'illet olduğudur.	N'itdi gör ol server-i serdār-ı Rūm Her tarafından düşmen itmişken hücūm
	İstimā' itdikde anı Tağiler Başladı tuğyāna bir bir Bāğiler	Olmış-idi kārımız ġāyet 'aşir Havf idüp aldırmadı kendin müşir
		(94a) Sālār-ı dīn ve serdār-ı mü'minīn Kaytaq-ı dalālet-āyīn üzerine ilgār

* 24. minyatür

idüp Başlı nām al‘a-i üstüvârların
feth eyledükleridir.

Devlet isterseñ azâya vir rızâ
Tev‘emândur didiler devlet azâ

Olacak olur muaa bil anı
Her ne tadîr eyledise ol anî

İhtimâle virme avf-ile vücûd
İtmek olmaz ihtimâlîlerle sûd

Râzî ol tadîr-i aa âzî ol
a cenâbından ne gelse râzî ol

Nâr-ı ‘aşa yan yaıl pervâne ol
Ters-nâk olma aın merdâne ol

Kimse var mıdur cefâsız dünyede
Râhat olur mı vefâsız dünyede

Saňa serdârîñ işi ‘ibret yiter
Merd olan merdâne ol gayret yiter

2120 Bir araf malûb iken avf itmedi
Yine ayaileri söyletmedi

azret-i aa tevekkül eyledi
Vardı ol Bâilere gör neyledi

İntihâb itdi uzâtı ufyeten
Yürüdi ol avm-i şûma bataten

Başlı nâm anda var idi bir ışâr
ulle-i kûh üzre olmuş üstüvâr

Bu meşeldür söylenür gör ikmeti
Azmayınca ul irişmez neketi

Birisi terk itmeyüp mu‘ tâdını
Arttırırdı günbegün ifsâdını

(94b) âşılı bir gece vü bir gün tamâm
Vardı ilâr ile itdük ihtimâm

âzır olmuş nie biñ âdem o dem
Uraşup anlar açardı dembedem

Gözleyüp yolları gezlerlerdi tîr
Mîşe içre her biri olmuşdı şîr

Yürüyüp fethine itdiñ ihtimâm
Elleşildi âricîlerle tamâm

2130 Bâîler cümle kemân-dârân idi
Yadı o güyâ o gün bârân idi

Mâ-aşal bir nie sâ‘at oldı ceng
aldı ‘asker bir zamân ayrân u deng

Çıkmağa şa‘b idi gāyet yolları
Bağlamışlardı ‘umūmen kolları

Oķ yağardı yollara bārān-veş
Ĥār u ĥas gibiydi seyl-āb üzre baş

Geldi meydāna o server sürdi at
Yüridi anı görünce hep ġuzāt

İtmedi aķdām-ı iķdāmı dirġ
Ebter oldu kār-ı tīr el virdi tġ

Tġ-ile uğraşdılar bir niçe dem
Seyl-veş ĥūn-āb aķardı dembedem

Anda düşvār oldu aĥvāl-i ricāl
Bir kadem varmağa olmadı mecāl

İlerüsi yürimez gördi o şīr
‘Askere ĥışm itdi incindi müşīr

Tġ-ı ĥūn-āşāmın aldı destine
Yüridi ĥışm ile leşker üstine

2140 Her kime uğradı dönderdi anı
İlerüye sürdi gönderdi anı

(95a) Döndi ‘asker yine düşmen üstine
Ġayret idüp aldı tġın destine

Yüridiler düşmene diķkat ile
Şarf-ı maķdūr itdiler himmet ile

Doldı Bāġīler daĥi her bir kōla
Tġın ‘üryān eyleyüp durdı yola

Tġlarla yolları berkitdiler
Bir begi anda zaĥım-nāk itdiler

Urdı a‘dā pāyımı şimşīr ile
Cengden dönderdiler tedbīr ile

Ĥayli mecrūĥ oldu ‘asker tīrden
Hem pelenge döndiler şimşīrden

Virdi ġayret ‘askere serdārımız
Fetĥe himmet eyledi ser-kārımız

Yaralandıķça varur dönmez dilīr
Artırur cengin zaĥımlu olsa şīr

Ķāyil-i nazm Āşafī hem ol zamān
Ĥizmete me‘mūr idi ol nātüvān

2150 Didiler topları sür var kōluna
Ya‘ni şalmışlar-idi top yoluna

Oldı biñ cān baş-ile emrine rām
Toplar itdi ‘adūya intikām

	Bir varışda hâk-sâr oldı hezâr Durmadı a' dâ daği itdi firâr	Her biri semtin himâyet itmege Mekr-i düşmenden şıyânet itmege
	Dutdı yüz tağlara Bâgîler hemân Kaçdılar eftân devân zârî-künân	Bir uğurdan yürüdi ' askerine Eyledi ' azm-i vağan leşkerine
	Evlerine girdi İslâm ' askeri Yağdı vîrân itdi yıkdı her yeri	Bir yire cem' oldılar Kaytâgîler Ya' ni tağ adamları ol Bâgîler
	Yandı hep saıf-ı büyüt-ı bâgîyân Kalmadı ol yirde bir evden nişân	Tîğlar ' üryân idüp ol kavm-i şüm Yürüyüp her kıoldan itdiler hücum
(95b)	Eylediler dâr u divârın harâb Gökden indi sanki ol kavme ' azâb	Ortalıkda tîrler perrân idi Nîzeler kan dökmege cüyân idi
	İtdi bu fethi ' aâ serdâra Hâk Göklere çıkmış-idi ezkâr-ı Hâk *	Tîrler itmişdi ol dem kana kaçd Nîzeler feşşâd idi eylerdi faşd
	Qulle-i kûha çıkardı sancâğın Düşmene sancardı dâyim sancâğın	Tîğ ü tîr ile çalışduq şâma dek Gitdük ol gün hâşılı aışama dek
	Çün naşîb oldı aña bu feth-i bâb Döndi ' azm-i Bender itdi yâb yâb	Görmez oldı göz gözi çün irdi şeb Cengi ayırdı araya girdi şeb
(96a)	2160 Düzdü ânîde alayın ol müşîr Her kıola gönderdi cenge bir dilîr	İrdi ol şeb bir neyistâna müşîr Âşiyân itdi anı ol gice şîr
		2170 Şubh olanca anda ârâm eyledi Ol mekânı düşmene dâm eyledi

* 25. minyatür

Gelmedi yanına havf itdi ‘adū
Yolları bend itmege gitdi ‘adū

Var idi qurbinde bir nehr-i ‘azīm
Vardı aldı sāhilin qavm-i racīm

İtdiler her bir geçitde bir kemīn
Mümkin olmaya mürūra ehl-i dīn

İtdiler zu‘ mınca ya‘ ni bend-i rāh
Kalmadı qat‘ oldu şandı şāh-ı rāh

(96b) Sāhil-i nehre gelüp ol Bāgiyān
Kendüsin itmiş kemān-dārān nihān

Teşne-diller ki şuya ‘azm itdiler
Cümlesin qatl itmegi cezm itdiler

İrdi ‘asker çün harāretle şuya
Sürdi atın kendüyi şuya qoya

Urdılar tīri geminden nāgihān
Oldı çoğuñ şu diyü cānı revān

Şöyle perrān idi nehr üzre se per
Şanasın dolāb-ı gerdūn şu seper

2180 Hāşılı durğurdılar hep leşkeri
Qurb-ı nehre varımazdı bir ceri

Ol maħalde irdi hem vaqt-i namāz
İtdi ol server namāz içre niyāz

Eyledi Hāq da‘ vetin anuñ qabūl
Cümle mağlūb oldu ol qavm-i cehūl

Şuya şaldı kendüsin merdāneler
Baħre taldı çıqdı ol dürdāneler

Bilmege zātındaki erlik nedür
Yā muħanneşlik dilāverlik nedür

İlerü sürdi semendin her biri
İmtihān eylerdi kendin her biri

Tīre qarşu itdiler sīne siper
Sīnelerdi dām-ı murğān seper

Qaddi yā olmışdı tūr-efgenlerüñ
İpligi bāzāra çıqdı zenlerüñ

Eyledi emr Āşafīye āşafı
İtmeye maqđürin anda muħtefī

Didi kim bu nehri geç var ileri
İlerü sür qalmasun ‘asker geri

(97a) 2190 Baqma cān u başa nehri geç hemān
Varıñı şal şuya baħrı geç hemān

Emrine rām oldı ārām itmedi
Vehm idüp yārāna ibrām itmedi

Aldı yanınca iki üç darb-zen
Her biri bir ejder-i āteş-fiken

Gördi girdi nehre Rümīler tamām
Tīrini yağdırdı Bāgīler müdām

Atılurdu tīrler almağa cān
Oğ yılanıdur ininden çıkdı şan

Her geçen nehri kemīne sürdi at
Bağlamışlarken kemīni çat çat

Dolmuş idi her kemīn tīr ü gümān
Yağdı oğ bārān idi güyā hemān

Bir kaçā-yı nāgihānī idi tīr
Bī-gümān her bir kemīnde müstetir

Her dilāver geldi ‘üryān itdi tīg
Hep kemīn ehlini bī-cān itdi tīg

Lā-cerem hiç biri kırtarmadı baş
Eylediler gerçi vehm ile şavaş

2200 Kırdılar ehl-i kemīni aqdı kan
Her biri yirlü yirinde virdi cān

Durdı ol bākī kalan ğayret ile
Niçe ğayret belki yüz hayret ile

Dizdiler alayını tül ü dirāz
Hısr olup meydānda kıaldılar biraz

Ġördiler olmaz bulara intikām
İtmediler rezme artık ihtimām

Durdılar ya‘ni ki ğayret itdiler
İrmeyüp maqşūda hısr gitdiler

(97b) Geçdi şevketle şuyı serdārımız
Kıaldı rüz-ı hısr dek āşārımız

Fıkr-i fāsıd gördiler el virmedi
Olmadı kaçdı murāda irmedi

Kıaldılar mahzūn u mağbūn ol zamān
Eylemişlerdi taşavvurdan ziyān

Birinüñ kıalması cenge kıudreti
Kıaçmağa gözlerdi dāyım fırsatı

İrdi ‘asker Bābü’l-ebvāba yaqīn
Oldılar fi’l-cümle a‘dādan emīn

2210 Geldiler hep Bendere şādī-künān
Kıal‘a-i İskendere pīr ü cüvān

Qırım Hānı olan Muḥammed Gerāy
Hān ‘asākır-i bī-girān ile sene-i
seb‘a ve şemānın ve tis‘amie
şa‘bānū’l-muazzamınuñ evāhirinde
Demürkapuya vuşul bulup vezīr-i
dilīr-i rüşen-rā ḥazret-i ‘Oşmān Pāşā
ile yek-dil ve yek-cihet olup
memālik-i Qızılbaşdan Gence ve
Berda‘a nām vilāyetlerin ḥarāb
yabāb eyledükleridür.

Hāmeñ al iy dil yine taḥrīr kıl
Gel serencāmıñ bize taḥrīr kıl

Qışşalar bünyādına dest ur yine
Beytiñi ta‘mīre sa‘y it dur yine

Neyledi zıkr it Qırım sulṭānları
Milket-i Şirvān içinde ḥānları

Nāghān irişdi bir gün müjdeler
Tāzelendi hep dil-i pejmurdeler

Didiler irdi Qırım ḥānı tamām
‘Asker-i Tatar ile ol nīg-nām

(98a)

Qarşuladılar anı ta‘zīm idüp
Luṭf-ile doyladılar tekrīm idüp

Zeyn idüp cümle fezā-yı Benderi
Tıtdı yir yir ḥayme-i İskenderi

Zāhir oldı cābecā atlas otaḳ
Aña ir yir tıtdılar kemḥā şoḳaḳ

Çekdiler üstine zerrīn sāyebān
Şemse oldı aña şems-i āsumān

2220 Mā-ḥaşal bu şevket ü iclālile
Qondı ḥān ḥazretleri iḳbāl-ile

Çekdiler ol demde vāfir ni‘meti
Eylediler dürlü dürlü himmeti

Ḥānına müstaḡraḳ itdi cümlesin
Hem simātına iletdi cümlesin

Ni‘met üzre üşdiler güyā meges
Qarnımı pür itmedik ḳalmadı kes

Pençesiyle yirdi kürk-āsā Tatar
Şanki beş ḳardaş ḳuyuya oḳ atar

Doldı hep zerrīn şaḥan şaḥn-ı çemen
Cüy olup aḳardı her yaña semen

Ni‘metinden ḡayrı dört beş biñ ḳoyun
Egmemişdi biri ḳaşşāba boyun

	Çek-ile yağma eyledi Tatarlar Çekdi kıymıyla yedi hün-h'ârlar	İltizâm idüp Azak sancağını İrtişâyile geçürmüş çağını
	Şalmadın aşçı daği yahşî kişi Yendi dört beş biñ koyun şakar küşi	Hân ricâ itmekle ol bed-ağteri Mîr-i mîrân itdi ol bed-güheri
	Şöyle ragbet itdi hân-ı a' zama Eyle 'izzet olmadı bir âdeme	Benderiñ hıfzı için beglerbegi Eylemişlerdi zarûri ol segi
2230	Bir gün ol menzilde itdiler karar Şehre dek 'azm itdi şems-i tâb-dâr	Zabt u rabt-içün komışlarken anı Kaçdı havfinden çıkarıyazdı cânı
(98b)	Qalmadı Benderde hân hazretleri Göçdiler bir fersâh andan ileri	Mâverâmızdan yetişdi ol ğabî İtdügin itmezdi anın bir şabî
	Gördi ol server daği cenge yarak Zıkr ü fikr idi Hôrâsân u 'Irâk	2240 Aña hışm itdi katı serdârımız Katline emr itdi çaq salârımız
	Azaqdan ma'zül Muhammed Bege Bender beylerbegiligin virdükle- rinüñ beyânıdur.	Şıçradı ol dem hemân cân başına Çevrüp âzâd eyledi hân başına
	Benderiñ hıfzında kodı bir begi Zabt idüp şehri ola beglerbegi	Ol günâhını şefâ'at eyledi Hem siyâsetden himâyet eyledi
	Bir Yahüdî hey'et idi niçe beg Aña nisbet çok vefâ-dâr idi seg	Yanına adam koşup dönderdiler Ol habîşi Bendere gönderdiler
		Yog-idi şânında erlikden eşer Hâtırından bile itmezdi güzer

- (99a) H'āh nā-h'āh irdi yine Bendere
Bābü'l-ebvāb adlu ol āhen dere
Oğluna oğlum diyü luşf eyledi
Cümlesine çok telatışıf eyledi
- Hān-ı a'zam kışşasına mercü'
olunduğudur.
Niçe yüz biñ aķçe Tatarı niřār
Eyledi luşfindan o 'ālī-tebār
- Yüridi 'asker ile serdār tamām
Erdebil fethine idüp ihtimām
Hāşılı bezl itdi varın ol müşir
Dimedi nic'ola yarın ol dilir
- Leşker-i Tatar ile 'azm itdiler
Surh-serler fethini cezm itdiler
Bulduğın bezl itdi ihsān eyledi
Nuql-i řirīn hod firāvān eyledi
- Şād u hāndān çıķdı ol kān-ı kerem
Menzil olmuşdı aña bāđ-ı İrem
Menzil-i Şabrāna çünkü irdiler
Kavm-i mülhididen haber irgürdiler
- Hāzret-i hān-ile yek-dil yek-cihet
Olmış-idi hem ol 'ālī-menķabet
(99b) Mehemmed Hān mülhid Şemāhide
başılıp katl olunduđunuñ beyānidur.
- 2250 Olsun ol Bārīye hāmd ile sipās
Oldılar güyā ki Maħmūd u Ayās
Didiler vardır Şemāhide tamām
Niçe biñ mülhidle bir nekbet hıtām
- Hāzret-i hāna müdārā eyledi
Kālbi içre kendüye cā eyledi
2260 Hān Mehemmed diyü zıkr olan pelīd
Cür'etin itmişdi gün günden mezīd
- Virdi piş-keş aña çok dürlü tuħaf
Çok kitāb-ı mu'anber hem çok řuħaf
Aña ta'yīn itdiler Tatarlar
Ceyř-i Rümīden dađı hūn-h'ārdılar
- Hem murassa' tīg hem hāncer bile
Virdiler kendüye ihvāni ile
Başmağa mülhidleri emr itdiler
Cümle ilğār-ile varup gıtdiler

Ġāfil iken başladılar ol mülhidi	(100a)	Kimi qatl oldu kimi itdi firār
Qırdılar cümle o qavm-i müfsidi		İtmediler milk-i Şirvānda qarār
Ĥān-ı mezbūr itdi rezm içre firār		Qaçaraq şehre irişdi niçesi
Qurtılam dirdi ser-i qavm-i şirār		Kiminüñ çıkmadı şudan kiçesi
Urdı bir tır aña gāzīnün biri		Ya' ni qarq oldu şuya surh-ı serār
Yıqdı atından anı tıtdı diri		Eyledi etrāk o demde terk-i cān
İtmegin gāyetde zahmı cāna kār		Geldi o demde Şemāhiye o şir
Düşdi cān virdi hemān ol nā-bekār		'Adl ü dād itdi re' āyāya müşir
Ol yezīde gördiler kim irdi mevt		Anda ārām itdiler bir niçe gün
İtmediler başını kesmekde fevt		Bağrına surh-ı serün urdı düğün
Başın alan geldi serdāra hemān		Şāhib-i cāh u celāl a' nī müşir-i dilir-
Böyle olsun didi dāyim düşmenān		i ferruḡ-fāl ḡazret-i 'Oşmān Pāşayı
Cümlesin yağma vü gāret itdiler		zū'l-iqbāl şehir-i Bādḡūya 'asker
Düşmene muḡkem ḡaqāret itdiler		irsāl idüp Ĥān-ı 'Alī ile Maqşūd
		Sultān nām mülhidleri yigirmi nefer
		müfsidler-ile ele getürdüklerinün
2270 Qırdılar yitdüklerini ol zamān		beyānidur.
Çün a' dā oldu nehr-āsā revān		
Oldı ol demde daḡi ceng-i 'azīm		Ḥaḡ rızāsında olıcaḡ bir kişi
İtdiler gāzīlere luḡf-ı 'amīm		Uydırur taḡdīrine her bir işi
Bār u ḡar-gāhını tālān itdiler		Ḥalk içinde ol qulı ḡ'or eylemez
Düşmeni qahr-ile nālān itdiler		Dūr-bin ider anı kör eylemez

2280	Ḥayr olan kārı aña ilkā ider Şadr-ı rif' atde anı ibkâ ider	2290	İrdi ' asker çün yezîdüñ üstine Tîğın aldı her birisi destine
	Taş alsa destine altun ider Ḥaşılı ihsânı gûnâgûn ider		Yürüdiler 'avn-i Ḥakk-ile hemân Virmediler kavm-i a' dâya amân
	Gel saña fi' l-i müşîr ' ibret yiter Âdem-iseñ ol melek-sîret yiter		Şehri yağma itdi gâzîler tamâm İtdiler kavm-i yezîde ihtimâm
	Gör ne luḫf itmiş Ḥudâ ol servere Ol şeh-i ' izzet sa' âdet-küstere		Kesdiler hayli havâric kellesin Yüzdiler cümle havâric kellesin
	Emrine kimse taḫallüf idemez Râzı olmayan ṭariḫa gidemez		Urdılar zencîre baş baş mülḫidi Ḳayd-bend eylediler çok müfsidi
(100b)	Olsa bir âdem eger gâyet naḫîf Olmasa dünyâda hiç andan za' îf		Râfîzînüñ varını katlı itdiler Şehri tâlân eylediler gitdiler
	Himmet itse dîvden itmez girîz Küsfend olsa ider şîre sitîz		Ḳayd-bend ile olanları tamâm Sürdiler tâ piş-i sâlâr-ı kirâm
	Bundan evvel eylemiş ol pür-hüner Bâdgûya ' asker irsâlin meger		Bir mürî düşmen ki bağlu elleri Ḥâlleri mağbûn dâğlu dilleri
	Ḥân ' Alîydi pîri hem Maḫşûd Beg Bâdgû zabtında idi iki seg		Sürdiler cümle Şemâḫi şehrine Maḫzar oldılar müşîrûñ ḫahrına
	Surḫ-serler var-idi niçe hezâr Şehr-i mezbûr içre itmişler ḫarâr		Eylemişken şâh bâğımı mekân Ya' ni ol şîr-i dilîr-i cân-sitân

(101a) 2300 Dest-beste geldi ol mel' unlar
Dil-şikeste halleri mağbunlar

Ditreşirdi her birisi sâk sâk
Ol gün idi anlara rûz-ı meşâk

Çorğud nâm yeñiçeri kaçşâb
sağurıyla gelen müşriklerün kellesin
urduğıdur.

Var-idi yeñiçerilerden biri
Nâmı Çorğud idi cellâd-ı ceri

Şan' atı kaçşâblık imiş meger
Sağurıyla eyler imiş çok hüner

Geldi meydâna hemân cellâd-vâr
Eyledi başlarına dünyâ dar

Gerden-i a' dâya k' uğrardı sağur
Gördi ol ħinzîr başı yirde yatur

Bir çalışda ħâşılı kırk ellisin
Ĥâke yeksân itdi adı bellüsin

Her ki destinden anıñ sağur yidi
Boğazından geçdi hiç eglenmedi

İş budur diyü hemân ol nâ-bekâr
Eyledi kaçşâblıktan niçe kâr

Bu benim zâd u zevâdımdır didi
Kesdiği mülhidleri şoydı yidi

2310 Mücib iken kârı anuñ zillette
Sağurı irğürdi anı devlete

Çabzasın sîm eyledi sâlâr-ı dîn
İtdiler akrânı içre kâm-bîn

Surğ-serler serlerin itmekle sağur
Sağurın ' arz itdiler ħunkâra ħak

Göçdiler bir gün Şemâhiden yine
' Azm-i cezm idüp ħavâric kaçşâdına

(101b) Nîze gibi düşmene doğrudılar
Rezmi cezm idüp muğayyed oldılar

Çol çol oldu yüridi sultânlar
' Azm-i rezm itmişdi ħân bin ħânlar

Yoğ-idi ħadd ü ' aded mirzâlara
Leşker içre ya' ni rezm-ârâlara

Doldı Şirvân illeri Tatar ile
Varı yağmalandı zûr u zâr-ile

Hiç birisinde terahhüm yoğ-idi
‘Adliñ adı vardı zulmi çoğ-idi

Her ne yire uğradı kavm-i Tatar
Kimseye itmezdi hergiz i‘tibār

2320 Rızkını tālān iderdi zulm idüp

Cevr-ile aşhābını zārıncıdup

Bī-amān idi katı ol kavm-i zāl

Yanlarında dīn ü imān idi māl

Ehl-i İslāmız dir idi şüretā

Söyledir olsañ idi niçe ata

Dillerinde yoğ-idi hiç merhamet

Birinüñ şânında zerre ma‘delet

‘Āleme olmuş idi renc ü vegā

Eylemezlerdi haşada hiç haşa

Qırım hānı olan Muḥammed Gerāy

Hān ile ‘ālī-himmet me‘ālī-nehmet

pāşā-yı vālā-menķabet ḥazretleri

yek-dil ve yek-cihet olup serdār-ı

sābıķ vezīr Muḥtafā Pāşāya mülākāt

müyesser olduķdan soñra bi-

‘ināyetillāhi ta‘ālā Qazvin fetḥine

‘azīmet itmek için niyet idüp

müşāvere üzre iken müşārün-ileyh
(102a) Muḥtafā Pāşadan mektūbla
adam gelüp Qarş ta‘mīri
bahānesiyle qalup hān ḥazretlerine
mülākāt itmege himmet
eyledüklerinüñ beyāmidur.

Ḥayra sa‘y itmekdir iy dil kavlı-naşş
Ol yola aqđām-ı iqđām ile baş

Qulların terğīb idüp didi Ḥudā
“*Leyse li’l-insāni illā mā se‘ā*”

Rāzı olma küfrine kibrīlerüñ
Kār idinme işini cebrīlerüñ

Ehl-i diller ol tariķa gitmedi
Kār-ı ḥayra istiḥāre itmedi

Her işi şer‘e ḥavāle eyle var
Olmayasın ḥalk içinde ḥ‘ār u zār

2330 Dime kim taqđır-i Ḥaķ tağyīr olur

Her işe yine sebep taqđır olur

‘Āleme cārī iken emr-i İlāh

Yağmasa bārān bitirmez bir giyāh

Şübhe yoḡ taḡdīr tedbīri bozar
Ḥayr işi ihmāl ile dutma bozar

Ḳoma mübhem kāriñi eyle beyān
Ḥayrı te'ḥīr eylemez 'āḳil olan

Dutmasun ihmāl ile ḡayr iş şere
Her umūruñda çağır pīre ere

İster-iseñ bunlara benden mişāl
Diñle gel bu ḳışşayı iy ḡoş-ḡışāl

Ḥān-ı a'zamla me'ān 'azm eyledük
Almaḡa A'cāmı hep cezm eyledük

Bize yārī oldı 'avn-i Ḥaḡḡımız
Surḡ-serler oldı biñ baş ḡaḡḡımız

(102b) 'Asker-i Tatar ile şādī-künān
'Azm-i a'dā eylemişken nāḡihān

Didiler irişdi serdār-ı 'azīm
Ya'ni ol sālār-ı ser-kār-ı kerīm

2340 Ḳarşdan şevketle A'cāma tamām
Üç ḡonaḡ 'azm eylemiş ol niḡ-nām

Ḥān-ı a'zam maḡdem-içün intizār
Olmış oturmuşdur ol bī-iḡtiyār

Nāmesiyle geldi didiler biri
Ḥāşılı olduḡ ḡaşāvetden beri

Ḳāşıda cān virmeḡe ḡaşd eyledük
Yüzümüz ḡaḡ ḡāke sürdük söyledük

Virmedi bir zerre aḡzından ḡaber
Bir dirāḡt-ı bī-ber idi şan o ḡar

Her gören dirdi aña ip süriden
Bir ḡar idi ki ḡutulmuş öriden

Añladı yoḡdur cevānibde şavāb
Nāmesinden ḡayrı açmadı cevāb

Aḡzını başını fatmalı idi
Nāmesiyle şuya atmalı idi

Ol zamān ol bed- nefesden şanki yem
Durmadı ḡaḡḡandı 'asker dembedem

Didiler ol Muşḡafā Pāşā iken
Ḥān Selīme nām-ile lālā iken

2350 Bā-ḡuşuş ol 'asker-i deryā-mişāl
Emrine itmişler iken imtişāl

Düşmen üzre olıcaḡ 'azmi dūrūḡ
Dilde tāb-ı mihri bulmadı fūrūḡ

- (103a) Didi cümle ‘ asker idüp bed-du‘ â
Bize itdügüñ vire saña Hudâ
El açup Hâkka münâcât itdiler
Dil-şikeste ‘ arz-ı hâcât itdiler
Didiler hâl-i dile sensin ‘ alîm
Himmetiñ mebzûldür luţfuñ ‘ amîm
Bu ğarîb illerde yâ Rab n’ola hâl
Şimdi hod ‘ asker daĥi gelmek mecâl
Hâzret-i hân ‘ aqlın aldırmiş idi
Ortadan teklîfi kaldırmiş idi
Ol haberden hayreti efzûn idi
Ğayretinden dilleri pür-hûn idi
Tatar hân hâzretleri sahrâda dîvân (103b)
idüp sultânlar ile geñeş
eyledükleridür.
Bir geñiş yirde geñeş vardır diyü
Çıkdılar sahrâya yir dardır diyü
2360 Da‘ vet itdi yanına sultânların
Hâzır olan hân-ı ibn-i hânların
Anda mîrzâlar daĥi her ne ki var
Geldi hânıñ yanına her nâm-dâr
Didi Lâlâ Muştafâ Pâşâ ile
‘ Ahdimiz bu idi ol dâñâyile
Dimiş idi hem naşîb eylerse Hâk
Bulşalum Gence şahrâsında çak
Eyledim ‘ ahde vefâ ol itmedi
Gelmedi çün kaldı bu iş bitmedi
Bulmadı da‘ vâları aşlâ fûrûĝ
Var-imiş aşĥâb-ı devletde dürûĝ
Bu diyâra gelmege sa‘ y itmedi
“Mâ se‘ â” fermânı üzre gitmedi
‘ Asker-i Tatar-ile ben neylerin
Nehr-i seyl-âbı niçe bend eylerin
Bunlar ihsâna ri‘ âyet eylemez
Hiç üli’l-emre itâ‘ at eylemez
Neyleyin ben gelmedi serdârîñiz
Ehl-i tumâr u ‘ ulûfe-h’ârîñiz
2370 Niçe yıllar manşb-ı ‘ âlî ile
Faĥr idenler ĥıl‘ at-i ‘ âlî ile

Emr-i hünkâra itâ' at itmedi	2380	Anlara serdârimız virdi cevâb
Devlete lâyıķ tārīķa gitmedi		Luţf-ile gösterdiler rāh-ı şavâb
Ĥāl-i Tatarı bilen 'özrüm kabûl	(104a)	İtmedi ĥân kavlini aşlâ kabûl
Eyler iy server muĥaķķaķ ol ĥamûl		Oldılar ef' âline ġâyet melûl
Ĥudretim yok kim 'ulûfe eyleyem		Didiler bunda gelince niķe mâh
Żabt içün bunları bilmem neyleyem		Geçdi bu yollarda yokdur iştibâh
Gerçi kim aç olmaġın kıuyruk bular		Oldıñız emrine ĥünkârıñ muţî'
Söyle ĥayvânlar tutar mı hiç yular		Ĥavline olmaķ gerek yârıñ muţî'
Ĥâşılı gelmedüğinden 'askerüñ		Eyle farż eyleñ k'ecel irdi aña
Dönmege ķaşd itdi çoġı leşkerüñ		Nic'olurdı kârîler söyleñ baña
Muştafa Pâşadan alındı ĥaber		Öldi dimekle hemân dönmek m'olur
'Asker ile Ĥarşdan itmiş güzer		Bu ġazâdan rüyı döndermek m'olur
Arz-ı Rûma 'azmi aĥvâlin tamâm		Surĥ-serle oldılar ķan düşmeni
Añladı ol demde bildi ĥaş u 'âm		Eyleñüz ġayretle bî-cân düşmeni
Kürden geçmeklige ol dem Tatar		Aldılar ķardaşınız hem yârınız
İ' tirâz itdi şıġâr u hem kibâr		Yok mıdur yoĥsa dirîġâ 'arıñız
Didiler emriñe ķulaķ aşmazuz		Buña beñzer ĥân cenâbına müşîr
Milket-i a' dâya ayak başmazuz		Ĥayli çok söz söyledi ol dem dilîr
'Oşmân Pâşâ ĥazretlerinüñ Tatar		Ĥâşılı dönderdi istidlâl ile
Ĥân ĥazretlerine cevâb-ı şavâbıdur.		Yârdan uçurdu Tatarı âl-ile

2390	Nehr-i Kürden geçmege cezm itdiler Milk-i A' cāma hemān 'azm itdiler Yüridi qol qol yarar sultānlar Rezme himmet itdi hān bin hānlar Destine aldı yine gaddāresin Ejdehā-peyker ser-i hūn-h'āresin Yüridük 'azm-i Kızılbaş eyledik Her taraftan kaşd-ı evbāş eyledik Milketin yağma vü tālān iderek Berda' a Genceye vardık giderek Milket-i A' cāma girdikde Tatar Akın itdi aqdı gūyā cūybār (104b) Karşu durmadı velī ol nā-bekār Üstine vardıkça itdiler firār Surh-serler key perīşān-hāl idi Kār-ı düşvārı serāpā al idi Harbi hud' ayla iderdi her zamān Bīm-ile olmuşlar idi nā-tüvān Gelmedi meydāna qābil olmadı Durmadı aqlā muqābil olmadı	2400	Böyle fehmi itmez idük surh-ı seri Çok muhānneşliklar itdi her biri Kaçdılar māl ü menālin bırqđılar Niçe māl ehl ü 'ayālin bırqđılar Ehlini aldı esir itdi Tatar Yoğ-ıdı ferzend-i A' cāma şümār Ol hilāl-eburü vü garrā dilberi Hergiz olmazdı görünce dilberi Şatdılar alçaq behālarla o dem Virüp alurlardı bir kaç kem direm Düşdi dellāl eline her nāzenīn Bir dilim nāna idi bir meh-cebīn Eyledik evlād-ı A' cāmı esir Gitdi māl ile 'ayāl oldu faqir Milketin tālān idüp itdük harāb Oldı gūyā mesken-i büm u gurāb Bāğ u bostānımı virān eyledik Bülbülüñ hālın perīşān eyledük Bāğa yağma diyü cün girdi Tatar Hep tehi-dest oldu qaldı her çenār
------	---	------	---

2410	Bağmadılar hancerine süsenüñ Dimediler bu benimdir bu senüñ	2420	Bunda ne ‘âr u ne nāmūs u hüner Yok yire çekmeñ emek idüñ güzer
(105a)	Yoldılar bağñ gül-i nesr̄inini Sīm-ber gülberkini zerr̄inini		Hān çün kav̄l-i müş̄iri diñledi Güş-ı cān-ile dil̄iri diñledi
	Đarbdan gāyet kebūd oldu benef̄ş Dökdi miskini o demde na‘l-i kef̄ş		Fi‘l-ħaķ̄ıķa gördiler irdi şitā Surħ-serler durmadı itdi ĩbā
	Kesdiler servüñ ayağın bāğdan Kurtulup āzāde düşdi bāğdan		Hān daħi kav̄mi ile itdi geñeş Nükte çok āħir buña yitdi geñeş
	Yumdı süsen ağızını kesdi sözün Korkusından açmadı nerges gözün		K‘ideler şimden girü ‘azm-i Kırım Rezmden terciħ ola bezm-i Kırım
	Oldı bağñ ħālī bu resme ħarāb Bir giyāhı kalmadı illā türāb		Hān ħazretlerinüñ ‘asākir-i Tatar-ı şabā-reftār ile Kırım tarafına ‘azimetleri muķarrer (105b) olıcaķ Şirvān muħāfazasına me‘mūr olan ‘asākir-i nuşret-şi‘ārdan ba‘zı bed- baħt Arz-ı Rūm tarafına firār idüp rüz-ı ħaşrda ehl-i cennet ve cehennem tefriķ olduğı gibi “ <i>yevme yefir̄ü‘l-mer‘i min aħiħi ve şāħibetihī ve ebīħi</i> “ āyet-i kerīmesinüñ mazmūnı müşāhede olduğınüñ beyānıdır.
	Tiğımız elde çalıdık hem bir ay Āħiri itdi bunı sālār rāy		
	Ki Refāviz kav̄mi karşı durmadı Milketi kaydın dile hiç urmadı		
	Kaçdı gitdi virdi oğlın ‘avratın Fehm idüñ bundan o şūmuñ ħayretin		
	Şāhlar menkūħasıdur memleket Ser virürler yā iderler menķibet		

Haḳḳa tab' iyyetdür iy dil menḳiyet Dīn-dārāna ziyāndır ma' şiyet		Gitmesi ḥānıñ muḳarrer oldu çün Fitneler eفزün oldu günbegün
Çıkma yoldan var reh-i tā' atde ol Arḳañ üzre yat yūri rāḥatda ol	(106a)	Ata oğla oğlı hem atasına Nā-ḥalefler baḳmadı babasına
Gitme şehvet semtine ḥar-vār var Olmayasın ḥalk içinde ḥūr u zār		Mazḥar-ı "yevme yefirru min aḥlīh" Ol gün idi şübhe itme bir daḥi
Rište-i nefsiñ kesüp iste meded Ḳavl-i Haḳ " fī cīdihā ḥablü 'l-mesed"		Bildiler çün yalnız kaldıkların Yine baḥr-ı ḳulzūme ḫaldıkların
Ḳad ce'alna'l-ḥablü fī a' nāḳihim Ve'tteḥızne'l-ḥablü min aḥlāḳihim		Didiler ' asker gider biz neyleriz Olur olmaz sözi niçün söyleriz
2430 Meşnevīde böyle dir Monlā Celāl Urılır a' nāḳ u aḥlāḳa ḥibāl		2440 Ḥāşılı Rūmīlerüñ nişfı o dem Ayrılıp eفزān iderdi dembedem
Ma' şiyet ehlin çekerler sū-yı nār Vüs'at-i dünyā olur eşrāra dar		Didiler bundan ḳarīb iken ḫarīḳ Göz göre baḥra ḳarīb olmaḳ ḳarīḳ
Ol resūle hem ūli'l-emre muḫtī' Bulasın dünyā vü ' uḳbāda şefī'		Ġulġul-ile geldiler serdāra dek Bir uğurdan vardılar ser-kāra dek
Güş-ı cānı aç ki aşġā ide pend Ger urılmadıysa Haḳdan mühr ü bend		Didiler cümle n'olırsar ḥālimiz Yine varır āḫiri aḥvālimiz
Diñle nic'oldı gürūh-ı bāġiyān Ezber it bu ḳışşayı eyle revān		Geldi irişdi ḳılıçlar gibi ḳış Şimdiden şoñra daḥi nūş oldu niş

Gitdi bu ‘ asker kimiñle alalum
Dur disek kimden vazife alalum

almadı hiç mälimiz asyabımız
arza arzen almağa abâbımız

Niçe yıldur aşı başa başa aş
ala ala eyledik gördük şavaş

Nâmımız amaz bizüm hünkârımız
N’olısar âhir dirigâ kârımız

Buña beñzer çok şikâyet itdiler
Hâli serdâra hikâyet itdiler

‘Oşmân Pâşâ hâzretlerinüñ cevâb-ı
naşihât-âmîzidür.

(106b) 2450 Döndi ol server dağı itdi hitâb
Eyledi ol avme pend-âmîz ‘ itâb

Ni‘ met-i hünkârı yirsiz niçe yıl
Niçe şehri hem nevâhı niçe il

Sübesü câri idi fermânımız
Hükmi ile makûm idi arânımız

Geçinürken ‘ âleme mir ü za‘im
İllere eylerdiñiz lu u ‘ amim

Bunca yıllar idi râhatlık idi
Zu‘ muñuzca istirâhatlık idi

İki üç yıl çok mıdur iy nâ-sipâs
Şükr idüp Hâa olaydıñ Hâ-şinâs

Mazhar-ı emri-ı “şekertüm“ olsañuz
Keşret-i ni‘ metle ‘ izzet bulsañuz

Çok naşihât itdi ol avme müşir
İtmedilerdi veli pendin pezir

Vardılar dest urdılar sancaqlara
Ugrayalar dilerin sancaqlara

Çekdi anlar bir yaña biz bir yaña
Olmış-idi sancağın addi düta

2460 Päre päre itdiler bayraqları
Şan yağar yire hazân yapraqları

Yile virdi berkini sünbül gibi
Nizeler almışdı şâh-ı gül gibi

Men‘ olunmağa müyesser olmadı
Biri almağa muarrer olmadı

Cümle cem‘ olmışdı dört beş yüz kişi
İçlerinde çoğ-idi yüzüz kişi

	Uydurup İblīs izlāl eyledi Gul-veş azdırdı pāmāl eyledi	Merd iseñ itme cünūda i' tibār Durma var eyle Hūdāya i' tibār
(107a)	Başladılar birbirin darb itmege H'āh nā-h'āh alup andan gitmege Ser-keş idi her biri İblīs idi İşleri igvā idi telbīs idi *	Var-ise ' aqlıñ şaşın iy bü'l-fuzül Qılletine ' askerüñ olma melül İstinād it Hālīka halka degil Āşafī bu sırrı sen halka degil
	Çok fesād itdi ol demde her biri Fi' li azmışdı gezerdi serseri	Emr-i "kem min fi'etin" kavlin ' ayān Söyle ehl-i Hākka var itme nihān
	Hāşılı bayraq u sancağ açdılar Urdılar kösteklerini kaçdılar	Güş kıl bu sözlerim ' āma degil Aşlı yoğ ālāt-ı hengāme degil
(107b)	Arz-ı Rūma çıkmadı şülşi anuñ Kellesini virdi küllisi anuñ	Dime kim keşretledir cāna necāt Ādeme baħşāyiş-i Hākdr hayāt
2470	Qurtulup varan daħi ' üryān idi Gözleri nemgīn dili biryān idi	Tefrika düşdügi günde ' askere Lerze düşmişdi kulüb-ı leşkere
	'Asākir-i İslāmdan niçe biñ bed- baħt def' a-i şānīde tefriķ olup Arz-ı Rūm tarafına firār eyledüklerinüñ 'ayān beyāmdur.	Hayli düşvār oldu ahvāl-i cünūd Ara yirde çoğ-idi güft ü şünūd
	İy göñül ğurbetde şanma baş yiter Hāk ile olsañ saña yoldaş yiter	2480 Bir yire cem' oldu hān-ile vezīr Söz açup fetħ-i kelām itdi müşīr Didiler kim nic' olur encām-ı kār Ey şeh-i sālār-ı Cengīz-iķtidār

* 26. minyatür

(108a)	<p>Nic'ola bu kâra çâre eyleñüz Güce sürmek iş kolayın söyleñüz</p> <p>Burnın isterken kulağdan çıkduğ ah Bize göstergil şehâ bir toğrı râh</p> <p>Neyleriz bu ğurbet içre yalıñız Böyle oldu çünkü iş siz kalıñız</p> <p>Qalmağa hâna tekellüf eyledi Qande vardıkça mükerrer söyledi</p> <p>Mâ-ğaşal bir niçe gün bu hâl ile ‘Azm-i Şirvân eyledik icmâl ile</p> <p>Her konağ Şirvâna kim ‘azm eyledik Hân cenâbına bu kavli söyledik</p> <p>Gâh dirdi qaluram ğam çekmeñüz Gâhî dirdi toğm-ı ümmîd ekmeñüz</p> <p>Çekmeñüz hem yok yire bâri emek ‘Özrimiz lâyıq degil her dem dimek</p>	<p>Hayret-ile olmuş idük nâ-tüvân Qalmayup tãkat yoğ-idi tende cân</p> <p>Menzil oldu çün yine qurb-ı Ereş Eyledi Tatarlarla hân geñeş</p> <p>Danışık itdiklerince dün ü gün Urıladı kalb-i pür-vehme düğün</p> <p>Qalmağa itmişler iken ittifağ Ara yirde ba‘zılar itdi nifağ</p> <p>Niçesinüñ kârı istihzâ idi Qalbinüñ kalb olduğı peydâ idi</p>	
	(108b)	<p>Olmış-idi ‘askerüñ hâli ğarâb Gözleri yaşı şarâb u dil kebâb</p> <p>Mest idi vehm-ile anda her biri Hayret almışdı gezerdi serseri</p> <p>Qankı semte gitmesin bilmez idi Ağlar-idi yüzleri gülmez idi</p>	
2490	<p>Nehri geçdik yine bu teşvîş ile Nüş iderdik cāmımız biñ niş ile</p> <p>Cümlemiz ğayrân ve ser-gerdân idük Kârımız düşvâr idi bi-cân idük</p>	2500	<p>Gel berü diyenlere bi-ķil ü qâl Uyar idi her kişi Mecnûn-mişâl</p> <p>Hâşılı mağşer günü gibi hemân Her kişi nefsi diyü itdi fiğân</p>

Anda tefrîk oldu ' askerden yine Durmadı ayrıldı leşkerden yine	(109a)	Kaçdı kâfirde o dem varı yoğı Tu' me oldu şîr-i şimşîre çoğı
Bir yire gelmişdi niçe biñ kişi Birbirin izlâl ü zûlm idi işi		Başın alup kırtılan itdi firâr Başsız ' asker dilâ itmez karar *
Ba' zı dilde yoğ-iken fikr-i firâr Sürdiler çarbı o demde hûr u zâr		Ol gürühuñ olmadı ' öşri halâş Böyledir ahvâl-i kavm-i nâ-sipäs
Qışsa-i sâbık gibi bayraqların Aldılar kaldırdılar sancaqların		Olmaz-iseñ sen üli'l-emre muñi' Saña peygamber dañı olmaz şefi'
Doğrı Gürcistâna oldılar revân Naşs-ile tãli' leri itdi kırân	(109b)	Sâye-i zıll-ı Hüdâdan olma dūr Yağmasun dirseñ seni bu tãb-ı hūr
Kâfirüñ alayına uğradılar Deşnelerle dillerin doğradılar		Kendü fi' linden yine ol kavm-i zâl Olmış-idi rû-siyâh-ı bed-fi' âl
Cümlesi oldu perîşân ol zamân Bulmadılar kavm-i kâfirden amân		Her biri kârından eylik bulmadı Sevgüli yârından eylik bulmadı
Yollarına tûrdılar bağladılar Her birin nañcîr-veş avladılar		Düşmen olmuşdı ' ayâli kendüye Yâr iken fikr ü hayâli kendüye
2510 Başları düşdi yire oldu savaş Tîğlar çevgân idi top oldu baş		2520 Dirdi şefkatle işâbet itmedük Emr-i hünkâra itâ' at itmedük
Hâ'ib ü hâsir kaçarlar bî-vuquf Bu meşeldür kim olur hayin mehûf		

* 27. minyatür

Serdâr-ı vâlâ-iqtidâr hân-ı sa'âdet-
medâr ile müşâvere idüp Şirvânda
kışlamak teklîf eyledikçe müfid
olmayup oğlu Sa'âdet Gerây ile
karındaşı Gâzî Gerâyı bir miqdâr
Tatar-ı şabâ-reftâr-ile muhâfazada
koyup kendüler Kırım tarafına
‘azm-i cezm eyledüklerinüñ
beyânıdır.

Şanma iy dil saña ‘âlem yârdır
Ehl-i Hâkdan gayrı hep ağıyârdır

Düşmeniñdür saña arkadaşım diyen
Cânuña kıymak diler kaydıñ yiyen

Halkdan var isteme yoldaşlık
Yolda kalursan dime yol taşlık

Taşı başa başı taş ur yüri
Kalma yoldan leng [ü] lök ayak süri

Minnetini çekme her dünuñ şakin
Nişi var nüşında gerdünüñ şakin

Buña meyl iden vefâsın bulmadı
Merd olanlar durdı tek çift olmadı

(110a)

Var-ise sende eger kizb ü dürüg
Şem'-i makşûduñ bulur iy dil fürüg

Yoḥsa dünyâ içre râhat egleme
Dut sözüñ iki gözüm kan ağlama

Zü-fünün olsañ seni taḥkîr ider
Devletiñ tedbirine taḥşîr ider

2530 Hâl-i ‘âlem böyledir şanma güzâf

İsteme hergiz ḥaḳîkat urma lâf

İtmedilerse eger yoldaşlık
Anlarıñ kârı dırır ḳallâşlık

Niçe dursunlar muḥanneşler dırır
Aşılâsılardır urganın süri

Yüzlerin görsek muḥaḳḳaḳ ol zamân
Küsteni aviḥteni dirdük hemân

İtmediler anda bir sâ' at ḳarâr
Eylediler ittifâḳ-ile firâr

Gitdi nişfi ' askerüñ biz ḳaldık az
Zâḡlar çün ḳaçdı ḳaldı şâhbâz

Hâlîḳa ḳaldık tevekkül eyledik
Luṭf-ı hünkârı tevessül eyledik

Haḡdan ümmīd eyleyüp ḡaldıḡ yine
Engine fülk-i teni ṡaldıḡ yine

Şıdḡ u ihlāş-ile himmet eyledik
Bābü'l-ebvāba ' azīmet eyledik

Tatar ḡān olan Meḡemmed Gerāy
ḡarındaşı Ġāzī Gerāyla oḡlı Sa' ādet
Gerāy iki biñ Tatar ile muḡāfaza-i
Şırvān içün ta' yīn eyledükleridür.

Eyledi ḡān ' ahdine anda vefā
Didi olsun bu mükāfāt-ı cefā

(110b) 2540 Eyledi da' vet ḡarındaşım hemān
İtdi ferzend-ile serdār ol zamān

Çekdi tenhāya naşīḡat eyledi
Her birine luḡf u himmet eyledi

İ' timādım sizedir didi benim
Uḡruñuzda ḡomışam cān u tenim

ḡardaşımı oḡlunu serdār idüp
Lāzım-ı remzi tamām ihzār idüp

Alıḡodı bile bir ḡaç biñ Tatar
Ġitdi kendü ḡurmadı leyl ü nehār

Ardına baḡmadı ḡurmadı biraz
Olmadı derd-i derūna çāre-sāz

Bābü'l-ebvāba zelīl ü nā-tüvān
Biz daḡı geldük irişdüük ol zamān

ḡod idi düd-ı dil-i biryānımız
Başdan almışdı ḡam bir yanımız

Rāzı olmışdıḡ ḡazāya cāndan
Geçmiş idük cāndan cānāndan

Çün eşer-i tīr-i ḡazā ḡavs-i ḡader
Māhdan māḡīye dek eyler eşer

2550 Āşiyānından k'uça murḡ-ı se-per
Anı redd itmez sipihr olsa siper

Rāzı olmaḡdır ḡazāya çāresi
Olmasañ dilde oñulmaz yāresi

' Aḡlı olmayan ider aña sitiz
Rāzı ol iy dil degil cā-yı giriz

ḡaḡḡa teslīm ol ḡazāya şabr idüp
Nefs-i nā-fercāma dāyım cebr idüp

Baḡmadıḡ ceysiñ perişān olduḡun
Vehm-i düşmenden girizān olduḡun

(111a)	<p>Haq cenābına tevekkül eyledük Hem resūline tevessül eyledük</p> <p>İtdi çün ‘azm-i sefer hân hazreti Qalmadı erbāb-ı dīnūñ tāqati</p> <p>Didiler eyā n’olur aḥvālımız Yā ġarīb illerde āḥir ḥālımız</p> <p>Aldı hân gitdi ‘umūmen ‘askerin Bir yaña çıqdı ayırdı leşkerin</p> <p>Gelmeyeydi kāşki evvel daḥi Gülmeyeydi bize böyle el daḥi</p>	<p>Olmış-idi hem şecā‘ atle benām İsmi uymışdı müsemməya tamām</p> <p>Zübde-i Devlet Gerāy idi o şīr Bebr idi ammā ki rüz-ı dār-ġir</p> <p>Qorqudan yatmazdı Rūs u Engürüs Āsitānında olurdı ḥāk-būs</p> <p>Tā ezelden hân bin hân idi ol Ġayriler ten arada cān idi ol</p> <p>Cümle Tatar üzre hem baş buġ-idi Luḫfi ‘ām idi seḥāsı çoġ-idi</p>
2560	<p>‘İrzımızla qalmış olaydık eger Vehm idüp qaçmazdı ‘askerden bir er</p> <p>Eylemişdük ḥāna ‘arz-ı mācerā İtmedi ḥacātımız gitdi revā</p> <p>Tatar Ḥān qarındaşı Ġāzī Gerāy Sulṫānıñ evşāf-ı ḥamideleri zikridür.</p> <p>Qaldı çün serdār olup Ġāzī Gerāy Şāḥibü’l-‘aql u dilīr ü ehl-i rāy</p> <p>Haq budur ġāzī idi nāmı gibi İstikāmetdeydi endāmı gibi</p>	<p>(111b)</p> <p>Ol idi rüz-ı veġā meydānda merd Mişli yoq aqrān u emşāl içre ferd</p> <p>2570 Yavrusı ol āşiyānıñ çoġ-idi Aña beñzer şāḥbāzı yoġ-idi</p> <p>Ol idi ma‘ nīde varından kebīr İ‘tibār-ı sāl-ile gerçi şaġīr</p> <p>Bile qaldı anda bir qaç biñ Tatar Eylediler ḥizmetini iḫtiyār</p>

Sa' âdet Gerây şecâ' at-ârânî
zikridür.

Biri hân oğlu Sa' âdet nâmıdur
K'eyü cür'etdür şecâ' at kânıdur

Milk-i Şirvân hıfzına kalmış idi
Göñlüni hubb-ı peder almış idi

Hânsız hergiz kararî kalmadı
Halk ara hem i' tibârî kalmadı

Ya' ni kim hâna muhabbet eyledi
Gitmek için anı ' illet eyledi

Bir meşeldür söylenür dillerde hep
Bî-edebden öğrenür âdem edeb

Kıssa-i hân oğlunu güş eyle var
Tâ ki olsun güş-ı cânda güş-vâr

Pîre Hân nâm mülhid Şirvâna
geçdükde hân-zâde firâr
eyledügidür.

Çünkü şayi' oldı hânîñ gitdügi
' Asker-i İslâmı tefriķ itdügi

2580 Pîre Hân nâm ol yezîd ibn-i yezîd
Yanına almış idi kırk biñ ' anîd

Yüridi Şirvâna kaşd-ı Rûm idüp
Şayd-ı şâh-ı bâza cem' -i bûm idüp

(112a) Bir yire geldi çü cem' -i bûm-ı şûm
Bûmdan vehm ide mi şehbâz-ı Rûm

Vehm iden andan yine hem-cinsidür
Vehm iden hemden yine hem-cinsidür

Didi Haķ "Et-tayyibîn ve't-tayyibât"
İ' timâd it buña isterseñ necât

' Ammusi Gâzî Gerây ile o dem
Şehr-i Şaburân içinde dembedem

Zevkden hâlî degillerdi müdâm
Bir elinde dilberi bir elde câm

Bâde-i gaflet ile medhûş idi
Zevk u şevk-ı bânk-i nüşânûş idi

Yarlıg irsâl eyleyüp hân ol zamân
' Arz idüp hasretle biñ cân ol zamân

Gelsün oğlum diyü ikdâm eylemiş
Anuñ için yolda ârâm eylemiş

2590 Yarlıgın gördi qarârı kalmadı

Çıkdı elden ihtiyârı kalmadı

‘ Ammusiyle kışlamak üzere iken

Pister ü bâlin aña oldu diken

Durmadı bir gün daği şabr itmedi

Şânına lâyıq tarîka gitmedi

Şabr idem diyü dile cebr itdi çok

Neylesün şabrı ki gayret dilde yok

‘ Aşk havfinden k’ola dilde haşar

Didiler aña yâ şabr u yâ sefer

Qalmadı hân oğlunuñ hiç tâkatı

Yoğ-idi hicr-i pederle râhatı

Bilmedi ol cehd-ile ihsân nedir

Yâ üli’l-emrinden istihsân nedir

(112b) Bu keşâkeşde iken gör hikmeti

Niçe irişdi Hüdânıñ himmeti

Nâ-ümîd olma Hüdâdan iy gönül

İrgürür rızkıñ semâdan iy gönül

‘ Âmdır dâyim Hüdânıñ himmeti

Râygândur hem ehem-i ni‘ meti

2600 Hâlıkâ hâcâtımız ‘ arz eyledük

Biñ niyâz-ile dile farz eyledük

Nuşret irişdi hemân Allâhdan

Geldi bir çavuş o dem dergâhdan

Bâb-ı sa‘âdetden El-hâş Muşlîsi

dimekle ma‘rûf bir çavuş gelüp hân-
zâdeye naşîhat itdügüdür.

Nâm-ile dirlerdi El-hâş Muşlîsi

Âsitâne kullarınıñ uşlusı

Müslim idi hiç bilmezdi yalan

Açmamış ‘ ömrinde ol kızbe dehân

Gördi çün hân oğlunuñ ahvâlini

Nâ-pesend ü nâ-sezâ aqvâlini

Vardı yanına naşîhat eyledi

Emr-i hünkârı ne ise söyledi

Didi lâyıq mı bu demde düşmeni

Görmeden gitmek neden gayret kıanı

Ṭa‘ n u teşnî‘ eyler idi yanına

Varduğınca geçdi birbir cânına

Eyledi çavuşa hışm-ile nazar
Nâr-ı hiddetle o dem şaçdı şerer

Hân-zâdeniñ çavuşa hıfâb u ‘ikâb
eyledüginüñ beyânıdır.

Didi ta‘ n-âmîz ‘itâb itmek neden
Bilmeyüp haddüñ cevâb itmek neden

(113a) 2610 Söyleşürken birbiriyle ol zamân
Tîgîn ‘üryân itdi hân oğlı hemân

Çekdi tîgîn çavuşa hiddet ile
Sürdi atın üstine şiddet ile

Didi maqşüduñ nedür ta‘ n itmeden
Tîz bildir baña gel baş gitmeden

Böyle söz haddüñ degül idi senüñ
Nic’ olur itsem cüdâ başdan tenüñ

Muşli Çavuşuñ hân-zâde Sa’âdet
Gerâya cevâbıdır.

Didi çavuş devletiñçün söylerem
‘Arz-ı dîn ü rif’ atıñçün söylerem

İstimâ‘ itdiñ mi Cengizîleri
Hiç biri qalmış mı düşmenden geri

Yoğsa ol ceddîñ degül midür senüñ
Ġayrı gülşenden midür naħl-i tenüñ

Aşl olanlardan didi gelmez hıfâ
Nitekim bed-aşl olanlardan vefâ

Sözine ma‘ kûl ile virdi cevâb
Pend idüp gösterdi hem râh-ı şavâb

Pendi te’sîr itmedi hergiz aña
Didi “*lâ tehdi men aħbebe*” Ġudâ

2620 Gördi çün ef’ âlin anuñ ol zamân
Hergiz açmadı daħi pendê dehân

Olmadı aña naşîhat kârger
Tîşe-i pend itmedi senge eşer

Serdâr-ı şecâ‘ at-iştihâr hân-zâde
Sa’âdet Gerâya kethüdâsın irsâl
idüp envâ‘ -ı pend ü naşîhat olunmuş
iken müfid olmayup (113b) ‘asâkir-i
Tatardan kendüye tâbi‘ olanlarla
Kırım tarafına ‘azm eyledügidür.

‘Âkıl iseñ câh-ile pend eyleme
Cehlîni efvân ider söz söyleme

Ḥaqqı teslīm eylemez itmez qabūl
İde mi te'sīr aña pend-i feḥūl

Ḥaqq kelāmın yine ehl-i Ḥaqq bilür
Remz-i Ḥaqqı şanma kim aḥmaḳ bilür

Ḥaqq cenābından hidāyet olmasa
Bendeye her dem 'ināyet olmasa

Vā' izūñ pend-i ider miydi eşer
Seng-i ḥārādan mıdır nīze-güzer

Ḥān-zāde kışşasın serdārımız
İstimā' itdügi dem serdārımız

Kethüdāsın eyledi aña revān
Durmadı ol cānibe gitdi devān

Vardı vāşıl oldu çok pend eyledi
Şandı pend-i yanına bend eyledi

2630 İtmedi illā ki hiç pendin qabūl
Eyledi ğam-nāk ü maḥzūn u melūl

Didi ben ḥod qalmazam itme 'inād
Söyleme ortada almasun fesād

Pīre Ḥān ile bu deñlü surḥ-ı ser
Nehr-i Küri eylemişlerdir güzer

Kim durur qarşularına söyleñüz
Baña andan şoñra siz pend eyleñüz

'Aqlıñız var-ise siz baña uyuñ
Arqañuz üzre yatup rāḥat uyuñ

Bunca yıldır ne çekersiz bu ğamı
Şaḳınuñ müstelzim olmaz dem demi

(114a) Her zamān pür-bār olur mı bir şecer
Her dem esmez üstine bād-ı seḥer

Dāyimā geçmez 'ömür şıḥḥat ile
Tev'emāndır zilleti rif'at ile

Atıñız eksik ise at vireyin
Çıkarayın sizi ḥayra gireyin

Olmadın her seng-i Bender bend-i dām
Eyleñüz çāre ḥalāşa ve's-selām

2640 Böyle didi urdı qamçı atına
Düşmeniñ kārı hep itdi zātına

Anda kendü kendüye gör neyledi
Adını gitdi muḥanneş eyledi

Merd olup nā-merde itme i' tibār
Zenlere 'arż itseñ itmez iḥtiyār

Merd ile nâ-merd arası bî-gümân
Ârzî bir şimşirüñ ağzıdur hemân

Bir kâdem varan aña devlet bulur
İki ‘âlem içre hem ‘izzet bulur

Qıl beni yâ Rab şecâ‘ atla benâm
Eyle luţfuñdan ğazâda ber-devâm

Âşinâ itme muhannesler ile
Mühr-i mihrin anlaruñ urma dile

Eyle tîğımıla cihânda kâm-yâb
Âhîri eyle şehîd-i müsteţâb

Ĥân-zâde Sa‘âdet Gerây muhâfaza-i
Şîrvânda bir ay durmayup Qırım
tarafına çehre-sây olduqdan soñra
‘ammusi Ġâzî Gerây Şîrvân
muhafazasında qalup ‘asâkir-i Rûm
ve baqıyye-i Tatar ile Küre nâm
‘uşât urulduğıdur.

(114b) Qaldı çün Şîrvânda Ġâzî Gerây

Eylemişlerdi ğazâyâ fikr ü rây

İki yirden baqladı şimşîr-veş

Himmeti bendin o demde şîr-veş

2650 Qaldı ihlâş-ile ol merd-i veĝâ
Yoĝ-idi qalbinde hiç çün u çerâ

Merd idi var idi dilde himmeti
Miĥnete virdi deĝişdi râhatı

Gördi ol server bu deñlü himmetin
Lâzım itdi kendüsine ‘izzetin

Aña ihsân itdi serdâr-ı kirâm
Ĥağ budur ihlâş-ile olmışdı râm

Her ne ki maqşûd ideydi ol dilîr
Hiç dirîğ itmezdi luţfindan müşîr

Şîr ile şeker gibi alışdılar
Qol qola ihlâş-ile şalışdılar

Birbirine kârı hem ikrâm idi
Cümlesinden ol müşîre râm idi

Qaldı anuñla iki üç yüz Tatar
Mâ-‘ adası oldı ĥân oĝlına yâr

Bir yire geldi velî cândan geçen
Belki biñ cân ile cânândan geçen

Düşmene nuşretle olmaĝa yegin
Qoşdılar yanınca bir sancağ begin

2660	Ġālibā Faẓl idi nāmı ol begüñ Aña hıdmet idi kāmı ol begüñ	2670	Durdılar karşıya bir dem rezm için Dildeki nārın şerārın haẓm için
	Anı Rūmī ‘askere serdār idüp Virdiler Ġāzī Gerāya yār idüp		Āteşin efzūn iderdı her tūfeng Yandılar nār-ı firāka rüz-ı ceng
	Cümle Rūmīlerle Tatar ol zamān Biñden efzūn idi pīr ile cüvān		Gördiler yoẓdur ħalāşa hiç mecāl Her birisi meskenin itdi cibāl
(115a)	Ĥıfẓ için ser-ħaddi ta‘yīn itdiler Vardılar Ġāzī Gerāya yitdiler		Kaçdı bir dem durmadı ol kavm-i zāl Kaıldı Tatara esīr oldı ‘ayāl
	Ol maħalde yine ol kavm-i Küre Ya‘ni ‘ışyān eyledi ehl-i Küre		Āteş urdılar o dem her ħāneye Döndı her ħāne hemān ser-ħāneye
	Emr olundı varmağa Ġāzī Gerāy Ĥāzır u āmāde durdı her alay		Yağdılar varnı ‘üryān kaıldılar Mürd olup dār içre biryān kaıldılar
	Aldı hem Tatarı hem Rūmīleri Yürıdı Tatardan Rūm ileri		Bildiler yoẓdur mecāl-i taķviyet Geldiler karşı berāy-ı maşlaħat
	Ol buğāt üzre hemān ‘azm itdiler Dilde fetħ ümmīdi ile gitdiler		Geldi ‘özr ü ‘acız ile her kařtabān Yüz sürü güyān amān u el-amān
	Şu‘le virdi tāb-ı tıĝ-ı āb-dār Dillerine düşdı nār-ı tāb-dār	(115b)	Tıĝ-ber-gerden idüp her tıĝ-zen ‘Özr idüp gelmişdi ber-gerden kefen
	İllerine girdiler şımşır ile Dilleri çāk oldı tıĝ ü tır ile		Virdiler ol dem yine ‘ahd-i amān Ketħudālar oldılar māle zamān

2680 Râzî oldılar ne ki maqşûd idi

Virdiler elde ne ki mevcûd idi

Ber-ţaraf oldu çün emr-i dâr-gîr

Döndi andan menziline ol dilîr

Eylediler andan ‘azm-i Şaburân

Şâd u ĥandân oldılar andan revân

Sürdiler andan mekâna maĥmili

Vardı hep teşrîf itdi menzili

Şâh-ı gümrâhıñ vekîli olan Selmân

Ĥân ve Pîre Muĥammed Ĥân nâm

mülĥidân-ı zalâlet-nişân Şemâhiye

gelürler iken ĥaravulları başılmağ-

ile bi-‘inâyeti’llâhi ta‘âlâ cümlesine

inhizâm vâkı‘ olduĥunuñ beyânıdır.

Ey gönül Ĥaĥĥa tevekkül eyle var

Olasın luţf-ı Ĥudâdan behre-dâr

Ĥarra olma dime tekşîr-i cünûd

Furşatı müstelzim olmaz iy ‘anûd

Keşreti mücib degildür furşatı

Olmasa iy dil Ĥudânıñ himmeti

Naşş-ı “*kem min fi’etin*“ ĥavliyle var

Keşret-i a‘ dâyle itme firâr

Kûh-veş şâbit olup olsañ vuĥûr

Tûr-ı Mûsâ gibi eylersin zuhûr

Dest-i ĥıbtîden ki Mûsâ-veş rehâ

Olsañ olur elde nîzeñ ejdehâ

(116a) 2690 Gitme yabana gönül cân güşın aç

Söz güherdür ĥıl ĥabûl it başa tâc

Ĥânlar almışdı otuz biñ eri

Var idi niçe bahâdır serveri

Ĥaşd-ı Rûm idüp gelürdi ol yezîd

Râfızî mühmel idi ĥâyet ‘anîd

Bâbü’l-ebvâb üzre idi niyyeti

Hem müşîr ileydi rezme himmeti

Ĥatı bed-ĥûy idi hem mülĥid idi

Tîğ ile meşhûr idi müfsid idi

Cümleden ĥân oĥlunu nâmı ile

Bozmadın ĥaçardı endâmı ile

Ĥâşılı ĥâyet ĥurûr ile o seg

Girdi Şirvâna sürûr ile o seg

Lâzım olsa rüberü ceng eylemek
Fehm idüñ lâzım degil ben söylemek

Kaç biñ ‘ askerle varırduñ sen aña
Söyle billâhi cevâbın vir baña

Yoğ-idi üç dört biñ adam bizde hem
Tutalum olmışsın Efrîdün u Cem

2700 Luţf-ı Hağ hem himmet-i hünkârimız
Oldı ol demlerde yâr-ı gârimız

Yoğsa ol ‘ askerle nic’olaydı hâl
Anı fikr it iy dil añlarsañ me’âl

Lafzatullâhı diliñde ezber it
Qalbe ur kendiñ cihânda server it

Olasın çün mazhar-ı ‘avn-i Hudâ
Bil ki olduñ mekr-i düşmenden rehâ

Pâdişâh-ı İslâm halledehü hilâfeteñ
hazretlerinüñ pāk i tîkâdları
beyânındadır.

(116b) Pâdişâhıñ gör ‘uluvv-i himmetin
Dâyim itsün Hağ ziyâde fırsatın

Şâh-ı A‘ câm-ile gör bir bendesin
Açdı darb-ı tîgla gam dîdesin

Milket-i Şîrvânı aldı bir kulu
Levs-i Rifzı sildi pāk itdi yolu

Ŧurdu Ŧür-âsâ yirinde ber-çarâr
Ol şeh-i Dârâb o Sencer i‘tibâr

Eylemişdi İric ü Pürı zebün
Zâtına nisbet Ferîdün-ferri dün

Hâşılı ‘ırz u veğâr-ile tamâm
Durdılar a‘dâya idüp intikâm

2710 Keşret-i leşkerle itmezdi sürür
Gelmez idi qalb-i pākine gürür

‘Askerin egmezdi ol zıll-ı Hudâ
Dirdi ihlâş-ile Allâhu kefâ

Ŧab‘-ı pākı gibi hem ser-leşkeri
Râst kulıydı vü dîn-dâr u ceri

Hâzret-i ‘Osmân Pâşâ yesserallâhu
mâ yeşâ’nuñ te’yîd-i beyâmidur.

Bunda gör kârın yine ol kâmilüñ
Hağqa teslîmin vezîr-i ‘âqilüñ

	Surh-serlerden otuz biñ ‘ askere Ne diyem karşı duran ser-leşkere	Şirvân kethüdâları vehimlerinden mülhidleri istikbâl eyledüklerinüñ beyâmdur.
	Andan öğren var tevekkül bâbını Fehm idem dirseñ tevessül bâbını	Ey esîr-i milket-i dünyâ-yı dñn Hubb-ı vâlâsı seni eyler zebñn
	Keşret-i düşmenle hergiz kaçmadı Hem “tevekkeltü ‘alellâhi” didi	Mâyil olan alçağa seyl-âb-veş Kârıdur ser-geştelik gird-âb-veş
	İ‘ tişkâd üzreydi ehlullâha hem Cehl-ile ferdâyiçün çekmezdi ğam	Ehl-i Şirvân vehm ile meyl eyledi Uydı surh-ı serlere gör neyledi
(117a)	Kârına meşġül iken anda müşîr Eylediler anı düşmenden ħabîr	Virdiler vehm-ile vardılar ħarâc Kethüdâlarla melekler geydi tâc
	Didiler irişdi ħayli surh-ser Ħaħ bile mişkârını anuñ meger	Vardılar yüz urdılar hep ol zamân Cümle ber-gerden-kefen dirdi amân
2720	Cümlenüñ serdârı Selmân Ħândur Râfîzîdir ahvet-i şeytândır	Aldı ħondurdu yidürdi aşını Çekdi tiġın soñra kesdi başını
	Pîre Ħân ile hem el bir eyledi Gör yezîdi kendüye hem neyledi	Ħarşu varan nâ-kesiñ kesdi başın Niçe pîr ü nevesiñ kesdi başın
	Girdiler Şirvâna ħavm-i zâl ile Ħalmadı ferd yürüdi icmâl ile	2730 Cümle Şirvânîlere hergiz amân Virmediler urdılar tiġı hemân

	Anda katl oldu filân ibn-i filân Kaçdı tağlar başına bâkî kalan		İçlerinden yine bir hânı hemân Şaldılar anda qaravula nihân
(117b)	Niçe virdi gör zevâlin bî-zevâl Neyledi anda Hudâ-yı zü'l-celâl		Ol qaravulı görenler muttaşıl Dirdi bir cüy anca yemden munfaşıl
	Niçe itmişdir o kavmi münhezim Baña söyle kim ider bu kârı kim		Milk-i Şirvândan Şemâhi şehrine ‘Azm u cezm itmişdi Rûmı qahrına
	Milket-i Şirvâna çünki girdiler Cümleten tîğ-ı kazâya irdiler		Bu tarafından gör yine ol serveri Ma‘ den-i cüd u hüner Sencer-feri
	Hayme vü hargâh u zıll-ı säyebân Gün yüzün tutmuşdı hattâ ol zamân		Gördi çün a‘ dâyı keşret üzredir Ya‘ ni ol bed-râyı vefret üzredir
	Âteşin deryâ idi şan surh-ser Mevc urur güyâ ‘alevdir pür-şerer		Aña gör niçe tedârük eyledi Güş-ı cân-ile işit gör neyledi
	Başda miğfer dilde cevşenler dilâ Olmış-idi bir alay âhen binâ	(118a)	Yoğ-idi kudret muqâbil durmağa Bulmadı fırsat aña tîğ urmağa
	Quvvet-i ‘ askerle şandı nuşreti Ol yezîd ü Râfîzî ü nekbeti		Ol mülhidler üzerine qâyil-i nazm Âşafî Beg ile Qaykı Beg irsâl olunduğudur.
	Tünd-bâd-ı şarşar-ı qahr-ı Hudâ Ol binâ-yı âheni itdi fenâ		Qâyil-i nazm Âşafiye ol zamân İ‘ timâdım sañadır didi hemân
2740	Niçe biñ müşrikler oldu intiḥâb Her birisi şan hizebr-i pür-şitâb		

İntihâb itdi yararın âdemiñ Her ne var gördi yarağın ol demîñ		2760 Vardı şehre girdi bir kaç yüz nefer Oldı her dâr anlara dâr-ı sefer
2750 Bir begi koşup aña pend itdi çok Râm olup emrine hiç dimedi yok	(118b)	Vüs' at-i dünyâ olup a' dâya dâr Girdi dâra her biri bî-ihtiyâr
Dillerinde pend ile yir eyledi Her birin bir pend ile şîr eyledi		Ġâzîler ol dem ġanîmetdir diyü Yürüdiler şehre fırsatdır diyü
Didiler yoluñdadır baş-ile cân Himmetiñ yoldaş yiter bize hemân		Her birinüñ şıçradı cân başına Semm-i kâtil katdılar şan aşma
Virdiler yanınca kırk elli nefer Her birisi ceng eri qolda siper		Oldı ba' zı atına cülle süvâr Qorqusından itmedi bir dem qarâr
Cânib-i a' dâya oldılar revân Hufyeten ol semte esb-ile devân		Ba' zısı çıqdı şehirden atlanup Gözleyüp haşmın dururdu qatlanup
Vardılar cümle kemîne girdiler Dâm idüp harq-ı zemîne girdiler		Geldi ol demde irişdi Âşafî Surh-serler bağlayup durdu şafi
Ol kemîn üzre ġuzât itdi qarâr Her biri gözler idi encâm-ı kâr		Yürüdi tekbîr idüp erbâb-ı dîn İtdiler mülhîdlere hışm-ile kîn
N'itdi gör anda Hüdâ-yı müste'ân İrdi a' dâya belâ-yı nâgehân		Eyledi şimşîrler terk-i hicâb Her birisi aldı rüyından niqâb
Ol qaravulları ki 'azm eyledi Şehre varup girmegi cezm eyledi		Nîzeler yalmanı yalmanı hemân Her biri ejder gibi şundu zebân

2770 Ol dem oldı bezm-i rezm ârâste

Ehl-i meclis oldı hem pîrâste

Başlarında ğonce miġfer gül siper

Kâr-ı zâr içre ecel câmın içer

Kimi bir câm-ile mest olmuş yatur

Kimisinüñ kâsesi tölmiş yatur

Kimisi rü'yâ şanur ġam dîdesin

Kimi h'âb-âlûde açmaz dîdesin

Mest olunca ehl-i meclis durdı bezm

Bezm idi ġâzîlere el-ħaġ o rezm

Cur'asından biri yüz döndürmedi

Nîze-veş toġruldı boş göndermedi

(119a)

Aġiri şoġbet şoñı gibi o dem

Leşker-i a' dâ perişân oldı hem

Bozdılar şoġbetlerin dağıtdılar

Sîne-i a' dâda biñ dâġ itdiler

Ol rezimden baş alup cân kırtaran

Kaçdı hep eftân devân zârî-künân

İrdi Selmân Ĥâna anlar pür-şitâb

Her birisi dîde pür-nem dil kebâb

2780 Didiler geldi irişdi bir çeri

Görmedik anlar gibi hergiz ceri

İrdüġi dem 'âşirî at şaldılar

'Öşrimiz kırtulmadı hep aldılar

Görmedik ol 'askere ġadd ü 'aded

Bunda durmañ siz daġı kılkıñ meded

Kırtulup varan bu ġâli söyledi

Leşker-i şeytâna gör Ĥaġ neyledi

Güş idenler itmedi bir dem kırar

Bırkıdı aġmâlin hemân itdi firâr

Düşdi a' dâ içre bu ġavġâ o dem

Hây hüy-ı ġasretâ veylâ o dem

Baġmadı oġul ataya oġlı hem

Baġmadı babasına iy zü'l-himem

İrdi ol şüma Ĥüdâdan inhizâm

Müntaķımdır nâm-ı Ĥaġ iy nîġ-nâm

Ĥâşılı deryâ-veş ol 'asker hemân

Nehr-i Küre oldılar cümle revân

Mâverâya baġmaz idi birisi

Birbirin başdı ölisi dirisi

2790	Ġazîler ardınca vardı düşmenüñ Niçe yirde ardı aldı düşmenüñ	Döndi Ġazîler bu fet-ile girü Aldılar ester şütür niçe sürü
(119b)	Aldılar yitdiklerin döndürdiler BaĠlu baĠlu niçe dil gönderdiler Eyledi bu feti kır elli kii Nâm-verler Ġazîler belli kii *	2800 Oldı her biri Ġanîmetle Ġanî Şîr-veş oldı dilâverlik feni avf-ile fikr eyleme tül-i emel açma düşmenden ki olmaz bi-ecel
	Kim iderdi a 'inâyet itmese Bendesin dâyim şıyânet itmese Kûhı süzen ide mi yirden cüdâ İdemez bu kârı kes illâ udâ	At sürüp meydâna aşmıñ urıgôr açma yâud ur gibi urıgôr Dir iseñ tıĠıñla devlet bulasın Bir zamân şabr it dilâver olasın
(120a)	Zâhirâ her kârı ki biz eyledük Kâr-ı adır cümlesi biz neyledük Bize isân-ı 'inâyet eyledi Böyle düşmenden şıyânet eyledi Geri kim bu iş gelür 'ala ba'id Kâr-ı adır bu şaım olma 'anîd Arada âlât u esbâbız hemân Her ne var fi'l-i udâdır bi-gümân	İsteyenler çâre bu kâra ezel Şabr iden yeñer dimişlerdir meşel Mişâl-i münâsib-i âl Bu cevâba eyler-iseñ i' timâd Bu meşelden saña gelsün i' tiâd On sege bir gürki gösterseñ eger açsa bir gün ovar isterseñ eger Şabr idüp dur dise postın ürperüp anısı varır segiñ aña sürüp

* 28. minyatür

	Varımız aña eger yüz olsa seg Cümleden ben bildüğüm şabroldı yeg	Neyledi gör cümleden ol kâr-dân Maẓhar-ı ʿizzet Nerîmân-ı zamân
(120b)	Münâcât-ı kıâzı el-ħâcât Yâ İlâhî baña vir şabr-ı cemîl Câhid ü fermânına olsun delîl	Re'yini uydurdu Ĥaķ tedbîrine Eyledi her kârı yirlü yirine Geçmedi ol yıl ʿadü nehri tamâm Geldi hep yirlü yirine ĥaş u ʿâm
2810	Muķdim it emre muħanneş eyleme Zaʿf-ile ħalbim mülevveş eyleme Ķatmaz-iseñ emriñe râzılara Ĥâk-pâ it râziyam ġâzilere ʿAsâkir-i ʿadü-yı bed-girdâr ʿavn-i Ĥaķķ-ile târmâr olduķdan şoñra Ķızılbaş-ı evbâşdan ol sene Şirvâna ħadem başmayup serdâr-ı vâlâ- iķtidâr fırsat ġanîmetdir diyüp Bâdgüya nâm şehriñ ħalʿ asın taʿmîr itdürdükleridür.	Furşatı bildi ġanîmet ol dilîr Eyledi taʿmîre himmet ol müşîr Bâdgüya ħalʿ asını cümleden Virdi her bir ħavme anda bir beden Üstine nâzır ħodı bir ħulunı Aña gösterdi binânıñ yolunı
	Olıgör dünyâda var manzûr-ı Ĥaķ Âsumânîler virür saña sebaķ Uydurur taķdîre Ĥaķ tedbîriñi Şadr-ı ʿizzet eyler âħir yiriñi	(121a) 2820 Cemʿ idüp sâyir nevâĥî mâlini Gönderirdi dâyimâ emvâlını Çalışırdı zûr ile ġâh zer ile Geh reʿâyâ ile geh leşker ile Durmadı ol bâba iķdâm eyledi Ķapusını aşdı itmâm eyledi Muħkem itdiler der ü dîvârını Aña şarf itdi o server mâlini

Oldı al' a dört beş ay ire tamm
Buldı itmmı ile uddmı km

şehr-i Bdgya ta'rifidr.

Diñle ta'rif ideyin ol şehri ben
Bülbül-i dil medine asun dehen

Var bğı ire bülbüller hezr
Faşl-ı glde almaz demde arr

şöyle virmiş bar-ı ulzm şehre fer
Görmedi mişlin gezenler bar u ber

Nev-cvn gibi miynına meger
Bağlamışlar şrdan şimn kemer

Pyına emvc-ı ulzm bende var
Yüz sürer biñ 'aciz-ile leyl  nehr

2830 şiyn-ı şhbz imiş ezel

Aña beñzer şehr az imiş ezel

şnra yurd olmişdı bma ol mekn

Yıqmış idi zlm ile sur-ı sern

al' asın yıqmışlar itmişler arb

arı od meml idi seng  trb

(121b)

al' asından yog-idi ill eşer
Her arafdan eyler idi ar güzer

al' ası gitmiş veli almış büyüt
Trmr olmiş kebt-i 'ankebt

Gh İslm 'askeri alurđı gh
Sur-serler alup itmişler tebh

'ciz olmişdı ra'iyet arada
almayup gitmiş amiyyet arada

Furşatını buldı n şir-i dilir
al' asın ta'mir itdi ol müşir

Gördiler ol demde anuñ krını
Mukem itdiler der  dvrını

Drını ta'mir itdi her biri
Girdiler şehre gezerken serseri

2840 Oldı uld-s güzel kşneler

oldı şehr ire yine cnneler

Yirlerine geldiler şdi-knn

Eylediler yine ol şehri mekn

avf-i a' ddan ki oldılar alş

İtdiler erbb-ı dne itişş

	Yapdılar anda münakkaş çok kuşūr Yoğ-idi hergiz kuşūrında kuşūr	Külhan-ı hammâmlarda bi't-tamâm Hîme-veş balçık yanar iy nig-nâm
	Keştîler var-idi ejderler gibi Yelkeni dūrîde serverler gibi	Zifte hōd hergiz virilmez bir behâ Müft zift kaynardı anda câbecâ
	Bād-ı maqşūd estügince her zamân Keştîler eyler idi geşt-i gilân	Hem o şahrâlarda çok müddet ile Sönmeyüp otlar yanar kudret ile
	Mâl-dâr idi şehirlü âdemi Zevk u şevk-ile geçerdî her demi	Üstine qar ile yağmurlar yağar Yine diñlenmez o şahrâlar yanar
	Cümleten bezzâz u erbâb-ı hıref Her biri ehl-i hevâ destinde def	Var dañi yanında bir tuz ma' deni Doldurur her yıl o tuz yüz mañzeni
	Dil-keş ü pür-naqş idi meskenleri Neft-ile memlû idi mañzenleri	Bend-i mâhî var dañi Şîl nâmidur Sîm ü zer mâhîlerinüñ dâmıdur
(122a)	Çâhlar vardır içi pür-neft idi Câme-i aşhâbı hep zer-baft idi	Günde on biñ aqçedir aña hırac Böyle bağlanmış ezelden aña bâc
2850	Niçe biñ yük neft olur hâşılları Naqd on yük aqçe var vâşılları	2860 Keştîler memlû gelür her dem kumaş Neft ile tebdîl idüp eyler ma' âş
	Aq neftiñ ma' deni var anda hem Âb-veş çâh içre kaynar dembedem	Keştî-i gîlân kesilmez muttaşıl H'âceler sevdâdan olmaz munfaşıl
	Feth olıcaq çâhlar mîri için Zâbt olundu qalmadı biri için	Şatduğı kâlâsı hep alacadır Şanki Mışr alacası a' lâcadır

	Her metâ'ından yigirmi beşde bir Alınur tamğa diyü iy bî-naẓîr		Bâdgūya ẓurbinde medfūn olan seyyidü'n-nisâ Bibi Heybet nām 'azîze vaşfidur.
(122b)	Çoğdur ol şehriñ içre ħuld-āsâ mekân Ĥaşılı her bâğı cennetdir hemân Lâle vü sünbüldürür şahn-ı çemen Cümle şahrâ lâle vü gül yâsemen Ehl-i bezmi cümleten medhūş idi Her tarafından bānk-i nūşānūş idi Bâğda gül vaḫti eylerler firâr Varırmaz şehre biri şan yağı var Deşt ü şahrâ hem şükūfedir tamām Her müzellef dilberi destinde cām Ehl-i 'işretidir o şehriñ âdemi Nâydır meclislerinde hem-demi		Yine ol şehriñ yaḫîninde meger Var idi medfūne zenlerden bir er Bibi Heybet dirler idi ad-ile Ol 'azîze yâr idi evtād ile Sâhil-i ẓulzümde medfūn-idi ol Dür gibi ol yirde maḫzūn-idi ol Gerçi dür idi velî dürr-i yetîm Oldı şanduk-ı şadef içre muḫîm Yoğ-idi anuñ kerāmâtına ḫad Hiç ḫesâb olmaz muḫibbi lâ-yu' ad
	2870 Çengler bezme gelüp baş egdiler Ḳalbine sâzendeler çoğ degdiler Kârı hep sâzendeden efgân idi Ellerinden muttaşıl nâlân idi Derdin 'uşşâḫa şikâyet itmede Meclis ehlinden ḫikâyet itmede	(123a)	Cây-ı ħüb u dil-keş idi ol maḫâm Zâyiri olmuş gelürdi ḫâs u 'âm Ol vilâyet baḫrine cümle cihân Cūylar gibi aḫardı her zamân 2880 Dūḫter-i pākîze gevher-senc idi Başı örtilü hemân bir genc idi

Ol idi zeyne'l-^ç ibādîñ duğteri
Hem kerāmāt āsumānī ağteri

Niçe ağter şems-i tábān idi ol
‘Arşda mäh-i dirāğşān idi ol

Murg-ı kuds idi o buldı pāyesin
Dime kabridür o rahmet sāyesin

Bādgüya halkı şıdğ-ile tamām
Mu‘ teğid olmışlar idi ve’s-selām

Şāh-ı gümrāhuñ mīr-i mīrānı olan
Selmān Hān-ı nekbet-nişān Kür
şuyınuñ māverāsında yedi günlük
yolda tevābī‘ ile otururken Tatar
Hān oğlı Ğāzī Gerāy nām sulţānlar
bir miğdār Tatar-ı şabā-reftār ile
irsāl olinup bir gün bir gicide
yitişüp tu‘ me-i şīr-i şimşīr-i āb-dār
eyledükleridür.

Bir gün irmişdi yine vaqt-i şitā
Servler sermādan olmışdı düttā

Berf-ile püşīde idi sahn-ı bāğ
Eylemezdi kimse seyr-i bāğ u rāğ

Yolınup güller perişān-ğāl idi
Hāşılı gül-berk-i ter pāmāl idi

Başın egmişdi nihāl-i erguvān
Bād-ı şarşar eylemiş kaddin kemān

Mā-ğaşal eţfāl-i ezhār ol zamān
Mehd-i Ğāk içre yaturdı nā-tevān

2890 Ğālib idi ‘ āleme cünd-i şitā
‘Asker-i ezhāra itdiler cefā

Qalılmazdı hiç insān taşrada
Niçe insān belki hayvān taşrada

Kāyinātı Ğāret itmişdi şitā
Yir yüzinde yoğ-idi berk-i giyā

Cenge iğşār itdi rezm-ārāları
Qomadı zevk üzre bezm-ārāları

İtdiler Ğāzī Gerāy anda baş
K’ide Selmān Hān-ile varup şavaş

Qardaşı oğlı Şafā Sulţān ile
Emre me’mūr oldılar biñ cān-ile

Bile ‘azm itdi iki üç yüz Tatar
Emr olan Rūmī daği oldı süvār

Cümleten İlgâr ile ‘azm itdiler
Kâsd-ı düşmen eylediler gitdiler

Nehr-i Küre k’uğradı Tatarlar
Şuya şaldı atını hûn-ı h’ârlar

Dimediler köprü var mı yâ geçid
Bir dem içre nehri geçdiler becid

2900 Her biri Rûmînüñ aldı birini
Aña gösterdi geçid tedbîrini

Geçdiler bir demde nehri cümleten
Gitti Tatar ile Rûmî bağıtaten

Sürdi İlgâr eyledi Ğâzî Gerây
Dilde fetḥ-i düşmen idi fikr ü rây

Yedi günlük yolu bir gün bir gice
Aldı başdı düşmeni kese biç

(124a) Gice irdiler ‘adūya ol zamân
Girmediler rezme çekdiler ‘inân

Üç bölük oldu ğuzât-ı müslimîn
Her biri bir cânibi itdi kemîn

Tâ olunca şubḥ-ı şâdıķ tırdılar
Tîrine şimşîrine el urdılar

Hây hüy-ı ṭabl âvâz-ı nefîr
Sem‘-i a‘ dâya girüp oldu ḥabîr

Her birinüñ şıçradı cân başına
Geldiler hep üşdiler ḥân başına

Didiler bu kâra çâre neyleriz
Ya bu İlgâr-ı Tatara neyleriz

2910 Dün gelüp cäsüsımız virdi ḥaber
Didi ‘askerden yaķında yoķ eşer

Bilmezüz bunlar ne yirden çıkdılar
Şâh Ṭahmasbîñ ocağın yıkdılar

Bir belâ-yı nâġihânîdir Tatar
Nâzil olmışdır bize Ḥaḫdan bular

Hep esîr eyler bizi nâlân ider
Ğâret eyler ehlimiz tâlân ider

Var-idi anda beş altı biñ nefer
Ḥân Selmân ile çoķ ehl-i hüner

Şubḥ olunca cenge cür’et itdiler
Her birisi rezme diķkat itdiler

Gördiler üç koldan itdiler hücum
İtmedi ṭâkat karâra kavm-i şüm

	Sürdiler ordularına girdiler Dillerine nîzeler irgürdiler		Çün esîr itdi Tatar ol duḡteri N'itdi mîrzāya gör ol bed-aḡteri
	Selmān Ḥān hemşiresi olan Bānū nām duḡterüñ kışşasıdur.		Urdı şimşîr ile başın itdi şaḡ Dem revān oldu gözine indi çaḡ
(124b)	Anda bir düşîze duḡter var idi Zülfî sünbül 'ārızı gülzār idi		Urdı ḡamçı atına ḡaçdı hemān Düşdi ardınca o dem niçe cüvān
	Nāmına Bānū dinür Selmāna hem Ḳız ḡarındaş idi mezkūr ḡāna hem		İrmege ol gice çoḡlar sürdi at Virdi Ḥaḡ ol ejdehālardan necāt
2920	Bıkr idi pākîze bir duḡter idi Ḳız demek lâyıḡ degil server idi	2930	Birisi tozına anuñ irmedi Ḳaşd idenler aña zaḡm irgürmedi
	Gördi çün her ḡoldan irişdi Tatar Olmaḡa ceḡd itdi bir ata süvār		Eyledi cānın ḡalāş ol varḡadan Çıḡdı erlikle kenāra ortadan
	Gördi ḡāzır ḡardaşınuñ atını Geydi tertîb üzre ceng ālātını		Ḥāşılı merdānelikler itdi duḡt At sürüp ferzānelikler itdi duḡt
	Şıḡradı bindi hemān ḡān atına Yüridi dest urdı ceng ālātına	(125a)	Söylenen sözler dime yalan imiş Maddesi şîrūñ yine arslan imiş
	Kār-ı zār içre Noḡāy mîrzāsına Uḡradı ol genç ejderḡāsına		Baḡıyye-i rezm-i Selmān Ḥān Vāḡı' oldu çün düşmene inhizām
	Yıḡdı nîzeyle anı atdan Tatar Baḡladı itdi yine ata süvār		Surḡ-serlerden alındı intıḡām

‘ Asker-i a‘ dā ki oldı tārmār Qaldı yirinde ‘ ayāli bī-şümār		Olmadı hergiz qarāra iktidār Ğayretinden aĝlar idi zār zār
Surĝ-serler mā-ĝaşal başıldılar Kimisi kaçdı kimisin aldılar		Bırkıdılar ol yirde mālın qorçılar Niçe emvālın ‘ ayālın qorçılar
Bırkıdılar aĝmāl u eşkālī tamām Neyledi gör ba‘ zı aşĝāb-ı kirām	(125b)	Birisi kırtarmadı māl ü menāl Ğaymelerde qaldı hep ehl ü ‘ ayāl
Cūylar gibi kıoyuldı her ceri Yem gibi çalkandı durdı ol çeri		Oldı Tatara esīr ü nā-tüvān Her melek-sīmā perī şīrīn-zebān
Ba‘ zı kaçdı rezme āĝāz itmedi Ba‘ zı tırdı cenge kaçıp gitmedi		Aldı çoĝı anda tāvūsī şütür Kimisinüñ sīm ü zerdı ĝamlı pür
2940 Binmiş idi ba‘ zı culli atına La‘ net eylerlerdi naĝs evkātına		2950 Ğāşılı her birine geldi ĝinā Eylediler Ğaĝqa ĝamd-ile şenā
Gözlerin açup yumınca ol zamān Qatl olundı anda çok düzeĝ-mekān		Döndiler emvāl ile şādī-künān Qalmadı bir kimse maĝrūm ol zamān
Qatl olundı açmadı ĝam dīdesin Şanki ħ‘āb-ālūde yummuş dīdesin		İtdiler şāĝīleri çün böyle māt Döndi andan hep ĝanīmetle ĝuzāt
Ğarb-ı tīr ile perīşān oldılar Ğavf-i düşmeden ĝirizān oldılar		Çün rezimden ‘ askeri dönderdiler Hem müşīre müjdeler gönderdiler
Ğāl-i Selmān Ğānı dirseñ ol zamān Esb-i ‘ üryāna binüp kaçdı hemān		Feth idüp a‘ dāyı ‘ avdet itdiler Gitmege Şīrvāna himmet itdiler

Yine nehr-i Küri geçdi her biri
Oldılar bu fetḥ ile dīv ü peri

Geldiler Şirvāna buldılar vuşūl
Ḥāne-i maḫşūda itdiler duḥūl

Şiddet-i sermā idi ḡāyet ile
Zıkr olunmaz şiddeti gelmez dile

Geldi her biri ḡanīmet māl ile
Her gedā sengīn olup aḥmāl ile

Ġālīp olmaḫla ‘ adūya ol zamān
Cümleten geldi mekāna şādumān

2960 Her birinde çoḡ-idi yükli deve
Haftasında güc-ile geldi eve

Ḥāzır olan ḡāzīler oldu ḡanī
Her biri oldu ḡanīmet maḫzeni

(126a) Niçesinūñ ḫamli sīm ü zer idi
Mālīk-i gene ü perī-peyker idi

Her melek-sīmā ḫarīn-i dīv idi
Hem zebūn-ı kār-ı dīv-i rīv idi

Virdiler dellāle çok düşīzeler
Kem behāya duḫter-i pākīzeler

Her biri nuḫsende bir şāḫib-i uşūl
Şān melekdir eylemiş ḫāke nüzūl

Ḥūb oḫurlardı dü beyti her biri
Naḫş u şavt ‘ ilmin bilürdi ekşeri

Ṭıfl iken her fenni tekml̄ eylemiş
Şīveyi ḫundaḫda taḫşīl eylemiş

Būselikden itse ‘ uşşāḫa revān
Ṭāḫat itmezdi ḫarāra tende cān

Zūlf-i pūr-ḫīni ‘ izār-ı yārda
Mārlardır şān yatur gülzārda

2970 Aşılır ‘ uşşāḫı zūlfi tārına
Niçe dil bağlanmış ‘ anber bārına

Çāke merhem derde em dudaḡıdur
Alnı ḫırz-ı cān şacı dil bāḡıdur

Bu ḡazāyı eyledi Ġāzī Gerāy
Ol rezimde öldi çok yoḫsul u bay

Çekdiler bu yolda gerçi çok ‘ azāb
İtdi Ḥaḫ anı bu fetḫe fetḫ-i bāb

Bu kışşâ-i pür-ğuşşâ şâh-ı menhûsa
‘arz ve i‘lân olunduğda âteş-i
ğayreti fûrûzân olup Pîre Hân ile
vekîli olan Selmân Hâna ‘asâkir-i
nekbet-nişândan elli altmış biñ surh-
ser ta‘yîn idüp şiddet-i şitâda
(126b) Şîrvâna geçüp Bâdgûya
kal‘asın muhâşara eyledüklerinüñ
beyânıdır.

Sâkıyâ gam pâymâl itdi beni
Bâr-ı gerdün bî-mecâl itdi beni

Gel baña bir câm şun eyle meded
Şerha-i dâğ-ı dile yoğdur ‘aded

Ğâret itdi ‘aqlımı gam leşkeri
Başıma üşdi bu dem hem ‘askeri

Derdime bir çâre kııl şun câmıñı
Gel dirîğ itme sürûr encâmını

Gelsün ‘aqlım başıma cisme mecâl
Ref‘ olup dilden kesel gitsün melâl

Tâzelenşün ‘aşk-ile dâğ-ı dilim
Eylesün neşv ü nemâ bâğ-ı dilim

2980 Kışşalar bünyâdına dest ur var

Beytiñi ta‘mîre hem destûr var

Gâh bezmiñ eyle gül ta‘rifini

Gâh rezmiñ söyleyüp tavşîfini

Bulmadım a‘dâya ‘ömr itdi mürûr

Ğâlib olmak gibi dünyâda sürûr

Çalmadı dünyâda bir zevk itmedik

Feth-i düşmen zevkine hiç yitmedük

Feth-i Selmân Hân-ile mesrûr idük

Düşmen içre tîğ-ile meşhûr idük

Düşmeni feth eyledük çün ol zamân

‘Âr u nâmûsa boğuldu düşmenân

Ustacallu kavmi içre Pîre Hân

Ehl-i tedbîr ü şecî‘ ü pehlevân

Surh-serler içre hem meşhûr idi

Tîrine şimşîrine mağrûr idi

(127a) Ehl-i tedbîr idi dirler ol segi

Dembedem kan ağladurdu Özbegi

Şâh-ı menhûs ol segi baş eyledi

Ağladı sırrın aña fâş eyledi

2990 Mîr-i mîrânîñ mufaşşal kışşasın

Aña taqrîr eyledi hem ğuşşasın

Gördi ol şâhîñ bu deñlü ğayretin

Mîr-i mîrân kışşasından ğayretin

Didiler iy şâh-ı ‘âlem yime ğam

Çekme şabr it ğuşşa vü derd ü elem

Varalum Şîrvâna ‘ askerle tamâm

Alalum düşmenlerüñden intikâm

Didi yaqdı nâr-ı ğayret cânımı

Aldılar Tatarlar cânânımı

İntikâma ihtimâm itmek gerek

Bunlara söyleñ baña n’ itmek gerek

Yoḡsa bu dem ğam helâk eyler beni

Ğayretinden cân vedâ‘ eyler teni

Vardılar şâhî tesellî itdiler

‘ Askeri cem‘ eylediler gitdiler

Geldi ḡayli ‘ asker-i nekbet-nişân

Qol qol oldu yürüdi surḡ-ı serân

Hâşılı cem‘ oldu elli biñ nefer

Merdler merdâneleler hem qorçılar

3000 Didiler biz varalum dur sen hemân

Desti beste gelsün ol Adı Yaman

Alalum her qal‘ asın idüp ḡarâb

Qatlı idüp qomayalum hiç şeyḡ u şâb

Bâdgüya şehrinüñ her taşını

Atalum bahre içini taşını

(127b)

Eylediler anda çok lâf u güzâf

Urdı şâha her biri zu‘ mınca lâf

Pîre ḡân ol demde Selmân ḡân ile

Geçdiler Şîrvâna şad ‘ unvân ile

Qolluq eylerlerdi çok sultânlar

Zer-kemer ḡançerli ḡân bin ḡânlar

Milket-i Şîrvâna çünki geçdiler

İlerü varmaḡa leşker seçdiler

Niçe sultânlar Qabala üstine

At sürüp almışdı tıḡın destine

Ba‘ zı varmışdı Şemâḡi şehrine

Ba‘ zısı qonmışdı Aqşu nehrine

Niçe ḡânlar çıqdı Aqtaşā daḡı

Her biri qonmışdı bir başā daḡı

3010 Surḥ-serler her tarafından sürdi at

Bağladı ḥānlar alaym kat kat

İlerüsin hem qaravulladılar

Dönderüp yirtüleri kolladılar

Hāşılı ḥayli ğurūr ile o seg

Şehr-i Şaburāna hem gönderdi beg

Ya‘ ni zabt itdük diyü şehri tamām

Bādgü fethine itdi ihtimām

Didiler ol ḳal‘ ayı almaḳ nedir

Ḥāk-pāya serlerin şalmaḳ nedir

‘Asākir-i Tatar-ı şabā-reftār ile Ğāzī

Sultān dönüp Ḥavz-ı Lāhiç nām

nāḥiyeye vuşul bulmuşken Şemāḥiye

biraz Ḳızılbaş geldi dinilmegin

beglerden Ferhād Beg ve Ḳayḳı Beg

ve Ḥaydar Pāşā Oĝlı ‘Alī Beg ve

ḳāyil-i nazm Āşafī Beg mevcūd olan

Rūmī ve Tatar ile (128a) Şemāḥiye

gelürken Ḳızılbaşın ‘azım alayma

rāst gelüp ‘Alī Beg giriftār

oldıĝıdır.

Döndi ol feth-ile çün Ğāzī Gerāy

Geldi Ḥavz-ı Lāhice ol nīg-rāy

Āḥir oldı rezmi çün el virdi bezm

Kim dimişler gāḥ bezm ü gāḥ rezm

‘İzzet üzreyken sürür u zevḳ-ile

Muḫribān āvāz iderdi şevḳ-ile

Münhezim olmuşdı hem ğam ‘askeri

Pāymāl olmuş idi hem leşkeri

Geldi bir ḳaşid o dem virdi selām

Ol dilire eyledi feth-i kelām

3020 Didi gelmişdir Şemāḥiye bu dem

Surḥ-serlerden niçe şāḥib-‘alem

Hāşılı pākīze ‘askerdir gelen

Durma taĝ başında iy server gel en

Bunlaruñ Derbende ancaḳ niyyeti

Rezmedir lābūd bularıñ himmeti

Her biri bir rezm eri çāpük-süvār

Ḳorçılardır dimege bāri yarar

Biz daḥi Tatar u Rūmīler ile

‘Azm-i a‘ dā eyledik geldik bile

‘Azm idüp gitdük Şemāḥiye hemān

Cümle beglerle aĝalar şādumān

	Menzil aldık geldük ol şehre yakĭn Olmış-idük likin a‘ dādan emĭn	İrdi nĭze atdı atıñ boynına Geçdi zırhın irdi peykān koyına
	Surĥ-ser cāsūsı hem almıř haber İtmiř āgāh anları bizden meger	Görđi andan hiç ĥalāř imkānı yoķ Gezledi ol dem kemānına bir oķ
	Hāzır olmişlar mükemmel atlanup Durmiş alayın muĥařřal ĥatlanup	Çekdi şol destiyle yayın ol dilĭr Çıķdı ĥalkān u zırıhdan zāhra tĭr
(128b)	Bilmedik biz surĥ-serler çoĝ-imiş Leşker-i İslām ‘ öşri yoĝ-imiş	Arķasından bir ĥarıř çıķdı hemān Surĥ-ser düşdi atından virdi cān
3030	Hāřılı geldik yetişdik düşmene Kerr ü ferr itdik irişdik düşmene	3040 Ķoluña kuvvet diyü geldi nidā Bārekallāh didi hep bay u gedā
	Çarĥacılar girdi meydāna hemān Kārımız oldu hemān tĭr ü gümān	Hāřılı ĥurtardı kendin nĭzeden Kesdi bir tĭr ile bendin nĭzeden
	Oķlar atdıķ her birimiz urmaĝa Olmadı ferd[in] mecāli ĥurmaĝa	Cümleten oķlařı oķlařı tamām Çıķdılar cān ĥurtaranlar ve’s-selām
	Atılır her ok yılan idi hemān Tĭr-i mārāna kemĭn idi kemān	Ĥırdı atları alındı çoķ dilĭr Oldı Hāydar Pāřā Oĝlı eşir
	Ķaçduķ öñinden ‘ adūnuñ durmadıķ Ķalmadı el tiĝ ü tĭre urmadıķ	(129a) Niçe fersāĥ ĥaçdıķ ol ĥovdı bizi Ĥaĝa düřdüķ řoñra azdırdıķ izi
	Düşdiler Ġāzĭ Gerāyın pāyına Sürdiler nĭzeyle çāķ alayına	

	<p>Ḥaḵ ta' ālā kıldı luṭfindan ḥalāş Çokluğı olmazdı a' dāniñ kıyās *</p>		<p>Aldı oğın uşağın Şirvāniler Çaçdı düşdi ardına İrāniler</p>
	<p>Geldiler tā Bābü'l-ebvāba yakın Olmuş-idi rezmi pāşāya yakın</p>		<p>Ḥayli mađrūr idi düşmen tığına Rūmiyāniñ dirdi düşmen tığı ne</p>
	<p>Gördi ol server dağı cenge yarağ Ḥāzır oldu cümleten ḥayme otağ</p>		<p>Cem' olup bir yire cankı itdiler Bādgūya ḳal' asına girdiler</p>
(129b)	<p>Ḥayli ādem aldı ol bī-dīnler Ḥayli mađrūr oldu rafz-āyīnler</p>		<p>Vardılar ol şehri itdiler ḥişār Ol yezīd ü ḥāricī nekbet-şī'ār</p>
	<p>İki cānibden idi derd ü belā Bir yaña şimşir bir yaña şitā</p>		<p>Ḳal' anıñ her küllesinde ceng eri Oldılar ğayretle ğün ğünden ceri</p>
3050	<p>Ḥāşılı ũrkündilikler oldu çok Yađ gibi yolda toñanıñ ḥaddi yok</p>		<p>Gice ğündüz ḥāzır olmuşdı ğuzāt Baş olan Aḥmed Beg ol 'ālī-şifat</p>
	<p>Kiminüñ düşdi eliyle ayağı Kimi geçdi mālden geçdi tağı</p>	3060	<p>Ḳal' ayı ḥıfz itdi durdı ol dilir Ceng idüp eylerdi rā-yı dil-pezir</p>
	<p>Geldi düşmen şehir-i Şaburāna dek Bulduğın ḳatlı itdiler diḥḳāna dek</p>		<p>Nerdübānlar sürdiler dīvārına Ḥīle ile girmek için dārına</p>
	<p>Şiddet ũzreydi şitā hem ol zamān Bir yaña sermā 'adū-yı bī-amān</p>		<p>Her taraf yaptı toñuzlar dāmını Gözleyüp durlardı fetḥ encāmını</p>
		(130a)	<p>Ṭurmayup her ḳoldan itdiler binā İtmeg-içün ḳal' ayı dibden fenā</p>

* 29. minyatür

- Qal' a içre sürdiler toprağı çok
Bir alay bî-mezheb ü imānı yok
- Eylediler fethine çok cedd ü cehd
Eyledi anda maqāmın ba' zı lahd
- Şehirlüden bir mülhid taşrada olan
surh-ser 'askerine tır ile mektüb
uçurduğıdur.
- Qal' a içre var idi bir merd-i şüm
Bādgü şehriden idi ol meşüm
- Surh-serler kavmine ol hufyeten
Gönderirmiş çok haberler nisbeten
- Bağlayup peykān-ı tīre bir varak
Ceng için atar gibi taşra yarak
- Dir imiş a' dāya diqqat eyleñüz
Qal' anuñ fethine himmet eyleñüz
- 3070 Qalmadı bunlarda hiç yāt u yarak
Qorkuñuzdan ditreşürler saş saş
- Qalmadı bārut-ile findıqları
Hep boşaldı findıgıñ şandıqları
- Eyleñüz diqqatle bir kez yürüyüş
Bunlaruñ yanında geçdi işten iş
- Hāzır olmışdır deñizde keştiler
Qaçmaq isterler hişārdan geçdiler
- Bunlaruñ kārı hemān bir hamledir
Turamaz qarşu size hep hemledir
- Buña beñzer gönderirmiş çok haber
Eyler idi kavli anlara eşer
- Göndericek tır ile kāğıdları
Eyler idi cenge ol kavmi ceri
- (130b) Eylemişken niyyet-i 'azm-i sefer
Qolların berkiştirirdi ol haber
- Döñdiler ol qal' ayı kırk gün tamām
İtdiler qüdetlerince ihtimām
- Gör yine iy dil Hüdānıñ qüdetin
Niçe virdi ol 'adūnıñ fırsatın
- 3080 Ol yezid ü hārici bir gün yine
Bağlar iken rik' asını tīrine
- Tutdılar destinde dest-i haştını
Kendü hükmi itdi haşa vü habtını

Qalmadı inkāra hergiz kudreti
Didi Hāq virdi size bu fırsatı

Ol yezīdi zecr ile hābs itdiler
Bend ü zencir eylediler gitdiler

Qal‘a ahvāli olunca ber-ṭaraf
Açılınca bāb-ı nuṣret her ṭaraf

Qaldı zindān içre ol merdūd-ı dīn
Zāl u bī-mezheb ‘adū-yı mü‘minin

‘Asākir-i neket-ṣi‘ār serdārı olan
Selmān Hān-ı düzeḥ-mekān
qal‘anuñ fetḥ-i teşhīrine diqqat ve
ihtimām üzre iken ḥ‘ābında sālifü’z-
zıkr olan Bibi Heybet nām ‘azīzeyi
görüp qal‘anıñ fetḥi müyesser
olmaduğın işāret itmegin ḥā’ib ü
ḥāsir qalqup gitdükleridir.

Olmasa Hāqdan qulma fetḥ-i bāb
Çehre-i maqṣūddan gitmez niqāb

Quvvete mevķūf ṣanma nuṣreti
Hāq ta‘ālā virmeyince fırsatı

(131a) Gālib itdüğün Hūdā-yı zū’l-celāl
Kimse mağlūb idemez irmez zevāl

Surḥ-serler neylesün tedbīrde
Çünki fetḥi yoğ-imiş taqđırde

3090 Surḥ-ser serdārı bir ṣeb ḥ‘ābda
Kendüsin gördi kenār-ı ābda

Dutmuş ol ābıñ kenārın ḥikmeten
Bibi Heybet elleri gil cümleten

Pāyına yüz urdı ṣan āb-ı revān
Bilmege destindeki gilden niṣān

Didi bu ābiledir ābdestiñiz
Yā niçün gildir mübārek destiñiz

Döndi ḥıṣm-ile aña virdi cevāb
Gerçi destim gildir itdim çok ṣavāb

Siz yıķarsız Bādgūya Qal‘asın
Ben yaparam emr ile her qullesin

Hāq ta‘ālā bunları ḥıfz eyledi
Müjdeler idüp resūle söyledi

Çār-yār-ile resūlün emridür
Ḥaydar-ı zevcū’l-Betülün emridür

Yıķduğın sencileyin zālimlerün
Yapmışam dārın bu dem ‘ālimlerün

	Zâtıñızda Hâkdan itmek yoğ hiçâb Yanıñızda her ta' aşşub bir şavâb	Ber-murâd olmadı gitdi her biri Hâclet ü hâsretle gitdi serseri
3100	Zulmüñüzden yumağa degmez elim Taşlar kıomadan ağrıdı belim	Kal' adan hey hey şadâsın urdılar Burc-ı bârûlar başında sürdiler
	Bu mehâbetle uyandı ol pelîd İ' tîkâdın itdi ol şâha mezîd	3110 Sünniler tahta kaçır hey hey diyü Surh-serler gitmede herze yiyü
	Eyledügi kâra istiğfâr idüp Niçe kıurbânlarla nezr ikrâr idüp	Hâşılı maħrûm ve mağbûn gitdiler Cümleden me'yûs ve maħzûn gitdiler
(131b)	Âsitânına varup yüz urdı ol Bu tarîk-ile mekâna düşdi yol	Hân-ı Pîre ya' ni ol düzeħ-mekân Şehr-i Şaburân içinde virdi cân
	Durmadı bir gün dağı ol kıavm-i zâl Çıkdı gitdi ber-taraf oldu cidâl *	Oğlı hem anuñ ile hem-râh idi Ser-keş ü bî-mezheb ü gümrâh idi
	Kal' a üstinden o şûmuñ keşreti Gitdi ref' oldu götürdi nekbeti	Gördi atasın ki virdi anda cân Cism-i nâ-pâkin alup oldu revân
	Bozdılar hargehlerin indirdiler Yükledüp ehlin dağı bindirdiler	Her kışiyi kârına Hâk irgürür Bu meşeldür iti öldüren sürür
(132a)	Her ' aşîret çıkdı gitdi boy boy Âsumâna çıkmış-idi hây hüy	Geldi başlarına anda her belâ Her birisinüñ belâsı bir belâ
		Surh-ser şâhımuñ oñmadı işi Nekbetine uğradı niçe kışı

* 30. minyatür

	Maḥbūs olan mülḥidi zindāndan çıkarup âteşe yaqduklarınıñ beyānidur.		Dökdiler ol şüm üzre neftler Aña geydirdi şehirlü neftler
		(133a)	Dutdı her tarafından âteş müfsidi Ortaya aldı ‘alevler mülḥidi Surḥ-ser oldu o dem ser-pâ-‘alev Başı üzre tâc idi güyâ ‘alev Yaqdılar gayret için surḥ-ı seri Şaldılar deryälara ḥäkisteri
	Milk-i Şirvāndan ki çıqdı qavm-i şüm Nitdiler ol mürtede aşḥāb-ı Rüm Gerdeninden aldılar zencīrini Dūzeḥ itdiler hemāndem yirini		
3120	Emr olundu Bādgūya qavmine K’ideler anda Rafāviz rağmına		
(132b)	Köhneler ālüde-i neft itdiler Āteş urmağa aña alkitdiler Hem müheyyā itdiler ḥayli palās Hem ḥaşīr-i köhne köhne kīr pās Egine bir cāme-i zer-baft ola Āteşin tīz itmege pūr-neft ola * Eyle itdiler hem ol dem mülḥidi Şardılar köhne ḥaşīra müfsidi Dökdiler başına kāse kāse neft Oldı memlü cāme-i kīr-pāsa neft	3130	Yandı ḥāk oldu o dem buldı fenā Ol yezīd ü maḥzar-ı la‘n-i Ḥūdā Oldı ḥäkister o demde ol la‘īn La‘netullāhi ‘aleyhim ecma‘īn Şāh-ı menḥūs Peyker Ḥān nām ma‘kūsa Şirvān ḥānlıgın virüp on on beş biñ miqdārı Kızılbaş-ı evbaş ile nehr-i Küre vuşul ve Şirvāna duḥül eyledüginüñ beyānidur. Gel berü iy dil ḥikāyet vaḳtidür Ḥāl-i pūr-guşsañ şikāyet vaḳtidür Giryeler kıl eyle ‘arz-ı mâcerā Kār-ı taḳdīre dime çün u çerā

* 31. minyatür

Kendü b̄arũndur yine hem çekdũgũñ
Gişt-z̄ar ire biersin ekdũgũñ

Bir hik̄ayetdir şik̄ayetden ġaraz
‘Arz-ı hik̄metdir riv̄ayetden ġaraz

Oldı H̄a b̄ı-řũbhe Rabbũ’l-‘ Ąlem̄in
şanma ancak ola Rabbi’ř-ř̄alih̄in

Dũřmenũñ hem h̄acetin itdi rev̄a
İ’ tiad it itme meyl-i m̄asũv̄a

H̄‘ah n̄a-h̄‘ah olaca eyler zuh̄ur
Sen gerek geñ tũt gerekse d̄ardur

R̄ah̄at isterseñ ka̄aya virme rız̄a
R̄azı ol her ne iderse itiż̄a

(133b) 3140 Bir zam̄an h̄al olmiřdı Ąsũde-h̄al
Ber-araf olmiş idi h̄arb u ġit̄al

Geldi bir c̄asũs Ereşden ol zam̄an
Didi gedi nehri o dũze-mek̄an

Var ola a‘ d̄ad-ile on beş biñ er
Her biri apũk-sũv̄ar ehl-i hũner

N̄amı Peyker H̄andır serd̄arınũñ
Cũnbũři merd̄anedir ser-k̄arınũñ

Cũmleden z̄atı şeci‘ dir hem kerĩm
ġaflet itmek gelmedi bũyle ġarĩm

Geinũr devrinde bu Rũstem ya S̄am
İ‘ tiadı z̄atına vardır tam̄am

ř̄aha arşu eyledi da‘ v̄a-yı merd
Olmadı aña mu̄abil hi ferd

Geldi yalaşdı ted̄arũk eyleñũz
Kim varur arřu aña hem sũyleñũz

Virdi ũn c̄asũslar bũyle h̄aber
Ol h̄aber virdi ġulũba o keder

3150 Az-idi k’ola mu̄abil ol zam̄an
‘Asker-i İsl̄amdan b̄aı ġalan

Sa‘ y idũp diatler itdũk şad-hez̄ar
Biñ ‘aded cem‘ oldı merd-i k̄ar-ı z̄ar

‘Ořm̄an P̄ař̄a-yı sa‘ Ądet-med̄ar
ġızılbař-ı bed-gird̄arın̄ hũcũmın
mũř̄ahede eylemegin ġ̄azı Ger̄ay
Sult̄anı baş idũp ve Burh̄an Oġlu
Ebũbekir M̄irz̄ayı şirv̄anlu
ř̄a’ifesiyle aña yoldaş idũp irs̄al
eyledũklerinũñ beȳamıdır.

(134a)	<p>Gördi a' dāniñ hücumın ol dilir Kendüler hod qal' adan çıqmaq ' asir</p> <p>Baş idüp Ğāzī Gerāyı ' askere Qarşu gönderdi anı ol leşkere</p> <p>Açdı destin tutdı yüz Haqdan yaña Didi nuşret tıǵıñ ile çift ola</p> <p>Gönderi gitdi biraz ol serveri Haqqa tapşırđı anı döndi geri</p> <p>Biñ kişiyile şaldı on beş biñ ere Yazılan lâ-büd gelür didi sere</p> <p>Var idi yanınca bir kaç yüz Tatar Hiżmetin itmişler idi ihtiyār</p> <p>Hāşılı Tatar u Rümiler ile Rezme niyyet itdi şümiler ile</p> <p>Baş idi Mirzā daħi Tağilere Cümle serdār idi Şirvānilere</p>	<p>Tecrübe olmuş idi def' at-ile Nekbeti ma' lüm idi kerrāt-ile</p> <p>Geldi rezme şabr idüp aħşama dek Kendüye cebr itdi durdı şama dek</p> <p>Birbirin buldı qaravul ol zamān Düşdi ten hāke qarışdı qana qān</p> <p>Virdiler baş aldılar qan aqđı çok Neylesün bunlar ki düşmen ' öşri yok</p> <p>Aldılar hem birbirinden baş u dil Dilleri söyletdi oldı münfa' il</p>
	(134b)	<p>Birbirini bildiler fehm itdiler Vefretinden mülhidüñ vehm itdiler</p> <p>Geldiler mi' ad-gāha durdılar Tirine şimşirine el urdılar</p> <p>Durdı kol kol hep mübarizler yine ' Arz-ı kīn itdi mu' arızlar yine</p>
3160	<p>Ya' ni Burhān Oǵlı olan la' neti Meymenet zātında yok bir nekbeti</p> <p>Her ne cānibde ki olsa ol cüzām Vāqı' olurdu o qavme inhizām</p>	<p>3170 Geldi bir yire dilrān ol zamān Rezme diqqat itdi her pır ü cüvān</p> <p>Çarhacılar çıqdı meydāna yine Oldılar hep mażhar-ı ihsān yine</p>

Her arafdan Őiddet-ile doldı gūŐ
Hāy u hūy na‘ ra-i cūŐ u ħurūŐ

(135a)

abl-i āsāyīŐ alındı her araf
Eylediler kār-ı zārı ber-araf

Uğrına Ğāzī Gerāyın ħep Tatar
Muttaşıl eylerler idi cān niŐār

Burhān Ođlı olan Ebūbekir Mīrzā
ĶızılbaŐ-ı bed-ma‘ āŐın keşretin
mūŐāhede idūp dađı kār-ı zāra
mūbāŐeret itmedin kendūye
mūte‘ allıĶ Őirvānīler ile firār
eyledūginūn beyānidur.

Bir yaña gitse gūrūh ile o dem
‘Azm-i rezm eylerler idi dembedem

Anı gōrmiŐler idi cāndan ‘ azīz
Uğrına cān virmek isterlerdi tīz

Gōrdi Burhān Oğlı un bu ‘ askeri
Didi ĶurtarmaĶ gerek bundan seri

Nidelūm taĶdīre tedbīr uymadı
Zıkr olan tedbīre taĶdīr uymadı

İtmedi hergiz Ķarāra iĶtidār
Ğālib olmiŐdı Ķarāra hem firār

Dir idi her biri cān baş yoluña
Duralum Ķuvvet olalum Ķoluña

Nie kes uymışdı ol bed-ħaŐlete
Ol uğursuzla iriŐdı nekbete

Ni‘ meti ũstinde her kes urdı lāf
Oldı Őoñra Őōzleri lāf u gūzāf

Şeb-revāne donların geydi hemān
Gice ire oldu dūzd-āsā revān

Bulmadı da‘ vāları aŐlā fūrūĶ
Őōzlerin itdi Ķazā-yı ĦaĶ dūrūĶ

Bekler idi hep Ķaravul yolları
Bağlayup durmiŐlar idi Ķolları

3180 ĦaŐılı uğraŐdılar ol gūn tamām
Ķudretince itdi her kes ihtimām

Gōrdiler anın firār itdūgini
Niesin hem uydurup gitdūgini

Ķatı ceng oldu Őeħerden ‘ aşra dek
Ķaldı ħāb-ālūde diller ħaŐre dek

	Hâli Peyker Hâna i' lâm itdiler Surh-serler anda gel gözidiler	Qalmadı çünkim kıtâle kuvveti Gözler oldılar necâta fırsatı
3190	Çün haber virdi qaravul ' askere Gice içre irdi fıtrat leşkere	3200 Geldi ol kaçkun irişdi ' askere Vehm-i cân düşdi ' umûmen leşkere
	Surh-serler atına oldı süvâr Her biri destinde tiğ-i âb-dâr	Vehm-i düşmenden girizân oldılar Gitdi kuvvet şanki bî-cân oldılar
	Yüridi fırsat ganimetdir diyü İtdiler şebhûna fırsattır diyü	Durmadan kaçmağı tercih itdiler Bir dem ârâm itmediler gitdiler
	Duydı Sünniler de Mîrzâ hâlini Ol habîşin itdüğü ef' âlini	Bakmadı oğul ataya ol zamân Her biri semt-i necâta atdı cân
	Oldılar anlar dahi ata süvâr Hâzır oldı rezme ol Rüstem-vaqâr	Başdan aşmak ihtimâl olursa cây Müşfika mâder qor oğlın zir-i pây
(135b)	İlerü gönderdiler niçe dilir Düşmeniñ hâlerinden olmağa habir	Lâf-zenler hiç girüye bakmadı Âb-ı şefkat dillerinden aqmadı
	Gice içre sürdiler a' dâya at Dillerinde zikr idi fikr-i necât	Bakmadı Ğâzî Gerâya lâf uran Bendelik da' vâ idüp qarşu duran
	Buldı şeb içre qaravul birbirin Kimi baş aldı kimi virdi serin	Cân atardı kendüsin qurtarmağa Sür' at eylerdi mekâna varmağa
	Çoğ-idi düşmen bulardan niçe kat Niçe ferzin oldı ol naç' içre mat	Düşmen öninden kaçarken ol zamân Bir ağaca uğradı eli hemân

Düşdi atıyla yire Ğāzī Gerāy
Oldı üstine üşenler bir alay

(136a) 3210 Çekdi tığın biri indi üstine
Miğferini çaldı başı kaçdıma

Bir qarış miğdārı kesdi miğferin
Durdı mülhid üzre çekdi hançerin

İki ejderhā gibi şarmaşdılar
Birbirisin almağa qarvaşdılar *

Güşt-gır-āsā dutup bend-i kemer
Anda gösterdi ğarīme şad-hüner

Geldi başdı māverāsı mülhidüñ
İrdi hem-pāsı çoğaldı müfsidüñ

Niçe yirden nīzeler irgürdiler
Sāye-veş hāke vücūdın sürdiler

(136b) İki destini kafasına o dem
Bağladılar itdiler cevr ü sitem

Dest-beste dil-şikeste sürdiler
Ol diliri Peykere irgürdiler

Mālik oldılar öñince rāyigān
Döndi her biri mekāna şādumān

Oldılar zulmetde iken mülhidin
Leyle-i tārīkde māha yakın

Peyker Hān-ı zalālet-nişān Ğāzī
Gerāy Sultānı tekrār bende çeküp
yanınca niçe qorçılar qoşup Şāh
Oğlına irsāl eyledüginüñ beyānidur.

3220 Gör yine iy dil bu qarḥ-ı bī-vefā
Niçe eyler ādeme cevr ü cefā

Salṭanat ehlin niçe hūr u zebün
Eyleyüp bahtın idermiş vājgün

Devlete cāyız degildir i' timād
Saña gelsün qışşamızdan i' tiḳād

Hālını Ğāzī Gerāyın fehm idüp
Añlasañ bundan geçerdüñ vehm idüp

Hem-reh olma qatı kec-revdir felek
Qatliñe durmaz devādevdir felek

‘İbret al Ğāzī Gerāya neyledi
Düşmene virdi giriftār eyledi

* 32. minyattır

Geldi desti beste Peyker Hāna ol
İtdi kendüye anı hem-hāne ol

Aldı bendin aña ikrām eyledi
Niçe gün yanında ārām eyledi

Şādılıklar itdiler bir niçe gün
Şanki ‘İd irmiş idi yāhūd düğün

(137a) Çekdiler anda sumāt-ı ni‘ meti
İtdiler Ğāzī Gerāya ‘izzeti

3230 Nuql şurbın hod firāvān itdiler
Bāğ u bostān seyrine alkitdiler

Niçe gün bu hāl ile ‘izzet idüp
Hayra maqdem didiler hürmet idüp

Cümle dirlerdi buña olmaz nazīr
Pādişāh oğlı olup ola dilīr

Hem vecāhet var huşūşā ma‘ rifet
Vardır zātında hayli mekremet

Her gören anı muḥabbet eyledi
Ḥātırın şordı meveddet eyledi

Soñra irsāl itdiler Şāh Oğlına
Ya‘ ni ol bed-kār u gümrāh oğlına

Bende çekdiler yine ol serveri
Urdılar zencīre ol şīr-i neri

Ursalar zencīre tañ mı şīrdir
Zīveri şīrūñ yine zencīrdür

Çoşdılar yanınca anıñ qorçılar
Ṭarriḳu zikri için qorçılar

Oldılar Şāh Oğlına çünkim yaqīn
Müjde için gitdi bir merdūd-ı dīn

3240 Vardı Şāh Oğlına itdi müjdeler
Tazelendi hep dil-i pej[mür]deler

Raḳşa girdi cümlesi şādī-künān
Ṭacın atdı göklere surḥ-ı serān

Ğāzī Gerāy Sulṭān Şāh Oğlı olan
ğabāvet-nişāna vuşul bulup ḥīn-i
mülākātda atıñdan in diyü sultānlar
teklīf eyledüklerinde inmeyüp atıyla
muşāfaḥa eyledügidür.*

(138b) Bilmeyen ādem degil mi‘ yārını
Her kişi bilmek gerek miḳdārını

* Nüshada 137b ve 138a sayfalarının numaralandırılmadığı göze çarpmaktadır. Metin tertibimizde nüshada belirtilen varak numaralarına sadık kalınmıştır.

Emr olunmuşdur te‘addī itmek
Kişi tavrından ziyāde gitmemek

Nefsini bilen Hūdāsın fehm ider
Bilmeyenler ādemem diyüp n’ider

Neyledi Şāh Oğlına gör ol dilīr
Çün esīr olmuşdı şandılar haķīr

Bilmediler ķadrini miķdārını
Cümle cāyiz gördiler āzārını

Niçe fehm itsün ki etrāk idiler
Ķadr-i zer zerger-şināsdir didiler

Oldı istiķbāle Şāh Oğlı süvār
Hān-ile sultānlar her ne ki var

Çıkdılar ķarşuya istiķbāl için
‘Arz-ı ķudret itdiler iķbāl için

3250 Geldi Mīrzāya muķābil ol dilīr
Dest-beste gerdeni zencīr-gīr

Didiler atıñdan in iy hoş-hışāl
Sūr yüzüñ hāke günāhiñ it su’āl

Didi niçün inerem atdan bu dem
Gıtmezem ķarşu piyāde bir ķadem

Bañā itmek siz haķāretle nazar
Devlet-i dūnyā degildür kār-gir

Āl-i Cengīzem ne ğam irse fütūr
Ger esīr isem ne var itmez ķuşūr

Bāz-ger bend-i belāda ķalsa aç
Eylemez ķāyd ile tebdīl-i mizāc

Şānım artırdı giriftār olduğum
Cümleden yegdür haber-dār olduğum

(139a) Hānlık ‘arzın şikest itmek şehā
Hān bin hān oğlıyam niçe ata

Yirde yatsa gelmez altuna ķüsūr
Pārelense hem behāsına ķuşūr

Vech-i ma’ķūl ile ilzām eyledi
Her birisin emrine rām eyledi *

3260 Ķarşu Şāh Oğlına vardı atile
Şordı hālin hātırın kerrāt-ile

Elden el üstündür ‘ālem tōlıdur
Didi ğam çekme yigitler yolıdur

* 33. minyatür

	Sözlerin her dem muvâfiķ söyledi Hâṭırın şordı tesellî eyledi		mâl hâşıl olur yirlerden daḫi nesne hâşıl olmaḫın mükedderü'l-hâl olduḫıdır.
(139b)	Ol diliri muttaşıl söyletdiler Niçe gün zu' minca anıñ gitdiler Bildiler çün olmadı anı mutî' İtmedi hiç luṭf u iḫsâmı mutî' Gördiler iḫsân-ile yâr olmadı Anlara bâr oldu ğam-h̄'âr olmadı Dost olmaz diyü taşdıķ itdiler Ḳal' a irsâline taḫķiķ itdiler Urdılar ol şîre hem zencîr-i zer Yine ol gence nigeḫbân oldılar Durmədılar ḳal' aya alkitdiler Anı maḫbûs-ı Alamut itdiler Eylediler anda bir cāyı mekân Ḳaldı me'yûs u diĝer-gün bir zamân Ĝazî Gerây Sulṭân giriftâr olmaḫın Ḳızılbaş-ı bed-ma'âş Şirvâna her tarafdan hücum idüp her nâḫiyeye bir bermek ta'yîn idüp ' Oşmân Pâşâ ḫazretlerinüñ aḫvâli diĝer-gün ve	3270	Çün giriftâr oldu ol serdâr-ı dîn Ḥayli düşvâr oldu kâr-ı mü'minîn Ĝâlib oldu geldi hem ğam leşkeri Dutdı Şirvâni Ḳızılbaş ' askeri Pârtal Oĝlı Muştafâ Sulṭân hem Geldi sür' at üzre ol şeyṭân hem Virdiler Aḳtaşî Sulṭân Beyreke İtdiler hem niçe iḫsân Beyreke Geldiler geldiklene hem irdiler Aldılar İbn-i Ziyâda virdiler (140a)
			Hâşılı Aḳşuya dek zabṭ itdiler Niçe sultânlar ḳodular gitdiler Taĝlara ḳaçdı Ḳabala ḫalkı hep Anda şaḳlardı ' ayâlin rûz u şeb Ḳodı ḳaçdı hem re' ayâ milkini Görmez oldılar berâyâ silkini

Her biri bir cānibe oldu revān
Cāndır lāzım olan andan cihān

Çaldı bir yıl hālī ol yirler tamām
Hāşıl olmamışdı maḥrūm idi ‘ām

3280 Bāğçelerden hāşıl olmadı ḥarīr
Bāb-ı maḥşūlāt olup noḫşān-peẓīr

Kimse ol yılda zirā‘ at itmedi
Müntefi‘ olmadı yirden bitmedi

Hem olan yirlerde hāşıldan eṣer
Māni‘ oldu zabṭ u rabṭa surḥ-ser

Hem ḥazīne gelmedi erkāndan
Hem zuhūr itmedi nesne kāndan

Olmadı ḳudret ‘ulūfe virmege
Yā ra‘ iyyetden alup devşirmege

Pes diger-gün oldu çok hāl-i müşīr
Hiç muṭābıḳ düşmedi fāl-i vezīr

Her taraftan eyledi a‘ dā hücūm
Esdı gūyā şarşar-ı bād-ı sümüm

Milk-i dil olmuşdı ol yılda ḥarāb
Aşiyān-ı bāza girmişdi gurāb

Kār-ı maḫşūdı nihāyet bulmadı
Ebter oldu ḳaldı gāyet bulmadı

Buña tedbīr idüp isterdi meded
Ġayretinden ḳalmadı tende remed

(140b) 3290 Yoğ-idi bu kāra hergiz çāresi
Hiç oñulmazdı derūnī yāresi

Yoğ-idi ‘ asker vara surḥ-ı sere
Yā çeri mevcūdına aḳçe vire

Ḳalmış-idi hem taḥayyürde tamām
Eylemezdi bir yaña ḳalbi ḳıyām

Gāh dirdi cümleten ‘ azm idelüm
Surḥ-serlerle varup rezm idelüm

Gāh dirdi neyleyem bu Benderi
Kime teslīm ideyin āhen deri

Ġayret almışdı vücūdın serteser
Āteşinden gāh olurdu pūr-şerer

‘Oşmān Pāşā-yı sa‘ ādet-medār
Ḳızılbaşın hücūmın müşāhede idüp
ve serdārlığa lāyıḳ daḫi kimesne
olmamağın ḳayı-ı nazm Āşafī Beg
serdār idüp Ḳayḳı Beg nām bir

sancağ begin aña koşup Kabala nâm
kağ' aya irsâl eyledügidür.

Gel berü zikr it serencâmiñ yine
Söyle tarh-ı vaşfın A' câmiñ yine

Niçe bulduñ anları söyle ' ayân
Her ne var taħrîr kıl eyle beyân

Söyle ketm itme hikâyet vahtidür
Yâra ħalinden şikâyet vahtidür

Didi diyem ħalim añlarsañ benim
Ĥâlime raħm idüp ađlarsañ benim

3300 Düşmişüñ bilürmiş aħvâlin düşen
Yeg bilür taħndan düşen ħâlin düşen

Añlamaz ħâl-i faķiri ağniyâ
Hem ħaķiķat n'idügin ehl-i riyâ

(141a) Düşdüm al destim beni ħaldır yine
Atlu olurmuş yigit ine bine

Düşe ħalka büyütür oğlan fi'l-meşel
Atalardan böyle güş itdik ezel

Bir zamân k'irmiş idi vaht-i şitâ
İtmez idi taşrasın dil iķtizâ

Bender içre sedd-i İskender idük
Devlet-ile säkin-i Bender idük

Ni' met-i küllî idi âteş ħatı
Dâyimâ fevt eylemezdik fırsatı

Baş çıkarmazdı şitâdan bir kişi
Ĥânede âteş kenâr-idi işi

Eylerüz şandıķ o dem zevķ sürür
Kârvân-ı ' ömr ise itmiş mürür

Menzil almış ol bize ħatlanmamış
Ĥ'âba varmış dil yetür atlanmamış

3310 Ĥaşılı bir gün o şîr-i cân-sitân
Da' vet itdi bendesin ol kâmrân

Didi surĥ-ı serlere çâre gerek
Milkimizden bunlar âvâre gerek

Geldi bunlar irdi Aķşuya yaķın
Olmamaķ yegdir ' adûlardan emîn

Bunları tağıtmağa himmet gerek
Ĥâzır ol varmağ için diķķat gerek

Hep kırıldı cümlesi biz ħalmışuz
Ölmeliyiz biz cevâbı almışuz

<p>Nidelüm kimse bize yâr olmadı Bu keşâkeşlerde ğam-h̄'âr olmadı</p>	<p>Ḳal' a zaḥîres-içün cem' olunan ġılâli ḳul karındaşları fuzûlî bey' itdürüp ' ulûfelerin alduklarıdır.</p>
<p>Üstümüzde himmet-i ḥünkârdır Ġayriler bu kâra hep inkârdır</p>	<p>Vardı anda ḳal' a fikrin itmege Furşat el virdükde andan gitmege</p>
<p>(141b) Pâdişâhın çünki vardır himmeti Zâyi' olmazsın bulursın râḥatı</p>	<p>İtdi ḳul ḳardaşları anda fesâd Her biri at oġlanı nekbet-nejâd</p>
<p>Ḥâzır ol durma hemân var himmet it Nuşret-i " <i>innâ feteḥnâ</i> " ile git</p>	<p>Âşafîye çekdiler kılıç bıçaḳ Ortada perrân idi tiġ ü nacaḳ</p>
<p>Alıgör var gir Ḳabala ḳal' asın Almasun düşmen Ḥavâle ḳal' asın</p>	<p>Cür'et itdi yürüdi evbaşları Hep muḥarrık oldu yaya başları</p>
<p>3320 Eyledi Ḳayḳı Begi hem-râh aîâ Şoñra oldu cehl-ile gümrâh aña</p>	<p>3330 Didi her biri ' ulûfe isteriz Di muvâcibsiz ne semte gideriz</p>
<p>Çıkdılar Benderden a' dâ ḳaşdına Ya' ni milk ü mâl ḳabz u başına</p>	<p>(142a) Âşafî ma' ḳül ile virdi cevâb Gösterüp her birine râh-ı şavâb</p>
<p>Surḥ-serler almış idi her yiri Varımazdı hem oraya bir çeri</p>	<p>Didi sancaġa varalum girelüm Cem' idüp andan vazîfe virelüm</p>
<p>Ḥavz-ı Lâhiç taġlarından indiler Hem zaḥîre cem' idüp indürdiler</p>	<p>Aḳçeñüz de alsañuz neylerdiñiz Hem zaḥîre vir diyü söylerdiñiz</p>
<p>İki üç aylık zaḥîre cem' idüp Cümleten aldı Şemâḥiye gidüp</p>	

Şimdi hod elzem zaḥîre bâbıdur
Ḳal' anıñ lâzım olan esbâbıdur

Mülzem olmadı o segler ḥâşılı
Lâzım oldu hem mevâcib vâşılı

Cem' olan ḳal' a ḡalâtın bi't-tamâm (142b)
Cümle bey' itdirdiler mâ-lâ-keâm

Ḥaḳḳını virdi mevâcib-ḥ'âra hep
Kendüye yâr olmayan aḡyâra hep

Geldi pâşâdan mü'ekked nâmeler
Birbiri üzre mücedded nâmeler

Var gir turma Ḳabala ḳal' asın
Tiz bünyâd it yıkılmış ḳullesin

3340 Giregör saña zaḥîre varıyor
Âdem irsâl eyledük arayıyor

Gördi pâşânıñ daḡi iḳdâmını
Didi Ḥaḳ ḡayr eylesün encâmını

Ḥaḳ ta' âlâya tevekkül eyledi
Hem resûline tevessül eyledi

Yüridi andan şıḡındı ḡazrete
Urdı yüz ol dem cenâb-ı rif ate

Gitdi bir gün bir gece îlgâr ile
Eşḳıyâ aḳvâmı ol eşrâr ile

Düşmen âḡâh olmadın at sürdiler
Cehd idüp kendülerin irgürdiler

Ol mekânıñ ḡâletin ḡuş ur işit
Yog-idi ḳal' a içinde cânlu it

Hep gedik olmuşdı şûrı yir yir
Pîr dendânı gibi raḡne-peẓîr

Ḥâr u ḡaş idi binâ-yı ḳal' ası
Âşiyân-ı büm idi her ḳullesi

Niçe ḳal' a ḡârdan ḡavlî idi
Ḡüsferd aḡlı dimek evlâ idi

3350 Ḥâşılı girdük çün ol vîrâneye
Döndi anı her gören dîvâneye

Düşdi bir iş idi başa n'idelüm
Ḡayret aldı bizi niçe gidelüm

Raḡneler virdik yayanıñ başına
Anı ta' mîr itdüre yoldaşına

Her ḳula bir ḳulle ta' yîñ eyledik
Gösterüp kârını tebyîñ eyledik

Cümleten ta' mîre sa'y itdük hemân
Vâkıf oldu hâle hem surh-ı serân

Âşafî Beg Kabala kal'âsına gelüp
girdügin Kızılbaş-ı bed-ma'âş
istimâ' itmegin dört beş biñ
Kızılbaş-ı nekbet-şi'âr ile altmış
dört tûfeng-endâz rafz-iştihâr
mülhidler ile kal'a üzerine gelüp on
sekiz gün 'ale't-tevâlî ceng ü
cidâlden hâlî olunmaduğınun
beyânıdur.

Çün atar tîr-i kazâ kavş-i kader
Bu sipîhr olsa siper perrân geçer

Vardır dilde oñulmaz yâresi
Râzı olmağdır kazâyâ çâresi

Eyleme bu zâl-i gerdüna sitiz
İy gönül şabr it degil cây-ı giriz

(143a) Şabr ile zindândan buldı necât
Yûsuf-ı gümgeşte ol 'âlî-simât

Gâlib olmuşken niçe yıl ibtilâ
Şabr ile Eyyûb bulmuşdır şifâ

3360 Cevre şabr it ki vefâdır 'âkıbet
Her belânın âhîridür 'âfiyet

Âşafî'nün kışsa-i pür-guşşasın
Kışşasını güş kıl al hişşesin

Kal' anın ta' mîrin itdi ibtidâ
Râzı oldu her ne ise iktizâ

Bir iki gün geçmedin surh-ı serân
Kal'a üzre geldiler da'vâ-künân

Surh-ser şehri Ereşteydi ol ân
Çâştlık yoluydu mâbeyni hemân

Yanlarınca sürdiler niçe yayağ
Oldı toprağ sürmek için ittifağ

Partal Oğlı Muştafâ Begdi biri
Ol idi surh-ı seriñ ser-leşkeri

Biri anlardan da Beyrek Beg idi
Yanlarında hayli iti seg idi

Biri hem İbn-i Ziyâd idi anuñ
Atası hânıydı evvel Genceniñ

Birine dirlerdi Hacılar Begi
Ol dañi şahıñ geçerdî bir segi

3370	Hāşılı sekiz nefer sultān idi Her biri İblīsden şeytān idi	3380	Köhneyüp yirde yatur bir al' adır Görmeyen anı şanur bir al' adır
	Yanlarınca geldi hem beş biñ nefer Surh-serlerden niçe düzeḡ-maar		Çok müverriḡler tevārīḡde dimiş Sābıkā ol al' a şu içre imiş
	al' ayı leşkerle çevre aldılar Beglerüñ kūs ü nefirin çaldılar		İki cānibden iki cūy var aar Birbirisin al' a öñinde başar
(143b)	Her taraıdan cenge başlandı hemān Şanki ırmaḡ idi ol dem adı an		Bir olur ikisi ol şuyuñ o dem Bir boḡaza girür ol şu dembedem
	İki cānibden çıkardı çarḡacı Urışurlardı yoḡ-idi aracı		Sābıkā bir sedd imiş hem ol boḡaz al' adan varır aña top-ı dirāz
	Ki tüfeng ile idi ceng ü cidāl Gāh tır ü tıḡ ile oldu ıtāl		İrkilürmiş şu dayanup seddine Yuarusına dönermiş şu yine
	Almayınca birbirin dönmez idi Āteş-i ḡiddetleri sönmez idi		Alur imiş al' anıñ şu çevresin al' a ortada alur şu devresin
	Yürümiş eylerler idi durmayup Bir dem ārām itmeyüp durḡurmayup		Böyle yazmışlar bilenler ol demi Şehre şandalla varırmış ādemi
	Her taraıdan ḡar çıkardı al' aya Bār ile çıkısa başardı al' aya	(144a)	Bunu ḡüş itdük müverriḡler dimiş at' olunmayınca sedd fetḡ olmamış
	al' adır nāmı velī dīvārı yo Gerçi yo dīvārı ammā dārı ço		

On sekiz gün hâşılı her altabân
Yürüyiş idüp odılar nerdübân *

3390 Def' iderdik ki tûfeng ü tîr ile
Her gedikde ceng idüp şimşîr ile

Virmedik ol al' anıñ bir tâşını
Düşmeniñ taşıyla yardık başını

(144b) Bellerin bükdi velîkin açlık
Gitdi uvvet almadı yoldaşlık

Niçe günler yindi tuzsız at eti
Geldiler açız diyü her nekbeti

Yürüdiler Âşafiniñ üstine
Aldı her biri yarağın destine

Virür idi anlara her gün bir at
âni' olmazdı yine ol mühmelât

Bir bölük başıyla hep yoldaşları
açdı bir gice gör ol evbaşları

Düşmene tab' iyyet idüp gitdiler
al' a hâlin anda taqrîr itdiler

Didi muhteldir zâhîre hâli hep
Hem perişândır uluñ ahvâli hep

Muttaşıl her gün ulûv itmekdedür
Çıkmağa andan bahâne isteyor

3400 Nâmeler yazıñ hoş-âmed söyleñüz
Zür olmaz hîle tedbîr eyleñüz

ızılbaş-ı evbâş Ğaşşâni sancağı
begin giriftâr idüp anuñ ağızından
al' aya mektûb irsâl eyledüklerinüñ
beyâmidur.

Bir gün ayrıldı ol ' askerden tamâm
Biñ nefer mülhidle bir neket hitâm

Başmağa gönderdi Ğaşşâni begin
Nâmı Maħmûd idi şâlih merd-i dîn

Ğâfil iken başdı anı ol yezîd
Niçe İslâm ehlini itdi şehîd

utdılar anı giriftâr itdiler
ayd-bend idüp o dem alkitdiler

(145a) Çün getürdiler anı ser-leşkere
Nâdim olurlar gibi ol işlere

* 34. minyatür

Şalıvirdiler aña ‘ izzet idüp
Ya‘ ni ƣal‘ a ƣalƣına himmet idüp

Anün aƣzından yazılmış nâmeler
Ƙal‘ aya ƣarşu idüp hengâmeler

Pâdişâha elçiler gitmiş imiş
Şâh-ı şulh için vekîl itmiş imiş

Adına dirlermiş İbrâhîm Hân
Geldi anıñ adamı şimdi hemân

3410 Cengimiz şulha mübeddel eylemiş (145b)
Barışık bâbında çok söz söylemiş

Bezme tebdîl oldı şimdi rezmimiz
Germ olupdur ƣamdü li-llâh bezmimiz

Şalıvirdiler beni ‘ izzet idüp
Bezme da‘ vet itdiler ƣürmet idüp

Eyleñüz siz daƣı cengi ber-ƣaraf
Ƙurt ƣoyun-ile yürüsün her ƣaraf

Varıñız gidüñ mekâna ƣurmañız
Sîneñüz peykân-ı tire urmañız

Olmaduğın hem zaƣıre bildiler
Yine cengden çekdiler el geldiler

Nâmelerle ni‘ met irsâl itdiler
Âşafîye müjde îşâl itdiler

Cümle ƣul ƣarındaşları âlât-ı ƣarb-
ile Âşafî Begüñ üzerine hücum idüp
pâdişâhımız ile şâh şulh imdi
şimden soñra ceng itmeziz ƣal‘ adan
ƣıƣalum gidelüm diyü iƣdâm
eyledüklerinde ma‘ ƣül ile cevâb
virüp mezbûrları ilzâm eyledüginüñ
beyânıdur.

Olmasun kârıñ şaƣın iy dil dürüğ
Şem‘-i maƣşüduñ ebed virmez fûrüg

Râst ƣavl ol açma gel kizbe dehen
Pend idüpdür nâşih-ı pîr-i kühen

Doğruluğından elif başdır yiri
Egri olma yâ gibi ƣalma geri

3420 Kâzib olduğın sûtürü muhtefî
Nâmeler itdi şehâdet Âşafî

Ol müzevver nâmelerden oldı şâd
Geldi ƣul ƣardaşlarına i‘ tiƣâd

Geldiler hep bir yire cem‘ oldılar
Hânesine Âşafîñüñ doldılar

Didiler biz ne duruz şimdengirü
Cenge niçün baş uruz şimdengirü

Çünkü şulh olmuş Kıızılbaş ile Rûm
Lâyiḥ olmaḵ bize lâyiḵ mı ğumûm

Didi âşaf olmañuz bundan emîn
Eylediler nâme-i dâm u kemîn

Bu müzevvirdir dürüg âlâtına
İki şâhid var bunuñ işbâtına

Çünkü şulh oldu niçündür ol begi
Men' ider miydi bu semte gelmegi

Niçün âzâd itmedi şulh oldu çün
Yine gör ḥabsindedir ol dün ü gün

Bir daḫi budur ki çün şulh itdiler
Ḳal' adan niçün bize git didiler

3430 Nâmesiyle sözleridür hep dürüg

Oldı ol nâme çerâĝ-ı bî-fürüg

Ḥâşılı men' itdi ḳulı gitmeden

Böyle bî-ma' nâ teḳâzâ itmeden

(146a) Kıızılbaş-ı bed-ma' âş ṭâ'ifesi ol ḫîle
ile murâdları ḫâşıl ve maḳşüdlarına

vâşıl olmadıḳların müşâhede
itmegin sekiz nefer sultân ḳal' a
ḳurbine gelüp ellerinde birer
muşḫaf-ı şerîf getürüp ḳul
ḳardaşların i' timâd itdürdükleriniñ
beyânıdır.

Kârı bî-mezhebleriñ olur dürüg
Hem çerâĝ-ı devleti virmez fürüg

Dîni olmayanda ' ahd olmaz ḳavî
Ḥaḳ kelâmın añlamaz diyü ğavî

Bâver itme ' ahdine mülḫidleriñ
Şübhe yok ifsâdına müfsidleriñ

Olmadı çün gördi nâma bend ü dâm
İtdiler bir ğayrı kâra ihtimâm

Geldiler bir yire ifsâd itmege
Ḳal' a-i tezvîri bünyâd itmege

Ḳal' aya cem' iyyet ile geldiler
Tîşe-i tezvîr ile dil deldiler

Cümle ḳul ḳardaşların da' vet idüp
Niçe sevgend itdiler diḳḳat idüp

<p>Dest-i menhūsın degerdi muşhafa Her biri bir muşhafı urdı kefe</p>	<p>(147a)</p>	<p>Ḳal‘ adan zūr-ile anı tard idüñ Siz varup şihhatle Derbende gidüñ</p>
<p>3440 Hep zarar kaçd itmege and içdiler Âhiri ekdiklerini biçdiler</p>		<p>Ḳaykı Beg daḫi ḳul ḳarındaşların tekrâr igvâ idüp Âşafî Beg gayret ile baş virmişdir siz niçün yok yire helâk olursız diyü mezkûrlara ḥavf virmegin yine âlât-ı ḥarb-ile üzerine gelüp ḳarbi ḳal‘ dan çıkardıklarınuñ beyânıdır.</p>
<p>İ‘ tiḳâd itdirdi sâde-dilleri Şoñra ḳanından aḳıtdı seyleri</p>		
<p>Âşafî ol demde feryâd eyledi Câna ḳıymaḳ uymaḳ a‘ dâya didi</p>		<p>Yazılan “<i>naḥnü ḳasemnâ</i>” ezel Aña hiç olmaz dilâ redd-i bedel</p>
<p>Bize gelmişdür didiler i‘ tiḳâd Eyleyen böyle yemîn itmez fesâd</p>		
<p>(146b) Ḥarbi ḥud‘ adır didi çün Murtażâ Eylemekdir itdügince iḳtizâ</p>		<p>3450 Her ne kim taḳdîr olup yazdı ḳalem Gelür elbet başa hiç çekme elem</p>
<p>Zūr ile olmadı ḥîle ideyor Duymayursız sizi alup gideyor *</p>		<p>Sîneñe kâr eylese tîr-i ḳazâ Râzı olmaḳdır o derde iḳtizâ</p>
<p>Luḫf ile yalvardı hem çok söyledi Ḳaykı Beg anları igvâ eyledi</p>		<p>Yâr olmaz kimseye gitdi felek Âşafî bi-çâreye n’itdi felek</p>
<p>Ol virüpdür didi baş gayret ile Ḳıydıñuz mı câna külliyyet ile</p>		<p>Geldi ḳul ḳardaşlarına ittifaḳ Eyledi Ḳaykı Beg anda çok nifâḳ</p>
		<p>Ḳal‘ adan çıḳmağa çün meyl itdiler Pür-yarağ oldılar andan gitdiler</p>

* 35. minyatür

Didiler gel çık ve yâhud başıñı Alıruz katl iderüz yoldaşıñı	(148a)	Vardılar hem başdılar ıştablını Hâzır itdiler nefir ü tablını
Bunda kimseñ yoķ k'ide saña meded Bir mu' inüñ yoķ senüñ illâ ehad		Atlarına cümleten zeyn urdılar Çekdiler karşuya hâzır durdılar
Yâ biz ölmek gerekiz yoķsa senüñ Başıñı kat' ideriz bırġup tenüñ		Didiler çık taşraya biñ atıña Yoķ dir-iseñ hâzır ol evkâtıña
Gideriz bundan Kızılbaş oluruz Anda hem bu deñlü dirlik buluruz		H'âh nâ-h'âh atına bindirdiler Darb-ile ol kal' adan indürdiler
Bundan evvel gitdi bir yoldaşımız On nefer yoldaş ile ġardaşımız		ġal' adan ki çıkıldılar cây üstine Surh-serler aldı tıġın destine
(147b) 3460 Varduġı demde ri' âyet itdiler Zer-kemer ġançer ' inâyet itdiler		Cümlesi olmuş idi yalıñ yaraķ Yüridiler üstine bi'l-ittifâķ
Varurız anda seni katl eylerüz Daġı şimden soñra bunda neyeleriz	3470	ġayķı Beg gördi ki hâl oldu yaman Atınuñ ismin ġodı Cânġurtaran
Âşafıye itdiler cümle hücüm ġal' adan çık git diyü ol ġavm-i şüm *		Bırķdı ġaçdı Âşafı bî-çâreyi Âġza atdı gitdi ol âvâreyi
Hâşılı bunlarla çoķ ceng eyledi Her birisi rezme âheng eyledi		Çekdi şimşir ol tevekkül eyledi Durdı aşġâba tevessül eyledi
		Oldı bir ġaç kerre anda kerr ü fer Surh-serler var idi hem beş biñ er

* 36. minyattır

Birisi k̄ul qardaşınıñ durmadı
Düşmene atup t̄fengin urmadı

Ƨutdı yüz her biri ormandan yaña
Ol ağaç deryâsı ‘ummândan yaña

Qaldı tenhâ Āşafî bir kaç ğulâm
Yalñız ölmek-idi ihtimâm

Gördi ol demde gerisin ısıcaq
Yeyni qalkar lâ-büd ağır basıcaq

Ol dañi atdı kenâra kendüsin
Ceng ile alup çıqara kendüsin

(148b) Kimi n̄zeyle kimisi t̄r ile
Düşdi ardınca ‘ad u şimşir ile

3480 Yıqdı n̄zeyle silahdârın biri
Ƨutmağa endi ‘adū anı diri

Döndi Āşaf üstine qurtarmağa
Çekdi şimşirin ol iti urmağa

Düşmeniñ irişdi ardı ol zamân
Yitdüğine virmeyüp hergiz amân

Ol ğulâm üstine üşdi cümlesi
Atdan atıldı vü düşdi cümlesi

Āşafî gördi ki geçdi işden iş
Kimse yâr olmadı yâd oldı biliş

Urdı qamçı atına qaçdı hemân
Ardına düşdi o kavm-i bî-amân

Var-idi yanında çaqmaqlu t̄feng
Qaçaraq eylerdi hem anıñla ceng

İdemezdi cür’et a‘dâ girmege
N̄ze peykânın aña irgürmege

Düşmen ardınca qovup qaçardı ol
Ol t̄feng darbıyla yol açardı ol

Gider iken hâşılı bu hâl ile
Sürdi ardınca ‘ad u icmâl ile

3490 Geldi yol üzre önüne bir bataq
Olmış imiş āba ol yirler yataq

Çünki girdi Āşafî ol balçığa
Cümleten şaplandı ol yol balçığa

Yalñız olmayayın didi hemân
Atdı çaqmaqlu t̄fengin bî-gümân

Yalñız ölmek dilâ erlik degil
Düşmen urmamaq dilâverlik degil

- (149a) Gel gör ammā neyler insāna kazā
Nāzil olduqça kazāya vir rızā
- Kaçma taqdīr-i Hūdādan rāzı ol
Öl veyā öldür şehīd ü gāzī ol *
- Hāşılı aldı tūfengin urmağa
Bir yaña ol varçalardan çıqmağa
- Ağız otın ref' idüp bād-ı kazā
Ot evinde qalmamış olmuş haṭā
- (149b) Kārger olmaduğın gördi ' adū
Bir uğurdan itdiler aña gultiv
- Kimi nīzeyle kimi şimşīr ile
Kimi şimşīr ile kimi tūr ile
- 3500 Balçık içre yıqdılar atdan anı
Şanki balçıkdan yapılmış ādemi
- Dutdılar anı muqayyed itdiler
Bend ile serdāra dek alkitdiler
- Āşafī Beg giriftār olduqdan soṫra
Gence ḥākimi olan İmām Quli Hān
ḥaberdār olup Muşafā Sultāndan
ṭaleb idüp Genceye getürdüp ri' āyet
- eyledükden ğayrı esīr olan
silahdārın yine kendüye ḥizmet için
virdügidür.
- Olğör dünyāda şahīb-ma' rifet
Düşmeniñ de saña eyler mekremet
- Gitmez imiş cān çıkınca ma' rifet
Devlet egniñde libās-ı ' āriyet
- Devletiñden ma' rifet efzūn imiş
Tende genc-i ma' rifet maḥzūn imiş
- Devlet olmaz ma' rifetsiz pāyidār
Gitse devlet kimse itmez i' tibār
- Ma' rifet olduqda devlet gitse hem
Yine ḥalk içre mu' azzezsın ne ğam
- Yatsa zer ḥāk içre yıllarla eger
Zātına noqşān irişmez hem zarar
- Rīze rīze olsa ger eyler bahā
Kem bahā olmaqlık itmez iḫtizā
- Āşafī çün oldı a' dāya esīr
Gitdi devlet mīr iken oldı ḥaḫīr

* 37. minyatür

(150a) 3510 Söyledüp itdiler anı imtiḥān

‘Aqlını mi‘ yāra urdılar hemān

Gördiler zātında vardır ma‘ rifet

‘Özr idüp gösterdiler çok meskenet

Şi‘r ü inşāsına tālib oldılar

Yār olup aña muşāhib oldılar

Ḥāneye hem da‘ vet eylerler idi

Ḳudretince ḥürmet eylerler idi

Bāğa ilterlerdi dil-gīr olmasun

Ġamla gülzār-ı cemāli şolmasun

Düşmen iken aña ‘izzet itdiler

Şi‘r ü inşāsına raġbet itdiler

Ḥayli ḳul ḳardaşların hem ol zamān

Ḳatlı idüp başların aldılar revān

Ḳayḳı Beg hem anda ḳatlı oldu bile

Cānını ḳurtarmadı düşdi ele

Böyle memdūḥ olmaġ-ile ol dilīr

Oldı ḥānı Genceniñ andan ḥabīr

Muştafā Sultāndan itdi tāleb

‘İzzete inşā vü şi‘r oldu sebeb

3520 Gencede hem ḥāne irsāl itdiler

‘İzzet ü ḥürmetle īşāl itdiler

Ḥān hem gönderdi istiḳbāl için

Ḳarşu sultānlar aña iḳbāl için

Ḥayra maḳdem didi hep āzādeler

Genceniñ eşrāfi merdüm-zādeler

Geldi çün ḥāna mülāḳat eyledi

Ḥātırın aldı mürā‘ at eyledi

Didi yigitler yoludur ġam yime

Günde biñ şükr it şikāyet eyleme

(150b)

Niçe Rüstem Zāla olmuşdır bu kār

İtdi serverler bu kārı ihtisār

Ḥāl-i dünyā böyledir ġam çekmeñüz

Böyle toḥm-ı iyāset ekmeñüz

Şāhımız ġāyet mürüvvet ḳanıdır

Ḥamza Mīrzā ḥod ḳuvvet kāmıdır

Sizcileyin biz dilīre ḳıymazız

Ṭab‘ı ḥoş rüşen-zamīre ḳıymazuz

Anı ḥoş gördi ta‘ alluḳ eyledi

Ḥātırın şordı temelluḳ eyledi

3530 Ol esîr olan silah-dârın yine Virdi ğayret içre ğam-ğ̃ârın yine	(151a)	Âşafîye soñra gel gör n'itdiler Yine destin gerdenin bend itdiler
Bu vilâyetlerde olduĝa saña Hizmet itsün itmesin senden îbâ		İtdiler bir ğorĝıya teslîm anı Doldı ğorucuyla anıñ her yanı
Hâşılı bir hafta miĝdârı tamâm Gence şehrinde olurdu şâd u kâm	3540	Kimse yol virmediler varmaĝa Gencine oldu nıgeh-bân ejdehâ
Mesken olmışdı maĝâm-ı dil-güşâ Urmış-idi beyt-i eş' ara binâ		Gelmez oldu yanına varup gelen Men' iderlerdi muhibbin gelmeden
Âşafî Begi şâh-ı menhûsa irsâl eylemek lâzım geldikde Erzânî Beg nâm ğorĝıya teslîm olunup kayd- bend ile alup gitdügidür.		Ol dilîri şâha irsâl itdiler Genceden Ğazvine îşâl itdiler
İy göñül dünyâ degil cây-ı sürûr Kimse yokdur bu dâr içre hużûr		Anı hem bindürdiler bir estere Ğamla dönmişdi hemân ħâkistere
Devlet içre var hezârân zilleti Hâl-ber-' aks olsa gel gör nekbeti		İki pâyın anda hem bend itdiler Esterüñ altına peyvend itdiler
İ' timâd itme ' adûya lâ dime Eski düşmen dost olmaz âdeme		Eylediler bir gün andan ' azm-i râh Ğayd-bend ile iderdi her gün âh
Düşmeniñ aldanma tatlu diline İ' timâd itme o ğavmiñ meyline		Hâşılı Ğazvine dek ' azm itdiler Durmayup menzilibemenzil gitdiler
		Gerdeninden gitmedi zencîr çün Buldu zencîr ile zîver şîr çün

Oldı menzil çünkü bir gün Erdebil
Bir yire kondurdılar hür u zelîl

Ol şehirde Şeyh Şafî medfûndur
Dür gibi şandukada maḥzûndur

3550 Türbesine kaçsa girse bir esîr
Ger fakîr olsun gerekse ol emîr

Ol harem Mekke gibidir muḥterem
Hergiz itmezler idi şayd-ı haram

Hem virürlerdi ta'âmın herkese
İntikâm itmezler idi ser-keşe

(151b) Ol haremde k'olalar yüz yıl muḳîm
Redd olunmaz böyledir 'âdet kadîm

Gelse şehre bir esîr evvelde hem
Darbı olurmuş varup ehl-i harem

Şimdi gitmiş kalmamış ol 'âdeti
Her birüñ gitmekde dirhem râḫatı

Virmiş şehre hem bir karye fer
Zikr olandan var-idi anda eşer

Vâkı' olmuşdı yol üzre ol mekân
Kimse geçmezdi esîr ile olan

Evvel eylikle dilerdi yalvarup
Virmeyenlerden alur ceng eyleyüp

Ḳâtile lâzım iken farzâ kışaş
Darb-ile alup iderlerdi ḫalâş

3560 Āşafîyi anda uğratmadılar
Ol gürühuñ ağızına atmadılar

Geldiler günlerde bir gün Ḳazvine
Ḳayd-ı zencîr ile şâhîñ tahtına

Cum'a günü şehre buldılar vuşûl
Ol mübârek günde itdiler duḫûl

Āşafî Begüñ vuşûli ve Ḳazvin
şehrine duḫûli şâh-ı menḫûsa arz
olunduḫda cum'a irtesi dîvânda
getürsünler ve bend ü zencîr ile
teşhîr idüp çârsûlar içinde
geçürsünler diyü tenbîh
eyledügidür.

Ādem olmaz irmese Ḥaḫdan ecel
Böyle taḫdîr eylemiş Ḳâdir ezel

Boynın egse tîḡa ger itmez eşer
Eylemez hergiz ser-i müya zarar

(152a)

Tiġını tiz itse ger cellādlar
Bir kılm kesmez döner ālātlar

Boynına şalsañ resen ber-dār idüp
Üzilür urġan götürmez kār idüp

Āşafī gör nice olmışdır ħalāş
Ĥālını şor nice bulmışdır ħalāş

İtdiler divānı çün ārāste
Surĥ-serler oldılar pīrāste

Āşafīyi itdiler hem kayd-bend
Gerdenine anda daĥdılar kemend

3570 Bindürüp bir estere şehri tamām
Gezdürüp dellāller dirdi müdām

Şāha düşmen olanuñ ĥāli budur
Ġāzīler ĥatlı iden aĥvāli budur

Ĥatlı olan ĥul ĥardaşınıñ başını
Hem yaya başı bölükler başını

Her birini dikdiler nīzelere
Virdiler her birisini bir ere

Tiġlar yalm idüp cellādlar
Yügrüşüp şādān gidüp cellādlar

Ĥāşılı gezdirdiler şehri tamām
Gördi seyr itdi anı hep ĥāş u ‘ām

Aş yererdi ĥanına ĥün-ĥārlar
Kīn iderdi cāmna bed-kārlar

Āşafī Begiñ şāh-ı menĥus-ile
mükālemesi ve vech-i ma‘ĥul ile
mübāheşesidür

Gör yine neyler Ĥudā taĥdīre baĥ
Ĥaĥķın eyler her ĥulına müsteĥaĥ

Her ne gelse başa fi‘liñden gelür
Zulme rāzı şanma Ĥaĥ kārūñ bilür

(152b)

Ĥaĥ ta‘ālā kimseye zulm eylemez
Nā-sezā olan kelāmı söylemez

3580 İĥtiyār-ı cüz’üñ elden almadı
‘Āleme ĥayvān mişāli şalmadı

Çün belī didüñ belāyı boynuña
Zulm idüp alduñ ‘atāyı boynuña

Niçün eylersin Ĥudāya iftirā
Fi‘l-i şeytānı idüp nisbet aña

Nefsine isnād idüp zulmi resûl Tevbesini âdemiñ kıldı qabûl		Benden alup milki qande gidesiz Yâ cehennemden od alup n'idesiz
Dime zulm itdüñ baña şeytân gibi Eyleme ' işyân aña şeytân gibi	(153a)	Cevâb-ı Âşafî be-şâh-ı Hüdâ-bende Âşafî ketm itmedi virdi cevâb Didi iy şâh-ı cihân itme ' itâb *
Âşafîye uğrayan tîr-i kazâ Bî-gümân fi' linden itdi iqtizâ		Milk qavli hiç baña vârid degil Yoq baña belki saña vârid degil
Qayd ile dîvân-ı şâha geldi çün Her ne vâqı' oldı şordı günbegün		Milk Haqqıñdur kime ister ise Alur ol virür kime virdüm dise
Bildügüni aña i' lâm eyledi Hep su'âline cevâb söyledi	(153b)	Pâdişâhlar milke râğıbdır ezel Memleket fethine tâlibdir ezel
Netîce-i kelâm-ı Hüdâ-bende be- Âşafî-i haqîr-i fûrümânde		Biz Hüdâyı bir bilüp hem Aḥmedi Haq resûli bilüp itdük cân fidi
Didi aña şâh yoqdur şermiñiz Niçe cür'etdir nedir bu germiñiz		Murtażâ hem çâr-yâruñ pîridür Cümle erbâb-ı şâhuñ pîridür
Ben ' Alî evlâdiyam lâyıq mıdur Dîniñizde Murtażâ fâsiq mıdur		Biz ki ḥünkâra quluz iy şehriyâr İtmesek emrine zerre i' tibâr
3590 Üstüme niçün gelürsüz söyleñüz Mezhebiñde yoḥsa biz kâfir miyüz		3600 Başımız eyler hemân tenden cüdâ İtmeziz emr-i şerîfinden îbâ
Zabtuñızda anca vardır ülkeñüz Başdı Lâr u Hindi Sindi gölgeñüz		

* 38. minyatür

Hem ūli'l-emre itā' at itmesek Rāzı olduđı ʔarīka gitmesek	(154a)	Böyle söz bilen bize hiç i' tibār İde mi iy şāh-ı Hāydar iştiḥār
Oluruz ḥāşā Resūlullāha 'āk Ol şıfat rāci' olur Allāha çāk		Gördi bu hep ' asker ü dīvānımız Cümle eyvān-ı güzer keyvānımız
Hem Resūle 'āk olan Hāka olur Müslimüz didüklerinden ya n' olur	3610	Bunu şimdi k'idevüz bunda ḥalāş Getürür milke zarar budur kıyās
Olmadan dāreyn içinde rū-siyāh Bunda ölmek yegdirür bī-iştibāh		Her birisi şāha bir söz söyledi Āşafīnūñ katline emr eyledi
Eyledim ḥünkār uğruna şavaş İşte meydān işte şimşir işte baş		Katlı olunmasını çünkü duydılar Arkasından postın alup şoydılar
Āşafīnūñ cevābın ehl-i dīvān olan ḥānlar pesend idüp bu maḳūle-i dīn- dār bir vech-ile bize yār ve mezhebimize i' tibār itmeyecegi muḳarrerdır dimegin cellād eline virilüp katlı itmege emr eyledükleridür		Var-idi egninde bir semūr kürk ' Ālem içre görmedik bir iki Türk Arkasından aldı Şāh Oğlı için Didiler cellādlar almak niçün Ḥāşılı semūrına meyl itdiler Şoydılar Şāh Oğlına alkitdiler
İstimā' itdikde şāhīler anı Didiler söyletmeñüz cellād ḳanı		Sürdiler andan keşān u ber-keşān Sür' at eylerler idi almağa cān
Bunu söyletmekden iy şāh-ı cihān Başını kesmek şavāb oldu hemān		Cān alıcılar gibi yapıştılar Şoydılar esbābını ḳayıştılar

Girdiler cellâdlar ƙan itmege
Anı şâh uğrına ƙurbân itmege

İy gönül ölmez ecelsiz bir kişi
Haƙ ta‘âlâdır oñaran her işi

3620 Viricek fırsat Hudâ bir ‘âdeme
Yâr olur agyâr olan düşmen dime

Düşmeni gör Âşafîye neyledi
Ol maħal haƙƙında gör ne söyledi

Ƙızılbaş beglerinden olup
muƙaddemâ giriftâr olmiŝken
‘Oşmân Pâşâ-yı şecâ‘at- (154b)
iŝtihar aña luƣf-ı bî-şümâr idüp âzâd
eyledügi Yûsuf Beg anda mevcûd
bolup şâha ba‘zı ‘aƣlî kelimât
itmegin Âşafî ƙatl itmekden ħalâŝ
eyledügidür.

Bundan evvel şâh ƙavminden biri
Ceng iderlerken alınmıŝdı diri

Nâmı Yûsuf Beg idi ol serveriñ
Anda mihri var-idi Sünnîleriñ

Gördi sürdi Âşafî cellâdlar
Zâhir oldı zulm-ile bî-dâdlar

şâha ƙarŝu vardı ol secde-künân
Didi yoluñda fidâdır baş u cân

Cedberced bu ocağın iy güzîñ
Ƙuliyam ƙul peçesiyem kemterin

Bu ocağa dâyima ħayr isterin
Devletiñden ħayrı dağı n’isterin

Ĥâk-pâ-yı şâha bir söz diyeyim
Lâzım olanın diyeyin gideyim

şâh didi gel berü söyle sözüñ
Bu ocağın dostıdur bildim özüñ

3630 Didi dâyim ola eƣzûn devletiñ
Sönmesün her dem çerâğ-ı rif’atiñ

Bu kişi kim ƙatle emr itdiñ anı
Rûmda vardır bunuñ adı sanı

Hem şecâ‘atle ƙatı meşhûrdur
Âsumân-ı ma‘rifetde ħûrdur

Varıcağ ‘Oşmân Pâşâ yanına
Yoğ-idi anlarda ŝânî ŝâmna

şadr-ı evvel idi ol Adı Yaman
ŝâniyâ bu idi anda kâmrân

(155a)	<p>Çok ri' âyet eyler idi ol dilîr Aña aqreb aqrabâ idi bu şîr</p> <p>Qatl iderseñ sen bunı bunda bu dem Yirin İbrâhîm Hân eyler 'adem *</p> <p>Qatl iderler anı bunıñ qanıçün Öldürüp bî-cân iderler cämîçün</p> <p>Geçdüñüzse andan bunda bunı Qatl idüñ ekmeñ dañı bunda anı</p>	<p>Şâh yanına yine iletdiler Hâtırını aldılar 'özü itdiler</p> <p>Didiler bağışladı şeh kanıñı Çevrüp âzâd itdi murğ-ı cânıñı</p> <p>Şâh emridür ki hânıñ yanına Varasın Ğâzî Gerâyıñ yanına</p> <p>Âşafî Beg qatl olunmaqdan halâş olup Alamut qal'asında çâh-ı siyâh içinde Zülfiqâr Abdâl nâm dîvâne ile hem-nişîñ olduğınuñ beyâmıdır.</p>
(155b)	<p>Şâha te'sîr itdi qavli Yüsufuñ Qavlini gördiler evlâ Yüsufuñ</p> <p>3640 Yaşavullar şaldılar cellâda tîz Didiler şâh emridir iy bî-temîz</p> <p>Âşafîden çek eliñ itme haţâ Şâh kanından geçüp itdi 'aţâ</p> <p>Câmesini şoyup itmişlerken 'ür Aldılar cellâdlardan bî-kuşûr</p> <p>Câmesinüñ geydi bir bir varını Başı üzre qodılar destârını</p>	<p>Âdeme eyler ölümden çok eşer Bir ölüm vardır ki ölmekden beter</p> <p>Ölmedir nâ-cinse olmaq hem-nişîñ Yegdir ölmek olmadan dîve qarîñ</p> <p>Âşafî tapşırdılar çün bir sege Ya'ni Peykoğlı 'Alî Quli Bege</p> <p>3650 Didiler bunı oñatca şaklasun Emr olunduğı zamânda haqklasun</p> <p>Varıcaq çâh-ı siyâhıñ qa' rına Şalsun ol Adı Yamanıñ qahrına</p>

* 39. minyatür

(156a)	<p>Yine kahr-ile anı bir estere Bindürüp şaldı cehennemliklere</p> <p>Kal' aya geldi münacât eyledi Geldi hân-zâde mülakât eyledi</p> <p>Virmediler kal' ada aña amân Girdi çâha kırk ayaklu nerdübân</p> <p>Didiler gir nerdübân ile buña Bed-ter olmuşdır ölümünden bu saña</p> <p>Hakka şıgındı o çâha girdi ol Kırk ayak indikde ka' ra irdi ol</p> <p>Şanki düzeğ idi ol çâh-ı siyâh Var idi andan 'adem milkine râh</p> <p>Ka' r-ı hâke şalmış anı kahr-ı Hâk Yoğ-idi kalbinde aşlâ mihr-i Hâk</p> <p>Ya bir ejderhâ idi açmış dehen Kır-gün târik-dil câ-yı mihen</p> <p>3660 Hiç görünmezdi dibi kara katı Bir zamân oturdu itdi diğkati</p> <p>Gördi bir abdâl yitürmiş özünü Bürümüş saçı yüzünü gözünü</p>	<p>Gümreyüp bir köşede 'üryân yatur Gâh şâd olur gehî giryân yatur</p> <p>Âşafî oldu anuñla hem-nişîn Gâh şulh idi arası gâh kîn</p> <p>Qaldı bu hâl ile anda ol haqır Rûzigâr itdi anı dîve esîr</p> <p>Zülfikâr Abdâlñı adı Mecnûn ve nâmı zâtına muţâbık ehl-i cünûndan bir mürîdi olup karyelerden çerâğ akçesi ve gûşt ve nân pâresi cer idüp kuyu kapusından (156b) zenbîl ile şarkıdup Âşafî bi-çâre ile Zülfikâr-ı Abdâl-ma' aş eyledükleri beyâmidur.</p> <p>Âşafî çün kaldı çâh içre hazîn Zülfikâr Abdâla oldu hem-nişîn *</p> <p>İ' tikâd üzreydi ol abdâla 'âm Bir mürîdi var idi Mecnûn nâm</p> <p>Hâk budur mecnûn idi meftûn idi Şanki bu Leylî vü ol Mecnûn idi</p>
	(157a)	<p>Cer için varup giderdi muttaşıl Yiyecek peydâ iderdi muttaşıl</p>

* 40. minyatür

Anuñ-ile hem geçinürler idi
Şükr idüp Haqqā sevinürler idi

3670 Zülfiķār Abdālī dirseñ bir ‘acīb
Dīv heybet idi gāyet de mehib

Hayli bed-şekl idi hem bed-hūy idi
Gāh girye kārī hāy [ü] hūy idi

Gāh eyler idi cinn-ile sitiz
Görse dīv eyler idi andan giriz

Kendi rāhat yatmaduķdan ğayrı hem
Hem-nişin eyler idi pürz-i ğam

Çāh içre oldı Āşaf cāy-ġir
Kaldı üç yıl bī-kes ü ħor u ħaķir

Ķāyil-i nazm Āşafinūñ giriftār
olduķdan şoñra Ķızılbaşıñ Şirvāna
hücümü beyānidur.

Vehm idüp qorķarsa düşmenden
gözün

Durma qarşu āteşe şalma özün

Gör ki şındı dil aña kār idemez

Düşmene qarşu bir adım gidemez

Dil terāzūsıma ‘aynī gözleriñ
Keffeler oldı bi‘aynī gözleriñ

Gözünne a‘dāyı maġlūb ideġor
İdemezseñ durma evvel gideġor

Gözünni qorķutma öġret düşmene
Var iken fevt itme fırsat düşmene

3680 Surġ-serler fırsatı fevt itmedi
Kaldı Şirvān içre begler gitmedi

Ĥānlıķla milk-i Şirvānı o dem
Virdiler idi Ĥalīfe‘nsāra hem

(157b) Oġlını bir kaç biñ ‘askerle hemān
Gönderüp şehr-i Şemāhiye nihān

Başdılar mīrin idüp anda şehid
Aldı ol şehr-i girü kavm-i yezid

Şaburānda mīr-i mīrān üzre hem
İki yüz mülhidle bir şahib-‘alem

Gönderüp anda hem anı başdılar
Kaçırup andan kemānı yaşdılar

Kalmadı qarşu durur bir beg daħi
Kaldı şehrün ħıfzına ol seg daħi

Hâşlı Kıba vü Şaburâna dek Aldılar kaldırdılar yük yük ipek	(158a)	Hayret aldı kendüsin niçe zamân Durdı Bender içre kaldı nâ-tevân
Gördi bu hâli ra‘iyyet ol zamân Vardı ber-gerden kefen gūyân amân		Düşmene varmağa ‘asker yoğ-idi Milk-i Şirvân içre a‘dâ çoğ-idi
Çavm-i Müskür cümle ser-gerdân olup Kaldılar ortada bî-sâmân olup		Varımazdı düşmene mevcûd ile Cem‘-i mevcûd eyleyüp alsa bile
3690 Müsküre ‘azm eyleyen Rûmîleri Anlara gâlib görüp şümîleri		Hâli düşvâr oldu vardıkça katı Yoğ-idi aşlâ bedende râhatı
Çatı idüp yâhûd iderler idi bend Alkidüp surh-ı serâna der-kemend		Eyledi şâh-ı cihâna ‘arz-ı hâl Bezdi hem dilde komadı kıl ü kâl
Bir taraftan hem göre Tağîleri Yine ‘ışyân itdi hep Bâğîleri	3700	‘Aczini ‘arz eyledi cümle müşîr Komadı bildirmedi nesne dilîr
Çıkamazdı kimse Derbendi koyup Bulduğun çatı itdiler mâlin soyup		Didi iy şâh-ı cihân eyle nazar Kalmadı ceng itmege çengimde fer
‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘at-ıktidâr ahvâl-i melâlet-âşârın sa‘âdetlü pâdişâh-ı sa‘âdet-medâra ‘arz eyledikde ol cânibe ‘asker göndermege fermân eyledükleridür.		Leşkerim kalmadı tenhâ kalmışam Tutayım dünyâyı cümle almışam Neyleyem ‘asker gerekdir zabt için Kâbz u bast u hıfz u zabt u rabt için
Çün müşîre gâlib oldu surh-ser Tîğ-ı gayret eyledi câna eşer		Hizmetiñde bilmezem n’oldı günâh K’itmediñ bir kerre luğf-ile nigâh

Hiç kümeýt-i himmetiñ atmaz adım
Bil ki düşmenler yaman atdı adım

Bilürem yoǵdur vücüdüm zerrece
Hizmetim olmadı berk-i terrece

İ' tibarı yoǵ kuluñam bendeñem
Bendeñem gerçi velî efgedeñem

ǰulluǵumla çün şeref buldı adem
Derd-ile olmaǵ revâ mı yâ qadem

Çâkeridür şâhlar sen serverüñ
Cümle serverler olupdur peyreviñ

(158b) 3710 ǰulluǵuñ nâ mı var üstümde şehâ
Viren ol nâ mı-m-dırır ğayret baña

Bendeñi yâd itme nâ mıñ eyle yâd
Tutalum k'oldum bu ğurbet içre yâd

Her ne deñlü yâd isem nâ mıñlayam
Ol tılısm-ı hırz-ı fercâ mıñlayam

Virme düşmenler eline zecr ile
Sînemi çâk itme tiĝ-ı qahr-ile

ǰavm-i düşmen baña fırsat bulıyor
Her neden vehm eyledimse oluyor

Baña irsâl-i cünûda himmet it
Luǵ idüp aqrânım içre raĝbet it

İrdi düşmen memleket gitmekdedir
Furşatım buldı ğulüv itmekdedir

İy Sikender-fer baña kıymaǵ niçün
Merhamet kıl cân-ı ecdâdıñ için

Mümkin olduǵça yaraĝ-ile cünüd
Eyle irsâl iy şeh-i zıll-ı vedüd

Nâ me âhîr oldı girdi kîseye
Virdi bir çavuş-ı şarşar-pîşeye

3720 Vardı ol yollarda çekdi çok cefâ
Tâ olunca vâşıl kişver-ĝüşâ

Oǵuyıcaǵ şâh ' arz-ı bendei
Bildı hâl-i bende-i efgendei

Emr olundı mîr-i mîrân-ı Sivas
Hem sipâhîden ne varsa 'âm u hâş

Hem Kefe beglerbegisi bî-ĝümân
Emr olundı k'ide bezl-i baş u cân

Rûm İlinüñ şaĝ u sol qollarını
Ol ğürühuñ mu' teber qollarını

(159a)	<p>Hem Nigüboliyla Köstendil begin Her biri beglerbegi gibi yegin</p> <p>Hem silahdārān ağası kâtibi Bende-i dergāh olanıñ râtibi</p> <p>Cümleten emr oldu Şirvāna gide Pâdişāh uğrına terk-i cān ide</p> <p>Kimi İstanbuldan bahre nüzül İtdi esbāb-ile keştiye duḡul</p> <p>Oldılar semt-ile deryādan revān Her ne varsa emr olan pīr ü cüvān</p>	<p>‘Azm-i Şirvān eyledi her pīl-i ceng İtmediler gıtdiler hergiz direng</p> <p>Ol Kıırım şahrālarıydı bī-gerān Tağlardan yoğ-idi anda nişān</p> <p>Sebze-zār-idi o şahrā bi’t-tamām Her yaña naḡcīrler eyler hırām</p> <p>Lāle-zār içre gezer gūrān devān Müsk-i Rūmī otlar idi āhuvān</p> <p>Cān-verlerden ‘acāyib çoğ-idi Cins-i vaḡşıye nihāyet yoğ-idi</p>
3730	<p>Mecme‘ -i ‘asker olup şehri Kefe Bezm idüp yārān urdı kef kefe</p> <p>Niçe gün zevk-ile ārām itdiler Gördiler yat u yarağın gıtdiler</p> <p>Kefe beglerbegisi olan Ca‘fer Pāşā müteferriḡ olan ‘askere serdār ve reh-nümā olup cem‘iyyet ile Şirvāna ‘azīmet eyledüklerinüñ beyānıdur.</p> <p>Gün gibi bir gün yine ‘azm-i sefer Eylediler şehri iken cāy-ı maḡar</p>	<p>(159b)</p> <p>Her gören eyler idi āhū şikār Çokluk itmezlerdi ādemden firār</p> <p>Yimemişler zahmı çün peykāndan Vehm idüp kaçmazdı çok insāndan</p> <p>3740</p> <p>Neydügin şayyād bilmez birisi Görmemiş hergiz ölüsün dirisi</p> <p>Şayd olunmaḡla biri zār olmamış Düşmemiş dāma giriftār olmamış</p> <p>Hāşılı her kolda hāy u hūy olup Hūn-ı şayd olmışdı şahrālar dolup</p>

‘Azm idüp her gün bu hâl üzre yola Yügrüşürlerken şikâra her çola	(160a)	Vardı bunlar geldi anlar bir zamân Ellerinde tîr gizlenmiş kemân
Nâgihân qarşularından bir alay Görinüp düşdi bulara hüy u hây		Varı varı oldu teşhîşe mecâl Virilen alay ‘adüya ihtimâl *
Kimi didi anda Çerkesdir bular Kimi didi Rûsdur bizi kovar		Cümleten âhüymüş bunlar tamâm Ol çerâ-gâh içre eylermiş hürâm
Her biri bir kavme virdi ihtimâl Durdı çalkandı ol ‘asker yem mişâl		Âhuvân leşker göründi şandılar Boynuzın başda ‘alemler şandılar
Zırhını geymekde kimi miğferin Kimi hayretten açup kalmış serin	(160b)	Şâhlar şalmışdı boynuz başda Nîze-dârân idi şan şavaşda
Kimi inmiş atına virür çolan Kimi tîr almış ele kimi kemân		Şaf şaf olmuşdı hemân ‘asker gibi Yürüyüp bîgâne bir leşker gibi
Kimi çavuşluk idüp düzer alay Kimi rezm için iderdi fikr ü rây		Ba‘ zı vaz‘ indan hacâlet çekdi çok N’itsün âşâr-ı şecâ‘ at dilde yok
3750 Hâşılı âlât-ı ceng ârâste Cây-ı rezmi itdiler pîrâste		3760 Çoğ-idi da‘ vâ-yı merdiyyet iden Anda evvel ol idi ‘aklı giden
Gördiler ki yürüyüp gelür alay Âsumâna çıkdı şavt-ı hüy [ü] hây		Kimisinden nesne añlanmaz iken Vardı ol kaldı niçe şebbâz iken
Vardı hem âheste âheste bular Yürüdi qarşu piyâde ger sūvâr		

* 41. minyatür

Haq cenābından idi ol ʿ askere
Rezmi taʿlīm eyledi ol leşkere

İmtihān itdi idüp kallābı haq
Āhuvānıñ mühresi oldı mehek

Gitdiler Şirvāna oldılar revān
Şayd için her cānibe olup devān

Yürüdiler günbegün Şirvāna dek
Server-i şīr-i şecāʿ at-kāna dek

ʿOsmān Pāşā-yı saʿ ādet-medār
hāzretlerine ʿ asker kudūminuñ
müjdesiçün ādem gidüp anlar daği
şevket ü iqbāl-ile istikbāl
eyledüklerinüñ beyāndur.

İrdi ʿ asker Bābü'l-ebvāba yaqın
Müjdeye taʿyīn olundu bir emīn

Vardı ʿ askerden muqaddem bir dilīr
Müjde itdi şādumān oldı müşīr

Şükr idüp Haqqa kodı hāke yüzin
İtdi gerd-ālūd o dem yüzin gözün

Didi iy bī-çāreye dermān iden
Vuşlat-ı cānān ile handān iden

(161a) 3770 Eyledüñ maqşūduma vāşıl yine
Viridi bāğ-ı himmetim hāşıl yine

Düşmene mağlūb idüm kılduñ meded
İtdiñ irsāl-i cünūd-ı bī-ʿ aded

Yüz urup Haqqa tazarruʿ eyledi
Luṭf u ihsānın tevaqquʿ eyledi

Çıkdı istikbāl için şādī-künān
Her ne varsa kalʿ ada pīr ü cūvān

Mümkün olduqça yine ol ʿ askeri
Cümle tezyīn itdi bākī leşkeri

Eblağ-ı iqbāl ile destārını
Düzdi tezyīn itdi cevher-dārını

İki başdan cevherī otağalar
Tıtdı baş üzre yiri otağalar

Dutdı istikbāle yüz şevket ile
Vardı qarşu ʿ askere ʿ izzet ile

Geldi ʿ asker kalʿ a-i İskendere
Her birisi kōndı bir rüşen yere

Toyladı ikrām ile her birini
Yollarınca gösterirdi yirini

- 3780 İtdi her birine hil' atlar 'aḫā
Her birisi zī-behā vü bī-behā
- Taḫviyet irdi müşīre ol zamān
Mürde bir cism idi gūyā irdi cān
- Himmet ü iḫsān olup her dem işi
Qalmadı maḫrūm anda bir kişi
- Oldı 'asker mazḫar-ı naşş-ı Ḥüdā
"Keyfe yuhyi'l-arzu ba' de mevtiḫā"
- Evvel bahār-ı ḫuceste-āşār olıcaḫ
Gence ḫākimi İmām Ḳuli Ḥān
'asker-i hezīmet- (161b) 'unvān
'cem' idüp ve Aleksandre Ḥāndan
daḫi ādem ṭaleb idüp 'Oşmān Pāşā-
yı sa' ādet-iḫtidār ile ceng itmege
taşmīm-i niyyet idüp Şirvāna
'azīmet eyledügidür.
- Yine bir gün irdi çün vaḫt-i bahār
Olmış-idi deşt ü şahrā lāle-zār
- Eyledi merdāneler cūş u ḫurūş
Rezme raḡbet eyledi peymāne nūş
- Qaldurup meydāndan bezmi yine
Cümleden terciḫ idüp rezmi yine
- Bir yire cem' oldı 'asker rezmi için
Olmadı ḡayrı tedārük bezm için
- Çün müheyyā oldı hep ālāt-ı ceng
Ḥalkı pür-şevḫ eyledi ḫālāt-ı ceng
- Her birisi atdı bezmi bir ṭaraf
Dikdiler a' lām-ı rezmi her ṭaraf
- 3790 Surḫ-serler hem iderdi ihtimām
Dilde taşmīm itdiler rezmi tamām
- Genceye ḫākim olan nekbet-eşer
Tīḡına maḡrūr ile bed-güher
- Ḥāndır hem nām-ile İmām Ḳuli
Ḳubbe-i gerdūnda nāmı dolı
- Hem imāma ḫul diyü virmişdi ad
Yoḡ imām şeyṭān ḫulı bir bed-nihād
- Eşḫıyādandı Ḳacara baş idi
Fikr ü zıkr muttaşıl şavaş idi
- Līkin olmuşdi şecā'at-iştiḫār
Şāḫiler içre dilīr ü nām-dār
- Dutdı ol şīre mu' addil kendüzin
Ya' ni serdāra muḫābil kendüzin

(162a) Rezme isterdi anuñla girmege
Çok dilerdi ol murâda irmege

Gencede meskenleri dīvârına
Anı taşvîr itdürüp hall kârına

Kendü taşvîrin muqâbil eyleyüp
Harb u çarb-ile mu' âdil eyleyüp

3800 Birbirine hamle eylerler gibi
Durdı karşı karşı serverler gibi

Hem miyân bendin tutup karşıdılar
Ya'ni ejderler gibi şarmaşdılar *

Böyle taşvîr olmuş-idi her yiri
Cümle pür-naqş idi dīvâr u deri

Râgîb olmuşdı katı ceng itmege
Hâzır idi rezme âheng itmege

(162b) Hâşılı cem' itdi hayli 'askeri
Varmağa terğîb itdi leşkeri

Men' iderdi anı çok sultânlar
Olmadı def' itmege imkânlar

Nehr-i Küri geçdi sür' atle hemân
Çurdu otağ u münakkaş sâyebân

Geldi üstine Kara Bağî Kaçar
Her tarafından irdi leşker bî-şümâr

Üstine kırk elli biñ âdem tamâm
Cem' olup itmişdi rezme ihtimâm

İmâm Kuli nâm neket-hitâm
Talışlu Mehdî Kuli nâm sultânı
karavul idüp on biñ miqdârı mülhid-
i şekâvet-i peyâm ile ilerüye irsâl
eyledügidür.

Çün bahâr oldı şükûfe-dîdesin
Açdı cümle h'âbdan gam dîdesin

3810 Yazmağa 'arz itdi gülbün câmeler
Bülbülüñ ahvâline ser-nâmeler

Gördi koymaz güşına feryâdını
Bâde 'arz itdi gülüñ bî-dâdını

Rûzigâr 'ahd itdi vîrân itmege
Güllerüñ hâlin perişân itmege

Olma mağrûr itme feryâd u şitâb
Rûzigâra bülbül olmuş yâ gurâb

* 42. minyatür

	Dönse bir gün üstüne devrân-ı dūn ‘ Aksine devr idüp eyler ser-nügūn	Çün muqarrer oldu ‘ azm-i surḥ-ser Geldi hem cāsūslar virdi ḥaber
	Fehm iderseñ ḥiṣṣeñ al timsālden Behre-mend olmak dilerseñ ḥālden	Didiler on biñ Kızılbāş ol zamān Oldı ta‘ yīn-i qaravul bī-gümān
	Eyle gel idrāk etrāke nazar Surḥ-serler kördür yoḡdur başar	‘ Azm idüp menzilibemenzil Bendere Oldı niyyet ḳal‘ a-i āhen-dere
(163a)	Ḳavlı-i “ <i>kem min fi’etin</i> ” Ḥaḳdır şaḥīḥ Şek iden bī-dīndir ḥaḳḳā şarīḥ	Rūmilinūñ begleri çün itdi gūş Her mübāriz eyledi cūs u ḥurūş
	Keşret-i ‘ askerle maḡrūr oldu ḥān Girdi elden şofıra cümle ḥānumān	Durmadılar bir ḳonaḳ ‘ azm itdiler Kār-ı zār-ı düşmeni cezm itdiler
	Şöyle dutdı deşt ü kūhı mülḥidīn Keşretinden nā-pezīr oldu zemīn	Hem müşīre eylediler ‘ arz-ı ḥāl Ketm olunmadı ne varsa ḳıl ü ḳāl
3820	Hem piyādeyle süvārān ol zamān Oldılar naḳş-ı zemīn-ile zamān	Görmedi likin o ḳavli dil-pezīr Nāmeler gönderdi mīrāna müşīr
	Müskürde ḳışlayan Rūmili begleri Ḳızılbāş-ı evbāşıñ qaravulu çıḳduḡından ḥaber-dār olup üzerlerine hücum eyledüklerinde vezīr-i dilīr men‘ idüp üzerlerine varmañ diyü mü’ekked ḥaberler gönderdüḡinūñ beyāmdur.	Virmede gitmek için qarşu rızā Didi bu tedbīr itmez iḳtizā (163b) Qarşu varmañ yiriñiz bekleñ hemān Gitmeyüp bekler gedüḡin er olan
3830	İtmediler emrine hiç iltifāt Nā-sezā sözler didi her müḥmelāt	

Kal' adan kendüsi kırkar çıkmağa
Men' ider hem bizi düşmen yıkmağa

Cümleden ' ibret yiter Rüm ' askeri
Kalmadı me'mür idüp ser-leşkeri

Bizi ol men' itmesün biz gideriz
Daği ceng itmekden özge n'ideriz

3840 Dutmayup emrin tağalluf itdiler
Râzı olmaduğı semte gitdiler

Niçe kerre hâşılı çavuşlar
Emr ile gönderdi şeş-per dūşlar

Çün Niyâz-âbâda irdiler yaķın
Oldılar âgâh kavm-i mülhidin

Emrine râm olmadılar gitdiler
Şoñra baş u cāna gel gör n'itdiler

(164a)

Hâzır oldu rezm için menhüşlar
Geldi hem virdi haber cāsūslar

Sābıkā mīr-i 'alem iken Köstendil
sancağı begi olan Ya'ķüb Beg
cümle Rümili beglerine serdār olup
Kızılbaş karavuluyla Niyâz-âbâdda
ceng olunduğınufi beyânıdır.

İki cânibden müheyyâ oldılar
Geldiler meydāna cümle doldılar

Der-ber oldu cümleten âlât-ı ceng
Nizesin aldı ele her şīr-i ceng

Bir yire cārī k'ola taķdīr-i Hâķ
Bozılır tedbīr-i keyfe mā'ttefaķ

Geydiler çār-âyīne cevşenlerin
Her birisi cāme-i rüşenlerin

Cer ider insānı olsa āb u hāk
Perde-i 'işmet olur yüz yirde çāk

Geldiler meydāna cevlan itdiler
Ker ü ferri hem firāvān itdiler

Kaçsa ölmekden ecel anı bulur
Āb u hāki seng-i mīknātīs olur

Dizdi alayın gelüp Ya'ķüb Beg
Ceng eri gāyet şeçī' mergüb beg

Bir kıl-ile ādemi ilter ecel
Ölmese irmez vücūdına hālel

Hem Silistrelüler alayı begi
Muştafā nām ' asker-ārāyi begi

	Birisi hem ‘ Abdul Oğlıdır şehā Kār-ı zār içre hemān bir ejdehā	İrdügince kanlar itdi ħadeng Şīrler olmuşdı güyā ki peleng
3850	Bir daĥi Dīvāne Malkoç koç begi Çok ġazālarda bulunmuş uç begi	3860 Zīkr olan ġāzīlerüñ kemterleri Cür’et ile oldılar dīv ü peri
	Rezm için meydān olup ārāste Çarĥacı olmuşdı her nev-ĥāste	Doldı meydān içre şöyle küşteler Bir bir üzre oldu güyā püşteler
	Şaf şaf oldu iki cānibden alay Çıkdı meydāna ġuzāt-ı kār-sāy	Ķan bir deryā idi iy bü’l-heves Leşler ol ‘ ummān üzre ĥār u ĥas
	Çekdiler tarfeyne sedd-i āhenīn Orta yirde ĥurdılar dām-ı kemīn	Ĥāşılı her ĥoldan itdiler şavaş Virüp alurlardı begler başa baş
	Bayraĥım gönderdi çün Ya‘ķüb Beg Üstine ‘ azm itdi anuñ niçe seg	Baş alup cān virdiler ġayret ile Ĥaķ ta‘ ālādan hemān nuşret dile
	Her benī Ya‘ķüb idi Yūsuf-liķa Her ‘ adū bir gürg idi merdüm-rübā	Ol-durur fırsat viren her ĥulina Sen hemān ġayretle çalış yolına
	Geldiler meydāna çok ceng itdiler Döndürüp alayma alkitdiler	Ĥayret idüp niçe diķķat itdiler Çarĥacısın bozdılar alkitdiler
(164b)	Yürüdi merdāneler hep der-‘ aķab Her birisi ġayretinden pür-ġazab	Niçe kerre oldu anda kerr ü fer ‘ Aşra dek şarf oldu maķdūr-ı beşer
	Çalışırlardı demādem bī-dirīġ ‘ Āleme dolmuşdı çākāçāk tīġ	Gözlerine ger ‘ adū maġlūb idi Nidelüm taķdīrde maġlūb idi

3870	Durmayup her kıoldan itdiler hücum Kıalb-i a' dāya dağı irdi hümmüm		Eylemişlerken firarı ihtiyār Geldi yardımcı irişdi bī-şümār
	Eylemişlerken firarı ihtiyār ‘Asker-i a' dā irişdi bī-şümār		Arkıalaşdı her birisi it gibi Döndi at şaldı hemān ‘ ifrīt gibi
	Geldiler yardım idüp şümīlere İntikām itmek için Rümīlere	3880	Nā-ümīd olmuş iken irdi hayāt Yine İslām üstine şaldılar at
(165a)	Kızılbaş-ı evbaş tā'ifesi mađlūb olup firār üzre iken yardım irişüp ‘asākir- i İslām münhezim ve Ya' kıüb Bege şerbet-i şehādet-i encām müyesser olduğudur.		Gördi leşker çünkü düşmen irdügin Mürde cisme cān gibi girdügin Ol hücumından ‘adūnuñ geldi bīm Nāzil oldu bunlara havf-i ‘azīm
	‘İzzet isterseñ cihānda gāzī ol Kār-ı zārīñ gel gönül ser-bāzı ol		Ġayret idüp yine bir dem durdılar Dillerine dāđ-ı fırkat urdılar
	Var mıdur devlet dilāverlik gibi Yā sürür u zevkı-ı serverlik gibi		Gördi serdār ‘askerūñ ħali yaman Bayrađın gönderdi meydāna hemān
	Hiç gāzā gibi ferāđat var mıdur Yā şehādetden sa' ādet var mıdur		Ya' ni kim ğayret ola gāzīlere Himmat ü diğkat ola gāzīlere
	Devlet-i dāreyni al şavaş ile Gel iki kıuş ur dilā bir taş ile	(165b)	Gördi düşmen çarĥada zerrīn-‘alem Yürüdi kıol kıol hemān ĥayl u ĥaşem
	‘Asker-i a' dā ki oldu münkesir Kıaçmağa olmadı kārı münĥaşır		Keşret-i merd-i zirih-püş ol zamān Eyledi şahrā sevādını nihān

Hem süheyl-i esb ü âvâz-ı nefîr
Velvele şalmışdı rûz-ı dâr-gîr

Şöyle virmişdi harâret tîğa teb
Çan-ile şu virdiler şimşîre hep

3890 Durdı cür'et eyledi Ya' kûb Beg
Her tarafdan yürüdi ol şîre seg

Çok dilâverler şehîd oldu o dem
Seyl olup hûn-âb aqardı dembedem

'Abdul Oğlı hem yanınca çok dilîr
Hâk-sâr oldu kimi oldu esîr

Düşdi hem Dîvâne Malkoç ol mağal
Virdi cân her kime kim irdi ecel

Hem alayı begi düşdi ' askerüñ
Uğrına cân virdiler ser-leşkerüñ

Püşte püşteydi dayandı leş leşe
Hiç tağammül ide mi mûr âteşe

Sûzen-i tîr olmağ-ile çâk dûz
Oldı İslâm ' askeri ber-geşte rûz

Münhezim oldu hemân döndü alay
Döndüler kûsı çalındı kerre nây

Tîğlar itmezdi kaç' â meyl-i yâr
Bî-ñicâb olmuşdı hem bî-i' tibâr

Dostıyla düşmenin fark eylemez
Âşinâlık eyleseñ hiç söylemez

3900 Tîre itdi tîrler rûşenleri
Çan dutdı dîde-i cevşenleri

(166a) Âhenîñ deryâ idi surh-ı serân
Mevc ururdu her yaña aqsa revân

Surh-ser aqvâmı bî-pâyân idi
Şanki ol kulzüm ' adû-' ummân idi

Hâşılı deryâ gibi aqdı ' adû
Çaçdı Sünnîler o demde sübesü *

Bırqdı kaçdı hamlini eşqâlini
Her birisi mâlini emvâlini

(166b) Leşlerin qurtarmağa cân atdılar
Girdiler orman içine yetdiler

Aldılar ortaya hem ser-leşkeri
Gayretinden qaldı kaçdı ' askeri

* 43. minyatür

Urdılar nîzeyle bükdiler belin Cânın almağa ecel urdı elin		çal' aya nüzül eyledüğünüñ beyânıdur.
Arkasında zırh kolçağ u kolu Geçmege virmezdi peykâna yolu		Münhezim oldu çün ol dem Rûmiyân Düşdi ardınca gürüh-ı şûmiyân
Nîze vü tîr eylemezlerdi eşer İdemezdi zırhını hancer güzer		Çırdılar hem aldılar idüp esîr Ba' zı baş-ile çıkup kaldı fakîr
3910 Elde şimşîri şalardı her yaña Cür'et itmezlerdi varmağa aña	(167a)	Hiç çıkarmadı biri mâl ü menâl Çaldı yirinde o dem bâr u şıkâl
Hâşılı segler gibi etrafını Alup ol şîrünü dutup eknâfını		Geldi Derbende zelîl ü nâ-tevân Esb ü esbâbı gidüp kaldı yayan
Bir nücümü sâ' at olmuşdı hemân Varırmazdı yanına surh-ı serân		Geldi girdi her biri vîrâneye ' Aqlın aldırması dönüp dîvâneye
Âhîri urdı tûfeng-ile biri Ol dem oldu cennet-i a' lâ yiri		3920 Kiminüñ başı şımıç kimüñ kolu Kiminüñ çıkmış gözi görmez yolu
Ol dilîri itdiler anda şehîd Cânını teslîm idüp oldu sa' id		Ba' zısın çalmış ' adü düşmüş eli Kimisi mecrûh olup dönmez beli
' Asâkir-i nuşret-şi' ârdan münhezim olanlar ve a' dâ-yı bî-dîn elinden necât bulanlar Derbende vuşul bulup vezîr-i rûşen-zamîr daği düşmene karşı varmağa niyyet idüp		Az idi anda zağim-nâk olmayan Çalmup kan-ile bağı dolmayan Gerçi kim bunlar zağim-nâk oldılar Olmayup gören vehim-nâk oldılar

Gördi göz havf itdi cür'et qalması Dilleri şındı şecâ' at qalması	Varmasa qarşu bu ol buña gelür El-ıyâzû billâh anda hâl n'olur
Havf-ile her birisi lertzân idi Hasret öldük diyü hep giryân idi	Varmağa qarşu tedârük eyledi Qulı bir meyt-ile sâlik eyledi
Câmi' -i Derbend leş tolmış idi Kimi cân çekmekde kim ölmüşidi	Ol zamân silah-dârlar ağası olup hâlâ sipâhîler ağalığından ma'zûl olan 'Alî Ağa qula istimâlet virüp qarşu varmağa terğîb itdirdügidür.
Mecma' -ı mecrûh idi câmi' o dem Mescid içre atmaq olmazdı qâdem	Var-idi anda silahdâr ana baş Bir şehâ-kânî dilîr ehl-i şavaş
Cân metâ' ina ecel dellâl idi Qalb-i bezzistân mâlâmâl idi	Nâmına dirler 'Alî rûşen-zamîr Zâtı tâzeydi velikin fi'li pîr
Kimisi 'Azrâ' ile virmezdi el Ortalıq yirde meyâncıdı ecel	Vehmini fehm eyledi çün 'askerüñ İtdi tedbîrin o demde leşkeri
3930 Her biri eyler idi âh u figân Çok çekişirdi virürdi şofra cân	Oqudı dîvân idüp yoldaşların Ol gürûh içre bölükler başların
Bir qanâre idi Derbend ol zamân Güsfend-âsâ virüp nevbetle cân	3940 Pür-yarağ itdi mükemmel eyledi Bend-i pendin hod müselsel eyledi
(167b) Kiminüñ kârı idi leş taşımak Elleri degmezdi başın qasımaq	Didi niçündür gönülde vehmiñiz Çâre eyler mi ki dilde vehmiñiz
Gördi çün bu 'âlemiñ hâlin müşîr Oldı qalb-i merdümân dehşet-peziñ	

	Şağ olup bed-nām olmağdan ise Ölmeyüp nā-kām olmağdan ise		varup ālāt-ı ceng-ile çıķup düşmen üzerine varalum diyü ‘ arz-ı cür’et eyledügidür.
	Yegdir ölmek kişi yağı nām ile Şağ kılmağdan ise ālām ile		Gördiler çünkim ağamñ cür’etin Varmağa karřu ‘ adūya himmetin
	Yoķdur ĥavf itmeden hiç fāyide Vehmiñizden n’ola bilsem ‘ āyide		Oldı gūyā her birisi nerre dīv ‘ Arz-ı cür’et itdi oldı dīv-i rīv
(168a)	Tīğımız üzre ölüm yegdir bize Yoĥsa nāmerdlik midür eylik size		Didiler idüñ tedārük k’ideriz Zen gibi bunda oturup n’ideriz
	Durduğınca tende cān ġayret gerek Nāmımız ańdırmağa himmet gerek		Ķaldırup ağalarını vardılar Hem müşire girdiler yalvardılar
	Pādiřāhñ āsitāñi ħulısız Cümle ħıldan mu’ tebersiz ulısız		Didiler niçün durur iy řehriyār Rezm için bařdıķ gelüp niçe diyār
	Ĥaķ ta’ ālādır viren nuşret ħula Şanma kim ‘ askerledir furşat ħula		Ķal’ a için olmadıķ merd-i ĥiřār Yoĥsa bizde yoķ mıdur nāmūs u ‘ ār
	İ’ tiķādı muĥkem eyleñ ĥālıķa Yüz urup ‘ acz ile söyleñ ĥāzıķa	(168b)	Gelmişiz a’ dāyile uruşmağa Şāhlarla rüberü duruşmağa
3950	Herkesiñ maķřūdumı ĥāřıl ider Yolda ħomaz sāliki vāřıl ider		Pādiřāh uğrına itdük cān fidā İtmezüz ĥāřā ‘ adūsından İbā *
	Zümre-i silaĥdārān ağalarıyla serdār-ı sa’ ādet-‘ unvān cenābına		

* 44. minyatür

	Gördiler çünkim bularnı cür'etin Artırup säyir sipâhın ğayretin		Bunda hizmet ideniñ ahyâlini Terk-i cân iden dilîrün ħâlini
3960	Her birisi itdi bezl-i cân u baş Muħkem oldı dilde taşmîm-i şavaş		Taşraya kurdı otağın durmadı Kıomadı sâ' at gice durğurmadı
(169a)	Müşîr-i dilîr-i rûşen-râ ħâzret-i 'Oşmân Pâşâ sipâh-ı nuşret-nümâda bu deñlü cür'et-i himmet ve bu maķûle cür'et ve diķkat müşâhede itmegin otağ-ı nuşret-behcetlerin taşra çıkarup karşı varmağa himmet eyledükleridür.		Ĥâzır itdiler o dem ħargâhını Düzdiler tertîb idüp dergâhını
	Sözlerine ğuş vurup durdı dilîr Ĥayli istihsân itdi ol müşîr		3970 Çekdiler yir yir munaķķaş säyebân Naķşına Bihzâdlar virürdi cân
	Yüzlerine karşı ğüldi oldı şâd Didi dâyim buyıdı sizden murâd	(169b)	Ĥaşılı her birisi ğâyret-künân Cândan me'yûs u maħzûn nâ-tüvân
	Cümle gözden râzı olsun didi Ĥaķ Manşib-ı 'âlîlere sızsiz eķaķ		Ĥaymesin taşra çıkardı gitmege Ĝayret-ile baş u cân terk itmege
	Baňa kaldı iş hep siz itdiñiz Kârıñız hem başa alup gitdiñiz		Zîn urup çekdiler anda raķşını Ya' ni Ĥaytaş-ı mübârek-baķşını
	Yüzüñüz ağ ola dâyim dilerem Ola mı ħünkâra bir kerre irem		Ĥâzır oldı çün kümeyt-i div-zâd Bindi üstine anuñ Rüstem-nejâd
			Çıkdı virdi istimâlet leşkere Ĥuvvet-i kalb oldı ğâyet 'askere
			Olmañuz me'yûs dirdi zîñhâr Eyleñüz ğayret ile nâmûs u 'âr

Begler ü beglerbegiler her ne var Şağ u şol oldu rikâbında süvâr		Āşinâ kıalmaz ebed girdâbda Āteş-i kıahr-ile piç ü tâbda
Atları zâyi‘ olanlara yine Hep virildi atlar yine bine	(170a)	Devlete mağrūr olup itme sürūr Her ne var şādī vü gam eyler mūrūr
Ba‘ zımuñ destine virdiler tüfeng Rezme hâzır oldu her bir şır-i ceng		Bünye-i devlet degildir pâyidâr Devlete hem itmek olmaz i‘ tibâr
3980 Göç yarağın gördiler neyse tamâm Zıkr ü tesbîh ile gitdi hâs u ‘âm		Ehl-i dünyâ yâ niçün mağrūrdu İki üç gün zevke ne mesrūrdu
Göçdiler menzilibemenzil gitdiler Āteş-efgen toplar alkitdiler	3990	Çünkü bu devlet degildür ber-ķarâr Dīde-i cânı bu gafletden uyar
Ol dilīr a‘ dāya ķarşu gitmede Surh-ser hem leşkerin cem‘ itmede		Diñle kārın ‘ibret al mülhidlerüñ Ol yezīd ü hāricī müfsidlerüñ
İmām Kıuli Hân-ı zalâlet-nişân Levend Oğlı Aleksandır Hândan daği ‘asker getürdüp kâr-ı zâra himmet eyledüginüñ beyânıdur.		Münhezim olmağ ile Ya‘ķüb Beg Mürde-i mürdâra doydı niçe seg Ğâlib añlardı o mülhid zâtını Artururdu muttaşıl dârâtını
Ol kışi kim dünyede manzūr olur Düşmen-i bed-h‘âh olan mağhūr olur		Hem Aleksanderden aldı niçe seg Aznavurlar cinsi nâ-cins adı beg
Āşinâlık ile Hâķ ile hemân Bağr-ı zulmetden murâd ise amân		Gürcilerle cem‘ olup surh-ı serân Oldılar kırk elli biñ düzeğ-mekân

‘Askeriyle hayli mağrūr idi ol
Ġalib oldum diyü mesrūr idi ol

İmām Kuli Hân-ı düzeḥ-mekânın
‘Osmân Pâşâ-yı nuşret-nişâna nâme
irsâl eyledügidür.

Ol dilîre nâme taḥrîr itdiler
Taşra çıksun diyü tedbîr itdiler

Karşu çıkmaz zann idermiş ekşerî
Bağladı dirlerdi bâb-ı Benderi

Her ne varsa ḥânlar sulṭân ile
Mühr urup ol nâme-i ‘unvân ile

(170b) 4000 Lâflar urmuşlar anda her biri
Medḥ-ile eflâke çıkmış serleri

Murtaẓâyı medḥ idüp hem şâhını
Añmamış bir vech-ile Allâhını

Hem bunu zıkr eylemişler nâmede
İtmeyüp ihfâ yazup hengâmede

Biz ki şâhıñ kulıyuz iy nâm-dâr
Neyse itdik ḥizmetini ihtiyâr

Sen daḥi ḥünkâra ḫulsın bi-gümân
Niçe yıldır bunda ḫıldıñ terk-i cân

Ḫana ḫarduñ cümle Şirvân ḥâkini
Şerḫalar şerḫ itdi tiğni çâkini

Tiğ-ile ḫorḫutduñ Ġrân illerin
Geldüñ alduñ ḫarḫı Şirvân illerin

Gitdi nâmıñ Lâr u Hindistâna çak
Zâtiña serdârlik oldı eḫak

Ḫarşuña el arḫasın ḫodı felek
Ḫak bu ki serversin aña ne dimek

Gel yiter ḫan itmeden çek ellerüñ
Şaḫın efgâni dutar bu dillerüñ

4010 Behre-mend olmaz kem-âzâr olmayan
Raḫmı olmayandır eylik bulmayan

Küşte-i tiğni yine vâşıl olur
Ḫırḫ yılda bir yigit ḫâşıl olur

Nehy olunmuşken şehâ ḫat‘-ı şecer
Aña nisbet niçedir ḫatl-i beşer

Buña el urma dime ḫatli eḫak
Cism-i âdemdir şaḫın bünyân-ı ḫak

	Gel berü eyle bu sevdâdan ferâğ al'adan ık itme Derbendi durâğ		Bunu sâlâra didi oldu amûş Oldı ebsem tıtdı fermânına gûş
(171a)	Merd iseñ meydâna gel itdüklerüñ Gösterem bir bir saña n'itdüklerüñ		Aña bir il'at geyürdi ol dilîr Luf-ile itdi tesellîler müşîr
	urtarayın hem seni an itmeden alkı dâyim böyle bî-cân itmeden		Mührin açdı oudı çün nâmei alka ifşâ eyledi ser-nâmei
	Bunca mazlûmuñ alayın dâdını Yıayın Sünnîlerüñ bünyâdını		'Osman Pâşâ azretlerinüñ cevâb-ı şerîfleridir.
	Nâmeyi virmiş esîrüñ birine Bunu var apşır dimişler birine		Didi baña itmesün böyle gümân Varuram ben er ise dursun hemân
	Cüy-ı Şammûra getürmişler anı Ya'ni ser-adde yitürmişler anı		Gelmesün ol baña zamet olmasun Pür-yarağ olsun ferâğat bulmasun
	Mezkûr esîr nâme ile gelüp serdâra vâşıl olduğıdur.	(171b)	Dimesün gâfil idüm 'özü itmesün âzır olsun kendüye gâdr itmesün
4020	Olıca andan alâş ol merd-i dîn Durmadı serdâra dek gıtdi hemîn		atlı-i mülidden gelür mi baña şeyn Anları atlı eylemekdir farz-ı 'ayn
	Öpdi öñinde odı ol nâmeyi Didi ân gönderdi bu ser-nâmeyi	4030	Zâtımı şarf itmişem 'adlı itmege Şimdi başladım daı atlı itmege
	Bilmezem illâ bunuñ mazmûnını Pîlever yâ dür midür mazûnını		Hep gâzâdır itdügüm an itmedim Lâyı olmayan arîa gitmedim

Ben aña bildüreyim miqdârını		4040 Tohtamış Hân ile Timur anda ceng
Dâr idem başa diyâr u dârını		Eylemişler nitekim Gîv ü Peşeng
Ĥîle idüp aldı bir kaç yârımı	(172a)	Hâşılı ol yire k'itdiler nüzül
Baňa aındırdı unutmuşlarımı		Geldi irişdi 'adû-yı bü'l-fuzûl
Hâk naşîb eylerse alam başını		Tâ ezel olmuş idi cengiñ yiri
Semm ü zehr-âmîz ideyin aşını		Durdı şaf şaf anda rezmiñ erleri
Baş üzre ideyin hep buyruğın		Ol tarafından hem yine surh-ı serân
Başdı ejderhâ yaturken kıyruğın		Mevc ururdu şanki baħr-ı bî-girân
Yazdı bu mazmûna bir nâme hemân		Şu' le-i cevşen-zirih çâr-âyine
Hâna irsâl itdi ol şîr-i jiyân		Göz kamaşdırmışdı pulâd âyine
Nâmeniñ ardınca gitdi durmadı		Şu' le virmez oldu şems-i âsumân
Hâzır itdi 'askeri durğurmadı		'Aks-i tâb-ı mihr-ile doldı cihân
Ol şîr-i dilîr-i Rüstem-şükûfe		Bağladı gökde dühân-ı top miğ
vilâyet-i Ārgı dimekle ma'rûf ve		Yağdı yandurdu 'adû-yı berķ-ı tiğ
Palasa nâmyla mevşûf olan yiri		Nîl-gün oldu zemîn ile zamân
mî'âd-gâh idüp İmâm Kuli Hân ile		Cümle cevşen-püş idi halk-ı cihân
rezme âheng eyledükleridür.		
Geldi 'askerle o şîr-i cân-sitân		Şaf şaf oldu her taraf pulâd-püş
Eyledi bir cây-ı mergûbı mekân		Çarhacılar itdiler cüş u ĥurüş
Ol yire dirler Vilâyet Harkı hem		Bir alay olmuş dururdu nizeler
Hem Palasa diyü qalmışdı 'alem		Hep kemân-dârân idi düşmen şikâr

4050 Bir bölük daği tutar yalñ yarağ Her taraf durmuş idi bi'l-ittifağ	4060 Cān u baş itmezdi anlar hem dirīg Çalışurlardı yolında elde tiğ
Ḥāşılı kol kol müheyyā durdılar Tīrine şimşirine el urdılar	Çün düzüldi meymene vü meysere Kösler çalındı yir yir yek-sere
Rümiliyle mīr-i mīrān-ı Kefe Durdılar sağ kolda tiğ alup kefe	Velvele virmişdi sūrñalar o dem Şanki İsrāfīl ururdu şūra dem
Hem sipāh ile silaḥdār zümresi Hem ekābirler kolı perverdesi	Bayrağ almağ isteyenler virdi cān Ol ümīd ile yıkıldı ḥānumān
Durdılar a' dāya karşı fevc fevc Āhenīn deryā gibi eylerdi mevc	Çarḫa çıkdı çarḫacı āvāzesi Cāna degdi bayraguñ endāzesi
Kaşamonı sancağı Sivas ile Almış idi sağ kolı ecnās ile	Sīneyi sūrāḫ sūrāḫ itdi tīr Kalmadı kan durmağa cism içre yir
(172b) 'Askeri itmış idi bölük bölük Düşmene varsun didi bölük bölük	Kān cevşenden ağardı her taraf Ola mı ğırbalı hergiz āba zarf
Her bölükçün anda bir baş eyledi Anlara ta' līm-i şavaş eyledi	Niçe biñ gözle zırın kan ağladı Āteş-efşān toplar dil dağladı
İstimāletler virürdi her kola Sancağ ' arz eylerdi bir ednā kula	Tiğlar bil bağladı kan itmege Tīrler ivdi muqaddem gitmege
Elde ğaddāre gezerdi muttaşıl 'Asker olmazdı ğazādan munfaşıl	Ḥāşılı düşmişdi her kolda şavaş Bostān meydān kelekler idi baş

4070	At ayağından yedikçe silleler Top-veş gerdân olurdu gülleler	Durdı her kolda mübârizler yine Birbirin buldı mu'ârizlar yine
(173a)	Başlar top oldu çevgân pây-ı esb Bâzî-i çevgâni esbân itdi kesb	Yine bağlandı yemîn-ile yesâr Meymenetle Rûm surh-ı ser yasar
	Oldı el-kışşa şavaş alşama dek Şakıdı Mısrî kılıçlar şâma dek *	4080 Çıkdı çün meydâna ol şîr-i dilîr Olmaz idi aña Rüstemler nazîr
	Girdi şeb meydân için qaraladı İki haşmı döndürüp araladı	Başda otağalar eyler hırâm ‘Askere ğaddâresi virdi niżâm
	Gitmedi dilden ğubârî ğuşşanuñ İrteye kaldı eyüsi kışşanuñ	Şu' le virmişdi siper şan âfitâb Çarhî kalkanı virürdi mâha tâb
(173b)	İmâm Kuli Hân ile ikinci günde vâkı' olan cengiñ beyâmıdur.	Şa' şa' a-perdâz idi kolda siper Nîze-veş eylerdi a' dâya güzër
	Çünkü şubhı oldu felek yaqdı çerâĝ Cümle pür-nür oldu anda bâĝ u râĝ	Bend-i şimşirin hamâyil eylemiş ‘Askeri hırz-ile mâyil eylemiş
	Yüz qarasından gice itdi hicâb Leyle-i hublâ toĝurdu âfitâb	Her yaña şevketle sürmekdeydi at Emrine râm olmadaydı hep ğuzât
	Zulmeti gitdi cihâmıñ oldu nür İtdi meydân içre ğazîler zuhûr	İstimâlet eyledikçe ol dilîr Ĝüsferd anı iderdi şîr-ĝîr
		Tîĝ-ı pulâdın mücevher eyledi Benderi sedd-i Sikender eyledi

* 45. minyatür

	İki leşker birbirine çekdi tîğ İtmediler kıadr-i maqđürin dirîğ		Kimi virmekte kimi almaqdadır Bağr-ı hñn-āba kimi şalmaqdadır
(174a)	Çarşacılar çıqđılar efgān gümān Her çaraf cüşān ĥurüşān řādumān		Şöyle olmişlar idi rezme řarīn Didi göklerde melekler āferīn
4090	Şan revān olup açardı cābecā Murğ-ı cān pervāz iderdī her yaña	4100	Rūd-ı Ceyhñn gibi seylān oldu hñn Cem ^ç olan hñn oldu bir deryā-nümñn
	Yir görünmezdi sevād-ı řandan Bezdi hñn-ālūd olanlar cāndan		Leş idi deryā-yı hñna māhiyān Mevc ururđı bağr-ı řulzñm gibi şan
	Řana boyanmış idi rñy-ı zemīn Yirde hñn-ālūdeler zār u enīn		Surř-serler eyler idi diřřati Ĥayli mağrūr oldu her bir nekbeti
	Kiminññ gitmiş kesilmiş bir şolı Kiminññ çışmış gözi görmez yolı		Şād idi fetğ-i Niyāz-ābāddan Şofılar mesrūr ol irşāddan
	Kiminññ düşmen ayağı zār olup Yirde yatur cāndan bī-zār olup	(174b)	Ol zamān devlet müsā ^ç id olmadan Kāse-i ümmīd-i baştı dolmadan
	Kimisi mecrūř yatur řana ġarř Dostundan düşmenin itmezdi řarř		Gelmiş-idi anlara ĥayli ġurūr Řavm-i şñma vārid olmuşdı sürūr
	Kimine tīr uğramış feryād ider Şan ağlar yatur ^ç arz-ı dād ider		Ehl-i İslām ol zamān mağzñn idi Hep şikeste dilleri mağbñn idi
	Kimseden bir kimseye irmez meded Pāymāl olmuşdı şan içre cesed		

‘Oṣmān Pāṣā-yı ṣecā’ at-ṣi’ār
ḥāzretleri ol maḥalde esb-i ṣabā-
reftārından inüp yüz yire urup
münācāt eyledügidür.

Didi yoḡdur bizde ḡudret yā İlāh

Ḥāle vāḡıfsın dile sensin ḡüvāh

Eyleme maḡhūr raḡmet ḡıl ne var

Luḡfa maḡzhar eyle himmet ḡıl ne var

Himmet eylerseñ olur maḡsūdumuz

Saña naḡş olmaz hem olur sūdumuz

4110 Çoḡ tazarru’ itdi Ḥaḡḡa ol dilīr

Eyledi Ḥaḡ da’ vetin anuñ peḡzīr

Varduḡınca oldu Sünnīler ḡavī

Ḥaldı maḡlūb oldu ol ḡavm-i ḡavī

Sünnīler rezm iḡre bī-bāk oldılar

Girdiler meydāna ḡālāk oldılar

Ḥavm-i Sünnīden ki üç biñ var idi

Her biri ṣīr ü ṣecā’ at-kār idi

Ca’ fer idi mīr-i mīrān-ı Kefe

Kimse durmaz ḡarṣu tīḡ alsa kefe

Hem ṣecā’ at-kānı hem dīn-dār idi

Devlete lāyıḡ idi serdār idi

Hem Muḡammed Beg biri tāze cūvān

Nev-resīde pāk-dil serv-i revān

Hem müṣīr-i ekreme oldur ḡalef

Ol dūr-i meknūna sulḡāndur ṣadef

Olmaḡ isterseñ atasından ḡabīr

Nāmı Aḡmed idi ḡünkāra müṣīr

Beg idi Nıgebolıya ol zamān

Ol ṣecā’ at kānı ol ṣīr-i jiyān

4120 Ṣīrdır rüz-ı veḡāda ol dilīr

Ma’ rifet vādīlerinde bī-naḡzīr

Birisi hem yine Köstendil begi

Rūmilinüñ ṣīri ehl-i dil begi

Ḥaṣılı bunlar ki itdiler ḡücūm

Ḥaylı düṣvār oldu ḡāl-i ceṣṣ-i ṣūm

Yine ol ḡün oldu bir ceng-i ‘azīm

Küṣteler olmuṣdı tīḡ-ile dü-nīm

Püṣte püṣte oldu meydān küṣteden

Kūh-mānend oldu ṣaḡrā püṣteden

Yine ceng oldu seherden şāma dek
Qaldı ‘üryān tīglar aḥşama dek

Her taraf tabl urdılar āsāyişe
Şubḥa dek her cāna rāḥat irişe

Döndiler terk eylediler cengi hep
Eylediler menzile āhengi hep

İki cānibden qaravullar yine
Şol u şağ durdı yaşavullar yine

‘Asākir-i nuşret-meāşir-i ‘ale’s-
seher meydānda alay bağlamışlar
iken Kızılbaş-ı evbāş ‘askerüñ
Derbendden cānibine gidüp qal‘aya
firār itmsünler diyü yollarına inüp ol
gün cengi te’ḥīr eyledükleridür.

(175b) Çün şabāḥ oldu güneş qaldırdı baş
İtdiler a‘dāyile meyl-i şavaş

4130 Bağladı yine alayın Rūmiyān
Çıkdı cenge her taraf çarḥacıyān

Geldiler meydāna cevlan itdiler
Durdılar şīrāna meydān itdiler

Yirlerine geldi hep top u tüfeng
İtmege otlandı germiyyetle ceng

Çekdiler a‘dāya qarşu intizār
Çıqmayup meydāna dutdılar kenār

Her alay ‘azm itdi Benderden yaña
Durdılar sedd-i Sikenderden yaña

Şandılar Rūmīleri eyler firār
Ya‘ni qarşu durmağa yoq iktidār

Gör ne kār eyler gurūr aşḥābına
Neyledi İblīs gör aḥbābına

‘Askerüñ ardında durdı oldu sed
Oldı āhen-püşlar burc-ı esed

Aldılar ol demde rāh-ı Benderi
‘Askere dūr itdiler āhen deri

Qaçsa leşker aña vāşıl olmaya
İtdügi tedbīri ḥāşıl olmaya

4140 İtdiler bunu muqarrer ol zamān
Ḥaymesin qurdu oturdu şādumān

Olmadı çünki muqayyed surḥ-ser
Oldılar ol gün tamām āsüde-ter

	Oturup ol günde te'ḥīr oldu ceng ‘İşrete meşgûl oldu şîr-i ceng	Cümleten za‘ f üzre kuvvet sendedir Tâc-dârân bende kudret sendedir
	Anda münsed oldu kaldı rāh-ı rezm Kim dimişler gâh rezm ü gâh bezm	4150 Dilerem senden k’ola dâyim melûl Eyleyenler ba‘ zı aşḥâb-ı resûl
(176a)	Ol iki leşker ki bî-pâyân idi Birisi kulzüm biri ‘ummân idi	Olmasun İslâma ğâlib mülḥidîn Ḥâyib ü ḥâsir olanlar müfsidîn
	Eylediler çünkü rezmi ber-ṭaraf Şādumânîler çalındı her ṭaraf	Bir gün itmişlerdi cengi ber-ṭaraf İrtesi çıkdı süvârân her ṭaraf
	Şād u ḥandân oldılar yiye içe ‘İyş u ‘işret oldu bir gün bir gice	Çıkdı ‘asker cânibeyn oldu yine Durdı şaf şaf meymene vü meysere
	Çihâr-şenbe günü cenge mübâşeret idüp İmâm Kḫulî Ḥân münhezim ve darb-ı tîġ ile mün‘adim ‘asâkir-i İslâm muẓaffer ü manşūr olup envâ‘-ı ğanâyim ile muġtenem olduklarınıñ beyân u ‘ayâmıdır.	Çarḫacılar çıkdılar meydâna hep Dutdı ol günde velî nâ-merdi teb Pây-ı nâmerdân lertzân-der-rikâb Pür-şadâ idi ceres-veş her rikâb
	Ey vücūd-ı ‘âleme cân-baḫş olan Bî-vücūd iken vücūd-ile dolan	(176b) Her rikâb açmış dehen merdiyyetin Lerzededen söylerdi pâ ḥayşiyetin
	V’iy zâife kudret ü kuvvet viren Nâ-murâdânı murâda irgüren	Şîrler meydânda cevlân eyledi Cür’et-i zâtın nümâyân eyledi Her ṭarafdan yine bağlandı alay Āsumâna çıkdı ol gün hüy u hây

Dutdı şahrâyı siper ber-düşlar Kühlar olmuşdı âhen-püşlar		Cümleten ‘ askerle a‘ dâ üzre at Sürdi ol dem içre ol şîr-i ğuzât
Destine almış idi tîğın dilîr İstimâletler iderdi ol müşîr		Bendere ‘ azm itdi şandı mülhidîn İtdiler Sünnîlere dâm u kemîn
Herkese hâlince ihsân eyledi Âb-ı luţfın ğod firāvân eyledi	(177a) 4170	Anları a‘ dâ görüp oldu süvâr İtdiler bünyân-ı ğalbi üstüvâr
4160 Bağmasun mâle diyü itdi yasağ Her tama‘ -kârın diline urdı dâğ		Hâzır u âmâde oldu surğ-ser Gördiler bünyân-ı rezmi kârger
At oğlanlarından bir nâm-dârın at oğlanlarına baş eyledügidür.		Fehm idüp Rûmîlerüñ germiyyetin Sür‘at üzre rezme ‘ azm-i diğğatin
Ağzın yükletdi aldı ardına Cümle at oğlanı ğaldı ardına		Her birisi vehm ile lertzân idi Dilleri ğün dîdesi giryân idi
Birisin hem anlara baş eyledi Döndi pend-âmîz çok söz söyledi		Oldı müjğân ğâmeler yazmağa dâd Gözleri surğî devât âbı midâd
Ağasın bunda gören at oğlanı Mâlı anuñ hem ğelâl olsun ğanı		Gördiler olmadı zann itdükleri Fâsid oldu ğalğup gitdükleri
Dirligin alsun anı ğatl eylesün Devleti anuñ aña nağl eylesün		Durdılar nâçâr ğarşu ol zamân Cenge ğâzır oldu hep surğ-ı serân
Gezdi her ğolda bu ğavli söyledi Ēalkı âğâh itdi çok pend eyledi		Bâriyeg Begle Yûsuf Beg bir ğaraf Durdılar nîze-ğüzârân her ğaraf

	Şağ kol cenginde Rüstem Hân idi Şâmlu Mehdi Kulu Sultân idi	Çıkdı Sünniden dahi Keyvân Beg Oldılar aña muqâbil nice seg
	Hem Halîfe'nşâruñ iki oğlıdur Birisinüñ nâmı Mürşid Kılıdur	Birbirine girdi gâzîler o dem Ol maħalde niçe ten oldı 'adem
4180	Birine hem Şâhvirdi nâm idi Şol tarafdan ol iki nâ-kâm idi	4190 Hâke şaldılar vücūd-ı düşmeni Vehme virdiler cünūd-ı düşmeni
	Bir tarafdan yine Gürcistânîler Ya' ni Gürciler Sikender Hânîler	Aznavur serdârınuñ nâmı Yoram Aña maħkûm idi Gürciler tamâm
	Durdılar bağladılar alayını Her biri destine aldı yayını	Şağ koldan girdiler ceng itdiler Diğkat-ile rezme âheng itdiler
	Gürciler cenge mübâşir oldılar Geldiler şağ kolı alup durdılar	Düşdi ol gün hâşılı kol kol şavaş Tîğlar çevgân idi top idi baş
	Oldı meydân hâşılı ârâste Cümle ceng âletleri pîrâste	Kiminüñ tîğ ile çâk oldı teni Qaldı toprağ içre hâk oldı teni
(177b)	Durdılar meydâna itdiler nazâr Kim ola diyü bu gün ehl-i hüner	Kimi top-ile olurdı hâk-sâr İñleyen zaħm-ı tûfeng-ile hezâr
	Surh-serlerden kuşağına dolı Var idi Talişludan Mehdi Kulu	Kimi hâke yüz urup virmişdi cân Kimisinden durmayup aqardı kan
	Çıkdı meydâna o dem ol hâricî Anı dirlerdi urıcı varıcı	Keşret-i hûn eylemiş ba' zın zebûn Kimi at üstinden olmuş ser-nigûn

<p>Kiminüñ bağrını delmiş idi tîr Çekdiler bende kimin idüp esîr</p>	<p>Şöyle perrân idi peykân-ı hadeng Murğ-ı cāna şan kafesdi nîl-reng</p>
<p>Bir taraftan yine hân-ı Danğara Ol dağı hâke dilerdi kan çara</p>	<p>Ol gün idi hem çihâr-şenbe günü Hem rebî' ü'l-âhirüñ çâr-deh günü</p>
<p>(178a) 4200 Tîğını çekmiş idi meydânda Ayağı çukurda desti çanda</p>	<p>4210 Aldılar şems-i cihândan irtifâ' Şemsden irmişdi hem mâha şu' â'</p>
<p>Bu taraftan hem vezîr oğlı dilîr Çıkdı meydâna kolıyla ol emîr</p>	<p>Aldılar zahra ricâl Allâhı hem Gördiler düşmen hücumını ehem</p>
<p>Sürdi meydândan o şîr-i cân-sitân Hâriciler kavmini eftân devân</p>	<p>Her yaña püyân idi Rüstem-nejâd Luţf idüp gösterdi rüy-ı ittiḥâd</p>
<p>Niçesine yitdi kesdi başını Aldı dönderdi niçe yoldaşını</p>	<p>Her birin ihsâna mazhâr eyledi Remz idüp luţfını muzmer eyledi</p>
<p>Ceng idüp beklerdi begler her çolu Anlara meftûḥ idi rezmiñ yolu</p>	<p>Anlara râci' idi çünkim zamîr Baş koyup pâyına cümle öpdi yir</p>
<p>Anda rezmi şîr-i ceng eyler idi Şîrler ceng-i peleng eyler idi</p>	<p>(178b) Didiler cân-ile baş olsun fidâ Vire maqşüduñ saña bu dem Hüdâ</p>
<p>Şîrler olmuşdı kan-ile peleng Cümle hün-âlüd idi tîr-i hadeng</p>	<p>Didigim vaqt olıcağ ḥâzır oluñ Kuluñuz bekleñ duruñ nâzır oluñ</p>
<p>Tîğlar sökmüş idi cevşenleri Çıkdı zırhıñ dîde-i rüşenleri</p>	<p>Her kaçan sancağdan top atılır Düşmenüñ alayına el katılır</p>

Çoluñuzdan idiñiz siz de hücum
Gelmesün zinhâr hiç çalbe hümmüm

Her çula vardı bu çavli söyledi
Yürüyiş vakte haber-dâr eyledi

4220 İstimâletle o şîr-i Giv-rahş
Her çola varup iderdi çula bahş

Gerdden fark olmaz-idi âsumân
Şöyle pür idi zemîn-ile zamân

Çaldı yüz göstermeden âyîneler
Gerdden jeng idi çâr âyîneler

Hâşılı gözlerler iken sâ' ati
Hâzır oldu cümleten ceng âleti

Atdılar bir kerre çop-ı himmeti
Oldı her çoldan çuzātuñ cür'eti

Mîr-i mîrân-ı Kefe ol dem hemân
Şol çoldan çekdi tiğ-ı zer-nişân

Yürüdi çazîler ile ol dilîr
Şanki naçcîr üzre 'azm eylerdi şîr

Bâl ü per açmış idi şâhîn-şifat
Ca' fer-i Tayyâr idi ol niğ-baht

Yürüdi çol çol çuzât-ı şîr-i ceng
İtdiler a' dâ-yı bed-rây-ile ceng

Şan iki deryâ idi cüş itdiler
Girdiler kendin ferâmüş itdiler

(179a) 4230 Birbirine urdılar tîr ü teber
Eylediler niçe kerre kerr ü fer

Gäv gibi nîzelerle sürdiler
Düşmeni tâ menzile irgürdiler *

Yine çâlib olup itdiler hücum
Sürdiler Sünnîleri ol çavm-i şüm

Bir iki def a ki oldu kerr ü fer
Bir uğurdan yürüdi ol şîr-i ner

(179b) Yine cür'et itdi döndü ki süre
Rümîler vehm eyleyüp yüz döndüre

Dönmedi şîrâne durdı ol müşîr
Sedd-i İskender-veş oldu cây-gîr

Yine cür'et itdi a' dâ üstine
Zer-nişân çaddâre almış destine

* 46. minyatür

Düşmenüñ dönderdi rüyın ol zamân
Kurtaran olmışdı başın pehlevân

Râh-ı Tağıstânı dutdı Gürciler
Düşdi şahrâlar yüzine surh-ı ser

Bırkdılar ahmâlini eşkâlini
Her ne varsa mâlini emvâlini

4240 Sürdiler ardınca bir dem kıldılar
Başlarından nekbetini şavdılar

Virmedi düstür destür ol zamân
Didi er vaz'ı degil kaçkun qovan

Devlet-i hünkârdan aldı pâyın
Devleti atdı oqın yaşdı yayın

Kaçdı bizden istedi çünkim amân
Haqdan olsun bizden olmasun ziyân

Varsun disün eyü gördüğünü
Şâhı hem görsün neye irdüğünü

İtmesün hâdden tecävüz cür'etin
Haddini bilsün qo çeksün mihnetin

Anı qovmağa icâzet virmedi
Bâ'ış olup qanlarına girmede

Yine nişfindan ziyâde 'askerüñ
Kurtılup çıkmadı anda leşkerüñ

Tu' me-i şimşir-i şir oldu çoğı
Mâlinüñ hüd qaldı hep varı yoğı

(180a) Kurtılanlar hem beşinden gayrısın
Hiç çıkarmadı leşinden gayrısın

4250 Eyledi ancak halâş öz başını
Semm-i kâtil eylediler aşını

Kurtılan 'üryân geldi menzile
Bî-ser ü sâmân geldi menzile

Dâyimâ nekbetden olmaya emîn
Bu-durur me'mül olan Haqdan hemîn

İmâm Quli Hân-ı hezîmet-nişân
zelîl ü nâ-tevân kaçup gitdikden
soñra ahmâl ü eşkâlin 'asâkir-i
İslâm gâret ve hasâret idüp envâ'-ı
ğanâyim ile ganî olduklarınıñ beyân
ve 'ayânidur.

Devlet oldur düşmenüñ mağlûb ola
Darb-ı şimşirüñ ile menkûb ola

Ƙuvvet ü Ƙudretle fırsat bulasın
Nuşret-i Hâkla mü'eyyed olasın

Bend ile bağlu dura düşmenlerüñ
Sînesine bend ura düşmenlerüñ

Devlet ü ' izzet ki dirler bundadır
Râhat u rif' at ki dirler bundadır

İdesin a' dâ-yı dîne intikâm
Vehm-ile ağyâr olanlar ola râm

Çünkü fırsat buldı a' dâya müşîr
Şâd u hândân oldu ol rûşen-zamîr

' Askere bezli itdi luţfi gencini
Şan tabîb idi giderdi rencini

4260 Göñli açıldı cihâñiñ gül gibi
Nağme-perdâz oldılar bülbül gibi

(180b) Hâricîler çünkü oldu münhezim
Ekşerî katlı oldu oldu mün' adim

Girdi çün ordularına gâziyân
Yürüdiler her taraf gâret-künân

Ƙurulu Ƙalmış idi hargâhlar
Ƙaldı hüddâmı ile dergâhlar

Geldi itdi her Ƙişi bir haymeye
Düşmedi hiç ikisi bir haymeye

Her biri bir haymeyi itdi Ƙabûl
Belki ikisin için niçe fuzûl

Şütür-ile mâli hüddâmı ile
Cümlesin zabt itdi endâmı ile

Çoğ-idi her haymede nevres-cüvân
Var idi hem duşter-i şîrîn-zebân

Zer-kemer hañcer muraşsa' tığlar
Zer-nişân şimşîr ü zerrîn sîhlar

Halka halkaydı kemân-ı Aşfihân
Tevbihinde yoğ-idi zehden nişân

4270 Hem muraşsa' deste ƘaƘukârtlar ¹
Sîm ü zerden vaz' olan âlâtlar

Yükle Ƙalmış nâfe-i misk-i Hutun
Anda yağma eyledi anı yeten

Giceye Ƙalıcaya hüd yoğ ' aded
Zerle âlât-ı muraşsa' da şaded

¹ Vezin gereği "ƘaƘukârtlar" olmalı

	Sīm ü zerdendi me‘ acın zarfı hep Cevheri zarfı mücevher tarfı hep	Her birisi māl ü gence irdi Çavm-i düşmen kanı gence dirdi
	Sīm ü zerden tebsiler kızganlar Zer cevâhîrle dolu himyânlar	Genci koyup Genceye oldu revân Her biri mağbûn u mağzûn nâ-tevân
	Kîseler dolu dolu fîrûzeler Hem muraşşa‘ sancağ-ı dil-düzeler	Ba‘ zımuñ mâli Niyâz-âbâdda Zâyi‘ olmuşdı geçen evkâtta
(181a)	Ya muraşşa‘ ‘ anberîn ‘ anberçeler Sīm ü zerden sübekîler külçeler	Surh-serler gâret itmişler idi Ol ğanîmetlerle gitmişler idi
	Kîse kîse şâhîler dinârlar Ağlas u mağmil serâser zârlar	Açmamışlarken daği şandıkların Başa geldi anlara şandıkların
	Bağlu bağlu kaldı hem yükle harîr Niçe yük şeker mümessek bî-naẓîr	Geldi esbâbı yine aşhâbına El urulmamış eylik esbâbına
	Nîl-i Hindî ve kıranfil darçın Marţabânlar ki murabbâyâ kırin	Şandık içre niçe koydısa tamâm Girdi ‘ aynıyla eline bi’t-tamâm
	Tuħfesi A‘ câm u Hindîñ ol zamân Hep yirinde kaldı oldu kıyd-ı cân	Ĥikmet-i Ĥaqqı gör iy dil bunda sen Kimse rızkı alınamış kimseden
4280	Bu ğanîmetlerle oldılar ğanî Her biri pür-genc itdi mağzeni	(181b) 4290 Eyleyen yağmada gâret şandığı Kendü mâliydi ğanîmet şandığı
	Bir ğanîmet irdi anda ‘ askere Hiç müyesser olmadı bir leşkere	Ba‘ zılar açdı mekânda bârını Buldu mevcûd anda cümle varını

Rıhlet itmişken girü geldi raḥîl

Degmemiş hergiz aña baḥîl

Hâşılı bu fetḥ-ile şād oldılar

Vehm ü ğamda cümle āzād oldılar

Vezîr-i dilîr-i rüşen-râ hazret-i

‘Oşmân Pâşâ fırsatı ğanîmet bilüp

Şemâhi ḳal‘asın binâ itmege

mübâşeret eyledüklerinüñ beyâ-

mıdır.

Yine dānâ-yı mühendis bir binâ

İtdi meydân-ı süḥanda ibtidâ

Söz binâsına bu resme virdi fer

Egdi baş ebrû-yı yâra her kemer

Beyti ma‘mûr it gel iy bennâ-yı ‘aşḳ

Ḳalmasun nâḳış ḳuşûr-ârâ-yı ‘aşḳ

Tîşe-i ‘aşḳ eyleyüp ḳalbe eşer

Dilde ‘aşḳ olsun ke-naḳşın fi’l-ḥacer

Āteş-i ‘aşḳ olduğınca pür-şerer

Seng-i ḥârâ olsa ḳalbi mûm ider

‘Aşḳ-ile Ferhâd idüpdür kûhı çāk

‘Aşḳ-ile itdi vücûdın şoñra ḥāk

4300 Ḳul olan vâlîye ‘aşḳ-rek gerek

Bezî-i cān itmekde fâyıḳ-rek gerek

‘Aşḳ-ile olan binâ muḥkem olur

Dünyede bî-‘aşḳ olan bilmem n’olur

‘Aşḳ-ile itmiş idi cengi müşîr

Anuñ-içün fetḥin itdi Ḥaḳ yesîr

(182a)

Bî-riyâ olduğu için ḥizmeti

Virdi Ḥaḳ anda müşîre fırsatı

Fetḥ ü nuşretle göñüller hoş idi

Şād u ḥandân idi nüşânüş idi

Her kim eylerse riyâsız ḥizmeti

Olur ol ḥidmet vücûb-ı rif’ati

Çün bu fetḥ oldu müşîre fetḥ-i bâb

İtdi fırsatdır diyü şehre şebâb

Ḳalküp ‘askerle oradan gitdiler

Cümleten ‘azm-i Şemâhi itdiler

Cümleten cem‘ eyledi bennâları

Hendese ‘ilmin bilen dānâları

4310 Bildi ol server ğanîmet fırsatı

Ḳal‘a bünyâdına itdi diḳḳati

Her ola bir ula ta' yin eyledi		4320 opsa bir aşı zemine düşse ger
Resmine ressam tebyin eyledi		Eyler idi gāv [u] mähiden güzer *
Daşıldılar anda çok taş u kirec		Çevresin şehriin ihātā itdi şür
Her ne var māl ü menālin itdi harc		Yoğ-idi aşıla o şūra bir uşür
Cümle ' asker geldi hizmet eyledi		Hāşılı kırk elli günde ol binā
Hizmetini cāna minnet eyledi		Sa'y u dikatlerle buldı intihā
Sā' at-i sa' d üzre urdılar esās	(183a)	Yedi yirden açdılar ol şehre bāb
Eyledi burc-ı şerefle iktibās		"Fedhulū" emrin ider oldı hıtab
Hāşılı dikatle itdiler binā		Ağız açup didi her bābdan sözün
ulleler bünyād oldı cābecā		Güiyā hastaydı şehir açdı gözün
al' anıñ tolı idi on biñ arış		Hıfz için dizdār ta' yin itdiler
Pehni üç arşun olur belki geñiş		Aña hizmet neyse tebyin itdiler
Durmayup işletdiler bennāları		Hıfz için ol al' ayı müstehfizān
Kārsız omadılar dānāları		Yazılıp ta' yin olındı ol zamān
ulleler eyvāna baş urmuş idi		Toplar vaz' itdiler yir yir aña
Kellesin k'eyvāna irgürmiş idi		Ejdehā-veş ağız açdı her yaña
(182b) Bulmuş idi evc-i eflākī ulel		Şehri şür itmiş ihātā güiyā
Hiç top-ile tūfeng itmez hālel		Çevresin almışdı genciñ ejdehā

* 47. minyatür

	Şûrî zeyn itmiş idi âlât-ı ceng Kaldı düşmenler görüp hayrân u deng	Cengden itdi ferâgat şîr-i ceng Geldi girdi âşiyânına peleng
4330	Mîr-i mîrân itdi Köstendil begin Mağlaş Şâmî bir ehl-i dil begin	İrdi her biri mekâna kâm-yâb Burcına taḥvîl itdi âfitâb
	Şağ u şol tertîb üzre kolum Hep mükemmel eyledi her kulum	İntizâr iken kudûm-ı ‘askere Geldi cümle ḳal‘ a-i İskendere
	Yazdılar merd-i ḥişâr u hem ‘azab Doldı ṭop-ile tüfeng-endâz hep	Ber-ṭaraf olmağla rezm el virdi bezm Rûma ‘azm itmek daḥi olmışdı cezm
	Şehri Şâmîye sipâriş itdiler ‘Azm-i Bender eylediler gitdiler	4340 Benderüñ yat u yarağın bi’t-tamâm Gördiler hem leşkere virüp niḫâm
	Vezīr-i dilîr-i şecâ‘at-ârâ a‘nî müşīr-i Ḥaḳ-bîn ḳadr-peymâ ḥazret- i ‘Oşmân Pâşâ Derbende ‘azm idüp Ca‘fer Pâşâ ḥazretlerin vezîr idüp Derbendi daḥi aña sipâriş idüp Rûma müteveccih olduğıdur.	Anda ḳalan ḳulî ta‘yîn eyledi Mücmel iş ḳalmadı tebyîn eyledi Rûma taḥḳîḳ itdi ‘azmin çün müşīr Lâzım oldu yirine anuñ vezîr
	İtdi andan ‘azme dâmen-der-miyân Ol dilîr-i nerre-şîr ü pehlevân	Ḳala Bender içre ola ehl-i rây Rezmiñ üslûbı gele aña ḳolay
(183b)	‘Azm idüp menzîlbemenzîl Bendere Vardı vâşıl oldu ol âhen-dere	Hem ra‘iyyet-perver ola bile ḥâl Añlaya fi’l-cümle fehm ide me’âl Niçe gün bu kâra tedbîr eyledi Cümleye taḳrîr itdi söyledi

Meşveret itdi bu kâra lâyıkm
Mîr-i mîrân zümresinden fayıkm

Bu 'umûra rây iderken her biri
Gördiler lâyıkm müşîre Ca' fer-i

Geldiler cümle müşîrûñ yanına
İttifâk üzre dilîrûñ yanına

Didiler baş olmağa pîrâna ser
Âzmûde-kâr Ca' fer-vâr eger

(184a) 4350 Lâyıkm oldur ki görüpdür çok mehen
İçimizde ol-durur pîr-i kühen

Dikdiler aña 'aşâyı cümleten
Terbiyet idüp o pîri bağıtaten *

Ol dilîri eyledi anda müşîr
Ya' ni Şîrvân içre serdâr u vezîr

Mîr-i mîrân-ı Kefeyken ol zamân
Oldı serdâr u vezîr-i kâm-rân

(184b) Müskûri hâş eylediler virdiler
Neysel maqşûdın tamâm irgirdiler

Begler ü beglerbegiler hâk-bûs
Oldılar şehri ü nevâhî hem-ulus

Ca' fer-i Tayyâr olıcağ cây-gîr
'Azme dâmen-der-miyân itdi müşîr

'Oşmân Pâşâ-yı şecâ' at-iştihâr
ya' ni vezîr-i dilîr-i 'adâlet-şî'âr
'asâkir-i nuşret-âşârdan bir miqdâr
adamlâ Rûma 'azîmet
eyledüklerinde kefer-i Rûs
yollarına gelüp muhkem ceng ü
cidâl olduğınuñ beyânıdur.

N'itdi gör İskender-i devr-i zamân
Düşmen-i Ye'cûca çün virdi amân

'Azm-i Rûm itdi qodı pâ-der-rikâb
Eyledi râh-ı belâsı irtikâb

Gönderi çıqdı müşîri ol vezîr
İndi ta' zîmen rikâba öpdü yir

4360 İdicek sedd-i Sikenderden güzêr

Doldı şahrâ haymelerle serteser

Benderîler bindiler hem gönderi
Gıtdiler menzilibemenzil serveri

* 48. minyatür

	Döndiler andan icâzet aldılar ‘Azm-i Rûm itdi ol anlar kaldılar	Düşmeniñ bir peşşe olursa hemîñ Ġaflet idüp olma şerrinden emîñ	
	Kať -ı menzil eyler idi muttaşıl Bir gün itmezdi günden munfaşıl	‘Aybıña nâzır olan bir düşmeni Şay hezârân dostlardan çok anı	
	Ya‘ ni hem-vâr idi ‘azmi oturaķ Eylemezdi dimeyüp yakın yıraķ	Yine çoķdur düşmen az‘ afda iken Âdemiñ bir düşmeni biñ dostdan	
	Menzili olmışdı bir gün cüy-ı sünc Mîşe-zâr içre maķâmı oldu künc	‘Azm-i Rûm idüp giderken ol müşîr N’itdi gör a‘ dâ-yı dîne ol dilîr	
(185a)	Zıkr olan ırmağı geçdi niçesi Niçesinüñ olmamışken gicesi	Ķavm-i Mosķovdan ki dirler aña Rûs Kâfir-i bî-dîn Rûs u Engürüs	
	Sâhil-i nehri alup durmuş ‘adû Girdi araya ayırdı sûbesû	Niçe biñ gelmiş tüfeng-endâzlar Cân alup baş oynayan ser-bâzlar	
	Kefere-i Rûs-ı ma‘kûs ile vâķı‘ olan cengiñ beyânıdır.	Eylemişler mişe-zâr içre pusu Bir taraf orman u bir cânibde şu	
	Atalardan bir meşeldir bunı yaz Şu uyur ammâ ki düşmen uyumaz	Girmiş idi nehre ‘asker ol zamân Hem kaťâr-ile şütür hem esterân	
	Düşmeni her yirde hâzır gör şaķın İtdüğüñ ef‘ âle nâzır gör şaķın	Ba‘zı geçmiş ba‘zı hem geçmek diler Ba‘zı girmiş nehre şu içmek diler	
4370	Düşmeni ğafletle n’itdi güş kııl Pendimi cân güşına mengüş kııl	(185b) 4380	Çıķdı kâfirler keminden ceng idüp Rezme cem‘ iyyet ile âheng idüp

Cenge āgāz ideni atlı itdiler
Bağlu bağlu niesin alkitdiler

ařtamonınıñ begi olan velī
İrdügi demde o nehre menzili

Kār u bārı her ne varsa mā melek
Virdi kāfire nesin varsa felek

Zırh u alkan u gemiler ne ki var
Hem utās u od u üsküf bī-řumār

Ĝāret itdiler umūmen varını
Hep getürdiler şütürle bārını

Kethüdāsı oldu hem anda řehīd
Ramet-i adan olalar müstaīd

Niesinüñ oldu avāli yaman
Gitdi māl ü rızı aldı nā-tevān

Sur-serlerden ğanımet az iden
Alduğından o ziyād-idi giden

Göz yaşıdur kimseye ayr eylemez
Nekbet ü üsrāndan ğayr eylemez

Her ama lā-büd mezellet irgürür
Rū-siyāh eyler mezemmet itdürür

ünkü bu āl oldu serdāra ayān
Ardına döndi hemān ol kām-rān

Sürdiler Rūsūñ alayına o dem
Urdılar Rūsa tūfengi dembedem

Niesin atlı itdiler inzīr-veş
Sāhil-i nehr oldu pūřte pūřte leř

Gördiler ün ceng iün döndi müřīr
Oldı şevketle muābil ol dilīr

İtdiler ıfz-ı bedenün İstübūr
řan anāzīre yapıldı bir aūr *

Girdiler cümle iine doldılar
Hem ğanımet māl-ile doldurdılar

Bir bir üzre yıdılar bir a dırat
Her āĝa bir al a idi şa b u sat

Girmek olmazdı süvārān aña i
Her nihāl-i řā oldu pi pi

4390 Düşmeniñ de mālīne itme ama
Ger uzūr itmek dilerseñ it ana

(186a)

(186b)

* 49. minyatür

4400 Hamleler itdi tūfeng-endāzlar
Rūs u Moskov kāfiri ser-bāzlar

Çok müsülmān itdiler anda şehīd
Olalar firdevs içinde müsta‘īd

Varduğınca hayli müşkil oldı kār
Eylediler qal‘a gibi üstüvār

Her tūfeng olduqça bundan pür-şerer
Bir dıraht olur hezārāna siper

Her kaçan andan ola āteş-feşān
Aña āmāc idi cān-ı nā-tevān

Anlar atduqça tūfengi cān urur
Bunlar atdıqça dırahtistān urur

Böyle iken mu‘cizāt-ı Muştāfā
Şoñra mağlūb itdi anları buña

Hāşılı ol gün ‘aceb ceng itdiler
Durmadılar rezme āheng itdiler

Eylediler şāma dek çok diqqati
Virmeye Bārī ta‘ālā fırsatı

Çünkü aḥşam oldı döndi her taraf
İtdiler ceng ü cidāli ber-ṭaraf

4410 Her taraf gezdi qaravul şubḥa dek
Hep yasağ üzre yasavul şubḥa dek

Ṭavāyif-i Rūs ile ikinci günde vāqı‘
olan cengiñ beyānidur.

Çünkü şubḥ oldı yine ol nām-dār
Ol dilīr-i Gīv cūr’et Cem-medār

Bindi atına yine şevket ile
Durdı qarşu düşmene himmet ile

(187a) ‘Askere didi ki gayret bu mıdur
Dīn-i İslāma ḥamiyyet bu mıdur

Varmayasız qarşu alup kellesin
Bozmayasız bu ḥanāzīr kellesin

Bir tūfeng-ile sizi ma‘kūs-ı Rūs
Döndüre yoldan ala ṭabl-ile kūs

Böyle dirlikden bize ölmek gerek
Şād olup düşmen niçün gülmek gerek

Bunları almağa bir çāre idüñ
Ber-ṭaraf idüñ bunı andan gidüñ

Bir dilāver yoq ki idem i‘timād
Eyleyem merdiyyetine i‘tiqād

Kim-dirir bunlar ki karşı duralar
Yoluñuz alup sizi durğuralar

Bildiñiz öğrendüñüz cengiñ yolın
Niçe niçe burdıñız düşmen kolın

4420 Urduñızdı pençe-i şirāna dest
Sā‘id-i pūlādın itdiñiz şikest

‘Askere karşı o şir-i pür-hüner
Didi sözler ki ider cāna eşer

Biri didi iy şeh-i cür’et-Peşeng
V’iy dilir-i şehriyār-ı şir-ceng

Qāyıluz fermāniña di n’idelüm
Āteşe karşı dir-iseñ gidelüm

Sen bilürsin ki tūfenge yok siper
Qarşuya dutsaq siper eyler güzer

Didi kessün her kişi bir kez ağaç
Tolı hem ola anıñ bir kez ağaç

Düşmene karşı yığılsun bi’t-tamām
Dursun ardında gūzāt-ı hoş-ğırām

(187b) Yine atsun anı bir bir ilerü
Tā ki düşmenle olalar rüberü

Böyle ta‘līm itdiler çün ‘askere
Oldı bu kār anda ol gün leşkere

Bu tariķ üzre yine olmışdı ceng
İtdiler ol havlii küffāra teng

4430 Ceng iderlerdi tūfeng ü tir ile
Düşmene yaklaşdılar tedbir ile

Cengden döndürmez idi biri rüy
Düşdi toprağa ‘adū-yı kine-cüy

Ol ağaç fennin ki gösterler idi
İlerüye varmak isterler idi

Yine ol gün çok kişi oldı şehid
Kimisi mecrūh kimi müsta‘id

İlerü anıñla gitdiler o gün
Urdılar küffār bağrına düğün

Ol gün aḥşama degin ceng oldı kār
İrteye kaldı yine ol kār-ı zār

Üçünci günde Rūs ile vāqı‘ olan
cengiñ beyāmidur.

Açdı zerrin perrini gökde melek
Yine cevlan itdi řāvus-ı felek

	Şubha dek ‘ asker yine bîdâr idi Dilde feth-i düşmen-i bed-kâr idi		Dursuñ ardında anuñ varup ğuzât Eylesün açmazdan a‘ dâyı mât
	Geldiler cümle müşîrûñ yanına Āteş urmağa ‘ adûnuñ cânına		Ol dırahtı yine bir bir her biri Cümleten itsünler anı ileri
	Didiler iy husrev-i şîr-iķtidâr Ceng yolın göster seniñdir ihtiyâr		Yine sürsünler ğarârı ilerü Tâ olunca düşmen ile rüberü
4440	Dünki günler gibi mi ceng eylerüz Yoĥsa āhir fikre āheng eylerüz	4450	Eyledi bu kârı ta‘ lîm ol zamân Ol dilîr-i merd-i meydân-ı cihân
(188a)	Bunlara n’itmek gerek di sen bize Ķalmayavüz gidevüz yola ize		Eylediler cân-ile emrin kabûl Kâr-ber-gerden idüp oldı ĥamûl
	Bize ta‘ lim ü işâret kıl hemân Eyerüz yoluñda bezl-i baş u cân		Her biri destine aldı bir ğarâr Ĥāk-ile doldurdu sürdi der-kenâr
	‘ Askere döndi yine pend eyledi Hem naşîĥat itdi çok söz söyledi		İstübûra karşı bir taĝ itdiler Sine-i a‘ dâyı pür-dâĝ itdiler
	Didi bu bî-dîne bir iş eyleñüz Tîr-i tedbîr ile dil-rîş eyleñüz		Eylediler anda ol ĥâki meters Ol vehimden döndi a‘ dâ yüzi ters
	Her birisi cengi bî-bâk eylesün Bir ğarârı toptolı ĥâk eylesün		Cân atup cenge virürler idi cân Aĥdı hep cûya Ķarışdı anda kân
	Alıĝtsünler anı meydâna dek Ol ğarârı tâ dırahtistâna dek	(188b)	Yine çok kişi o gün oldı şehîd Vâşıl-ı rahmet olup oldı sa‘ id

Yoğ-idi haddi zaḥım-nāk olanıñ
Çoğ-idi hem sīnesi çāk olanıñ

Ḳāyil-i nazm Āşafīniñ ḳardaşı
Bez̄l idi meydānda cān u başı *

İstübūra girdi ‘üryān elde tīg
Eylemezdi cān ile başın dirīg

Ol dilīr eyler iken şīrāne ceng
İrdi rüyına anuñ ol dem tūfeng

4460 ‘Ārızından urdı irdi gerdene
Ol yüze çıkmadı girdi gerdine

(189a) Aldılar anı o dem meydāndan
Şūreti fark olmaz-idi ḳandan

Çoḳ dilīre anda zaḥm irgürdiler
Cümle meydān-ı rezimden sürdiler

Baḳmadılar hiç tūfeng ü tīrine
Ḥançerine tīgına şimşīrine

İtdiler a‘ dā-yı dīne ḥamleler
Düşmen-i dīn-i mübīne ḥamleler

Leşker-i bed-rāydan yağdı tūfeng
Şu‘ leler berḳ idi gūyā rüz-ı ceng

Ḥāşılı ol gün yine aḥşama dek
Tīḡlar elde çalışdık şāma dek

İrdi şeb ayırdı ol dem leşkeri
Menziline geldi İslām ‘ askeri

‘Asākīr-i Rūs-ı ma‘kūs baş u
cāndan me‘yūs olmağın ḳararı firāra
mübezzel idüp nişfü’l-leylde
İstübürdan çıkup ḳaçdıklarınñ
beyāmdur.

Giceniñ ol dem ki nişf idi dūni
Gicesi toğrınıñ uğrınıñ günü

4470 Döndi çün ‘ asker yirine ol zamān
Kimisi mecrūḥ ḳalmış nā-tevān

Mütefiḳ olmuşdı ol gice guzāt
Şubḫ olıcaḳ süreler a‘ dāya at

Rezm-i düşmenden yüzün döndermeye
Hiç ser-kārınñ sözün döndermeye

Birbiriyle eylediler ittifaḳ

Yek-dil olup ortadan ḳalkdı şikāk

* 50. minyatür

- (189b) Şubh olup meydāna çün azm itdiler
Geldiler mī'ād-gāha yitdiler
İstübür üzre ki gitdi ġāziyān
Çarhacılar her yaña pūyān devān
İtdiler ol cānibe top u tüfeng
İtmege küffār-ı bed-kār-ile ceng
İtdiler top u tüfenge ibtidā
Ya'ni küffār-ile cenge iktidā
Olmadı küffārdan hergiz eşer
Gördiler a'dā yirinde yil eser
Gice içre cümlesi kılmış firār
Qalmamış biri yirinde bir qarār
- 4480 Bile almışlar ġanāyim mālını
Her ne var emvālını eşkālını
Qalmamış yirinde illā İstübür
Ürkişüp hıznzır qalmış boş ahur
Çünkü gördiler 'adū itmiş firār
Ol gün ol menzilde itdiler qarār
Hep şehīd olanları defn itdiler
Yārelüsin şal ile alkitdiler
- (190a) Her gün eylerlerdi şahrāda şikār
Herkesē tīr ü gümān olmuşdı kār
Yirde avlarlar idi āhūları
Gökden indirler idi tihūları
'Askerüñ çoġı kemān-dārān idi
Şayd-ı naħcīr itmede şīrān idi
Her gün 'azm eylerdi İskender-şifat
Ol müşīr-i Rüstem ü Gurgīn-baht
Her kōnaqda iki gün qalmaz idi
Düşmeninden hiç vehm almaz idi
Ellemişdi Çerkes ü Rūsı biraz
Eyler idi muttaşıl qatl-i gürāz
Müşīr-i dilīr a'nī 'Oşmān Pāşā-yı
sa'ādet-maşīr kenār-ı cūy-ı Tereki
cāy-gīr eyledügidür.
4490 'Azm-i Rüm idüp giderken ol dilīr
Cūy-ı Terke uğradı rāh-ı müşīr
Gördiler anda aqar nehr-i 'azīm
Qulzümü itmiş şitābından dü-nīm

Sâhilinde kırdılar hargâhlar Hep serâser kapıtu dergâhlar		Geldiler karşı müşîre ol zamân Rağş öñince yüğrişürlerdi devân
Sâye şaldı âsumânî sâyebân Nağşına Bihzâdlar virmişdi cân	(190b)	Bağlamışlar nehre hem cisr-i ‘azîm Geçmede ‘asker anı çekmeye bîm
İtdiler hargâhını ârâste Ehl-i dîvân oldılar pîrâste		Emr olunmadın anı ‘aql itdiler Hizmetin serdâra hem naql itdiler
Cümleten geldi Qabartay begleri Ol gürûhuñ cins ü aşlı yegleri		Gördi çün cisri müşîr itdi şafâ Geydirüp hil‘atlar itdiler ‘atâ
Birinüñ adı idi Arslan Beg Bebr idi rûz-ı vegâ Kaplan Beg		‘Asker ol nehri cisirden geçdiler Çekmeyüp zahmet nehirden geçdiler
Hem müşîrüñ akrabâsıydı o şîr Uğrına çoq eylemişdi dâr-gîr		Gitdiler andan dañi bir niçe gün Hem şitâb ile qatardı güne dün
İstikâmet üzre şâhinşâha hem Hizmet üzreydi deñildi müttehem		Gice gündüz dimeyüp ‘azm itdiler Qaşqa nâm bir menzile yetişdiler
Birinüñ hem nâmına gâzî dinür Yirlerinde ni‘met ü nâm yinür		Ferhâd Kethüdâ Şîrvâna hazîne alup gideyim diyü da‘vâ itmekle Şemâhi beglerbegisi olup Qaşqa nâm mağalde müşîr-i dilîre mülâkât eyledügidür.
4500 Niçe begler hem dañi beg-zâdeler Ol diyâr âdemleri âzâdeler		
Pâdişâh uğrına virler idi baş Döne döne eylemişlerdi şavaş	4510	Beñzemez iy dil mey-i gül-renge düg Mey gibi keyfiyyeti virmez fûrüg

	Mest-i mey şanma özüñ dime durūğ Dūğ-ħordı dūğ-ħordı dūğ dūğ	Tā küçüklükden de öğretmiş idi Müft akçe ħarcı hoş gelmiş idi
	Bĩ-fürūğ olur durūğ olsa çerāğ Şu‘ le-dār olmaz dilā eyle ferāğ	Ĥ‘āceler itmez idi mālın dirīğ Māl yanında mişāl-i ħāk ü rīğ
	Bir kişide kizb ola her bār-kār Ĥıffati ħalır götürmez kār-bār	Ĥayli māle vāşıl oldu soñra bu İştihārı var gezdı sūbesū
	Buña beñzer diyeyim saña meşel İdeyim tafşıl amān virse ecel	Ĥuvvet-i mālīyle oldu ketĥüdā Eyler oldu ‘āleme cevr ü cefā
	Ĥ‘āceden milk-i Ĥalebde sābıķā Var idi Yābis dinür bir bed-liķā	Ĥizmeti itmiş anı çün iķtizā Eylemiş ‘Oşmān Pāşā ketĥüdā
	Ĥayli māl-dār idi yābis idi hem Zātına nāmı mülābis idi hem	İş budur diyü hemān ol nā-bekār Çekmedi zahmet yanında ne çıkar
(191a)	Dinür idi hem aña māl eşegi Ol idi şehri içre ħammāl eşegi	Yüz biñ altunuñ şu koydı başına Virdi dehrüñ mīrine ħallāşına
	Medĥ idüp evzā‘ m egmiş idi baş Ol idi pinti ħamīde ĥ‘āce taş	İstedı pāşā bu ħavre irmege Başladı barmaķ ħisābın virmege
	Var idi anda anuñ bir bendesi Aķçesiyle müşteri efgendesı	4530 Tutdı çün bu kār-ı teftişe ħarār Tā Budun ser-ħaddine firār
4520	Adı Ferhād u müşekkil bir cüvān Vaşlına ħālīb idi pīr ü cüvān	Gelmesi andan anuñ çün oldu farz Eyledı Şırvāndan ħünkāra ‘arz

(191b)

Emr ile çavuş irsâl itdiler
Şehr-i İstanbula işâl itdiler

Ķâyil-i nazm Āşafî Şirvân-ı miĥnet-
mekânda Ferhâd Kethüdânın
günâhm ‘Osmân Pâşâdan ricâ
eyledügidür.

Eylige eylik olaydı ittifâķ
Öküze olmaz idi hergiz bıçaķ

Her ne deñlü eyleseñ mârâ ‘aşâ
Eylemez yine ĥařâda hiç ĥařâ

Hiç bitmez toĥm-ı ümmid ekmesen
Şura yirden sünbül ü gül yâsemen

Ol zamân ki kethüdâyı emr ile
Virdiler çavuşa zecr ü ĥahr-ile

Yüz biñ altunun o dem tazmîn için
Defter itmişler idi taĥmîn için

Eylemişlerdi muķarrer almaĥa
Kethüdâlıķdan daĥi ĥaldırmaĥa

Āşafî vardı müşîre öpdi pây
Yüz urup oldu öninde çehre-sây

4540 Didi itme iy şeh-i Rüstem-nejâd

Gelmesün senden bu iş iy hoş-nihâd

Ol saña itsün mükâfât eyleme
Şanıña düşmez muĥâlât eyleme

Şimdi oldu niçe mâlik ĥod telef
Ol daĥi gitmiş tutuñ bundan selef

Sen sağ ol dünyâda mâl olsun giden
Tâ vücüduñ var ĥelâl olsun giden

Ĥâşılı tafşîle yokdur ihtiyâc
Hep muvâfiķ düşdi taķrîre mizâc

Geçdi bu sözlerle yüz biñ mâlden
Geldi teftîşi için ihmâlden

(192a)

Didi bahşış eyledim anı saña
İtmesün şimdengirü ĥizmet baña

Andan ikrâh eyledi şab‘ım benim
Nefret itdi ĥâşılı cân u tenim

Āşafî bu luşfi itdi aña ol
Neyledi gör âĥiri ol bü'l-fuzül

Gelicek anuñ maĥalli söylenür
Olısar ma‘lüm egerçi añlanur

4550 Hâşılı gelmekte iken ol müşîr
‘Arzlar peydâ ider bu dil-pezîr

Kethüdâ iken hemân mîr olmadık
Mîr-i mîrân oldu çâķ ol oñmadık

İtdiler Şîrvâna vâli ol zamân
Mîr-i mîrân oldu ammâ şart-ı ân

Vara Şîrvâna hâzîne alkide
Niçe kûl alup gidüp işler ide

Aña yüklerle hâzîne virdiler
Müflis iken devlete irgürdiler

Hâşılı deryâyile gitdi hemân
Hîdmete me’mûr olan pîr ü cüvân

Bile emr olmuşdı biñ yeñiçeri
Hem gönüllüden daķı niçe ceri

Vâşıl oldılar Kefe limanına
Vardılar andan Tataruñ yanına

Olda leşker қоşмаға me’mûr idi
Bile ‘azm itmekleri meşhûr idi

Şoñradan gitmedi ber-‘aks oldu kâr
Didiler Tatar itmez ihtiyâr

Ferhâd Kethüdâ hâzîneyi қoyun ve
bâr-gîre virüp sûd itmek sevdâsına
(192b) düşmegin yayabaşları mâni‘
olup hâzîne aldıklarını beyândur.

4560 Hîleye şarf itme fikr-i şâyibüñ
Kârı hayr olmaz muқarrer kâzibüñ

Hîle kârı gör yine n’itmek diler
Ol emânet mâli şarf itmek diler

Kızb-ile ister murâda irişe
Hîleler idüp hâzîne girişe

Bâr-gîre gûsfendâne vire
Ya‘ni Şîrvânda şatup nef’in göre

Vâķıf oldu hâle yaya başılar
Ya‘ni pâşâ hâzreti sevdâ diler

Geldiler pâşalarına cem‘ olup
Bâr-gâhı içre girdiler tölup

Didiler bu mâl kim mevcûddur
Ne için virildi ne maқşûddur

Cümlesi bunuñ mevâcib-ķâredir
Buña ğadr itmek hemân hünkâredir

Bār-gīr ü gūsfende viricek
Nic'olur hırsuz hārāmī iricek

Virmediler bunu sevdā it diyü
Kendüñi hem bizi rüsvā it diyü

4570 Hiç pāşā görmedük çoban ola
Ya ra'ıyyetlik idenler hān ola

Çünkü bāzırgānsın mālīñle it
Mālik iseñ kendü emvālīñle it

Biz 'ulūfemiz saña virmek niçün
Bunca yoldaş kanına girmek niçün

Bu Kıırımdur bunda kurdlar çok olur
Açlığında gice vü gündüz ulur

(193a) Aldırırız koyunu kırda şağın
Şoñra çıkar kışsañ avurda şağın

Qıl bu sevdādan ferāgat söz işit
Adıña lāyık olan kārı iş it

Mālı aldılar hāzīne itdiler
Herkes taqsīm idüp alkitdiler

Kendüler zabıt itdi dahl itdirmeyüp
Koyunun çobanına gütdürmeyüp

Didiler serdār olup hān olasın
Görmeziz lāyık ki çoban olasın

Mālı aldılar hemān 'azm itdiler
Çaşka adlu bir mekāna yitdiler

4580 Ol tarafından hem müşīr ol menzile
Vāşıl olmışdı dilīr ol menzile

Geldi karşıya inüp öpdi rikāb
Didi bu kāra nedendir irtikāb

Çandesen serdārlik yağandadır
Bilmedüñ mi yoħsa başuñ kındadır

Kendüñe kendüñde yoħken i' tıqād
Nic'olur māl-ile saña i' timād

Her ne mālī ki seniñ dīdeñ görür
Ejder ağzındaysa da eliñ irür

Kendüñe ğadr itme var iy nā-murād
Bu seniñ kārıñ degil iy bed-nihād

Devlet olmaz bu saña bir let olur
Raħmet olmaz şöyle bil zaħmet olur

Tiše-i cehl-ile kaz bünyāduñı
Çıkarırız başa Ferhād aduñı

	Durma hiç yollarda rāḥat eyleme Ġāfil olma yolda ġaflet eyleme		Didiler bu derdiñe vardır devā İster-iseñ idelüm çāre saña
(193b)	Ferhād Kethūdā eyledügi kāra nādim olup yoldan girü dönme içün ħīleye āġāz eyledüginüñ beyānidur.		Virelüm vehmi sipāh u ʿ askere Āşikārā vü nihānī leşkere Diyelüm yol üzredir bī-dīn Rūs Geçmek olmaz olasın ger selm ü ħūs
	Ṭoġrı sözler eyler ādeme eşer Tīr gibi her biri eyler güzer		Üç gün itdi cengi ol şīr-i müşīr Vāşıl-ı Ḥaḫ oldu anda çok dilīr
4590	Çok naşīḫat itdi pāşāya dilīr Her sözi oldu dilinde cāy-gīr Geçdi cāna şanki peykān-ı ḥadeng Urdılar güyā ciġer-gāhına ceng Ḥaymesine geldi mecrūḫ ol zamān Çehresi rengiydi reng-i zaʿ ferān	4600	Siz aña niçe muḫābil olasız Ya niçe şīre muʿ ādil olasız ʿ Asker ürker bu cevāb-ile hemān Bu tedārükle ḫalāşa var gümān
	Rāzımı açdı gelüp ġam-ḫ̄ārına Yāresin keşf eyledi öz yārına Didi bu kāra baña çāre idüñ Ḥīle ile döndürüñ bundan gidüñ Bunda bir iş eyleñüz bāri hele Dönmemiz bunda bu dem lāzım gele	(194a)	Ferhād Pāşā ḫazretleri yanında olan sipāh ve yeñiçerilere vehm virüp Şirvāna gitmekden ferāġat olunduġunuñ beyānidur. Ḳaşḫa nām menzilde bir kaç gün müşīr Sebze-zār olmaḫla ḫaldı ol dilīr Bir niçe defʿ a o dem çavuşlar Emr ile gönderdi şeşper-düşlar

Emr idüp didi ki durma h̄idmeti Yirine irgür geçürme fırsatı		Bindi Ferhād Pāşā atına hemān Vardı yanına müşīrūñ ol zamān
Çünkü bir iş idi alduñ boynuña Māl şanduñ mārı şalduñ çoynuña	(194b)	Didi iy server ki sen emr eylediñ Baş u cān üzre ne söz ki söyledüñ
Vāşıl eyle anı ejder olmadın Māl-ile h̄ālīñ mükedder olmadın		Yirine emrūñi kul alkıtmeyür Çaldı Şirvāna h̄azīne gitmeyür
Çün aña teklīf-i Şirvān itdiler Şan hemān başın kesüp kan itdiler		Yalñız ol semte niçe gideyim Bilmezem bunda ne tedbīr ideyim
Ol haberden oldılar āzürde-dil H̄īleye āğāz itdi ol müñil		‘Oşmān Pāşā-yı nām-dār Ferhād Pāşā-yı gābāvet-iştihāra cevābıdur.
Cümle iğvā itdi me’ mūr olanı H̄iddet ü şerr-ile meşhūr olanı		Didi evvelden dañı bu kārı sen Boynuña bilsem bunu almağ neden
4610 Çırdılar varup h̄azīne kañlısın Rast geldiklerinüñ her kañkısın		Çādir olmaduğünüñ niçün ‘aceb Boynuña almağa ya n’olmuş sebep
Cem‘ olup me’ mūr olanlar ittifāk Her biri birbirisin idüp nifāk	4620	İtmedüñ bu kārı şimdi nic’ olur Müstehāk olduñ ‘uqāba gör n’ olur
Didiler birden gider yok ol yire Bu yola zāhib olan yire gire		Çünkü lāyıkdır saña kızb eylemek Anı her yirde gerekmez söylemek
Her biri eylerdi ĩmān-ı ğılāz Gitmeyüp Şirvāna oldu h̄īle-sāz		Yürüdükçe toğrulur mār egrilür İnine girse meşeldir toğrulur

Hâşılı varmağa imkân olmadı
Gitmege Şirvâna dermân kalmadı

Döndi ol yirden müşîr ile yine
‘Azm-i Rûm itdi dilîr ile yine

Hod kolçağ u geyim kalkan zırh
Cevşen ü çaçı kemân u tunç u zih

Tîğ ü tîr ü hançer ü âlât-ı ceng
Düşmen için vaz‘ olan fındık tüfeng

Sürü sürü bâr-gîr ü hem şütür
Hep alan alanın oldu süre sür

Cümleten Şirvân için ta‘ yîn olan
Deftere meşûr olup tebyîn olan

(195a) Oldı cümle harc u maşraf zâyî‘ at
Virdi bahşış cümle oldu zâyî‘ at

4630 Şöyle harcar kendüntün mâlin şanur
Şan halîfe kîsesinden harcanur

Şormadılar mâl n’itdi yap yap
Niçe mâl istenmedi belki hisâb

Yi yidür yokdur dilâ senden yegi
İster-iseñ olmağa beglerbegi

Şiddet-i şitâda Kûbân nâm nehriñ
üzerinde çekilen şedâyidün
beyândur.

Sâhil-i nehr-i Kûbâna düşdi râh
Hâl-i ‘asker oldu sermâdan tebâh

Şiddet üzre idi sermâ ol zamân
Oldı mecrûh olanın hâli yaman

Tâ ezel hikmet idermiş iktizâ
Ol yir olmak mecmi‘ -i cünd-i şitâ

Mağsim-i sermâyimiş hem ol taraf
Bağş olurmuş dehre andan bād u berf

Şâhil-i nehri dutup ol şehir-i ceng
Âşiyânın mişe-zâr itdi peleng

Mîşe içre virdi âteşler nişân
Şan yire indi nücum-ı âsumân

Giderek bu hâl ile bir gün yine
İrdiler nehrün geçidi yirine

4640 At sürdi ba‘ zı şudan geçmege
Ol geçid olduğu sūdan geçmege

	At u rahtı eyledi gâret geçid Gördi tuğyân üzredir gâyet geçid	4650 Mürdeler ihyâ iderdi menzili Şehre dönderdi mezârât ol ili
	İki gün ol yirde itdi oturağ Tâ geçid tedbîrine ide yarağ	Girdi Taman içine ‘ asker tamâm Bî-ḥuzûr idi şitâdan ḥâş u ‘âm
(195b)	Var idi ol yirde yir yir keştîler Sâhile çıkmışdı ekşer keştîler	Oldılar Çerkeslere anda konak Niçe günler eylediler oturağ
	Her birisin sürdi keştîbân keşân Oldı keştîler o dem menzil-resân	‘Azm-i Kerş itmek için andan dilîr Sâhil-i deryâya dek geldi müşîr
	Çekdiler keştîleri cisr itdiler Geçdi cümle ‘asker andan gitdiler	Şu gibi anda geçid var çağlamış Gördiler deryâ yüzün yah bağlamış
	İrdiler andan Taman adasına Niçesinüñ sînesi degdi sîne	Buz idi ol günde deryâ bî-kuşûr Ḥalk iderdi rûy-ı deryâdan mürûr
	İrmiş idi anda ol ḥadde şitâ Niçesi toñmış kalup ḳaddi dütä	Câbecâ çâk eyler idi buzı at Şuya şaldı varın ‘asker niçe ḳat
	Temrüke irince anda ol çeri Can virüp ḳaldı şitâdan ekşerî	Kiminüñ bârın kiminüñ yoldaşın Yedi buz anda niçe âdem başın
	... t (?) dâreyni bennâ-yı şitâ ² Yapdı Küristân gibi şehr-i fenâ	(196a) Eyledi ḳaşd-ı mürûr ol nâm-dâr Atına ḳomadılar ola süvâr

² Cümleten (Topkapı Sarayı nüshası vr. 193b)

Kañlı şekilde kızağ peydâ idüp

Çekdiler buz üzre anı alkidüp *

4660 Didiler iy server-i serdâr-ı dîn
Bunda sensin cümle cân-ı mü'minîn

Ata binmekde görünür çok hañâ

Sözümüz tut binme iy server ata

(196b) Olıyor bu yolda hayli zâyi'ât
Taldı deryâya atıyla çok güzât

Bu ki peydâ eyledük gel ol süvâr

Çekmege itdük biz anı ihtiyâr

Oldı devletle süvâr ol Giv-hû

Çekdiler buz üzre anı sübesû

Her ne cânibde k'ola buzda şikâf

Uğramayup eylediler inhirâf

Eyledi anda tedârük her biri

Hüsn-i tedbîr eyledi her bir ceri

Sâhile şihhatle oldılar revân

Çıkdılar anda kenâra şadumân

Tutdılar deryâ kenârın Kerşe dek

Şağ olan kaldırdı bârın Kerşe dek

İki şütür bir pâre buz üzre çalup bir
hafta miqdârı deryâ yüzinde ser-
gerdân olduklarınıñ beyânıdır.

Eyleseñ her şey'i hikmetle nazâr

Görinür anda Hüdâdan çok eşer

4670 Var mı bir şey kim aña mazhar degül
Anda Hağkuñ hikmeti muzmer degül

Şeb-pere çeşme ne kılsun tâb-ı nûr

Nûr gibi âfitâb itsün zuhûr

Hikmetinden ideyim saña beyân

Bir dem aç gel bu yaña tut gûş-ı cân

Geçdi deryâyı bu nev' üzre müşîr

Çıkdı şihhatle kenâra ol dilîr

Her taraftan girdiler aña hemân

Her birisi geçmek için atdı cân

Kimi bârıyla kimisi at-ile

Hep mükemmel kimi ceng âlât-ile

* 51. minyatür

(197a)	Buz tutmuş idi deryânîñ yüzün Girdi ağırık yürüdi dizin dizin		Kimi mālinden kimisi başdan Çıkmış idi yârdan kırdan
	Düşdi çün buz üzre bu bār-ı girân Her tarafından çäk çäk oldu hemân		Niçe gün deryâ yüzinde nâ-tüvân Gezdi bir pâre buz üzre niçe cân
	Qaldı üstinde buzuñ at u kaçar Bār-ile üstür şütür olmaz şümâr		Aç u taqşır ü mükedder-hâl olup Zâr u ser-gerdân u şür-aşvâl olup
	Qopdı hırmen hırmen oldu yaş revân Başladı çalkınmağa deryâ hemân		Gâh gird-âb-ı belâda çegzinüp Mevc-i deryâya binüp gâhî inüp
4680	Keştiler yaşlardı yükler bâdbân Âdemi-zâde buz üzre yel kıovan	4690	Rûzigâr-ile çıkardı evce gâh Şalmurdı esfele gâh idüp âh
	Her ne cânibden gelürdi anda bād Ol yaña ‘azm eyler idi ol cemâd	(197b)	Âdemi yok ba‘zıda hayvân idi Bār-ile üstür şütür lerzân idi
	Sürdi deryâya çıkardı bunları Şiddet-i sermâ yıkardı bunları		Birbirinüñ bārını yirler idi ‘Ûr kalup lerze eylerler idi
	Her biri efgân-künân gird-âbda Nâ-tüvân bî-çâre rüy-ı âbda		Niçe hayvân bu tariş üzre gezüp Qurıyup qalmışdı cânından bezüp
	Derdine bilmezdi çâre k’eylesün Rûzigâr âvâre kıldı neylesün		Niçeler mebhüd u ser-gerdân idi Hayret almış vâlih ü hayrân idi
	Oldı aşvâli diğer-gün ‘askerüñ Dide pür-nem dilleri hün leşkerüñ		Yoğ-idi sermâdan özge yiyecek Söze kudret yok yiyecek diyecek

<p>Ol zamān iki şütür qalmış idi Bir buz üzre rüzigār almış idi</p> <p>Niçe mil deryāya sürdi rüzigār Aldı gitdi görmedi hergiz kenār</p> <p>Qaldılar buz üzre bir hafta tamām Bir buzı iki şütür itdi maqām</p> <p>Birbirisinüñ palanın ol zamān Qūt idüp beslerler idi anda cān</p>	<p>(198a)</p>	<p>Gitdi pālān arqadan tālān u ‘ūr Oldı sermāyile lertzān hār-ı hūr</p> <p>Oldı bādıñ anda bir gün şiddeti Cüş idüp deryāñıñ oldı hiddeti *</p> <p>Süridi taşra çıkardı mevcler Mevc urup düşdi hāzīza evcler</p> <p>Hikmet-i Hāqqa nazār kıl gör yine Himmetiñ kürbe şütürdür sürine</p>
<p>4700 Ol iki hayvān gāhī sāhile Gāh ‘ummāna giderdi bād ile</p> <p>Tutdı çün deryā yüzün yağmur qar Oldılar mevcıñ qatārına qatar</p> <p>Her qatar oldukça mevc-i rāh-ile ‘Azm iderlerdi diyār-ı sāhile</p> <p>Üştür-i bend-i ‘inān-ı ihtiyār Olmış-idi mevc-i deryāya qatar</p> <p>Hāşılı geşt itdiler deryā yüzün Görmediler niçe gün şahrā yüzün</p> <p>Gezdiler deryā yüzün bī-ihtiyār Sinesine dāğ urdı hier-i hār</p>	<p>(198b)</p>	<p>4710 Şihhat-ile çıqdı ol hayvānlar Qaldı hayrān kudrete insānlar</p> <p>Çünki hayvān mazhar-ı ihsāndır Eşref-i hayvān hod insāndır</p> <p>Bürd-i bār olmaqda yeg ol andan Nuṭq-ile farkıñ olur hayvāndan</p> <p>Olmaya söz halka vü Hāqqa yarar Ehl-i Hāq olan o sözden eyler ‘ār</p> <p>Nuṭq-ı insāñıñ k’ola şūr u şeri Yek-dirir hayvāñıñ andan ekşeri</p>

* 52. minyatür

Kimseye hayvân dili itmez zarar Şekl-i insânîñ ider cāna eşer		Niyyetiñ hayr idegör iy dil hemân Hayr ola kârîñ dir-iseñ bî-gümân
Şekl-i insânda olan hayvândan İhtirâz itkim şaķınmaz kıandan	(199a)	Her ne şansañ yârîña kıardaşıña Hayr u şer oldur gelen hep başîña
Bir kıaşıķ kıan içmek için aş yerer Aç gözlidür etiñ yer it hâzer		Ol zamân içre Tatara hân olan Kahr-ı şâhinşeh ile sūzân olan
Ol şütürler buldı ‘ummândan hâlâş İki ejderhânîñ ağzından manâş		Gerçi hân bin hân Muhammed Hân idi ‘Aķlı hıffat üzre gec iz’ân idi
Birisi deryâ biri sermâ idi Niçesi kıurtulmadı deryâ yedi		Kendü re’yiyle degildi kârî hem Çoğ-idi iķbâlden idbârî hem
4720 Geçmedi bu hâli gördi niçesi Degmedi ejderlerüñ ser-pençesi		Bî-tevâzu’ idi hem hod-bîn idi Ol dilîre sînesi pür-kîn idi
Kışladı kıaldı Tumanda çok kışi Dutmış idi sâhîli hayvân leşi		Çok muhabbet ‘arz iderdi şüretâ Gösterirdi dâyimâ rüy-ı riyâ
‘Oşmân Pâşâ-yı sa’âdet-medâr Kırım diyârına vâşıl olıcaķ Muhammed Gerây Hân fırsat bulup zâyi’ itmek niyyeti ile ziyâfete da’vet idüp dostluķ yüzünden nâme gönderdügidür.		Maķdemin itdi müşîrîñ çünki güş Kîne-i sâbıķ dilinde itdi cüş
		4730 Hîleye âgâz idüp itmişdi rây Bir ziyâfet itmege gördi ... ³

³ kıolay (Topkapı Sarayı nüshası vr. 197b)

Gönderüp yarlıg ile âdem o dem
Çok tevâzu' itdi gösterdi kerem

Nâmede taḥsîn ü iḥsân eyledi
Ḥâşılı luḫfin firāvân eyledi

Ḥavza-i milke didi olduñ yaḫîn
Dilde iḥlâşîñ bize oldu yaḫîn

Vardır mâbeynimizde ittiḥâd
‘Arşa tîgîñla çıkarıñ eyü ad

Dil saña ister mülâkat eyleme
İtdüğüñ luḫfa mükâfât eyleme

Pâdişâhîñ rütbesi iy nîg-nâm
Bendesinden fehm olur iy Giv-kâm

Mâlik olan şâh sence servere
Ġâlib olsa tañ mıdur İskendere

(199b) Niçe şâhîñ nâmesin gûş itmişim
Ḳadr-ı ḥünkârı bilüp işitmişim

Yoḫdur ‘Oşmânide hiç aña ḫarîn
İrişen oldur murâda iy güzîñ

4740 Oldı dergâhında şehler çâkeri
Yaraşur Dârâ olursa nökeri

Pâdişâhîñ çâkeriyüz iy dilîr
N’ola ger miḥmânımız olsa müşîr

Yazdılar yarlıgı ‘unvân virdiler
Kerş ḫurbında aña irgürdiler

‘Oşmân Pâşâ ḫazretlerine
Muḫammed Gerây Ḥânîñ nâmesi
vâşıl olduḫda envâ‘-ı muḫabbet
gösterüp varmağa rızâ göstermiş
iken ḫufyeten ḫalkup Kefeye vâşıl
olduḫıñıñ beyânıdur.

Vâşıl oldu geldi çün yarlıg ḫân
Öpdî baş üzre ḫodı ol kâmrân

Nâmeniñ mührin alup ta‘zîm ile
Oḫudılar cümleten tekrîm ile

Eyledi ol demde ‘arz-ı iştiyâḫ
Eyle itdi ki uçurdu bûs-ı çâḫ

Şordı kerrât-ile ḫânîñ ḫâlini
Luḫf-ile aḫvâlini ef‘âlini

Ḳâşıduñ altına ḫondı şandalı
Ol müḫâbetden [ki] oldu şan deli

Eyledi ikrām-ile ihsānlar
Gösterirdi şöret ü ‘ unvānlar

Eylemiş dīvānını ārāste
Şağ u şol ceng āletin pīrāste

4750 Kāşıdı kondurdılar bir hoş yire

Tā cevāb yarlıg encāma ire

(200a)

Mużtarib oldı qatı hān ol zamān
Qalmayup beñzinde qan gitmişdi cān

Oldı cisminde yalan sözler yılan
Ger ziyān itmez yılan dirseñ yalan

Ger yalan tiryāk ola degrizme dil
Zehr katlıdur muqarrer anı bil

Ol sitemden çün hālāş oldı müşīr
Girdi şehr içre oturdu ol dilīr

Yoğ-idi ol demde sermādan amān
K’ola ol server Sitanbula revān

Oldılar şehriñ içinde niçe māh
Tā ki deryā açılıp feth ola rāh

Muhammed Gerāy Hān tekrār
‘Osmān Pāşā hazretlerine nāme-i

muḥabbet taḥrīr idüp Qırım şehrine
da‘vet itmeg-içün oğlı olan Şafā
Gerāy Sulṭānı irsāl idüp elbetde
qūdümüñuza intizāriz diyü
yarlıgında envā‘-ı muḥabbet
gösterdügünüñ beyānidur.

Gördi hān olmadı hīlekār ger
Nāmesine ğayrı yüzden virdi fer

Eyledi yarlıga taḥrīr-i nükāt
Oldı müjgānı qalem dīde devāt

Fikrini fehmi itmedi itdi kıyās
Hīleler bünyādına urdı esās

4760 Yazdı yarlıgım midād-ı cān ile
Aña gönderdi Şafā Sulṭān ile

Nāmede didi eyā şīr-i dilīr
Dil saña müştāqdır iy bī-naẓīr

Sevmişem cān-ile qardaşım gibi
Bilürem qadrüñ ‘ aziz başım gibi

(200b)

Merdüm-i şehr-i Qırım hep intizār
Görmek isterler seni iy nām-dār

Gel mücâvir ol Kıırında gitme dur
Ol Kefe mânendi bir şehriñ budur

Yirde buldum gökde isterken seni
Sözümü redd itme göre beni

Vâşıl olduḡda risâle hem resûl
Ḥâkden ḡaldır beni itme melûl

Eylerem hem niçe günlerdir yaraḡ
Zâyi' olmasun bu deñlü mâle baḡ

Ḥâkden ref' it kerem kıl gel beni
Söyleşelüm görelüm bir dem seni

Dâma çekmiş şîri çoḡ tezvîr ile
Ya' ni şayd itmek diler tedbîr ile

4770 Nâmeniñ fehm eyledi maẓmûnunu
Münderic neyse dür-i meknûnunu

Didi ḡân oḡlma eḡlen merḡabâ
Ḥoş geldüñ maḡdemüñ virdi şafâ

Bunda bir kaç gün bizümle ol bu dem
Dem bu demdir dem bu demdir dem
bu dem

Görelüm neyler bize taḡdîr-i Ḥâḡ
Vâşıl olur Ḥâḡḡa âḡir müstehâḡ

Oldılar meşḡûl anda ' işrete
Yoḡ-idi pâyân çekilen ni' mete

Câmeler geydirdi aña ḡat ḡat
Gösterirdi gûne gûne iltifât

Gâh a' ḡâ itdi ra' nâ atlar
Ceng için maḡşûş olan âlâtlar

Ḥâşılı ḡân oḡlı ile niçe gün
Geçdi ol demlerde yiye içe gün

(201a)

Nâmesine yazdılar yine cevâb
İtdiler ta' zîm ile aña ḡıḡâb

Didi âḡir eyle bu işden ferâḡ
Bu duyuldu eyle bir ḡayrı yaraḡ

4780 Ḥurtulan tedbîr ile bed-kârdan
Aldanup tekrâr uçar mı yârdan

Başını ḡurtarmış iken bir kişi
Uḡramak yine aña beñzer işi

Ki ḡalâş olmuşdı bir ḡâr şîrden
Uydı rübâha ḡalup tedbîrden

Vardı şîrûñ yanına nâdân-ı ħar		Geldi bir rûbâh şîre ol zamân
Niçesine girdi şîrûñ virdi ser		Dilkilikler eyledi şâdî-künân
Didi ħân-zâde ħikâyet niçedir	(201b)	Şordı şîrûñ ħâlin oldu dil-nevâz
Bizde gûş itseñ rivâyet niçedür		Çarşusunda didi işitdi biraz
‘Osmân Pâşâ Şafâ Gerây Sulţâna şîr ile rûbâh ħikâyetin beyân eyledügidür.		Gördi itmiş açlık ħadrin düta Şayda ħudret yok ider elden rehâ *
Gûş kıl iy dil ħikâyet ideyim		Didi kim sensin vuĥûşa şimdi şâh
Saña bir şîrîn rivâyet ideyim		Bende-i fermân kim Ĥaħdır güvâh
Bir rivâyet var işit iy pür-hüner		Sen buyur cân ile ħizmet ideyim
Çışşadan olmaç dilerseñ ħişşe ver	(202a)	Ĥizmetiñ cânuma minnet ideyim
Var-imiş sâbıħda bir şîr-i dilîr		Gel ki cânıñ bûsitânda bitmedi
Ĥayli dirrende-mehîb-i şayd-gîr		İĥtiyâr elde Ĥüdâ güç itmedi
Bir çerâ-gâha girüp olmuş nihân		Açlıħdan laĥm u şaĥmıñ ħalmamış
Ĥaste ħalmış anda ol şîr-i jiyân		Çağda ħalmışsın dilüñ zevħ almamış
Çalmamış şayd itmege hergiz mecâl		Ben saña meyl eyledim yârim gibi
Açlıħdan ħod ħatı âzürde-ħâl		Sevmişem vallâh dildârım gibi
4790 Yoğ-idi aşlâ bedende râĥatı		Böyle kûhistâmı itmekden mekân
Şayd içün çenginde farzâ ħâħatı		Söyle maħşûduñ nedir iy yâr-ı cân

* 53. minyatür

Ol Һar-ı bî-çāre rūbāh-ı sitem-kāra
‘özü eyledüğünüñ beyānidur.

Һarlığın қанде қанā‘ at қандedir
Zāhidem dirsен eliñ hem қандedir

4800 Didi rūbāha Һar iy yār-ı güzīn
Olmak isterseñ baña cāndan қarīn

(202b) 4810 Mümkün olmaz sehv idersin iy ‘anūd
Bir başıfıla iki mihrāba sücūd

Gel beni Һālimde қо virme ta‘ ab
Görinür pendüñ baña gāyetde ша‘ b

Һāsir ü dünyā vü ‘uқbā olma gel
Ni‘ met ü şehvetden erseñ gel çek el

Gerçi bu yirler degildür sebze-zār
Cāy-ı me‘mendir degil düşmen güzār

Тālib-i dünyāsın ancak Һar-mizāc
Böyle maғbūn қалма bāri gözūñ aç

Her ne yirde dāne var dām andadır
Dut қanā‘ at güzesin kām andadır

Gel berü ol ni‘ mete bāri қarīn
Geçmesün zilletle ‘ömr-i nāzenin

Azdır bunda egerçi sebz ü āb
Düşmenim yoқ görmezem қahr u ‘azāb

Sihr ile āһir Һar-ı bî-çāreyi
Sözine uydurdı ol āvāreyi

Қо beni luғ eyle var қardaşlıқ it
Ben yirimden rāzıyam sen var git

Rūbāh-ı Һāle-kār ol Һar-ı bilāhet-
girdāri şir yanına getürdügüdür.

Gerçi sihr itmekde rūbāh idi cüst
Kārger olmadı efsūn oldu süst

Söyledür bülbülleri eyyām-ı gül
Nağme-sāz ider dili hengām-ı gül

Sihre bir yüzden daһi virdi nizām
Aldı ol sāde-dilüñ gönlin tamām

Bile virdi berk-i gülzāri hevā
Müsk ü ‘anberle hevā dolsa revā

Қadrüñi niçün idersin didi pest
Ekl ü şurb üzre olur şehvet-perest

Ebr ider āyāt-ı Mūsādan beyān
Mu‘ ciz-i ‘İsīyi bād eyler ‘ayān

	<p> Hüb idi dirlik eger mevt olmasa Çünkü mevt oldu muhabbet olmasa </p>		<p> Dıdı şır üftân hizân menzile Geldi nâlân u girivân menzile </p>
	<p> Yarı yarından cüdâ k'eyler idi Yâ muhabbetler ne zahmetler idi </p>	4830	<p> Geldi rübâh anda yanına hemân Didi niçün ivdiñ iy şır-i jiyân </p>
4820	<p> Çarh-veş dolâbdur gerdün-ı dūn Ser-firâz eyler geh eyler ser-nigūn </p>		<p> Zâ' fdan gitmişdi cismiñ kuvveti Yeg idi saña gözetseñ furşati </p>
	<p> Dâr-ı dünyâda dilâ yokdur şebât Bir hayâl-i h'âbdır ancak hayât </p>		<p> Durmaduñ çengâliñe irmiş idi Hoş 'aceb lotuñ ele girmiş idi </p>
	<p> Olma ten-perver vücūduñ kılma pest Şaķın olma hâr gibi şehvet-perest </p>		<p> Didi iy rübâh kardaş ol baña Hâlîme rahm it ne dirsem dut saña </p>
	<p> Hâşılı şeytân gibi rübâh diyü Oldı ol miskîn hâra hem-râh diyü </p>		<p> Bir daħi var ol hâra söyle 'ayân Sihr ü efsūn bābını eyle beyân </p>
(203a)	<p> Oldılar rübâh ile hâr ol zamân Vâşıl-ı ser-menzil-i şır-i jiyân </p>		<p> Yine var bir kerre ol bed-aħteri Tağdan sihr-ile indir ol hârı </p>
	<p> Çünkü irdi gözleri şırüñ hâra Hamle itdi ol hâr-ı ejder-sere </p>		<p> Didi iy şâh-ı sibâ' bu söz 'aceb Sence şırüñ pençesinden ol ke' ab </p>
	<p> Karşusunda gördi hâr şır-i jiyân Sür' at-ile kaçdı kaldırdı tabân </p>		<p> Cânını kurtarmış iken ola mı Bir daħi senden yaña yol bula mı </p>
	<p> Kovdı ardından anı şır-i mehîb Olmadı dutmaq anı aña naşîb </p>		<p> Didi şır aña eyâ rûh-ı revân Hârdır ol ebleh gelür vallâh inan </p>

(203b) Ol şîr-i za'îf rûbâh şekâvet-i tavşîfi
ol hâra irsâl idüp envâ'-ı hîle ile
pençesine uğratduğudur.

‘Azm-i râh itdi yine rûbâh-ı şûm
Vardı çün hâr eyledi hışm u hücûm

4840 Didi gelme yanıma iy hîle-ger
İy tavuğ uğrısı iy qallâş ser

Baňa geldiñ ya‘ni qardaşım didüñ
Merhametler eylediñ kaydım yidüñ

Bu mıdur sende mürüvvet iy le’im
Yohsa âyîn-i fütüvvet iy le’im

Baňa geldiñ sihr ü efsûn eylediñ
Aldadıñ sihr-ile mağbûn eylediñ

N’itmişem söyle saña iy bed-hışâl
Tâ ki qaşd-ı cân idüp virdiñ melâl

Söyledi hırsuzların itdi tamâm
Diñledi rûbâh anı bi’t-tamâm

Didi niçündür bu ta‘zîrüñ baňa
Hâtırım bakmaq neden geldi saña

Cürmümi bildir de hâk eyle tenim
İşte şimşîrüñ benim de gerdenüm

Didi bilmezsin meger iy bed-aşıl
İ‘timâd itmeme öñümde ger aşıl

Ağzına bir ejderüñ atduñ beni
Tek dururken şîre uğratduñ beni

4850 Sözlerin güş itdi rûbâh ol zamân
Quyruğın şaldı oturdı şadumân

Dir idüm yâ Rab günâhım ne ola
Az qaldı bağrım içre qan dola

Didi andan gayrı yoq ola günâh
Hâtır gelmişdi bu bi-ıştibâh

(204a) Eyledi sulţâna çün bu kışşayı
Didi âdemseñ alursın hışşeyi

Hâna varsam ben dahi böyle olur
Ol hâr-ı eblehle yâ farkım n’olur

Var ataña bunu söyle iy cüvân
İtmesün ol hâr gibi baňa gümân

Hâna gönderdi yine oğlın müşîr
Nâmede çok naş u pend itdi dilîr

Olma didi pādīşāh-ı dīne ‘āk
Dutma hem cāhil kelāmına kulaq

Fitneyi baş gel nihāyet bulmadan
Şoñra def olmaz peşimān olmadan

Sa‘ādetlü pādīşāh-ı ‘ālem-penāh
hāzretlerinüñ deryādan kaṭre tavşif-i
şeriflerinüñ zikri ve Muḥammed
Gerāy Hān-ı gaflet-me‘āb emr-i
şeriflerinden ‘adül itmegin bir
kulların irsāl idüp ḥaqqından
geldüklerinüñ beyānidur.

4860 Ḥaqqā şükr olsun ki mäh-ı āsumān
Eylemişdür necm-i sa‘ dile kırān

İrmişiz bir pādīşāh-ı ‘ālime
‘Adl idüp göstermedi gün zālime

Ol şehiñ bi’l-fi‘ ldir ‘ilm-i felek
Şöyle beñzer kim ider dirsən melek

Üstüvār itdi şerī‘ at bābını
Cümle feth itdi ḥaqqıḳat bābını

‘İlmini Rūḫü’l-ḳudüs telḳin ider
Şi‘ rine ḥassānlar taḥsīn ider

Bānlardır ḳulı ḳayşer çākeri
Şāh-ı Īrān oldı ednā nökeri

(204b) Ḳulı ḳurbānı olur Cengiziler
Milkinge mālīk ider her ne diler

Bendedir cümle Ḳırım sultānları
Emrine maḥkūm hān bin hānları

Ḥidmete me‘mūr iken hān-ı Ḳırım
Hān Muḥammed ya‘ ni ḥāḳān-ı Ḳırım

Emr olunmuş idi Şirvāna gide
Surḥ-serle cengi şirāne ide

4870 Emri üzre cem‘ olup ceng-āverān
Niçe biñ Tatar-ile oldı revān

Menzil aldı yürüdi bir niçe gün
Bağrına urmuş idi düşmen düğün

Menzili olmuş idi cūy-ı Ḳubān
Ol mekāndan ‘özü idüp döndi hemān

Emr-i ḥünkāra itā‘ at itmedi
Lāzım olduğı ṭariḳa gitmedi

Ḥusrev-i ḳişver-güşāya oldı ‘āk
Emre rām olmadı dutmadı kulaq

Günbegün izhâr-ı ‘ışyân eyledi
Cünd-i seyl-âb ile tuğyân eyledi

Halka meşhûr oldu çün ‘ışyân-ı hân
Vâkıf oldu hâle şâh-ı kâmurân

Nıyyeti fehmi oldu ğavre irdiler
Ref‘ine anuñ tedârük gördiler

Tatar Hân oğlı Şafâ Gerây Sulţân
Kefe üzerine gelüp âzîne ğünü ceng
olduđunuñ beyânıdır.

Söylegil iy tûñ-ı şekker-ğidâ
Eyleyor ğülzârda bülbül nevâ

Döŝedi çünkimi çemen sebzi bisâţ
Sen de eyle bülbüle karşı niŝâţ

(205a) 4880 Lâle ğibi destîne al bir kadeh
Nüş idüp bezm-i cihânda ol ferah

Gel berü bir dem açıl ğül ğibi ğül
K’ola çehreñde hüveydâ reng-i mül

Çekme ğam zâhid k’idermiş bî-ğümân
Âdemi câm-ı haķıķat şâdumân

Gel beyân it kim yine ol şîr-i ceng
Niçe itdi hân-ı Tatar-ile ceng

Niçe itmişdi Tatarı târmâr
Ĝözlerine ‘âlemi nic’itdi dâr

Bir ğün âzîne ğünü idi meğer
Kefe şehrinde namâza durdılar

Cum‘ aya cem‘ oldu anda ‘âm u hâş
İtmeğe dergâh-ı Haķķa ihtişâŝ

Didiler Tatar irişdi nâğihân
Urdılar terkin ŝalâtuñ ol zamân

Bir meşeldir söylenür herkes bilür
Kim şalavâtı ğolaya bağludur

Hâşılı cân-ı ğabâvet-peykerüñ
Ol şekâvet ma‘deni bed-aķterüñ

4890 Oğlı kim nâmı Şafâ Sulţân idi
Rezme evvel ğiren ol ŝeyţân idi

Olmış-idi dâhil-i ğadd-i Kefe
Her biri almış kemânını kefe

Destine almış kemânın bî-ğümân
Sîneler âmâc-ı tîr-i hûn-feşân

	Ol zamān şīr-i dilīr-i kāmuran Ya' ni serdār-ı müşīr-i Gīv-şān		Rūmili serverlerinden niçe şīr Al bile serdār olup var rezme gir
	Bildi 'ıŷyān itdūgin ḥān-ı Tatar Añladı virdüklerin rezme qarār		Qollarından hem niçe çāpük-süvār Bile al Tatara kendūñ qarşu var
(205b)	Durmadı hergiz tedārük eyledi Pend ü naşḥ itdi sipāha söyledi Cümleden gelmiş müşīre i' tiḳād Bir ḳuluñ merdiyyetine i' timād Vardı şānında kitābet retbeti Hem 'ulūm-ı tīḡdan ḥayşiyeti Ḥāmesi destinde hem yā oḳumış Hem du' ā-yı seyfi yazmış oḳumış Tezkireci nāmına ḥizmet idüp Uḡrına cān virmege himmet idüp		'Osmān Pāşā-yı şecā'at-iḳtidār ḥazretleri tezkirecisi olan Tatar Muḥammed Çelebiye bir miḳdār adam ḳoşup Tatarlar ile rezme içün irsāl eyledügidür. Çünki me'mūr oldu kātib ḥidmete Ḥizmet idendir irişen rif ate Emr olan 'asker daḡı oldu süvār Eylediler dilde cezm-i kār-zār Oldı hep ārāste ālāt-ı ceng Rüstem oldu anda her bir şīr-ceng
4900	Ḥizmetindeydi anuñ her şubḥ u şām Hem laḳab Tatar Muḥammed idi nām	(206a)	Rūmili serdārları hem bī-şümār Şaf şaf oldu her taraf nīze-güzār
	Şīr idi ol gerçi bu ḳara ḳulaḳ Çoḳluḳ olmaz-idi serverden yıraq		Zırh-püş idi palan pür-cüş idi Tīḡlar belde siper-ber-düş idi
	Oḳudu yanına anı ol zamān Rezme ḥāzır ol yūri didi hemān	4910	İki üç yüz oldu çün serden geçen 'Azm-i meydān itdi efserden geçen

Ol maħalde k'irdi a' dāniñ sesi Ol yire dirlerdi Pāşā Depesi		Sīneler olmış idi tīre hedef Çok kişi peykāndan oldu telef
Māverāsında hemān ol pūštenüñ Geldi yitdi öñi ol ser-geştenüñ		Hāşılı sūrāh sūrāh oldu zırh Cümleten tīr ile pūr āh oldu zırh
İki cānibden bile durdı alay Her tarafdan eylediler rezme rāy	(206b)	Kesdi sökdi tīğlar cevşenleri Dutdı k̄ān āyīne-i rūşenleri
Virdi lerze kūs lar debdebesi Giçeyazdı yire Pāşā Depesi		Hāyli ceng oldu seherden şāma dek K̄ānlar aqđı her yaña aħşama dek *
Çarħacılar çıqđı meydāna hemān Her yaña hem-pālar-ile raħş-rān		İrdi şeb meydān yüzün qaraladı Girdi ceng-ārāları araladı
Kimi nīzeyle kimisi tīr ile Kimi şeşper kimisi şimşīr ile		Her taraf ayrıldı geldi menzile Līk vehm irmiş idi cān u dile
At şalsa her yaña tīr-efgenān Görinür çekdikçe ol tīr ü kemān	(207a)	İkinci günde Muħammaed Gerāy Hāniñ bir oğlı dağı vāşıl olup ol günde dağı ziyāde ceng ü cidāl olduđınuñ beyāmıdur.
Oq yā elde bilekler toptolı Şanki şāhindür kanad iki qolı		' Asker-i seyyāre geçdi çün tamām Şubħ-ı devlet geldi gitdi şāh-ı şām
Oldı cevşenler bedende çāk çāk Çoğı darb-ı tīr-ile oldu helāk		Ya' ni şubħ oldu cihāni dutdı nūr Bindi atına sipāh itdi zuhūr
4920 Cevşene irdi büküldi nīzeler Hūn-feşān idi zırıhdan dideler		

* 54. minyatür

Yine ol şîr-i dilîr-i pîl-ten
Cenge ta' yîn itdi hayli tîğ-zen

Mâ-ḥaşal ol gün daḥi ceng itdiler
Şeb irince rezme âheng itdiler

4930 Çıkdı ' asker yine durdı şâf şâf
Nîze-dârân itdi âheng-i meşâf

(207b) 4940 Eylediler çün yine ' azm-i mekân
Çıkdı her yaña qaravullar nihân

Ol tarafından daḥi tîr-endâzlar
Niçe biñ ḥûn-ḥ'ârlar ser-bâzlar

Şubḥa dek durdı süvârân her yezek
Durmayup bir yirde itdiler gezek

Çıkdılar meydâna rezme girdiler
Tîr atup nîzeler irgirdiler

Beklediler şubḥa dek kollı kolın
Her birisi gözledi düşmen yolın

İrdi ḥâniñ anda bir oḡlı daḥi
Şehr idi her birisinüñ maṭma' ı

Oldı çün bu ḥâl ile yine şabâḥ
Lâyıq-ı dîn neyse gördiler şalâḥ

Oldı a' dâ anda gün günden füzûn
Cûy iken olmışdı bir deryâ-nümün

Rezm içün atlara oldılar süvâr
Eylediler yine ol gün kâr zâr

Oldılar sâ' atbesâ' at bî-şümâr
Çoḡ-idi sâ' at kumından şad-hezâr

Beş güne varınca gün günden ' adû
Artup rezme gelürdi tû-be-tû

Şöyle olmuşdı o gün yine neberd
Gerd-i ' askerden görümez oldu ferd

Geldi hep sulṭânları mürzâları
Ḥân idi ancak hemân kalan geri

Qanlar seyl-âb olup aqıdı o dem
Çarḥı baṭṭâl eyledi tuḡyân-ı dem

Ol daḥi irişdi çâr-şenbe günü
Çıkmış-idi ' askerüñ göge üni

Gerd-i ḥûn-âlüdeden dutmışdı pās
Oldı şems-i âsumân bir nuḡre-ṭas

Şehre qarşu qurdu ḥân otaḡını
Baḡladı qat qat şolını şaḡını

Yoğ-idi hiç ‘ asker-i Tatarı had
Çekdiler ol leşker-i Ye’cūca sed

4950 Öñlerine yir yir itdiler meters
İtmege İslām çerisin hıfz u hars

Ol metersāna çekildi toplar
Her biri serv-i sehi-ķad hūblar

Cāy-ı rezmi itdiler ārāste
Cümleten ceng āletin pīrāste

Meymene hem ķalb-gāh u meysere
Hıfza pāşālar ķodılar her yere

Oldı cevşen-pūşlar āhen binā
Olmağ-içün sedd-i Ye’cūc-ı ķazā

(208a) Her ķola bir serveri itmişdi baş
Her birine itdi ta’ līm-i şavaş

Ķalb-gāha durdı ol Pervīz-pey
Ya’ ni ‘ Oşmān nām Keykāvūs-key

Dizdi başına yine ablaķların
Destine ğaddāre-i ejder-serin

Aldı gezdi istimālet eyledi
Leşkerüñ cānını rāhat eyledi

‘ Oşmān Pāşā-yı şecā’ at-iştihār
Muħammed Gerāy Hānuñ
ķarındaşlarına hufyeten nāme ile
adamlar irsāl idüp envā’-ı pend ü
naşīhat ile yanına da’ vet
eyledüğinüñ beyānidur.

Gāh olur kim ‘ āķil ü şāhib-nazar
Niçe yüz biñ ‘ askeri sözle başar

4960 Tīğ-ı tedbīr ile ķişver fetħ olur
Şanma ancak aña ‘ asker yol bulur

‘ İlm-i tedbīrüñ k’ olur ‘ aķla ķarīn
Ol-durur taķdīr-i Hāķķa rāh-bīn

Bend-i tedbīre çeküp her birini
Taħtını teklīf itdi yirini

Cümlesinden sāl-ħorde Alp idi
Hān olduñ diyü müjde eyledi

Alp Sultāna didi hem iy cūvān
Hān olmışdır ziyāde bed-ğümān

Furşatüñ gözler seni ķatlı itmege
Dāyim ister bu murāda yitmege

(208b) Ben dimek lâzım degil bildiñ anı
Niçe kerre itdi öldürmek seni

Hem dañi qardaşlaruñ iy yâr-ı cân
Aş yer qanlarına bu demde hân

4970 Raħm olur mı anda dil pür-kîñ iken
Yoq yire ölmek niçün mümkün iken

Bâ-ħuşûş olmuş durur hünkâra ‘âk
Tañrıya yakın olan andan yırağ

Nâme yazdı aña bu mazmûn ile
Virdi zîver naşh-ı günâgûn ile

Her birine yazdı bir nâme hemân
Hem yanınca bir resûl-i nükte-dân

Ĥufyeten irsâl itdi ol dilîr
Vâkıf olmadı şağîr ü hem kebîr

İricek anda müşîrûñ nâmesi
Oqınur her birinüñ ser-nâmesi

Bir yire geldiler itdiler geñiş
Birbirine eylediler serzeniş

Didiler yoq yire niçün ölürüz
Varıruz emre ifâ‘ at eylerüz

Pâdişâh-ı dîne ‘ışyân eyleyen
Dilde âb-ı qahrı tuğyân eyleyen

Bulmaz şimden girü hâli niżâm
Ĥânlıq tarzına yâhûd intizâm

4980 Gel müşîre Ĥufyeten ‘azm idelüm
Bu gice cümle çıqalum gidelüm

Alp Gerây Şultân ile qarındaşları
hândan rû-gerdân idüp ‘Osmân Paşâ
hazretlerine gice ile mülâkât
eyledükleridür.

Her kime yüz dutsa devlet bî-gümân
Qavline qâyil olur Ĥalk-ı cihân

(209a) Bendesin ihsâna mazhar itse şâh
Devr ider maqşûdı üzre mihr ü mâh

Çün gele devlet gedâ sultân olur
Gidicek Ĥâqân ser-gerdân olur

Çünki olmuşdı müsâ‘ id devleti
Buldı sultânlar sözinden Ĥâleti

Nâmesi kâr eyledi sultânlara
Döndiler uymadılar şeytânlara

Māyil oldılar müşîre gelmege İttifâk oldu dilîre gelmege		Oldılar andan cevāba muntazır Ya' ni bir kavı-i şavāba muntazır
Qal' a dīvārına bir şeb irdiler Qapu açıldı içeri girdiler	(209b)	Açdı yarlıđı müşîr-i kāmran Neysel ma' lūm oldu hep maqşūd-ı cān
Geldiler ol şeb mülākāt itdiler Vardılar ' arz-ı muşāfāt itdiler		Evvelā itmiş müşîre çok şenā Yazmış andan şofıra hem ba' de' l-du' ā*
Hayli ' izzet itdi luţfından müşîr Hiç kes olmadı bu işden habîr		Vir kaçan qardaşlarım direm saña Şaklama bir gün dağı gönder baña
4990 Niçe gün olmuş idi bunlar nihān Olmamışdı kimseye hāli ' ayān		5000 Ortalıkda dir iseñ kan olmasun Bā' iş-i āşub-ı devrān olmasun
' Iyş u ' işret üzere idi her gice Geçinürlerdi o dem yiye içe	(210a)	Yok diseñ bu dem Kefe şehrin tamām Eyleyen virān qomayın hāş u ' ām
Duydı hān qardaşları aĥvālını Añladı bundan müşîrūñ ālini		Her Tatara bir taş al dirsem eger Taşı şehriñ ' öşrine ancak deger
Yarlıđ ile bir iki ağaların Ehl-i tedbîr ü sūhan-ārāların		Ne seni qoyam ve ne ol şehri ben Qanda iltesin elimden cānı sen
Hān gönderdi müşîre ol zamān Didiler kâşid irişdi nāghān		Eylemiş yarlığ içinde hayli lāf Hadden artık eylemiş lāf u güzāf
Baş urup yarlığı vāşıl itdiler Qaşd-ı kâşid neysel hāşıl itdiler		

* 55. minyatür

Ol müşîri yine gel gör neyledi
Dutdı ol kâşîdleri habs eyledi

İtdi yarlığın o demde iki şak
Didi ol mazmûn bu kâra müstehak

Bunı hem didi o şîr-i cân-sitân
Kaçmasun dursun eger er-ise hân

‘Oşmân Pâşâ hâzretlerine
Muhammed Gerây Hân nâme
gönderüp mazmûnından dil-gîr
olmağın kardaşı Alp Gerây Tatar
‘askerine karşı hân idüp sayir
karındaşları gelüp baş koyup itâ‘ at
eyledügidür.

Çün müşîri nâme dil-gîr eyledi
Aña tenbîh oldu tedbîr eyledi

Alp Gerâyı eyledi hân-ı Kırım
Emr-i hünkâr-ile hâkân Kırım

5010 Taşra çıkardı o demde hân idüp
Karşu Tatarı gidüp anı alup

Didi her kim ki olursa buña ‘ak
‘Âşî olur ol Resûlullâha çak

Bir münâdiye nidâ itdirdiler
Alp üli‘l-emr olduğın bildirdiler

Çün Alp hân oldu şad ‘unvân ile
Dîdesi hânın şolupdı kan-ile

(210b) Hân Muhammed didiler ma‘zûldür
Dîn-i etbâ‘ı anuñ ma‘lûldür

Her kim anı hıfz için gâfir olur
Müslümân olmaz olar kâfir olur *

Böyle fetvâlar nidâ itdirdiler
Çok kişiyi iktidâ itdirdiler

Hân-ı sâbıkdan o demde çok kişi
Gıtdi rû-gerdân olup çekdi başı

(211a) Ceng olurken niçe yüz kişi hemân
Bir uğurdan dönderür idi ‘inân

Hân-ı nev hem durdı cenge bir kıla
İstimâletler virürdi her kıla

5020 Hân Muhammed gördi hem ağaları
Gelmedi yarlığ cevâb-ile geri

* 56. minyatür

Hem Alp hân oldu vardı tahtına
Başa hâk urdı ilendi bahtına

Cenge meşgûl iken anda çok Tatar
Her gün eyler oldılar hâna firâr

Katı ceng eylerdi Çerkes kolları
Şındırırđı varduğınca kulları

Belde tîr-keş elde bir çaçı kemân
Rüstem-i Zâl idi her biri hemân

Hâşılı merdânelikler itdiler
Baş virüp ugrına hânıñ yitdiler

Hakqını bilmek velî ni‘ metlerüñ
Yolına cân virmedir serverlerüñ

Ol zamân ‘ışyânı taḥkîk itdi hân
Rezme cür’et eyledi ceng-âverân

Bir taraftan hem Noğay mîrzâları
Ḥayli tırımış idi rezm-ârâları

Oldı bu minvâl ile her gün şavaş
Çok yuvarlanurdı orta yirde baş

5030 İki cânibden daḥi toplar revân
Her yaña olmışdı ser-gerdân devân

Gâh bir yirden hücûm idüp Tatar
Şağ u şol oqlar atardı bî-şümâr

Kefe şahrâsında vâkı‘ olan bâğ u
bâğçe ve cevâmi‘ şavma‘a Tatar
ḥâyifesi âteş urup ne kadar (211b)
binâ var-ise yanup ḥarâb u yebâb
olduğmuñ beyânıdur.

Toprağa ḥarc itmegil emvâliñi
Mûr u mâra mesken itme mâliñi

İrse eflâka bülend olsa büyüť
Bozılır âḥir kebût-ı ‘ ankebût

Sa‘ y idüp itseñ kuşûruñ bî-kuşûr
Başuña dar olur itmezsin ḥuzûr

Uyma Şeddâdiye el bir eyleme
Bu ḥarâb-âbâdı ta‘ mîr eyleme

Bu ḥarâbı itme ta‘ mîre heves
Dökme mâliñ taşa toprağa ‘ abes

Gel yiter milk-i Kefe ‘ ibret saña
Âşşı itmez âteş-i ḡayret saña

Yandı hep ḥâkister oldı çok kuşûr
Niçe aşnâm-ḥâneler hem nâr [u] nûr

Niçe qaşır u şeh-nişin hem niçe dâr
Mescid [ü] câmi‘ şavâmi‘ oldı nâr

5040 Çün hışâra sürdiler Rûm ‘ askerin
Qavm-i Tatar âteş urdı yir yirin

Yandı cümle taşrada qaşır u büyüüt
Cümle şahrâlarda hem qalmadı ot

Hâşılı yağma vü tâlân oldı çok
Dârı içre yandı biryân oldı çok

Mevc ururdu olıcaq bâda qarîn
Âteşin deryâ idi güyâ zemîn

Günbegün tuğyân iderdi âteşi
Yağdı biryân itdi şahrâda leşi

Şöyle dutmışdı cihâmı gerd-i dūd
Gösterirdi Rûmiyân şekl-i Hünūd

(212a) Çerâkese ve Tatar-ı gâbâvet-âşâr bir
uğurdan meteris üzerine hücum idüp
‘ asker-i nuşret-me’âşirden ba‘zı
qal‘ aya firâr itmek qaşdın itmegin
vezir-i dilir qapuyı bend
eyledügidür.

Bir şehir rezme virildi yine fer
Her taraf meydân bezendi serteser

Cenge girmişlerdi her qoldan gûzât
Yine düşmen üzre sürmişlerdi at

İki qoldan düşdi bir müddet şavaş
Kelleler olmaqda her qolda trâş

Qalb-gâha uğramadı bir zamân
Gâfil itmek idi maqşûdı hemân

5050 ‘ Âdete çünkim muhâlif oldılar
Bildiler aqvâle vâqıf oldılar

Qalb-gâhı vardı bağladı müşir
Düşmene nâzir olup didi dilir

Var bir hîle yabana gitmeüz
Gâfil olmañ qalbi hâlî itmeüz

Hâzır olmuş niçe biñ ceng-âverân
Bozmağa qalbiñ metersin atdı cân

Qavm-i Çerkesle Tatarân sürdi at
Durdı qarşuda meters üzre gûzât

Şan gürâzân idi döndermez yüzi
Biñ kişiye uğradı anuñ yüzi

	Mā-ḥaşal oḡ sepdiler ṭop atdılar Hem tūfenge uğradup mürd itdiler		Didi şehre girmege yoḡdur mecāl Ölmeden ġayrıya yoḡdur ihtimāl
	Dönmedi uğrından aṣlā birisi Yürüdi başdı ölüsin dirisi		Baġlu gördi ḡapuyı çün her gelen Düşmen üzre döndi aḫvāli bilen
	Gördi a' dānuñ ġuzāt iḡdāmını Ḳarşu ḡomadı o dem aḡdāmını		Çünkü baġlandı ḡapuyı gördiler Āh u feryādın göge irgürdiler
(212b)	Gördiler ġāyetde düşvār oldu ḡāl Ḳarşuya durmaġa olmadı mecāl		Gördiler ḡaçmaḡla ḡurtulmaḡ mecāl Belki var anda zevāle ihtimāl
5060	Destine ġaddāresin aldı müşīr İtdi durġurmaġa iḡdāmı dilīr	5070	Şaḡıdı şimşek gibi şimşīrler Yaġdı bārān-veş o demde tīrler
	İtmedi herġiz taḡammül birisi Şanki mevt irdi yoġ-idi dirisi		Yine dönderdiler a' dāniñ yüzün Ḳavm-i a' dāniñ alup niçe yüzün
	Girdiler andan metersi başdılar Şöyle başdılar kemānlar aşdılar		Yara urdılar ' adūya tīr ile Sīnesin çāk itdiler şimşīr ile
	Döndi ' asker şehre dutdı yüzünü Diñlemezlerdi müşīrūñ sözüni		Dutdı yüz düşmen firāra tīrden Ya' ni naḫcīrān ġirizān şīrden
	Çünkü gördi geçdi iş işden müşīr Ḳal' a ḡapusına vardı ol dilīr	(213a)	Ardın almışdı ḡovardı şanki bebr Bād-ı şarşardan ġirizān idi ebr
	Ḳal' aniñ ḡapuların bend eyledi Döndi andan ' askere pend eyledi		

Tâ mekânına varınca kıvdılar
Yıkup atından alınca kıvdılar *

Gördiler bundan dağı olmadı kâr
Eylediler ğayı kârı ihtiyâr

Azağ kıpudâmı kılyete ile sâhil-i
deryâya gelüp Tatar üzerine top
atmağın (213b) Çerâkese ta'ifesi
atıyla deryâya girüp muhkem ceng
eyledükleridür.

Cânibeyn olup yine durdı alay
Eyler idi ceng-cûlar rezme rây

Çıkdı meydâna mübârizler yine
Birbirin buldı mu'ârizlar yine

Yine her server durup dutdı kıolın
Çarđacılar gözleyüp rezmiñ yolın

5080 Hep şikest olmuş idi ser-tîzeler
Rîze rîzeydi kemân u nîzeler

Kesilürdi başlar demler revân
Vardı çâğ bağr-ı siyâha ağdı kıan

Ķan degil siz anı bir deryâ deñiz
Ol dem oldu anda bir Ķaradeñiz

Bu neberde göre itme sen gümân
Bir yüz ağlığıydı rezm-i kıara kıan

Her tarafından ceng olurdu âşikâr
Küştelere meydân içinde şad-hezâr

İrdi ol demde Azağdan kıapudan
Ķalyeteyle ceng için olmuş revân

Keştiye kıoymuş tüfeng-endâzlar
Top yolından fehm ider ser-bâzlar

Çekdirüp geldi Tatarı karşı ol
Keştiye pârü-keş idi iki kıol

Sâlya itdi sâhile bir niçe top
Ola deryâdan Tatarı top kûp

Bir niçe top atdı Tatar üstine
Aldı Çerkesler kemânın destine

5090 Geldi bir yire yine tálkân için
Köpri geçmez baş ağırtmazlar geçen

(214a) Eylediler yine bir yirden hucûm
Sâhil-i deryâya ol kıavm-i meşûm

* 57. minyatür

Keştî üzre sürdi atın her biri
Girdiler deryâ içine serseri

Durdi keştîde tûfeng-endâzlar
Top atardı baş kadar serbâzlar

Şan tegerg idi yağar top u tûfeng
Şu yılanıydı hemân tîr-i hadeng

Atını yıldırđı baħre batmayup
Girdi deryâya tûfenge baħmayup

Baħr içinde atdılar tîr-i hadeng
Ceng ider deryâda gûyâ ki neheng

Tîrden kırtarmağa cân-ile ser
Devrip itmişlerdi keştîyi siper

Şancılan oğlar ile başdan dibi
Oldı püşt-i keştî bir kirpi gibi

5100 Ol kadar mecrûh anda virdi cân
Eyledi baħr-ı siyâhı ala kan

Ėayrı reng almaz dinür gerçi siyâh
Surh idi Ėaradeñiz bî-iştibâh

Cümleten deryâ içi tolmışdı leş
Mâhiye yıllarca kıt olmuşdı leş

Keştî üzre şöyle itdiler Ėulü
Tâkat olmadı k'olalar rûberü

Alıma zür-ile gördi lengeri
Çekdiler pârüyü sürdi lengeri

Çekdiler keştîyi deryâdan yaña
Durmadı bir dem daħi karşı aña

Çıkdılar a' dâ irişmez yirlere
Durdi alarğa oğ irmez yirlere *

Çıkdılar meydâna her kıoldan yine
Doldı meydân Ėulgule kıoldan kıola

Ėol kıol oldu durdi kıollar her taraf
Çerkes ü Tatar u Rûm Rûs u Serf

Ol rezimde var idi çok kıavm-i şûm
Eylemişlerdi o demde kıaşd-ı Rûm

5110 Tîr ü tîğ ile olaydı anda at
Üstine düşüp olurdu mühmelât

Bulsalar yirlerdi atı dîr ile
Cân atardı kıapmağa tedbîr ile

* 58. minyatür

At ölüsine üşerdi bir ulus	(215b)	Almadı birbirin niçe zamân
Çerkes ü Tatar u Rūs u Engürüs		Ağdı deryäya qarışdı vardı qan
Bir leşe eyle üşer ol Bâğiler		Nîl-gün itdi cihâni dūd-ı hūn
Şanki leş üzre qonardı zâğlar		Olmış-idi qan bir deryâ-nümün
Kimisi budın keser kimi qolın		Şöyle rezm içre siper pertâb idi
Kimi durmuş gözedür düşmen yolın		Gökde uçan hep per-i ‘ukâb idi
İki cânibden Tatar üşse leşe		Oldı çün rezmiñ günü otuz toquz
Bakmayup ziyâde kıyardı bilişe		Dutdı serheng-i felek qarşu toquz
Leş çıkarmak idi anlara hüner		Olmadı a‘dâ-yı bed-kâra qarâr
Bir leşin üstine virtürlerdi ser		Düşdi vehminden dile fikr-i firâr
At leşin gözler idi güyâ gurâb		Kefe şahrâsında Muḥammed Gerây
Hân u sulṭânından itmezdi hicâb		Hân ile otuz kırk gün ‘ale’n-nevâlî
Kimi baş almak diler kimi leşin		cengden ḥâlî degil iken deryâ
Pâreler leş üzre qardaşın eşin		tarafından qadurğalar peydâ olup
Niçe gün rezm içre bu bir seyr idi		Qapudan ‘Alî Paşa İslâm Gerây
Leşleri hūn-h̄ârlar çigle yedi		Sulṭanı getürüp Kefeye vâşıl
		itmegin Qırım taḥtına geçüp hân
5120 Niçesi leş üzre yerdı birbirin		olduğınuñ beyânıdur.
At etinüñ üstine virdi serin		Yine çıqdı taḥtına şems-i cihân
		Şâh-ı mağrib eyledi kendin nihân
Oldı bir aydan ziyâde böyle ceng		Rüşen itdi ‘âlemi envâr-ı ‘adl
Uğramış idi pelenge şîr-ceng		Gün gibi peydâ olup âşâr-ı ‘adl

	‘ Āleme rahmet gözin açdı felek Zāhir itdi bir perī-peyker melek	Vardı istikbāl itdi hem müşīr Atına bindirdi hāmı ol dilīr
5130	Keştiler deryā yüzinde nāghān Oldı peydā şan hilāl-i āsumān	5140 Yürüdi öñince itdi i‘ tibār Hānsın dīdi seniñdir ihtiyār
	Rūzigār oldı muvāfīk keştiler Toğrulup menzillerine aştılar	Dutdı destinden çıkardı tahtına Hamd idüp itdi du‘ ālar bahtına
	Oldı pārūlarla keştī güyyā Sīnesi üzre yürür bir ejdehā	Geldi hem qardaşları idüp du‘ ā Tahtına baş kodılar idüp şenā
	Sāhile irdi o dem āteş-fişān Ot yetişdi toplar oldı revān	Hān kağılgayı olup[dur] Alp Gerāy Aña tefvīz oldı emr-i fikr ü rāy
(216a)	Toplar itdi ‘ adūya çok eşer Virdi hāna her biri qara haber	Yollarınca cümleten qardaşların Tavr-ı Cengīz üzre gösterdi yerin
	Ġulgule düşdi o demde şehre hem ‘ Aqlını almışdı halkıñ cümle ğam	Didi haddinden tecāvüz itmesün Biri miqdārından artıq gitmesün
	Qalmamışdı vehm-ile tākātları Niçe gün gitmiş idi rāhatları	Çıkdı tahtında oturdu şād u kām Hem mübārek bāda geldi hāş u ‘ ām
	Qırq gün olmuşdı tamām ol günde hem Tā ki İslām ehli gösterdi ‘ alem	‘ Asker içre yürüdi dellāller Hān için itdi mübārek-fāller
	Çıkdı keştiden o dem İslām Hān Çekdiler qarşısına esb-i revān	Hān Muḥammed hem bu kārı itdi gūş ‘ Aqlı zāyil oldı başdan gitdi hūş

(216b)	Vâkıf oldu hâle hem cümle Tatar Tefruka düşdi o dem bi-ih̄tiyâr	Nıyyet ü tedb̄irüñi hayr it müdâm Olasın dârin içinde şâd u kâm
5150	Birbirine düşdi mirzâlar hemân İtmege başladılar qavli nihân *	Câhile uymaqla gör hân neyledi Milkini destiyle vîrân eyledi
	Rezme diqqat eylemez oldu Tatar Oldı rû-gerdâni hânîñ bi-şümâr	Uydı sözine niçe bed-bahtıñ ol Virdi gayra anda bahtın bahtıñ ol
	Qol qol olmışdı kaçardı bu yaña Hân Muhammed qaldı hayretle taña	Gördi ol demde ki düşvâr oldu kâr Gıtdi şındı şîşe-i nâmuş u ‘âr
(217a)	Bildı ol demde neye uğranduğın Tîğ-ı İslâm ile dil toğranduğın	5160 Qulların çağırdı tedb̄ir eyledi Çäre eyleñ didi çok söz söyledi
	Muhammed Gerây Hân İslâm Gerâya gelüp hân olduğın istimâ‘ itmegin yarar adamların cem‘ idüp ne tedb̄ir idelüm diyü müşâvere eyledüklerinüñ beyânıdır.	Didi ba‘ zı çäre ölmekdir buña Uğruña baş virmişüz öñden şoña Er olan bilür tuz etmek haqqını Ni‘ metüñ lâzım gözetmek haqqını
	İstihâre eyle kâra it hâzer Her işüñ encâmına eyle nazâr	Bilmeyen Haqqın velî ni‘ metlerüñ Gayrıya hayrı deger mi anlaruñ
	Haq ta‘ âlâdan şevâbın kıl taleb Ki olur tedb̄ir taqdîre sebeb	Didi ölmek kârı âsân gayrı gör Buña tedb̄ir eyle bir iş qayrı gör İçlerinde ba‘ zı dir iy hân gel Olma böyle bi-ser ü sâmân gel

* 59. minyatür

(217b) Gidelüm hünkâra bakmayup girü
Bâr-ı gâhına varalum yüz sürü

Hâk-pâyından günâhıñ ‘özre var
Durma ârâm itme sür‘at üzre var

Bir ‘azîmü’ş-şândan ‘özrûñ kabûl
Umarız eyler seni itmez melûl

Âsitânına idenler ilticâ
Âteş-i kâhrından oldılar rehâ

5170 Bunca yıldır bende-i fermânısın
Sen de Cengizîlerüñ bir hânısın

Bir günâh-ile seni kâhr eylemez
Luğf u himmetler ider zecr eylemez

Luğf-ı hünkârı aña ‘arz itdi çok
Didi bundan gayrı saña çâre yok

Didi hân adım ser-keş gibidür
Pâdişâh olanlar âteş gibidür

Olmışam belki ‘itâba müsteħâk
Hâk-pâyında ‘iğâba müsteħâk

Varduğum gibi baña cevr eyleye
Âteş-i hiddet ile kâhr eyleye

Âhîri çünki ölümdür bunda yeg
Tîğ-ı cellâda diyeler boynuñ eg

Rezm içinde olalum merdâne-vâr
Er olan çekmek gerek nâmûs u ‘âr

Buña vardı âhîri tedbîr kim
Cümleten ‘asker geye zırh u geyim

Yürîye tîr ü kemâna el urup
Sedd-i İskender gibi muhkem durup

5180 Rüyımı döndermeye hergiz biri
Yâ öle yâ dönmeye andan diri

(218a) Muħammed Gerây Hânıñ dâmâdı
olan ‘Alî Mîrzâ İslâm Gerây Hâna
gelüp tevâbi‘-ile tâbi‘ olmağın
müşârün-ileyh Muħammed Gerây
Hân dağî karar itmege imkân
idemeyüp durmağdan gitmesin
tercîh itmegin bir kañlıya beş on at
koşup üzerine binüp gice ile firâr
eyledikde Alp Gerây Sulţân
ardından yetişüp hağğından
gelindügidür.

Neylesün tedbîr devlet gidicek
Çâre yok ol kâra tağdır idicek

Her ne irād eyledi ceffe'l-ķalem
Ĥayr u Şer başa gelür çekme elem

(218b)

Ĥāna çün i' lām olundu bu ĤuŐuŐ
Didi andan fehmi iderdim ben ĤulūŐ

Gel ķazāya rāzi ol itme sitiz
Çāre yoķdur k'idesin andan giriz

N'itdi gör dāmād iken baňa o Ĥar
Ĥaķķ ni' met bilmedi ol bed-güher

Gör MuĤammed Ĥāna n'itdi rüzigār
Neyledi bu rüzigār-ı zür-kār

Baňa iden Ĥayrıya n'itse gerek
Yā Ĥaķķat ol kime itse gerek

TaĤta çıķdı çünki İslām Ĥān olup
Ĥaldı Ĥasr oldu ' adū Ĥayrān olup

Dünyeniñ Ĥāli budur dutma gümān
Eylük itdüğüñ ider saňa ziyān

Cümleten gūŐ itdi mīrzālar tamām
Bildiler İslām Ĥāndır ve's-selām

Baňa Dārāya olan oldu bu gün
Niçe yirde baĤrıma urdı düğüñ

Var idi anda ' Alī Mīrzā dinür
Hem MuĤammed Ĥāniñ ol dāmādidur

Didi ķurtarmaķ gerek bundan başı
Ayağıñ ķaldır urup başa ŤaŐı

Vardır Tatar içinde bir bölük
Aňa Őirīnlü dinür nāmı büyük

Gice irince o yirde durdılar
Ĥayret ile cāna biñ ŤaĤ urdılar

Ol ' Alī Mīrzā o ķavme mīr idi
Ĥāna dāmād u mu' azzez pīr idi

Ĥān ten-perver idi Ĥāyet ile
Şöyle ferbih idi ŐıĤmadı ile

5190 Kendü cānınuñ gözetdi rāĤatın
Hep ferāmūŐ itdi Ĥaķķ-ı ni' metin

5200 Olmadı ķudret k'ola ata sūvār
Ĥaňlıya binmege virdiler ķarār

Ĥaçdı İslām Ĥāna geldi ol zamān
Her ne var il ü ulus döndi hemān

ĤoŐdılar bir Ĥaňlıya beŐ altı at
Ĥān sūvār olup bula andan necāt

	<p> aılıya bindirdiler h�m hem�n Ol Şeb-i deyc�rda olup rev�n </p>	<p> H�na s�yle� itmesün raĒbet a�a Ni' metim yirken g�r ol bed-baht başa </p>
	<p> Bırkdılar a�m�lini eŐk�lini Her ne varsa m�lini emv�lini </p>	<p> Niçe kıydı başa dönderdi yüzin İ' tib�ra almasun anı� sözin </p>
	<p> Urdılar amcıyı ilĒar itdiler Ol gice bir niçe fersa� gitdiler </p>	<p> Ba�a ne hayr itdi k'a�a eyleye ŐaĒ alursa da�i a�a neyleye </p>
	<p> �ünkü Őub� oldu v� gördi göz g�zi a�maĒa dutmış 'ad�lar hep yüzi </p>	<p> Sa�a D�r�y� hik�yet ideyim B�ri h�limden Őik�yet ideyim </p>
	<p> Oldı ardınca hem�n ' asker rev�n Alp Ger�y� baş idüp gitdi dev�n </p>	<p> Neyledi ulları D�r�ya işit Sen da�i server ise� var bir iş it </p>
(219a)	<p> Niçe gün ardınca h�m�n vardılar İrdiler ceng itmeyüp yalvardılar </p>	<p> Őo�ra İskender olara neyledi Niçe meyd�n içre bir d�r eyledi </p>
	<p> Didiler iy h�n geçdi işden iş Eylediler a�a hayli serzeniş </p>	<p> S�yle ardaŐım bunu fehm eylesün B�-vef�dan d�yim� vehm eylesün </p>
	<p> İŞ neye varduĒunu fehm itdi h�n aldı dem-beste zel�l � n�t�v�n </p>	<p> M�Ő�r�n-ileyh Alp Ger�y Sult�na Mu�ammed Ger�y H�n ba' zı vaŐiyyet id�p D�r�yla İskender hik�yetin temşil get�rd�gid�r. </p>
5210	<p> Da' vet itdi Alp Ger�y� yanına Naş u pendı iricek p�y�nına </p>	<p> Böyle naş olmış ezel ser-n�mede Yazdı Firdevs� am Őehn�mede </p>
	<p> Didi bir da�i vaŐiyyet iderem çünkü bu milk-i cih�ndan giderem </p>	

5220	Bir zamān Dārāymış Īrāna šāh Lā-yü' ad ḥayl u ḥašem bī-ḥad sipāh	5230	Niçe biñ altun yumurda ol zamān Aña ḳayşerden gelürdi bī-gümān
(219b)	Var idi Dārā ḳatında iki beg İtten eksükdi vefāda kem zi-seg Anlara eylerdi dāyim iḥtirām Rağbet eylerdi olara ḥāş u 'ām Şāh yanında geçerdi sözleri Söz yoğ-idi sözlerinden ileri Birine nām ile dirler Māhiyār Şāh eylerdi aña çoğ i' tibār Birine hem anda Māhār idi ad Güstehem-cür'et ider Rüstem-nejād İkisi bile muḳarrebler idi Ortalıḳ yirde muvaddetler idi Şāh yanında iderler idi lāf Yoluña cān oynarız rüz-ı meşāf Ḥaylece gürbüz dilāverler idi Ol zamān meşhūr serverler idi Ḍarb-ı tığ ile alurlar idi bāc Hem gelürdi aña ḳayşerden ḥarāc		On iki biñ beyza-i zer her biri Ellişer mişḳāl olurdi ekşeri Feyleḳus oğlu Sikender çünki şāh Oldı ḳayşer taḥtına bī-iştibāh Eyledi ta' Īm Araştu ḥikmeti Artdı vardıḳça Sikender mükneti Virdi İskender cihāna şöyle fer Eyledi eyvāni keyvāndan güzer Ḥākimi Mışrıñ iṭā' at eyledi Elçiler şaldı ri' āyet eyledi (220a) 'Özr idüp İskendere virdi ḥarāc Anuñ emriyle ḳodı başına tāc Hergiz emrine taḥallūf itmedi Rāzı olmaduğı semte gitmedi 'Adl-ile itdi Sikender ḥalkı şād 'İlm-i ḥikmetle ḳıḳardı eyü ad Buldı gün günden Sikender 'izz ü fer Devleti itdi atasından güzer

5240 Nāme göndermişdi Dārā bir zamān
K'olmaya aña Sikender bed-gümān

Gūşına Dārā cevābı girmedi
İtmedi raġbet ħarācın virmedi

Nāmeye yazdı bu vech-ile cevāb
K'iy baña iden ġurūr ile ' itāb

Ol yumurdayı ki virürdi tavuġ
Oldı ol tavuġ bilüñ anı yavuġ

Eyledi pervāz o murġ-ı ħāne hem
Yirine şehbāz ħonmuşdır bu dem

' Aġlı var-ise mūdārā eylesün
Tuġfeler virsün de milkin dilesün

Çünkü Dārāya irişdi bu piyām
Leşker-i ġam dutdı dil milkin tamām

Kār-ı İskenderden oldu pür-ġazab
Böyle peygāmına itdi çok ' aceb

Diledi ol demde hem leşker çeke
Milkine Sikenderüñ ' asker çeke

Fıkr idüp didi ki ħıffat itmeyem
Lāyıġ olmayan ħarīġa gitmeyem

5250 Şabr idüp durdı dile cebr eyledi
Şoñra gör aña tehevür neyledi

(220b) Başını şaldı ġirībāndan yaña
Pür-ġazab oldı gehī ħaldı taña

Elçi irsāl eyledi ħikmet ile
' Arz-ı ġudret eyledi diġġat ile

Dārāññ İskendere elçi irsāl eyleyüp
ba' zı ħikmet-āmiz ħuşuşlar i' lām
eyledüġinüñ beyānidur.

Geldi pes elçi o dem İskendere
' Arz-ı ħikmet itdi ol şir-i nere

Hem bir ölçek darı irsāl eylemiş
Remz-ile İskendere āl eylemiş

Çünkü geldi elçi-i çāpük-süvār
Virdi Dārādan ħaber her ne ki var

ġodı o günde bir ölçek erzeni
Gördi çün anı o ħikmet maġzeni

Añladı Dārā murādın bi't-tamām
Daruyı dökdi yire ol nīġ-nām

	Niçe bildi remzi pūr-ı Feylekūs Hāzır itdi meclise çāpūk ħoros		Pāy-ı taht şāha kâşid kōdı ser Didi virdiñ ‘āleme ħikmetle fer
	Urdı minķārı ħoros bir bir yidi Döndi andan elçiye remzin didi		Bunı bildim yüz tūtdur saña baht Zātıña lāyık-dırır tāk-ile taht
5260	Didi Dārā ‘askerin ‘arz eylemiş Remz-ile leşker lüzūmın söylemiş	(221b)	Didi söyle gördüğün Dārāya var İtmesün cengi benimle ihtiyār
	Ya‘ni remz itmiş bunı ol şehriyār Gönderem Rūma sipāh-ı bī-şümār	5270	Di benimle ol sitize itmesün Gelmesün hem devletini tepmesün
	Cümlesin tedbīr ile idem tebāh Leşkeriyle olmasun mağrūr şāh		Vardı çün Dārāya kâşid ol zamān Eyledi İskenderün emrin beyān
	Ġarra olmağ devlete erlik degil Bilmemek ħaddini serverlik degil		İcinüp kahr itdi cem‘ idüp sipāh Yürüyüp itmek için Rūmı tebāh
	Çün Sikender virdi remzine cevāb Kâşid-ı Dārāya düşdi iztīrāb		‘Askerün itmez ħisābın ħiç vehm Hendese ‘ilmiyle olmaz idi fehmi
(221a)	Erzeni çünkim yidi cümle ħoros Söyledi elçiye pūr-ı Feylekūs		Leşker-i Ġrān ile Tūrān-zemīn Gelmiş idi ‘asker-i Māçīn ü Çīn
	Didi bildiñ mi nedir bundan murād Añladıñ mı remzimi iy ħoş-nihād *		Ġāver u bahter Ġaḡāyī semt-i Hind Hem Kārabağ u Merend Şīrvān u Sind
			Rūma dek Ġrāndan nīze-direfş Cābecā durmuş ‘alem surū u benefş

* 60. minyatür

	Gerdden olmış idi eşm-i sũrũř Åsumān olmışdı reng-i ābnũs	ufyeten Māhār ile hem Māhiyār Geldiler İskendere bĩ-ihtiyār
	Gördi Dārā leşkerini bĩ-řumār Didi var-ise benem İsfendiyār	Didiler bize amān virürse řāh İdelũm Dārānuñ ‘ömrin biz tebāh
	Aldı İskender dağı Rũm ‘askerin Bir yire cem‘ eyledi hep leşkerin	Virdi ol demde amān bed-bağtlara Lĩk oğ kĩn itdi ol bed-‘ahdlere
5280	İstimālet virdi gezdi řāh-ı Rũm İrmesũn didi size hergiz hũmũm	5290 Urdılar Dārāyı Һancerle hemān Sĩnesin āk eylediler ol zamān
	ađdan irmişdir didi baña meded um adar olsa ayırmañ bĩ-‘aded	Zağm irişdi anda Dārāya atı Düşdi Һāke almadı hi řāđatı
	Evvel a‘ dāya varan ben olayım Ölmek olursa muğaddem olayım	Geldiler İskendere řādĩ-kũnān Didiler iy server-i řāhib-ķırān
	ağ kelāmıdır işit iy pũr-hũner Nie az ‘asker bulur oğa zafer	İsteriz olsun seniñ ‘ömrũñ fũzũn Devlet-i Dārā olupdur ser-nũgũn
(222a)	āřılı mĩ‘ād-gāha geldiler Nĩzelerle nie sĩne deldiler	şöyle urduğ sĩnesine Һaneri Sen şağ ol dũnyāda ol virdi seri
	Eyledi ol iki ‘asker oğ şavaş oğ ıkarlardı şavaşa başa baş	Anı gördi oldu ‘asker mũnhezim Oldı nuşretle Sikender muğtenim
	ũnki oldu nie gũn ceng-i ‘ađĩm ağ ta‘ālā eyledi luğf-ı ‘amĩm	Vardı Dārā yanına řāh-ı cihān ātrın şordı anın giry-e-kũnān

	Gözini açdı vaşiyet eyledi Lâzım olanın komadı söyledi	Durmayup devr itmede bu çarh-ı dūn Ser-firāz eyler geh eyler ser-nügūn
	Ol iki bed-bahtı anda zār ile Māhiyārı bend idüp Māhār ile	Şīrdür gūyā ki dūnyā çāk ider Bulduğın yırtar vücūdın hāk ider
(222b)	İkisin cellād eline virdi şāh Didiler bizde nedir şāhım günāh	Hiç dimez bu gonca-leb bir nev-cūvān Zūlfı sūnbūldür yañağı ergūvān
5300	Didi siz ‘aḳreb-ṭabi’ atsız hemān Eylüge eylersiñiz dāyim yamān *	Dimedi yā pādīşāh-ı tāc-baḳş Diyü zād olmuş-dırır pāyuña raḳş
	N’itdiñiz Dārāya baña n’idesiz Size yegdir bu cihāndan gidesiz	5310 Ger olaydı dār-ı dūnyāda qarār Dutar idi ‘ālemi İsfendiyār
	Dikdiler meydān içinde iki dār Çekdiler dāra oları zār zār	Gerdenine taḳdılar hāmñ resen Boğdılar anı o dem sen ḳal esen
(223a)	Hāyını şanma ki berhūrdār olur Yā kesilür başı yā ber-dār olur	İtdiler söyletmeyüp işin tamām Müntaḳimdir eyler elbet intīḳām
	Hān Muḫammed söyledi bu ḳışşarı Tā ki İslām Hān alsun ḳişşei	Hāna dik gelmek ile yalnız ağaç Virdi ol der-bend içinde cāmı bāc
	Didi İskender niçe oldı küşād Oldı mı Sām u Nerīmān bunda şād	Yine ḳañlıya ḳodılar meyyitin Yidi āḳir ol daḳı devlet letin
		Çarḳ bünyād olalı hāli budur Gerdiş-i gerdūn aḳvāli budur

* 61. minyatür

Bir gün olsañ bu fānī dünyāda şād
Niçe gün gamla olursın nā-murād

Böyledir erkān-ı k̄ānūn-ı sipihr
Eylemez maḥlūka bu peyveste mihr

(223b) Çünkü şad erkānın ile istimā‘
Eylemez zıddān hergiz ictimā‘

Ten kafes mānend nefis ise hevā
Bād olur mı yā kafesde ḥabs ola

5320 Bī-bekā dünyāda gel umma ḥayāt
Varacağıñ yirdedir fikr it şebāt

Ni‘ met andadır odur dār-ı na‘ ĩm
Olma Mecnūn kimi şahrāda muḳīm

Muḥammed Gerāy Ḥān āḥirete
intikāl itdikden soñra İslām Gerāy
Sulṭān ḥān olup ‘Oşmān Pāşā
ḥāzretleri daḥi İstanbula müteveccih
olmaḳ icāzet taleb eyledüginüñ
beyānidur.

Çünkü ḥānıñ ḥāli oldu ber-ṭaraf
Şaldılar yarlıḡ ḥānı her ṭaraf

Tā ki ma‘ lūm ola ḥānıñ öldüḡi
Milket-i Kıpçaḡı İslām aldugı

Ḥān-ı nev taḥta oturdı kāmurān
Baş ḡodı ayaḡına pīr ü cüvān

Eyledi Tatarı hem varın nişār
Herkesi ḥālince itdi i‘ tibār

Geldi pāşā hem mübārek-bād için
Ḥānı rāh-ı rif‘ ate irşād için

‘ İzzet ü ikrām idüp geldi müşīr
Eyler idi naşḡ u pendı dil-pezir

Didi ḥāna āḥir iy rif‘ at mekīn
Olma şimden soñra düşmenden emīn

Dime düşmen rām olur şimşīr ile
Bend iderler gāh olur tedbīr ile

5330 Cünd tedbīr ile iş eyler gehī
Rām ider serverleriyle bir şehi

(224a) Kār olur kār eylemez şimşīrler
Kārger olur velī tedbīrler

Her birinüñ var maḡānı iy güzīn
Birbirine itme zıddını ḡarīn

Eylerem Şimden girü saña vedâ‘	Rüstem-i destân gibi bu dâsitân
Hem mübârek başa irmesün Őudâ‘	Niçe serverden vire dâyim nişân
Geldi andan güç yarağın eyledi	Tahta çıktı çünkü hân itdi huzûr
Hep yarağ-ile yasağın eyledi	Buldı fırsat düşmene itdi sürûr
‘ OŞmân Pâşâ-yı Şecâ‘ at-âşâr hân-ı	Lâzım oldu Rûma ‘ azm-i Şîr-i ceng
‘ izzet-diŐâr yanına varup niçe naşh-	Oldı keştîler müheyyâ Şan neheng
âmîz kelimât eyledügidür.	Hem kapudan hân-ile gelmiş idi
Sâķî devrânîñ geçer peymâne Şun	Çok hevâsına uyup yelmiş idi
Durmayup dönmekdedir gerdün-ı dñn	(224b) Anda hem çok hizmet itdi ol dilîr
Vir baña meyden ki râhat bulayım	Bir yaña ol Şîr bir yaña müşîr
Virme ol meyden ki ğaflet bulayım	Vardılar hâna vedâ‘ için hemân
Şanma bâde didüğüm engürîdür	Didiler yoluñdadır baş-ile cân
Yâ dil-i Şeydâ anuñ maĥmûrıdur	Hâk-pâyıñdan icâzet isterüz
İçmezem ğaflet ile câm-ı ğurûr	Ba‘ dehu senden ‘ adâlet isterüz
Vir o meyden kim gele cânâ sürûr	Şimdiden Őoñra ra‘ iyyet-perver ol
Vir baña bir câm kim gelsün heves	Deşt-i Kıpçağa ‘ adâlet-küster ol
Ķurtılam dehrîñ ğamından bir nefes	İsteriz kim olalar senden rızâ
5340 Ķîl ü Ķâle bula Ķuvvet dil tamâm	İrmesün devriñde devrâna cefâ
Söylene yıllarca bu Őîrîñ kelâm	5350 Hâzz-ı nefsiñ çñn Őaķın iy Şehriyâr
	Eyleme hâlķa sitem sen zînhâr

Devlet eldeyken unutma yāruñı
Luṭf-ile ta' zīr ḳıl āgyāruñı

Ol dilāverden bize vir bir ḫaber
Niçe itmişdir Sitanbula sefer

Eyleme zinhār ḳaşd-ı intikām
Olma eşḫāş-ile bir budur piyām

5360 İstimā' eyler iseñ tūt gūşuñı
Başıña dırgil biraz gel hūşuñı

Eyleme kendüñ berāber ḳul ile
Ceng idüp itme sitize gūl ile

Çünkü ḫān aḫvāli oldı ber-ṭaraf
Gitdi destūr ' asker oldı her ṭaraf

Hem şaḳın kārında ḫıffat eyleme
Ḫalka hergiz zulm ü bid' at eyleme

Hem Ḳapudān-ile ol demde müşīr
' Azm-i keştī itdi ol iki dilīr

Eyle diḳḳat ref' ola bir bir ' uyūb
Olasın dūnyāda maḫbūbū'l-ḳulūb

Çıkdı ol günde temāşāya cıḫān
Ḳalmadı şehr içre ādem ol zamān

İtmesün hem rāziñı kes istimā'
Küllü sırrın cāvizi'l-işneyni şā'

Oldı bayraḳla müzeyyen keştīler
Ol müşīr için mu' ayyen keştīler

Evvel āḫir saña iy ḫān-ı kirām
Pendimiz budur didiler ve's-selām

Çekdi ḳad keştīde bayraḡ-ı benefş
Oldı gülzār-ı dıraḫtistān dırefş

Müşārün-ileyh ' Oşmān Pāşā
ḫazretleri Ḳapudān Pāşā ile
ḳadırgalara sūvār olup envā' -ı zevḳ
u şevḳ ile Beşik Taşına vāşıl
olduḳlarınıñ beyānidur.

Nīze-i bayraḳları çekdi ḳadi
Şanki her naḫliñ dibi şuda idi
Her ḳadırga ejder idi heft-ser
Surḫ bayraḳlar zübān-ı pūr-şerer

(225a) Gel yine cūş eyle deryālar gibi
Söyle bir dem murḡ-ı gūyālar gibi

Bāddan yāḫūd o servī şāḳlar
Üstine lertzān olup bayraḳlar

	Keştiye çengāl idi zülf-i nigār Läleler fānūs başda şu' le-dār	Başdılar çünki Beşik Taşa kadem Doğdı güyā herkes anadan o dem
5370	Sāhil-i deryā idi cümle çemen Lenger-i keştide nīlūfer resen	5380 Ayağın herkes ki qaraya qodı Düşdi hāke şanki şımmışdı ödi
	Tā olınca vāşıl bād-ı murād Qaldı keştī içre ol Rüstem-nejād	İtdiler Hāqqa niyāz ile du' ā K'eylemişdir mevc-i deryādan rehā
	Qapudān-ile ol 'ālī menzilet Birbiriyle oldı yek-dil yek-cihet	Bildiler ol şīr-heybet geldügin Duydı hep erbāb-ı devlet geldügin
(225b)	Bir limana irmege erkenceden Qaldırup yelken didi isā seren	Pādişāh-ı 'āleme 'arz itdiler Luṭf-ile himmetlerin farz itdiler
	Bād ile yelkenleri cümle dolup Girdiler anuñ hevāsına uyup	Hıyır-h'āh idi aña her bir müşīr Dil virür şīr olana cāndan müşīr
	Keştīler taht-ı Süleymān idi şan Sāye-bān olmuşdı güyā bādbān	Sā' at-i sa' d içre didi pādişāh Şehre gelsün diyü emr itdi o māh
	Gāh yelken gāh pārūlar ile Menzil alup geldiler yile yile	Sa' ādetlü pādişāh-ı 'ālem-penāh hāzretleri 'Osmān Pāşānıñ geldüğinden haber-dār olcaq
	Girdi keştīler boğaza ol zamān İrdiler andan hişāra şādumān	İstanbula gelsün diyü emr olunduğudur.
	Çekdiler deryā yüzinde çok mehen Eyledi şükri gelenler sağ esen	Ey felek hādden aşupdur intizār Çāre kıl elden gidüpdür ihtiyār

(226a) Vuşlat-ı dildāra bir çāre gerek
 Bir zamān āgyār āvāre gerek
 Emr olundı ḥāzret-i ḥünkārdan
 Ol şeh-i ‘ izzet sa‘ ādet kārdan
 Gel yiter olduḡ ḡamiñla pāymāl
 Düşmişem luḡfuñla ḡaldır destim al
 K’ide ol server Sitanbula duḡūl
 Bir mekān-ı cennet-ārāya nüzūl
 Cevr-i bī-dādīñ daḡi oranı var
 Eylediler bir mekān-ı cān-fezā
 Ey felek ḡulmüñ daḡi pāyāmı var
 Taḡliye oldı sarāy-ı dil-ḡüşā

5390 Luḡf idüp gel vāşıl-ı cānān ḡıl
 Sīne-i mecrūḡuma dermān ḡıl

Ru’yet-i dildār ile şād it beni
 Dest-ḡīr ol ḡamdan āzād it beni

Var idi meyliñ bize bī-iştibāḡ
 Ortalıkda bilmezem n’oldı ḡünāḡ

Nā-murādānı iderdüñ ber-murād
 ḡāḡ devriñde olurduḡ biz de şād

Cümleden ḡör ḡāzret-i pāşāya hem
 Eylemişdüñ niçe ḡün cevri ü sitem

Niçe itdüñ aña luḡf u himmeti
 Çıḡdı keyvāna ḡulüvv-i rif’ati

Bir ḡün irdi çünki rüz-ı dil-firüz
 Bir mübārek vaḡt olup sa‘ d oldı rüz

5400 Virdiler ziynet içine ḡaşına
 Tā gele anuñ içine ḡaşına

Çıḡdı istikbāl için a‘ yān-ı şehri
 Seyrine insān aḡardı şanki nehr

(226b) Her şoḡaḡdan sāḡil-i deryāya dek
 Aḡdı ādem cüy olup pāşāya dek

‘Oşmān Pāşā ḡāzretleri emri
 ḡünkāra iḡā‘at idüp keştiler ile
 İstanbula çıḡdıḡdan şoñra ata süvār
 olup envā‘-ı ‘ izzet ve ikrām ile eski
 saray öñünden ḡeçüp varup
 mekānına nüzūl eyledüklerinüñ
 beyānidur.

Yatdı keştiler Beşik ḡaşında çün
 Anda ārām eylediler niçe ḡün

Emr olıcağ hazret-i hünkardan Geldi keştilerle ol şimşir-zen	(227a)	İki kol oldu selâma durdı kul Geldi âdâb-ile itdi ol nüzül
Çıkdı keştiler alup lengerlerin Uzadup ejder gibi gerdenlerin Çünkü deryâya çıkup oldu revân Toplar yandı dutuşdı bir zamân Sâhile geldi olup raḥşa süvâr Oldı keştide ‘alemler bî-ḳarâr		Sa’ âdetlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerinüñ deryâdan ḳatre vaşf-ı şerifleri ve ‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘ at- ârâya muḳaddemâ eyledükleri va‘ delerüñ neticesi zâhir olup envâ‘-ı ri‘âyet ile mer‘î ve eşnâf-ı luḳf u ḥimâyet ile maḥmî ḳaldıklarınüñ beyânıdır.
Çıkdı çün pâşâyla maḥbûblar Çatladı patladı ḥayli topolar		Var mıdur dünyâda böyle pâdişâh K’ola dergâh-ı sa’ âdet dest-gâh
Çün ḳarîn oldı müşir-i şire raḥş Ejdehâ-veş baş ḳaldırdı dırefş		Görmemişdir dîde-i ‘âlem daḥi Böyle bir ḳişver-güşâ şahinşehi
5410 Düşdi deryâdan cüdâ çün merd-i cüd Göklere irgürdi deryâ âh-ı dūd		Ḳanḳı şehdür ḳulları ḳadrin bilür Ḳadr ile keyvâna başın irgürür
Ḳaldı deryâ hicr-ile rüz u leyâl İtdi sevdâsı anı şürîde-ḥâl		Raḥmet olmuşdur Ḥüdâdan bî-gümân ‘Âleme k’itdi bunı şâh-ı cihân
Oldı deryâdan cüdâ ata süvâr Çıkdı seyrine şığâr u ger kibâr		Âl-i ‘Osmâna budur ḥayrül-ḥalef Salṫanat zâtrıyla bulmuşdır şeref
Öñine düşdi cenîbet-keşleri Cümle tezyîn eylediler raḥşları	5420	Cândan oldı Ḳırım ḥâmı ḳulu Bendesî olmaḳ ile oldı ulı

	Virmedi devrinde a' dāya amān Pāymāl olmuş-dırır surḥ-ı serān	İltifātıyla gedāyı ḥān ider Milk-i Mıṣra bendesin sulṭān ider
	Vardı bir ednā ḳulı ṣāhı ṣıdı Aña yāver mu' ciz-i ' Oṣmān idi	Ḥamdü li-llāh kim bu ṣāhūñ ḳulıyuz Ḳulıyuz hem yolına ḳurbānıyuz
	Bendedir ol ṣāha Rüstem Ḳahraman Baş ḳoyup tıḡından isterler amān	Āṣafı gerçi yolında çok cefā Çekdiñ ammā ki ṣoñında var ṣafā
	Gün gibi ḳalḳanına yoḳdur miṣāl Ḥançerinüñ ' aksidür gökde hilāl	Şādumān olkim bilüpdür ḥizmetüñ Bende olduḡuñ degil mi ' izzetüñ
	Ma' nı-i ḥayrū'l-umūra ḳāmeti Rāst gelmişdür ṣecā' at ḥil' ati	Ehl-i ḡayretsın ṣecā' at kānısın Bezli-i cān itdüñ seḡāvet kānısın
(227b)	On bir atası ki vardır her biri Her imāmıñ biri oldu mazḥarı	Mır-i mırānsın saña Āṣaf ' alem Şāhideyniñdir senüñ seyf ü ḳalem
	Mazḥar-ı mehdi olupdur bī-gümān Ol sa' ādet kānı ol ṣāḥib-ḳırān	Bildi ḳadrüñ ṣāh-ı İskender-ṣıfāt Çekme ḡam eyler dilire iltifāt
	Ḳutbı aḳṭābıñ budur ṣübhem degil Hem kirāmātu bunuñ mübhem degil	Niçe fehm oldu müṣṣirüñ ḥidmeti Kim idüpdür ḳulına bu ' izzeti
	Yoḳ kerāmātına inkāra mecāl Sehl olur yanında her emr-i muḥal	Ḳaldı mı yanında gör ol serveriñ Bilinür vallāh ḥizmet serverüñ
5430	Ṭaḡa in diyü teveccüh eylese Aḳa ṣeker-veṣ mükerrer söylese	5440 Ol zamān ki ' Oṣmān Pāṣā-yı dilir Surḥ-serlerle iderdi dār-gır

(228a) Gönderüp bevvâb ile Şirvâna çâķ
Mev' iza maẓmûn avâmir ıamıurak

Yazdı çok haıı-ı hümayûn haıırın
Haıır-ı maẓzûn pür-gam fâırın

Va' deler idüp iderdi 'ahdi çok
Luıfinuñ kâlâsma endâze yok

Niçe itdi soñra gör 'ahde vefâ
Niçe olurmuş yâ mükâfât cefâ

Luıf u cüdına 'aķıllar irmeye
Kim ola cândan aña dil virmeye

Pâdişâhımda kirâmet vardır
ıab'-ı pâkinde nezâket vardır

Bunda hem gör ol Őehiñ hikmetlerin
Ol dilire remz ile 'izzetlerin

Bu kelâmı hoş dimiş pîr-i hıred
Güş kıl olsun kabûlüñ itme red

Bu meşel meşhûrdur dirler ezel
Hübduz sözde k'ola ıarb-ı meşel

5450 Luıfa istermiş bahâne Şâhlar
Milk-i ihsâna açılısun râhlar

Bu bahâne istemez ihsânına
Lâyık itmişdür seĥâsın Şânına

Bundan evvel ol müşîr-i Şaf-Şiken
Çekdügiçün uğrına derd ü meĥen

'Ahdine durdı mükâfât eyledi
Niçe luıf itdi müvâlât eyledi

Mâyil itmişdi vefâya çün dilin
Kıldı meydân-ı Vefâ ser-menzilin

Haıret-i 'OŞmân Pâşâ gelüp Vefâ
Meydânında olan sarâya (228b)
nüzü l ve ol mekân-ı huld-âşâra
duĥû l eyledü gi gibi der-'aķab atına
süvâr olup vezîr-i a'zâm
haıretlerine gelüp 'arz u meĥnet
eyledükleridür.

Ol müşîr itdi mekâna çün nüzü l
İtmedi halvet sarâyına duĥû l

Lâzım oldıkim vezîr-i a'zama
Yüz urup vara müşîr-i ekreme

Pâdişâh-ı husrev-i Rûmuñ ol ân
Bir vezîri var idi ÂŞaf-nişân

Nāmın ol server Siyavuş eylemiş ‘Ālemi ‘ilmi der-āgūş eylemiş	(229a)	Āşaf-ı şāha mülākāt eyledi Hātırın şordı muşāfāt eyledi
Menba‘ -ı cūd idi ol kân-ı kerem Olmış-idi ‘ālem içre muhterem		Birbirine karşı tapu itdiler Mā-ḥaşal her sözde gavre yitdiler *
5460 Kibri yoğ-idi tevażzu‘ pīşesi ‘Āleme himmet idi endīşesi		5470 Cümle redd oldu münāfiqlar sözi Her süḥan-çīnūñ kara oldu yüzi
Şadr-ı a‘ zam idi ol demde o māh ‘İlmine tefvīz idi ḥayl-i sipāh		Ol iki server qarındaş oldılar Nīg-nām-ile cihāna doldılar
Olmış-idi kāmēt-i baḥtı bülend Ehl-i Ḥaḫ idi degildi ḥod-pesend	(229b)	Milki kabz itdi biri tedbīr ile Birisi meşhūr idi şimşīr ile
Rām olup ‘ālem rızā-cūyı anuñ Āsumānīler du‘ ā-gūyı anuñ		Bendedir şimşīr tedbīr aña beg Beglerinden kul nic’ola k’ola yeg
Eyleyüp şālihler-ile ülfeti Var zātında melekler ḥaşleti		Gāh ider tedbīr ile bir iş kişi İdemez tīg ile ‘ asker ol işi
Gün gibi aḥlākla meşhūr idi Ḥāşılı her cānibi ma‘ mūr idi		Sā‘ idi serverlerün tedbīrdür Dest ise peyveste-i şimşīrdür
Eyleyüp meyl-i ziyāret ol çeri Görmege müştāk idi ol serveri		Elsiz ādem gibidir tedbīrsiz Olmasa sā‘ id ḫalur şimşīrsiz
Çünkü oldu raḥşa ol server süvār Urdı dergāhına yüz bī-iḥtiyār		

* 62. minyatür

‘İlm-i tedbiri o server m̄a-ḥaṣal
Eylemiş taḥṣīl kudretden ezel

(230a)

Ol dilire eylediler iltifāt
Şehriyār-ı server-i şāh-ı gūzāt

Olmış-idi āferīnişde müşīr
Tā ezel zātı idi ‘izzet-pezīr

Ḥil‘ at-i zer-düzeler itdi ‘atā
Luṭf idüp iderdi ol kişver-güşā

Her yaña şalınsa ol serv-i revān
Olmış-idi sāye-veş devlet devān

Va‘ delerle ḥāṭırın alup ele
İltifāt oldu ki hiç gelmez dile

5480 Göricek ḥayyāt-ı kudret k̄ametın
Rāst biçmişdi vüzāret ḥil‘ atın

5490 Luṭf u ‘izzetle sarāyına anı
Gönderüp qaldı kerāmet ma‘ deni

Ḥāşılı ol server-i pākīze-rāy
Olmış-idi ‘aql-ile ‘uḳde-güşāy

Cennet-i Firdevse qaşır oldu qarın
Qaldı ḡilmān ile anda şāh-ı dīn

Artdı vardıḳça celāl ü ḥişmeti
Şāyi‘ olmışdı kemāl-i rütbeti

Olmış-iken ol sa‘ ādet menzili
Qaşra degdi anda deryānıñ dili

Āşafa lāzım olan tedbīrdir
Şanma anı sen hemān şimşīrdir

Gitdi bir qaşra daḫi şāh-ı cihān
Az iderler oldu ol cāyı mekān

Ḥiddet-i insān k’ola şiddet ile
Nā-murād olur o merdiyyet ile

Sa‘ ādetlü vü himāyetlü pādīşāh-ı
‘ālem-penāh ḥāzretleri müşīr-i dilīr-
i rüşen-rā ‘Oşmān Pāşā ḳulların
şadr-ı a‘ zam ve vezīr-i mükerrerem
eyledüklerinüñ beyāındur.

Ol kişinüñ kim bulur ḥilmi kemāl
Ḥilm olur anuñ muḥanneşliğına dāll

Ol müşīre devlete lāyık cemāl
Virmiş idi pādīşāh-ı zū’l-celāl

Yine bir gün rüzigār-ı rüzgār
Devr iderken ‘ālemi leyl ü nehār

Üstine döndü müşîrûñ bir zamân Zevk idüp devrinde oldu kâmurân	‘Âlemi tefvîz itdi râyına Re’y-i şâ’ib eyleme her âyine
Düşmenine qahr idüp buldı zafer Seng alınca destine oldu güher	Zulmi ref’ idüp ide milk içre dâd Hem görine düşmene Rüstem-nejâd
Böyledir devlet gelicek ‘âdeme Eyleme aña taħallûf lâ dime	Hâşılı destûri mesrûr eyledi Memleket kârına me’mûr eyledi
Devlet olduğça müsâ‘ id bî-gümân Yâr olur ağıyâr ise cümle cihân	Her yañadan açdı âdem bî-gümân Oldı gūyâ cūylar bahre revân
Ol müşîrûñ devleti olmasa yâr İltifât eyler midî ol şehriyâr	Hizmetini itdiler anuñ qabûl Devletinde olmadı kimse melûl
5500 Çünkü oldu ‘izzeti anuñ füzûn Eylemez oldu sitîze dehr-i dūn	5510 Ol dilâver âdeme mâyil idi Himmet ü qâdrin bilür qâyil idi
(230b) Meclisi olmuş idi gūyâ behişt Âbı kevşer bâdesi ‘anber sirişt	İtmedi nâ-merde hergiz i‘ tibâr Qavl ü fi‘lin eylemezdi ihtiyâr
Gördi kim ol pâdişâh-ı nîg-baht Görinür âsân müşîre kâr-ı saht	Böyledir kâr-ı dil-i şâhib-qırân Ola dâyim mâyil-i merd-i yalan
Şadr-ı a‘zam eyledi anı hemân Re’yine oldu müfevvez bu cihân	Eyleme ragbet muħanneş olana Çirk-i rüşvetle mülevves olana
Def’-i zulm itmek için itdi emîn Ol sa‘âdet menba‘ı ol pâk-i din	Her kim açdı girdi bâb-ı rüşvete Raħne urmuşdır binâ-yı ‘izzete

	Merd olanlar eylemez rüşvet kabûl Eylemem bu nâm-ile ‘ izzet kabûl	Leşkerüñ mâliyledür şevketleri Kuvvet ü kudretledir nuşretleri
(231a)	Râşî kim akçe şayar bi-ih̄tiyâr Remz ile nâ-merdligin eyler şümâr	Maḥalle münāsib bir pâdişâh ile bir muṭrib-i ṭarab-engîzûñ ḥikâyetidür.
	Almaḡ u virmek ticâret kârıdır Merd olanlarıñ bu sevdâ ‘ ândur	Sâbıḡâ ĩrânda bir pâdişâh Ḥâk-bûsı idi her gün mihr ü mâh
	Manşib-ı rüşvetde şevket egleme Merd-i râşîlerde ġayret egleme	Dutmuş-idi rub‘ -ı meskûnı tamâm Aña maḥkûm idi dünyâ bi’t-tamâm
	Yalımı alçaḡ olur râşîleriñ Ḥayrı degmez âdeme nâşîleriñ	‘ Âlemi dutmuş idi şevket ile Gün gibi meşhûr idi devlet ile
5520	Mâl-i rüşvet faḡrı eyler iḡtizâ Mâline virmez ebed berket Ḥüdâ	Ḥâl-i ‘ askerden ḡatı âġâh idi Dâyimâ leşker ġamın yir şâh idi
	Mâl-i rüşvet ger olursa bi-şümâr Niçe geldise gider itmez ḡarâr	(231b) 5530 Var idi devrinde bir muṭrib anuñ Mevlidiymiş Hind ü Serândîb anuñ
	Hiç bir server aña virmez rızâ Eylemişdir çok fesâdı iḡtizâ	Şâh nâmin işidüp gelmiş idi Ol hevâda niçe yıl yelmiş idi
	Çünkü bu işden olur ‘ asker faḡîr İtmedi bir şehriyâr-ı dil-peḡîr	Her hevâda olmuş-idi naġme-sâz Hem ḥoş-âvâz-idi sâzı dil-nevâz
	Milket-i dünyâya kim ki şâh olur ‘ Askeri ḥâlinden ol âġâh olur	Şaldı ĩrân milkine âvâzeler Bir nevâsı merde diller tâzeler

İtse ‘aşık içre nevrüz u ‘Acem		‘Oşmân Pâşâ-yı rif at-medâr
Râstî kıalmaz idi dillerde ğam		pâdişâh-ı rub‘-ı meskûndan icâzet
		taleb eyledüklerinüñ beyâmdur.
Velvele şaldı cihâna ‘ûdile		
Hem-nefesdi hâzret-i Dâvûd-ile	(232a)	Bundan evvelde Tatara hân olan
		Kıble-gâhından yüzi gerdân olan
Sâz-ile meşhûr-ı ‘âlem oldu bu		
Şâh yanında taķarrüb buldı bu		Var idi anuñ bir oĝlı nâ-halef
		Naķd-i ‘arzın eylemiş idi telef
Her kimüñ teşrif ide kâşânesin		
Şevķ-ile aña virürdi câmesin		Vardı bî-devletlere oldu qarın
		Anı igvâ eyledi a‘ dâ-yı dîn
Hâşılı bu hâli gördi pâdişâh		
Didi ‘asker mâlsiz olur tebâh		Her kim olsa pâdişâha bed-gümân
		Uĝrar ol tîr-i kaçâyâ nâĝihân
Sürdi milkinden anı şâh-ı cihân		
Virmedi hergiz muĝanniye amân		Pâdişâh-ı dîne ‘ışyân eyledi
		Milk-i da‘ vâ itdi çok ķan eyledi
5540 Pâdişâhlar ‘âķıbet-endîş olur		
Kâr-ı endek varı varı bîş olur		Vâcib oldu ref‘i dünyâda anuñ
		Farz idi hem def‘i dünyâda anuñ
Bunı zıķr itmiş muķaddem ol velî		
Ya‘ ni kim Sa‘ dî Gülistân bülbüli		Şadr-ı a‘ zam gördi derhem şehriyâr
		Var mübârek hâķırında bir ğubâr
Dutlur ser-çeşme didi mîl ile		
Pür gelicek ol geçilmez fil ile		5550 Gördi ğün vardır melâletden nişân
		‘Arz idüp didi eyâ şâh-ı cihân
Tatar-ı şekâvet-âşârıñ bi-‘inâyetillâh		
hâzretlerinden gelinmek içün		

Tende cânım var-iken sen çekme gam

Baňa gelsün her ne var derd ü elem

Ben seniñ qurbân olayım yoluña

Sen hemân bildir murâdıñ quluña

Vird olan dilde kemâliñ zikridür

Göñlüm içre hep cemâliñ fikridür

Dilerem virsün murâdıñ Girdigâr

Baht-ı tahtıñ ola dâyim üstüvâr

Rub‘ -ı meskûmı saña râm eyleye

Memleket ‘ adliñle ârâm eyleye

Yine gönder düşmene ben varayım

Himmetiñle hâke qanın qarayım

Didi dün geldiñ dañı şavaşdan

Yoħsa geçmek mi dilersin başdan

(232b) Niçe yıldır güc-ile gördük seni

Yine şimdi qor gider misin beni

Didi iy şâh-ı cihânım neyleyin

Saña bu derd-i derûnım söyleyin

5560 Çünkü bu kâra ben oldum ibtidâ

Dilerem bulsun benimle intihâ

‘Osmân Pâşâ-yı şecâ‘ at-iştihâr

Tatar-ı ğabâvet-âşâr üzerine

varmağa emr olunup Üsküdâra

geçdükleridür.

İrdi bir gün ‘ âleme vaqt-i hazân

Bâd-ı serd olmışdı her tarafa vezân

Rûzigârıñ dîdesi pür-nem idi

Mâtem idi şanki ‘ âlem gam idi

Gitmiş idi bâğ-ı ‘ âlemden niżâm

Râh-ı zulme cünd-i dey itmişdi kâm

Bâğı târâc itdi bâd-ı âsumân

Câmesiz qaldı nihâl-i ergüvân

Bâd ile bâğıñ göricek oynunu

Ħüzn-ile burdı benefşe boynunu

Ħâşılı gülberk-i ter pâymâl idi

Bâğda bülbül mükedder-hâl idi

Başı yaşdıqda zemînüñ nâ-tüvân

Çâk çâk itmişdi renc-i yâre qan

Rûzigârıñ çekdi çok işkencesin

Âħiri burdı çenârıñ pençesin

	<p>Topıtoluydı hāşılı ğamla cihān Eyler idi rüzigārından figān</p>		<p>Rūy-ı deryāda bezendi keştiler Vaşl-ı pāşāya özendi keştiler</p>
5570	<p>Buldı hem hān oĝlı aḥvālī şuyū‘ Oldı kārı rāy-ı destūra rücu‘</p>	5580	<p>Her kimi gerden-firāz olmuş idi Toplar bārut-ile tölmiş idi</p>
	<p>‘Āleme virdi o bed-baḥt iḥtilā Düşdü şerrinden anuñ ḥalkā melāl</p>		<p>Ḳır-gün olmuşdı zengīler gibi Şaçların şalmışdı Hindīler gibi</p>
(233a)	<p>İtdiler yine sefer için yaraḳ İskendere ḳurdılar zer-baft otaḳ</p>		<p>Oldı pārūlarla her bir dānesi Ol deñiz mālīklerinüñ şānesi</p>
	<p>Cümleten emr oldı ḳapu ḳulları Ya‘ ni destūr ide muḥkem ḳulları</p>		<p>Per gibi pārūların açmış gezer Şanki deryā üzre baḥrīler yüzer</p>
	<p>Yedi biñ oldı tüfeng-endāzlar Cān şikār eyler ḳoçaḳ ser-bāzlar</p>		<p>Aĝzımı açup iderdi ḳaşd-ı ceng Dutdı deryā yüzünü güyā neheng</p>
	<p>Rūm İlinüñ begleri hem cümleten Emr olunmuşdı müşīre baĝtaten</p>		<p>Dizdiler bayraḳların surḥ u benefş Dutdı deryā yüzünü ol gün dırefş</p>
	<p>Ol zamān erkān-ı devlet bi‘t-tamām Gönderi gitdiler anı şād u kām</p>		<p>Her biri taḥt-ı Süleymān idi şan Tenteler olmuşdı güyā sāyebān</p>
	<p>Şadr-ı a‘ zam idi tekrīm itdiler Ol dilīre ḥayli ta‘ zīm itdiler</p>	(233b)	<p>Tā ḳıçından başa dek mevzūn idi Taḥt-ı baḥtı naḳş-ı günāgün idi</p>
	<p>Ḥāzır oldı hem ḳadırgalar tamām Yine seyrine yıĝıldı ḥāş u ām</p>		<p>Geldi çün girdi yirine şīr-i ceng Āteş-efşān oldı hep top u tüfeng</p>

Qılımlı-idi rüy-ı deryâyı dühân

Nîl-gün itdi o dem anı hemân

Bâr bağlandı bozuldı bârgâh

Eylediler devlet-ile ‘azm-i râh

5590 Cünbüşe geldi hemân her bir neheng

İtmediler gitdiler anda direng

5600 İrmiş-idi hem şitânîñ evveli

Serv sermâdan düta itdi beli

Üsküdâra geçdi çünkim ol müşîr

Bâr-gâhında oturdı ol dilîr

Çeşm-i ‘âşık gibi giryân âsumân

Hiç yüz göstermedi şems-i cihân

Dutmuş-idi anda şahrâyı hıyâm

Her birisi bir sûtün üzre kıyâm

(234a)

Niçe günler ‘azm-i râh itdi müşîr

Qaştamoniya irişdi ol dilîr

‘Aql ider mi anı hergiz iktizâ

K’ideler sâ’ atde bir şehri binâ

Oldı dünyâ cünd-i sermâdan şikest

Ğalib oldı ‘âleme âteş-perest

Şöyle şehri oldı ki yoğ-idi kuşûr

Hâşıl oldı anda çok bâc-ı ‘ubûr

Virdiler âyîn-i zer-deste revâc

Her ocağ oğlı ‘alevden geydi tâc

Her ne maqşûd eyleseñ mevcûd idi

Bulnurdı her ne kim maqşûd idi

Hâşılı germ idi âteş-ğâneler

Cennete dönmiş idi kâşâneler

İtdiler bir ay miqdârı qarâr

Cem’ ola tâ leşker-i encüm şümâr

Müşîr-i ekrem hâzretleri sa’âdet ve

ikbâlle Qaştamoniya vâşıl

olduğlarında İslâm Gerây Hân

hâzretlerinden yarlıg ile kâşid gelüp

qarındaşı oğlı Sa’âdet Gerây niçe

‘asker ile üzerine gelmegin

müşârün-ileyh hâzretlerinden

Bir gün oldı çünki fermân-ı ilâh

Ol müşîre geldi emr-i pâdişâh

Eyleye şimden girü ‘azm-i sefer

Bir sefer kim kıt’adır andan saqar

yardım taleb eyledikte Ferhād
Pāşayı irsāl eyledükleridür.

Geldi bir kâşid Kırimdan ol zamān
Kâşamomı şehrine irdi devān

Niçe kâşid hāmīl-i yarlıg idi
Sözleri keskin güyā tīg idi

Ol dilire vāşıl oldu pür-şitāb
Rūy-ı yarlıgından alındı niķāb

Hān yarlıgın o dem çün açdılar
Üstine kāfūr u ‘anber şaçdılar

5610 İrdiler mazmūnına ta‘ zīm ile
Öpdi baş üzre ķodı tekrīm ile

Vaz‘ -ı hān oğlın hikāyet eylemiş
Yarlıg içre çok şikāyet eylemiş

Eylemiş ta‘ cīl ile ‘ asker taleb
Kâşid irsālīne leşkermiş sebeb

Mīr-i mīrān zümresinden ihtiyār
Var-idi Ferhād Pāşā nām-dār

(234b) Bosnamñ beglerbegisi idi ol
Devlete tīg ile bulmuş idi yol

Da‘ vet itdi yanına ol dem müşīr
Eyledi yarlıgdan anı hābīr

Didi durma var bizden ilerü
Sūr‘ at it cūr‘et ile baķma berü

Varuram ben ğayra ibrām itmezem
Hāķ naşīb eylerse ārām itmezem

Niçe gün benden muķaddem var iriş
Ĝaflet-ile olmasun hāna bir iş

İ‘ timādım sañadır itme ķarār
Eyle re‘yiñle ‘ adūyı tārmar

5620 Bilürem var dilde re‘y-i şāyibüñ
Var şarf it durma fikr-i şāķıbuñ

Hāşılı Ferhād Pāşā ol zamān
Hizmete me‘mūr olup oldu revān

Oldı şahrā-yı Kırim çün menzili
Ol vilāyetler idi hāmñ ili

Hān cenābına irişdi bu haber
Zātına irdi meserretten eşer

İrdüğinden ‘ asker oldu şād u kām
Hāzret-i hāna neşāķ irdi tamām

	Gelmiş idi üstine hân-zâdeler Dâma düşmüş idi çok beg-zâdeler		Cevşeni sūrâh sūrâh itdi tîr Oldı peykânlar bedende cây-gîr
	İki cânibden düzülmişdi alay Çerkes ü Rûs u Tatar-ile Nogay		Ƙan alurdu güyiyâ feşâdlar Oldı peykân-ı hadengi nişter
	Ortada perrân idi murğ-ı se-per Âşiyân idi aña qolda siper		Olmağ-içün anda İslâma mu‘îin ‘Asker irsâl eylemiştir şâh-ı dîn
	Cevşen-i pülâddan peykânlar Geçdi durmadı aña sindânlar		Himmeti İslâma itdi şehriyâr Düşmeni mağlûb olup itdi firâr
(235a)	Şöyle itmişdi semendân diqqati Çıkdı eflâke zemîniñ bir qatı		Ƙan-ile bağı dolup hân-zâdeler Döndiler mağlûb olup hân-zâdeler
5630	Geçmege cevşenden oqlar tîz idi Delmege peykânlar nebtîz idi	5640	Ol ‘uşâtı qodılar hem kırdılar Cümlesin milk-i Ƙırımından irdiler
	Şöyle sūrâh itdi darb-ı tîr-i zih Cevşen olmuş idi Dâvüdi zırh		Ƙaçdılar mağbûn u mağzûn ol zamân Feth-i nuşretle mekâna döndi hân
	Hân ile hân-zâdeler eylerdi ceng Biri Gîv idi biri güyâ Peşeng		Düşmeninden aldı çünkim intiķâm Tahtına geldi oturdu şâd u kâm
	Eylediler hân ile ol gün savaş Hâk olup tenler kesildi niçe baş		Oldı meşğûl anda ‘ıyş u ‘işrete Fevti lâyıq görmez idi furşata
	Çeşme-veş çeşm-i zırhdan qanlar Aqıdurdu uğrayup peykânlar	(235b)	Ol maqamdaydı keremde ol dilîr Hâtem olmazdı aña gâşiye-gîr

Eylese muhtâc ‘ arz-ı ihtiyâc
Varını virürdi kılsa kendü ac

Şöyle virür idi mâli sâyile
Gelmeye lafz-ı su’âli hiç dile

Hem ‘ubüdiyyette şâh-ı ‘âleme
Ol sa‘âdet dest-gâh-ı ‘âleme

Dâyimâ kulluk maqâmında idi
Maflabı hünkâr kâmında idi

Hizmet-i şâh-ı cihânı dâyimâ
Cümle kârından görürdi ibtidâ

5650 Cedd-ber-cedd şâhib-i huṭbe iken

Hem hesabda mazhar-ı rütbe iken

Olduğı demde Kıırım tahtına hân

Bu oḡutdı huṭbe-i şâh-ı cihân

Şimdiye dek hân olanlar huṭbei

Oḡudup nâmına virmiş rütbei

Hân nâmıyla iken huṭbe ezel

Eyledi hünkârı bu ni‘me’l-bedel

Hizmet eylerdi ‘ubüdiyyet ile

Bende olmuş idi ruḡıyyet ile

Oldı hâna ol zamân nuṣret naşîb
Himmet-i hünkâr-ile fırsat naşîb

Her taraf bu fetḫi inhâ eyledi
Hem-ser-i ser-kâra inbâ eyledi

Çünkü âgâh oldu bu işden müşîr
Şükr idüp hâke yüz urdı ol dilîr

(236a)

İslâm Gerây Hân hazretleri
karındaşı oğluna muzaffer olup
a‘dâsı firâr itmegin müşîr-i ekrem
hazretlerine kapucular ile emr-i
şerîfine me’mûr olduklarını
beyânıdır.

Çünkü manşûr oldu ol hân-ı Kıırım
‘Avdet itdi niçe hâkân-ı Kıırım

Oldı ‘adlinde ra‘iyyet şâd u kâm
Buldı devrinde ferâgat hâş u ‘âm

5660 Fetḫ-ile virdi yine milke nizâm

Buldı devrinde ra‘iyyet intizâm

Pâdişâh-ı ‘âleme ‘arz oldu kâr
Eylediler gayrı kârı ihtiyâr

Ṭab‘ -ı pākine olup ilhām-ı Ḥaḫ
Dikdi himmetle ‘ alem Tebrīze ḫaḫ

Emr idüp didi müşīre pādīşāh
Milk-i A‘ cāma açılsun şāh-rāh

Durma Tebrīz üstine şal sāyeñi
Feth idüp evce irişdir pāyeñi

Şāh-ı A‘ cām-ile var ol rüberü
Ḳalma cenginden girü var ilerü

Şehr-i Tebrīzi idüpdür şāh taht
Taht anıñdır her kime Ḥaḫ virse baht

Durma bir gün eyle andan ‘azm-i rāh
Feth ola bahtıñla belki taht-ı şāh

Pādīşāh emriyle me‘mūr oldu çün
‘Azm-i Tebrīz itdi gitdi günbegün

Doldı her ḳol bayrağ-ı surḫ u benefş
Serv gibi çekdi ḳad-i şāḫ-ı dırefş

5670 Kūs u ṭabl āvāzesiyle velvele
Doldı ‘ alem ḳubbe-i gerdün bile

(236b) Şavt-ı sūrñā murğ-ı rūḫı uçırur
Şanki İsrāfīl şūra dem urur

Her gün eyler idi bir cāyı mekân
‘Iyş u ‘ işretle müşīri kāmurān

Girdi hem ḳalb-i ‘ adūya heybeti
Kendüden evvel giderdi şevketi

Çünki rezm için rikāba ḳodı pā
Ḳum-keşān u cāme çıḳdı ol şadā

Ḥavf-ile andan ‘ adū lerzān idi
Her biri bir ḳalb-i bī-cān idi

Aña hünkār ‘ asker-i Rūmī tamām
Virüp itmiş didiler emrine rām

Rīk-i deryāyı olur itmek şümār
‘ Askere olmaz idi ḫadd ü ḳarār

Şöyle bī-ḫadd idi kim olmaz ‘aded
Ger ḫisāb isterseñ andan lā-yü‘ ad

Ḳavm-i Arcistān u ḳavm-i Aşfihān
Ḥavfden olmuşlar idi nātüvān

5680 Bir yire gelseydi ger iki ḳişi
Anı söylerdi ḳoyup elden işi

‘ Askere serdār olup Adı Yaman
Ḳaşd-ı A‘ cām eylemiş ol bī-amān

	Çünkü İrāna irişdi bu haber İtdi peykān-ı haber cāna eşer	řāh karşı durmazsa bunlara Ağlañuz bizi katup mağbūnlara
	řāha feryād eyledi Tebrizīler Çāre itsün kāra ger bizi diler	Görmeñüz ğafletle bu kāriñ öñin Dūr-bīn oluñ görüñ işiñ soñın
	Kaşd-ı Tebriz eylemiş Adı Yaman Bilürüz andan bize yoşdur amān	Çünkü Kazvine irişdi ‘ arz-ı hāl Fehm olundı nāmeden neyse meāl
	Yazığız eyler bizi ol katl-i ‘ām Kārımız eyler bizüm gelse tamām	Ehl-i Tebrizüñ idüp ‘özrin kabūl Oldılar bu kārdan ğāyet melūl
(237a)	Gelsün ‘askerle otursun řāhımız Göge çıkmasun yazıķdır āhımız	Lāzım oldu řāha Tebrize sefer Eyleye ‘askerle ol būma güzer
	Ehl-i Tebriz itdi řāha ‘ arz-ı hāl Māldan geçdik velī ehl-i ‘ayāl	‘Acem řāhı olan Hūdā-bende Kazvinde sākin iken řemhālden ādem gelüp ‘asākir-i Tatar hazret-i hūnkārdan rū-gerdān olmışlardır diyü haber virmegin hān-zāde Ğāzī Gerāyı kal‘adan çıkarup ri‘āyet itmege niyyet eylemekle řāh-ile oğlı müřārün-ileyhe nāme gönderdükle- ridür.
5690	Soñradan rahm eylemez eyler esīr Hālimiz iy řāh olur ğāyet ‘asīr	şehr-i Kazvin içre bir gün nāğihān ‘İşrete meşğul iken ol gümrehān
	Kavm-i Sünnīden bize çāre gerek Üstümüzden bunlar āvāre gerek	

(237b)	Didiler Şemhâlden geldi haber Rûma ‘ıŷyân eylemiş Tatarlar		Cümlesi çün virdi bu kavle karar Nâmeler gönderdiler bî-ihtiyâr
	Cümle rû-gerdân olup hünkârdan Kulluğ eyler qalmamış Tatardan		Şâh-ile oğlından irdi nâmeler Hem mükerrer nuql u qat qat câmeler
5700	Oldılar bu kârdan çok şadumân Tâcın atdı göklere surh-ı serân	5710	İtdiler ta‘zîm-i istihsân idüp Ol dilîre luţf-ı bî-pâyân idüp
	Didiler bu kâra bir tedbîr idüñ Siz daĥi Tatar ile el bir idüñ		Şâh-ı İrân ile oĥlı Hamza Mîrzaya nâmeleri cevâbın yazmaq içün Ğâzî Gerâya kâtib lâzım olmaĥın qâyil-i nazm Âşafîyi çâhdan çıkarup nâmeleri tahrîr itdirdikleridür.
	Qal‘adan hân oĥlın ıtlâk eyleñüz Merhametler idüp işfâk eyleñüz		
	Râm olursa size hem dâmâd idüñ Himmet ü ihsân-ile dil-şad idüñ	(238a)	Lâzım oldu nâme-i şâha cevâb Yazmaq içün nâme-i qavl-i şavâb
	Vardır cümle Tatar-ile eli Her belâsına bunuñ dirler belî		Qal‘amñ mîri idi Şâhvirdi Beg Rıfz ile meşhûr idi gâyet o seg
	Buña râm olmış-dırır il ü ulus Âsitânında Noĥâyân hâk-bûs		Yoĥ-idi qalbinde mihr-i sünniyân Eyler-idi buĥz-ı aşhâb-ı mihân
	Qız virüñ dâmâd idüñ Şirvâna hem Hân idüñ ‘ asker virüñ budur ehem		Hân-zâde vardı minnet eyledi Ol sege ibrâm itdi söyledi
	Geldi canķı eyledi pîr ü cüvân K‘ideler Ğâzî Gerâyı anda hân		Didi lâzımdır bize bir nükte-dân ‘İlm-i inşâda ola hoca-cihân

Nāme-i şāha bu dem yaza cevāb Qalmaya taḥrīr ola qavī-i şavāb	(238b)	Āşafī aldı eline ḥāmesin Yazdı şāha anda ḥāmīñ nāmesin
Didi bu kāra ne tedbīr idelüm Eyle bir kātīb-ārāyı gidelüm		Muḳtebis olmuş idi āyāt-ile Nükte-āmīz oldu çoḳ ebyāt-ile
Didi var çāh içre bir şāhib-‘alem Ma‘rifetden var eli ehl-i qalem		Lāzım olanı yazup şāha didi Pūr-nükāt idi serāpā sec‘ idi
Nāmı anıñ hem Muḥammed Beg dürür Ḥayli kāmildir bu kārı ol görür		Ḥayli izḥār-ı ma‘ārif eyledi Remz-ile derd-i derūnıñ söyledi
5720 Çāhdan taşra çıkar anı bu dem Bu-durur maḳşūd olan eyle kerem		5730 Çāhı zıkr itdi vü hem çekdiklerin Remz-ile yazmışdı zulum itdiklerin
Şaldılar çāha o dem bir nerdübān Āşafīye indi vardı pāsban		Ḥüb inşā itdi yazdı pūr-nükāt Eylemişdi siḥr idüp Hārūtı māt
Gerdeninden aldı hem zencīrini Nāmeniñ itdi aña taḥrīrini		Āḥirinde didi hem iy pādīşāh Saña taht olsun sipihr ü tāt māt
Aldı bendini çıkardı çāhdan Nīl-gün olmuşdı dūd-ı āhdan		Çāhıdır Beytū‘l-Ḥazen Ya‘ḳūbiyam Qal‘a-i şabriñ bu gün Eyyūbiyam
Nāme-i şāhı eline virdi ḥān Didi taḥrīr it cevābını hemān		Nāme-i şāhı o dem min-küllü bāb Yazdı ḥoş inşā idüp aña cevāb
Ḥāmeden aqsun bu dem āb-ı ḥayāt Sāde taḥrīr itme olsun pūr-nükāt		Nāmeler çün yerine oldu vuşul Her birisi cān gibi oldu qabul

Didiler hāna ‘aceb bu ma‘ rifet
Böyle elfāz-ı nükāt ü ma‘ delet

Didiler hānıñ degil bu münşe‘at
Vardır çāh içre bir ‘ālī-simāt

Pādişāh-ı rub‘ -ı meskūnuñ kulu
Ma‘ rifet ehli kuşağına dolı

Mīr iken Şirvāna defter-dār iken
Hayli işler işledi serdār iken

5740 Hīleler bünyād idüp almış idüñ
Ka‘ r-ı çāha kahr-ile şalmış idüñ

(239a) Cümle anuñ haţtıdır bu münşe‘at
Hāmesinden aqıdur āb-ı hayāt

Şīrdir nāmı Muḥammed Beg-dirir
Ma‘ rifetde cümlesinden yeg-dirir

Āşafı medḥ itdiler Şāh Oğlına
Ya‘ ni ol bed-kār güm-rāh oğlına

Āşafıyi görmege meyl eyledi
Şāha taqrīb ile hālın söyledi

Dillerinde zāhir oldu merḥamet
Āşafa cāyız görüldi mekremet

Didiler gelsün hele hān oğlını
Görelüm bu def‘ a hākān oğlını

Āşafuñ kārı olur şoñra kolay
Çün uya taqdir-i Hākka fikr ü rāy

Şāh-zāde Alamut kal‘asına ādem
gönderüp hān-zāde Ġāzī Gerāy
Sulḫān kal‘adan çıkarup Qazvinde
bir mekān-ı dil-güşāya qondurup
envā‘ -ı re‘ āyāt idüp dāmādları
olacağın iş‘ār eyledikleridür.

Rūz-ı nevrūz irdi bir gün ‘āleme
Oldı bülbüller muḫallid nāleme

Hoş haberler virdi gülzāra şabā
Gülşen içre itdi bülbüller nevā

5750 Leyle-i Qadre irişdi māhitāb
Gözüñ aydın diyü toğdı āfitāb

Müjdeler virdi cihāna tāb-ı hūr
Hoş haberler eyledi bir gün zuhūr

Geldi gülşende açıldı gonceler
Tāzelendi hep dil-i pejmurdeler

	Var idi Şāh Ođlunuñ bir çākeri Ĥamza Mīrzaniñ muqarreb nökeri		Eylemekdeydi müdārā şāh-ile Gün geçürmekdeydi her gün āh-ile
(239b)	Qal‘ ada ĥān oğluna gönderdiler Luţfi oĥşar çok ĥaberler didiler		Şāha qarşu çok niyāyişler idüp Göñlin alurdı sitāyişler idüp
	Didiler ĥān oğluna iy şehriyār Saña itdi şāh luţf-ı bī-şümār		Ĥān-zāde Ġāzī Gerāy Sultān Ĥamza Mīrzaniñ meclisinde Āşafī Beg çāhdan çıkarılmasın murād idinmegin ĥalāşına müte‘ahhid olduklarıdır.
	Virdi saña duĥterin şāh-ı cihān Müjde kim dāmādısın iy kāmurān		
	Çekdiler aña kümeyt-i bī-behā Bindürüp ‘azm itdi Qazvinden yaña		Ĥān-zāde k’oldı qal‘ adan ĥalāş Eyler oldı iltifātı ‘ām u ĥāş
	Şāh qarşu gönderüp sultānlar Anı istikbāle ĥān bin ĥānlar		Ĥamza Mīrza ile ol ferĥunde-rāy Oldı hem meclisleri nağme-serāy
	Qarşu vardılar aña ta‘zīm idüp Baş qodılar pāyına tekrīm idüp	(240a)	Ĥüb okurlardı dü-beyti her biri Ĥüsn-ile güyā melekdir yā peri
5760	Taĥliye itdiler aña bir mekān Dil-güşā bir ĥāne-i cennet-nişān		Gündüz eylerler idi ‘azm-i şikār Gice virmişler idi zevqa qarār
	Virdiler ol nesne kim lāzım idi Qalbi ĥünkāra velī ‘āzım idi		Birbirinden ayru olmazlar idi Olsalardı zevq bulmazlar idi
	Eylemezdi göñli ol yirde qarār Furşatı gözler idi leyl ü nehār	5770	Meclis içre ĥān-zāde idi şadr Gündüzü ‘ıyd idi güyā gice qadr

Ĥüb-rûlar idi meclisde tamâm
Ĥidmet eylerler idi her şubĥ u şâm

Kimi sâķī idi kimi şofracı
Kimi kıçpacı kimi pervâneci

Şem‘ -i bezme her biri pervâneler
Ol perī-rûlarla pür-kâşâneler

Serv-ķad ĥürī-şıfat her bir cüvân
Virdiler tāvus-ı cennetden nişân

Ruĥları üzre ol ‘anber bârlar
Ĥalkalanmış gülşen içre mârılar

Çalınur idi kemânçe ile ‘üd
Her gice süzân idi micmerde ‘üd

Bir gice ĥân oĥlı ile ol dilîr
İkilikden geçmiş olmışlardı bir

Her ne fermân itse reddi yoĥ-idi
Ĥürmeti efzün vefâsı çoĥ-idi

Furşatı bildi ĥanîmet ol zamân
Baş ķodı Şâĥ Oĥlına ķarşu hemân

5780 Didi Ĥaķ virsün murâdınĥ dâyimâ

Bir başım var ol daĥı saña fidâ

Āşafînüñ ķanını senden taleb
Eylerem k‘olam ĥalâşına sebep

(240b) Baña baĥışla ķanından geĥ anuñ
Ne vücûdı var bir avuĥ ķ‘anuñ

Āşafînüñ ķal‘adan ıtlâķı şâyi‘ olıcaķ
ķal‘a begi Şâĥvirdi Sultân nâm-ı
bed-baĥt Āşafîniñ ĥalâş olmasın
lâyıķ görmeyüp şâĥa ve Ĥamza
Mîrzaya ‘ubüdiyyet nâmeler yazup
zinhâr bu şaĥşı ıtlâķ eylemeñ diyü
i‘lâm itmegin niĥe ĥânlar anuñ
re‘yine zâĥib olduklarınıñ
beyânıdır.

Var idi ehl-i ta‘ aşşub pür-ĥavî
Adı Şâĥvirdi Yezîdüñ peyrevi

Ol seg olmuşdı begi hem ķal‘anıñ
Mihr-i Ĥaķ yoĥ-idi gönlinde anıñ

Ĥaşd iderdi Āşafînüñ başına
Râzı olmaz-idi istiĥlâşına

Çünkü ĥüş itdi anuñ ıtlâķını
Görmedi ıtlâķa istiĥķâķını

Şāha Şāh Oğına yazdı ‘ arz-ı hāl
Bu idi hem ‘ arz-ı hālinde me’āl

Qal‘ adan itmek bunı hergiz hālāş
Görmedi lāyık bu kārı ‘ām u hāş

Hālimizden cümle āgāh oldu ol
Rūma göndermek degildir anı yol

5790 Devlete lāyık degil bu kārıñız
Bilimez bundan nedir efkārıñız

Çün oқundu ‘ arz-ı hālī ol zamān
Cümle taşdıķ itdiler qavlin hemān

Şāh-ile Şāh Oğlı hānlar cümleten
Nādīm oldılar bu kāra bağtaten

(241a) Didiler Şāhvirdi Beg şāha ‘ ayān
Bu ocađıñ bendesidür bī-gümān

Bilmeseydi Āşafīñ hālīni
Qal‘ ada gūş itnese aқvālīni

Eylemezdi hāk-pāya ‘ arz-ı hāl
Devletiñ ister seniñ budur me’āl

Olmasa anuñ hālāşında fesād
‘ Arz-ı hāl itmezdi ol iy hoş-nihād

Çünki lāyık görmedi ol bu işi
Çāhda yatsun ölince ol kişi

Didi Şāh Oğlı size var bir sözüm
Baқmağa hān oğına yoқdur yüzüm

İstedi hān oğlı bizden bī-gümān
İtdi istid‘ ā bir iki üstüñ‘ān

5800 Āşafī ıtlāķın iqrār eyledim
Ol dilire luţfum izhār eyledim

Nic‘ olur şimdengirü aña cevāb
Qıl ü qāl itmek görüñ qavli-i şavāb

‘ Ahdimi niçe şıyām söyleñ baña
Ne diyem güç gelmeye şimdi aña

Görmeñiz lāyık ki ben bī-‘ ahd olam
‘ Ālem içre kizb ile şöret bulam

Ba‘ zı hānlar ve sultānlar Āşafī-i
bīçāreniñ çāh-ı siyāhdan ıtlāķı
olunmasına hīle tedārük idüp ve şāh
gelüp iş‘ār eyledüklerinüñ
beyānidur.

Geldiler Şāh Oğına bir niçe şüm
Āşafī katline itdiler hücüm

	Didiler bir fikrimiz var diyelüm Olmadın bir kâr kaydın yiyelüm	Hem seniñ ‘ahdiñ muqarrer yir bulur Eyle düşmenden de kırtulmaq olur
(241b)	Çünkü hân oğlından eylersin hiçâb Çehre-i maqşûdına çek bir niqâb	Bu tedârük hûbdur iy şehriyâr İtme ol düşmen halâşım ihtiyâr
	Hâırm hoş idelüm tedbîr ile Hîle bünyâd idelüm tezvîr ile	Niçe girmişdir bilürsüz ol ele Bize çok işler idüpdür ol hele
	Didi Şâh Oğlı nedir tedbîriñiz Söyleñüz güş idelüm taqrîriñiz	İstemez hân kıllaruñ k’ola halâş Vâcib olmışdur aña dirler kışâş
	Didiler yoluñda kırbân olalum ‘Ahdiñe dirüz tedârük kılalum	Gâzî Gerây Sulţân Âşafî için hânlar cümle tedârük idüp kıtl itmek murâd eyledüklerin istimâ‘ itmegin tekrâr ricâ eyledükleridür.
5810	Âşafîyi çâhdan itdüñ rehâ Bilürüz ‘ahdiñden itmezsın ĩbâ	Gör ne eyler rüz-ı kâr-ı rüzgâr Kimsenüñ virmez eline ihtiyâr
	İsteriz ammâ ‘adū-yı devletiñ Olmaya âhîr vücüb-ı zilletiñ	
	Hân-zâde eylemiş anı ricâ İtmiş ol hem sen dağı ‘ahde vefâ	(242a) 5820 Her ne kim eyler dilâ taqdîr ider Ara yirde bende tedbîri n’ider
	Qal‘ aya cellâd irsâl idelüm Cânın alup Hâkka ĩşâl idelüm	Âşafî-i bî-çâre efvâhda Boğmaq emr olmuş dinürdi çâhda
	Boğalum hem diyelüm olmuş za‘ ĩf Za‘ f-ile çâh içre olmuş ol nahîf	İstediler hîle tedbîr ideler Ya‘ ni kim taqdîri tağyîr ideler

Ḥān-zāde kışşa-i pür-ğuşşasın İstimā' itdi o demde kışşasın		Şağ idi bāri yaturdı çāhda Şimdi katli söylenür evvāhda
Ḥayli ğam-ġin oldı bu efsāneden Didi eylik mi gelür biġāneden		Bañā başşış eylemişdüñ kanını Yine döndüñ almağ-içün cānını
Gitdi ol demde hemān Şāh Oġlına Ya' ni rifz-āyīn gümrāh oġlına	(242b)	Ḳana bā' iş olmayaydım kâşki Bunda anı añmayaydım kâşki
Vardı yanına perişān-ḥāl olup Gözleri ol demde ḳan ile dolup		Belki bir gün rahmīñ olaydı aña Neyler āḥir bilmezem ḳanı baña
Didi bir iş eyledim şandım şavāb Bilmedim böyle k'ola soñı ḥarāb		Bunı didi hem aqıtdı yaşını Pāre pāre itdi baġrı başını
Genc şandım şundum el ejder imiş Surḥı zer zann eyledim aḥker imiş		Gördi Şāh Oġlı anuñ çün riḳḳatin Çāhdan anı ḥalāşa diḳḳatin
Ben 'aḫā farz itdüġüm oldı ḥaḫā Ḳalma iy server ḥaḫāya ḳıl 'aḫā		Ḥaḫırın aldı ele 'özü eyledi Luḫfin efvūn itdi çok söz söyledi
5830 Ya' ni kim sildim çapaġın luḫf idüp Cehl-ile gözden çıkardım incidüp		5840 Ol gelür didi görürsin şağ esen Ben sözümden dönmezem incinme sen
Eylemişdim bir avuç ḥāki ricā Redd olunmaz şandım olsa tütüyā		Olma dil-teng anuñ-içün çekme ğam Sen şağ ol dünyāda irmez aña hem
İy dirīġā katline oldum sebeb Eylük itdim añladım ḳaldım ta' ab		Söyledi gerçi anuñçün ḥānlar Uysam anlara dökerdim ḳānlar

Likin olmaz ki sözüñ redd eyleyem
Bâb-ı luḡfi niçe münsedd eyleyem

Āşafî ḡanın saña bağışladım
Almazam cānın aña bağışladım

Didi iy server hemān pervānesin
Kātibe emr it yazasız nāmesin

Eylediñ çün ḡayrı te'ḡîr eyleme
Bezî-i luḡf itmekde taḡşîr eyleme

Aldı Şāh Oğlı vezîrin yanına
Didi yaz kim Āsafîñüñ ḡanına

Girmesünler olmasun aña zarar
Ben anuñ itdim çü ḡanından güzer

Yazdılar pervānesin ol dem hemān
Virdiler bir şaḡş eline ol zamān

(243a) 5850 Didiler bunu Alamuta ilet
Şaḡın ihmāl itme bir an ḡurma git

Şanki didiler aña var kārîña
Ḳo bunu var kendü kār u bārîña *

Ḥamza Mîrza ḡân-zādeniñ
ḡâtırından geçmeyüp Āşafîniñ ıtlāḡ
olunmasıçün kātîb getürüp ıtlāḡı
nāmesin yazdurup ḡal'adan
getürdükleridür.

(243b) Bir kişi ger çekmese ālām u renc
Bir-dirir yanında anuñ renc ü genc

Çekmeyenler zāl-i dehr içre meḡen
Olsa nā-bāliđdir ol pîr-i kühen

Görmeyenler rüzigārîñ şiddetin
Niçe fehmiñ itsün cihānîñ lezzetin

Sāyesinde gülşenüñ iden ḡuzûr
Yaḡsa dünyâyı ne bilsün tâb-ı ḡûr

Neyledi gör anda ol merd-i ḡavî
Çāh derdinden ḡabersiz bir denî

Hiç bir derde giriftār olmamış
Ḥāl-i 'ālemde ḡaber-dār olmamış

Āşafîñüñ nāmesin aldı o dem
Ḳomadı anuñ ḡalāşına ḡadem

Gitdi kendü kārına meşḡûl olup
Ḳaldı ḡamla Āşafî ma'lûl olup

* 63. minyatür

5860	Müjde eylerler idi evvel aña Ki necât oldu müyesser bil saña	5870	Ölmişem ol gün ki oldum ben esîr Oldı cân virmek baña emr-i yesîr
	Her gelen bu kavli tekrâr eyledi Müjdeler itdi mükerrer söyledi		Ĥâşılı on beş yigirmi gün tamâm Atmadı pervâneci ol yaña kâm
	Açmadı ol yaña çün pervâne per Yine bir yüzden daĥi oldu ĥaber		Her gün eylerler idi aña cefâ Ĥatlı olunmasından itdiler şafâ
	Didiler cellâd irsâl itdiler Boĥmaĥ-ıçün çâhda el itdiler		Yine bir gün vârid oldu bir ĥaber Şâhdan geldi yine pervâneler
	Müjde üzre geldi bu kıara ĥaber Eyler idi ol ĥaber câna eşer		Âşafînüñ hem necâtı nâmesi Geldi ol demde ĥayâtı nâmesi
	Âşafîye çâh içre zecr içün Didiler cellâd kavlin kıahr içün		Çıkdılar ol kal' aya müjde-künân Mîrine varup yüz urdılar hemân
	Didiler ki emr idüpdür şâhımız Boĥalar kıalmaya sende âhımız		Virdiler destine şâhıñ emrini Okudıkça artırdı kıahrını
(244a)	Dilerüz olmayasın bundan ĥalâş Dînimizde saña lâzımdır kıışâş		Didi şâh emri başım üzre velî Eylemez itdüğünü anuñ deli
	Didi Âşaf yok-durur hiç rahmıñız Niçe urursız dile bu zaĥmıñız		Elde iken böyle düşmâñıñ ' aceb Var mı ıtlâkına eyâ bir sebeb
	Yüzümi döndermezem ben ölmeden Yâ kıaçarmıyam şehâdet bulmadan		Furşatında düşmene virseñ amân Kıaydafâ gibi olursın bî-gümân

5880	Ḥāh nā-ḥāh Āşaffīyi çāhdan Çıkarup aldılar ol gümrāhdan	Bir perīnūñ k'olmaya āşuffesi ‘Aşq-ile bir mübtelāsı hastesi
	Çāhdan çıkduğına ol çekdi ğam Şanki dendānın çıkardılar o dem	5890 Yođ-idi aralarında rađbeti Eylemezlerdi o şūḥa ‘izzeti
(244b)	Çekdi çok ğam dökmedügne қanını Aldılar güyā teninden cānını	Aña dil meyl eylemez dirler idi Cümleten ta‘yīb eylerler idi
	Virmeyüp yine eline ihtiyār Bir ḥara īşāl için itdi süvār *	Ḥāşılı ol şehir-i Ḥāverde tamām Zenleri duğterler-ile bi’t-tamām
	Yine Şāh Oğlına toğrı sürdiler Gıtdiler bir gün anı irgürdiler	Ḥānlar begler ne varsa şāh-ile Anda cem‘ olmuş idi ḥargāh-ile
	Cānib-i Tebrīze olmuşlar revān Ḥāver adlu şehri itmişler mekān	Şehir-i Tebrīz idi hem niyyetleri Rezme olmuşdı o dem himmetleri
(245a)	Anda cem‘ olmuş idi orduları Cümleten duđterleri meh-rūları	Ol zamānda Āşafī bī-çāreyi Vāşıl-ı şāh itdiler üftādeyi
	Binmiş idi bir kümeyte her biri Cinnet olmuşdı muқārin her biri	Şāha çünkim anı teslīm itdiler Emr idüp ḥān oğlına alkitdiler
	Her peri yanınca yüzi қaralar Şalmurdı bir niçe āvāreler	Didiler bağışladık қanın saña Ḥātıruñçündür ri‘āyetler aña
		Hep senüñçündür bunuñ sağ olduğı Ölmeden çāh içre yasağ olduğı

* 64. minyattır

Şāhdan қatline emr olmuş idi
Şimdiye dek menzilin bulmuş idi

Şāh Oğlı meclis idüp cümle hānlar
ve sultānlar mevcūd iken Āşafī
getürüp başş eyledükleridür.

(245b) 5900 Yine bir gün řāh dīvānın tamām
Eylemişlerdi müzeyyen bi't-tamām

Gelmiş-idi hānlar sultānlar
Mīr-i mīrān-ile begler hānlar

Mā-ḥaşal dīvān olup ārāste
Şöhret-ile қorcılar pīrāste

Āşafī divāna da' vet itdiler
Seyr-i şöhret itmege alkitdiler

Söz bināsına uruldı çün esās
Anda bir söz söyledi her nā-sipās

Medḥ idüp dīvān-ı řāhı bir zamān
Oldı bir sā' atde қadḥ-i Rūmiyān

Her biri ' aқlınca bir söz söyledi
Lāflar urdı hūnerler eyledi

Cer ider dirler kelāmı çün kelām
Buldı söz āḥir bunuñla iḥtitām

Ola erbāb-ı ḥıref Rūm ' askeri
Ehl-i bāzār ola Rūmuñ ekşeri

Bilmeye bunlar dilāverlik nedir
Hiç fehm itmeyeler erlik nedir

5910 İçlerinde olmaya şimşir-zen
Er ola bunlardan artık belki zen

Didi biri anda Rūmīnūñ yüzün
Dağıdur bir gāzī gösterse yüzün

Her biri bir lāf itdi mā-ḥaşal
İtdiler fāsīd-i fikr tūl-i emel

Āşafīye Şāh Oğlı tutdı yüz
Didi sen daḥi bu yırde söyle söz

Surḥ-ser midür қılıç yā Rūmiyān
Gördüğüñ söyle şaқın itme nihān

(246a) Āşafī didi aña iy şehriyār
Ben esīr üftādeyem bī-i' tibār

	Ne diyem kim ola bu demde qabül Hâlim üzre çoñ beni itmeñ melül *	‘ Asker içre cümlesi mevcüddur Hiç bulunmaz yok ne ki maqşüddur
	Yok başiret bende iy şâh-ı kerem Ben esir ü bî-kes kûr u kerem	Bunı fehm itmek k’olalar ehl-i sük Var sipâhî-zâdeler şan‘ atda çok
	Didi şâhıñ başıçün havf eyleme Böyle ‘özü itme baña söz söyleme	Böyle bir mu‘ zam sefer k’ola hemân İhtiyâc olmaya gayra ol zamân
(246b)	Biz seni ma‘ kûl fehm añlamışız Haq sözi ketm eylemez çağlamışız	Olmayalar ehl-i sūka ihtiyâc İrişe her derde ‘ askerden ‘ ilâc
5920	Her ne dirseñ di ‘ Alînüñ başıçün Korqma hergiz ol velînüñ başıçün	Bu tedârük sizde hergiz var mıdır Şan‘ at-ile biri berhûr-dâr mıdır
	Ben mu‘ inem saña kim kâdir olur Söyleseñ kimden zarar şâdir olur	5930 ‘ Azmiñiz bu def‘ a kim Tebrîzdir Bilmez ‘ askerden biri şan‘ at nedir
	Didi çün böyle buyurduñ söylerem Devletiñde bes neden havf eylerem	Cümle şan‘ at lâzımıdır ‘ askerüñ Şâha lâzımdur kıyûdı leşkerüñ
	Evvelâ dîrsiz ki hünkâr ‘ askeri Cümle erbâb-ı hırefdir leşkeri	Sürdiñiz bâzâr-ı Kazvini tamâm Ehl-i şan‘ atdan ne varsa bi’t-tamâm
	Fi’l-haķîka vardır ehl-i hıref Gezmeziz ehl-i hırefçün her taraf	Oldı şehrüñ mâli hem noqşân-peziñ Cümleten a‘ mâliñiz ‘ işyân-peziñ
		(247a) Cünd-i İslâm olsa bir semte süvâr Gıtmege itmez ra‘ iyyet ihtiyâr

* 65. minyatür

Bulmağa hâl-i ra' iyyet intizâm
Ögrenübdür şan' atın leşker tamâm

Sâyesinde pâdişâh-ı ' âlemüñ
Zıll-ı ' adlinde o şâh-ı ' âlemüñ

Ol ra' iyyetler ri' âyet üzredir
Taht-ı ' adlinde himâyet üzredir

Bu beyân eyler ' uluvv-i şânımı
Pâdişâhıñ ' adlini ihsânımı

Ol ki dirsiz biri Rûmuñ nûrına
Gâlib olur dursa karşı yüzine

5940 Bunda bir sır var eyâ şâh-ı cihân
Diyeyim baña bu dem virseñ amân

Didiler söyle sözüñ ketm eyleme
Diyemez kimse saña söz söyleme

Didi iy şâh-ı cihân budur ' aceb
Bilmezem ammâ buña var bir sebep

Yüzine yüz gösterirken biriñiz
Yine geldükçe alurlar yiriñiz

Milkiñizle ülkeñüz hem tahtıñız
İy diriğâ gitdi taht u bahtıñız

Gerçi evceh nâmiñiz kaldırdıñız
Niçe şehri ü ülkeñiz aldırdıñız

Memleket menkûha-i şâhândır
Gayra virmek ' ırza çok noqşandır

Eyle olsa kim olur şimşir-zen
Lâyık oldur fark ola merd-ile zen

Bu sözi çün Âşafî didi hemân
Oldı Peyk Oğlı o dem âteş-feşân

(247b) Kõdı Şâh Oğlı öñinde başımı
Zehr ile âlûde itdi aşımı

5950 Didi iy şâh-ı cihân bu söz nedür
Kim didi bu sözleri buña de dur *

Bunu niçün söyledirsün böyle sen
Niçe kerre saña didim bunu ben

Bunu yumşatmadı hergiz seng-i çâh
Didügümce benden isterdüñ güvâh

(248a) Gör neler söyler huzûruñda seniñ
Âteşi yakmadı mı cân u teniñ

* 66. minyatür

Baňa tapşır bunı gör ben neylerem
Nice demlerdir bunı ben söylerem

İ' timâd itmez idüñ evvel baňa
Ĥamdü li-llâh söyledi kendü saňa

Didi ben itdim günâhı yok bunuñ
Söyledirseñ var ' özri çok bunuñ

Öz zevâline kişi dil bağlamaz
Bu meşeldür kendü düşen ağlamaz

Āşafî mizâclarına muvâfık kelimât
itmemeğin lañife tariñıyla bir
yaşavul irsâl idüp bir Āşafîye let
urarak getürüp 'Alî Kuli Ĥân
çadırında zencîr urup ĥabs
eyledüklerin beyân ider.

Olmayınca kendü ĥıfzında lisân
Başına uğrar belâ-yı nâgihân

Dost-ile düşmen yanında dut dilüñ
İrmesün azarı dirseñ kimsenüñ

5960 Āşafî kârı ki merdiyyet idi

Çün dilin dutmadı gör ne let yidi

Yine dîvân eyledi Şâh Oğlı çün
Cânına kâr itdi ol söz günbegün

Didi anı gerçi ben söyletmişem
Çok peşimân olmuşam her ne'tmişem

Kâşki söyletmesem anı o dem
Olmaz-idi baňa müstevlî bu ġam

Niç'ola bundan alma kinimiz
Gör niçe taĥfîf itdi dînimiz

Didiler iy şâh katl eyle hemân
Virilür mi böyle düşmâna amân

Didi ĥayf olmaz mı böyle ma' rifet
Eyleseñ zâyî' olur mı ma' delet

Ĥâtıra bir iş gelür ammâ bu dem
Siz ne dirsiz isterem bu dem idem

Didiler iy şâh kıl fermân senüñ
Dökmeseñ kanın yine iĥsân senüñ

Ĥâzır idi anda hem Ġâzî Gerây
Āşafî âzârına olduĥda rây

5970 Ol daĥı didi o dem iy şehriyâr
Şâhlar itmez nedîme i' tibâr

Dāyim ol kavmiñ sözi ma‘ zürdur Her ne söylerler ise me‘mürdur	(249a)	Didi kimdir bunda dil-azār olan Pādişāh-ı Rūma defter-dār olan
Bir iş eyleñ siz daħi añā bu dem Ola ol kārñ şoñi yine kerem		Āşafī bī-çāreyi gösterdiler Çoğ-idi let urmağa isterdiler
Söyledügi sözden ol bīzār ola Hem laṭīfe ola hem āzār ola		Geldi başına urup bir kez ‘aşā Dutdı anı şöyle kim ister āşā
Didi Şāh Oğlı benim re‘yim budur Bir yaşavul göndereyim diye dur		Virmedi hergiz amān ol bī-amān Yire çaldı sāye-veş anı hemān
Ura kıomaya oturmağa anı Hem yine kıomaya durmağa anı		Başın urdı çāk çāk itdi o dem Ağdı seyl-āb oldı yüzi üzre dem
Bir yaşavul kim ola cellād-şifat Süre anı hem ura düşdükçe let		Didi ben n’itdim saña iy bī-amān Baña bu cevriñ niçündür kııl beyān
Alkide ‘Alī Kuli ħargāhına Let ura varınca tā dergāhına		Ķatlı ise maķşūduñ işte durmışam Ķaylı demdir cān terkin urmışam
Ura hem zencīre ol demde anı Ķorķusından ağzına gele cānı		Didi çok cevri eyleyem şimdi saña Başına gelse gerek yüz biñ belā
Ķāşılı bu ittifāķı itdiler Ķānlar hem bu nifāķı itdiler		Ordumuz içre nedir bu sözleriñ Evvelā oysam gerekdir gözleriñ
5980 Bir yaşavul geldi ol demde añā Şan zebānīdür elinde var ‘aşā		5990 Hem urur hem söyler anı muttaşıl Bir zaman olmaz yanından munfaşıl

Gāh urur sāye gibi ḥāke şalar İt gibi bī-çāreyi durmaz dalar	(250a) 6000 Bir zamāndan şoñra Şāh Oğlı yine Nādim oldı ya' ni kim itdüğine
Üşdi başına o demde 'ām u ḥāş Geldi seyre surḥ-serler bī-kıyās	Bir niçe sultānlar irsāl eyledi Her biri luḥf-ile geldi söyledi
Let urup virmez idi añā amān 'Aḫlı başından giderdi bir zamān	Didiler luḥf eyledi Mīrza saña Bu sa'ādetdir şaḫın şanma cefā
Ḳaldırırđı gāh ayađ üzre anı Cūy olup durmaz aḫar başdan ḫanı	İttiḫād itdi laḫīfe eyledi Seni ḫorḫutmađa ḫīle eyledi
Sürdi bu ḫāl ile ol bī-çāreyi Yeldirirdi öñce ol āvāreyi	İtdiler merdāneliđin imtiḫān Var-imiş zātūñda erlikden nişān
(249b) İki üç mīl bir muḫaşşal ol zamān Sürdi ölince anı eftān devān	Ölmeđi itdiñ bu dem bildiñ ḫabūl Olmadıñ cāniñ için bir dem melūl
Geldi ḫargāh-ı 'Alī Ḳuliye çün Bağrına yüz yirde urdılar düğün *	Ḥāzrete şeh-zādeniñ emri budur Ḥāk-pāye var buyruğı odur
Çekdiler zencire şīr-āsā o dem Yirin ol dem lāle-zār itmişdi dem	Bizi gönderdi saña 'özr itmeğe Ḥāzrete müsta'cil olduğ yitmeğe
Ḥāşılı ölmekden artıḫ itdiler Let urup ḫayd eylediler gitdiler	Gerdeninden aldılar zencīrini Gitdi bī-çāre sürüni sürüni
	Vardı Şāh Oğlına ḫarşu öpdi ḫāk Başı pāre pāre sīne çāk çāk

* 67. minyatür

6010 Gldi Şeh-zāde anuñ bu ĥāline
Bağdı ĥandān oldu oğ aĥvāline

Didi vallāhi laťife eyledim
İmtihān iin bu deñli söyledim

Aña ĥıl‘at emr olundu ol zamān
Bir boğası cāme geydrdi hemān

Cāmeyi Şeh-zāde n virdi aña
Didiler cümle zihī luťf u ‘aťā

ĀŐafīnñ aĥvālin mŐāhede
eyledükde bu bize yār olmaz diy
AŐfihāna nāme irsāl eyledkleridr.

(250b) Yine bir gün istediler ĀŐafī
Canķı itdiler anuñn muĥtefī
Cümle didi ‘azmimiz Tebrīzdr
Söyleseñ Ĥaķķı olur el-ĥaķķ msr
Taĥt-ı Tebrīze daĥı ol irmedin
Rma ‘azm eyler o Şehre girmedin
Gördiler cümle bunuñ ef‘āline
Ĥāline aĥvāline aĥvāline

Saña ĥayr itmez bu gel iy Őehriyār
Milkimizde eylemez hergiz ķarār

İltmek olmaz anı Tebrīze bu dem
‘Arz-ı serĥaddir ķomasun ol ķadem

6020 Cümlesi evlā bunu gördi hemān
ĀŐafīñ ola mekāmı AŐfihān

Anda baŐınuñ oñulda āķini
Ttiyā ide gözine ĥāķini

İŐfahān Őehrinden aŐlā ıķmaya
Ĥaķmaya bnyān-ı ‘arzı yıķmaya

On iki biñ aķe hem cīb ĥareliđın
Vireler tā ekmeye el ĥarlıđın

Emr olundu AŐfihān dārgāsına ⁴
Yazdılar pervāne Şehr ağasına

Tā lince AŐfihān ire ola
Dāyim ol miĥnet-mekān ire ola

Emr olan aķeyle dāyim cāmesin
Vireler tā kim tavattn eylesin

⁴ dārgāsına, dār-ağasına olmalıdır.

	Aşfihân seyyidlerinden birine Yazdılar pervâne kim her-âyine		Bir kiş'isterlerdi kim ola refîk Kim dimişlerdir refîk andan tarîk
	Âşafîñ vire ta'âmını tamâm Taḥliye ide aña bir hoş maḳâm		Cüst ü cü eyler iken bir gün hemân Pâk mezhebden birine ol zamân
(251a)	Her ne semte seyr için 'azm itseler Bile ilterlerdi bâğa gitseler		Râst geldiler muşâhib oldılar Aña yâr olmağa tâlib oldılar
6030	Hâşılı bu hâl ile beş altı ay Aşfihân içre ḳalup ol niğ-nâm	6040	Niçe gün itdiler anı imtiḥân Ḳaçdılar öñince anuñ bir zamân
	Gözler idi çok firâra fırsatı Rûma çıkmağa iderdi himmeti		Aldılar anuñ derûnından ḥaber Bulmadılar rafzdan anda eşer
	Topçılardan var idi anda esîr Nâ-murâd adı Murâd idi faḳîr		Gerçi kim zâhirde Hindî aşl idi Lîk merdüm idi 'âlî nesl idi
	Milk-i Şirvânda belâya uğramış Sînesini tiğ-ı ḡubret doḡramış		Sebz idi rengi egerçi şuretâ Beglik itmîşler idi niçe ata
	Aşfihânda eylemiş kendin nöker Âşafîye âşinâyimiş meger	(251b)	Adı ol illerde Ḳanber Hân imiş Ceddi ol yirlerde hem sultân imiş
	Âşafa bir gün mülâḳât eyledi Ḥâtrın şordı muşâfât eyledi		Hâşılı çün gördiler andan vefâ Buḡzı yok Sünnîlere itmez cefâ
	Eylediler birbirine keşf-i hâl Var ola diyü ḥalâşa ihtimâl		Hizmet itdüğinden eylik görmemiş Sünnîsin diyü aña buḡz eylemiş

Gördiler Sünniye dilde meyli var
Rūma ‘azmin eylemiş dilde karar

Didiler eyā bizi bu varıadan
Kurtarup çıksañ kenāra ortadan

Gel berü bu dem bize ol reh-nümā
Bu diyār-ı gurbet içre pişvā

6050 Didi yārem ben size Allāh için
Çekmeñiz teşviş hergiz rāh için

Bilürem Rūma çıkınca yolları
Bağlamadılar ise bu kolları

Didi Āşaf Hāḡ ta‘ālādur mu‘in
Andan ister derde çāre mü‘minin

Şıdḡ-ile gelsin bize ol reh-nümā
Ḥayra ilter kārımız şek yok Ḥüdā

Birbiriyle ‘ahd ü peymān itdiler
Muşḡafa el urup imān itdiler

İtmeyeler baş gidince sırrı fāş
Āşaf uğruna koyalar cümle baş

Yine Īrāndan o demde bir gulām
Ḥizmetiçün geldi oldu emre rām

Hāşılı bunlar o dem çār oldılar
Birbirine yār ü ḡam-ḡār oldılar

Oldılar yek-rū ve yek-dil yek-cihet
Eyler idi birbirine merḡamet

Āşafī ḡile için bāzāra çıkup üzerine
müvekkel olanları bir ḡarīḡa ḡizmete
gönderüp kendüsi tenhā ḡalduḡda
firār eyledügin beyān u ‘ayānidur.

Ḥile bünyād eyle kurtar cāmīnı
Ol yola şarf eyle var iz‘ānıñ

6060 Hāḡ resüli didi “ḡarbe ḡud‘a” çün
Cān ḡalāş it ḡile-sāz ol günbegün

Āşafī eyler idi Hāḡḡa niyāz
Eylemez idi ‘adüya keşf-i rāz

İtdiler çün ‘ahd ü peymānı tamām
Ḥile-sāz oldu hemān ol nıḡ-nām

Konmuş idi üstine bir kaç kişi
Gözlemekdi anlaruñ dāyim işi

Āşafī bir yola ‘azm itse hemān
Şu gibi ardınca olardı revān

Hiç kıomazlar idi tenhâ gitmege Gitse bezzâzistâna ⁵ bâzar itmege	Var ırma al bir kelle şeker Likin olmasun siyâh eyle hâzer
Sâye-veş yanınca yüzi kıaralar Sürinürdi oñmadık âvâreler	Mîr için anuñla terkîb eylerem Bu gice seyr it ne tertîb eylerem
Kaçmağa ol gün ki ma' hüd idiler Cümle bâzâr içre mevcüd idiler	Göndericek andan ol şahşı hemân Kendü ol vîrâneye oldu revân
Yol yarağın gördi anlar bi't-tamâm Dutdılar vîrâne içre hem maķâm	Birbirine eylediler i' tibâr Girdi bir ğâr içre güyâ çâr-yâr
Âşafî bâzâra çıktı çün yine Çalışurdi hîleler bünyâdına	Vardılar vîrâne içre yatdılar Havf-ile deryâ-yı hicre batdılar
6070 Var idi yanınca iki bed-hışâl Ayrı olmazlar idi sâye-mişâl	Âşafî çün hüccresine gelmedi Ğamla ol mîrûñ yüzi hiç gülmedi
Birisine hüccreniñ miftâhını Virdi didi aç uyar mişbâhını	6080 Her yaña âdemler irsâl itdiler Her taraf anı arayı girdiler
(252b) Hem zemistândır ocağı âteş it Bu-durur saña sözüm ekletme git	Âşafî çün yatdı mişfü'l-leyle dek Hatm-i Kıur'an eyledi ve'l-leyle dek
Gitdi çün ol virdi ğayra niçe zer Didi durma sen dağı iy pür-hüner	Hâķ ta' âlâ anı maħfûz eyledi Döndi yârânına ol dem söyledi
	Didi şimden şoñra tebdîl-i mekân Lâzım olmışdır bu dem kıalkıñ hemân

⁵ vezin gereğı *bezistân* okunmalı

	Gice içre çıkdılar vîrânenen Ol ħarâb-âbâd olan ħam-ħânenen	İçdi her biri Ĥüdâya şükr idüp Nâm-ı settârı demâdem zıkr idüp
	Aşfihânda var idi küh-ı bülend Olmış-idi ħullesi eflâke bend	Yine indiler giceyle kühdan Ĥâlî olmazlardı hiç endühdan
	Taht-ı Rüstem diyü virmişlerdi ad Ĥullesin seyr itmedi illâ ki bād	Üç yoluñ aġzına irdi çün ħudüm Biri Kürdistân biri Şîrâz u Rüm
(253a)	Tūr-ı Mûsâ gibi ‘âlî-ħadr idi Rüstemiñ tahtı mübârek şadr idi	Didiler bundan ne semte gidelim Ĥanħı evlâdur ne tedbîr idelim
	Küh-ı mezbûra gidüp eftân devân Zirve-i a‘lâya çıkdılar hemân *	Âşafîde Ĥâfîzuñ dîvânçesi Var idi hem mu‘teħid idi besi
	Ĥâki nâdirde serâpâ seng idi Küh-ı Ĥâf-ile o dengâdeng idi	Didi kim ben bir tefe’ül ideyim Her ne kim buyrur o semte gideyim
6090	Şöyle çıkdılar o ħîr-gün sâyede Taht-ı Rüstem ħaldı alçaħ pâyede	Ĥâfîzîñ rûĥına itdiler du‘â Didiler Ĥâfîz bize ol reh-nümâ
(253b)	Ĥaldılar küh içre bir gün bir gice Şu bulunmazdı k’anuñ biri içe	6100 Âşafî dîvânını aldı ele Ol lisân-ı ħayb idi geldi dile
	Her biri maĥzûn dururken teşne-leb Taş arasından şu çıkdı bü’l-‘aceb	Oldı anlara bu beyti reh-nümâ Ma‘nî-i ehlen ve sehlen merĥabâ

* 68. minyatür

Yā berīde'l-himā himekellah
Merhabā merhabā ta'āl ta'āl⁶

Āşafīye bir beşāret oldı bu
Ya'ni Şīrāza işāret oldı bu

'Azm-i Şīrāz itdiler ol dem hemān
Gıtdiler tağlar içinden bir zamān

(254a) Bir niçe gün girmediler yollara
Ya'ni tenbīh olmuş ola kıllara

Gıtdiler tağlar içinden niçe gün
Gıce dimezler kıatarlar güne dün

"İzā eradellāhu şey'en heyyee esbābehu"
hādīs-i şerīfinüñ mazmūnı 'ayānen
müşāhede olunduğınunı beyānidur.

Eylese bir şey'i ger maqşūd Hāq
Lāzım olanın ider mevcūd Hāq

Eyler esbābın müheyyā cümleten
Ġayrıdan olur müberrā cümleten

Āşafī Şīrāza oldı çün revān
Uğradı aña belā-yı nāğihān

6110 Tağ içinden 'azm iderken niçe kes
Dutdılar mücrim dutar gibi 'ases

Didiler kimsiz ne yola 'azmiñiz
Tağa düşmekden ne oldı cezmiñiz

Didiler bizüm Kıara Bāğ ilimiz
Türkmeniz biz cümle Türki dilimiz

Yolumuz azdıq geçerken belleri
Biz ġarībiz bilmeziz bu elleri

Didiler fehmi idelüm sizi ġarīb
Tağda yolsuz gidersiz bu ġarīb

Didiler dirüz size yol azmışuz
Cümleten biz zāyi' olayazmışuz

Rāst geldük size şükr olsun bu dem
Bize bir yol gösterün idün kerem

Didiler bizden niçün şaqlarsıñız
Bu muqarrer siz ki dutsaqlarsıñız

Doğrı söyleñ egrilikden ne biter
Tağa şapmaz toğrı oq gibi gider

(254b) Didiler bu cāme vü destāriñiz
Size māni' dir bu kār u bāriñiz

⁶ Ey posta elçisi, Allāh seni korusun. Merhaba, merhaba.
Gel, gel.

6120 Arkañuzda olmasun bu cāmeler
Keşf-i rāz olur olur hengāmeler *

Didiler virüñ bize hep cāmeñüz
Dirseñiz keşf olmaya ser-nāmeñüz

Biz size geydürelüm köhne palās
Kimse sizi itmesün kaççun kıyās

(255a) Hāşılı olmadı inkāra mecāl
Vardı kār ol yire kim ola kıtāl

Didiler bizden ğaraż cāme ise
Sözi koñ ālāt-ı hengāme ise

Cāmemiz cümle sizüñ olsun tamām
Māni‘ olmañuz bize tek ve’s-selām

Cümlesi bu qavli itdiler qabül
Ba‘ zı zāhirde anuñ oldu melül

Çün “*Asā en-tekrehū*” didi Hüdā
Bu degildi hikmet-i Haqdan cüdā

Aldılar çün cāmesini cümleñiñ
Didiler Şirāza yoluñ bu seniñ

Aldılar yola çıkardılar hemān
Kurtulup qaldırdılar andan tabān

Āşafī-i bīçāre gidetururken
ħarāmīler dutup qatlı itmek için tağ
içine alup gidüp el-inşāf nişfü’-d-dīn
fehvası üzre dillerine inşāf gelüp
ħalāş eyledükleridür.

6130 Yola ‘azm idüp giderken ħür u zār
Yollarına indi bir kaç hīle-kār

Var idi on biş kişi hep pür-yarağ
Uğruluğa eylemişler ittifāk

Āşafiyle dutdılar üç yārını
Ġāret için yanlarından varını

Dutdılar dördin daħī bağladılar
Māla mālīkler diyü añladılar

Çekdiler tağ içre zār u nātüvān
Qatle alup gıtdiler bir bir hemān

Her birinüñ cāmesinde sīm ü zer
Var zann itmişler ol demde meger

(255b) Cāmesini şoydılar her birinüñ
Qalması yoklanmadıq zer yirinüñ

* 69. minyattır

Sîm ü zer var zann olundu cümlede	Âşafa inşâfî ta' lîm itdiler
Qırk 'aded mankıır bulundu cümlede	Reh-nümâ oldılar andan gitdiler
Mankıırı yire qodılar durdılar	Âşafî bî-çäre Şîrâza vuşul bulup
Ne kişilersiz didiler şordılar	likin nân behâsı olmayup gedâlık
Didiler urduq cihâna püşt ü pâ	eyleyüp nân taşsil eyledüginüñ
'Azmimiz oldu bu def' a Kerbelâ	beyân u 'ayanıdur.
6140 Târik-i dünyâ olup seyr eyleriz	Rızık için ğam yime Haq rezzâkdir
Geşt idüp dehri ma'ârif söyleriz	Halk iden rızkıñ seniñ Hallâkdir
Cümlesi baş urdılar 'özü itdiler	(256a) Yitişür ger dür olsun ger qarîb
Virdiler mankıırların nezr itdiler	Tâlibiñdir çün saña senden naşîb
Kerbelâda didiler eyleñ du'â	6150 Miñnet ü derd-ile Âşaf 'azm-i râh
Görmeñiz nefriniñiz bize sezâ	Eyleyüp her gün iderdi yüz biñ âh
Âşafîniñ pâyına yüz sürdiler	Havf-i cân u derd ü miñnet bir yaña
İtdürüp tağdan yola irgürdiler	Gurbet ü râh-ı meşakkat bir yaña
Uğrulardı gerçi inşâf itdiler	Bir yañadan cü' ile za' f-ı beden
Anları yola çıkarup gitdiler	Hem şitâniñ şiddeti derd ü meñen
Bu meşeldir uğrı ol ger hırsız ol	Qaddi âlâm içre lâm olmuş idi
Qoma inşâfî eliñden gözle yol	Ağlamaqdan çeşmi kan dolmuş idi
Yegdi hırsız olmadan inşâfsız	'Ûr idi bî-çäre hem yalın ayak
Şihhati budur işit söz lâfsız	Yiyecek yoğ-idi yürürdi yayaq

Bu meşakkatlerle ol biryân idi
Havf-i a' dâdan daği lertzân idi

Düşmiş-idi pâyımuñ nâhunları
Cem' -i hûn-âlûd idi dâmenleri

Câmesi cisminde bir köhne palâs
Her gören cerrâr ider anı kıyâs

Başdı bir gün şehr-i Şirâza kâdem
Az kalmışdı k'ola menzil ' adem

Olmış-idi cû' ile kaddi dütâ
Bir fülûsi aḡmeri kalmadı tâ

6160 Yiyecek için vireydi ol zamân
Açlık itmiş-idi anı nâ-tevân

Başda destârı yog-idi bey' ide
Yiyecek alup yiyüp andan gide

Başına şarduğı anuñ ol zamân
Āşiyân-ı ' ankebût idi hemân

Câmesi cisminde degmez bir pula
Lâyık olmaz şağrı-püş-ı ḡar ola

(256b) Lâzım oldı bi'z-zarûrî cer ide
Yiyecek ḡaşıl idüp andan gide

Āşinâdan ḡavf iderdi hem yine
Bir ḡarafdan hem olaydı ḡam yine

Fikr idüp ḡile tedârük eyledi
Güş kıl tedbîr ile gör neyledi *

Köhne kirpâs ile iki dîdesin
Bağladı a' mâ gibi ḡam dîdesin

Oldı a' mâ aldı eline ' aşâ
Cer için bâzâra girdi şan gedâ

Şöyle kaḡt idi şehirde ol zamân
Kimse virmezdi gedâya anda nân

(257a) 6170 Girdi sūḡa Āşafî cerr itmege
Nân taḡşîl idüp andan gitmege

Çârsūyı gezdi hep a' mâ gibi
Derd-mend âvâre bir şeydâ gibi

Virmedi bir kimse nân Allâh için
Olmadı taḡşîl-i tüşe râh için

Girdi āḡir anda bir ser-ḡâneye
Niçe ser-ḡâne ki bir virâneye

* 70. minyatür

Oldı aqvām-ı gedāya hem celīs
Doyurınca qarnın oldı kāse-līs

Durmadın andan daḥi ‘azm itdiler
Kāzirūn şehrine toḡru gitdiler

Giderek bir gün yine ol çār-yār
Her biri maḥzūn diḡer-gūn bī-ḡarār

Oldı menzil çünki bir gün Kāzirūn
Evliyā kānı-dırır ḡadden füzūn

Anda hem bir dem gedālīḡ itdiler
Rāy şehri adlu diyāra gitdiler

Sāḡil-i deryā idi ol Rāy Şehr
Her yaña eylerdi keştīler güzer

6180 Geldiler biñ derd-ile ol sāḡile
Nīl-gūn olup ḡubār-ı rāh-ile

Şöyle olmuş za‘fdan bunlar kerīḡ
Meşḡ olup Hindūya olmuşlar şebīḡ

Var idi sāḡilde bir nice Hünūd
Farḡına anlardan isterdiñ şühūd

ḡarışup anlarla hem-reng oldılar
Açlıḡdan ḡayli dil-teng oldılar

Şöyle idi anda hem ḡaḡt u ḡalā
Virmez idi kimse nān ölseñ saña

Ol vilāyetde ra‘iyyet ger sipāḡ
Yir idi nān yirine puḡte giyāḡ

Vilāyet-i Başradan ḡurma bey‘
itmek için dört ḡıḡ‘a gemi gelüp
Āşafī-i āvāreyi gemiye alup Başraya
vāşıl eylediklerin beyānıdur.

Sāḡil-i deryāya buldılar vuşul
Keştī bulmadılar oldılar melul

Cümleden bu kāra maḥzūn oldılar
Açlıḡdan ḡod diḡer-gūn oldılar

Bu tekāpūda iken hem Āşafī
Seyr-i sāḡil eylemekde muḡtefī

Batdı bir mismār ayaḡına hemān
Nevki oldı püşt-i pāyında ‘ayān

6190 Oldı derdinden o demde bī-ḡarār
Murḡ-ı bismil gibi düştü ḡāke zār

Cū‘ ile olmuş iken ḡaddi düḡā
Ol belā üzre görüñdi bir belā

Āşafa geldi bükā bī-iḥtiyār
Yüz urup didi eyā Perverdigār

Söyledi giryān giryān bir zamān
Didi çok söz Ḥālīka zārī-künān

Didi āḥir imtiḥān ise beni
Tākatim yoḡdur cefāya iy ḡanī

Açlıḡdan eylediñ ḡaddim kemān
Toḡruluḡma bu degül miydi nişān

İtmedim senden şikāyet kimseye
Belki ḡālimden ḡikāyet kimseye

Gelmişem biñ ḡahr-ile bu sāḡile
Niçe derd ü miḡnet-ile āh-ile

(258a) Ḳalmadı tāḡat ayaḡdan çıḡdım āh
Keşti hem yoḡ neyleyem ben yā İlāh

Eylemek olmaz bu yirde hem ḡarār
Ayaḡım ḡod ḡaldı olmaz pāyidār

6200 Ardımızdan belki hem düşmen gele
Tīr-i miḡnetle ciger-ḡāḡum dele

Bilmezem şimden girü hiç neyleyin
Ḥālimi ‘ arz eyleyüp ne söyleyin

Sañā ḡod ma‘ lūmdur ḡālim benim
Kārdan ḡalmış-dırır cān u benim

Cürmüm oldu üstüme bār-ı girān
Pāy leng menzil uzak cān nātevān

Ḥāke sürdi yüzünü zār aḡladı
Durmadı riḡḡatle hem-vār aḡladı

Ḥaḡ ta‘ ālā ḡacetin itdi ḡabūl
İtmedi ol ḡāl ile anı melūl

Oldı peydā bir niçe keşti hemān
Tünd-bād ile belürdi bādbān

Biri anuñ geldi evvel sāḡile
Şaldı deryādan kenāra rāḡ-ile

Çıḡdılar keştiye ḡarşu şādumān
Ni‘ met irdi diyü ol yaña devān

Pāy-ı keştiye şu gibi aḡdılar
Çekmege taşra resenler daḡdılar

6210 Cümle keştiyānı gördiler ‘ Arab
Şordılar bu milke gelmege sebeb

Didiler geldik ticāret itmege
Bey‘ idüp ḡurmamız andan gitmege

	Aldı keştī-bānı ol dem Āşafī Bir yaña sürdi çıkardı muhtefī		Zilletüñe bilelüm ‘illet nedir N’oldı bā’ is̄ za’ fiña hikmet nedir
(258b)	Didi ne ildensin evvel di baña Başravīyem didi keştī-bān aña		Didi surḥ-ı serlere oldum esīr Diyesin şoñra nedir māfī’z-zamīr
	Şordı kerrāt-ile aḥvālin tamām Didi ḥāk-i Başradır baña maḳām		Açlıqdan ölmüşim bir himmet it Bundan alup çıkmağa hem diḳḳat it
	Başradan olduğı taḥḳīk oldu çün Şüphesi ḳalmadı taşdıḳ oldu çün		Didi başım üzre her ne ḥidmetiñ Eylerem cânım çıkınca minnetiñ
	İtdi keştī-bāna anda keşf-i rāz Didi aña iy re’īs-i kār-sāz		Baña ḥurmāyı şatınca vir amān Olayım saña ḥalāşa ben zamān
	Didi tut benden yaña bir gūşuñı Aç gözüñ başuña düşür hūşuñı		Āşafī bir hafta şabr itdi o dem Tā ki keştī boşanup ḳoya ḳadem
	Nāzır olma şūrete baḳ sīrete Aldanup ḳalma baḳup bu şūrete	(259a)	Başravīler ḥizmet itdiler aña Cān u dilden raḡbet itdiler aña
	Mīr-i mīrān pāyesinde bir kesem Dehr-i dūn içre velī miḥnet-keşem		Ḥāşılı bir hafta oldu çün tamām Gitmek için eylediler ihtimām
6220	Didi keştī-bān aña iy niḡ-baḥt Bir gedā şeklindesin ammā ki saḥt	6230	Virdiler keştīde cāy-ı dil-güşā Çekmeye zaḥmet ide daḥi şafā *
	Her kelāmıñ cāna te’sīr eyledi Cān gibi dilde sözüñ yir eyledi		

* 71. minyatür

Esti bir gün kıbleden bād-ı murād

Bahtı itdi devlet-ile ittiḥād

İtmedi sāḥilde ol keṣtī direng

Cünbiş itdi şanki deryāda neheng

Çün şalındı engine bi-ih̄tiyār

Oldı vardıkça muvâfık rüzigār

(259b)

Altı gün deryāda gitdiler tamām

İtdiler bir cāy-ı mergūbı maḳām

Başranıñ ḳurbiydi hem mellāha cā

Menzil-i ḥūb idi ḡāyet dil-ḡüşā

Anda ḳad çekmiş idi niçe şecer

Cümleten ḥurmā idi eşcāra ber

Ol zamānda Başra beglerbegisi olan

İskender Pāşā-zāde Aḥmed Pāşāya

Āşafī mektūb-ile ḥālin i' lām ve ser-

ḡüzeştin ifhām itmegin ketḥūdāsıyla

mükemmel cāme irsāl idüp ve

cümle begleri ḳayıḳ ile istiḳbāle

irsāl eyledügidür.

Söylegil iy bülbül-i ' arş-āşiyān

Bir dem it bāb-ı ma' ānīden beyān

Ġaflet itme yandı mişbāḥ-ı şabāḥ

Dāyimā bīdār ol isterseñ felāḥ

Çekdi çün Mirriḥ tīḡ-ı āb-ḡün

Oldı rāyāt-ı şeb-ārā ser-niḡün

6240 Ya' ni pür-nūr oldı şubḥ-ı dil-fürüz

Zulmet-i şeb gitdi rüşen oldı rüz

Āşafī ol ḡünde hem itdi zuḥūr

Oldı ḥurrem gitdi ḥāḥırdan fütūr

Başra pāşāsına itdi ' arz-ı ḥāl

Nāmesinden çünki añlandı me'āl

Ketḥūdāsın ḳarşu gönderdi aña

Cāme ḳısmından ne lāzım ise tā

Ḳoydılar bir boḳça içre ol zamān

Āşafīye vāşıl itdiler hemān

Başrada mevcūd olan hem begleri

Virdi istiḳbāle bir gün ileri

(260a)

Vardılar cümle mülāḳāt itdiler

Anı ta' zīmen mürā' āt itdiler

Bir niçe keṣtī donanmış geldi hem

Şād u ḥurrem oldı ' ālem gitdi ḡam

Âşafî alup hemân ‘azm itdiler
Başraya ‘izzetle toğru gitdiler

Çal‘adan atıldı tođ-ile tñfeng
Çulğule dñşmişdi gñyâ rñz-ı ceng

6250 Şād olup ‘asker o gün oldu sñvār
Sāhil-i Şaṭṭū’l-‘Arabda intizār

Oldılar tā Âşafî vāşıl ola
Anı görmeklik o dem ḥāşıl ola

Geldiler şaṭ üzre cisre keştiler
Bindirüp esbe sñvārān eştiler

Düşdi hep öñce sipāhî şādumān
Vāşıl itdiler sarāya kāmūrān

Geldi pāşāya mülākāt eyledi
Ḥāṭırın şordı mūrā‘āt eyledi

Mümkin olduçça serencāmın beyān
Eyledi pāşāya Âşaf ol zamān

Cür‘etine itdi taḥşin āferīn
Didi çoğ luṭf itdüğün cān āferīn

Mā-ḥaşal olmışdı ‘ālem şādumān
Şanki nevrüz idi şād idi cihān

Olduğınca Başrada Âşaf muķīm
Mīr-i mīrān eyledi luṭf-ı ‘amīm

Başranıñ pāşası idi ol zamān
Bir melek-ḥaşlet şeh-i vālā-mekān

6260 Nāmı Aḥmed idi hem ol serveriñ
Nāmdaşı ḥazret-i peygamberüñ

(260b) Maḥzar-ı cūd u şecā‘at idi ol
Ma‘den-i luṭf u şehāvet idi ol

Âşafīye luṭf u iḥsān eyledi
Cüy-ı cūdın ḥod firāvān eyledi *

Her ne lāzım idi esbāb-ı sefer
Virdi luṭfından aña ol pür-hüner

‘Azim-i Bağdād eyledi andan hemān
Yār ü yoldaş-ile gitdi şādumān

(261a) Oldı hem yolda qarīn-i lā-fetā
Zāyir-i şāh-ı vilāyet Murtażā

Eyledi şimşirin anda der-miyān
Türbesi içre kuşandı kār-dān

* 72. minyatür

Evliyâyı çün ziyâret itdi ol
Kûfe şehrine hem andan yitdi yol

Mescidi içre varup kıldı namâz
Eyleyüben Hâk ta' âlâya niyâz

Çün ziyâret eyledi anı tamâm
Kerbelâyâ gitdi andan ve's-selâm

6270 Zâyir-i şâh-ı şehidân oldı hem
Nûr ile anda derûmı doldı hem

Yüz urup dergâha oldı ber-murâd
Eyledi andan mekânı Bâgdâd

Olmağın her yirde medfûn aşfiyâ
Didiler ol hâke burc-ı evliyâ

Başmağ olmaz hâkine ğaflet ile
'Özr ider zâyir olan haclet ile

Her giyâhından getir yüz biñ şadâ
Ki benem ser-sebz-i haññ-ı evliyâ

Niçe kor âdem olan aña kadem
'Arz-ı hâl itmekde iken dembedem

Zâyir oldı Âşafî bir niçe gün
Câzim-i 'azm-i Diyârbekr oldı çün

Gitdi andan dañi itdi 'azm-i râh
İtdi Âmid şehrine bi-ıştibâh

Mîr-i mîrân-ile begler ol zamân
Âşafîye oldılar hep mîzbâm

Luñf idüp ikrâm-ı ta' zîm itdiler
Bâğ-ı bostân seyrine alkitdiler

(261b) 6280 İtdi Âşaf yine meyl-i Arz-ı Rûm
K'anda gelmişdi vezîr-i şâh-ı Rûm

Ya'ni kim Tebrîze 'azm itmiş idi
Arz-ı Rûma ol mañal yitmiş idi

Şahrâ-yı Arz-ı Rûmda Cinis nâm
mañalde Âşafî-i haññ vezîr-i kebîr
a'nî 'Oşmân Pâşâ-yı sa'âdet-peziire
mülâkât eyledüginüñ beyânıdır.

Bâğ-ı dehr olmuş serâser murğ-zâr
Şâñ-ı gülde oldı niçe murğ-zâr

Câna âteş urdı derdi gonceniñ
Rengi hâkisterdi bülbül peççeniñ

Geymiş idi câme-i sebzîn-çemen
Yüzini yumış gül-âb-ile semen

Ġonceler gūyā zeberced-şekl idi
Ĥaņcer-i sūsen serāpā jeng idi

Nergesiñ destinde pūr-zerrīn ķadeĥ
Reng ü būy-ı gūl virūp cāna ferah

Cennete dönmişken ‘ālem ol zamān
Doldı şahrā-yı Cinisde sāyebān

Geldi sālār-ı vezīr-i şehriyār
Ya‘ ni serdār u dilīr-i kāmurān

Ĥātura virmezdi hiç endūha yol
Cem‘ olunca ‘asker ‘işretdeydi ol

6290 Cānı ger çıksaydı ġamla şād idi
Şüretā şād olmaġa mu‘ tād idi

İstemezdi diyeler ġam-ġīndir
Baķışı endūh-ile pūr-ġīndir

Oldı ġün deşt-i Cinis aña mekān
Mecma‘ -ı leşker-keş-i şāh-ı cihān

(262a) Eylemişdi niçe ġün anda ķarār
Leşker için olmuş iken intizār

İrdi ol menzilde geldi Āşafī
‘Arz-ı ĥāl itdi ķudūmın muĥtefī

Leşker içre girmesün didi bu dem
Ĥonsun ‘askerden girü niçe ķadem

Varup istikbāl itsünler anı
İĥtirām eyle götürsünler anı

Bir niçe serheng-ile ağaların
Hep müzeyyen cāmesi dībāların

Cümle istikbāl için gönderdiler
Ĥaymeye ta‘ zīm ile indirdiler

Ol dilīre buldı ġün Āşaf vuşul
Eyledi cānı gibi anı ķabūl

6300 Öpdi pāyın Āşafī girye-künān
Oldı pāsā maķdeminden şādumān

Aña geydirdi o dem zerrīn ķabā
Ĥātırın aldı ele itdi ‘aĥā

Aĥlas-ı kemĥā ile niçe ķumaş
Virdi aķçe k‘eyleye şarf-ı ma‘ āş

Esb-i tazīler daĥı itdi ‘aĥā
Şöyle virdi kim aña geldi ġnā

Didi Tebrīze bizimle ĥāzır ol
Şulĥ için belki dūşe ol semte yol

Begler ü hânlarla olduñ âşinâ
Olasın şâyed olara reh-nümâ

İhtiyâr eyle yine bu zaḥmeti
Eylerüz şimdi saña bu minneti

Didi Āşaf iy güzîn-i kâr-dân
Pâdişâh ugrına itdim terk-i cân

(262b) İsterem bir dem idem ben de ḥuzûr
Var ğubâr-ı râh-ile dilde fütûr

Bilürem hiç eyleme ‘özüñ beyân
Tağlarda yürüdüñ üç ay yayan

6310 Çekdüğüñ derde mükâfât eylerem
Olmasam ḥünkâra tâ ḥâlîñ direm

Āşafî gördi ḥalâşa yok mecâl
‘Özr-ile ḳurtulmağa yoḳ ihtimâl

‘Azmi Tebrîze muḳarrer eyledi
‘Ahd ü peymânı mükerrer eyledi

Ḳodı ḥünkâr ugrına şıdḳ-ile baş
İtmege cezm eyledi anda şavaş

Ḥân-zâde Ġâzî Gerây Sultân daḫi
Tebrizden firâra fursata nigerân iken

şâh-ı menḥûs yaylağa revân olmağın
fursat ğanımtedir diyü üç nefer
yoldaşları ile firâr idüp Arz-ı Rûma
vuşûl bulduklarınıñ beyânıdur.

Āfitâb olmışdı bir gün pür-şerer
Āteş-efşân idi her yaña meger

Oldı bir kaç gün hevâ germiyyeti
Var idi bād-ı sümümüñ âfeti

Ehl-i Tebrîz oldı hep âzürde-ḥâl
Teble Tebrizîler oldı bî-mecâl

Gördiler Tebrîz ehlin dutdı teb
Durmadılar çıḳdılar yaylağa hep

Şâh-ile hem şâh-zâde ol zamân
‘Azm-i yaylağ eylediler kâmurân

(263a) 6320 Bile gitdi hânlar sultânlar

Hep yaşavullar ile der-bânlar

Ḳaldı şehr içre o dem Ġâzî Gerây

Ḳaçmaḳ için eyler idi fikr ü rây

Oldılar bir gün hemân ata süvâr

‘Azm için yaylağa virdiler ḳarâr

Ehl-i Tebrîze didiler ol zamân
K'oluruz şâhîñ cenâbına revân

Bindiler atlarına ol nâmîle
Ya' ni yaylağa giderler 'âm ile

Şâh anları şehirde zann ider
Hem şehirlü didi yaylağa gider

Çün ğanîmet bildiler bu fırsatı
İtdiler andan firâra himmeti

İki gün gitdiler andan ol zamân
Hâle vâkıf olmadı surh-ı serân

İrdiler üç güne dek Hüy şehrine
Kondılar bağ içre Kırub nehrine

Durdılar ol gün teneffüs itdiler
Çıkdılar Van çal' asma gitdiler

6330 Hem Sinân Pâşâya oldılar qarîn
Ol idi anda vezîr-i kâm-bîn

Nâm-dâr idi katı server idi
Surh başına bir şeşper idi

Ol dilâverden idi âzürde-hâl
Hâkim-i İrân şâh-ı bed-hışâl

Hâşılı Ğâzî Gerây ol merd-i cüd
Vânda irdi vezîre çünki züd

Lâzımın anlar dañi gördi hemân
İtdi neyse lâyıķ-ı şân ol zamân

Doyladılar niçe gün ni' met ile
Hâtırın aldı ele himmet ile

Arz-ı Rûma toĝru irsâl itdiler
Ya' ni kim serdâra îşâl itdiler

Oldılar andan dañi yola revân
Arz-ı Rûma irdi ol şîr-i jiyân

İrdi serdâr-ı kebîre bu haber
Virdi zevķinden o demde müjdeler

Şöyle şâd oldu kudümından o gün
Virdiler dünyâyı güyâ ki bütün

6340 Begleri ağaları ol kâmurân
Cümle istikbâle emr itdi hemân

Çıkdılar ol şîre istikbâl için
Karşu vardılar aña iķbâl için

Taşraya çıktı kudümün güş idüp
Eyledi ta' zîm aña karşu gidüp

Çıkdı istikbâl için hargâhdan
Ayağa tırdı gelürken râhdan

Tâ ki atından inince durdı ol
İrdügi dem gerdenine şaldı çol

Öpdü yüzini gözünü şâd olup
Gâh güldü gâh ağladı dolup

Şordı hâlin hâtırın niçe zamân
Hayra maqdem didi oldı şâdumân

Aña geydirdi o dem kat kat kabâ
Virdi şimşîr-i mücevher zî-behâ

Virdi zerrîn zeyn ile zîbâ kümeyt
Gerdeni kavş-i kûzeḥ ra' nâ kümeyt

Hem miyânına kemer hancer bile
Bağladı çok lutf ile anda bile

(264a) 6350 Rûm İlinden niçe sancak begleri
Birbirisinden dilâver yekleri

Gün gibi şark iline şevket ile
‘Azm eylerlerdi dilâ nuşret ile

Surḥ-ı serler rezmine dikdi ‘alem
Milk-i İrâna başınca ol qadem

Gelmiş idi ceş-i Kürdistân tamâm
Her birisi rezm eri dîv irtisâm

Milk-i Palu ḥâkimi Cemşîd-fer
Kûşe-i gûşında bir mengûş-ı zer

Eyleyüp hünkâra kulluk ihtiyâr
Oldılar halka-be-gûş-ı şehriyâr

Geldiler çün kal‘ a-ı Vana qarîb
Oldı rezmiñ kârı merdâna qarîb

Mîr-i mîrânı ile Van ‘askeri
Mühteliḥ Rûm ile Kürdân leşkeri

Bile gelmiş idi Maḥmûdî Ḥasan
Kürd-i Kürdân-ile ol hulḫ-i ḥasen

Çok iş itmiş idi surḥ-ı serlere
Darb-ı şimşîr ile çalmış yirlere

6360 Hem Cigala-zâde ya‘ni ol müşîr
Durdı yolınca selâma her dilîr

‘Arz-ı kudret itdi gösterdi alay
Rezme himmet eyleyüp eylerdi rây

Şöyle tutmuş idi şahrâyı tınâb
Uçamazdı yüz şitâb itse ‘uqâb

<p>Çalmurdu her tarafından tabl ü kūs H̄ābın uçurmuş idi gökde h̄orūs</p>	<p>Surh-ı serlere gelüp çekdi alay Her kola cengiñ yolın itdi kolay</p>
<p>Çekmiş idi kâmetin şah-ı direfş Kimi zerd ü sebz ü surh idi benefş</p>	<p>Cây-ı rezmi itdiler pîrâste Her mübâriz oldu hem ârâste</p>
<p>(264b) Hâşılı ol ‘asker-i deryâ-şitâb ‘Azm-i Tebrîz eylemişdi yâb yâb</p>	<p>Döndi hâk-âlūd olup durdı ğuzât Sürdiler meydâna ğayret ile at</p>
<p>Gelmedi karşı aña surh-ı serân Cin gibi hacletden olmuşlar nihân</p>	<p>Tâ irince ceng idi vaqt-i zevâl Niçe ten hâk içre oldu pâymâl</p>
<p>Tebrîz nâhiyesine vuşûl-i müyesser oldukda Kızılbaş tayifesinden niçe biñ kallâş-ı mezheb-tıraş yüz gösterüp rezme âheng olduğumuñ beyânıdur.</p>	<p>Kelleler güyâ ki meydân içre top Şöyle ser-gerdân olurdu pâ-yı kûb Hâk ü hün içre yaturdı niçesi Derd-ile pür-hün idi ğam-dîdesi</p>
<p>Hâk-i Tebrîze ki başdılar qadem Nâgihân bir ğuşeden niçe ‘alem</p>	<p>Qat‘ olup ‘uzvından ayrılmışdı rân Yirde yatup sînesi dolmışdı qan</p>
<p>Mâverâsında göründi ‘askeriñ Lakin ‘ilm olmadı çoğı leşkeriñ</p>	<p>(265a) Lâyık olmazmış behişte mülhidîn Olmadılar ol sarây içre mekîn</p>
<p>Rûm İli gerçeklerinden ol dilîr Rezme itdi intiḥâb ol dem müşîr</p>	<p>Geldi hem şah-ı Hüdâ-bende bu dem Eyleye milk içre dizdi dem qadem</p>
<p>6370 Döndiler me’mûr olanlar rezm için Da‘ vet itmişlerdi güyâ bezm için</p>	<p>6380 Eylemek ister idi Tebrîzi taht Yâver olmadı velîkin aña baht</p>

Geldi bir kaç gün oturdu şād u kām Taht-ı Tebrīzi ide ya‘ ni maḳām		Cümleten devrin müsāhat itdiler Alup arşuna o sā‘ at gitdiler
‘ Asker-i manşüreden oldu ḥabīr Tāḳati yoğ-idi k’ide dār-gīr		Ḳısmet itdiler o demde ‘ askere Virdiler her cānibin bir leşkere
Tutdı naḥcīrān gibi tağlara yüz İde mi şīre sitīze hīç büz	(265b)	Mīr-i mirān-ile begler ne ki var Her bölük ağalarıyla bī-şümār
İtdi yaylağı bahāne ol zamān Sürdiler şeyḫānı cennetden hemān		Ḥāzır oldılar binānıñ üstine Her biri bir taş aldı destine
Mülḥide itmez sezā Ḥaḳ cenneti Aldı aḥmālin götürdi şıḳleti		Her kola yüz gūsfend alkitdiler Ḳal‘ anıñ ḳurbinde ḳurbān itdiler
Yine ḥālī ḳaldı anda ol sarāy İtdiler yaylağı menzil niçe ay		Ḥūb sā‘ at içre urdılar binā El açup dergāha itdiler du‘ ā
Bir sarāy daḫi ya‘ ni Mīr Ḥān Ḥayli şarf itmiş aña māl ile ḥān		Tebrīz ḳal‘ asınuñ cānib-i erba‘ ası binā olunmaḳ için kimlere ta‘ yīn olunup ne vech-ile binā olunduğınunñ beyān u ‘ ayānıdur.
Gerçi kim yapısı müstahkem degül Ol maḳām-ı dil-güşādan kem degül		Şāh Sarāyına o dem k’el urdılar Üstine beglerbegiler durdılar
Ḥāşılı seyr itdi cümle ol dilīr Şāh Sarāyını pesend itdi müşīr		Cānib-i ḳıble Anaḫolılara Mu‘ temed begler ḳodılar yer yere
6390 Didi ḳal‘ a olmağa lāyık budur Nāmda hem cümleden fāyık budur		

	<p>Çapusın virdi Haleb pâşasına Hem cenûbını bölük ağasına</p>		<p>Başka bir ‘ilm imiş iy dil ‘ilm-i ceng İdemez bî-‘ilm anı Giv ü Peşeng</p>
6400	<p>Hem Sivas beglerbegisi ol zamân Cânib-i cenb-i cenûba bî-gümân</p>		<p>Şan‘ at olmuş idi ol şîre neberd İmtihân itmişdi çok çekmişdi derd</p>
	<p>El urup sa‘y eylemişdi ol dilîr Hizmeti olmuşdi el-ħağ dil-pezir</p>		<p>Şan‘ ata ġâlib gerek üstâdlar Tâlibe tâ kim ide irşâdlar</p>
	<p>Hâşılı her çola emr olmuşdi kâr Her biri bir kârı itdi ihtiyâr</p>		<p>Gördi gelmez çünkü a‘dâ rüberû Üstine varsa kaçar ol sûbesû</p>
	<p>Rûm İlinüñ beglerini cümleten Kürd-i Kürdân-ile anlar baġtaten</p>	6410	<p>Bildi hem a‘dâ sebük-bâr olduğın Añladı ol derde çâre n’olduġın</p>
	<p>Mîr-i mîrân Diyârbikre yezek Emr olundı k’ide her câyı gezek</p>		<p>Da‘vet oldı bir gice Ğâzî Gerây Hufyeten itdi anuñla fikr ü rây</p>
	<p>İtdiler ser-ħadd-i a‘dâda kıyâm Hıfz idüp eylerler idi ihtimâm</p>		<p>Didi derdim var baña bir çâre kıl Mû-şikâf ol bir kılı şad-pâre kıl</p>
(266a)	<p>Muğarrer olmaġın Ğâzî Gerây Sultâna Kırım ħanlıġın virmege müte‘ahhid olup ve kıyıl-i nazm Âşafî Pâşaya Kefe beglerbegiligi şadağa olunup evvel bahârda cümle Tatar ile Kara Bağda mülâkât olunmaġa tedbîr olunduġudur.</p>		<p>Didi bilmem ħâliñi ben n’ideyin Derdiñi ketm itme çâre ideyin Didi derdim bu ki geldim bu ile Feth-i Tebriz eyledim düşdüm dile Durmadı karşı ‘adû kim ceng idem Ben varursam ol kaçar bilmem n’idem</p>

	Tebrîzi koyup gidersem ol girür Buña her yıl kim zaḥîre ırgürür		Bilürem Tatar öninde surḥ-ı ser Çaçamaz îlgâr ile anı başar
	Derdimi bildiñ buña çâre gerek Düşmenim bu ilden âvâre gerek		Bu belâlardan ḥalâş olsun cihân Kalmadı tâḳat budur me'mûr olan
(266b)	Bunı hem fehm itmişem cümle Taḫar Eyleyüpdür ḥizmetüñi iḥtiyâr		Çünkü gûş itdi didi Ğâzî Gerây Ḥaḳ güvâhımdır ki budur bende rây
	Var bu dem cümle Tatarı al gel Sîne-i a' dâyı tîrûñ ile del		Diyemezdım ğayrı semte gidesin Ḥânlık ister diyü zann idesin
6420	Qışlağım Gence-dirir bu yıl benim Qomışam bu milk içün cân u tenim	6430	Bunı fehm itmeñ ki hem surḥ-ı sere İresiz îlgâr ile gire ele
	Şâhı ketmim itmeyince ber-ḫaraf Milkimiz tâlân olundı her ḫaraf		Yitmez ardından anuñ illâ Tatar Bildigim budur benim iy şehriyâr
	Gelmege sa'y it bahâra Genceye Al şahbâz ol ' adüyı pençeye		Emr iderse ḫâzret-i ḥünkâr eger Yolına ben qomışam cân-ile ser
	Olmadı İslâm Tatar ile yâr İtmedi sulḫânlar hem i' tibâr	(267a)	Bu söze şâd oldı ğâyet ol dilîr Ḥil' at-ı zer-beft ' aḫâ itdi müşîr
	Ḥâzret-i ḥünkâra hem ' arz idelüm Ḥân olup Tatar-ile gel gidelüm		Qâyil-i nazm Âşafî hem ol zamân Dâḫil-i meclis idi ol nâtivân
	Her ne yirde olsa şâh üzre varup Himmet-i ḥünkâr-ile anı alup		Leyle-i ' ıyd idi ḫattâ ol gice Qadre irmişlerdi maḫzâ ol gice

Āşafiye hem Kefe pāşālġın Gör mübârek giceniñ a' lâlġın		Re'y-i tedbîri koyup taqdîre bak Ķal' aya iĶdâm olurken n'itdi ĦaĶ
Mîr-i mîrân itdi hem 'özr eyledi Va' deler itdi niĶe söz söyledi		Buldı serdârîñ mizâcî inĶizâf Tende kuvvet Ķalmadı k'ide meşaf
Didi hem ĥâna ĥavâle ol yûri Bile var ĥân-ile Tatarı sûri	(267b)	Şoldı gûlzâr-ı cemâli gûlleri Nâleden lâl eyledi bülbülleri
Bilürem birbiriñüz istersiñiz Bu ĥuĶûkî bir yire iltersiñiz		Serdâr-ı vâlâ-tebâr ĥazretlerinüñ nev' â-mizâc-ı şerîflerinde kesel vâĶı' olup ve Ķızılbaş-ı evbâşınıñ daĥi hücumın müşâhede itmegin Cigala-zâde Sinân Pâşâ ĥazretlerin serdâr idüp ordu Ķurbinde alay baĶladup 'adü geldükçe ceng idüñ diyü emr eyledüĶidür.
6440 Az şanmañ siz bunı idüñ kerem ĦaĶkın itmekdir bunuñ size ehem Yegdir olmaĶ seg olunca bî-vefâ Bed-aşl itmez ĥaĶâda ĥiĶ ĥaĶâ		Gördi ol şîr-i dilîr-i cân-sitân Cenge öğretti gözin surĥ-ı serân
Ħân ide Ķâzî Gerâyı ol zamân Yûriye Īrân zemîne şâdumân	6450	'Ārıza olmışdı hem şîre birez TaĶda şıĶraşmaĶa başladı gevez (?)
İtmedi 'ömri velî 'ahde vefâ Rûzigâr-ı zûr-kâr itdi cefâ		Cin gibi pinhân iken oldı 'ayân Bâb-ı rezmi eyler oldılar beyân
GeĶdi bu ĥâl-ile Ķünküñ niĶe gün Ķal' aya gûşiş olurdu günbegün		Geldi rezme bilmege merdiyyetin Fehm içün Rûmîlerüñ ĥayşıyyetin

Gördi ol server ‘adū itdi hücūm
‘Askere nev‘ ān iriŝdi hem hūmūm

İtdi ser-‘asker Ciġala-zādeyi
Aña қоşdı bir niçe üftādeyi

Qāyil-i nazm Āşafī Ġāzī Gerāy
Anlara hem emr olundı sizde rāy

Eyleñüz zirā olur a‘ dā muḥil
Varıñız pāşāya oluñ hem delīl

Oldılar me‘mūr olup ol dem süvār
Eylediler qurb-i Pāşāda qarār

Surḥ-ı serlerden qaravul var idi
Her birinüñ tacı başa dār idi

(268a) İki cānibden kesilür idi baş
Oldı meydān içre ol dem çok şavaş

6460 Ceng-ile olmadı gördiler zafer
Hıleye āġāz itdi surḥ-ı ser

Qaçdı bir meydān öñinde ‘askeriñ
İnhizāmın gördiler ol leşkeriñ

Māverāsından süvārān pür-şitāb
Sürdiler atı ‘adūya hep ġuzāt

Yürüdi pāşā daḥi sancaġ-ile
Şol kol alayı ile hem saġ ile

Bir uğurdan ḥāşılı itdi hücūm
‘Asker-i Van ile cümle Kürd ü Rūm

Vardılar Ġāzī Gerāy u Āşafī
Didiler pāşāya anda muḥtefī

İtme bu kārı şaḡm gel iş degil
Hiç bir server bumı itmiş degil

‘Askerinüñ üstine çekmek diler
Kendü ayaġıñla iletmek diler

Surḥ-ı ser mu‘ tādını fehm itmişiz
Eyledüġüñ kârdan vehm itmişiz

Çün ġidersin bāri gel itme şitāb
Sen te‘enni eyle ġitsün şeyḥ ü şāb

6470 Varışñ olur muqarrer dönmesi
Nitekim her binmeniñ var inmesi

Görinür bu kârdan ḥayli fesād
Mā-ḥaşal vallāhu a‘ lem bi‘ş-şavāb

Serdâr Sinân Pâşâ hâzretlerinüñ
Ġâzî Gerây ile Āşafî Pâşâyâ virdügi
kelimât-ı hikmet-âmîzidür ki zîkr
olunur.

(268b)

Çün hadengini atar kıavs-i kader
Dutmaz anı sipihr olsa siper

Her ne kim îrâd ide dest-i kazâ
Eyler ol kârî muqarrer iktizâ

Dâmdır gitme diseñ ihmâl ider
Ol kazâyâ karşı isti'câl ider

Hâşılı her kârda var hikmeti
Keşf olunmadı bunuñ hiç 'illeti

Her ne yirde dâne var dâm andadır
Dest-i şayyâdı demâdem kıandadır

Çünkü Pâşâyâ olundı naş u pend
Gerdeninde var idî güyâ ki bend

Niçe kerre geldi hem çavuşlar
Emr-i ser-kâr ile rüyın püşlar

Didiler serdâr emr ider saña
Kaçsa düşmen gitme zinhâr ol yaña

6480 Çekdiler ammâ o dem sū-yı kazâ

Şoñra teng oldu gözine ol kazâ

Ġalibem dirdi 'adüya ol zamân
Ardına bakmazdı çekmezdi 'inân

Dir idi düşmen olupdur münhezim
İdelüm sür'atle üstine 'azim

Havf ider var-ise kıalsun gitmesün
Gözi kıorқан cânına hayr itmesün

Ba'zı mensübâtı dirdi iy güzîn
İstemezler k'olasın fethe kıarîn

Sa'y kııl senden muqaddem varmasun
Hem ğanîmet mâlini kes almasun

İstemezler kim seniñ ola bu nâm
Var aqrânıñ içinde ol benâm

(269a)

Sözlerin güş itme sür iy şehriyâr
Şâhbâz-ı himmetiñ şal al şikâr

İtmedi te'sîr âhîr sözleri
Tepdi atın gitdi andan ileri

Andan aştı gitdi niçe küh u deşt
İtdi ol vâdîleri seyr ü güzeşt

6490 Zirve-i kûha ki çıkdı pür-şitâb
Şanki deryâya irişdi cûy-ı âb

Surh-ser çıkdı zemînden nâgihân
Olmış-iken kûh ardında nihân

Çarhacılar itdi bir kaç kerr ü fer
Cûy ider mi mevc-i deryâyı güzzer

Çalқанup mevc urdı bir deryâ gibi
Çıkdılar meydâna rezm-ârâ gibi

Her gelen gördi ‘ adûnuñ vefretin
Sâkin itdi dildeki germiyyetin

Püşte üzre durup itdiler mekân
Püşte zeylinde idi surh-ı serân

Miğfer ü cevşenleri mevvâc idi
Sîneler peykâna hem âmâc idi

Gördi çün a‘ dâyı anda sünniyân
Niçesinüñ qalmadı beñzinde qan

Enf-ile görmüş idi a‘ dâ-yı h‘âr
Didiler şayyâd iken olduq şikâr

K‘ey ‘ acebdır k‘olavüz bundan hâlâş
Bu ‘ uqûbetden niçe bulsaq menâş

6500 Vefret üzre gördiler çün düşmeni
Döndi orduya faķır ü ger ğanî

Gördi ‘ asker döndi hem Pâşâ o dem
Ol dağı qaldırdı ardınca qadem

(269b) Eylemişler idi qat‘ -ı kûh u deşt
Sür‘ at-ile niçe menziller güzest *

Lâzım oldu k‘ideler andan ğirîz
Bâ-ħuşûş ardınca ola tîğ tîz

(270a) Çünki yüz dönderdi andan sünniyân
Pâyına düşdi hemân surh-ı serân

Kûh u sengistân idi yollar hemân
Birbiri üzre düşerdi hâş u ‘âm

Bağmaz-idi hiç qardaşına kes
Oğlın itmezdi hâlâşa kes heves

Düşdügi demde yiterdi surh-ı ser
Her teberrâyı ururdu bir teber

Kimini yire yıqardı atdan
Qanlar seyl oldu ol bî-dâddan

* 73. minyatür

Anda düşmiş-idi Maḥmūdī Ḥasan
Ḥāşılı katlı oldu çok ḥulki ḥasen

(270b)

Eyledüñ serdârlık nâmin tebâh
Re'yiñe oldu bu kârîñ çok güvâh

6510 Sû-i tedbîr ile oldılar şehîd
Anlara Ḥaḫ rahmetin itsün mezîd

Didi iy server güvâhîñ cümle ḥaḫ
Olmışam cümle 'itâba müsteḥaḫ

Serdâr-ı şecâ' at-iştihâr ḥazretlerinüñ
Sinân Pâşaya kelimât-ı 'itâb-'âmîzi
ve cevâb-ı naşîḫat engîzidür ki zikr
olunur.

İtmedi bu kârî illâ ki kazâ
Ma' nî-i câ'e'l-każâ zâka'l-fezâ

Oldı çün anda Sinân Pâşâ şikest
Teng idi başına ol şahrâ vü deşt

Her ziyân bir fen olur dirler meşel
Pîrlerden bunı gûş itdük ezel

Ġayretinden giryeler eyler idi
Ḥacletinden 'özü ile söyler idi

Bu maḫâma irişince iy dilîr
Niçe kârî itmedik mi nâ-pezîr

Didi serdâr aña bu kâra neden
İrtikâb itdiñ 'aceb sevdâya sen

Böyle puḫte olur insân ḥâm iken
Dâneye meyl itdi Âdem dâm iken

Saña ḥod çavuş irsâl eyledim
Ḥîle-i surḫ-ı serânı söyledim

Gel beşerden görme 'ışyânı ba'îd
Ḥâl-i müstaḫbel ḥod oldu nâ-pezîr

Andan özge hem yine Ġâzî Gerây
Âşafî Pâşâ ile itmişdi rây

İtdi ol server anuñ 'özrin ḫabûl
İtmedi hergiz 'itâb-ile melûl

Ger gelirse surḫ-ser ceng idesiz
Ol maḫalde rezme âheng idesiz

Didi çün bildiñ 'adûnuñ hâlini
Aña lâyıḫ idegör aḫvâlini

Ehl-i Tebrîz dükkânların açup
‘ asker ile şat u bāzār iderler iken
leşker içinde hâtif-i ğaybdan
Tebrizlüye katl-i ‘âm fermân olundu
diyü şadâ peydâ olup şehirlüden beş
altı biñ âdem tu‘me-i şîr-i şimşîr
olduklarınıñ beyânıdır.

Oldı bir gün yine bir kâr-ı eḫaḫ
Şüretâ zulm idi ma‘nen müsteḫaḫ

Ḳal‘a her ḫoldan olur iken binâ
İrdi ‘asker içre hâtifden şadâ

(271a) Didiler Tebrîz ehline ḫitâl
Emr olupdur katl idüñ virmeñ mecâl

6530 ‘Asker içre eyleyen bu ḫavli ğuş

Durmadılar itdiler cüş u ħurüş

Oldılar şehre şitâb-ile devân

Mevc urup deryâ gibi oldu revân

Ehl-i sūḫuñ ba‘zı hem der-kâr idi

Açılıp dükkânlar bāzār idi

Girdi şehri içre bu ‘asker pür-yaraḫ

Ṭoldı bir sâ‘atde leşle her şoḫaḫ

Ḳatlı idüp virmediler aşlâ amân

İtdiler ehlin esîr-i nâ-tevân

İtdi serdâr anda çün bu kârı ğuş

Eyledi bir kâse zehri şanki nüş

Bî-ḫuzûr olup hemân oldu sūvâr

Bî-ġam oldu gitdi elden ihtiyâr

Men‘ idüp dönderdi gerçi ‘askeri

Tîġ ile ammâ kırıldı ekşeri

Bilmediler buña bā‘iş n’olduġın

Gördiler bu kârı ancak olduġın

Ḫaşılı beş altı biñ âdem o dem

İtdiler menzillerin ol dem ‘adem

6540 Ḫaḫ cenâbından idi ol ḫavme bu

Ḫûn seyl-âb oldu aḫdı sūbesü

Dillerinde var-imiş fikr-i fesâd

Niyyetine uğradı her bed-nihâd

Bir niçe mazlûmı ḫammâm içre fâş

Eylemişler ya‘ni tenhâda tırâş

Başların ḫaḫ‘eylemişler ol zamân

Külḫen içre leşlerin idüp nihân

(271b)	<p>Buña beñzer daği çok sâde-dili Bundan evvel katl iderlermiş velî</p> <p>Gerçi zulm idi bu kavme şûretâ Ma‘nîde anı sezâ görmüş Hüdâ</p> <p>Niçesine kıydı anlar toğradı Her biri tîğ-ı kazâyâ uğradı</p> <p>Geldi bâķîsi de ber-gerden kefen El-amân gūyân çeküp derd ü mehen</p> <p>Anlara ‘özr itdi çok şîr-i dilîr Câme-i zer-beft ‘aṭâ itdi müşîr</p> <p>Didi hem benden degildür bu günâh Fehm idüñ ihlâşıma çokdur güvâh</p>	<p>ordı ķurbinde muḫkem ceng ü cidâl olduğıdur.</p> <p>Olıgör ‘izzet dilerseñ nâm-dâr Bulmaķ isterseñ cihânda i‘tibâr</p> <p>Gör nice olmuşdı Rüstem dâsitân Nâm-ile oldu cihâna pehlivân</p> <p>Aña Firdevsî virüpdür iştiḫâr Olmasa bulmazdı Rüstem i‘tibâr</p> <p>Milk-i zâyilde olur bir er idi Ķılıcıyla dirilür server idi</p>
6550	<p>Fi‘liñizden oldu cümle bu size Eylemeñ isnâd bu kârı bize</p> <p>Serdâr-ı nâm-dâr ve sipehsâlâr-ı sa‘âdet-iķtidâr ḫazretlerinüñ vücūd-ı şerîflerinde olan ‘arızasını gün günden müşeyyed ve üstivâr olup Ķaytas-ı ‘aşķar şî‘ârına süvâr olmağa iķtidârı ḫalmamağın a‘dâ-yı şekâvet-dişâriñ hücümü ziyâde olup</p>	<p>(272a)</p> <p>Geldi dünyâyâ daği çok baḫtiyâr Oldılar milk-i cihânda tâc-dâr</p> <p>Pâdişâh olmuşlar ammâ nâm-dâr Olmamış gitmiş felekde baḫtı yâr</p> <p>Ba‘zı gelmiş ‘âleme ḫayvân mişâl Olmamış ḫaḫķında gūyâ ķîl ü kâl</p> <p>Nâm-verlik bir ulı devlet imiş ḫaḫ cenâbından ķula ‘izzet imiş</p> <p>Cümlesinden ḫazret-i serdârı gör Ol vezîr-i ekrem-i ser-kârı gör</p>

6560 Nāmı isteddi cihāna cümleten Görmege anı bahāne cümleten	(272b)	Didi otuz biñ gerek ‘ asker baña Rüberü ceng itmege varam aña
Bir melek-manzar idi haqqâ ki hûb Olmış-idi dehre maḥbûbü'l-ḳulûb		Didiler pâşâ yanında Rûmiyân Şimdi beş altı biñ ancak var hemân
Nām-dar olmak ile şâh-ı ‘Acem Turmadı karşı aña iy zî'l-himem	6570	Didi ben daḥi anı fehm itmişem ‘Askeri a‘ dâdını işitmişem
Pâşâ-yı kâmurân Şirvân-ı miḥnet- mekânda iken vâḳı‘ olan aḥkiyeden bu maḥalle münâsib olmağın bi- tarîḳi'l-hikâye zikr olunur.		Belki hem yoḳdur beş altı biñ çeri Şimdi Şirvân içre rezm ehli ceri
Şâh-ı A‘ câmiñ ḥânı var-idi Nāmı anuñ bil Ḥalîfe Enşâridi		Didiler çün böyledir ḥâl iy ‘aceb Siz otuz biñ ‘asker istersiz sebeb
Ḳara Taḡî ḳavminüñ başı idi İhtiyârı idi ḳallâşı idi		İtmeseydük kâşki sizden su’âl Böyle söz gûş itmesek iy hoş-ḥışâl
Anı itmişler idi Şirvâna ḥân Olmağa isterdi ol yaña revân		Didi rezmiñ ḥâlini fehm itseñüz Atlanup cenge benümle gitseñüz
Didiler bir gün su’âl idüp aña Ceng idüp Adı Yaman-ile saña		N’idüğünü ceng fehm eylerdiñiz Şimdi her kârı bilüp söylerdiñiz
Ḳaç biñ ‘asker lâzım olur iy güzîñ K’olasın anuñ-ile rezme ḳarîñ		Bu meşeldir kim dinür bî-kem ü kâst Ev ḥisâbı gelmedi bâzâra râst
		Bezm eri fehm eylemez rezmi nedir Var-ise lotuñ getür anı yidür

İmdi rezmi dimeñüz ancağ hemān
Az u çokluğla ola bu bī-gümān

Az ‘ askerle çoğın çok nām-ver
Başup almışdır idüp zīr ü zeber

6580 Bā-ḥuşūş ola anuñ ser-‘ askeri
Nām-dār ehl-i meşāf ola ceri

Adı Yamaniñ bilürsiz adını
Fi‘ lini kavlini zulm ü dādını

Nām-dār-ile şağın cenge heves
Eylemek eylerseñiz tutuñ nefes

(273a) Varıñız bir ‘ asker-ile aña kim
Qalbine ol ‘ askerüñ gelmeye bīm

Dimeyeler niç’ola aḥvālimiz
Ya n’ola rüz-ı veğāda ḥālımız

Bile aluñ ‘ askeri aña degin
Diyeler tā düşmene bizüz yegin

Var anuñ beş altı biñ çün leşkeri
Varanuñ olsun otuz biñ ‘ askeri

Olsa ser-leşker ‘ adūda nām-dār
Güft ü gū-yı ‘ askeredir i‘ tibār

Nām-ile a‘ dā k’ola Rüstem-nejād
Ġālibüz diyü ideler i‘ tiğād

Böyledir fehm eyleñüz āyīn-i ceng
Eylemez kürbe meşāf-ı şīr-i ceng

6590 Evvelā lāzım olan serdāra nām
Puḥteler kārın ider mi hiç ḥām

Çün Ḥalīfe’ nşār rāzın söyledi
Şeyḥ u şāb anda anı gūş eyledi

‘ Aqlına her biri çekdi gūşını
Hep pesend itdiler ‘ aql u ḥuşunı

Fi’l-ḥaḳīka bu-durur kavlı-i eḥağ
‘ Askerüñ çoğına bağma nāma bağ

Nām-ver olmağla ol serdār-ı dīn
Şāh-ı A‘ cām olmadı aña qarīn

Şāh-ı menḥūsuñ oğ yayı qorçısı
Allāh Qulı Beg Ġāzī Gerāy Sultān-
ile nev‘ ā muḥabbet üzre olmağın
ḥufyeten mektüb gönderüp
Qızılbaşñ ḥīle idecegin
bildirdügidür.

	‘ Arıza ol servere oldı ziyād Şadır oldı surh-serlerden fesād		Eylemiş mektübda bî-ḥad du‘ ā Hem daḥi nān u nemek ḥaḫḫın edā
(273b)	Gelmege başladı ordu ḳurbine Hem tüfeng ü ṭop ḥarb u ḍarbına		Ḥaylece ‘ arz-ı muḥabbet eylemiş Çok niyāz-ile müveddet eylemiş
	Oldı gün günden ziyāde anda kār Ḥarb u ḍarb eylerdi her çāpük-süvār		Hem dimiş anı ki ġāfil olmañuz Mekr-i düşmenden daḥi el yumañuz
	Olduğı günlerde Tebrīze nüzül Eylemişdük ‘ işret-ābāda duḫül		Görmeñiz ġaflet ile a‘ dā-yı ḥ‘ār İttifāḫ-ile olupdur bî-şümār
	Āşafī Pāşâyile Ġāzī Gerāy ‘ İşret-ābādı olar itmışdi cāy		Şām Ḳazanıñ cānibinden niçe yüz Ādem irsāl itdiler göstere yüz
6600	Ḥüb menzil idi bāğ-ı dil-güşā Nāzil olmışlardı anlar ibtidā	6610	Aldanup ol cānibe çok ‘ askeri Gönderüp ḥālī ḳomañ orduları
	Bir kemīn itmışler idi ol zamān Oldılar ālāt-ı ḥarb-ile nihān	(274a)	Niyyet oldur kim o semte gidesiz Orduñuz ol dem ki ḥālī idesiz
	Bir gice şekl-i gedāda bir faḳīr Oldılar anuñ ḳudūmından ḥabīr		Bir ṭarafdan niçe biñ atlu hemān Orduya ṭoġru yürüye bî-gümān
	Alkidüp Ġāzī Gerāyın yanına İzṭrābından od urmuş cānına		Ben ki Allāh ḳulıyam iy şīr-i ceng Olmışam bu ḥāl ile ḥayrān u deng
	Geldi yüz urdı o dem virdi selām Şundı mektübın dürüp itdi ḳıyām		Vardır sizüñle çün ihlāşımız Zāhir ola belki istiḥlāşımız

Fehm idüñ bunı ki fırsat gözlerem

Niçe gündür hâk-i pây özlerem

Kâğıdın aldı hemân Gâzî Gerây

Vardı serdâra o dem ol nîg-rây

Hâlden çün anı âgâh eyledi

Her ne lâzımdı cevâbın söyledi

Likin olmuşdı katı âzürde-dil

Haste-hâl idi degildi mu' tedil

Yolına gönderdiler yine hemân

İtdiler her kula tenbîh ol zamân

6620 Fi'l-ḥaḳîḳa didügi gibi o dem

Şâm Ḳazanda oldu peydâ bir 'alem

İki üç yüz mülhid-i mezheb-trâş

Ya' ni surḥ-ı ser o kavm-i bed-ma'âş

Ol taraftan görünüp her nâ-bekâr

Sürdiler andan şütür niçe kaḫâr

Aña irsâl itdiler bir kaç begi

Ḳodılar geldügi yola ol segi

Ḥaḫlar başına çıkdı her yezek

İtdiler her cânibi ol gün gezek

Gördiler gelmekde bî-ḫad 'askeri

Ḥaḫ arasından sürüp ol leşkeri

Kârdan gâfil şanurdı mülhidîn

Orduyı gâret ideydi müfsidîn

Gördiler gâfil degül bunlar bu dem

Rezm için ol yaña ḫor 'asker ḫadem

Gördiler âgâh olmuş 'askeri

İtdügi tedbîri ḫutmuş her biri

Kâr-ı ordu oldu çünkü bir taraf

Baḫladı düşmen alayın her taraf

Ḳızılbaş-ı bed-ma'âş ordu-yı
hümâyûna yürümiş itmek niyyeti ile
gelüp 'âzîm ceng olduğudur ve
Diyârbikr beglerbegisi ile Ḳaraman
beglerbegisininüñ alındıklarınınüñ
zikridür.

6630 Durdılar cengi muḫarrer itdiler

Ceng meydânın mükerrer itdiler

Her ḫola düşmen idi ceng ü cidâl

'Asker-i a' dâda vardı ḫîl ü ḫâl

Dirler idi öldi çün serdârîñiz Katl olur meydânda şimdi varîñiz	Bir kula k'eylerdi diğğat surh-ı ser Aña Çerkesler bulur-idi zafer
Söyleyüp eylerdi şîrâna hücum Gözler idi birbirin ol kavm-i şüm	Çevşen-i a' dâ-yı tîr-i Çerkesân Güyyâ gırbâl itmişdi hemân
Begler ü beglerbegiler bi't-tamâm Geldi bağladı alayın hâş u 'âm	Hün idi dâmân-ı çarh-ı pîre-zen Şanmañuz gökde şafağdı görinen
Başladı çalınmağa tabl ü nefîr Düşmiş idi her tarafda dâr-gîr	Şöyle rezm oldu ' aşırdan şâma dek Durmadı Rûhü'l-emîn aşşama dek
Ol zamân olmuş-idi vaqt-i ' aşır Ceng için begler begiler münhaşır	Görmez idi göz gözi deycür idi Yoldaşından her biri mehcür idi
Hem Diyârbikr ü Karaman u Haleb Anda idi cümleten Rûm u ' Arab	İrdi şeb hem tutdı meydânı gubâr Her yañadan irdi a' dâ bî-şümâr
(275a) Anañolı ile Rûm hem ' askeri Kol kol olmuş idi Mar' aş leşkeri	Kimse bakmaz oldu hem yoldaşına Görse yoldaş urur-idi başına
Kürd-i Kürdân-ile cümle Rûm ili Tumanis Çıldırîla Arz-ı Rûm ili	Yârdan ağıyâr fark olmaz idi İsteyüp gam-h'ârını bulmaz idi
6640 Her biri yolınca durdı bi't-tamâm İtdiler şîrâne rezme ihtimâm	6650 Çäk çäk-i tîğ idi ancak hemân Pür şadâ olmuşdı meydân ol zamân
Bir tarañdan hem yine Ğâzî Gerây Çerkes ü Tatar-ile eylerdi rây	Urduğı düşmen midür bilmez idi Nîzeler kalğanda iyemez idi

	Şan h̄adeng idi qazā-yı āsumān İrdügin görür idük ancak hemān		Yine ol evbaşlar itdi hücüm Yürüdi diqqat ile qavm-i meşüm
(275b)	Zāyi‘ itmişdi ağasın nökeri Zār olup giryān gezerdi serseri		Bu taraftan hem Qaraman ‘askeri Her qolı almış dururdu bir ceri
	Böyle cengi itmedi ādem daḥi Görmemişdi dīde-i ‘ālem daḥi		Rezm olan şahrāda yir yir çāh idi Tā ‘Adem şehrine andan rāh idi
	Yürüdi bir qol Qaraman üstine Nīze almış kimi tūgın destine		Āb için çāh eylemiş ḥāffārlar Sengler delmişdi mışqab-kārlar
	Kūh-veş durdu yirinde ol çeri Çarḥacılar çıkmış idi ileri		Mīr-i mīrān-ı Qaraman ol zamān Tīgın almış destine şan Qahramān
	Oldı bir kaç kerre anda kerr ü fer Vefret üzreydi gürüh-ı qavm-i şer		Durmadı andan ‘adūya sürdü at Qaldı çalqanmaz içinde oldı māt
	Yine qol qol itdi Sünnīler hücüm Kaçdı meydāndan yine ol qavm-i şüm	(276a)	Ya‘ ni düşdü çāh içre at-ile Çıkmağa sa‘y eyledi def at-ile
	Ordıdan meş‘al getürdiler o dem Bilmeyüp şandılar ol kārı ehem		Dar geldi başına şahrā vü deşt Gıtdı itmege ‘adem ilini geşt
6660	Farq olur olduq o dem meydānda Hiç zarar fehmi itmediler ānda	6670	İricek insāna gör neyley qazā Ma‘nī-i cā’e’l-qazā zāqa’l-fezā
	Ol bizi bildi nedir biz anları Bilmedük her qolda kimdür ḥānları		Qa‘r-ı çāha girdi çalqandıqça ol Çıkmağa sa‘y itdi gerçi niçe yol

Olmağ-ile emek-dârı anuñ Elin alur olmadı yârı anuñ		Hep şikest oldu o dem âlât-ı harb Hâke düşmişdi olıcağ harb u darb
Gice içre kaldı çâh içre hazîn Kuluñam diyen gezerdi kâm-bîn	(276b)	Kolçağ u hançer-şikeste miğferân Şanasın hurde-fürüş açmış dükân *
Hiç velî-ni' metlerin añmadılar Niç'ola diyü dile almadılar		Her düşen mecrûh virdi anda cân Çeşme çeşmeydi aqardı anda kan
Düşmeni geldi çıkardı çâhdan Böyle güş itdüki idi efvâhdan	(277a)	Kiminüñ gitmiş ayağı desti hem Şağ kılmağdan çeker olmuşdı gam
Hâşılı oldu giriftâr ol dilîr Durmayup kol kol olurdu dâr-gîr		Kimisi mecrûh elde nîzesi Kan-ile dolmuş yatur gam-dîdesi
Yürüdi andan Diyârbikr üstine Nîze vü şimşîr alup destine		Kimi hâk-âlûd olup eylerdi âh Mevtine zahımydı ba' zınuñ güvâh
Mu' cizât-ı Aħmed-ile sünniyân Görinürdi ' ayn-ı a' dâya sinân		Bir uğurdan yine kavm-i mülhidîn Cünd-i İslâm üzre çekdi tîğ-ı kîn
Şöyle rezm olmuşdı her kolda yine Küştelere püşteydi her yolda yine		Yürüdiler her kolda diğkat ile Çalışırlar idi germiyyet ile
6680 Yirde yaturdı siperler çâk çâk Hâk-i hün-âlûde düşmenler helâk		6690 Şan neyistân idi meydân nîzeden Cümle bebr-âsâ peleng idi beden
Sâ' id-i a' dâda kalkan dilde bîm Eyledi şimşîr-i engüştân dü-nîm		

* 74. minyatür

Mîr-i mîrân-ı Diyârbıkr ol zamân
Gördi sürdi ‘ asker-i surh-ı serân

Durdu yirinde o dem ğayret idüp
Nîze aldı destine diĝkat idüp

Yürüdi surh-ı ser üzre ol dilîr
Dönmeyüp şîrâna itdi dâr-gîr

Ĥâk-ile yeksân idüp çok mülhîdi
Kendü destiyle yıĝardı müfsidi

Çalduĝın ĥâk eyleyüp kıldı helâk
Düşmeninden eylemezdi hiç bâk

Ĝayretinden oldu çün serden geçen
Şuşayup düşmenlerin kanın içen

Ceng iderken düşdi mâbeyne şikâĝ
Kollarından düşdi ayru ittifaĝ

Göz gözi görmezdi deycür idi şeb
Yüzi gülmez idi bî-nür idi şeb

Olmadı taĝdîr-i Ĥaĝĝa çâre çün
Ol gice doğdı başına kara gün

(277b) 6700 Nîze vü şimşîr üşürdiler hemân

Kesdiler başın teninden aĝdı kan *

Kollarından hiç dermân olmadı

Ĥaĝĝ-ı ni‘ met gözleyenler bulmadı

(278a)

Gice irdi görmez olduĝ didiler

Ĥaĝĝ-ı nân bilmez vefâsız gidiler

Ĥâşılı eylediler anı şehîd

Ol gice oldu şehîd ü hem sa‘îd

Döndiler andan mekâna her biri

Çarĝacılar da çekildi hep geri

Hem şikest olmaĝ ile şîr-i jeyân

Başladı oynaşmaĝa ĥayli ĥarân

Sipâh-ı yeniçeriyân ĝulûv idüp

serdâr-ı sa‘âdet-‘unvân ĥargâhına

varup elbetde gitmemiz lâzımdur

diyü sa‘y-i firāvân olunmaĝın

Trablus Şâm beglerbegiliginden

ma‘zül Ca‘fer Pâşâ ĥazretleri Tebrîz

ĝal‘asında ĝalmaĝ şartıyla Diyârbıkr

beglerbegiligi ‘inâyet olunup

kendüler Rûma müteveccih

olduĝlarınıñ beyânıdır.

* 75. minyatür

Dehr-i dūn içre olanlar kām-kār Ġaflet itmek bī-vefādır rūzgār	Qalmadı eṭrāfda daḡi ‘alef Atlar oldu ‘alefsiz hep telef
Ḥoş şafādır lezzet-i zevk-i ḡayāt Telḡ ider ol lezzeti āḡir memāt	Çünkü bu kavli sipāhī söyledi Ol derūnından ḡatı āḡ eyledi
Dilleri bu dertdir pūr-ḡūn iden Dīdeyi bu ḡuşşadır Ceyḡūn iden	Bildi çūn ḡālī diger-ḡūn olduḡın Kāsesi semm-i helāhil dolduḡın
Neyledi gör rūzigār-ı rūzgār Niçe itsūn buña ‘āḡil i‘tibār	Yüz urup Ḥaḡḡa o dem zār aḡladı Āb-ı germ-ile niçe dil dāḡladı
6710 Ol gice k’olmuş idi anda neberd Girdi kārına ‘adū qalmadı ferd	6720 Āḡ idüp derd-ile aḡıtdı yaşın Döndi aḡbābına qaldırdı başın
İttifāḡ itmişler idi hem o dem Qomaya ol ḡūn biri rezme qadem	Didi ḡal‘a ‘avn-i Ḥaḡḡ-ile tamām Oldı çūn böyle qomañ budur peyām
Bezm ola kārı o ḡūn mülḡidlerūñ İttifāḡı bu idi müfsidlerūñ	Qodı yüz yük aḡçe miḡdārı o şīr Kendü mālinden ḡişāra ol dilīr
(278b) Şubḡ olup çūnkim cihāna ṭoḡdı nūr Cem‘ olup itdi sipāḡīler zuḡūr	Bir niçe yüz daḡı ṭop u ḡarb-zen Her biri rūyīn-ten āteş-fiken
Geldiler serdār ḡargāhına hep Didiler irdi şitā geldi ta‘ab	Her ne miḡdārı ki var idi nüzūl Cümle gönderdi zaḡīre ide ḡul
Daḡı bunda duruz virḡil ḡaber Eyledi derd-i şitā cāna eşer	Ḥāşılı cümle mühimmātın tamām Gördi ol şīr-i dilīr-i niḡ-nām

	Durdu bir dem sonra açdı yüzünü Ca' fer-i Tayyāra dikdi gözünü	Qaldı anuñla iki üç biñ kişi Pādişāh uğrına rezm idi işi
	Didi var şānında erlikden eşer Senden özge bunda yok ehl-i hüner	Mā-ḥaşal her birisi bir şīr idi Rūz-ı dār u gīr düşmen-gīr idi
(279a)	Bunda qal virdüm Diyārbikri saña Şıdķ-ile eyle qabūl itme ībā *	Anda peydā itdiler serdāra şāl Şöyle olmışdı o server bī-mecāl
	Didi hūnkār uğrına cān u tenim Qomışam başım kesilse gerdenim	Şubḥ-ı şādıķda göç olup Şām Qazan nām maḥalle gelindikde Qızılbaş-ı bed-ma' āş ' askerūñ ardından yitüp ' azīm ceng olduğunūñ beyānidur.
(279b) 6730	Gūş idenler anı taḥsīn eyledi Cūr'et ü iķdāmın anuñ söyledi	Şubḥ-ı şādıķ k'oldı urdılar nefīr Cümle ' asker göçmeden oldı ḥabīr
	Hāq budur iķdāmına şad-āferīn Rüstem ancak ola ol şīre qarīn	Dutdı dünyāyı şadā-yı üstürān Ḥavf-i düşmenle ḥuşūşā merdümān
	Virdi egnine qabā-yı zī-behā Hem mücevher tīg ü ḥancer bī-behā	6740 Gelmeye a' dā diyü lertzān idi Birbirine ' acilū-güyān idi
	Virdi zerrīn zeyn-ile esb-i revān Berķ-cünbüş bād-pā eşkar-nişān	Cümlede māl-i ḡanīmet çoğ-idi Mā-ḥaşal taḥmīl ister yoğ-idi
	Hāşılı ta' zīm ü şad-tekrīm ile Girdi qal' a içre ol ta' zīm ile	Göç olcaķ bırķdılar eşķālını Ḥırş-ile cem' itdūgi aḥmālını

* 76. minyatür

(280a)

Bırkıdılar zer-baft otağ kiçeler

Ĥüb zer-düzî niçe kâlîçeler

Rûz-ı mahşer gibi nefsi ĥâline

Düşüben bakmaz idi öz mâline

Ĥağ ta'âlâ niçe şağlar bendesin

Yolına cân oynayan efgendesin

İtmemişler idi rezme himmeti

Bezme iltmişlerdi ol gün niyyeti

Göç olıcağ şubĥ-ı şâdığda hemân

Oldı Tebrizîler ol semte revân

İtdiler âğâh surĥ-ı serleri

Didiler göçdi tamâm Rûm 'askeri

İçlerine düşdi bir gavgâ hemân

Oldı atına süvâr olan devân

6750 Şâm Qazan nâm menzile k'itdik duĥûl

Buldı a' dâ mâverâmızdan vuşûl

Ol Ciğala-zâde kim nâmı Sinân

İdi ol anda vezîr-i kâmurân

Durdı alay-ile karşı ol dilîr

Ĥayretinden eyler idi dâr-gîr

Ol maĥalde ağrığ itdi nüzûl

Oldı hep sâlâr için 'askere melûl

Mümkün olmadı k'ola ata süvâr

Ĥâline meşğûl idi ol nâm-dâr

Atdan inmedi ol gün gâziyân

Kârımız ceng ü cidâl idi hemân

Oldı her kıoldan o gün ceng-i 'aẓîm

İtdi kıullarına Ĥağ luğf-ı 'amîm

'Aşra dek oldı o gün ĥayli şavaş

Şarf-ı mağdûr eyledi ol bed-ma'âş

(280b)

Döndi şoñra ĥâ'ib ü ĥâsir melûl

Eyleyenler buğz-ı aşĥâb-ı resûl

Ol sâlâr-ı güzîn ve sipehsâlâr-ı

sa'âdet-ğarîn olan 'Oşmân Pâşâ-yı

Firdevs-mekîn ol gice teslîm-i cân-ı

nâzenîn idüp 'askerden kimesne

ĥâle vâkıf olmamağın 'ale'ş-şabâĥ

alaylar bağlanup Şâh Oğlı olan

ğabâvet-nişân bi'z-zât ceng ü cidâl

içün gelüp bi-'inâyeti'llâhi ta'âlâ

münhezim olduğınûñ beyânıdur.

Hâne-i dehr içre râhat egleme

Bu cihân içre ikâmet egleme

Ağrığı hep öñce işâl itdiler

Her alay ardınca andan gitdiler

6760 Her kimüñ gülse yüzine niçe gün

Bağrına âhîr urur anuñ düğün

6770 Her şarafdan çalınup tabî ü nefîr

Olmayup serdâr hâlinden habîr

Âline aldanma dehrüñ bu cihân

Bir hayâl-i h'âbdur ancağ hemân

Yola düşdiler olup kol kol revân

Begler ü beglerbegiler kâmurân

Neydi ol şâhâne etvârı anuñ

‘Âlemi feth idî efkârı anuñ

Mâverâmızdan irüp a‘dâ-yı dîn

Oldılar rezme yine cümle qarîñ

Himmeti ‘âlî idi kadri büleñd

Bir seğâ-kân-idi zâtı ercümend

Ustacallu ile Şâmlu begleri

Cümleden oldur behâdır segleri

Nâmı dutmuşdı cihâñı serteser

Yatmaz idi kôrqusıñdan surh-ı ser

Harıklar var-idi pür-gil idi hep

Geçmede ‘asker çekerdî çok ta‘ab

Öldi dinmekle niçe gün mülhidîn

Cenge cür’etler iderdî müfsidîn

Yola ‘azm eyler idük ceng iderek

Baş u dil almağa âheng iderek

Hâşılı ol gice ol rûh-ı revân

Rıkkat ü hasretle Hâkka virdi cân

Bir uğurdan yürüdi kavm-i ‘adû

Nîze-ves şimşîr-zenler sübesü

Rûh-ı pâkine müdâm olsun selâm

Cennet-i a‘lâ ola aña mağâm

Hây hüy ile cihân tolmış idi

Şanki ol gün rüz-ı haşr olmuş idi

(281a) Şubh irüp oldı tamâm ‘asker süvâr

Durdı hep yirlü yirinde ber-qarâr

Olmamışduğ böyle bir rezme qarîñ

Dir idi gökde melekler âferîñ

	Hâşılı irdi o dem ‘avn-i Hüdâ Münhezim oldu o kavm-i bed-liķâ	Vezîr-i sa‘îd müşîr-i şehîd olan ‘Oşmân Pâşânın vefâtı haberi ‘asker içinde şâyi‘ olmağın göç olduğda daği alay bağlanmağa mümkün olmayup herkes ilerü gitmege cân atup yoldaş gözetmemegin tâ’ife-i Kürd niçesinüñ esbâb-ı emvâlin ğâret eyledüklerinüñ beyânıdır.
6780	Dutdı kaçmağa yüzün döndü girü Düşdi kazdıkları harkâ her sürü Düşdiler hark içre havl-i cândan Harklar cüy oldu aķdı kıandan	
	Aldılar hânıyla çok sultânların Dûzeğ itdiler maķâm-ı cânların	‘Askere serdârdır viren nizâm Başsız âdem kaçan eyler kıyâm
(281b)	Kûslarla aldılar hem kerre nây Yüz kıarasıyla dönüp kaçdı alay *	Bir gerekdir rây k’ola dil-pezîr Bu meşeldir aşçı biñdir başçı bir
	Sürdiler ardınca bir dem müfsidi Bî-ser itdiler niçe biñ mülhidi	6790 Fi’l-ħaķîķâ eyledir tıtma gümân ‘Askere serdâr olupdur maħz-ı cân
(282a)	Şöyle itdi anda Şâh Oğlı firâr İtmedi Tebrîzde daği kıarâr İrdi anlara Hüdâdan inhizâm Müntaķimdir eyler âğir intikâm	N’oldı gör fevt olmağ-ile ol dilîr Niçe olmuşlar idi ħüsrân-pezîr Gelse a‘ dâ idemezler idi ceng İtmedi kıardaş kıardaşa direng
	Geldi başlarına çok dürlü belâ La‘ netullâhi ‘aleyhim ebeden	Gitdi baķmadı durup kıardaşına Çâresi olan iderdi başına İtmegin serdâr-ı a‘ zâm intikâl Mekr-i a‘ dâdan göründi inf‘âl

* 77. minyatür

	Bakmayup yoldaşa oldılar revān Girdiler buldukları yola devān	Kürd ile dolmuş iken her bir kemīn Geçdiler emvāl ile andan emīn
(282b)	Qal' a-i Salmasa çünkim irdiler Arz-ı serhaddir didiler girdiler	Arz-ı Rūma çıkdı ba' zı ' askerüñ Ba' zı Van üzre yöneldi leşkerüñ
	Ya' ni düşmen kalmadı şimden girü Diyüben girdiler andan ilerü	Na' ş-ı merhūmı dañi Van üstine Yükledüp ' izzet ile cān üstine
	Tag başında Kürdler durmuş idi Ġaret-i emvāle el urmuş idi	Haqqına qomağ-içün ol serveri Na' şı altında qodı kullar seri
	Gözlerine olamı ol dem yegin Ger sipāhī yā alay begi begin	Sa' id ü şehid-i Firdevs-rehīn a' ni serdār-ı nām-dār-ı şevket-qarīn olan
6800	Virmediler kimseye hergiz mecāl Şoydılar qomadılar māl ü menāl	' Oşmān Pāşā-yı cennet-mekīn hāzretlerinüñ türbe-i (283a) muṭahharası Diyārbikrde Amid şehrinde vāqı' olmağın cesed-i pür- envār ve cism-i ' anber-bārların Amid şehrine alup gidüp defn eyledüklerinüñ beyānidur.
	İtmegin ol yirde serdār intikāl Oldı Kürdān içre ' asker pāymāl	
	Māl için ceng ideni qatl itdiler Aldılar māl ü menālın girdiler	Ṭotalum bu dehre olduñ pādişāh Çarḡ-ārā Efrāsiyāb-ı zer-külāh
	Ġaret olmadın çıkarın mālını Egleyenlerdi cihānıñ hālını	6810 Āferide oldu ṭut emriñe rām Hiżmetiñçün itdi serverler kıyām
	Yoldaşından bir dem ayrılmadı hem Qomadı yoldaşsız hāke qadem	

Mevt iricek âhîr ‘ıyşuñ telh ider Hiç şevketden eşer qalmaz gider		Hâşılı bu ‘izzet ü ikrâm ile İrdi Amid şehrine hoş nâm-ile
Bir iki gün ‘ömr için gavgâ nedir Dilde bu hırş u tãma‘ eyâ nedir	(283b)	Qarşu çıqdılar aña girye-künân Hep siyeh-püş idi ‘âlem ol zamân
Ol dilîrûñ kışşasından hişşe al Qışşadan almak dilersen bir me’âl		Hakqına tapşirdılar ol serveri Cennet-i Firdevs ola anñ yeri
Ol serâser perdeler hargâhlar Hem münakkaş dil-güşâ dergâhlar		Kime olmışdır cihânda bu naşîb Hem şehîd ola gazâda hem garîb
Hiç gözler birini görmiş degil Ol maqâma şevket irgürmiş degil		Meyyiti hem eyledi serdârlıq Eyledi Şâh Oğlma ağıyarlıq
Fevt olcaq rahşını şâl itdiler Qabrine şâl ile işâl itdiler		Meyyiti itdi ‘adüyü rû-siyâh İtdi bir nâm-ile Şâh Oğlın tebâh
Eyledi ol demde terk-i raht u baht Tahta-i ten-şüy oldu aña taht		Gerçi fevt oldu dimeñ cür’etlerin Artıq itmişdi o söz gayretlerin
Kendü kulları vü Yahyâ Ketüdâ Na‘ şı öñince mü’ezzinler şalâ		Olmamaqla rüz-ı ceng ata süvâr Ol söze virmişler idi iştihâr
Eyleyüp Amid diyârına revân Oldılar qabrine dek anuñ devân		Yohsa tahkîk olmamışdı bu haber Zann ile söylerdi niçe bed-güher
6820 Hoş şalâlar ile hem tesbîh ile Nâm-ı Allâhı getürmişler dile		6830 İde Firdevsi Hüdâ aña maqâm Rûhına olsun tahtıyyât u selâm

Şeyh Sa‘dî hâzretlerinüñ
“Nikūyî bâ bedân kerden çünānest
Ki bed-kerden becāyî nîk-merdān”⁷
beyt-i şerīfleri maẓmūmı Āşafî
Pāşānıñ Ferhād Pāşā ile vākı‘ olan
ahvālinde ‘ayānen müşāhede
olduğınıñ beyānıdır.

Nîg-ḥaşlet olana eyle vefā
Ol vefādan görmeyem dirseñ cefā

Eyleme nā-merde eylik ki şakın
Saña eylikden cefāsıdır yaķın

Eylük itdim şandı Āşaf ol zamān
Āşinā idi ḥalāşa atdı cān

Şeyh Sa‘dî pendini çün tıtmadı
Ġam anı rāḥatla hiç uyutmadı

(284a) Merd iseñ gūş eyle pendin kāmiliñ

Dirseñ āsūde ola cān u diliñ

‘Āmil ol ḳavliyle şeyḥiñ iy ‘azîz

Pend tıt iy dil degil cāy-ı girîz

Bundan aḳdem zıkr olan Ferhād için

Ḳatlin ister idi Ferhād ad için

Ḥarcamaḳla yüz biñ altūnın tamām
Eylemek isterdi dāyim intiḳām

Āşafî itmiş idi anı dilek
Dimiş idi çün saña virdi emek

6840 Aña luṭf ile mükāfāt eyleme
Çākeriñle gel müsāvāt eyleme

Yüz biñ altunından āḥir ol zamān
Vaz geldi cümleten şîr-i jeyān

Böyle luṭf itmişken aña Āşafî
Gūş ḳıl aña ne itdi ol ḡabî

Surḥ-ı serlerden ki olmuşdı ḥalāş
Mihnet ü endūhdan ya‘ni menāş

Arz-ı Rūmda geldi serdāra o şîr
Aña ikrām itdi luṭfından müşîr

Sürdi Tebrîze bile hem-rāh idüp
Şiddet-i derd-i seferden āh idüp

Meşveret eylerdi anuñla müdām
Tā ki serdār itdi Tebrîzi maḳām

Fethine oldu yine anuñ sebep
Sözi taḳdîre muvāfiḳ oldu hep

⁷ Öyledir ki; kötülere iyilik yapmak, iyilere kötülük yapmak gibidir.

	Bağrına başdı anı yarı gibi Ansız olmaz-idi ğam-hārı gibi		Ardın alsa niçe yıl Rūm ‘ askeri Yitmek olmaz māverāsından biri
	Mīr-i mīrān itdi hem ‘ öZR itdi çok Hiç ricāsına anuñ dimezdi yoğ		Şāhdan almağa Īrānı tamām Hıyli tedbīr ister ol iy hoş hıram
(284b) 6850	Olmadan milk-i Kefe tefvīz añā Diyeyim mağşūd-ı serdārı saña	6860	‘ Asker irmez anlara illā Tatar Bildigim budur benim iy şehriyār
	Kār-ı şāhı itmek idi ber-ṭaraf Milke ilhāk olmağ idi her taraf		Fethine serdār olan ṭalīb gerek Düşmene şimşīr ile ğalīb gerek
	Qışlağın itdi muğarrer Qara Bağ Ol vilāyetler ola ṭağ üsti bağ		Ağrabāsıydı müşīrūñ Āşafī Gösterüp üslub-ı cengi muḥtefī
	Āşafī Ğāzī Gerāy-ile gidüp ‘ Asker-i Tatarı anı hān idüp		Hıāceler şākirde ta‘ līmi gibi ‘ İlm-i nahv u şarf tefhīmi gibi
	Cümle Tatar ‘ askeri evvel bahār Genceniñ fethi içün ola süvār		Aldırıp alındı itdi tecrübe İtmedük qalmadı gitdi tecrübe
	Surh-ı ser üzre şala Tatarı tā Qomayup ardın süre şubḥ u mesā	(285a)	Āşafīye mu‘ tekid idi ḳatı Kār-ı zāra itdüğüçün diğḳati
	Kendüler hem şevket ü iclāl ile Der-‘ aḳab ‘ azm eyleye icmāl ile		İ‘ timād eylerdi serdār eyleyüp Kendüye yār-ı vefā-dār eyleyüp
	Bu tedārükle ele girmek olur Yoğ-ise ta‘ zīb hayvāndan olur		Kefeyi ol servere ihlāş ile Virdi ṭoğuz kerre yüz biñ hāş-ile

Āşafî Pâşâ için her dem dilîr
Dirdi buña yok neberd içre nazîr

Emr-i mu' zam vâkı' olduça hemân
Gönderürdi anı idüp imtiḥân

6870 İtmedi n'itsün añâ ' ömri vefâ
Rûzigâr-ı zûr-kâr itdi cefâ

On yıl olmuşdı ki Āşaf bî-gümân
Kaldı gurbetde esîr ü nâtevân

Çâh içre çekdi çok derd ü belâ
Hiç mükâfât olmayup oldu hebâ

Oldı çün Tebrîzde beglerbegi
Ol-idi beglerbegiler eşbehi

Ḥâk-pâ-yı ḥâzret-i ḥünkâra çün
Sürmege rüyın gelürdi günbegün

Geldi ol ümmidle dergâha hem
Yâ iderdi ḳaddini çekdikçe ğam

Manşıbın hem eyleye dirdi berât
Câmeler iḥsân olaydı ḳat ḳat

Geçdi üç dört ay bu aḥvâl ile çün
Ḳaşd idermiş añâ ol ḥar günbegün

Tîşe-i tezvîre Ferhâd ol zamân
Dest urup başladı ḳazmağa nihân

Eyliğe eylik gerekken gör ḥarı
Dirliğın almağ-ıçün oldu ceri

(285b) 6880 Virdi vâfir mâli rüşvet yerlere
Umaram Ḥaḳdan ki girsün yerlere

Ol zamân İslâm Ḥândan ' arz-ı ḥâl
Müḥr urulmuş kâğıda ruḳ' a mişâl

Yazdılar bunda murâdınca anı
Böyle tezvîrât idi anuñ feni

Vardır zâtında anuñ şeytanet
Her ne dirseñ var yokdur meskenet

Gıtmege Şîrvâna hem şart itdiler
Āşafî ' azl oldu ancak n'itdiler

Cümle ' âlem la' net itdi ol ḥara
İtdüĝin buldı hele bî-keslere

Pâdişâhım Āşafa zulm itdiler
Bî-sebeb ' azl itdiler incitdiler

Ḥâmil-i naşş-ı ḥadıṣ iken dili
' Azl ile geçmek revâ mı her yılı

Var kıllarıñ velî nâdir ola Emr-i mu'zam ĥalline kıadir ola	İy şeh-i 'âlem Sikender iştiĥâr Güş kııl kıavlim bi-ĥaķķ-ı Girdigâr
6890 Aldı vü alındı çok iş gördi hem Çekmedik dünyâda hiç kıalmadı ġam	Terk-i ser itmekle yoluñda ezel Gördi serdârıñ baña manşıb maĥal
Niçe yıl Şirvânda hem serdârlık Eylemişdi 'askere ser-kârlık	Şoñradan Ferĥâd aldı zûlmile İtdüġi cevır ü cefâ gelmez dile
Kim görüpdür gördüġin anuñ şehâ Var mı bir şey' 'ilmi lâĥık olmaya	6900 Varmâġa Şirvâna 'ahd itmiş idi Sem' -i şâĥ-ı 'âleme yitmiş idi
Böyle âdemler şehâ mergûb olur Hem kıulûb-ı 'âleme maĥbûb olur	Manşabım aldı benim ol 'ahd-ile Varmâġ olmadı velî biñ cehd-ile
Medĥ idüp dirler ki çok görmüşdir iş Bu fenâ dünyâda hem nûş itdi niş	Bendeñe emr olmuş olsa ol zamân Yâ varup yâ eyler idim terk-i cân
(286a) Cümle ehl tecrûbe dirlerdi aña Dehr bâzârında yok kıymet buña	Er olanlar 'ahdine hem er gerek Ad içün ser virmege server gerek
Bende oldur kim vire yoluñda baş Eyleye a' dâ-yı dîn-ile şavaş	Umaram 'adl eyleye şâĥ-ı cihân Bendesin anuñla itsün imtiĥân
Âşafî Pâşanıñ Kefe eyâleti elinden alındıġınuñ ĥikâyeti ve rûzigâr-ı zürdan şikâyetidür.	Görseler Şirvâna varmaķ niç' olur Er olup 'ahdine durmaķ niç' olur Manşabım vir iy kerem kâmi baña Himmetiñle şal Şirvândan yaña

	Varup ol serħadde ħizmet eyleyin Ĥizmeti cānuma minnet eyleyin		Oldı bīgāne iken ol ħapudān Redd ola evden revā mı ħapudān
	İdeyim Rüstem gibi hengāmeler Nāmıña taħrīr ola Şehnāmeler		İltifātıñla olurmuş kürbe şīr Bā-ħuşuş ola ħuluñ ħuş-ı müşīr
(286b)	Çün laħab dehr içre oldı baña Dāl Noħta-i luħfuñla anı eyle Zāl		Şābit oldı niçe kez merdiyyetim Yine serħad ħizmetidür niyyetim
6910	Rāstı zā ħarf-ile zāl olayım Noħta-i ħassād-ile zāl olmayım	6920	Gerçi Ferħād itdügin buldı baña Yine andan bed-tere oldı ‘aĥā
	Zāl-veş meşhūrı olam ‘ālemiñ ‘İzzeti luħfuñladır çün ‘āдемиñ		Kimse görmez bu cihān içre maħal Āşafiye ola bir ‘āmil bedel
	Noħta deñlü luħfa muħtācam hemān Dāl iken Zāl eyle iy şāhib-ķırān		Manşıbı alınca Āşaf virdi cān Cāndır lāzım olan andan cihān
	Özdemir ocağı luħf it sönmesün Ābsız bir āsiyāba dönmesün		Terk-i cān u baş himmetden ħopar Bu dilāverlikde ħayretten ħopar
	ŤoĖrı gönder bendeñi serħadde dek Himmetiñ üstümden eksik itme tek	(287a)	İstemezler yoluña cān virmege Cedd ü cehd idüp murāda irmege
	Baña cüz’ī iltifāt olsa eger Ĥār-ı zār içre ideydim çok ħüner		Eyleyidi ħizmete himmet ricāl Aĥtarırlardı cihān olsa cibāl
	Çün ħapudāna laħab idi Uliç İltifātıñ eyledi anı ħılıç		Bezli-i luħf it ħusrevā bir servere Himmetiñ ħayrīlere ħayret vere

Žāyi‘ olsun mı ŧehā hıżmetlerim Çekdigim çāh i‘re yā miħnetlerim		Ehl-i diller kizbe ħaml itmeyeler Ol yola sālİK olup gitmeyeler
Tīġ ile buldum cihānda iŧtihār ŧimdi ħalmamıŧ gibi ol i‘ tibār		Ol zamān olur mükemmel bu kitāb K’ola maħbūl ŧeh-i vālā-cenāb
Ol dilāverlik olup dīvānelik ŧimdi ‘ayb olmuŧ-dırır merdānelik	(287b)	Eyleye ‘ayn-ı ‘ināyetle nazār Her ne var ‘aybı ola cümle hūner
6930 Neyleyem ‘arz-ı vaħārım ħalmadı Ġayret-i nāmūs u ‘ārım ħalmadı		6940 Umaram ola ħaħāma biñ ‘aħā ŧāhlar ħadrince eylerler ŧehā
Zannım oldur ġam helāk ide beni Tīġ-ı miħnet çāk çāk ide beni		Ĥākden ħaldır idüp rūŧen çerāġ Almasunlar manŧıbım ħıl hem yasaġ
Dehr elinden kime feryād ideyim Kimse ġuŧ itmez fiġānım n’ideyim		Ebsem ol sen de ħikāyet eyleme Ťālī‘ iñden bil ŧikāyet eyleme
Bu kitāb i‘re ki itdim ‘arz-ı ħāl Zerredir ħuŧŧiddeden iy ħoŧ ħuŧāl		Belki iħsān ola lā‘in ü raāt Himmeti olmaya üzn-i semi‘at
Çekdüġüm ālāmı taħrīr eylesem Vāħıfātı cümle taħrīr eylesem		Pādiŧāh-ı ‘āleme eyle du‘ā Farz-ı vācibdir ŧenā itmek aña
ŧıġmaz evrāħ olsa ŧaħrā vāħı‘āt Ĥande ħaldı yā serencām-ı ġuzāt		Her du‘āsı k’ola ħaste-dillerüñ Müstecāb olur ŧikeste-dillerüñ
İtmedim taṭvīl icmāl eyledim Çoġunu yazmadım ihmāl eyledim		Dilerem olsun cihānda ser-firāz Bu-durur ol bī-niyāzımdan niyāz

Eyle gel şimdengirü hatm-i kelâm
Âşafî tafşîle yer yok ve's-selâm

Hâtîme-i Kitâb-ı Şecâ' atnâme

Hamdû li-llâh bezme irdi rezmimiz
Âhîr oldu rezm irişdi bezmimiz

Feth-i Tebrîzi müyesser itdi Hâk
Niyyeti serdâr-ı Ğazvin idi çağ

6950 Var idi dilde müşîrûn himmeti

Kâr-ı zâra eyler idi rağbeti

İtmedi n'itsün aña 'ömri vefâ
Dehr-i dūn yüz dönderüp itdi cefâ

İrmegin ol servere anda memât
Zîkr olunmaz oldu tavşîf-i Ğuzât

(288a) Feth-i Tebrîz oldu hem hatm-i kitâb

Bu dil-i zâr-ı nizâra irdi tâb

Güft ü Ğudan hem baña geldi sükūn
Mevt-i serdâr oldu bir 'ibret-nümūn

Bundan aqdem milk-i Şîrvânda tamâm
Neyledi a' dâyle ol nîĝ-nâm

Ol Ğazâlar kim bulupdur iştiâr
Nazm için anları kıldım ihtiyâr

Yolhsa arada olan ceng ü cidâl
Görmeyüp Ğuş itdügim kıl ile kâl

Eylesem tahrîr olurdu niçe bâb
Görmedim nazm itmege anı şavâb

Şıdğ u kızb olur haberde ihtimâl
Kızb olanda görmedim hergiz me'âl

6960 Gördüğüm yazdım idüp himmet buña

Kızb ile itdirmedim töhmet buña

Sâde-rû bir hûbdur kim her zamân
Meyl ider baqdıqça her dem aña cân

Kâse-i hâk içre bî-ĝışş bâdedir
Cevher-i peymânenen âzâdedir

Müttefiklerdir bu kavle şâ' irân
Ola nazm-ı ahkiye müşkil beyân

Ahkiye nazmı iken sâde düşer
Nüktelerde şî' r âzâde düşer

İtmesünler dilerem ehl-i hüner
Ta' na daşıyla beni zîr ü zeber

	‘Özrimi bilsünler itsünler ‘itâb İbtidâ nazmım-dırır işbu kitâb	N’idügin añlar rumûz-ı kerr ü fer Bilmeyen bâzî şanur anı meger
	Şan‘ at-ı şi‘ riyye gerçi bunda yok Ehl-i rezme kışşasından hişşe çok	Âşafînüñ bu Şecâ‘ at-nâmesin Oқыyanlar hayr ile yâd eylesün
(288b)	Niçe vaz‘ itmek gerek serdârlar Neylemek lâzım gelür ser-kârlar	Umaram da‘ vâ-yı merdıyyet iden Ya‘ ni gâzîler tarîķına giden
	Cây-ı rezm içre niçe durmaq gerek Tağlar gibi gerek anda yürek	Bu vaşıyyetdir sipâh-ı fâtiķe Oқыyalar rûķına bir Fâtiķa
6970	Nâm-dâr olursa ser-‘ asker eger Nâmsız serdâr aña bulmaz zafer	6980 Oldı toķuz yüzle toķsan dört o dem Mâh-ı Şevvâlü’l-mükerrem nişfi hem *
	Nâm-ver serdâr bir ‘ asker ķadar Ķudreti var yalıñız leşker ķadar	Geçmiş idi hicret-i hayre’l-enâm Tâ ki pâyâna irişdi bu kelâm
	Çoķ fevâyd zıkr olunmuşdur eger Vâşıl-ı mazmûn olanlar fehm ider	Ya‘ ni hatm oldı kitâb-ı müsteķâb Ķayr ile vallâhu a‘lem bi’ş-şavâb
	‘Âmil olanlar bunuñla her zamân ‘İlm-i rezm ola aña her dem ‘ayân	
	Fehm ider bundan cerâ’at n’idügin Añlar ol ĥadd-i şecâ‘at n’idügin	
	Kendüsin atmaz dehân-ı ejdere Düşmene virmez girîbân göz göre	

* Ekim 1586 / Şevval 994

(289a) Kad veḳa‘a'l-ferāg [min] hāzihi'l-kitābi el-müsemmä bi'ş-Şecā' atnāme fī yevm'il-ḥamīsi'l-ḥamsete
‘aşara min şehri'ş-şevvāli'l-mükerrem fī seneti erba‘an ve tis‘īn ve tis‘a-mi‘e ‘an-hicreti'n-nebeviyye fī
dāri'l-ḥilāfeti'l-Koştaṅṅniyyeti hamāha'llāhü ‘an'il-āfāti ve'l-beliyyeti ‘an yed aḳ'afi'l-‘ibād ve aḥḳari'l-
‘ubbādi'l-muḥtāc ilā-raḥmeti'r-Rabbi'r-Ra‘ūf ‘Alī bin Yūsuf ğafara'llāhü ve li-vālideyye ve li-cemī‘i'l-
mü'minīne ve'l-mü'mināt ve'l-müslimīne ve'l-müslimāt el-aḥyā u ve'l-emvāt bi-raḥmetike yā erḥame'r-
rāḥimīn āmin

KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ

- Abdi Çavuş, 249
- Abdul Oğlu, 392, 394
- Abdurrahman Bey, 206, 223, 230
- Aden, 213, 215, 216, 280
- Adı Yaman (Özdemiroğlu Osman Paşa),
344, 379, 380, 491, 492, 540,
541,
- Âdil Giray, 179, 250, 252, 258, 268,
269, 270, 271
- Ahmed (-i Muhtar, Hz. Muhammed),
182, 211, 377
- Ahmed Beg, 207, 347,
- Ahmed Çavuş, 208
- Aksu, 344, 359, 361
- Aktaş, 344, 359
- Alamut, 180, 359, 380, 495, 501
- Aleksander Han (Levend Oğlu), 180,
191, 192, 388, 399
- Ali (Hz.), 377, 505
- Ali Ağa, 396
- Ali bin Yusuf, 563
- Ali Kuli Han, 507, 508, 509
- Ali Mirza, 464, 465
- Attâr, 211
- Allâh Kuli Bey, 541, 542
- Alp Giray (Sultan), 180, 453, 455, 462,
464
- Amid, 553, 554
- Anadolu, 530, 544
- Arastu, 467
- Arcistan, 491
- Argı, 402
- Arslan Bey, 427
- Arz-ı Rûm, 179, 180, 205, 206, 210,
239, 310, 312, 315, 524, 526, 527,
544, 553, 555
- Âsafî, 168, 177, 178, 179, 180, 182,
183, 198, 204, 208, 220, 251, 278,
297, 299, 315, 330, 331, 345, 360,
362, 364, 366, 367, 369, 370, 371,
372, 374, 375, 376, 377, 378, 379,
380, 381, 382, 425, 429, 478, 493,
494, 495, 496, 497, 498, 499, 501,
502, 503, 504, 506, 507, 508, 510,
511, 512, 513, 514, 515, 516, 517,
518, 519, 521, 522, 523, 524, 525,
526, 531, 532, 533, 534, 535, 537,
542, 555, 556, 557, 558, 559, 561,
562,
- Asfihan, 180, 414, 491, 510, 511, 514
- Azak, 179, 302, 459
- Aznavur, 410
- Bâbü'l-ebvâb (Derbend, Demirkapı),
228, 272, 273, 274, 280,

- 300, 303, 319, 327, 347, 387
- Bâdgû (Bakü), 179, 304, 305, 334, 335,
337, 338, 343, 344, 345, 347, 348,
349, 351
- Bağdad, 523
- Bakü, bkz. Bâdgû
- Bânû, 179, 340
- Bâriyeg Bey, 409
- Basra, 180, 218, 519, 521, 522, 523
- Başlı, 296
- Bender, 227, 228, 274, 275, 276,
277, 278, 279, 280, 285, 292, 298,
300, 302, 303, 324, 360, 361, 362,
383, 390, 400, 404, 407, 409, 418,
419
- Berda‘a, 301, 311
- Beşiktaş, 474, 475
- Betûl, 349
- Beyrek Bey (Sultan), 359, 364
- Bibi Heybet, 337, 349
- Bihzâd, 398, 427
- Budak Bey, 206, 207
- Burhân Oğlu Ebûbekir Mirza, 179,
292, 294, 295, 352, 353, 354
- Cafer Paşa, 180, 385, 418, 547
- Cafer-i Tayyâr, 412, 419, 549
- Câmî, 211
- Câmi’-i Kebîr, 198
- Cemşîd (Cem), 219, 277, 328, 422, 528
- Cengiz, 315, 323, 358, 447, 462, 464
- Ceyhûn, 548
- Cigalazâde Sinan Paşa, 179, 527, 533,
535, 537
- Cinis, 524, 525
- Çapakçur, 207
- Çarak (Çarağ), 228, 292, 294,
Çarak Halife, 227
- Çıldır, 179, 187, 544
- Çin, 187, 469
- Dağıstan, 265, 278, 413
- Dal Muḥammed Bey (Âsafî), 207, 208
- Dârâ, 180, 245, 276, 277, 289, 440,
465, 466, 467, 468, 469, 470, 471
- Dârâb, 246, 328
- Davud (Hz.), 484
- Demirkapı (Bâbü’l-ebvâb, Derbend),
179, 180, 227, 274, 275, 301
- Derbend (Bâbü’l-ebvâb, Demirkapı),
272, 279, 345, 369, 383, 395, 396,
401, 407, 418
- Derviş Paşa, 188
- Devlet Giray, 320
- Divane Malkoç, 392, 394
- Diyarbakır, 179, 188, 193, 218, 531,
543, 544, 546, 547, 549, 553
- Ebûbekir (Hz.), 182
- Ebu’l-Müslim, 254, 285, 287
- Efrâsiyâb, 184, 553

Elburz, 196, 227
 El-has Muslisi, 322
 Emir Han, 179
 Engürüs, 320, 420, 461
 Erdoğan Oğlu (Ertogdı), 179, 227, 245,
 253, 256, 258,
 Eres Han, 179, 225, 226, 231, 236,
 237, 240, 242, 246, 250, 253,
 254, 256, 264
 Ereş, 197, 198, 230, 237, 238, 316,
 352, 364
 Erzânî Bey, 374
 Erzurum, bkz. Arz-ı Rûm
 Eyyûb (Hz.), 211, 364, 494
 Fârûk (Hz. Ömer), 182, 211
 Ferhâd Bey, 345
 Ferhâd Kethüdâ, 427, 429, 430, 432
 Feridun (Efridun), 203, 223, 229, 328
 Feylekus, 467, 469
 Firdevsî, 168, 466, 539
 Gassânî, 366
 Gazi Giray (Sultan), 179, 180, 250,
 252, 253, 318, 319, 320, 321, 325,
 326, 338, 339, 342, 345, 346, 352,
 353, 354, 355, 356, 357, 359, 380,
 492, 493, 495, 496, 499, 507, 526,
 527, 531, 532, 533, 534, 535, 537,
 541, 542, 543, 544, 556
 Gence, 237, 301, 309, 311, 364, 372,
 373, 374, 388, 389, 415, 532,
 556
 Giv, 402, 412, 422, 436, 440, 449, 489,
 531
 Gurgîn, 252, 253, 426
 Gürcistan, 189, 191, 317, 410
 Güstehem, 252, 253, 467
 Güderz, 253
 Habeş, 215
 Hacılar Beyi, 364
 Hâfiz, 211, 514
 Hakîm, 285
 Haleb, 200, 428, 531, 544
 Halife Ensâr, 540, 541
 Han Ali, 304, 305
 Harput, 207
 Harrâd, 252
 Hatâ, 169
 Havâle, 362
 Hâver, 469, 503
 Havz-ı Lâhiç, 345, 362
 Haydar (Hz. Ali), 189, 203, 211, 212,
 277, 290, 349, 378
 Haydar Paşa Oğlu Ali Bey, 345, 346
 Hızır, 184
 Hindistan, 400
 Horasan, 169, 302
 Hudâ-bende (Şah), 290, 377
 Husrev Kethüdâ, 245

Huten, 414
Hût, 182, 211
Hûy, 527
Hünûd, 457, 519
Hürmüz, 218
Irak, 302
İsfahan, bkz. Asfihân
İbn-i Ziyâd, 359, 364
İbrahim Bey, 206, 223
İbrahim Han, 367, 380
İmam Kuli Han, 168, 179, 180, 372,
388, 389, 399, 400, 402, 404,
48, 413
İran, 168, 169, 226, 231, 236, 237, 253,
290, 400, 447, 467, 469,
483, 492, 493, 512, 527,
528, 533, 556
İrem, 191, 198, 303
İric, 328
İsa (Hz.), 211, 444
İskender (Sikender), 169, 180, 210,
245, 274, 300, 301, 361, 384, 387,
404, 407, 410, 412, 418, 419, 426,
440, 464, 466, 467, 468, 469, 470,
471, 478, 486, 522, 558
İskender Paşazâde Ahmed Paşa, 522
İslam Giray (Sultan), 180, 461, 463,
464, 472, 487, 490
İstanbul (Sitanbul), 217, 385, 429, 441,
472, 474, 475, 476
İstübur, 421, 424, 425, 426
Kabala, 344, 359, 361, 362, 363, 364
Kabartay, 427
Kaçar Muhammed Han, 289, 290
Kâf, 514
Kahraman, 183, 186, 203, 240, 245,
248, 257
Kanber Han, 511
Kaplan Bey, 427
Kapudan Ali Paşa, 461
Karabağ, 515, 531, 556
Karadeniz, 459, 460
Kara Han, 188, 189
Kara Hisar-ı Şarkî, 181, 206
Karaman, 179, 193, 543, 544, 545
Kars, 307, 308, 310
Kastamonu, 191, 403, 421, 487, 488
Kaşka, 427, 431, 432
Kaydafâ, 502
Kaykî Bey, 179, 330, 345, 360, 362,
369, 370, 373
Kays, 211
Kaytas Bey (Paşa), 179, 206, 223, 230,
237, 238, 239
Kazvin, 307, 374, 375, 492, 495, 496,
505
Kâzirûn, 519
Kıbrıs, 186

Kınık, 180, 193, 194, 196
Kıpçak, 250, 472
Kırım, 250, 255, 301, 307, 312, 318,
323, 325, 385, 431, 439, 441, 442,
447, 455, 477, 488, 489, 490, 531
Korkud, 306
Katib Hurrem Bey, 207
Kefe, 169, 384, 385, 403, 406, 412,
419, 430, 440, 442, 448, 454, 456,
461, 531, 533, 556, 558
Ken'ân, 215
Kerbelâ, 517, 524
Kerş, 435, 436, 440
Keykâvûs, 452
Keykubâd, 229
Keyvân Bey, 410
Keyûmers, 168
Kiğı, 206
Kostantiniyye, 563
Köstendil, 385, 391, 406, 418
Kuban, 434, 447
Kurah, 281
Kuba, 383
Kûm, 198
Kür, 179, 200, 220, 222, 225, 237, 251,
281, 291, 311, 324, 332, 338, 339,
342, 351, 389
Küre, 179, 281, 282, 325, 326
Küristan, 435
Lala Mustafa Paşa, 180, 186, 197, 199,
202, 204, 307, 308, 309
Lahsa, 217
Lâr, 377, 400
Leyla, 381
Maçin, 469
Mâhâr, 467, 470, 471
Mâhiyâr, 467, 470, 471
Mahmud, 366
Masûm (Şah), 285
Mahmud u Ayas, 303
Mahmudî Hasan, 528, 537
Mahraka, 285, 287
Maksud Bey (Sultan), 305
Mânî, 168
Maraş, 209, 544
Mecnûn, 316, 381, 472
Mehmed Giray (Sultan), 180, 301, 307,
319, 439, 440, 447, 449, 452, 455,
461, 463, 464, 465, 466, 471
Mekke, 216, 375
Menuçehr, 187
Merend, 469
Mevlânâ (Monlâ-yı Rum, Monlâ Celâl),
171, 233, 313
Mısır, 213, 214, 215, 216, 336, 467, 468
Mîr Han, 193, 194, 530
Monlâ Hasan, 269
Muhammed Bey, 302, 406, 494, 495

Muhammed Paşa, 200, 202 479, 481, 484, 485, 524, 550, 552,
Musli Çavuş, 323 553,
Mustafa Sultan, 372 Ömer (Hz.), 182
Murad (Topçu), 511 Palasa, 402
Murâdî, 255 Palu, 528
Murtazâ (Hz. Ali), 183, 369, 377, 400, Partal Oğlu, 179, 220, 222, 223, 226,
523 237
Musa (Hz.), 189, 327, 444, 514 Paşa Tepesi, 450
Muzaffer Bey, 230 Pervîz, 452
Mübârek Giray, 250 Peşeng, 402, 423, 489, 531
Mürşid Kuli, 410 Peyk Oğlu Ali Kuli Bey, 308, 506
Müskür, 383, 390, 419 Peyker Han, 251, 352, 355, 356, 357
Neriman, 186, 188, 240, 245, 334, 471 Pîre (Muhammed) Han, 179, 31, 324,
Niğbolu (Nigebolu, Nigûbolu), 406, 385 327, 329, 343, 344, 350
Nil, 213 Piyâle Bey, 207, 270
Niyâz-âbâd, 179, 391, 405, 415 Pûr, 328
Nuh (Hz.) 182 Rây, 519
Nûşinrevân, 168 Rüstem Bey, 244
Osman (Hz.), 183, 211, 212 Rüstem Han, 410
Osman Paşa (Özdemiroğlu), 168, 169, Rüstem-i Zâl, 168, 170, 203, 207, 220,
177, 179, 180, 188, 189, 190, 202, 221, 229, 241, 242, 247, 252, 277,
205, 207, 208, 210, 212, 214, 215, 295, 352, 355, 373, 398, 402, 404,
216, 217, 218, 220, 221, 222, 231, 411, 426, 429, 449, 456, 467, 473,
236, 255, 274, 291, 301, 304, 310, 475, 478, 482, 514, 539, 541, 549,
314, 328, 352, 359, 360, 379, 383, 559
387, 388, 398, 400, 401, 406, 416, Rûhâ, 206
418, 419, 426, 428, 429, 433, 439, Rûm, 179, 180, 198, 203, 205, 217,
440, 441, 443, 449, 452, 453, 455, 237, 295, 321, 325, 326, 327, 330,
472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 351, 368, 379, 391, 404, 418, 419,

457, 460, 469, 470, 473, 479, 493,
498, 504, 506, 508, 510, 511, 512,
514, 524, 528, 534, 544, 547, 550,
556
Rûm İli, 384, 486, 528, 529, 531, 544
Sa'âdet Giray, 250, 318, 319, 321, 323,
325, 487
Sa'dî (Şeyh), 484, 555,
Safâ Giray (Sultan), 180, 338, 441,
443, 448
Sammûr, 401
Sârhân, 205, 206
Selman Han, 179, 180, 327, 329, 332,
338, 339, 340, 341, 343, 344, 349
Sıddîk (Hz. Ebubekir), 182, 211
Salmas, 553
Salyan, 225, 226, 231, 256, 257, 258,
269
Sâm, 352, 471
Sencer, 242, 328, 330
Serândib, 483
Seydi Gazi Bey, 206, 286
Sincar, 206
Sind, 377, 469
Sivas, 384
Siverek, 207
Siyavuş Paşa, 180, 480
Sultan Mehmed Han, 167
Sultan Murad Han, 167, 168, 178, 183,
185
Sultan Selim Han, 167, 183, 308
Sultan Süleyman Han, 167
Sührâb, 253
Süleymân (Hz.), 199, 475, 486
Şaburân, 321, 327, 345, 347, 350
Şah İsmail, 185
Şah Oğlu, 179, 180, 263, 264, 267,
268, 270, 271, 356, 357, 358, 378,
495, 496, 497, 498, 499, 500, 501,
503, 504, 506, 507, 508, 509, 550,
552, 554
Şah Tahmasb, 339
Şahverdi Bey (Sultan), 410, 493, 497,
498
Şam, 189
Şam Kazan, 179, 542, 543, 549, 550
Şamlu Mehdi Kulu, 410
Şattü'l-Arab, 523,
Şemâhi, 180, 229, 235, 236, 238, 263,
264, 268, 303, 304, 305, 306, 327,
330, 344, 345, 362, 382, 416, 427
Şemhal, 265
Şeyh Safî, 375
Şîl, 336
Şiraz, 180, 514, 515, 516, 517, 518
Şirvan, 168, 180, 187, 191, 192, 193,
195, 197, 199, 200, 201, 202, 203,
205, 206, 209, 210, 219, 221, 222,

226, 227, 236, 240, 242, 254, 255,
272, 278, 289, 290, 291, 292, 293,
295, 301, 304, 306, 312, 316, 318,
319, 321, 325, 327, 328, 329, 330,
334, 341, 342, 343, 344, 347, 351,
352, 353, 354, 359, 382, 383, 385,
387, 388, 400, 419, 427, 428, 429,
430, 432, 433, 434, 447, 469, 479,
493, 495, 511, 540, 557, 558, 561
Talışlu, 410
Talışlu Mehdi Kulu, 389, 410
Taman, 435
Tatar Muhammed Çelebi, 449
Teber-serân, 179, 285
Tebriz, 168, 179, 180, 193, 491, 492,
503, 505, 524, 525, 526, 527, 529,
530, 531, 532, 538, 542, 547, 552,
555, 557, 561
Temrük, 435
Terek, 426
Tiflis, 179, 181, 189, 190
Timur, 402
Trablus Şam, 547
Tohtamış Han, 402
Tokmak Han, 188, 189
Tuman, 439
Tumanis, 544
Turan, 236
Uluç, 559
Ustacallu, 551
Üsküdar, 186, 485, 487
Van, 527, 528, 534, 553
Vefâ, 479
Veli Bey, 207
Vilayet Harkı, 402
Yâbis, 428
Yakûb (Hz.), 211, 294
Yakûb Bey, 179, 391, 392, 393, 394,
399
Yahya Kethüdâ, 554
Yemen, 188, 213, 215, 216, 217
Yezîd, 228, 497
Yoram, 410
Yunus (Hz.), 182, 211
Yusuf (Hz.), 197, 213, 215, 268, 364,
392
Yusuf Bey, 379, 380, 409
Zegem, 191
Zerdav, 228
Zi'n-nûreyn (Hz. Osman), 183
Zi'n-nûreyn bin Affân, 211
Zülfikâr Abdal, 380, 381, 382
Züleyhâ, 215

KAYNAKLAR

Abdurrahman Şeref, “Özdemiroğlu Osman Paşa”, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası (TOEM)*, İstanbul, 1911/1329.

Mehmed Arif, “Özdemiroğlu Osman Paşa Makalesine Zeyl“, *TOEM*, İstanbul, 1912/1330.

Aclûnî İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l Hafâ*, Beyrut, 1932/1351, c. I-II.

Akkuş, Metin, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2006.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Bağcı, Serpil-Çağman, Filiz-Ronda, Günsel, Tanındı, Zeren, *Osmanlı Resim Sanatı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2006.

Çelebioğlu, Amil, “*Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebi Hususiyetler*”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998.

Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000, c. I-III.

Çetin, İsmet, *Tursun Fakih, Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Mesnevileri*, İLESAM Yayınları, Ankara, 2002.

Danişmend, İsmail H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. III., Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.

Dilçin, Cem, *Mes'ûd bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahar, İnceleme-Metin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

Ebû Davud, *Kitâbü'l- Cihâd ...(?)*

Ebû Nuaym el- İsfehânî, *Hilyetü'l- Evliyâ*, Beyrut, 1967/1387.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Gazi Geray Han Hayatı ve Eserleri*, Ahmed Said Basımevi, İstanbul, 1958.

Fehmi, Edhem-Stchoukine, İvan, “*Les Manuscrits Orientaux Illustrés De La Bibliothéque De L’université De Stamboul*”, Paris, 1933.

Fleischer, Cornell H., *Tarihçi Mustafa Âlî Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.

Gelibolulu Âlî, *Künhü’l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 3409.

Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 4350.

Gülsevin, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

<http://pluto.cc.ankara.edu.tr/~derman/dermanturkce/halley/13-54.html>.

İnalçık, Halil – Oğuz, Mevlid, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999.

İpekten, Haluk-İsen, Mustafa-Toparlı, Recep-Okçu, Naci-Karabey, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

İsen, Mustafa – Aksoyak, İsmail Hakkı, *Gazânâme-i Çehrin*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.

İsen, Mustafa, “*Divan Edebiyatında Geleneğe Direnenler II Gazâyî*”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961.

Kaya, Gönül, *Resimli Bir Osmanlı Tarihi Asafî Paşa’nın Şecaatnamesi*, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi A.B.D. Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006.

Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Osmanlılar’ın Kafkas Ellerini Fethi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.

Kortantamer, Tunca, “*Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişmesinin Devamlılığı Üzerine Genel Bazı Düşünceler I*”, *E.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı I, İzmir 1982.

Kortantamer, Tunca, *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

- Köprülü, Fuad, *XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri*, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1930.
- Kütükoğlu, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1993.
- Levend, Agah Sırrı, *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.
- Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
- Mahir, Banu, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Mehmed Arif, "Özdemiroğlu Osman Paşa Makalesine Zeyl", *TOEM*, İstanbul, 1912/1330, c. V, 26. cüz.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, c. I-VI.
- Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, c. I-II.
- Mengi, Mine, *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991.
- Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Öztoprak, Nihat, *Ref'î-i Âmidî, Cân u Cânân*, Türk Gençlik Vakfı, İstanbul, 2000.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, c. I-II.
- Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, c. II.
- Rahimizâde Harîmî İbrahim Çavuş, *Zafernâme-i Sultân Murâd Hân*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nu. 2372, (1b-53b).
- Salih Hayri, *Kırım Zafernamesi – Hayrabat*, haz. Necat Birinci, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2004.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Selânikî Tarihi*, haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, c. I-II.

Şecâatnâme, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1301.

Şentürk, Ahmet Atilla, *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebi Tasvirler*, Kitabevi, İstanbul, 2002.

Şerîfî, *Şehnâme Çevirisi*, haz. Z. Kültürel – Latif Beyreli, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, c. I-IV.

Timurtaş, F. Kadri, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Vilayet Yayınları, İstanbul, 1981.

Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Harf Simgenciligi*, Hece Yayınları, Anka, 2003.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, c. I-VIII.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Ünver, İsmail, “*Mesnevi*”, *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1986.

Yeniterzi, Emine, *Behiştî'nin Heşt Behişt Mesnevisi*, Kitabevi, İstanbul, 2001.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözcükler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

Zeyrek, Yunus, *Tarih-i Osman Paşa*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

FAYDALANILAN ESERLER

Ahmed Refik, *Osmanlı Kumandanları*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1996

Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmanî*, haz. Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

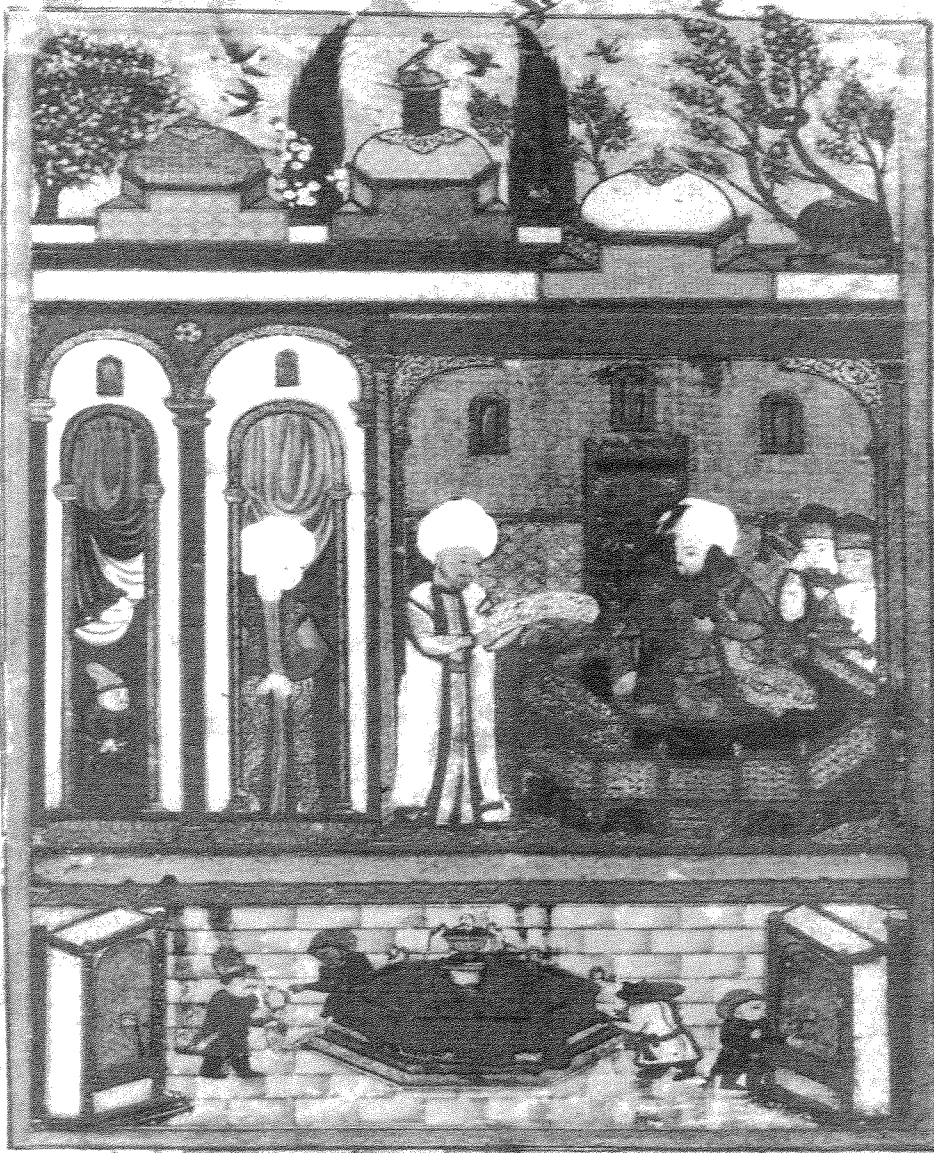
Ahterî Mustafa b. Şemsüddin Karahisârî, *Ahterî Kebîr*, haz. İ. İlhami Ulaş-Abdülkadir Dedeoğlu, Meral Yayınevi, İstanbul, (tarihsiz).

Çelebioğlu, Amil, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV. yy. 'a kadar)*, Kitabevi, İstanbul, 1999.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993.

- Kanar, Mahmet, *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, Birim Yayınları, İstanbul, 1993.
- Karacan, Turgut, *Sabit, Zafername*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 1991.
- Mehmed Bahaeddin, *Yeni Türkçe Lügat*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- Mermer, Ahmet-Koç Keskin, Neslihan, *Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.
- Özcan Abdülkadir, *Âsaff Dal Mehmed Çelebi, Şecâatnâme (Tıpkıbasım)*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2006.
- Pakalın, Osman Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.
- Redhouse, Sir James, *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Şemsettin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996, c. I-VI.
- Şinasi, *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*, haz. Süreyya Beyzadeoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2003.
- Şükün, Ziya, *Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya I-III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.
- Tâhirü'l- Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1973.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

E K L E R

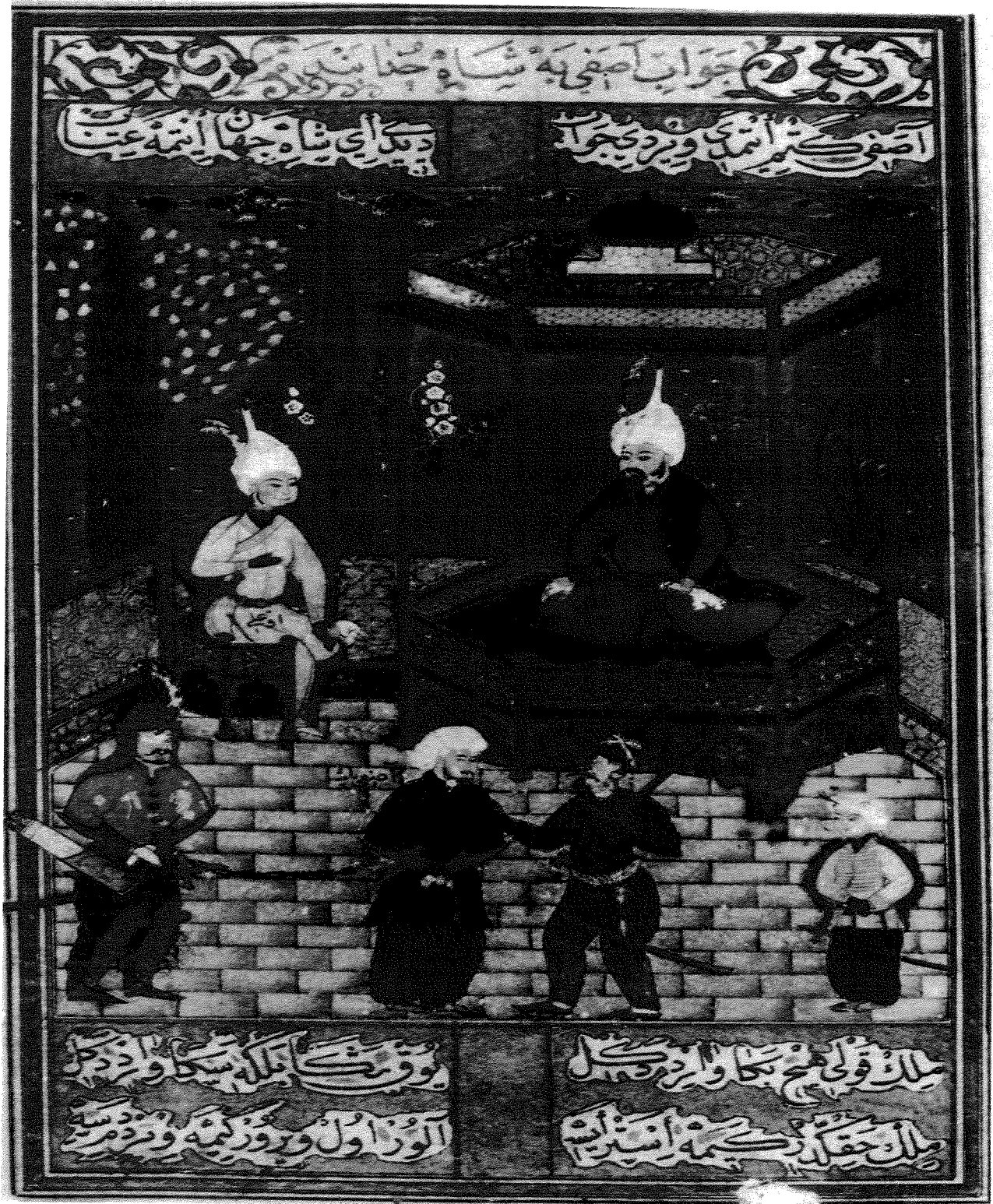

Padişah Sultan III. Murad'ın divanda Özdemiroğlu Osman Paşa'yı huzuruna kabul edişi

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043 vr. 7b

Kabala Kalesi'ni terketmek zorunda kalan Âsaff'nin İranlılarla mücadelesi
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043 vr. 149a

İranlılar eline esir düşen Âsaffi'nin zincire vurulmuş bir halde İran şahı Şah Hudabende'nin huzuruna getirilmesi

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043 vr. 153a

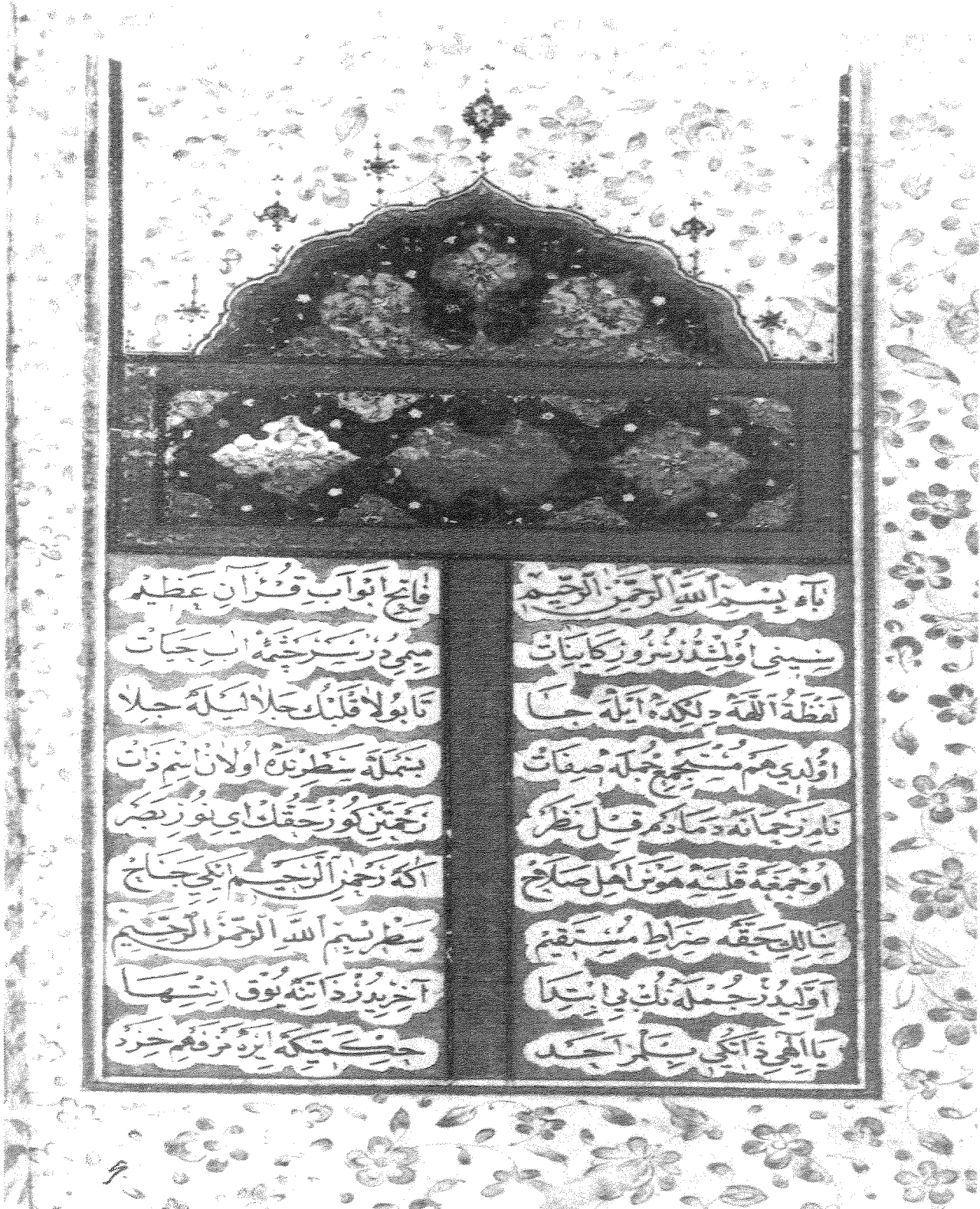

Âsaffî'nin Gazi Giray ve Ali Kuli Han'ın da hazır bulunduğu divanda Şahoğlu ile görüşmesi

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043 vr. 246a

Dört arkadaşı ile Şiraz'a varan Âsafî'nin ekmek parası için âmâ kılığında dilenişi
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043 vr. 256b

خَصَّهُ كَمَا كُنِيَ إِسْمُكَ تَشَابَهًا

قِيلَ وَقَالَ قَالَهُمْ أَوْرَمُ مَجَالِك

آغاز داستان

حاصِلِ نَوِيں اُوں زَرِه بُو قَطَّ غَلَا
بِيروُن دُو غُلْدِي شَهْر كَتْمَكَه
شَهْر غَمْر اَسِيْدِي اُو مَاہ نَابَدَار
خَانِي شَهْر دُو نُوں قُوِي اُو نَاغ
اَسِيْدِي لَر تَهْرُوك كَنَارِيں بَر طَرَف
قُوِي لَر زَرِيْف اُو نَاغ سِيَاہ نَابَا
شَهْر اَجَلِي چُو بَابِي بَر كَمِي
شَهْر رَعِيْب اِنْدِي خَلْقِي خَلْقَلَه
خَلْقِي خَلْقِي اَيْلَه قَوْل اِيْتِي اِيْتِي
سُوْرِي شَهْر دُو غُرِي جَمَلَه عِيْنِي
اَكَلِي اَجْدَانِك اِنْدِي نِيْتِي
وَاصِلِ وُلْدِي چُو ز شَاخِي شَهْر
جَعْدِي شَهْر وُلْ خَلْقِي هَتِي تَعَطُّ اِيْتِي

اِنْدِي مَنِيغ غَرَاد فَع قَضَا
دَشْتِك قَدَر بُو كُوِي اِنْتِي
بَطْرَف اُولْدِي كَنَارِ چُو سَار
خِيْمَه لَزَلَه لَاه زَار اُولْدِي قُوِي نَاغ
عَجِيَه مَقْصُوْد اَجَلِي مَطْرَف
شِيَه زَر اُولْدِي شِيْر اَسِيْمَاه
اَقَانِي سِيَا بُو جَلِي دَر كَمِي
اَسْرَاج اِيْتِي خَلْقِي خَلْقَلَه
اُو جَلِي بِي كَره شِيْر اِيْتِي
بِرِيَه جَمْع اِنْدِي هَب كِيْتِي
اِنْدِي شَاهَان زَرَه هَتِي
بِيروُن دُو غُلْدِي اَعْدَا هَتِي
اُول وِزِيْر اَكْرِي كَرِي اِيْتِي

<p>ایتمد بتریزده دخی قرار منتقم درانیز آخر انقیام لغنه الله علیهم آید</p>	<p>شویله آیدی انده شاه اوغلی فرزند ایزدی انلازه چادان انهنرام کلهدی باشلایرنه چوق دور اولد</p>
<p>وزیر سعید میر شهید اولان عثمان پانیانک وفای چایی عسکر انجیده نایغ اولغین کوچ اولدوقده دخا لای غلامجه ممکن اولیوب هر کتر ایله کتمکه جان آنوب بولداش کوز ممکن طایفه کرم نیجه سنک آشیاب اموان غارت اولد کسار نیک بیاید</p>	
<p>باش نیر آده مجاز انیز قیام بومشله تا شی نیاقد در باشی بر عسکر میر دار اولدور مخطن نیجه اولشیر آیدی حصارین بر ایتمد قهر و انز فرقه دنگ چاره می اولان ایددی باشنه مکر اعدادن کور وندی انفعال تمد یاز اولدوقلای بوله دو ان</p>	<p>عسکر نیر اوز ویرن نظام بیر کدر رای کاش اوله دیندی فایحقیقه آتله در طوقه کمان تولدی کوز فوت اولغیله اولن لیر کله اغدا آید مر لر ای جک سندی بقادی دور و بی خبر کانه ایتمکین شخ ارا عظم انتقال باقیوب بولداشیه اولدی لر رون</p>

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اِنْخَابِ كَلَامِ حَقِّ اِي دِيك
بِسْمَلَه سَطْرِيدِرْ مُحَقَّقْ بَسْمَل
سَنَخْ خَطْبَلَه يَا زَيْلَه زَيْبَا
بِشَدَه اَيْلِدِي جَلَالَه يَرِين
كُورِنُوزْ جَمَلَه سِنْدَن اُولْ اَعْلَا
بِسْمَلِكَلَه مَرِين اَيْلِدِي سَرِين
حَدَّ وِفْرَاوَانْ وِشْنَايْ نَبِيْ پَايَانْ اُولْ لَطَّانْ عَظِيمْ الشَّانْ وِرْزَاقْ
اِنْسْ وِجَانْ اُوزْ رَيْتَه كَه عَالِمْ مَلِكِي عَدْمَدَن وُجُودَه وِشْكِرْ اَدِي
نَحْفَايَايْ عَيْبِدَن مَهْوَرَه كُورُوبْ كُولَاكْ كُولَاكْ لِمَا خَلَقْتَ اَلْفَاكْ
خِطَابِلَه مُخَاطَبْ وِمْشَعُورْتَعْمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ كَلَامْ
پَايَامْ رِسَالَتْ قَرِينْ يَعْزِي رَسُولَا كَرَمِ الْكَرِيمِينَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى اٰلِهِ
وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ جَنَابِنَه تَحِيَّاتِ بِنِيَّازْ وَتَسْلِيمَاتِ بِشِمَارْ اَيْنَا
فِي شَارْ قَلْبُوبْ اَطِيعُوا اللهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولُوا الْاَمْرِ مِنْكُمْ
نُصْرَتِي مَسْتَدَّ عَا نَسْجَه ذِكْرْ خُدَايْ تَعَالَى وِدْرُودْ صَلَوَاتْ

روح

فَاتِحِ ابْوَابِ قُرْآنٍ عَظِيمِ
مِيمِدْرِسِرِ خِشْمِ ابِ حَيَاتِ
تَابُولَا قَلْبِكَ جِلْدَ لَيْلَةٍ جِلْدِ
كَسْمَلَةٍ سَطْرِيذَةِ اَوْلَانِ اِنْمِ ذَا
كُوَسْتِرْ رَا بَرُوِي كَا نَا نَدَنَ نِشَانِ
اَلِهَ رَحْمَنِ الرَّحِيمِ اِكْبِي خِيَاخِ
سَطْرِيذَةِ اَلِهَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اَخْرِيذِرْ ذَا اَيْتِهَ يُوْقِ اِنْتِهَا
حَكْمَتِكَ اَيْرِهَ مَرْفَعِهِمْ خَرْدِ

بَاءِ بِيْسَمِ اَللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
سِيْنِي دُرْسِيْرِيْرِيْ كَا اِنْمَا
لَقِظَةُ اَللّٰهِ وَلَكِنْ اَيْلَهَ جَا
اَوْلَدِيْ هُمْ مُسْتَجِيْمِ خِيْلَهَ صِيْفَا
رَاةَ رَحْمَانِهَ نَظَرَ قَلْبِكَ هَمَا
اَوْجَاغَهَ فِلْسَهَ هُوْرِ اَهْلِ صِلَا
سَالِكِ حَقَهَ صِرَاطِ مُسْتَقِيْمِ
اَوْلِيْدِ رَحْمَلَهَ نُوْكَ يَابِيْتِكَ
يَا اَلِهِيْ عَلْمِيْ بَلِيْزِ اَحْسَدِ

بِسْمِ

<p> کوی چوین و ندرین بیلر چوین ایله چغدی قننده اووردی نیامنا بیغیلدایا کوزل کایانیه چو ایلر واردی ییلر جاملو چو بیلی ایلی نیره ایتا وینا اهلی هپا رازده درکارلیدی رخصه کردی انده هپ بیرو جان دوکته چوق چوق دجار ایتدی صاق بازار ایتدی دلیندی کلک اوزده درارن جان کوی اولدورن اول یازیک کندین ایلدی اولدی شادنا کله کلک و مری زخم آنجا دوریشالما نلرله رو برو ایتدی کوز الوده یوردو کورونی </p>	<p> قرشلا دیلر آچی عزت ایلله کلدی غزله سربینه همان کلدی انده قیری بیخانیه چاد کوردی مدوققبه لو اعتدال اوزدی غایتده هوا هر دن دیرمک متاعی طریدی شاهی نیرین ایتدی شادینان چندیله چغده نالرا ایتدی زدی عینکر نغره هپ نیشیدی دیلری جمله کله ایلر عینکری تبه طری کلک ایلر وک بو خورن اول دیر کمران دیدی بن فترم کن ایلی اشا چاقور ماده بمر کلک برو چغدر دوشی همانده یوزونی </p>
--	--

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1301
vr. 48a

سَلِّكْ اِيْرَانْدَن اَوْدَمَكْ اِيْرَغْلَامْ خِدْمَتِ اِيْچُونْ كَلْدِيْ مِيْنِ اَوْدَقْ

بِجَارِ مَزْدَهْ اَوْلَدِيْ كُوِيَا بِيَارُوِيَا

اَصِيْغِيْهْ اَوْلَدِيْ كِهْتِ بِيَارُوِيَا

اَوْلَدِيْنِ نِيْكَ رُوِيْكَ ذَلِ نَكِيْجَتِ اَرَهْ يَزْدَهْ ظَاهِرِ اَوْلَدِيْ مَقْدِيْكَتِ

اَصِيْغِيْ حِيْلَهْ اِيْچُونْ بَا زَارَهْ جِيْغُوِيَا اَوْزِيْهْ مَوْتَلِ اَوْلَانْ

مَهِيْتَهْ لَوِيْ بِيْرِيْ قِيْلَهْ خِدْمَتَهْ كُوْنْدَرُوِيْ

كَنْدُوِيْ تَنَهَا قَلْدَقْتِ فِرَا زَايِدِ كُوِيْ

بِيَا نِيْزْدَن

حِيْلَهْ سَا زَاوَلْ تَنَكْ خَلَا صَرِيْطِيْ عَا كِيْ مَقْدِمِ اَوْلِ صَرِيْطِيْ اِيْتَا كَا اَزِ عَا كِيْ

حَرِيْهْ جُوْنْ خُدْعَهْ بِيُوْر مَشِيْدَرُوِيْ حِيْلَهْ كَا زَاوَلْ اَوْلَمَهْ اَعْدَادِنِ مَكُوْلِ

اَصِيْغِيْ اَوْلَشِيْ اِيْدِيْ اَهْلِ نِيْيَا

اَلِيْنِ اِيْدِيْ عَدُوِيْ كَشْفِ كَرَا

اِيْدِيْ كِهْتِ عَقْدِ وَيْمَانِيْ تَمَامْ حِيْلَهْ سَا زَاوَلْدِيْ عَدُوِيْ اِيْتِيْ اِيْتِيْ

تَا خِرِ اِيْدِيْ بِيْشِ كَشِيْهْ دَا اِيْمِ اَكَا سِيْرِ اِيْچُونْ كَنْدِيْجِهْ اَصْفِ مِيْ بِيْكَ

حِيْجِ كَشِيْلِيْ اِيْدِيْ بِيْشِ كَشِيْ مَتَّصِلِ خِدْمَتِيْ اَوْلَمَا زَا اِيْدِيْ مَنْفَعِلِ

اَوْلَمَا زَا اِيْدِيْ
۲۵۱

<p>هزته وار عيني اوله جملته هز شاهلر قدر نجه ايلر لر چسا الميونلر منصب مائله بياغ طالعاندن سيل شيكايه ايله همتي اولمه اذن سمعت قصر و واجبه در ننا ايتك آكا مستجاب اولور شكسته و لارك بودر اول بي نياز منديكاز اصغر تفصيله برونق و التيا</p>	<p>ايله عينه عينا ايله نظر او مر اوله خطامه بينك عطا چالده فالدر ايعني روشن چرخ ايتمه اول سيند حكايه ايله بلايه ايلخان اوله لاهير رات باو شاهه ايله ايله ديجا هز چاهي شاه خسته و لارك ديار مر اوليون جهاندا برفراز ايله كل تميد كرو خيزم كلام</p>
<p>جايه كتاب</p>	
<p>آنرا اولي سر ايريني بيني نيز اوز چرخو بن ايريني كارزان ايلر ايريني دهر و ون يوز و ندر ايريني ذرا اولما ز اولي و صيف غلر</p>	<p>چمنه بزمه ايريني سر ميند فوق بيزي ميمه ايندي بون وان ايريني ذلك مشرك هني ايتمه نسون انجا بوجي و سا اير ميكن اول نيرو ائند مات</p>

۲۸۷
۱۳۰۱

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Kütahya - 1974

Öğr.Gördüğü Kurumlar :

	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	1989	1991	Domaniç Lisesi
Lisans	1991	1995	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	1995	1998	Uludağ Üniversitesi
Doktora	2001	2007	Uludağ Üniversitesi

Medeni Durum : Bekar

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi: :İngilizce - Orta

Çalıştığı Kurum (lar) :

	Başlama Tarihleri	Ayrılma Tarihleri	Çalışılan Kurumun Adı
1.	1996	2000	Milli Eğitim Bakanlığı
	2000	...	Uludağ Üniversitesi

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar :

Aldığı Ödüller :

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

Yayımlanan Çalışmalar :

Diğer :

08 / 04 / 2007

Süleyman
EROĞLU